موْپاسسان (فرانسىيە)

ھايات

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ISBN 7-228-05693-0
9 787228 056934 >

ISBN 7-228-05693-0
I·2102（民文）定价：13.50元

مۇپاسسان (فرانسىيە)

ھايات

تەرجىمە قىلغۇچى : مۇساجان ھۈسەيىن

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

一生:维吾尔文/(法)莫泊桑著;盛澄华汉,木沙江·玉塞音维译.—乌鲁木齐:新疆人民出版社,2000.6
ISBN7—228—05693—0

Ⅰ.一… Ⅱ.①莫…②盛…③木… Ⅲ.长篇小说—法国—近代—维吾尔语(中国少数民族语言)Ⅳ.I565.44

中国版本图书馆CIP数据核字(2000)第20351号

责任编辑:玛丽亚木·买买提明

*

新疆人民出版社出版
(乌鲁木齐市解放南路348号　邮政编码830001)
新疆新华书店发行　新疆司法印刷厂印刷
850×1168毫米 32开本　11.125印张　2插页
1983年1月第1版　2000年5月第2次印刷
印数:8,001—11,000

ISBN7—228—05693—0/I·2102　定价:13.50元

بۇ كىتاب خەلق ئەدەبىياتى نەشرىياتىنىڭ 1963 ـ يىل 1 ـ ئاي 1 ـ نەشرى، 1980 ـ يىل 8 ـ ئاي بېيجىڭ 2 ـ باسمىسىغا ئاساسەن تەرجىمە قىلىندى

本书根据人民文学出版社1963年1月第1版，1980年8月北京第2次印刷本翻译出版。

مەسئۇل مۇھەررىر : مەريەم مەمتىمىن
مۇقاۋىسىنى لايىھىلىگۈچى : ئەكبەر سالى

هايات

ئاپتورى : موپاسسان (فرانسىيە)
تەرجىمە قىلغۇچى : مۇساجان ھۇسەيىن

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 №)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ ئەدلىيە باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى : 850×1168 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى : 11 125 قىستۇرما ۋارىقى : 2
1983 ـ يىل 1 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2000 ـ يىل 5 ـ ئاي 2 ـ بېسىلىشى
تىراژى : 8,001 — 11,000
ISBN7—228—05693—0/I·2102
باھاسى : 13 50 يۈەن

خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن

موپاسساننىڭ ھاياتى ئىنتايىن قىسقا بولۇپ، 1850 ـ يىلى تۇغۇلۇپ، 1893 ـ يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن. ئۇ 1880 ـ يىلىدىن باشلاپ ئەسەرلىرىنى ئېلان قىلىشقا باشلىغان. 1890 ـ يىلىغا كەلگەندە، كېسەل سەۋەبىدىن قەلەم تۇتۇشقا ئامالسىز قالغان. لېكىن قىسقىغىنا ئون يىل ئىجادىيەت تۇرمۇشىدا، ئۇ ئىنتايىن مول ئەدەبىي مىراسلارنى قالدۇرغان. ئۇنىڭ ئەسەرلىرى ئالتە رومان، 300 پارچىغا يېقىن ھېكايە، ئۈچ ساياھەت خاتىرىسى ۋە كۆپلىگەن ئەدەبىيات ـ سەنئەت خاراكتېرىدىكى ھەم مۇنازىرە خاراكتېرىدىكى زاۋېنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە ئىجادىيىتىنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدە يازغان شېئىر ـ غەزەللىرى ۋە تىياتىرلىرىمۇ بار.

موپاسسان ئەڭ بالدۇر ئېلىمىزگە تونۇشتۇرۇلغان فرانسىيە بارغۇچىلىرىدىن بىرى. ئۇنىڭ ئەسەرلىرى كۈچلۈك بەدىئىي جەلپ قىلىش كۈچىگە ئىگە بولۇپ، ئېلىمىزدىكى كەڭ كىتابخانلار ئەزەلدىن ھەۋەس بىلەن ئوقۇپ كەلگەندى. لېكىن شۇنى كۆرسىتىپ ئۆتۈش كېرەككى، 19 ـ ئەسىرنىڭ ئاخىرقى مەزگىلىدىكى رېئالىزىمنى تەنقىد قىلغۇچى تالانتلىق يازغۇچى بولغان موپاسسان ئىجادىيەت ئالاھىدىلىكىنىڭ ئاساسلىق تەرەپلىرىدە كاپىتالىزىم جەمئىيىتىنىڭ تۈزۈمىگە روشەن ھالدا ئىنكار قىلىش پوزىتسىيىدە بولغان ۋە بۇ جەمئىيەتتىكى خارلانغان، زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچىلارغا چوڭقۇر ھېسداشلىق قىلغان بولسىمۇ، لېكىن 19 ـ ئەسىرنىڭ ئالدىنقى مەزگىلىدىكى رېئالىزىمنى تەنقىد قىلغۇچى يازغۇچىلار، مەسىلەن، بالزاك، ستېنداللارغا سېلىشتۇرغاندا، مەيلى كاپىتالىزىم جەمئىيىتىنىڭ ماھىيەت تەرەپلىرىنى ئىنچىكە تەھلىل قىلىش جەھەتلىرىدە بولسۇن، ياكى ئاشكارىلاش كۈچى جەھەتتىن

بولسۇن ، بەزى يېتىشسىز يەرلىرى بار . ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدە كىشىلىك تۇرمۇشقا قارىتا غەمكىنلىك ، گۇمانلىنىش ، غېرىبسىنىش ۋە ئۈمىدسىزلىك ھېسسىياتلىرى پات ـ پات ئۇچراپ تۇرىدۇ .

مۇپاسساننىڭ ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغان يىللىرى ، دەل فرانسىيە چوڭ بۇرژۇئازىيىسىنىڭ مەنپەئەتىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان 3 ـ جۇمھۇرىيەت دەۋرى ، شۇنداقلا فرانسىيەنى ئۆز ئىچىگە ئالغان غەربىي ياۋروپادىكى مۇھىم كاپىتالىستىك دۆلەتلەر جاھانگىرلىك تەرەققىيات باسقۇچىغا ماڭغان دەۋر ئىدى . بۇ دەۋردىكى كاپىتالىزىم جەمئىيىتى سىياسەت ، مەدەنىيەت ۋە ئەقلاقىي جەھەتلەردىن تېخىمۇ چىرىپ چۈشكۈنلەشكەنىدى . مۇپاسسان سەممىي ، راستچىل يازغۇچى بولۇش سۈپىتى بىلەن ، ئۆزىنىڭ ئىجادىيەتلىرىدە ئىنتايىن زىددىيەتلىك بىر خىل كەيپىياتنى ئەكس ئەتتۈرگەن . ئۇ بىر تەرەپتىن كاپىتالىزىم جەمئىيىتىنىڭ رەزىل رىياللىقىغا چوڭقۇر غەزەپ ـ نەپرىتىنى بىلدۈرسە ، يەنە بىر تەرەپتىن كىشىلىك تۇرمۇشتا بولۇشقا تېگىشلىك بەختكە ئىنتىزارلىقىنى بىلدۈرىدۇ . لېكىن ئۇ بۇ خىل ئىنتىزارلىقنىڭ ئەمەلگە ئېشىش يولىنى كۆرەلمەي ، كىشىلىك ھاياتتىن ئۈمىدسىز يەكۈن چىقىرىدۇ . مۇپاسساننىڭ روھىي جەھەتتىكى پاجىئەسى ۋە ئۇنىڭ ئىجادىيىتىدىكى زىددىيەتلىك دەل مۇپاسساننىڭ زىددىيەتلىك دۇنيا قارىشىنىڭ ئىنكاسى . ھالبۇكى ، مۇپاسساننىڭ دۇنيا قارىشىدىكى زىددىيەتنى يازغۇچىنىڭ سىنىپىي ئورنى ۋە ئۇ ياشىغان دەۋرنىڭ ئالاھىدىلىكى بەلگىلىگەن . ئەمەلىيەتتە ، 19 ـ ئەسىرنىڭ 80 ـ يىللىرىدا ئىلمىي سوتسىيالىزىمنىڭ تەلىماتلىرى كەڭ كۆلەمدە تارالغان . شۇڭا ، فرانسىيىدىمۇ غەربىي ياۋروپا دۆلەتلىرىدىكىگە ئوخشاش ، ئەدەبىيات ھەم سەنئەت ئىلغار ئىجتىمائىي ئىدىيە ۋە سىياسىي ئىنقىلابىي كۆرەشتىن كۆپ ئارقىدا قالغان ، شۇنىڭدەك كاپىتالىزىم ئەڭ ئاخىرقى باسقۇچ ـ جاھانگىرلىك باسقۇچىغا قاراپ ماڭغان . مەدەنىيەت ساھەسىدىكى قالايمىقانچىلىق ۋەزىيىتى پەيدا بولغان . مۇپاسسان ئىجادىيەت جەھەتتە رېئالىزىمنى تەنقىد قىلىش ئەنئەنىسىگە ۋارىسلىق قىلغان ھەمدە ئاساسىي تەرەپلىرىدە چىڭ تۇرغان بولسىمۇ ، لېكىن

شۇچاغدىكى ئەدىبىيات ساھەسىدىكى تەبىئەتچىلىك نەزەرىيىسى ۋە
چۈشكۈنلۈك خاھىشىنىڭ تەسىرىدىن تامامەن خالىي بولالمىغان . مۇ-
پاسسان ئىجادىيىتىدە ئوبيېكتىۋىزملىق پوزىتسىيە ۋە ئۆزى ماھىل بولغان
ئومۇمىيۈزلۈك ئۆزگەرمەس ، « مەڭگۈلۈك » ، « تەقدىرچىلىك » تىن ئە-
بارەت ھايات قانۇنىيىتى بىلەن كاپىتالىزىم جەمئىيىتىدىكى غەلىتە ھادىسى-
لەرنى چۈشەندۈرىدۇ ، بۇ بىر روشەن دەلىل

مۇپاسسان فرانسىيىنىڭ شىمالىي قىسمىدىكى نورماندى دېگەن
جايدا ، تۇرمۇشى نامراتلاشقان ئاقسۆڭەك ئائىلىسىدە تۇغۇلغان ، بالىلىق
دەۋرىدە سەھرا تۇرمۇشىنى بېشىدىن كەچۈرگەن ، بېلىقچىلار ۋە دېھ-
قانلار بىلەن تېخمۇ كۆپ ئۇچرىشىش پۇرسىتىگە ئىگە بولۇپ ، بىپايان
تەبىئەتنى سۆيۈش ۋە نامراتلارغا ھېسداشلىق قىلىشتەك ئادەتنى يېتىل-
دۈرگەن (لېكىن مۇپاسساننىڭ بەزى ھېكايىلىرىدىكى دېھقانلارنىڭ
ئوبرازىدا زور دەرىجىدە بىر تەرەپلىمىلىك بار) . ئۇنىڭ روئاندا ئوتتۇرا
مەكتەپنى پۈتتۈرگەن ۋاقتى پرۇسسىيە ـ فرانسىيە ئۇرۇشىغا توغرا كې-
لىدۇ . مۇپاسسان ئەسكەرلىككە تۇتۇلىدۇ . 1870 ـ يىلى پارتلىغان پ-
رۇسسىيە ـ فرانسىيە ئۇرۇشى خاراكتېر جەھەتتىن ئېيتقاندا ، ئۇرۇشنىڭ
دەسلىپىدە ناپالېئون III نىڭ 2 ـ ئىمپېرىيىسى تاجاۋۇزچى ئورۇندا
تۇراتتى . ناپالېئون III نىڭ ئەكسىيەتچىل ئىچكى سىياسىتى كەڭ خەلق
ئاممىسىنىڭ نارازىلىقىنى بارغانسېرى قوزغىغانلىقى سەۋەبىدىن ، ئىنقىلاب
بوھرانى بارغانسېرى يېقىنلاشتى . شۇڭا ئۇ ئالدىراپ پرۇسسىيىگە ئۇرۇش
قوزغاپ ، شۇ ئارقىلىق مەملىكەت ئىچىدىكى ئىنقىلابنى پەسەيتمەكچى
بولدى . لېكىن مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىدى . 2 ـ ئىمپېرىيە ھالاك بولغاندىن
كېيىن ، ئۇرۇشنىڭ خاراكتېرى ئۆزگەردى . فرانسىيە خەلقى تاجاۋۇز
قىلغان دۈشمەنلەرنىڭ پارىژنى قورشىۋېلىپ ، شەھەر ۋە يېزا ـ
قىشلاقلارنى ئوت قويۇپ كۆيدۈرۈشتەك زوراۋانلىقىغا دۇچ كەلگەندە .
ھەقىقىي خەلق ئۇرۇشى ـــ پارتىزانلىق ئۇرۇشىنى قوزغىۋەتتى . مۇپاس-
ساننىڭ كېيىنكى ۋاقىتلاردا خەلقنىڭ دۈشمەنلەرگە قارشى تۇرغانلىقىنى
تەسۋىرلەپ يازغان نۇرغۇن ھېكايىلىرى مۇشۇ ئاساستا بارلىققا كەلگەن .

شۇبھىسىزكى ، بۇ ، مۇپاسساننىڭ ئەسەرلىرىنىڭ جەۋھىرى . پىروسسىيە ـ فرانسىيە ئۇرۇشى ئاياغلاشقاندىن كېيىن ، مۇپاسساننىڭ ئائىلە ئىقتىسادى ئەھۋالى تېخىمۇ قىيىنلىشىپ كەتكەچكە ، ئۇنىۋېرسىتېتقا كىرىشتىن ۋاز- كېچىپ ، ئۆز ئالدىغا تۇرمۇش كەچۈردى . شۇنىڭدىن كېيىنكى ئون يىلغا يېقىن ۋاقىت ئىچىدە ، دەسلەپ دېڭىز ئارمىيە بۇسىدا ، كېيىن مائا- رىپ بۇسىدا ئادەتتىكى خىزمەتچى بولۇپ ئىشلەيدۇ . شۇڭا بۇ قاتلامنىڭ تۇرمۇشى ۋە روھىي قىياپىتى مۇپاسسانغا ئالاھىدە تونۇش بولۇپ ، بۇ نەرسە كېيىن بىز ئۇنىڭ ھېكايىلىرىدە داۋاملىق ئۇچرىتىدىغان ئاساسىي تېمىلاردىن بىرى بولۇپ قالىدۇ .

مۇپاسساننىڭ 1880 ـ يىلى زولا تەھرىرلىگەن « مېتاڭدىكى كىچىك پاراڭ » دېگەن ھېكايىلەر توپلىمىدىكى بىرىنچى ھېكايىسى « دونداق » ئېلان قىلىنىشى بىلەن ئۇنىڭ فرانسىيىنىڭ ئەدەبىيات مۇنبە- رىدىكى ئورنىغا ئاساس يارىتىلىدۇ . كىشىلەر مۇپاسساننىڭ سەنئەت تالانتىغا ھاڭ ـ تاڭ قالىدۇ (چۈنكى پىروسسىيە ـ فرانسىيە ئۇرۇشى ئارقا كۆرۈنۈش قىلىنغان « دونداق » دېگەن بۇ ھېكايىدە ، ھەقىقەتەنمۇ مۇ- پاسساننىڭ ئىجادىيەتتىكى بەدىئىي ئۇسلۇبى ۋە ئىستېداتلىق يېزىقچىلىق ماھارىتى ئىپادىلەنگەن) . لېكىن بەدىئىي جەھەتتىكى مۇۋەپپەقىيەت يالغۇز تالانت بىلەن ئەمەلگە ئاشمايدۇ . شۇنداق ئېيتىشقا بولىدۇكى ، تالانتتىن سىرت ، مۇپاسسان يېزىقچىلىقنى ئۆگىنىشتە باشقىلارغا نىسبەتەن تېخىمۇ پايدىلىق شارائىتقا ئىگە ئىدى . مۇپاسساننىڭ ئانىسىدىن فلاۋبېرتنىڭ با- لىلىق دەۋرىدىكى دوستى ئىدى . مۇپاسسان كىچىكىدىن باشلاپلا ئەدەبى- يات جەھەتتە ئانىسىدىن تەربىيە ئېلىپ پىشىپ يېتىلگەن . ئۇ ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان ۋاقتىدىلا شېئىر يېزىشقا خۇشتار بولغاچقا ، ئۇنىڭ ئوقۇتقۇچىسى ، باناسچىلار تەرەپدارلىرىدىن بولغان شائىر لۇئى بويى ئۇنى ياقتۇرۇپ قالىدۇ . بوئىمۇ فلاۋبېرتنىڭ دوستى بولۇپ ، ئۇ ئۆزىنىڭ ئوقۇغۇچىسىنى شۇچاغدىكى داڭقى چىققان بۇ يازغۇچىنىڭ ئۆيىگە باشلاپ كېلىپ ئۇنىڭغا تونۇشتۇرىدۇ . شۇنىڭدىن باشلاپ فلاۋبېرت مۇ- پاسساننىڭ ئەدەبىيات جەھەتتىكى ئۇستازى بولۇپ قالىدۇ . فلاۋبېرت ئە-

زەلـدىن يېزىقچىلىق مۇئامىلىسىدە پۇختا بولۇشتا مەشھۇر بولۇپ ، ئۇ ، شاگىرتىغىمۇ ئىنتايىن قاتتىق تەلەپ قويىاتتى . ئۇ مۇپاسسانغا يېزىقچىلىق ماھارىتى جەھەتتىكى ئاساسىي بىلىملەرنى ئۆگەتكەن . ئۇنىڭ مەشىق ئەسەرلىرىنى ئۆزى بىۋاسىتە كۆرۈپ تۈزىتىپ بەرگەن ھەمدە دائىم ئۇنى تىرىشىپ ئۆگىنىشكە ، جاپاغا چىداپ مەشىق قىلىشقا ، تېخى پىشمىغان ئەسەرلەرنى ئالدىراپ ئېلان قىلىۋەتمەسلىككە رىغبەتلەندۈرگەن . مۇ- پاسسان فلاۋبېرتنىڭ تەلىمى بىلەن ، جاپاغا چىداپ قېتىرقىنىپ تەتقىق قىلىپ ، ھاردىم ـ تالدىم دىمەي ، ئون يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت ئىشلە- گەن . شۇڭا ئۇنىڭ تۇنجى قېتىم دۇنياغا كەلگەن ئەسىرى « دونداق » ئاشۇنداق يۇقىرى سەۋىيىگە يەتكەن . فلابېرتنىڭ مۇناسىۋىتى ئارقىلىق ، مۇپاسسان شۇ چاغدىكى ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى نۇرغۇنلىغان يازغۇ- چىلار ، مەسىلەن ، زولا ، داۋدىت ، گونكۇرت ئاكا ـ ئۇكا قاتارلىقلار بى- لەن تونۇشقان ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ، شۇ چاغدىكى فرانسىيىدە مۇھاجىر بولۇپ تۇرۇۋاتقان روسسىيە يازغۇچىسى تۇرگېنېۋ بىلەنمۇ تو- نۇشقان ، تۇرگىنېفنىڭ مۇپاسسان ئىجادىيىتىگە بولغان تەسىرىمۇ ناھا- يىتى چوڭ بولغان

مۇپاسسان 1880 ـ يىلى «دونداق » نى ئېلان قىلغاندىن كېيىن ، خىزمەتچىلىك تۇرمۇشىدىن قۇتۇلۇپ ، كەسپىي يازغۇچى بولۇپ قالىدۇ . ئۇنىڭ پۈتۈن ئەسەرلىرىنىڭ ھەممىسى 1880 ـ يىلدىن 1890 ـ يىلغىچە بولغان ئون يىل ئىچىدە يېزىلغان .

« ھايات » 1883 ـ يىلى ئېلان قىلىنغان بولۇپ ، مۇپاسساننىڭ تۇنجى رومانى ، شۇنداقلا ئۇنىڭ داڭلىق ئەسەرلىرىدىن بىرى . بۇ روما- نىدا ئۇ بىر ئاقسۆڭەك ئائىلىسىنىڭ زاۋاللىققا يۈزلەنگەنلىكى ۋە پارچىلى- نىپ كېتىۋاتقانلىقى ئارقىلىق ، مۇشۇ مۇھىتتا ياشىغان ئاساسىي ئايال پېرسوناژ ژىننىنىڭ پۈتۈن ھاياتىدىكى سەرگۈزەشتىلىرىنى تەسۋىرلەيدۇ . ژىننا مۇپاسساننىڭ قەلىمى ئاستىدىكى كىشىلەرنى ئۆزىگە جەلپ قىلىدى- غان ئايال ئوبرازلاردىن بىرى . بۇ قىز ساددا ، ئاق كۆڭۈل بولۇپ ، كى- شىلەرگە تولۇپ تاشقان قىزغىنلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىدۇ . بولۇپمۇ رو-

مانىنىڭ دەسلەپكى بىر نەچچە بابىدا ژىننانىڭ تۇرمۇشقا بولغان ئىنتى-
لىشى ، خۇشاللىقى ، ئىشەنچىسى ۋە تۇرمۇشنى قىزغىن سۆيۈشى كىتاب-
خانلارنى ئىختىيارسىز ھالدا ئۆزىگە جەلپ قىلىۋالىدۇ . مۇپاسسان نە-
پىس ، لىرىكىلىق ئۇسلۇبلار بىلەن بۇ ئايال باش قەھرىماننىڭ روھىي
دۇنياسىنى ئېچىپ بېرىدۇ . لېكىن ژىننانىڭ ھاياتى ، ئاقىۋەتتە بىر خىل
مەقسەتسىز تۇرمۇش شەكىللەندۈرگەن تراگېدىيە ، غايە بىلەن يوققا چى-
قىش ئۆز ئارا گىرەلىشىپ كەتكەن تراگېدىيە بولۇپ قالىدۇ .

مۇپاسساننىڭ بۇ رومانىدا يازغىنى ، ئۇنىڭ شۇ چاغدىكى تۇرمۇش-
نىڭ رېئاللىقى ئەمەس . مۇپاسسان 1850 ـ يىلى تۇغۇلغان . ھالبۇكى ، بۇ
رومانىدا قايتا تىرىلىش دەۋرىدىن (ژىننانىڭ موناستىردىن چىققان كۈنى
1819 ـ يىل 5 ـ ئاينىڭ 2 ـ كۈنى) 40 ـ يىللارغىچە (رومانىنىڭ ئاخى-
رىدا روزالىنىڭ ژىننانىڭ قىز نەۋرىسىنى ئېلىپ كەلگەن ۋاقتى 1846 ـ
يىلى باھار) بولغان مۇشۇ بىر تارىخىي دەۋر ئارقا كۆرۈنۈش قىلىنغان .
رومانىدا ئىجتىمائىي ئۆزگىرىش تاساددىپىي تىلغا ئېلىنغاندىن باشقا (مە-
سىلەن ، 3 ـ بابتا ژىننا تۇنجى قېتىم پويىزغا ئولتۇرغان چاغدا : « پارىژ
بىلەن گاۋىر ئوتتۇرىسىدا پويىز قاتنىغىلى ئالتە يىل بولدى . . . » دەي-
دۇ) ئومۇمەن ، شۇ چاغدىكى ھەرقانداق زور تارىخىي ۋەقەلەرگە ۋە سى-
ياسى ۋەقەلەرگە تەگمىگەن . پەقەت مۇشۇ تارىخىي ئارقا كۆرۈنۈش بى-
لەن پىششىق تونۇش بولغان كىتابخانلارلا رومانىدىكى ئوبرازلارنىڭ
خاراكتېر ھەم ۋەقەلىكلەرنىڭ تەرەققىي قىلىشى بىلەن ئىجتىمائىي تارىخ
ئوتتۇرىسىدىكى ئورگانىك مۇناسىۋەتنى چۈشىنىپ يېتەلەيدۇ .

ھېكايىنىڭ ۋەقەلىكىدىن قارىغاندا ، بىز شۇنى ئېيتالايمىزكى ،
باش قەھرىمان ژىننانىڭ خىيالى ھەم ئوبيېكتىپ رېئاللىق ئوتتۇرىسىدىكى
توقۇنۇش بىلەن خىيالنىڭ ئۆزلۈكسىز بەربات بولغانلىقى بۇ رومانىنىڭ
تېمىسىنى شەكىللەندۈرگەن . ژىننا تولۇپ تاشقان ھاياتىي كۈچ ھەم
بەختكە بولغان ئىنتىزارلىقى بىلەن تۇرمۇشقا قەدەم قويغان بولسىمۇ ، لې-
كىن ئۇنىڭ ھاياتى قايغۇ ـ ئەلەم ، ئۈمىدسىزلىك بىلەن تولغان ھايات .
ئۇ بويىغا يەتكەن قىز بولۇش سۈپىتى بىلەن پاك ، سەمىمىي مۇھەببەتنى

ئارزۇ قىلىدۇ ؛ ئۇ قىز بولۇش سۈپىتى بىلەن ئاتا ـ ئانىسىنى قەدىرلەيدۇ ، ئۇلارنى ئەڭ ئاق كۆڭۈل ھەم ئەدەپ ـ ئەخلاقلىق كىشىلەر دەپ ئويلايدۇ ؛ لېكىن ، ئەڭ ئاخىرىدا ئۇلارنىڭمۇ ئۆزىگە چۈشلۇق بولمىغۇر كەچۈرمىشلىرى بارلىقىنى بىلىدۇ ؛ مېھرىبان ئانا بولۇش سۈپىتى بىلەن ، پۈتۈنلەي ئوغلىغا ئۈمىد باغلايدۇ ؛ ئوغلىنىڭ ئۇلۇغ ئەربابلاردىن بولۇشنى تىلەيدۇ ؛ لېكىن ئاقىۋەت پائول ئانىسىنىڭ ئۆيىنى قۇرۇغداپ ، مال ـ بىساتىنى ۋەيران قىلىدۇ . ئەينى يىللاردا پاك ھەم شاد ـ خۇرام بۇ قىزچاق ، ئەڭ ئاخىرىدا ئىرادىسىز ، ھېچنەرسە بىلەن كارى بولمايدىغان مومايغا ئايلىنىپ قالىدۇ . كونا دېدىكى روزالىنىڭ غەمخورلۇق قىلىشى بىلەن ئاخىرقى ئۆمرىنى تەسلىكتە ئۆتكۈزىدۇ .

ئاپتورنىڭ مۇشۇنداق بىر ۋەقەلىكنى يېزىشتىكى مەقسىتى زادى نېمە ؟ بۇ ۋەقەلىكتىن قانداق خۇلاسە چىقىرىش كېرەك ؟ ئاپتور مۇشۇ ئارقىلىق كىشىلىك ھايات شۇنداق قۇرۇق ، مەنىسىز ، كىشىلەرنىڭ تەقدىرى مىسكىنلىك ، بەختسىزلىك ۋە پاجىئە بىلەن تولغان دېمەكچىمۇ ؟ شۇنداق ئېيتىشقا بولىدۇكى ، ئاپتوردا ئېھتىمال مۇشۇنداق قاراش بولۇشى مۇمكىن . لېكىن سىز ئويلىنىپ باقسىڭىز ، ژىننانىڭ ھاياتىدىكى خىياللىرى بىلەن رېئاللىق ئوتتۇرىسىدىكى توقۇنۇش ، سوبيېكتىپ جەھەتتە زادى قانداق ئارزۇ خىيالدا بولغانلىقىنى ، ئوبيېكتىپ جەھەتتە يەنە قانداق رېئاللىققا دۇچ كەلگەنلىكىنى كۆرسەكلا ۋەقەلىكنى چۈشىنىشتە بۇ خىل ئابستىراكىت تونۇشقا پېتىپ قالمايمىز .

ژىننا زاۋاللىققا يۈزلەنگەن ئاقسۆڭەك ئائىلىدە تۇغۇلغان ، ئۇنىڭ دادىسى بارۇن دېۋو 18 ـ ئەسىردىن قېپقالغان ئاقسۆڭەك مەدەنىيىتىنىڭ ھىمايىچىسى ، شۇنداقلا ئۇ ئاقارتىش دەۋرىدىكى پەلسەپەنىڭ تەسىرىگە مەلۇم دەرىجىدە ئۇچرىغان . ئۇ روسسوغا چوقۇنىدۇ . ئۇ پان ئىلاھچىلىق كۆز قارىشىدا بولۇپ ، ئالەمدىكى بارلىق مەۋجۇداتلىقلارنىڭ ماھىيىتى تەبئىي قانۇنىنىڭ ئىلكىدە بولىدىغانلىقىغا ھۆرمەت قىلىدۇ . ئۇ قىزىنى پاك ـ ئىپپەتلىك قىلىپ تەربىيىلەپ چىقىشنى ئۈمىد قىلىدۇ . مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا ، بۇ خىل تەربىيە قىزدا مەلۇم رول ئوينىغان . ژىننانىڭ

تەبىئىي ئاق كۆڭۈللۈكلۈكى ۋە قەلبىنىڭ پاكلىقى دادىسىنىڭ تەسىرىدىن بولغان ، دېمەي بولمايدۇ ، ژىننا يەنە ئانىسىنىڭ رومانتىزىمچىلارچە مەيۈسلۈكى ۋە خىيالپەرەسلىكىگە ۋارىسلىق قىلغان . بۇلارنىڭ ھەممىسى ، شۇنىڭدەك قىز چېغىدا موناستىردا ئالغان تەربىيە ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئاقسۆڭەك پومېشچىكلارچە ئەركىن ـ ئازادە جاڭزا ھاياتى ژىننا خاراكتېرىنىڭ شەكىللىنىشىدە چوڭقۇر ئىز سالماي قالمايتتى . ئەمما دەۋر ئۆزگىرىدۇ ، ژىننا ئۆزىنىڭ خىيالچانلىقى ۋە كېيىن بېرىپ سۇسلىشىپ كەتكەن ھەمدە زەئىپلەشكەن خاراكتېرى بىلەن ئەتراپىدىكى رېئاللىققا ماسلىشىپ كېتەلمەيتتى . ئۇ ئارزۇ قىلغان تۇرمۇش زادى قانداق تۇرمۇش ؟ ژىننانىڭ تۇرمۇشى مەقسەتسىز بولۇپ ، بۇ خىل تۇرمۇشنىڭ ئۆزى ئۇنىڭ تېخىمۇ ياخشى قىسمەتكە ئىگە بولالمايدىغانلىقىنى بەلگىلىگەن .

ئەگەر ژىننا ناھايىتى ئەخلاقلىق ئەرگە ياتلىق قىلىنغان بولسا ، ئۇنىڭ پۈتۈن ھاياتى تېخىمۇ بەختلىك بولاتتى ، دەپ ئېيتىشقا بولامدۇ ؟ شۇنداق دېيىشكە ھەقلىقمىزكى ، ژىننانىڭ پاجىئەلىك تۇرمۇشىنى شەكىللەندۈرگىنى ھەرگىزمۇ ئۇنىڭ خۇسۇسى تۇرمۇشىدىكى تاسادىپىي ئامىل ئەمەس ، بەلكى قايتا تىرىلىش دەۋرى ھەمدە ئىيۇل ئىنقىلابىدىن كېيىنكى جىددىي ئۆزگىرىش بولۇۋاتقان تارىخىي شەرت ـ شارائىت . بىز ژىننانىڭ ئېرى ۋىكونت ژيۇلېن دې لامارنى ئەسكە ئالايلى : ئۇ كېلىپ چىقىشى جەھەتتىن ئاقسۆڭەك ، لېكىن بۇ ئاقسۆڭەك كونا ئاقسۆڭەكلەرگە ئوخشىمايدۇ ، ئۇنىڭ ئوبرازىدىن بىز ئاشۇ بىر قىسىم ئاقسۆڭەك ئائىلىسىدىن كېلىپ چىققان ياشلارنى كۆرىۋالالايمىز . ئۇلار دەۋرنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ ، بۇرژۇئا تۇرمۇش شەكلى يولىغا ماڭىدۇ ؛ ژيۇلېننىڭ خاراكتېرىدىكى بۇرژۇئازىيىنىڭ بۇ خىل بىدىكلىكى ۋە ئادەمگەرچىلىكنى بىلمەسلىكى ئۇنىڭ بىلەن خام خىياللارغا بېرىلگەن ، روھى پاك ژىننا ئوتتۇرىسىدا ئۆتكۈر زىددىيەت بولۇپ شەكىللىنىدۇ . ژيۇلېننىڭ قوپاللىقى ، خەسىسلىكى ، ئاچكۆزلۈكى ۋە ئۆز نەپسىگە چوغ تارتىشتەك خىلمۇ خىل ئىپادىلىرى ژىننانىڭ دەسلەپىدىلا ئۈمىدسىزلە-

نىشىنىڭ ئاساسىي سەۋەبى بولۇپ قالىدۇ . روماننىڭ ئەڭ ئاخىرقى بىر
نەچچە بابىدا ژيۇلېندا كۆرۈلگەن بۇرژۇئازىيىنىڭ ئالامەتلىرى ، ئۇنىڭ
ئوغلى پائولدا تېخىمۇ روشەنلىشىدۇ . پائول تىجارەت سودىسىدا هاياند-
كەشلىك قىلىپ ، كېمە ترانسپورت شىركىتى قۇرىدۇ ؛ بۇ 30 - يىللار-
دىكى هەم 40 - يىللاردىكى لۇئى فىلىپ تىزگىنلىگەن بانكىچىلار هاكى-
مىيەت دەۋرىنىڭ ئالاهىدىلىكىگە مۇۋاپىق كېلىدۇ . پائول دادىسىغا ئوخ-
شاش رەھىمسىز جازانىخور ۋە بۇژۇئا بولۇپ قالىدۇ . ئۇ سودا - هايان
ئىشلىرىدا ۋە چىرىك خۇسۇسى تۇرمۇشتا ئاپىسىنىڭ مال - دۇنياسىنى
قۇرۇتقاندىن كېيىن ، ئانىسى بىلەن كارى بولمايدۇ . شۇڭا ، ئاپتور
گەرچە بىۋاستە تارىخ ۋەقەلىكنى ئىنكاس قىلمىغان بولسىمۇ ، لېكىن
ئوبرازلار خاراكتېرىنىڭ سىلىشتۇرمىسىدىن هەمدە هېكايە ۋەقەلىكلىرىنىڭ
راۋاجلىنىشىدىن ،پۈتۈن رومانغا يوشۇرۇن سىڭدۈرۈلگەن ئاساسىي زىد-
دىيەتنىڭ كاپىتالىستىك مۇناسىۋەتنىڭ مۇستەھكەملىنىشى ۋە راۋاجلى-
نىشى بىلەن ئاقسۆڭەك پومېشچىكلارنىڭ قورۇق تۇرمۇشى ئوتتۇرىسى-
دىكى زىددىيەت ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋالالايمىز . ژىننا ياشىغان بۇ قەدىمىي
ئاقسۆڭەك ئائىلىسىنىڭ پارچىلانغانلىقىدىن ، بۇرژۇئازىيىنىڭ مەنپەئەتپە-
رەسلىكى ۋە بۇلاڭچىلىقتىن ئىبارەت ئەدەپ - ئەخلاقنىڭ هەر بىر
بۇلۇڭ - پۇشقاقلىرىغىچە تاجاۋۇز قىلىپ كىرگەنلىكىنى ، ئاقسۆڭەك مە-
دەنىيەت ئەنئەنىسىنىڭ يوقىلىشقا قاراپ ماڭغانلىقىنى كۆرۈۋالالايمىز .

بىز روماندىن يەنە ، ئاپتورنىڭ فېئودال ئاقسۆڭەك جەمئىيىتىنىڭ
ئىچكى قىسمىدىن هەرخىل ۋەكىللىك ئوبرازلارغا پەرقلىق مۇئامىلە قىل-
غانلىقىنى كۆرەلەيمىز .مۇپاسسان كونا بويىي لاغايلاپ يۈرىدىغان ئاقسۆ-
ڭەكلەر تۇرمۇشىنىڭ پارازىتلىقىنى سۈرەتلەپ بېرىدۇ . (مەسىلەن ، 6 -
بابتىكى ۋىكونت بىرىنزۋېلى ئەر - خوتۇننى يوقلاش) ، ئاقسۆڭەكلەرنىڭ
مەنمەنلىكى ۋە دەرىجە نۇقتىئىنەزەرىنى هەمدە كونىلىقنى ياقىلىغۇچى
ئاقسۆڭەك گۇرۇھلار بىلەن دىنىي مەھكىمە ئوتتۇرىسىدىكى
ئىتتىپاقنى (مەسىلەن ، « ماركىز كۇتېلىنىڭ خانىمى ژىنناغا پوپ دىنىي
مەھكىمىنىڭ بايراقدارى ، خانىم ، كىمكى بۇ بايراققا ئەگىشىپ ماڭمىسا ،

ئۇ دىنىي جەمىيەتكە قارشى تۇرغان ، شۇنداقلا بىزگە قارشى تۇرغان بو-
لىدۇ ، دەيدۇ ») يۇمۇرلۇق قىلىپ تەسۋىرلەيدۇ . تولىبىئاك ۋەكىللىك-
دىكى فېئودال كاتولىك دىنىنىڭ دۇنيا قارىشى بىلەن ژىنىنانىڭ دادىسى
بارون دېۋو ۋەكىللىكىدىكى ئاقارتىش دەۋرىدىن قالغان ، كەڭ تارالغان
ئىنسانپەرۋەرلىك روھ ئوتتۇرىسىدىكى كۈرەشنى جانلىق ئاشكارىلاپ بې-
رىدۇ . بىز روماندا ئاپتورنىڭ كونا ئاقسۆڭەك ئىدىيە سىستېمىسىغا نىس-
بەتەن روشەن هالدا ئىنكار قىلىش پوزىتسىيىسىنى تۇتقانلىقىنى ، لېكىن
يەنە بىر تەرەپتىن ، ئۇ بارون دېۋو نامايەندە قىلىنغان ئاقارتىش دەۋرى-
دىكى ئىنسانپەرۋەرلىك ئەنئەنىسىنى گۈزەللەشتۈرۈپ كۆرسەتكەنلىكىنى
كۆرۈلالايمىز .

مۇپاسسان روماندا قوللانغان ئوبيېكتىپ ، توغرا تەسۋىرلەش ئۇسلۇبى كىتابخانلارنى هەمىشە قايمۇقتۇرىدۇ . شۇڭا ، كىتابخانلارنىڭ ئۆزى پىكىر يۈرگۈزۈپ ، ئوبرازلار ۋە ۋەقەلىكلەر ئۈستىدە مۇۋاپىق يە-
كۈن چىقىرىشىغا توغرا كېلىدۇ . مەسىلەن ، بىز روماندا ئاپتورنىڭ ئايال
باش قەهرىمان ژىنىناغا بولغان سۆيۈنۈشى ۋە هېسداشلىق قىلغان تەرى-
پىنى ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئۇنىڭ يەنە ژىنىنانى مەسخىرە ۋە تەنقىد
قىلغان تەرىپىنى ئاسانلا كۆرەلەيمىز . روماننىڭ ئاخىرقى يېرىمىدا دېگۈ-
دەك پائولنىڭ باللىق دەۋرىدە ژىنىنانىڭ ئۇنىڭغا هېرىسلىقى هەققىدىكى
بابلار هەمدە كېيىن پارىژغا بېرىپ ئۇنى ئىزدىگەن بابلاردا ، بىز ئاپتور-
نىڭ ژىنىنانى مەسخىرە ۋە تەنقىد قىلغانلىقىنى كۆرەلەيمىز . ئالاهىدە
كۆزگە كۆرۈنەرلىكى روماننىڭ ئاخىردىكى قىسمى بولۇپ ، ئاپتور ژىنىنا-
نىڭ بۇرۇنقى دېدىكى روزالىنىڭ ئوبرازى بىلەن يەنىلا خام خىياللارغا
چۆككەن ، هەسرەت چېكىپ ئۆتكەن ئىشلارنى ئەسلەپ يۈرگەن ژىنىنا-
نىڭ ئوبرازىنى سېلىشتۇرۇپ ، باش قەهرىمانغا تۇرمۇش يولى تېپىپ بې-
رىشتەك قۇرۇق خىيالنى تاپىدۇ . روزالى ژىنىنانىڭ ئېرىنىڭ ئازدۇرۇشىغا
ئۇچرىغان ، كېيىن ئاقسۆڭەك قورۇقىدىن هەيدىۋېتىلگەن . بىراق ئۇ
قىلچىمۇ بوشاشمىغان ، قېيىن - جاپالىق تۇرمۇشلارغا باش ئەگمىگەن ،
ئەمگەك ئۇنىڭ قەيسەر خاراكتېرىنى يېتىشتۈرگەن . ژىننا ئۆزىدىن ئاغ-

رىنىپ « ھاياتىم مۇشۇنداق بىتەلەيچىلىكتە ئۆتتى » دېگەندە ، روزالى خاپا بولۇپ : « ئەگەر سىز بولىكا ئۇچۇن خىزمەت قىلغان ، ھەركۈنى ئەتىگەن سائەت ئالتىدە تۇرۇپ خىزمەت قىلىشقا مەجبۇر بولغان بولسى-ڭىز ، ئۇچاغدا نىمە دەيتتىڭىز؟ » دەيدۇ . لېكىن رومانىنىڭ ئەڭ ئاخىرىدا : روزالى ئۆزىچە : « قارىڭا ، ھايات كىشىلەرنىڭ ئويلىغىنىدەك ئۇن-چىۋالا لەززەتلىك بولمايدۇ ، شۇنىڭدەك ئۇنچىۋالا ئوسالمۇ بولمايدۇ . » دەيدۇ . ئاپتور مۇشۇ ئارقىلىق باش قەھرىمانىنى مۇۋاپىق يەكۈن چىقى-رىشقا يېتەكلەيدۇ .

« ھايات » گەرچە مۇپاسساننىڭ تۇنجى رومانى بولسىمۇ ، لېكىن ئەدەبىي ماھارەت جەھەتتىن ئېيتقاندا ، يۇكسەك دەرىجىدە كامالەتكە يەتكەن . مۇپاسسان يېنىك ، جانلىق ئۇسۇللار بىلەن پېرسونا‍ژلارنىڭ ئوبرازىنى روشەن ھەم جانلىق سۈرەتلەپ بېرىدۇ . تەبىئەت مەنزىرىلى-رىنى تەسۋىرلەشمۇ بۇ ئەسەردىكى بىر ئالاھىدىلىك . ئاپتورنىڭ تەس-ۋىرى ھەرگىزمۇ يەككە - يىگانە بولماستىن ، بەلكى ئوبرازلارنىڭ ئىچكى ھېسسىياتى بىلەن بىرلەشكەن بولۇپ ، بۇ ، ئەسەرگە قويۇق لىرىكىلىق تۈس قوشىدۇ .

يەنە بىر تەرەپتىن ، بىز شۇنى ئاسانلا كۆرۈۋالالايمىزكى ، روماندا ئاپتور شۇچاغدا كۈندىن - كۈنگە مۇستەھكەملىنىۋاتقان كاپىتالىزىم جە-مىيىتىنىڭ ماھىيىتىگە نىسبەتەن ، ئوچۇق ھۆكۈم ۋە خۇلاسە چىقارمايدۇ . مۇپاسسان كىشىلەرنىڭ ئازاب - ئوقۇبىتىنىڭ سەۋەبىنى كۆپرەك ئالەم-دىكى رەھىمسىزلىك ۋە يېتەرسىزلىكلەردىن تېپىشقا تىرىشىدىغان مايىللىقنى بىلدۈرىدۇ . بۇ نۇقتىدا بالزاكنىڭ ئۈمىدسىزلىك ۋە خام خىيالنى ئىجتى-مائىي نۇقتىدىن تۇرۇپ بىر تەرەپ قىلىشتىن ئىبارەت ئاساسىي تېمىسى بىلەن سېلىشتۇرساق ، ئۇنىڭ رېئالىزىمنى تەنقىد قىلىشتىكى ئاشكارىلاش كۈچى كۆرۈنەرلىك ئاجىز تۇرىدۇ .

مۇپاسساننىڭ توپتوغرا ئون يىللىق ئىجادىيەت تۇرمۇشىغا قاراي-دىغان بولساق ، ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا ، ئۇنىڭ ئالدىنقى ئالتە يىل (1880 - 1886) دىكى ئەسەرلىرى ناھايىتى جانلىق ، ئاشكارىلاش

كۈچى نىسبەتەن كۈچلۈك ، كېيىنكى تۆت يىل (1887 ـ 1890) دىكى
ئەسەرلىرىدە چۈشكۈنلۈك كەيپىياتى كۈچىيىپ ، ئىجتىمائىي ئاساسىي
تېما تەركىبى كىچىكلىگەن . بۇ ئەھۋال ئۇنىڭ رومانىدا ۋە ھېكايىلىرىدە
بىردەك بىلىنىپ تۇرىدۇ . مەسىلەن ، ئۇنىڭ ئالتە رومانى ئىچىدە
« چىرايلىق دوست » (1885) نى ئالساق ، ئاشكارىلاش جەھەتتىن ئۇنى
مۇپاسساننىڭ رېئالىزىمنى تەنقىد قىلغان ئەسەرلىرى ئىچىدىكى يۇقىرى
پەللە دېيىشكە بولىدۇ . بۇنىڭدىن كىتابخانلار جاھانگىرلىكنىڭ ئەڭ
دەسلەپكى باسقۇچىدىكى رېئال تۇرمۇشنىڭ مەلۇم ئالاھىدىلىكلىرىنى
كۆرەلەيدۇ . « ئارشاك » (1886) دا داۋاملىق ئاشكارىلاش ئۇسۇلى قول-
لىنىلىپ ، چوڭ تىپتىكى كاپىتالىستىك كارخانىلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشى
ھەمدە بايلىق توپلاشتىكى ھەرخىل ئۇسۇللار تەسۋىرلىنىدۇ . بۇمۇ بول-
دىغان ئەسەر . لېكىن « بىسىر ۋە ژاڭ » (1887) تىن باشلاپ ئەھۋال
ئۆزگىرىدۇ . يەنى ، ئاپتور زور ئىجتىمائى ئاساسىي تېمىنى تاشلاپ قو-
يۇپ ، بارلىق زېھنىنى ئىنسانلارنىڭ روھىي ھالىتى ساھەسىگە مەركەز-
لەشتۈرىدۇ . ئەڭ ئاخىرقى ئىككى رومانى « ئۆلگەندىن بەتتەر » (1889)
ۋە « قەلبىمىز » (1890) لەردە « ساپ روھىي ھالەت » نى تەسۋىرلەش
ئۇستۇنلۈكىنى ئىگىلىگەن . مۇپاسسان بۇ چاغدا ئىجتىمائىي ھادىسلەرنىڭ
سەزگۈر كۆزەتكۈچىسى بولمىغان قىياپەتتە كىتابخانلارنىڭ ئالدىدا پەيدا
بولىدۇ ، چۈنكى ئۇنىڭ قىزىقىشىنى غەلىتە كېسەللىك روھىي ھالىتى
جەلپ قىلىۋالغانىدى . ھېكايىلىرىدىمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش ئەھۋاللار سا-
دىر بولغان . مۇپاسسان بەدىئىي جەھەتتە ھېكايە شەكلىدىكى يېزىقچى-
لىق ماھارىتىنى مىسلى كۆرۈلمىگەن دەرىجىگە يەتكۈزگەن . بۇ كۆرۈنەر-
لىك تۆھپە كىشىلەرگە ئايان . ئۇ كۆپلىگەن قىسقا ھېكايىلىرىدە ، ئاسا-
سىي تېمىدىن ئالغاندا شۇ چاغدىكى ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ ھەرقايسى
تەرەپلىرىگە تاقالغان . بىر تەرەپ قىلىش ئۇسۇلى جەھەتتىن ، كۆپ
خىل شەكىللەرنى قوللانغان ؛ تىل بىلەن ئىپادىلەش جەھەتتە يۈكسەك
دەرىجىدىكى توغرىلىقتا ۋە نەپىسلىككە ئىگە . لېكىن كېيىنكى ئەسەرلى-
رىدە ، كونكرېت ئېيتقاندا ، 1887 ـ يىلىدىن 1890 ـ يىلىغىچە بولغان

ئەسەرلىرىدە سىرلىق ، فانتازىيىلىك ، غەلىتە تېمىلار تېخىمۇ كۆپلەپ پەيدا بولغان . پارلاق ھاياتىي قىزىقىشقا باي نۇر ئاستا ــ ئاستا خىرەلىـ شىپ ئۇنىڭ ئورنىنى بارغانسېرى غەمكىنلىك ، ئۈمىدسىزلىك ۋە سىقىـ لىشتەك ھالەت ئىگىلىگەن . بۇنىڭدىن ، بىرتەرەپتىن شۇ چاغدىكى فرانـ سىيە ئەدەبىيات ــ سەنئىتىدىكى چېكىنىش خاھىشىنىڭ مۇپاسساندا قانداق چىرىتىش رولىنى ئوينىغانلىقىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ . يەنە بىر تەرەپتىن ئۇ مۇنداق بىر پاكىتنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ : رېئالىزىمنى تەنقىد قىلـ غۇچى يازغۇچىلارنىڭ تالانتى ۋە مۇۋەپپەقىيىتى خەلقئالەمگە قانچىلىك ئايان بولسۇن ، ئۇ ئۆزىنىڭ بۇرژۇئا دۇنيا قارىشىنى دەپ تەۋرەنمەي قالـ مايدۇ . مۇپاسساننىڭ قىسقىغىنا ھاياتىنىڭ ئاخىرقى باسقۇچىدا ئۇنى كېسەل چىرمىۋالىدۇ . يەنى ئۇ نېرۋا كېسىلى بولۇپ قالىدۇ . ئۇ نېرۋا كېسەللەر دوختۇرخانىسىدا ئالەمدىن ئۆتكەندە ئاران قىرىق ئۈچ ياشتا ئىدى .

شىيك چېڭخۇا
1962 ــ يىلى ئاۋغۇست

1

ريىسا نۆك ـ ىاقلىرىنى ىىعىشتۇرۇپ بولۇپ ، دىرىزه ئالدىغا كەلدى . سراق ىامعۇر ىىجىلا نوحىماي ىىعواتاتى .

قاتىق يىغۋاتقان يامغۇر كېچىچە ئۆيىنىڭ دېرىزە وە ئۆگزىلىرىگە ياراسلاپ ئۇرۇلۇپ چىقتى . خۇددى ئاسماننىڭ تۈۋى تېشىلىپ كەتكەندەك كەڭ زېمىنغا توختىماي قۇيۇلغان يامغۇر توپىلارنى سۇيۇق لايغا ئايلاندۇرۇۋەتكەنىدى . دەممۇ دەم يېغىپ تۇران چېقىپ تۇراتتى . ئەتراپلاردىن خۇددى سەل ئاققاندەك شارقىرىغان ئاۋازلار ئاڭلىناتتى . يوللىنىڭ ئىككى قاسقىدىكى ئىمارەتلەرنىڭ تام ـ ئۆگزىلىرى تۆتۈلەي ھۆللىنىپ كەتكەنىدى

ريىسا ىاڭ سەھەردىن ىاشلاب ھاوا رايى نوحىماي دىگۇدەك كۆرىنىپ چىقتى . ئۇ تۈنۈگۈن موياسىرددىن ئۆيىگە قايتىپ كېلىپ ، ئۆمۈرلۈك ئەركىنلىككە ئېرىشكەنىدى . ئۇ ئۇرۇۋدىن تۇيان بەشىا بولۇپ كەلگەن كىشىلىك ھاياتىكى يەخىنى يەھرىمەن بولۇشقا ئالدىراتتى ، ىاوادا ھاوا ئېچىلىماي قالسا ، دادىسىنىڭ بولىغا چىقىشقا ئۈيىماسلىقىدىن ئەندىشە قىلاتتى .

رىسا كالىندارى سومكىسىغا سېلىشى ئۇيۇغانلىقنى يىلدى ـ دە ، يامعا ئېسىقلىق تۇرغان ئاپلار بوسحە ىىرىلغان كىچىك كالىندارى ئېلىۋالدى . كالىندارىنىڭ گۈللۈك جىسكىسك ئويىۇرىسىغا 1819 ـ يىلى كۆرسىتىلغان ئالتۇن رەڭ رەقەم ىىسىلغانىدى . ئۇ قېرىنداشى ئالدى ـ دە ، ئالدىقى تۆپ كانەكچىدىكى رەقەملەرى وە ھەرىىر مۇقەددەس ىاملارى سىرتوسىپ « 2 ـ ماي » غا كېلىپ توختاتتى . تۇ ئۇينىڭ مو- ياسىردىن ئاىرىلغان كۈنى ئىدى .

— رىسا ! — سىرتتا بىرسى ئۇنى چاقىردى

— دادا، كىرىڭ! — دېدى يېنا جاۋاپەن. دادىسى ئۇنىڭ يا-نىسىغا كىرىپ كەلدى.

بۇ، باروں لىبىچ دىۋو بولۇپ، ئىسمى راك ئىدى. بۇ باروں ئال-دىنقى ئەسىرگە تەۋە ئاقسۆڭەكلەردىن بولۇپ، ئەلىيە مىجەزلىك، ئەمما ئاق كۆڭۈل ئىدى. ئۇ روسسو① ئىسىنىڭ جوقۇناسى، سىپايى تەبى-ئەتى، كەڭ داللىلارى، يۇك ئورمانلىقلارى ۋە ھايۋانلارى ياخشى كۆرەتتى.

باروں ئاقسۆڭەك تەسلىدىن بولغاچقا، 1793 ـ يىلى② يۈز بەرگەن ۋەقەنى ياقتۇرمايتتى، لېكىن ئۇ ئەقىل ـ پاراسىتى، مىجەز ـ خۇلقى ۋە ئالىيجاناب ئەنئەنىۋى تەربىيىسى تۈپەيلىدىن، يۇرتۋالىقىنى تەبرەد-لىمەيتتى. ھالبۇكى، مۇنداق تەپرەنمىسىمۇ، ھال ئوقۇپ ئۇدۇكسۇش ت-لەيلا جەكلىمەيتتى.

ئاق كۆڭۈللۈك باروسنىڭ ئەڭ زور ئارتۇقچىلىقى، شۇنداقلا ئۇ-نىڭ ئەڭ زور ئاجىزلىقى ئىدى. ئۇ جىل ئاق كۆڭۈللۈك تۈپەيلىدىن، ئۇنىڭدا ئىچ ئاغرىتىش، سەدىقە قىلىش، قۇچاقلىشىش نىيىتى بولسىمۇ، قولىدىن كەلمەيتتى. ئۇ خۇددى يارىتقۇچى خۇدادەك ئاق كۆڭۈل بو-لۇشى، ئارلاپ بۇر چىچىسى، كەلگەنگە رەب قىلماسلىقى ئويلىسىمۇ، ئىرادىسىز، بوشاڭ بولغاچقا قۇدرىتى يەتمەيتتى. بۇ ئۇنىڭ بىر قۇسۇرى ئىدى.

باروں تەرەققىي ئىدى. سۆكا ئۇ قىزنى تەربىيىلەش ئۈچۈن، بىر يۈرۈش مۇكەممەل لايىھىسى ئويلاپ چىقتى. ئۇ قىزنىڭ تەجىلىك، ئاق كۆڭۈل، ساددا ھەمدە مۇلايىم، ھېسسىياتلىق بولۇپ ئۆسۈپ يې-تىلىشى ئۈمىد قىلاتتى.

---

① روسسو (ژان ژاك 1778 ـ 1712) — فرانسىيىنىڭ كۆرگە كۆرۈنەرلىك ئاقارتىش ھەرىكەتچىلىرىدىن بولۇپ، دېموكراتچىل ئۇششاق بۇرژۇئا مۇتەپەككۇرى، يازغۇچى، ئىلاھ-ىيەت پەيلاسوپى

② بۇ، فرانسىيە بۇرژۇئا ئىنقىلابى مەزگىلىدە سولقانات ياكوبىن پارتىيىسىدىكىلەر دىك-تاتۇرا يۈرگۈزگەن بىر يىل، شۇنداقلا پادىشاھ لۇئى ئەر ـ خوتۇن جەلق تەرىپىدىن ئۆ-لۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان بىر يىل ئىدى

رىنا 12 ياشقىچە ئائىلىسىدە تۇردى. كېيىن ئانىسىنىڭ يىغىسىغا قارى-ماي، دادىسى ئۇنى مۇقەددەس موناستىرغا ياتاققا يېتىپ ئوقۇشقا ئېلىپ بەردى.

رىنا ئۇ يەردە سىرتقى دۇنيادىن پۈتۈنلەي ئايرىلىپ، قاتتىق تەربىيىلىنىشكە باشلىدى، دۇنيادىكى ئىشلارنىڭ ھېچبىرىدىن خەۋەردار بولالمىدى. بارون ئۇنىڭ 17 ياشقا كىرىپ موناستىردىن قايتىپ كەلگەن چېغىدىمۇ ئېيپەتلىك، نومۇسچان قىز بولۇشى، كېيىن ئىنسانىيەت دۇنياسىدىكى ئەقىدىگە سىغمىغان ئىشلارنى ئۆزى شىئىرىي تۇيغۇ ئارقى-لىق ئۇنىڭغا سىڭدۈرۈشى، ئىرا تۇرمۇشى، مول ۋە مۇنبەت زېمىندا ئۇ-نىڭ ئەقىل - ئىدرىكىنى ئويغىتىشى، ھاۋالارنىڭ بىر - بىرىگە مۇش-تاق بولۇشى ۋە بىر - بىرىدىن ئايرىلغۇسى كەلمەسلىكى كۆرەڭكۆرۈش ئارقىلىق، ھاياتلىقنىڭ ماھىيىتىنى قانۇنىيەتلىرىنى چۈشەندۈرۈشى ئۈ-مىد قىلاتتى.

مانا، بۈگۈن رىنا موناستىردىن قايتتى. ئۇ خۇشال - خۇرام بو-لۇپ، روھى كۆڭلى ئۇرغۇپ تۇراتتى، ئىنسان ھاياتىدىكى بەخت ۋە شاد - خۇراملىقى ھەممە خىلمۇ خىل سىرنى، ئاجايىپ ئۇچرىشىشلىرى باشتىن كەچۈرۈشنى تەقەززالىق بىلەن ئارزۇ قىلاتتى. ئۇلارنىڭ ھەم-مىسى موناستىردا تەكرارچىلىقنىڭ ئىچى پۇشقان كۈنلەردە، تاڭ ئاتماس تۈنلەردە، تاتلىق خىيال سۈرگەندە دائىم كۆڭلىدە ئايان بولاتتى. ئۇنىڭ تەقى - تۇرقى ۋېرونىكىنىڭ[①] بىر رەسىمى ئەسلىتەتتى: ئۇنىڭ ئۆلكى-دىكى ئاقسۆڭەك ئائىلىسىدىكىلەردە بولىدىغان بىر خىل ئالاھىدە ئاق - سۈزۈكلۈك، ساغلام قىزىللىق، قۇياش نۇرىدا ئارانلا بېرى ئەكىلى بو-لىدىغان تۇمران، ئىنچىكە سېرىق تۈكلەر، ياتراپ تۇرغان قوڭغۇر رەڭلىك چاچلار ئۇنىڭ تۇرانە ھۆسنىگە ھۆسن قوشۇپ تۇراتتى. ئويناپ تۇرغان كۆزلىرى تىنىق كۆك بولۇپ، خۇددى گوللاندىيىنىڭ قار - قۇر قورچاقلىرىنىڭ كۆزىگە ئوخشايتتى.

ئۇنىڭ ئوڭ مەڭزىنىڭ ئۈستۈنكى تەرىپىدە ۋە تۇرىنىڭ سول

---

① 16 - ئەسىردىكى ئىتالىيىنىڭ مەشھۇر رەسسامى

رىنا 12 ياشقىچە ئائىلىسىدە تۇردى. كېيىن ئانىسىنىڭ تىرىشىشىغا قارىماي، دادىسى ئۇنى مۇقەددەس موناستىرغا ياتاقلىق تىپ ئوقۇشقا ئاپىرىپ بەردى.

رىنا ئۇ يەردە سىرتقى دۇنيادىن پۈتۈنلەي ئايرىلىپ، قاتتىق تەربىيىلىنىشكە باشلىدى، دۇنيادىكى ئىشلارنىڭ ھېچقايسىدىن خەۋەردار بولالمىدى. بارى ئۇنىڭ 17 ياشقا كىرىپ موناستىردىن قايتىپ كەلگەن چېغىدىمۇ ئېپپەتلىك، نومۇسچان قىز بولۇشى، كېيىن ئىنسانىيەت دۇنياسىدىكى ئەقىدىگە سىغمىغان ئىشلارنى ئۆزى شەخسەن تۇيغۇ ئارقىلىق ئۇنىڭغا سىڭدۈرۈشى، تىرا تۇرمۇشى، مول ۋە مۇنەۋۋەر رىمدا ئۇنىڭ ئەقىل - ئىدرىكىنى ئويغىتىشى، ھاۋالىلارنىڭ بىر - بىرىگە مۇشتاق بولۇشى ۋە بىر - بىرىدىن ئايرىلغۇسى كەلمەسلىكىنى كۆرەلىشى ئارقىلىق، ھاياتلىقنىڭ ماھىيىتى قانۇنىيەتلىرىنى چۈشەندۈرۈشى ئۈمىد قىلاتتى.

مانا، بۈگۈن رىنا موناستىردىن قايتتى. ئۇ خۇشال - خۇرام بولۇپ، روھى كۆتۈرەڭگۈ تۇراتتى، ئىنسان ھاياتىدىكى بەخت ۋە شاد - خۇراملىقنى ھەممىدە چەكلىمۇ چەك سىرىتىن، ئاجايىپ ئۇچرىشىشلارنى تەشنادىن كەچۈرۈشنى تەقەززالىق بىلەن ئارزۇ قىلاتتى. تۈلىرىنىڭ ھەممىسى موناستىردا تىكارچىلىقنى ئىچى پۇشقان كۈنلەردە، ياڭ ئاپاش تۈنلەردە، يالغۇز خىيال سۈرگەندە دائىم كۆڭلىدە ئايان بولاتتى. ئۇنىڭ تەۋى - تۇرقى ۋېرونىرنىڭ① بىر رەسىمى ئەسلىتەتتى: ئۇنىڭ ئوتتىكى ئافسۆكەك ئائىلىسىدىكىلەردە بولىدىغان بىر خىل ئالاھىدە ئاي - سۆرۈكلۈك، ساغلام قىزىللىق، قۇياش نۇرىدا ئازالا بەرى ئەتكىلى بولىدىغان تۇمران، ئىنچىكە سىرتى تۈكلەر، ياقۇت نۇرغان قوڭۇر رەڭلىك چاچلار ئۇنىڭ تۇرايە ھۆسنىگە ھۆسن قوشۇپ تۇراتتى. ئويناق نۇرغان كۆزلىرى تىنىق كۆك بولۇپ، خۇددى گوللاندىيىنىڭ قار - قۇر قورچاقلىرىنىڭ كۆزىگە ئوخشايتتى.

ئۇنىڭ ئۆڭ مەڭزىنىڭ ئۈستۈنكى يېرىدە ۋە تۇرىنىڭ سول

① 16 - ئەسىردىكى ئىتالىيىنىڭ مەشھۇر رەسسامى

ئۇنى بەفەب ئىككى فسم پارنزغا ئىلىپ بارغان ، ھەرفسمدا ئۇن بەش كۈنلا نۇرغاندى . ئەنسۇسكى ، پارنرمۇ سەھەر بولغاچقا ، رىسانىڭ كۆڭلى بەسلا سەھراغا بەلپۈنەنى .

ھارنر رىسا ئاي نىرەكلىك باغلىق حاكرىغا نىرنپ بارنى ئۆنكۆرەنى . بۇ فەدىمى حاكرا ئۇنىڭ ئائىلىسىنىڭ مۈلكى ، ئىمارەنلىرى ناراريىڭ نىسدىكى ئىگىر قىاغا سىلىنغان . رىسا دىگىر نونىدىكى ئەركىن ، ھۇرۇرلۇق نۇرمۇشنىڭ ئۆرنگە جوفۇم چەكسىز ساد ـ حۇراملىق نىغىشلانىدىغانلىقىغا ئىشىنەنى . حاكرىدىكى نۇ مال ـ مۈلۈكلەرنىڭ ئۇنىڭغا فالدۇرۇلىدىغانلىقى ئاللىفاچان نىكىسلگەن بولۇب ، ئۇ نوى فىلغاندىن كىيىن ، ئۇ بەردە نۇرۇونرەنى .

فانىق نامغۇر فىرىشقاندەك نۈنۈگۈن كىچىدىن ناشلاپ ، رادىلا نوحىماي نىغىۋاناتى . نۇ ئۇنىڭ ھاناتىدىكى نۇنحى فىسملىق بىشكەللىك ئىدى .

ئۈچ مىنۇنىن كىيىن ، ئۇ ئاتىسىنىڭ حانىسىدىن ئۇچقاندەك نۈگۈرۈب چىقتى . ئۆندىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ : « دادا ، دادا ، ئاپام ماۋۇل بولدى . بەنۇنى نىر حاندۇنۇك » دەب وارفىرىغىنىنى ئاڭلىدى .

نامغۇر نوحىماي شارفىراپ نىغىواناتى . بەنۇن ئىسىك ئالدىغا كەلگەندە نامغۇر نىحىمۇ ئەدەپ كەنى .

رىسا پەنۇنىغا چىقىشقا نەمشىلنۋاتقاندا ، پەلەمپەيدىن نارون حانىمىنى فولنۇفىدىن نۆلەب چۈشۈنى . حانىمىنىڭ نىر فولىنى نارون ، بەنە نىر فولىنى ئىگىرغىسا كەلگەن دىدەك نۇنۇوالغانىدى . نۇ فىر فاوۇللۇفىا حۇددى نىگىسلەرگە ئوحشانىتى . ئۇ ، نورماندى رانونىنىڭ كىئو دىگەن نىرىدىن بولۇب ، 18 ناشقا بولسىمۇ ، كەم دىگەندە 20 ناشنەك كۆرۈنەنى . نۇ ئائىلىدىكىلەر ئۇنىڭغا ئىككىنچى فىرىدەك مۇئامىلە قىلاتى . حۇنكى نۇ فىرىنىڭ ئانىسى رىسانىڭ ئىنىكئانىسى ئىدى . شۇڭا ئۇ رىسا نىلەن نىر ئانىنى ئىمىپ چوڭ بولغان ھەمسىرە بولۇب ، ئىسمى روزالى ئىدى .

روزالىنىڭ ئاساسى ۋەزىپىسى ، ئانال حوحاسىنى نۆلەب ماكدۇ-

رۇش ، سفسقى ىرىەحچە ىلدس ىۇىاں ىاروں حاىم ىۇرەك كىكسىپ
كىسش كىسلىگە گىرىىار ىولعاىدى ، ئادەىس ىاشقرى سەمرىپ
كەىكەچكە ، دائم ىۇىكدس رارلىاىى .

ىاروں حاىم ىۇ فەدىمى سارائىلك ىەلەمپىسدس چۇشكىجە دىمى
كىسلىپ ، ھاسراپ كەىى . ئۇ ھوىلا ئىچىى ىولدۇرۇپ ھەممىلا ىەردە
ىامراپ ئىقۋاىعاں ىامعۇر سۇىىگە فاراپ ، خورسىىعاں ھالدا :

— ىۇ ىىمدىگەں ىولىرلىق ، — دىدى .

— ئەمما ىۇ سرىلك پىكىرىگىر ، ئادالىد حاىم ، — دەپ حاۋاپ
ىەردى ىاروں كۈلۈمسرەپ ىۇرۇپ .

ىاروں حاىمىلك ئىسمى « ئادالىد » دىــگــەں ئىــســل ئىــســم
ىولعاچقا ، ىاروں ئۇىىگا « خاىىم » ىى فوشۇۋالاىى ، ىۇ ، ھۆرمەىى
ىىلدۇرسمۇ ، ئەمەلىەىە مەسخىرە فىلىش مەىىسمۇ ىار ئىدى .

ىاروں حاىم ئالدىعا ىرىەحجە فەدەم مىگىپ كۆچىسپ ىۇرۇپ
پەىىۇىعا جىقۋالدى . پەىىۇىلك ىوررىىى ىىسلىپ عىچىلداپ كەىى .
ىاروں ىولسا حاىمىلك ىىدىى ئۇرۇں ئالدى . رىسا وە رورالى ئۇدۇل-
دىكى ئۇرۇىدۇقىا ئارقىعا فاراپ ئولىۇردى .

ئاشــپەر ئاىال لىۇدىقىں ىىرىەچچە فۇر ىاش كىسم ئىلىپ كىلىپ
ئۆلارىلك ىرىى حۇمكىدى . ىەىە ئىككى ىسۆەىى پۇىىلك ئاسىعا
سىعداپ قويدى . ئادىى ئۆرى پەىىۇىعا جىقۋالدى - دە ، سىمۇں ىوۋاد-
ىىلك ىىدىكى ىوش ئۇرۇىعا ىكىسپ ىوعاں ىر پارچە كىگىر ىلەں
ىۇىۇں ىەدىىى ىۆگىۋالدى . دەرۋارىوەں ئەر ىلەں حوىۇىى پەىىۇىلك
ئىشىكىى ىاپىى . پۇىۇں ئائىلىدىكىلەر ئۆلار ىلەں ىەرىم فىلىپ
حوشلاشىى ، ىۇك - ىافلار ئارفا - ئارقىدىى ىاشقا ھاروا ىىلەں ىەىكۈرۈپ
ىىرىلىدىعاں ىولدى . ىاروں ىۇ ئىشلارىى ئۆىدە فالعاىلارعا فاىا ىاپىلاپ
فويۇپ ، ئائىلىسى ىلەں ىولعا راۋاں ىولدى .

پەىىۇىچى سىمۇں ىوۋاى ىامعۇردا ىىشىى ئىگىپ مۇكچىىۋالعاچ-
قــا ، پىلاشىلك ئىچىدە كۆرۈىمەى فالعاىدى . ھۇشقىىپ چىقىۋاىعاں
ىوراں - جاپقۇں پەىىۇىىلك دىرىرىىگە ئۇرۇلاىى . ىول ىامعۇر سۇىىدە

كۆرۈنمەي قالغانىدى .

ئىككى ئات قوشۇلغان پەىئۇن دەريادا كىسۋاتقان كېمىلەرنى ئار-
قىسىغا تاشلاپ ، دەريا بويلاپ ئىلدام كېتىپ باراتتى ، كېمىلەردىكى
پالاقلار ، توما باغاچلار ۋە يىلىق تورلىرىنىڭ توم ئارغامچىلىرى خۇددى
تۆپۈرماقلىرى تۆكۈلۈك كەتكەن دەرەختەك ئوخشاش كۆككە تاش سىرەپ
قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى . پەيتۇن رىشۇدنىسكو تېغىنىڭ ئىككى يەرىيى تۆك
ئورمان بىلەن تولغان ئۆزۈن يولغا توزۇلدى .

ئۆزۈن ئۆتمەي پەيتۇن كەڭ داللارنى ، تاللاقلارنى تېشىپ
ئۆتتى . گاھىدا سۇغا تېغىلغان پور سۆگەت كىرىكەتتى . ئۇنىڭ شاخ ۋە
تۆپۈرماقلىرى سۇدا خۇددى ھەسەتكە ئوخشاش گاھ لەيلەپ ، گاھ چۆ-
كەتتى . تامغۇر سۇيىنىڭ ئىغىشى قانغۇ ـ ھەسرەتلىك كەپپىياتنى
كۆچەيتەتتى . ئات تۇياقلىرى تاراسلايتتى . پەيتۇننىڭ جاقى پايغاق يې-
يىشىپ لاي چاچىراققا ئوخشاپ قالغانىدى .

پەيتۇندىكىلەرنىڭ ھېچقايسىسى رۇۋان سۆزلەيتتى ؛ يولۇچىلار-
نىڭ كەيپىياتى خۇددى تامغۇر سۇيى تېشىپ كەتكەن كەڭ زېمىنغا
ئوخشاش پەرىشان ئىدى ، تارون جانىم كۆزىنى يۇمۇپ كەينىگە تۆلىنىپ
ئولتۇراتتى . تارون تاغ ـ داللارنىڭ مىسكىن مەنزىرىسىگە پەرىشان ھالدا
نەزەر سالاتتى . زورالى ئىرىنىڭ ئۇتتىگە ئىز توپا قونۇۋالغان يولۇپ ،
سەھرادىكى پۇقرالارنىڭ ئادىتى بويىچە غاتىۋانە جىماللارغا پايغانىدى
تالغۇر زىسالا مۇشۇنداق تامغۇرلۇق كۈنلەردە تەت قىلىنغان ئۆيدىن
سىرتقا كۆچۈرۈپ تىككەن كۆچەتكە ئوخشاش ئۆزىگە جاي كىرگەنلە-
كىنى ھېس قىلاتتى ؛ ئۇنىڭ ئاجايىپ شادلىقى خۇددى قىلىن شاخ ـ
تۆپۈرماقلاردەك ئۇنىڭ قەلبىنى قانغۇ ـ ھەسرەتتىن ئايرىپ تۇراتتى . ئۇ
گەرچە ئۇن ـ تىن چىقارماي ئولتۇرسىمۇ ، لېكىن تامغۇر تامچىلىرىنى
تېغىپ ئىچكۈسى كېلەتتى . ئۇ ، ئاتلارنىڭ ئۆزىنى ئۇچقاندەك ئېلىپ
كېتىۋاتقانلىقىدىن ھۇزۇرلاندى . ئۇ يول بويىدىكى ۋەيرانە كۆرۈنۈش-
لەرگە نەزەر تاشلاپ كېتىۋېتىپ ، قايسى تامغۇردا ئۆزىنىڭ ھېچقانداق
يېرى ھۆل بولماي ، پەيتۇننىڭ ئىچىدە بەھۇزۇر ئولتۇرغانلىقىدىن كۆڭلى

ئاخاسپ باراپ كەتتى .

شارفىراپ ىعىوابقان قارا بامعۇردا ، ئىككى ئاتلىك پارفىراپ ئۇرغان ساعرىسىدىن ئىسسىق هور كۆتۈرۈلەتتى .

باروں حاسم ئاسا ـ ئاسا ئۇىقۇعا كەتتى . ئاتلە ئۆرۈم قىلىپ ئۆرۈۋالغان رەتلىك چىچى خۇددى رامكىعا ئوحشاش ئۇنىڭ ئۇر ـ كۆزلىرى ئورۇۋالغان بولۇپ ، بىشى ئۆۋەنگە سىلىپ ، بوسىدا ساڭگىلاپ ئۇرغان بىر بوغۇم گۆشى كۆكرىكى بىلەن بىرلىشىپ كەتكەندى . ئۇ ھەربىر ئەپەس ئالغاندا ، بىشى بىر كۆتۈرۈلۈپ ، بىر چۈشەتتى . ئىككى قووۇرى ئىككى ئەرەپكە كۆپۈپ چىققان بولۇپ ، بىرىم ئىچىلغان ئاغزىدىن خورەك ئاۋازى چىقاتتى . ئۇنىڭ ئىرى ئۇرۇلۇپ قاراپ ، بىر دانە چاقچاقىتسا ھەمـمىتى ئۇنىڭ سىمىز قورسىقى ئۈستىگە كىرىستۈرۈپ قويۇۋالغان ئىككى قولىغا ئىككىسى سىلىپ قويدى .

ئۇ ئىش ئۇنى خۆخۈنۈۋەتتى . ئۇ خۇددى قاتتىق ئۇحلاۋاتقان كىشىنى ئۈنۈفسىز ئويغانغاندا ئۆيدەرگەندەك ، ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ ھەمـمانغا قاراپ قالدى .

ھەمان ئۇنىڭ قولىدىن خۇسۇپ كىسىپ ، تىللا وە دوللارلار چىحىلىپ پەيتۇن ئىچىنى بىر ئالدى . ئۇ شۇ خاعدىلا ئىسسى تىعدى . رىسا ئۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ خۇشال بولۇپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى .

باروں تىللا وە دوللارلارنى تىعىپ ، خونۇتىنىڭ ئىسكىگە سىلىپ قويدى ھەمدە ئۇنىڭغا :

ــــ قارىڭا سۆيۈملۈكۈم ، ئۇنىڭ ھەممىسى ئىلىسودىكى بەرنىڭ هوسۇلى . ئۇنى سىسىپ پۇل قىلىپ قويدۇم ، باۋادا ئاق تىرەكلىك باعلىق حاگىرىنى رىموىت قىلساق كىرەك بولار ؛ ئۇنىڭدىن كىيىن بىر دائىم شۇ يەردە ئۇرىمىز ، ــــ دىدى .

خونۇنى قاتا ـ قاتا ساتۇندى ، ئۇل ئاتلە مىڭ ئۆپ ئۇر قىرانك چىقى . ئۇ قىلچە ھولۇقماستىن پۇلنى جۆتىنكىگە سالدى .

ئىلىسو ئابا ـ تووسىدىن قالغان ئوتتۇز بىر ئورۇندىكى يەردىن سىسۋىتلىگەن 9 ـ يەر ئىدى . ئۇلارنىڭ قولىدا بار يەرنىڭ مەھسۇلاتى ،

ھەرىلى ىەىە ىگىرمە مىڭ فرانك پاىدا ىىرەىى . ئەگەر ىاسقۇرۇس كۆكۆلدىكىدەك ىولغاندا ھەرىلى ئوىىۇز مىك فرانك كىرىم قىلىش ھىچـ ھانچە قىىس ئىس ئەمەس ئىدى .

ئۇلارىىك ىۇرمۇشى ئاددىى ئىدى ، ئەگەر ىىگى ىوق كوىعاپ ىولمىسا ، ىۇ كىرىم قانداق چەكلىنىمۇ ىەىى . ىىگى ىوق كوىعاپ دىگەن ىىمە ؟ ىۇ ، ىۇغما ئاق كۆكۆللۈك ئىدى . مۇنداق ئاق كۆكۆللۈك ئۇلارىىڭ قولىدىكى ىۇلىى خۇددى قۇياش ىەر ىۇرىدىكى سۇىى پارغا ئاىلاندۇرۇب قۇرۇىۇوەىكەندەك قۇرۇغدىوىەىى . ىۇل سۇدەك ئىقىپ چىقىپ كىىەىى . ئاققاندىمۇ غاىب ىولۇپلا كىىەىى . رادى قانداق ىولۇب كىىىۋاىدۇ ؟ ىۇىى ھىچقانىسى ئىراھلاب ىىرەلمەيىى . ئۇلارىىك ئىچىدىن ىىرسى : « رادى ىىمە ئىش ىولغىنى ىۇ ، ىۇگۈن مەن ىۇر فرانك چەقىلدىم ، لىكىن قولغا چىققۇدەك ھىچىەرسە ئالمىدىم » دىىىشى ىۇرغان گەپ . ىۇلىى سىچىلىق ىىلەن ئىسلىىوىىس ، ئۇلارىىڭ ىۇرمۇشىدىكى زور لەررەب ئىدى . مۇشۇ ىۇقىىدا ، ھەممىسىىكىلا قىلچىمۇ كۆڭلى ئاغرىـ ماىىى ، ىەلكى ئوچشاش ھىسسىاىىا ىولاىى .

— چاكرام ھارىر ىاھاىى كۆركەم ىولۇب كەىكەىدۇ ـ ھە ؟ — دەب سورىدى رىسا .

— قىرىم ، ىارغاىدا كۆرەرىىر ! — دەب چاوەب ىەردى ىاروں خۇسال ھالدا .

سارقىراب ىىعىوايغان قاىىق ىامغۇر ئاسىا ـ ئاسىا ئۆىۈب كىىىپ ، ىەقەب ىۇماىلار ئارىىدا ئايدا ـ ساىدا ىەرگە خۇسۇوايغان ئۇسساق ـ ئۇنىىساق ىامغۇر ىامچىلىرىلا قىلىپ قالدى . . . ىۇلۇىلار ىىرىلىپ ، رۇمـ رەب ئاسمان ئوچۇق چىراى ئاچىى ؛ ىۇىىڭ ىىلەن خۇددى ىىر ىاىىۇ قۇـ ىاش كۆرۈىمەس غاردىن ىىاىان ىاىلاقلارغا ئۆىكۈر شولىىىى چاچقاىدەك ىولدى .

ئالدى ىىلەن ىۇلۇىلار ىارقىلىب ، كۆك ئاسمان ىەردىسى ىۇلۇىلار ئارىىدىن كۆرۈىۈسكە ىاسلىدى ؛ خۇددى خۇمپەردىلەر ئىچىلغاىدەك ، ىۇلۇىلار قايلىمى چاك ـ چىكىدىن ىارچىلىىپ ، ىارغاىسىرى ىارقىلىپ

سۈپسۈزۈك، كۆكۈچ ئاسمان ئاجىز بەر نۇرىغا جۇش جىراي ئاچتى.
ئىللىق سالقىن سامال بەر نۇرىنى سۈيۈپ ئۆتتى. ساپان كەك رىمىن مەمنۇن بولۇپ تىنىك يەپەس ئالغاندەك بولدى. يەنىۇن ئىسىرئۇرمانلاردىن ئۆتكەن ۋاقىتدا كۆكىە بەرۋار قىلىۋاتقان بىر قۇشنىڭ سادىسانە يەئمىسى تۇرۇپ ـ تۇرۇپ ئاڭلىناتتى. قاراڭغۇ چۇشمەكىە، يەدىنىدا ئولتۇرغانلار ئىجىدە زىيادىن باشقىسى مۈگدەپ ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇلار ئىككى قىسىم كىچىك سارايىنىڭ ئالدىدا توختاپ ئاتلارنى چۆنكە جالدۇرۇۋالدى.
قۇياش ئاللىقاچان تاغ ئارقىسىغا پاتقاندى، تىرافلاردىن جىر كاۋ قوڭغۇراقلىرىنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىشقا باشلىدى. ئۇلار بىر كىچىك كەنىكە كەلگەندە ياپارىنى ئىغۇالدى. بۇ ۋاقىتتا ئاسماننى جىمىرلاپ تۇرغان يۇلتۇزلار قاپلىۋالغاندى. يول تويىدىكى گاھ. ئۆرۈلۈپ گاھ تۈنىسىپ كەتكەن تىرا ئۆيلىرىدە يانغان جىراغلار قاراڭغۇ ـ زۇلمەت قەھرىگە يۇر ئوقىالىرىنى ئاتاتتى. ئۇلار بىر دۆكىدىن چۇشۇۋىدى، تىردىلا شەمسادلارنىڭ ساجلىرى ئارىسىدىن، قىزىل ھەم يوغان تولۇن ئاي كۆرۈندى.
كىچە ناھايىتى ئىللىق ئىدى. يەنۇسىك دىرىرلىرى ئىچىۋىلدى. جىسالىي مەيرە ۋە يەجەت ئويلىرىغا چۆمۈلۈپ كەتكەن زىيا ھارغانلىقىنى ھىس قىلدى ـ دە، كۆزىنى يۇمۇۋېلىپ ئارام ئالدى. ئۇ يەزدە مىدىرلىماي ئولتۇرۇۋېرىپ يەدەنلىرىنىڭ ئۇيۇشۇپ قالغانلىقىنى ھىس قىلىپ، كۆزلىرىنى يوغان ئاچاتتى ـ دە، ئەتراپقا يەرەر سالاتتى. ئاسمان جىمىرلىغان يۇلتۇزلار بىلەن تولغان كىچىدە جاڭگاللاردىكى دەل ـ دەرەخلەر ئۆتۈك يىدىن قانار تىزىلىپ ئۆتەتتى. جامىدا كۆسەپ يانغان بىر يەججە سىسىر يەپىۈن جاقىنىڭ ياراقلىغان ئاۋازى ئاڭلىنغاندا، نىسى كۆيۈزۈپ قويدى. زىيا قەددىنى بىر رۇسلەۋېلىپ قايسىدۇر يەرىشان جىساللارغا جۆكتى. يەيۇن جاقىنىڭ توختىماي ئاتلانغان ئاۋازى ئۆتۈك قولاق تۈۋىدە جاراڭلايتتى. ئۇ جوڭغۇر ئويلارغا غەرق بولاتتى. ئۇ يەنە كۆزىنى يۇمدى. ئۇ يەدىنىنىڭ ھەممە-

بەتمۇ قاتتىق تالچىغانلىقىنى ھېس قىلدى .

پەيتون توختىدى . بالىلارنى كۆتۈرگەن ئەر - ئاياللار پەيتون-نىڭ ئىشىكى يېنىدا تۇرۇشاتتى . ئۇلار كۆرلىگەن بىرىگە يېپىش كەلگە-نىدى . رىسا تۇيۇقسىز ئويغاندى - دە ، پەيتوندىن ياغىسى بىرلا سەك-رەپ چۈشتى دادىسى ۋە زورالى بىر دېھقاننىڭ قولىدىكى چىراغ نۇرۇ-غىدا ، يارون خانىمنى كۆتۈرۈپ دىگۈدەك چۈشۈردى . ئۇنىڭ تالچىقىپ ھالى قالمىغان بولۇپ ، قىسىلىپ ئىنچىقلىنىشى . رەئىپ ئاۋاز بىلەن « ئاھ ! خۇدا ! پەرۋەردىگارىم ، بىچارە بالىلىرىم ! » دىگەنلەرنى تەكرارلايتتى . ئۇ ھىچنەرسە يىمەي ياكى ئىچمەي كارىۋاتقا چىقتى - دە ، دەرھال قاتتىق ئۇيقۇغا كەتتى .

رىسا ۋە يارون ئاتا - ئاپا ئىككىسى كەچلىك تاماقنى بىللە يې-دى . ئىككىسى بىر - بىرىگە قارىشىپ كۈلۈشەتتى ، خوردا بىر - بىرى-نىڭ قولىنى سىقىشاتتى ؛ ئاتا - ئاپا باللارچە خۇشاللىققا چۆمدى . تاماقنى يەپ بولغاندىن كىيىن ئۇلار بىرلىكتە تۇرەشتۇرۇپ قۇت-قۇلغان ئۆي - جاينى كۆرۈپ چىقتى .

بۇ بۇرماندى ياسىدىكى ھەيۋەتلىك ئىمارەت بولۇپ ، خاكىرىتى ۋە سارىيمۇ بار ئىدى . ئۇدۇلدىكى ئىمارەت ئۇيۇلەي ئاق گرانت تاش بىلەن ياسالغان بولسىمۇ ، ھازىر بۇ تاشلار كۈل رەڭ بولۇپ قالغاندى . ئۆيلەر كەڭتاشا بولۇپ ، پۈتۈن بىر جەمەتنىڭ ئادەملىرى سىغالاي سىغىپ كېتەتتى .

كەڭ ، ئارادە ، ئۇزۇن زال بۇ ئىمارەتنىڭ ئوتتۇرىسىدىن كىسىپ ئۆتۈپ ، ئۆينى ئۇڭ ۋە سولدىن ئىمارەت ئىككىگە ئايرىپ تۇراتتى . زالنىڭ ئالدى ۋە كەينىدە روبىررو ئىككى دەرۋازا بار ئىدى . كىرىش ئىشىكنىڭ ئىككى يېنىدا ئۇيۇلتىكى قەۋەتكە چىقىدىغان ئەگمە كۆۋرۈكنەك پەلەم-پەي بولۇپ ، ئىككىنچى قەۋەتكە چىققاندا قوشۇلاتتى . ئۇنىڭ ئاستى خوك يوشلۇق ئىدى .

ئاستىقى قەۋەتنىڭ ئوڭ تەرىپىدە ھەشەمەتلىك كەلگەن يوغان مېھمانخانا . يامغا گۈللەر ۋە قۇشلارنىڭ رەسىمى تەقسلەنگەن يىەك

گىلەم بارىلغان . ئۆيدىكى ئۆي جاھازىلىرىنىڭ ھەممىسىگە نەپىس كەشتىلەنگەن يېڭى ياپقۇچ يېپىلغان . بۇ كۆرۈنۈشلەرنىڭ نۇسخىسى لافونتېننىڭ « مەسەللەر » دېگەن كىتابىدىكى ھېكايىلەرنى ئاساس قىل-غانىدى . زىنا باللىق چېغىدا ياخشى كۆرىدىغان بىر ئورۇندۇقنى كۆ-رۈپ قېلىپ ، خۇشاللىقىدىن سەكرەپ كەتتى . بۇ ئورۇندۇقتا نەقىشلەن-گەن « تۈلكە ۋە ئاق تۇرنا » دېگەن ھېكايىدىكى سۈرەت ئىدى .

مېھمانخانا ، كۈتۈش زالىنىڭ ئىچىدا قەدىمىي كىتابلار بىلەن تول-غان كۈتۈپخانا بىلەن باشقا ئىككى ئېغىز يېتىش ئۆيمۇ بار ئىدى . سول تەرەپتە تام تاختىلىرى تىكلانغان تاماقخانا ، ئۇنىڭدىن باشقا كىر يۇ-يۇش ئۆيى ، قازناق ، ئاشخانا ۋە بىر ئېغىز مۇنچا بار ئىدى .

ئىككىنچى قەۋەتتە پۈتۈن ئىمارەتنى تۇتاشتۇرىدىغان كارىدور بار ئىدى . ئون ئېغىز ئۆينىڭ قاپاقلىق ئىشىكلىرى كارىدورغا قاراپ ئې-چىلاتتى . ئوڭ تەرەپ ئەڭ ئىچىدىكى بىر ئېغىزى زىنانىڭ ياتىقى بو-لۇپ ، ئانا ـ بالا ئىككىسىلەن بىرلىكتە بۇ ئۆيگە كىردى . بۇ ئۆينى يارۇ-نىچى يېڭىدىنلا قايتىدىن بېزەتكۈزۈپ قويغانىدى . ئۆي جاھازىلىرى ۋە تام گىلەملىرىنىڭ ھەممىسى بالىخانىدا ساقلانغان ، ئىشلىتىلمىگەن سە-رەمجانلار ئىدى .

فلاندىيىنىڭ قەدىمىي مەھسۇلاتلىرى بولغان بۇ تام گىلىمى ، ئۆ-زىگە چۈشۈرۈلگەن غەلىتە ئادەم سۈرەتلىرى بىلەن ئۆي ئىچىگە يېڭى ھۆسن قوشقانىدى .

زىنا ئۆزىنىڭ كارىۋىتى كۆرۈپ خۇشاللىقىدىن ۋارقىرىۋەتتى . كارىۋاتنىڭ تۆت بۇرجىكىدە ، دۈپ ياغاچتىن ئويۇلغان تۆت قارا قۇش بولۇپ ، شامنىڭ يورۇقىدا ۋاللىداتتى ، ئۇلار خۇددى پەرىشتىلەرنى قوغداۋاتقان تەڭرى لەشكىرىدەك كارىۋاتنى ئوراپ تۇراتتى . كارىۋاتنىڭ ئىككى يېنىغا گۈللەر ۋە مېۋىلەر نەپىس نەقىشلەنگەن ئىككى چوڭ گۈلچەمبەرەك ئورنىتىلغان ؛ كارىۋاتنىڭ تۆپىسىنى تۇتاشتۇرىدىغان باروك ۋە نەپىس نەقىشلەنگەن گرېكو پاسونىدىكى يان تەگە بولسا يە-نە گۈللەر بىلەن ئورالغان بالا پەرىشتىنىڭ سۈرىتى نەقىشلەنگەن .

بۇ كارىواں ئىساىں ھەشەمەىلىك كۆرۈىەىى ، گەرحە ئۇزۇں ىىللار ئۆىۈپ ، ىاعاچلىرى قارىداپ كەىكەں ىولسىمۇ ، ئىسكەىىدىں كەت-مىگەں ، ىەىىلا كۆركەم ئىدى .

كارىۋاں ىاىقۇچى ۋە كارىۋاں ئۈسىىدىكى ئاىما ىەرىىلەر حۇددى ساىاقىىر ىۇلىۇللار چاقىاپ ىۇرعاں كۆكىى ئەسلىىەىى . ىۇلارىىڭ ھەم-مىسى قىىق رەڭگەر رەڭلىك قەدىمىي ىىيەكىس ئىشلەىگەں ىولۇپ ، ئۈسىىگە دەسىە ـ دەسىە سىرىق ىىار گۈللىرى كەشىلەىگەىدى .

رىىاكارىۋىىى ىەپسلى كۆرۈپ چىقىپ ، ئاىدىں شامىي كۆ-ىۈرۈپ ، ىامدىكى گىلەمگە ىىىلەرىىڭ كەشىلەىگەىلىكىىى كۆرمەكچى ىولدى .

ئۇىىڭدا ىىشىل ، قىزىل ، سىرىق رەڭلىك ئاجاىىپ ـ عاراىىپ كىىم كىسۋالعاں ئىىسلاردە ىىر قىر ىىلەں ىىگىپ ، ىىر ىۇپ ىاپىىشىل مىۋىلىك دەرەحىىك ىۈۋىدە سىردىشىۋىىىۇ ، ىەىە ىىر حوڭ ئاق ىوشقاں ئوت ـ حۆپلەرىىي ىەۋىىپىۇ .

ىۇ ئىككى ىاشىىك ىاش ىەرىىدە ، ىاىاں ئۇسۇلى ىىلەں سىرىلعاں ئۆسىىي كۈىۈس شەكىللىك ىۇمىلاق ىەش ئۆي ىۇرۇپىۇ . ئۇىىڭ ىۇقىر-سىدا ، ئۇيۇق سىرىقىعا ىىقىلا ىەردە ، قىزىل رەڭلىك ىىر شامالدۇرعۇچ ىۇرۇىىۇ .

ىام گىلەمىىڭ ىۈىۈں ىۇرىىڭ جۆرىىگە ىەىە ىۇرعۇىلىعاں گۈل ىۇسحىلىرى چۈشۈرۈلگەىدى .

قالعاں ئىككى كۆرۈىۈشمۇ ىىرىحىىدىں ئاىجە قىلىشماىىي . ئوحشىماىدىعاں ىىرى ، ىۇ قىلاماىدىىلىقلار ىاسوىىدا كىىگەں ، قوللى-رىىي ئىگىر كۆىۈرۈپ ھاڭ ـ ىاڭ ىولعاں ۋە عەرەپلەىگەں ھالدا ئۆىدىں چىقىپ كىلىۋاىقاں ىۆپ ىالىىك كۆرۈىىي ئىدى .

لىكىں ئەڭ ئاحىرقى كۆرۈىۈشكە كىشىىڭ قەلىىي ئارىلاىدۇرى-دىعاں ىاحىئەلىك كۆرۈىۈس ئەكىس ئەىۈرۈلگەں : ىوشقاں ئاۋالقى-دەكلا چۆپ ىەۋاىاىىي . ىىراق ئۇىىڭ ىىىدا ھىلىقى ىىگىپ حۇددى ئۆل-گەىدەكلا ىاىاىىي . قىر ئۇىىكعا قاراپ ، ئۆىكۈر حەىحەرىىي كۆكرىكىگە

سـانجىعان . دەرەحسكى مىوىلەرىىك رەڭگى قارا رەڭگە ئۆزگىرىب قالعا-
ىدى .

رىسا بۇ كۆرۈنۈشلەرگە ىىملەرىىك حىكىلگەىلىكىى جۇشىەل-مەي ، كىنەي دەپ تۇرعاندا ھېلىقى كۆرۈنۈشنىڭ بىر ئۈزۈكچىكىدىكى ىە-لىسەر ـ ىىلىسمەي تۇرغان ناۋاي ھانۋىغا كۆزى چۈشۈپ قالدى . ناىىقى كۆرۈنۈشكى نوشقان ىىرىك بولسا ، ئۇ ، ئۇنى چوب دەپ ىىراقلا تۇنى-ۋەتكەن بولاتتى ، دەب ئويلىدى رىسا . ئەمما ، ھېلىقى ناۋاي ھانوان شىر ئىدى .

ئۇ ناىىقى كۆرۈنۈشنى ئەمدىلا چۈشىنىشكە باشلىدى . بۇ كۆرۈ-نۈشنە ئەكس ئەتتۈرۈلگىنى پىرام وە تىسبىنىڭ ئېچىنىشلىق سەرگۈ-زەشتلىرى ئىدى . ①بۇ كۆرۈنۈشنىكى ئاي كۆكۈللۈكنى كۆلسىمۇ ، ئەمما ئۆزىنى سۆيۈىدۆرگەن مۇھەببەتنىڭ جەبەرلىك سەرگۈزەشتىسىگە سى-رىك بولغۇسى كېلىپ قىرىغى . چۈنكى بۇ بەرسە ئۇنىڭ قەلبىدە ئاررۇ وە بەلبۇنۇش قورغاىسى . بۇ قەدىمى رىۋايەتنىكى مىھىر ـ مۇھەببەتلىك شىرىن كىچىلەر بەلكىم ئۇنىڭ چۈشىدىمۇ ئايان بولىدىغاندۇ .

جانىدىكى ناشقا رىسەب تۇبۇملىرى ۋە ئۆي جاھازلىرى ھەرخىل بـاسۇندا باسالغان بولۇپ ، ئەۋلاددىن ـ ئەۋلادقا داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان نىرەكلەر بۇ قەدىمى ماكانى ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان مۇزىخانىغا ئايلاندۇرۇپ قويغانىدى . لۇئى قىلىپ Ⅳ X دەورى پاسۇندىكى كۆرىنى قـاماسۇرۇپ تۇرىدىغان مىس قىرغاقلىق بەش بارىملىق كىنىم ئىسكاند-ىك ئىككى بەرپىگە ، گۈللۈك شانى قاپلانغان لۇئى قىلىپ Ⅴ X دەورى باسۇندىكى ئىككى كرسلو قويۇلغانىدى . سىرمورىنا باغچىدىن باسالغان ئۆستەل ، نام مەش نىلەن روپىررو بولۇپ ، نام مەس بەكچىسىدە ئەىەك كۆلىنىك ئىچىگە ئىلىنغان ئىمپېرىيە ھۆكۈمىتى دەورىدىكى سائەتمۇ

---

① بۇ قەدىمكى رامانىدىكى ناىلوىنىڭ رىۋايىتى پىرام وە تىسبى ىىر ـ بىرىگە ئاشىق بولۇپ قالىدۇ نىرام مەھبۇبىنىڭ تۇرىدىكى چۈمپەردىنى شىرنىڭ ىىرتۇەتكەنلىكىنى كۆرۈپ ، قىرىنى ئۆلدى دەب قانغۇرۇپ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالىدۇ تىسبى پىرامنىڭ ئۆلگەنلىكىنى كۆرۈپ ، ئۆزىگە خەنجەر تىقىپ ئۆلىدۇ رىۋايەتتە ئېيتىلىشچە ، بۇ پاجىئەلىك ۋەقە ىىر تۈپ دەرەخنىڭ ئاستىدا سادىر بولغان شۇڭا بۇ دەرەخ مەڭگۈ قىزىل مېۋە بەرمەيدىغان بولۇپ قالغانىمىش

ىۇراسى .

ھەرە كۆىكى شەكىلدە ياسالغان ىۇ مىس سائەىىك قۇرۇلمىسى ىۆپ ىال مەرمەر ىۈزۈركچە ئارقىلىق سىرىق گۈللەر ئىچىلىپ ىۇرغان گۈللارغا ئوخشاش كۇرۈىۈشكە ئورىىىلغان ، ھەرە كۆىكىسىك ئاسىىقى قىسىمىدا ئۈرۈن كەلگەن ىوخۇقچە ىولۇپ ، شۇ ىەردىن سائەت ماىاىىك-ىىڭ ىىپى چىقىرىلىپ ، قاىىىغا ئىماللىق سىرىسىرىلگەن ىال ھەرىسى ما-ىاىكغا قوىدۇرۇلغان ، ئۇ ىال ھەرىسى گۈللارلىقىا ئۇىاق - ىۇىاققا ىە-ىمىىر ئۇخۇپ ىۇرەىى .

رەڭلىك قار - قۇردىن ىەدەرلەىگەن سائەتىڭ ىۇرى ، ھەرە كۆ-ىكىسىڭ ئوىىۇرىىغا ئورىىىلغاىدى .

سائەت ئوں ىىرگە داك ئۇردى . ىارون قىرىسى سۆىۈپ خوشلاشىى - دە ، ئۆز خاىىسىغا قايىى .

رىىا ىىحى كۆكلى - كۆكىسى ىاىرىغۇدەك خۇشاللاىمىغان ىول-ىىمۇ ، لىكىن كارىۋىىغا حىقىپ ئۇخلاشقا مەجبۇر ىولدى .

ئۇ خاىىسىغا ئاخىرقى قىىم كۆز ىۈگۈرىۈپ چىققاىدىن كىىلا شامىنى پۈلەپ ئۆچۈردى . كارىۋاىىڭ ىاش ىەرىپىلا ىامغا ىاقالغان ، سول ىەرىپى دىرىزىگە ىىقىن ئىدى . ئاىىڭ سولىىى دىرىزىدىن ىەرگە چۈش-كەىدە ، ئۆي ئىچى خۇددى مەرواىىت ىالىىراپ ، ىۇلاق سۇلىرى حىمىرلە-ىاىدەك ىورۇپ كەىىي .

ئاىىڭ شولىىى ىامغا خۇسۇپ ، ىىرام وە ىىىىىڭ ئۆمۈرلۈك ئىىق - مۇھەببىتى ىەسۋىرلەىگەن كۆرۈىۈشى ئاسىا - ئاسىا ىورۇمۇپ ئۆىىي .

رىىا كارىوىىك ئاياغ ىەرىپىدىكى ىەىە ىىر دىرىزىدىن ، ئا-ىىڭ ئىللىق شولىىى ئاسىدا ىۇرغان ىوغان ىىر ىۈپ دەرەخنى كۆردى . ئۇ ئۆزۈلۈپ كۆرىى ىومۇپ ىىجە ىىۋالدى . لىكىن ، ھايال ئۆىمەي ىەىە كۆزىى ئاچىى . ئۇ ئۆزىى ىەىلا ىەىۇىدا ىەورىىپ كىىۋاىغاىدەك سىزەىي ، ىەىۇن خاقىك ئايلاىغاىدا حىقارغان ئاۋازى مىڭىسىدە ئەكس ئەىكەىدەك ىولاىي . دەسلەپتە ئۇ مىدىرلىماي ىىۋەردى . ئۇ ىىر ئاز حىم

ٮٮسلا شرٮں ئۇٮڧۇغا كٮسشى ئاررۇ ڧىلاٮى . لٮكٮں ئۇرۇں ئۆٮمەٮلا ، ئۇٮك بۇٮۇں ۋۇحۇدٮى ئەٮسرلٮك كەٮپاٮى حۇلعۋالدى .

ئۇٮــڭ ئٮككى پۇٮى ئۇٮۇسۇٮ ، بۇٮۇں ٮەدٮى ٮارعاٮسرى ڧد- رٮۋاٮعاٮدەك ٮولدى . شۇٮڭ ٮلەں ئۇ ئورٮدٮں ٮۇرۇٮ ، ٮالاڭ ئاٮاع هالدا ئۇرۇں ئۇحلاش كٮمى ٮلەں ئەرواهلاردەك ، پول ئۇٮسٮگە حۇشكەں ئاى سولٮسٮى دەٮسەٮ دٮرٮرٮى ئاجٮى ـ دە ، كٮچٮلٮك مەٮرٮرٮگە كۆر ٮكٮى .

ئاى سۇٮچٮلٮك ٮورۇق ئٮدٮكى ، سٮرٮ حۇددى كۇٮدۇرگە ئوحشاٮسى : ٮالٮلٯ واڧٮدا ٮاڧۇرٮدٮعاں مەٮرٮرٮلەر ، هەر ٮر ٮال گٮ- ٮاهلار ئۇٮٮڭ ئٮسدە هٮلٮهەم ٮاهاٮسى روشەں ئٮدى .

ئۇٮك كۆر ئالدٮدا ، دەسلەپ ٮاماٮەں ٮولعٮى ٮر ٮارحە حۆٮلۇك ٮولدى . جۆٮلۇك ئاٮسك ٮورۇڧٮدا ٮر ڧەوەٮ ساعۇج لٮاس كٮگەٮدى . ساراٮسڭ ئالدٮدا ئٮككى ٮۇپ دەرەح ڧەد كۆٮۇرۇپ ٮۇراٮى . شٮمالٮى ٮەرەٮكى حٮار دەرٮحى ، حەٮۇٮسكٮى ٮۇٮى دەرٮحى ئٮدى .

ٮۇ كەكرى جۆپلۇكٮڭ ٮاش ٮەرٮٮدٮكى كٮچٮككٮە حاٮڧاللٯ حاكرٮى ئٮككٮگە ئاٮرٮپ ٮۇراٮى . دٮڅر ٮەرەٮس كٮلٮدٮعاں ٮوراں ـ چاٮقۇٮسك هۇحۇمٮدٮں مۇداٮئەلٮس ئۇچۇں ، ٮۇ ٮەرگە ٮەش ڧاٮار ڧارٮاعاج ٮكٮلگەں ٮولۇپ ، دٮڅر ٮوراٮلرٮٮڭ ئۇرلۇكٮر سوڧۇشى ٮلەں هەممٮى ٮر ٮەرەٮكە ئٮگٮلٮپ مۇكجٮٮپ ڧالعاٮدى .

ٮاعٮك سول وە ئوڭ ٮەرٮٮدە ساٮۇەں ٮول ٮولۇٮ ، ٮول ئوٮۇ- رٮسدٮكى ٮارۇں ئولٮۇرعاں ساراى ٮلەں ڧوشا ئٮككى حاكرٮى ٮر ٮرٮدٮں ئاٮرٮٮ ٮۇراٮى . ئۇرۇں ساٮوەں ٮولٮك ئٮككى ٮەرٮدە ئٮگٮر هەم ٮوعاں ئۆسكەں ئاق ٮرەكلەر ٮار ئٮدى . سول وە ئوك ٮەرەٮكى ئٮككى حاكرٮٮڭ ٮرى كۇٮار ئائٮلٮٮگە ، ٮەٮە ٮرى مارٮں ئائٮلٮٮگە ڧاراٮى .

ئاق ٮرەكلٮك ٮاعلٯ حاكرا دٮگەں ٮۇ ٮام ، مۇشۇ ٮەردٮكى ئاق ٮرەكلەرگە ڧارٮٮپ ڧوٮۇلعاں . ٮۇ حاكرٮك سرٮى ٮحى ئٮچٮلمٮعاں كۆر ٮەكۇٮٮر ٮورلۇق ٮولۇپ ، شەهداں گۇللرى ئۆسۇپ كەٮكەٮدى .

دىكىر شاملى كىحە ـ كۈندۈز گۈركىرەپ سوقۇپ تۇراتتى . دىڭىر سۈيى پەسلىگەندە ، دىڭىر بويىدا حوڭقۇرلىقى بۇر چىدەك ئەگرى ـ بۈگرى يار پەيدا بولاتتى ، ياريىڭ يەكى دىكىر دولقۇنلىرىنىڭ ئىچىدە كۆرۈنمەي قالاتتى .

ريىسا ئىرافسكى ئاتا دولقۇنلاپ تۇرغان دىڭىر بۇرىگە يەرەر سالدى . ئۇ ئۆرىنى حاقاپ تۇرغان نۇلتۇرلارغا حور بولۇپ شىرىن ئۇيـ قۇغا كەتكەندەك ھىس قىلدى .

سۈنھىگە يەنىا بولۇپ تۇرغان بۇ مىسكىن كىچىدە ، يەر ـ ريمىس ھەرحىل تۇرافلار بىلەن بولغان . تىياسىك ئاتىسىنى قەۋەت دېرىزىلىرىگە يامىسىپ ئۆسكەن يەسىمىن گۈلى گۈپۈلدەپ حۇش پۇراق حىچىپ ، بۇمراں تۇنۇرماقلارنىڭ پۇريقى بىلەن ئىرلىسىپ كىتەتتى . دىڭىر شاملى دەمۇ دەم سوقۇپ ، تۇر وە دىڭىر تۇسۇتىسىك شىلىمشىق سۇتۇقلۇقىسىك ئۆتكۈر پۇرافلىرىنى ئىلىپ كىلەتتى .

ريسا ھۇررۇلىسىپ ، قىسىپ ـ قىسىپ يەيەس ئالدى . ئەتىراپ حىمحىت ئىدى . حۇددى سوغۇق سۇ بىلەن تۇنۇيغاندەك ئۇنىڭ كۆڭلى ئاسا ئاسا تىنحلىسىپ قالدى .

كـۆك ئاسـمان تۇرىگە قارا جۈمبەردىنى ياريقاندا ئۇيغىسدىغان حان ـ حانىۋارلار قاراڭغۇ كىحىنىك حىمحىتلىقىدا ئۆزلىرىنىڭ پىنھان ھاياتىنى باشلىۋەتتى . ئۇلار ئاتىك حىرە تورۇقىدا ، ئاسا ھەرىكەت قىلاتتى . حوڭ قۇشلار گىرىمسەن ئاي تورۇقىدا گاھىدا ئاسماننىڭ تۇرىگە جۈسكەن سەيكۈندەك كۆرۈنسە ، گاھىدا غىل ـ پال كۆرۈنۈپ ئۇحۇپ ئۆتەتتى . كۆرىگە كۆرۈنمەيدىغان ھاشارەتلەر قۇلاق تۈۋىدىلا غىـ كىلداتتى . تىسىك تىسىلغان ئاياغ ئىزلىرى شەيتەم يامحىلىرى قويغان جۆپلۈككە وە ئادەم ئاياغ ياسمىغان سىغىل يوللارغا ئىز سالغانىدى .

يـەقەت گاڭگىراپ قالغان ىىر يەحىە پاقىلا ئۆرۈك ـ ئۆرۈك وە كىسىنى رىرىكتۇردىغان ىىر حىل ئاۋاردا كۇرۇلداتتى .

ريسانىك كۆڭلى ئىحىلىپ قالغاندەك بولدى . سۈنىسۈرۈك ئاندىڭ كىحىدە ، سىرىن حىياللار ئۇنىڭ كۆڭلىنى جۇلغىدى . ئەتىرابىدىكى

بۇيەرەس بىسمسر هابوالىلارغا ئوحشاشلا سابىسرلىغاں ھەۋەسلەر ئۇنىك قەلبىنى ئىگىلىدى . قانداقتۇ بىر خىل مەنۇلۇق ئۇنى هايات ئۈچۈن داۋام قىلىۋاتقان لىرىكىلىك مەنزىرىلەرگە قوشۇۋەتتى . بۇ ئىللىق ئاندىك كېچىدە ، سىرلىق بىر بەرسىك ئۆزىنى بىرىسۇاتقانلىقىنى ، خۇشىسى بەنكىلى بولماندىغان ئۈمىد ۋۇجۇدىنى جۇغۇلدىسۇاتقانلىقىنى ھىس قىلدى . ئۇ بەخت ـ ئامەتكە ئوخشاش بىر بەرسىك بىشارىتى سەر-دى .

شۇنىڭ بىلەن ئۇ مۇھەببەت ھەققىدە خىيال سۈرۈشكە باشلىدى .

ئىككى يىلدىن بۇيان ، مۇھەببەت ئەمدىلا بالاغەتكە يەتكەن بۇ قىز خافىلىك جىددىي ئارزۇسى بولۇپ قالغانىدى . ھازىر ئۇ مۇھەببەتلىك-نىڭ ئەركىلىگە ئېرىشكەنىدى . بەقەت بۇ كىشى بىلەن ئۇچراشسىلا ، « ئۇ » نى كۆرسىلا بولاتتى .

« ئۇ » زادى قانداق ئادەم ؟ زىنا بۇنى بىلمەيتى . ھەتتا ئويلاپ باقمىغان ئەمەس . قىسقىسى « ئۇ » ئاشۇ ئىدى .

زىنا ئۇنىڭغا سەممىي ـ سادىق بولۇشقا تەييار ئىدى . ئۇ ئۆزى سۆيىدىغان يىگىتكە ئۆزىنى پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن باغىشى كۆرۈشنى ئۈمىد قىلاتتى . زىنانىڭ مۇشۇنداق كېچىلەردە خىيىرلاپ يۈرگەن يول-لارغا ھەمراھ بولۇپ ، ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە سەيلە قىلغۇسى ، ئۇنىڭ بىلەن قولنى قولغا تۇتۇشقۇسى مەگرىلىرىنى تاقغۇسى ، ئۆزلىرىنىڭ خور بولۇپ سوققان يۈرەك ئاۋازلىرىنى ئاڭلىغۇسى ، بەدەنلىرىنىڭ ئىللىق ھارارىتىنى سەزگۈسى كېلەتتى . ئۆزلىرىنىڭ ئىسىق ـ مۇھەببىتى يار كۆيلىرىدىكى بولۇپ ئاسىك ئىللىق يۈرلىرى بىلەن ھەممىنى قىلغۇسى كېلەتتى . ئۇلار شۇنداق بىر خىل ، بىر تەن بولۇپ كەتكەنكى ، بىر بى-رىنىڭ قەلب سىرلىرىنى بىلىشكە يەقەت مېھرى ـ مۇھەببەتنىڭ قۇدرى-تىلا قادىر بولالايتتى .

ئەپسۇسكى ، بۇ خىل ھىسسىيات ۋە خىياللار سۆز بىلەن ئىپادە قىلىپ بولمايدىغان مۇھەببەتلىك شېرىن ئۇيقۇ ئىچىدە بولۇپ ، تۈگىمەس ھالدا داۋاملىشىۋاتاتتى .

ئۇ ئۆزىنى راستىنلا ئۇنىڭ يېنىدا ياندىشىپ تۇرغاندەك ھېس قىلدى. كىشىنىڭ خۇدىنى يوقىتىدىغان بىر خىل سەھۋايى ھەۋەس تۇيۇقسىزلا ئۇنىڭ يۈرىكى ئۇچىدىن كىرىپ مېڭىسىگە چىقتى. ئۇ ئىختىيارسىز ھالدا خۇددى چۈشىدە كۆرگەن سىگىسى قۇچاقلىغاندەك ئىككى قولىنى مەھكەم گىرەلەشتۈرۈپ مەيدىسىنى چىڭ سىقتى. ئۇ لەۋلىرىنى ھېلىقى نامەلۇم كىشىگە سوزۇۋىدى، قانداقتۇر بىر نەرسە ئۇنىڭ لەۋلىرىگە تەگكەندەك بولدى. باھار شامىلى ئۇنىڭغا تۇنجى قېتىم ئىسسىق — مۇھەببەت سۆيگۈسىنى ھېس قىلدۇرغانىدى، رىسا خوشىدىن كىشىپ يىقىلغىلى تاس قالدى.

ئويلىمىغان يەردىن، قاراڭغۇدا چاكىرىنىڭ كەينىدىكى يولدا كېلىۋاتقان بىرسىنىڭ ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى، ئۇ ئىسىنى جىددىيلەشكەن روھى كەيپىيات بىلەن رادىلا مۇمكىن بولمايدىغان ئىشلارنى، يەنى ئانا قىلغان قىسمەتنى، روھى سىرىمچانلىقنى، تەقدىرنىڭ رومانتىك تۇيغۇلار بىلەن ياسادىبى بىر يەردىن چىقىپ قالىدىغاندەك مۇنداق ئىشلارنى راست دەپ خۇسەندى. ئۇ: «راستىنلا شۇ بولۇپ قالمىغىدى!» دەپ ئويلىدى – دە، بىر خىل ساراسىمە ۋە تەشۋىش ئىچىدە يولۇچىنىڭ ئىلگىر – بەس ئاياغ تىۋىشىغا قۇلاق سالدى. ئۇنىڭغا گويا يولۇچى چوك دەرۋازىغا كىلىپ، ئۆلاردىن قوبالغۇ تەلەپ قىلىدىغاندەك بىلىندى.

يولۇچى ئۆتۈپ كەتكەندىن كىيىن، ئۇ خۇددى ئالدىنىپ قالغاندەك ئارانلاندى. لېكىن ئۇ ئۇنىڭ مەنىۋى يەسىر ئىكەنلىكىنى دەرھال بىلىۋالدى – دە، بۇ ئەخمىقانە خىياللاردىن كۈلۈپ كەتتى.

ئۇ ئاستا تىنچلانغاندا، ئوي – پىكىرىنى ئەقىلگە تېخىمۇ مۇۋاپىق يەرەپكە باشلاپ، ئۆزىنىڭ ئىستىقبالىنى قىياس قىلىپ، كەلگۈسى تۇرمۇشى ئۈچۈن پىلان قۇردى.

ئۇ ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە بۇ يەردە تۇرمۇش كەچۈرىدۇ. دېڭىزنىڭ بويىدىكى ئارامبەخش چاكىردا ئۆي تۇتىدۇ. ئۇنىڭ خەرمەن ئىككى بالىسى بولىدۇ؛ ئوغلى ئۇنىڭغا تارتىدۇ، قىزى ئۆزى ئىلىپ قالىدۇ. ئۇ، بالىلىرىنىڭ چىنار دەرىخى ۋە يۈزۈم دەرىخى ئوتتۇرىسىدىكى

چىملىقا يۈگۈرۈپ ئوينايدىغانلىقىنى ، ئۆزلىرىنىڭ ئۇلارنىڭ ئويۇنىغا خۇشاللىق بىلەن قاراپ تۇرىدىغانلىقىنى ، شېرىن مۇھەببەت تۇيغۇسى بىلەن بىر بىرىگە كۆز ئىشارىسى قىلىدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلدى .

ئۇ ئۇزاققىچە خىيال سۈردى . بۇ ۋاقىتتا ئاي كۆكتىكى ئۇزۇن مۇساپىسى ئالدىراش بېسىپ بولۇپ ، دېڭىزدىكى ماكانىغا قاراپ چۆكۈشكە باشلىدى . ھاۋا بارغانسېرى سۆرۈنلەشكىلى تۇردى . شەرقتىكى ئۇپۇق سىزىقى ئاستا ـ ئاستا ئاقىرىشقا باشلىدى . ئوڭ تەرەپ باش خاكىرىدىكى خوراز چىللىدى ؛ سول تەرەپ باش خاكىرىدىكى خورازلارمۇ جور بولۇپ چىللىدى . خورازلارنىڭ ئۈزۈپ ـ ئۈزۈپ چىللاشلىرى كەنتنىڭ تاملىرى-دىن ھالقىپ ئۆتۈپ ، ئۇزاق ـ يەرلەرگىچە كېتەتتى . ئۇپۇق سى-زىقى بىلىنمەستىلا ئاقىرىپ كەتتى . توپ ـ توپ بۇلۇتلار بىر ـ بىرلەپ غايىپ بولدى .

قۇشلار ۋىچىرلاپ سايراشقا باشلىدى . ئۇلار دەسلەپ ئورمانزار-لىقلاردا سايرىدى . ئاستا ـ ئاستا ئۆرەكلىك يولنى بويلىشىپ دەل ـ دەرەخلەرنىڭ شاخ ـ يوپۇرماقلىرىنى تىترىتىپ ، ساز ـ خۇراملىق بىلەن ئەلنەغمىگە چۈشۈپ كەتتى .

رىسا باڭ ئاڭلىغىنى سەزدى . ئۇ ئىككى قولى بىلەن مەھكەم سىقىمدىۋالغان بېشىنى كۆتۈردى ـ دە ، تەنە كۆزىنى يۇمۇۋالدى . باڭ شەيغى ئۇنى ئاجايىپ گۈزەل قىلىۋەتتى .

ئەتىگەنكى قۇياش بالقىپ چىقىۋاتقان سەھەر تۈرلىرىنىڭ ئىكى دىگۈدەك ئاي سىرەكلىك چوڭ بولىشى ئارقىسىدىكى يەرگە چۈشۈپ ، ئۇيقۇدىن ئويغانغان بىپايان زېمىنغا رەڭگا ـ رەڭ نۇر چاچتى .

نۇرلۇق قۇياش غايەت زور ئوت شارىغا ئوخشاش ، ئۆزىنى توسۇپ تۇرغان بۇلۇتلارنى يىرىپ تاشلاپ ، ئاستا ـ ئاستا كۆتۈرۈلدى . ئۇ ئوت شەرەرلىرىگە ئوخشاش قىزىل نۇرلىرىنى دەل ـ دەرەخلەرگە ، بىيابان داللارغا ، دېڭىزلارغا ۋە پۈتۈن يەر ـ جاھانغا ئايىماي چاچتى .

رىسا خۇشاللىقىدىن خۇدىنى يوقاتقاندى . بۇ پارلاق مەنزىرىلىك تەبىئەت قوينىدا ، كىشىنىڭ يۈرەك تارلىرىنى چېكىدىغان خۇشاللىق ،

بىر خىل چەكسىز ئىللىقلىق ئۇنىڭ ياشۋان قەلبىنى چۇلغىۋالدى. ماما بۇ ئۇنىڭ قۇياشى ! ئۇنىڭ سۆيگۈسى ! ئۇنىڭ ھاياتىنىڭ باشلىنىشى ! ئۇنىڭ ئارزۇ - ئۈمىدلىرىنىڭ ئۆزگىچە ئايان بولۇشى ئىدى ! ئۇ ئىككى قولىنى قۇياش نۇر چېچىپ تۇرغان پارلاق بوشلۇققا سوزدى، قۇياش بىلەن قۇچاقلاشقۇسى كەلدى؛ باڭغا ئوخشاش مۇقەددەس شەيئىلەرگە سۆزلە-گۈسى، ۋارقىرىغۇسى كەلدى؛ لېكىن ئۇ زادىلا ئىپادە قىلىپ بولالمايد-غان قىرغىنلىق ئىچىدە ياغاچتەك قېتىپ تۇرۇپلا قالدى. ئۇ ياش تامچى-لىرىنىڭ كۆز چاناقلىرىدىن ئېقىپ چىققانلىقىنى سەزدى - دە، ئىككى قولى بىلەن بېشىنى تۇتۇۋېلىپ ئېزىلىپ يىغلاپ كەتتى.

ئۇ قايتىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىغاندا، تاڭنىڭ يېڭى پارلاق، گۈزەل مەنزىرىسى ئاللىقاچان يوقالغانىدى. ئۇ قەلب دولقۇنلىرىنىڭ شاۋ-قۇن سېلىشىنى بېسىلىپ قالغانلىقىنى، قايتا ھېرىققانلىقىنى سەزدى. ئۇ-نىڭ چىرايىدىكى يانا جىلۋىلەنگەن خۇشاللىق ئالامەتلىرى ئاللىقاچان يوقالغانىدى. ئۇ دېرىزىنى ياپماستىنلا، كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلاپ بىر دەم خىيال سۈردى - دە، قايتا ئۇيقۇغا كەتتى. ئۇ شۇنچىلىك راھەتلىنىپ ئۇخلىدىكى، سائەت سەككىز بولۇپ، دادىسى ئويغاتسىمۇ ئاڭلىمىدى. دادىسى ئۇنىڭ خانىسىغا كىرگەندىلا، ئاندىن ئويغاندى.

دادىسى ئۇنى باشلاپ بېرىپ رېموت قىلىشقاندىن كېيىنكى خاك-رىسى، «قىزى» نىڭ خاكرىسىنى كۆرسەتمەكچى بولدى.

سايىنىڭ ئىزلارغا قارىغان بىر جىنس ئالمىلىق چوڭ ھويلا بىلەن كەنت يولىنى ئايرىپ تۇراتتى. بۇ يولنىڭ ئىككى تەرىپى ئېرىقلىق بو-لۇپ، بىرىم چاقىرىم يول ماڭغاندىلا، ئاندىن تۇيۇقتىن بېرۇنغا يار-دىغان تاش يولغا تەگكىلى بولاتتى.

تۆپتۈز يول رىشاتكا بىلەن توسۇلغان ئىشىك ئالدىدىن باشلىنىپ تاكى ئىمارەتنىڭ ئالدىدىكى بەلەمەنگىچە باراتتى. ھويلىنىڭ ئىككى تە-رىپىدە، ئىككى خاكرىنىڭ سۇ باشلاش ئېرىقى بار ئىدى. ھەر قايسىدا بىردىن دېڭىز تۈۋىدىكى تاشلاردىن قوپۇرۇپ ياسالغان سايما بار ئىدى.

ئولتۇرىدىغان ئۆيلەرنىڭ ئۆيى تىكلانغان؛ بارلىق ئىشىك -

دېرىزىلەر ، ئام - تورۇسلار رېمونت قىلىنغان ؛ ئۆيلەر يېڭىۋاشتىن بې-
زەلگەن ؛ ھەممە ئۆيلەرنىڭ ئىچى ئاقارتىلغانىدى . يېڭىدىن يېقىلغان
كۆمۈش رەڭلىك دېرىزە قاپقاقلىرى ۋە ئۇدۇلدىكى ئېگىز كۆل رەڭ ئام
رېمونت قىلىنغاندىن كېيىن ، رەڭگى ئۆچۈپ كەتكەن بۇ كونا ماكان
يېڭى تۈس ئالغاندەك كۆرۈنەتتى .

ئىمارەتنىڭ تەسكەي تەرىپىدىن ، يەنى رىشاتكا جايىسىنىڭ بىر
دېرىزىسى ئۇدۇلدىكى جاڭاللىق ۋە دېڭىز بورانلىرىنىڭ ھۇجۇمىدىن
مۇداپىئە كۆرۈش ئۈچۈن يېقىلغان قاناق قارىياغاچلار ئارىسىدىن يىراق-
تىكى ھەيۋەتلىك دېڭىزنى كۆرگىلى بولاتتى .

رىشا يېڭى ياروق قول تۇتۇشۇپ ، بىرلىكتە ھەممە يەرنى تەك-
شۈرۈپ كۆردى . ھەتتا تامنىڭ بىرەر يۇلۇڭچىمۇ قالدۇرمىدى . ئاندىن
ئانا - بالا ئىككىسى ، ئىككى تەرىپىدە ئېگىز - ئېگىز ئاق تېرەكلەر ئۆس-
كەن يولدا سەيلە قىلدى . ئاق تېرەكلىك يول يېڭى ئورالغان
ئەتراپ « تاغجا » دەپ ئاتىلاتتى . دەرەخلەر ئاستىدا ئۆسۈپ كەتكەن
ياپېشىل ئوت - چۆپلەر ، خۇددى يېشىل يەكەندار سېلىپ قويغاندەك
كۆرۈنەتتى . جاڭاللىق تاغجىنىڭ يېنىدا بولۇپ ، كىشى ئۆرگە مەيۈس
قىلاتتى ، ئەگرى - توگرى چىغىر يوللار بىر - بىرى بىلەن گىرەلىشىپ
كەتكەن ، جاڭاللىقلارنىڭ شاخ - يوپۇرماقلىرى بىر - بىرى بىلەن
چىرمىشىپ ، پاكار قورۇ تاملىرىنى ھاسىل قىلغانىدى . تۇيۇقسىز بىر ياۋا
توشقان سەكرەپ چىقىپ كەلگەندە رىشا چۆچۈپ كەتتى . ياۋا توشقان
يانتۇلۇقتىن ئۆتۈپ ، يار تۈۋىدىكى چۆپلۈككە كىرىپ كۆزدىن غايىپ
بولدى .

خۇشلۇق تاماقتىن كېيىن ئادالىد خانىم ھاردۇقۇم چىقمىدى ،
ئارام ئالىمەن دېگەچكە ، ياروق رىشاغا بىرلىكتە بېرىپ يارارىنى ئارىلاپ
كېلىشنى تەكلىپ قىلدى .

ئانا - بالا ئىككىسى يولغا چىقتى . ئاۋۋال ئاق تېرەكلىك ياغلىق
جاگىرا يۇرغان ئىنۇۋا كەيسى كىشىپ ئۆيىنى . ئۈچ دېھقان ئۇلارنى تو-
نۇغاندەك سالام قىلدى .

بۇ ئىككىسى ئىگىز ـ پەس تاغ ـ جىلغىلارنى تولاپ ، دىڭىز بويىغا بارىدىغان توپا يىلەن ئورمانلىققا كىرىپ كەتتى .

ئۇزۇن ئۆتمەيلا كىچىك بازار كۆرۈندى . ئىشىك ئالدىدا ئولتۇر-غان كىيىم تىككۈچى ئاياللار ئۇلارغا زەن سېلىپ قاراشتى . قىسا يولنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئېرىقتا سۇ ئېقىۋاتاتتى . يولنىڭ ئىككى قاسنىقىدىكى ئۆيلەرنىڭ ئىشىك ئالدىغا ئەخلەتلەر دۆۋىلىنىپ كەتكەن ، كىشىنىڭ دىمىغىنى ئېچىشتۇرىدىغان شۇلپا پۇرىقى چىقىپ تۇراتتى . قوڭغۇر رەڭ يېلىق تونلىرى ئىشىك ئالدىغا يېيىپ قويۇلغان ، تونلارغا تۇتۇپ قالغان كۆمۈش تەڭگىگە ئوخشاش بېلىق قاسراقلىرى كۈن نۇرىدا چاقناپ كۆزنى قاماشتۇراتتى . كىچىك ـ كىچىك ئۆيلەردە ئادەملەر تۇرۇشەتتى ، بۇ يەردىن كىشىنى سەسكەندۈرىدىغان بىر خىل پۇراق دىماغقا ئۇرۇلاتتى .

بىر تەخچە كەتتەر ئېرىق بويىدا ئۇتاقتا تۇنجى ئۇرغىلاپ تەم ئېردەۋاتاتتى .

ئىنسا تۇلارنى كۆرۈپ خۇددى سەھنە دېكوراتسىيىسىنى كۆرگەن-دەك يېڭىلىق ھەم غەلىتىلىك ھېس قىلدى .

ئۇلار دوقمۇشتىن ئايلىنىش بىلەنلا ، كۆز يەتكۈسىز ، تىنىق مەرۋايىتقا ئوخشاش يالتىراپ تۇرغان سۈپسۈزۈك دېڭىز كۆرۈندى . ئۇلار دېڭىز ساھىلىدا تۇرۇپ ، دېڭىزنىڭ ھەيۋەتلىك مەنزىرىسىگە قارىدى . ئۇتەر ـ تۇتەرلەردە ئۈزۈپ يۈرگەن كېمىلەرنىڭ يەلكەنلىرى ، گويا ئاق قۇشقا ئوخشاش قاناتلىرىنى كېرىپ ، دېڭىز ئۈستىدە ئۈزۈپ يۈرەتتى . سول ۋە ئوڭ تەرەپتە ئېگىز تاغ ئىدى . تەنە بىر تەرىپى دېڭىزغا تۇتىشىپ كەتكەن بىر تۇمشۇق تۇمشۇۋالغانىدى . يەنە بىر تەرىپى ، كۆز يەتكۈسىز يايلاق دېڭىز بولۇپ ، ئەڭ چېتى غۇۋا بىر سىزىقلا بولۇپ قالاتتى .

ئىنسلا يەردىكى دېڭىز قولتۇقىدا ، يورت ۋە يەرى بېلىقچىلارنىڭ ئۆيلىرىنى كۆرگىلى بولاتتى .

دولقۇنلار دېڭىز بويىدىكى تاشلارغا ئۇرۇلۇپ ، دەممۇ دەم ئىنسە-

لىق ئاحىر ئاۋار چىقىرىپ تۇراتتى . دىگەر سۈنئىك ئۇرۇلۇشتىن بەندا
بولعان ئاق كۆپۈكلەر دىگەر قىرغىقىغا بىر بول ئاق رەڭلىك چىلبەك
سالاتتى .
بەرلىك بېلىقچى كىملىرى قىرغاققا يارىتىپ چىقىرىلىپ ، باشلىق
سابارلىققا تىنچە بايقۇرۇلۇپ ، قارامای سۈركەلگەن ئىللىپىش شەكىللىك
كىمە گىروبكى ئاپپاپقا سىلىسۋاتاتتى . تىرىبەججە بېلىقچى دىگەرنىڭ
كەجكى كۆتۈرۈلۈشىگە ئۆلگۈرۈش ئۈچۈن كىملىرىنى جابدۇۋاتاتتى .
بىر بېلىقچى يېلىق سايغىلى كەلدى . ژىنىا بىر داپە جوڭ مورىنا
بېلىقنى سىتىۋېلىپ ، ئاق تىرەكلىك باغلىق جاكىرىغا ئىلىپ كەتمەكچى
بولدى .
ھېلىقى بېلىقچى ئۇلارنى ئۆز كىمىسىگە ئولتۇرۇپ دىگەر مەيدە
نىسى سەيلە قىلىشقا تەكلىپ قىلدى . بېلىقچى ئۆز ئىسمىنى يادلىتىش
ئۈچۈن ئۇلارغا ئىسمىنى قايتا تەكرارلاپ ئىتتى :
ــ لاسىك ، زۈرىقىن لاسىك .
يارون ئۇيۇمايمىز ، دەپ جاۋاب بەردى .
ئانا ــ بالا ئىككىسى جاكىرىغا قايتتى .
ھېلىقى جوڭ يېلىق رىسانى ھاردۇرۇپ قويدى . ئۇ دادىسىنىڭ
قولىدىكى ھاسا يانىقى بېلىقنىڭ راسىراسىدىن ئۆتكۈرۈپ ، ئىككىسى
بەڭ كۆتۈرۈپ ماڭدى . ئۇلار دۆڭگە قاراپ ئىلدام مېڭىپ ، ياللاردەك
بوجىماي پاراڭلىشاتتى . ئىللىق شامال ئۇلارنىڭ تۈرلىرىنى سۆيۈپ
ئۆتتى . ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدە بەبەسسۇم جىلۋە قىلاتتى . ھېلىقى مورىنا
بېلىقنىڭ سالمىقى ئۇلارنىڭ بىلەكلىرىنى تېتىپ ، يارغانسىرى ئىغىرلى-
شىپ باراتتى ؛ بېلىقنىڭ قۇيرۇقى سۆرۈلۈپ يەرنى سۈپۈرۈپ ماڭاتتى .

2

رىسا راھەت ــ پاراغەتلىك ، ئەركىن ــ ئازادە تۇرمۇشنى باشلى-
ۋەتتى . ئۇ كىتاب ئوقۇيتتى ، ھىسال سۈرەتنى ياكى تىقىن ئەترا . ئۇ

چوڭ يول بىلەن ئاستا ئايلىناتتى، ئۇ جىلغىلار دۇنياسىدا سىماي كى-
رەتتى. بەزىدە سەكرەپ يۈرۈپ، ئىگىز - پەس جىلغىلارنى ياساتتى.
تاغ قاياللىرىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى قىيالارنى خۇددى رەڭ ياسىغان شارپا
ئورىۋالغاندەك، شەھدان گۈللىرى قاپلاپ كەتكەندى. ھاۋانىڭ قىر-
نىشى بىلەن جىققان ھور، گۈللەرنىڭ خۇش پۇراقلىرى زىنانى خۇددى
مەي ئىچىپ كەيپ بولغاندەك قىلىپ قوياتتى. يىراقتىن ئاڭلىنىۋاتقان
دېڭىز سۈيىنىڭ قىرغاققا ئۇرۇلغان شاۋقۇنى، خۇددى ئەللەي ئېيتىۋات-
قاندەك ئۇنىڭ ئۇيقۇسىنى كەلتۈرەتتى.

ئۇ بەزىدە ئېرىنچەكلىك قىلىپ تاغ قاپتاللىرىدىكى قىلىن چۆپلەر
ئارىسىدا ياتاتتى؛ بەزىدە توڭ - جىرالارنىڭ ئايلانمىلىرىدا چۆپ شالاڭ
ئۆسكەن ئويمان يەرلەرگە يېتىپ قالغاندا، بوستانىس قۇياش نۇرىدا
كۆزنى قاماشتۇرىدىغان كۆپكۆك دېڭىزنى، يالغۇز ئۆرۈپ يۈرگەن يەل-
كەنلىك كېمىنى كۆرگەندە، خۇددى سىرلىق، تۇيۇۋالغىلى بولمايدىغان
بەخت قۇشى ئۇنىڭغا قونىدىغاندەك خۇشاللىقىدىن كۆز ئۈزمەستىن
قاراتتى.

زىنا سەھرانىڭ ئىللىق ساپ مۇھىتىدا، ئاسمان - زېمىن تۇتى-
شىپ كەتكەن جىمجىت ماكاندا، يالغۇز يۈرۈشنى بەكمۇ ياقتۇراتتى. ئۇ
يەككە - يېگانە ھالدا دۆڭدە ئۇزاقلارغىچە ئولتۇراتتى. ياۋايى توشقانلار-
نىڭ پۇتى ئاستىدىن سىرت - شىرت قىلىپ قېچىپ كېتىۋاتقانلىقىنى
ئاڭلايتتى.

ئۇ دائىم يار بويىغا يېتىپ يۈگۈرەتتى، دېڭىز شامىلى سوقۇپ
تۇرغاندىمۇ ھارغانلىقنى ئۇنتۇغان ھالدا ئۇياقتىن - بۇياققا يۈرەتتى. ئۇ
سۇدا ئۈزۈپ يۈرگەن بېلىقلاردەك، ئاسماندا ئۇچۇپ يۈرگەن دېڭىز قار-
لىغاچلىرىدەك، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئىپادىلەپ بولمايدىغان ھۇزۇر -
ھالاۋەتنى سېزەتتى.

كىشىلەر خۇددى يەر - زېمىنغا ئۈرۈق سالغاندەك، ئۇ ھەممە
يەردە جانىۋار قالدۇراتتى، بۇ جانىۋارلار خۇددى بەقسەتەك ساقلىنىپ
قالاتتى. زىنانىڭ قارىشىچە، بۇ ياش - جىلغىلارنىڭ ھەربىر يوشۇرۇن

ئورۇنلىرىغىمۇ ئۇنىڭ بىر ئۆلۈش يۈرەك قېنى سىڭگەندى .

ئۇنىڭدا دېڭىزدا ئۈزسەم دېگەن كۈچلۈك قىزىقىش پەيدا بولدى . ئۇ ساغلام ، جەسۇر بولغاچقا ، قانداقتۇر خەۋپ – خەتەرنى زادىلا ئويلىمايتى ، ھەر قېتىمدا ئۇزاق يەرلەرگىچە ئۈزۈپ باراتتى . سۈپسۈزۈك ، مەرۋايىتتەك يالتىراپ تۇرغان دېڭىز دولقۇنلىرى ئۇنى كۆتۈرۈپ ، ئىنىككىنە تەۋرىتىپ ، بەكمۇ ھۇزۇرلاندۇراتتى . ئۇ دېڭىز قىرغىقىدىن يىراقلاپ كەتكەندە ، سۇ ئۈستىدە ئوڭدىسىغا يېتىۋېلىپ ، ئىككى قولىنى مەيدىسىگە قويۇپ يېنىك كۆك ئاسمانغا نەزەر سالاتتى . بىردەم – بىردەم قارلىغاچلار ياكى دېڭىز قۇشلىرى ئاق كۆلەڭگە تاشلاپ ئۇچۇپ ئۆتەتتى . دېڭىز دولقۇنلىرىنىڭ قىرغاقتىكى تاشلارغا ئۇرۇلۇشىدىن چىققان ، يىراقلاردىن كېلىۋاتقان شاۋقۇنلىرىدىن ، دولقۇنلارنىڭ بىر – بىرىنى قوغلىغان ئاۋازى ، قىرغاقتىكى يەرى ئەتكىلى بولمايدىغان قالايمىقان چۇقان – سۈرەنلەردىن باشقا ھېچنەرسە ئاڭلانمايتتى . بۇنداق ۋاقىتتا زىيا ئورنىدىن قوزغىلىپ خۇشاللىق بىلەن غۇلاچ ئۇراتتى ، ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ ۋارقىرايتتى .

بەزىدە ئۇ يەك يىراقلاپ كەتكەندە چوڭلار كىچىك قولۋاق بىلەن بېرىپ قايتۇرۇپ كېلەتتى . چاكىرىغا قايتىپ كەلگەندە ، ئۇ قورساقلىرى ئېچىپ ، جىرايلىرى تاتىرىپ كەتسىمۇ ، لېكىن ئۆزىنى تېتىكلەپ قالغاندەك ھېس قىلاتتى ، لەۋلىرىدە كۈلۈمسىرەش ، كۆزلىرىدە خۇشاللىق جىلۋىلىنەتتى .

يارونغا كەلسەك ، ئۇ دېھقانچىلىقنىڭ كەلگۈسى ئىشلىرى ئۈستىدە ئويلىناتتى ، ئۇ ھەرخىل تەجرىبە ئېلىپ بېرىشنى ، يېڭى ئۇسۇللارنى كەشىپ قىلىشنى ، يېڭى دېھقانچىلىق سايمانلىرىنى ياساپ چىقىشنى ، چەت ئەللەردىن كىرگۈزۈلگەن ئۈزۈملەرنى ئۆزلەشتۈرۈشنى ئويلايتتى . ئۇ ھەركۈنى بىر قىسىم ۋاقتىنى چىقىرىپ دېھقانلار بىلەن پاراڭلىشاتتى . لېكىن ئۇلار باشلىرىنى چايقاپ ئۇنىڭ ئۇسۇللىرىدىن گۇمانلىناتتى .

ئۇ دائىم بازارغا بېرىپ ، بېلىقچىلار بىلەن دېڭىزغا چىقاتتى . ئۇ يېقىن ئەتراپىدىكى قىيا – غارلارنى ، بولاۋە تاغ چوققىلىرىنى سەيلە قى-

لــب ـولۇب ، حۇددى ئاددىى ىلىقحىلاردەك ىلىق ىۇىماقحى ىولاتى .
مـەىـں ساماللىق كۆللەردە ىلىقچى كىملەر يەلكەىلرىنى چىقد-
رىپ ، دىڭىر دولقۇىلرىنى ىرىپ ئۆرلۆپ ىۇرەتى . كىمىنىڭ ئىككى
گىروىكىدىں حۇشۇرۇلگەں ئۇزۇں قارىماي ىىپى ، ىاكى دىڭىرىىڭ ىە-
گىگىچە ىىىپ باراتى ـ دە ، ىوپ ـ ىوپ كۆك ىلىقلار قوغلىشىپ كە-
لەتتى . ىارون ئالافرادە ىولۇپ ، ىىرەت ىۇرغاں قوللىرى ىلەں قارماق-
ىىك ئىچىكە ىىپىى ىۇىۇۋالاتتى . ىلىق قارماققا ئىلىىپ ىىىرلىغاندا ،
قارماق ىىپلىرىى سىلكىىپ ىىرىەتتى .
ئۇ ئاي ىورۇقىدا ، كىمە ىلەں ىىرىپ ئالدىىقى ئاحسامدا سالغاں
ـىلىق ىورىىى قاىىۇرۇپ كىلەتتى . ئۇ ياتقىى جىققاں غىجىرلىغاں
ئاۋازى ئاڭلاتتى ، كىچىلىرى جىققاں سالقىن دىڭىر شامىلىدىں ىەىەس
ئىـلىشى ىاقىۇراتتى . ئۇ ىاغ قىسلارىنىڭ ئۆپىسىگە ، حىركاۋىنىڭ قوڭ-
غۇراق راۋىقىغا وە ماناك مۇىارلىرىغا قاراپ ئۆىىلىشى ياقىۋالاتتى . ئۇزۇن
واقىت دىڭىر ئۈستىدە ىۇرۇپ ، مۆلچەرلىگەں يەلگىنى ىىىۋالغاندىن كې-
ىىن ، قۇياش چىققاں واقىتدا ئارام ئىلىپ ئولتۇرۇپ ، كىمە سەىياسىدىكى
كۆن ىۇرىدا ىالىراپ ىۇرغاں قاىايلىق ىىسى ىلىقى وە حوك قورساقلىق
قالقاں ىلىقلىرىى ىاماشا قىلاتتى .
هـەر قىسمىقى ىاماق واقىتدا ، ئۇ قىں ـ قىىعا ياىماي ئۇزۇن سە-
پىرىدىكى ىۇ مەىرىىلەرىى سۆزلەپ كىيەتتى . « ئاىىحاں » دەپ ئاتالغاں
ىارونىڭ حوىۇىى ىۇ واقىتا ئۇىىڭغا ئاق ىىرەكلىك ىولدا قاتحە قىسىم
ئاىلاىىغانلىقىىى دوكلات قىلاتتى . ئۇ كۆرسەىكەں ئۇلۇغ ىەرەت كۇيا ئائد-
لىىسىڭ حاكىرىسى ىەرىىىكى ىول ئىدى . چۈىكى ياىقا ئاق ىىرەكلىك
ىوللارغا كۆن ىۇرى ىولۇق چۈشمەيتتى .
ـاشقىلار ئۇىىڭغا « هەرىكەت قىلىپ ىىرىك » دەپ مەسلىهەت
ىەرگەچكە ، ئۇ هارىر ىىرىىپ مىكىپ ىۇرەتتى . هەركۈىى ئەىگەىلىكى
سوغۇق هاوا يارقىغاندىں كىيىن ئۇ زورالىنىڭ قولىى ىۇىۇپ ىاىدىن
چـۇشەتتى ، ئۆستىگە پىلاس كىيىپ ، قالىقىى حۆكۈرۈپ ، مۇرىسىگە
ئىككى قەوەت ىوىۇق ئارتىپ ، ىىىدىں قىرىل شارىيا ئورۇۋالاتتى

ئۇ ھەرىكەت قىلىشقا ئەپسىز بولغان سول پۇتىنى سۆرەپ ، تىت-
دىكى يامىسك دوقمۇشىدىن يارىپ ياكى جانغالىقىسكى تىرىنجى قاتار
كۆچەسىك تىسعىچە بولغان يۇتۇر يولدا دەم ئالماستىن يۇگىمەس سە-
تىرىنى ياسلاتتى . ئۇنىڭ كىلەكسىز سول پۇتى بۇ يولدا توختىماي مد-
كىنۇرىپ ، تىرىپ كەلگىچە تىلىمەس ئىككى قاتار ئىز قال-
دۇراتتى . بۇ يەردىكى ئوت ـ چۆپلەرمۇ ئۆسەلمەيتتى . ئۇ يولىڭ ئىككى
تىسعا يۇلەيچۆكلۈك ئورۇندۇق ئورۇنلاشتۇرغۇردى ؛ ئۇ ھەر بەش مىنۇت
مىكىت يوختاتتى ـ دە ، سەۋرخانلىق بىلەن يۆلەپ كىلىۋاتقان يىخارە
دىدەككە : « بالام ، ئولتۇرۇۋالايلى ، تىرئار چارچاپ قالدىم » دەيتتى .
ئۇ ھەرقىسم دەم ئالغاندا ، يولنىڭ ئىككى تىسىدىكى ئۇرۇن ئو-
رۇندۇقتا تىرەر يەرنىنى قالدۇرۇپ قوياتتى . دەسلەپ ئورىيالغان سار-
تىنى قوياتتى . يەنە تىر قىسمدا مۇرىتىدىكى توپۇقنى سىلىپ قوياتتى .
ئۇنىڭدىن كىيىن يەنە تىرىنى سىلىپ قوياتتى . ئاندىن تىلاتتىك قالت-
قىنى ئىلىپ قوياتتى . ئاخىرىدا ئۇستىدىكى پىلاتنى سىلىۋىتەيتتى . بۇ
يەرتىلەرتىك ھەممىسى ساتىۋىلىك يولنىڭ ئىككى تىشىدىكى ئورۇندۇقتا
دۆۋىلىنىپ قوتۇلاتتى . چۆسلۈك باماق ۋاقتىدا ، ئۇلارنى زورالى ئىلىپ
كىتەتتى .
خۇتتىن كىيىن يارۇن خانىم يەنە داۋاملىق ماڭاتتى . لىكىن
ماغدۇرى يارغانسىرى تۆگەپ باراتتى ، دەم ئىلىپ ۋاقتىمۇ يارغانسىرى
ئۇزۇراتتى ھەتتا يەرىدە ياتما ئورۇندۇقتا تىرەر سائەت تىنۋالاتتى .
سۇڭغا ئۇ ، بۇ ياتما ئورۇندۇقنى ئەيەي سىرىقا ئاجىغۇرۇپ قويغاندى .
ئۇ ئادىتى بويىچە بۇنى « يەدەن جىسقۇردۇم » دەيتتى . بۇ ئۇنىڭ «
مىنىڭ يۈرەك كىكىسىپ كىتىس كىسىلىم » دىگىنىگە ئوخشاش گەپ
ئىدى .
ئون يىلنىڭ ئالدىدا ئۇنىڭغا دەم سىقىلىش كىسىلى ئايرىدە بو-
لۇپ ، تىر دوختۇرى يەكلىپ قىلىپ كىسىلىنى كۆرسەتكەن . شۇ چاغدا
دوختۇر « يۈرەك كىكىسىپ كىتىس كىسىلى » دىگەن بۇ گەپنى ئىشلەت-
كەن ، گەرچە ئۇ بۇنىڭ مەنىسىنى ئانچە ئۇقمىسىمۇ ، لىكىن شۇنىڭدىن

كىشىلا بۇ گەپ ئۇنىڭ مېڭىسىگە چوڭقۇر ئورۇنلىشىپ قالغانىدى . ئۇ
دائىم يارون ، زىنا ، رورالىلارغا مەنسىدىسى سىلانغۇرانى . ئۇنىڭ يۈرىكى
سېمىز ھەم يوغان كۆكرىكىنىڭ ئىچىدە بولغاچقا ، ھېچقانىسى سو-
قۇۋانغان يەرنى سىلاپ باقالمايتى . لېكىن ئۇ يەنە ھەرقانداق دوختۇرنى
تەكلىپ قىلىپ قايتا تەكشۈرتۈشنى رەت قىلاتتى . ئۇ قايتا تەكشۈرتسە
دوختۇرنىڭ باشقا چاتاق تېپىشىدىن قورقاتتى . شۇڭا ئۇ گويا بۇ كېسەل
ئۆزىگىلا بار ، باشقا ئادەمدە يوقتەك ، باشقىلارنىڭ ئىگىلىۋېلىش ھوقۇقى
يوقتەك دائىم « ئۆزىنىڭ » يۈرەك كېڭىيىش كېسىلى ئاغرىدىن جۇ-
شۇرمەيتى .

يارون « خانىمنىڭ يۈرەك كېڭىيىپ كېتىش كېسىلى » دەيتى .
زىنا « ئاپامنىڭ يۈرەك كېڭىيىپ كېتىش كېسىلى » دەيتى . بۇ خۇددى
« كۆكلەك ، شىلەپە ياكى كۆينەك » دېگەنگە ئوخشاش گەپ ئىدى .

يارون خانىم ياش چېغىدا ناھايىتى گۈزەل بولۇپ ،
زىلۋا ، يار - كەرەشمىلىك ئىدى . ئىمپېرىيە زامانىسىدا
ئوفىتسېرلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ بىلەن يايسا ئويناتتى ، ئۇ
« كىلىنا » دېگەن رومانى ئوقۇغاندا كۆز يېشى قىلغان . شۇنىڭدىن
باشلاپ بۇ رومان ئۇنىڭ قەلبىگە ئاممىا ياسقاندەك ئورناپ قالغانىدى .

يارون خانىم كۈندىن - كۈنگە سەمرىگىلى تۇرغاندا ، روھى
دۇنياسىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە شېئىرىي تۇيغۇلار يارغانسىرى ئەۋج ئالغان-
دەك بولدى . ئۇ سېمىز بەدىنى كۆپتۈرۈپ تۇرۇش ئۈچۈن كىچىك ئو-
رۇندۇقنى ئايرىلالمايتى . ھالبۇكى ئۇنىڭ پىكىر - خىيالى خىلمۇ خىل
رومانتىزملىق ھېكايىلەرنىڭ بېسىلاتىدا ئۈزۈپ يۈرەتتى .
ھەتتا ئۆزىنى ياش قەھرىمان ئايال ، دەپ پەرەز قىلاتتى . ئۇ ياخشى كۆ-
رىدىغان بەزى ۋەقەلىكلەر خىيالىدا قايتا - قايتا ئايان بولاتتى . خۇددى
مۇزىكانت سازنى قايتىراپ سازلىغىنىدەك ياشقا بىردىنلا خالالمىغاندەك ، ھا-

① فرانسىيىدىكى رومانتىزمنىڭ ئاۋانگارتلىرىدىن بىرى بولغان ئايال يازغۇچى سىتال
خانىمنىڭ رومانى رومانىدىكى ياش قەھرىمان ئايال رومانتىزملىق خاراكتېرغا ئىگە يالانلىق
شائىر بولۇپ ، ئىشق - مۇھەببەت پىشكەلچىلىككە ئۇچراپ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغان

مان بىر مۇقامدا ئاڭلىناتتى . جىمىكى تالە بىلەن بولغان غەلىتە رومانلاردا
تەسۋىرلەنگەن قارلىغاچلار ، يىنىغا كۆن چۈشكەن ئابال باش قەھرى-
مانلار توغرىسىدا سۆزلىگەندە كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈلۈپ كېتەتتى .
ھەتتا بېرانژېرنىڭ ① بىر قىسىم مۇڭلۇق قوشاقلىرىنى ياتقۇرالايتتى . چۈنكى
بۇ قوشاقلار كۆڭلىدىكى سېغىنىش ھېسسىياتىنى ئىپادىلەيتتى .

ئۇ بىرنەچچە سائەت مىدىرلىماي ئولتۇرۇپ خىيال سۈرەتتى . ئاق
تېرەكلىك باغلىق ھاكىرىنى ئىسىنى ياخشى كۆرەتتى . چۈنكى بۇيەر
ئۆينىڭ يۈرەك - باغرىنى ئېزىۋەتكەن رومانلاردا تەسۋىرلەنگەن مەنزىرىلەر
بىلەن تولغانىدى . ئەتراپى يۈك ئورمانلار ، بوز داللار ، كۆرۈنۈپ تۇر-
غان دېڭىز ، بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆينىڭ بىرنەچچە ئىدىش بويان ۋولتېر
سكوتنىڭ ② ئەسەرلىرىنى ئوقۇشنى كەينىگە سۈرۈۋاتاتتى .

ياغمۇر ياغقان كۈنلىرىدە ئۇ ئۆز جايىدا بولاتتى . « قەدىمى
تەۋەرۈك » دەپ ئاتالغان نەرسىلىرى ئۆيىدىن - بۇيانغا ئۆرۈپ كۆ-
رەتتى . بۇ ئۆينىڭ خىمى كويا جەپ - جەكلىرى بولۇپ ، ئۆينىڭ ئىچىدە
دادىسى ، ئانىسى يارغانلىرى ؛ چاي ئىچۈرۈلگەندىن كېيىن يارۇتنىڭ
يازغان خەتلىرى بار ئىدى . يەنە باشقا مەكتۇپلارمۇ بار ئىدى .

ئۇ بۇ جەپ - جەكلەرنىڭ ھەممىسىنى ھال رەڭ بىرىق ئۆستىدە
ساقلايتتى . ئۆيدىلىك توپ يۇرجىكىدە يېرىدىن مىسسى ياسالغان ، يې-
ڭىچە ئادەم يېشى ئورنىتىلغان شىر ھەيكەل بار ئىدى . ئۇ مۇنداق ۋاقىتتا
ئادەملەنگەن مۇنۇ سۆزىنى دەيتتى : « زورالى ، بالام ، خاتىرە بۇيۇملىرىم
سېلىنغان يارىمىسى ئېلىپ چىقىپ بېرىڭ ! »

دېدەك ئىشكاپنى ئېچىپ ، يارىمىسى ئالاتتى - دە ، ياروۋ خانىم-
نىڭ يېنىدىكى ئورۇندۇققا ئەكىلىپ قوياتتى . ياروۋ خانىم بۇ كويا
جەپلەرنى بىر - بىرلەپ تەپسىلىي ئوقۇپ چىقاتتى . بەزىدە بۇيۇملىرىلا

① فرانسىيىلىك 19 - ئەسىردىكى دېموكراتىك خاھىشقا ئەڭ باي شائىرى ، ئۆينىڭ ئە-
سەرلىرى پاش قىلىش ۋە خەڭگىۋالىق خاراكتېرگە مول ئىدى . لېكىن ئەسەرلىرىدە ھاراق -
شاراب ۋە ئىشق - مۇھەببەت تەسۋىرلەنگەنىدى

② ئەنگلىيەلىك 19 - ئەسىردىكى رومانتىزم تەرەپدار لىرىدىن ، تارىخى رومان يازغۇ-
چىسى

كۆزلىرىدىن ياراملاپ ياش تۆكۈلەتتى .

بەزى ۋاقىتلاردا زىيا زورالىنىڭ ئورنىدا ئانىسى يۆلەپ ماڭـغۇزاتتى . بۇ ۋاقىتتا بارون خانىم زىياغا ئۆزىنىڭ ياشلىق ۋاقىتلىرىنى سۆزلەپ بېرەتتى . قېرىچاق ئانىسىنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلىغاندا ، ئۇنىڭ ياشلىق دەۋرى بىلەن ئۆزىنى سېلىشتۇرۇپ كۆرەتتى . ئانىسىنىڭ ياشلىق ۋاقىتلىرىدا ئويلىغانلىرىنى ، ئۇ ئۆزىمۇ ئويلىغانىدى . ئانىسىنىڭ ياشلىق دەۋرىدىكى ئارزۇ ـ ئارمانلىرىمۇ ئۇنىڭكىگە ئوخشاپ كېتەتتى . چۈنكى ھەربىر كىشى ، كىشىلەر قەلبى تىرىشىدىغان ھېسسىياتنى مەيلى بېسىمدىن كەچۈردۈم ، دەپ قارايدۇ ؛ ئەمەلىيەتتە ئەڭ دەسلەپكى ئىنسانلار ئۆز بېشىدىن كەچۈرگەن ئىشلارنى ئەڭ ئاخىرقى ئەۋلادلاردىن بولىدىغان قىز ـ يىگىتلەرمۇ ھەرمەن ئۆز بېشىدىن كەچۈرىدۇ .

ئانا ـ بالا ئىككىسى ئاستا ئايلىناتتى . بۇ مېڭىش بارون خانىمنىڭ لەرزان ، سوزۇپ سۆزلىشىگە جور بولاتتى . بەزىدە دېمى سىقىلغاندا ، ھېكايىدىن توختىلىپ ، قايىلىپ بولۇپ ياشىغان شاد ـ خۇراملىققا چۆمگەن ئەسىگە پەرۋاز قىلاتتى ـ دە ، خىلمۇ خىل ئارزۇ ـ ئارمانلار ۋە ئەلپۇيۇشلەر ئۇنى ھاياجانغا سالاتتى .

بىر كۈنى چۈشتىن كېيىن ، ئانا ـ بالا ئىككىسى ئاق تېرەكلىك يولنىڭ بېشىدىكى ئورۇندۇقتا دەم ئېلىۋاتقاندا ، توساتتىن ئاچا بولدى ئۆزلىرىگە قاراپ كېلىۋاتقان سېمىز بىر پوپنى كۆرۈپ قالدى .

ئۇ يىراقتىلا سالام بېرىپ ، كۈلۈمسىرىگەن ھالدا يېقىنلاپ كەلدى . ئۇلارنىڭ يېنىغا كەلگەندە بوپ ئېگىلىپ سالام قىلدى :

— بارون خانىم ، قانداق ئەھۋالىڭىز ، ياخشى تۇرغانسىز ! — دېدى . بۇ شۇ يەردىكى جىركاۋنىڭ پوپى ئىدى .

بارون خانىم پەلسەپە راۋاج تاپقان 18 ـ ئەسىردە تۇغۇلدى . ئىنقىلاب يىللىرىدا[1] دېگەن ئاچە ئىشەنمەيدىغان ئانىسىنىڭ يېتىشىدە بولغان بارون خانىمغا چېركاۋغا بېرىش نەسكە چۈشەتتى .

ئۇ پوپنى ياخشى كۆرەتتى . چۈنكى ئۆزى ئايال بولغاچقا ،

[1] 18 ـ ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدىكى فرانسىيە بۇرژۇئا ئىنقىلابىنى كۆرسىتىدۇ

بەتتىي بوسۇندا ئار ـ نولا دىتى ئىنتادى يار ئىدى .
ئۇ تۇيەردىكى جىر كاۋىلىك يوپى تىكىسى يۈنۈلەي ئۇيۇپ قالغا-
نىدى ، ھارىر ئۇنى كۆرۈپ قىرارماي تۇرالمىدى . بۇ قىسم قاتتىق كە-
لىشتىن تۇرۇن جەۋەرلەندۈرمىگەنلىكى ئۇچۇن يۇيىش ئەپۇ سورىدى .
لېكىن بۇ كۆكلۈلجەك يوپ بۇنى قىلچە كۆكلىگە ئالمىغاندەك كۆرۈنەتتى .
ئۇ رىشانى كۆرسىتىپ ، رەڭگىرويى جاندا ئىكەن ، دەپ ئاغرى ـ ئاغ-
رىغا بەگمەي ماجاب كەتتى . ئاندىن ئولتۇرۇپ ، تىشىدىكى ئۇچ تۇر-
جەكلىك قالپىقى ئېلىپ يېرىغا قويدى ـ دە ، قول ياغلىقى بىلەن پىشا-
نىسىدىكى تەرلەرنى سۈرتتى . ئۇ ياھاتى سىمىر بولۇپ ، تۈرلىرىدىن
تۇر ياغاتى ۋە تەر تەنجىرەپ تۇراتتى ، ئۇ تەر ئېرىتىپ ھۆل بولۇپ
كەتكەن چوڭ جاسا قول ياغلىقى بىردەم ياتچۇقىدىن ئېلىپ ،
تۇر ـ كۆزلىرىدىكى تەرلىرىنى ئېرتاتتى . لېكىن تەرنى ئېرىتىپ بولۇپ ،
قولياغلىقى كاساپاتلىك ياتچۇقىغا ئەمدى سېلىپ تۇرۇشىغا ، مۇنجاق-
تەك تەر تامچىلىرى يەنە تۆشۈكچىلىرىدىن ئېتىلىپ چىقاتتى ـ دە ،
سىمىر قورسىقى تۆگەپ تۇرغان كاساپەتلىك ئۇستىگە جۇشۇپ ، بولدا
كىتمىگە قويغان چاڭ ـ توزانلار بىلەن ئارىلىشىپ كىچىك ـ كىچىك
دۇگىلەك داغلارنى ھاسىل قىلاتتى .

بۇ ، رەھ ئۇقىدىغان بىرا توپى بولۇپ ، كۆكلى ـ كۆكسى كەڭ ،
سۆزمەن ھەم مېھرى ئىسسىق ئادەم ئىدى . ئۇ بېرنەججە ھېكايە ئېتىپ
بەردى ؛ تەرلىك ئاھالىلەر توغرىسىدا سۆزلىدى . لېكىن بۇ ئىككى چىر-
كاۋ ياللىپىسىك ئىشادەت قىلىشقا يارمىغانلىقىغا ئىشار قىلمىغاندەك ئىدى .
ياروۋ جانمىلىك دېتغا ئىشەنجىسى ئاجىر بولغاچقا ، بەتتىبكى چىركاۋغا
تېرىشىش ئېيرىمەتتى . رىتا بولسا موناسىردا بۇ تەرسىلەردىن ئاللا بۇ-
رۇن تىرار بولۇپ سەسكىنىپ ، تىجى تىگىلا قۇتۇلغاچقا بۇ ئەركىنلىكىنى
ھۇزۇرلۇق ھېس قىلاتتى . ياروۋ كەلدى . ئۇ دىتى ئەقىدىلەر بىلەن
جانىقى توۋ پان ئىلاھچىلاردىن ئىدى . لېكىن ئۇنىڭ يوپ بىلەن تو-
نۇشقىنىغا ئۇزۇن بولغاچقا ، ئۇنى كەچلىك تاماققا بىللە بولۇشقا ئۇنۇپ
قالدى .

قايىلىشى ئەدەبىيكىدەك بولغان نۇرغۇن كىشىلەر ، تاسادىپىي نۇسرەت كېلىپ قېلىپ ئۇلارنى باشقىلارنى باشقۇرىدىغان ئورۇنغا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويسا ، بىلىپ ـ بىلمەستىلا بىر خىل ھىيلىگەرلىكنى ئادەت قىلىدۇ . بۇ يوپ شۇنداقلاردىن ئىدى . ئۇنىڭ ۋەزىپىسى ئۇستىلىق بىلەن كىشىلەرنىڭ روھىي دۇنياسىدىكى نەرسىلەرنى بىر تەرەپ قىلىش بولغاچقا ، باشقىلارنىڭ رايىغا بېقىش ئىشنى قىلىشنى بىلەتتى .

يارون خانىم ئۇنى قەدىرلەيتتى . ئېھتىمال مال نۇرى بىلەن ، ئادەم خىلى بىلەن دېگىنى شۇ بولسا كېرەك ، بۇ ئىسكەنىر سىمىرنىڭ قان ئىشلىپ جىققۇدەك نۇرى ۋە قىسقا ـ قىسقا تەبەسسۇم ئىلىشلىرى ، تەپەس ئېلىنسا قىسىلغۇانغان ئۆپكىسى يارون خانىمنىڭكىگە ئوخشاش كېتەتتى . شۇڭا ئۇ بۇنىغا ھىسداشلىق قىلماي قاندىقمۇ تۇرالىسۇن !

كەچلىك تاماق ئاخىرلاشاي دەپ قالغاندا ، ئىسىل مەي ـ شاراپلار ، مەززىلىك تائاملار ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئېچىۋەتتى . ئۇنىڭ كەيپى كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى .

ئۇ گويا خۇشاللىنارلىق بىر ئوي مېڭىسىدىن كەچكەندەك تۇيۇقسىزلا :

— مېنىڭ خىركاۋىمغا يېڭىدىن بىر تالىپ كەلدى ، ئۇنىڭ ئىسمى دى لامار ، ۋىكونت ! مەن سىزلەرگە تونۇشتۇرۇپ قويسام بولغۇدەك ، — دېدى ئۇ .

يارون خانىم بۇ ئۆلكىدىكى ئاقسۆڭەك ئەۋلادلىرىنى خۇددى بەش قولدەك بىلەتتى . شۇڭا ئۇ :

— ئۇ ئىبرا ئۆلكىسىدىكى دى لامار ئائىلىسىنىڭ ئوغلى بولمىسۇن يەنە ؟ — دەپ سورىدى .

يوپ بېشىنى لىڭشىتىپ :

— شۇنداق ، خانىم ! ئۇ ئۆتكەن يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن ژان دى لامار ۋىكونتنىڭ تاۋەججىسى ، — دېدى .

ئاقسۆڭەك ئائىلىلىرىگە قىزىققان ئادالىد خانىم ئۇنى ـ بۇنى سوراپ نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئوتتۇرىغا قويدى . ئاخىر بۇ تاۋەججىنىڭ

دادىسىنىڭ قەررىنى تۆلەپ قايتۇرۇش ئۈچۈن، ئائىلىسىنىڭ كونا جاڭ-
زىسىنى سېتىۋەتكەنلىكىنى، ھازىر ئىجارىدە تۇرىۋاتقانلىقىنى، ئۈچ جاڭزىسى
بارلىقىنى، بۈگۈنكى كۈندە ئۇنىڭ ئۈچ جاڭزىسى بىرىگە تۈرۈپلىنىۋال-
غانلىقىنى بىلدى. بۇ جاڭزىلاردىن ھەر يىلى جەمئىي بەش - ئالتە مىڭ
فرانك كىرىم بولاتتى. لېكىن ۋېكوپ بىرىنچىدىن - ئىككىنچى-
سى، ئاددىي - ساددا بولۇپ، كىشىلەرگە ئوچۇق چىراي، دۇرۇس مۇ-
ئامىلە قىلاتتى. ئۇ جاڭزىدا ئىككى - ئۈچ يىل ئاددىي - ساددا تۇرمۇش
كەچۈرگەندىن كېيىن، يول يىغىۋېلىپ، ئاندىن جەمئىيەتتە ئۆزىنى
كۆرسىتىشى، ئىش - ئىشىدە يېڭى ئىش تېپىۋېلىشى تولاتتى. مۇنداق
بولغاندا، باشقىلاردىن قەررمۇ ئالماتتى، جاڭزىسمۇ گۆرۈگە قويۇشنىڭ
ھاجىتى يوق ئىدى.
— ئۇ ياخشى قاملاشقان يىگىت؛ ئىگىز - بويلۇق، ئۆزىنى تۇ-
تۇۋالغان! لېكىن بۇ يەردە كۆڭۈل ئېچىپ ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىپ مە-
لىكە بولغان يەرنىڭ يوقلۇقى ھېس قىلىنىۋاتىدۇ، — دېدى جىركاۋ-
نىك يېنى سۆز قىستۇرۇپ.
— توپ ئەيتەندى، ئۇنى يېرىنىڭ بۇ يەرگە باشلاپ كېلىنىڭ. ئۇ-
نىڭ ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىپ كۆڭۈل ئېچىشىغا ياردىمى بولاتتى، —
دېدى يارون.
سۆھبەت مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، گەپ باشقا يەرەبكە بۇرالدى.
ئۇلار قەھۋە ئىچىپ، مېھمانخانىدىن قايتقان چاغدا، توپ
ياغقىغا تىرىپ خوگىلەپ كېلىشنى بەلەپ قىلدى. چۈنكى ئۇ ئادىنى تو-
نىچە ياماقىن كېيىن ئارراۋ ھەرىكەت قىلاتتى. يارون ئۇنىڭ بىلەن
بىرلىكتە ئۆينىڭ ئۇدۇلىدىكى ئاق ياشىن قويۇرۇلغان يامغىچە تولغان
ئارىلىقى ئۇ ياشىن - بۇ ياشقىچە مىڭىپ چىقتى. ئۇلارنىڭ ئالدىنقىدىكى
كۆلەڭگىسىنىڭ بىرى ئاجىز - ئورۇق، يەنە بىرى تومۇلاق، سېمىز تو-
لۇپ يېنىغا موگو شەكلىدىكى قالپاق كىيىۋالغانىدى، ئۇلار ئايغا ئالدىنى
قىلغاندا ساتىنى ئارقىسىغا خۇشەنى؛ ئايغا ئارقىسىنى قىلغاندا ساتىنى
ئالدىغا خۇسەنى. توپ ياپچۇقىدىن ياماكا ئالدى - دە، قىسىق چىسلە-

ونلىپ سوراسعا ناسلىدى . ئۇ سەھرالىعلارعا حاس سەمىمى ىەلەبپۇرى
ىلەن ناماكىسك ناحسلىق نامانلىرىنى حۇسەندۇرۇشكە ناشلىدى . «
نۇىلڭ ھەرىم قىلىشقا ناندىسى نار ، چۈنكى مىىلڭ ھەرىم قىلىس ئىمـ
ىىدارىم ناحشى ئەمەس » .
بىر سۆىەك ئاندىك كىحە ئاسمىىقا قاراپ ئۇلۇع ـ كىحىك ىىـ
ىىپ : « كىشى مۇىداق مەرىرىلەرنى ھەقىقەتەنمۇ مەڭگۈ كۆرۈب قاـ
ماىدۇ » دىدى .
كىىىن بىر مىھمانحانىعا قايىپ كەلدى ـ دە ، ئۆندىكىلەر ىىلەن
حوشلاشتى .

3

كىىىكى ىەكىسەىە كۈنى ، بويقا ھۆرمەت ىىلدۈرۈش ئۈرىىدىن
ناروں حانىم رىتا ىىلەن ئىسادەت قىلىىقا ناردى .
ئۇ ئىسادەتنى نۇگىتىپ ، بىر ئىنەسىىە كۈنى ئۆنگە ىىرىپ
حۇشلۇك ناماقعا داحىل نولۇشنى ئىسپ قويماقچى نولدى . نىر نىر
حانىدىن ئىگىررەك كەلگەن ، ھەددى ـ قامىتى كىلىسكەن ناش نىگىت
ىىلەن سەمىمى قولۇقلىشىپ حىقتى . بۇ ئۇ ئىككى ئانال مىھمانىنى
كۆرۈپ ، حۇشاللىق ۋە ئەحەىلىىىس ئاربلاش ىىر قىياپەت ىىلەن :
— ئەللى ! ناروں حانىم ، رىتا حانىم ، قوشىنىرلار دى لامار
ىەگرادىنى نوىۇشۇرۇپ قويۇشۇمعا رۇحسەت قىلغانىىرلار ، — دىدى .
ىەگرادە ئىگىلىپ ئەرىم قىلدى ھەمدە ئۆرىىڭ حىلى ئۈرۈىلا ناـ
روں حانىم ۋە رىتا حىىىم ىىلەن نونۇشۇش ئارزۇسى ناركەنلىكى ئىسى .
ئاىدىن ئۇلار ىىلەن ئەھۇرۇر ناراڭلىسىپ كەتتى . ئۇ ئىحىىمائى ئەحرىـ
ىىگە ئىگە ئادەم نولغاچقا ، ھەممە ئىسى كۆڭۈلدىكىدەك كىلىسۈرەلـ
ئەنتى . ئۇىلڭ قاش ـ كۆرلىرى حانىدا نولۇپ ، قىرلار كۆرسە كۆىۈپ
قالاتتى ، ئەرلەر كۆرسە ىىرار نولاتتى ؛ قاىعارا چاچلىرى حۇسۇپ نۇرعان
نۇعداي ئۆڭلۈك نىساىىسى ناللىراپ نۇراتتى . ئەنەكشى ئۆسكەن ئۈرۈن

ئىككى قىسى حوددى ىرىپ ىاساپ قوىعاىدەك ىولۇب ، كۆلۈسى عەمـ
كىں ، كۆرلىرى سۇرلۇك ، ئەمما ىقىملىق كۆرۈىەىى .

قوىۇق ئۇرۇں كىرپىكلىرى ئۇىىكْ ئوىلۇق كۆرلىرىگە كىسلەرىى ئۆزىگە حەلپ قىلدىعاں ىارقىں سەىدا كۆحى قوشقاىدى . ئۇىى كۆرسە مىهماىحاىدىكى ئالىحاناب ىەرى سۆىەب حاىىم ـ قىرلارىىك ىىكرى حىجىلاىى ؛ ىىسىعا سىلەىە كىسپ ، قولىعا سىۋەب ئالعاں كوچىدىكى ىامراب قىرلار هاكۇىعىپ قالاىى .

ئۇىــىك حاقىاب ىۇرعاں كۆرلىرىدىكى ئاردۇرعۇج سىهرىى كۆج كىشىلەردە ئۇىىك ىەىەككۇرى حوكْقۇر كەں ، دىــگــەں ئىــىــەىــج ىەىدا قىلىب ، ئۇىىك سۆرلىگەں هەرىىر ئىعىر سۆرىگە وەرىں قوشاىى .

ئۇىىكْ قوىۇق ، ىارقىراق هەم ىۇحىعۇر ساقاللىرى حاسا ئىكْىكىى جۆمكەب ىۇراىى .

ئۇلار ىىر ـ ىىرىگە ىەكەللۇب ىىلەں ئۆررە ئىىشقاىدىں كىىں حۇسلاسى .

ئىككى كۆىدىں كىىں دى لامار ئەىەىدى ىۇىحى قىىم ىاروں ئاـ ئىلىسگە كەلدى .

ئۇ كەلگەىدە ساهىحاىلار سەهىرا ئۇسلۇىىدىكى ىىر ئورۇىدۇقى ىەىعىق قىلىواىاىى . ىۇ ئورۇىدۇق شۇ كۆىى ئەىىگەىدە ، مىهماىحاىا دىـ رىــرىىسىك ئالدىدىكى حوكْ حىىار دەرىحىسىكْ ىىسعا ىىكْدىں ئوـ رۇىلاىــىۇرۇلعاىدى . ىاروىىكْ مەقسىدى ، ىەىە ىىر ئورۇىدۇقى ىۇىى دەرىحىسىك ىىسعا ئورۇىلاشىۇرۇب ، ىىر حۆپ قىلىں ئىدى . ىاروں حاـ ىىم ىىرحۆب قىلىسى ىاقىۇماى قارسى ىۇرىدىعاىلىقىى ىىلدۇردى . ئۇلار وىكوىىں ىىكىر سورىعاىدا ، ئۇ ىاروں حاىىمىك كۆر قارىىسى قۇوـ وەىلىدى .

ئاىدىں ئۇ ىۇ ىەرىىك مەىرىرىسى ئۇىىىدە سۆرلەب ، هەقىعەىەىمۇ « حــۇددى رەسىمدىكىدەك » گۈرەل ئىكەں ، دەب ماحىىدى . ىەىە ئۇ ئۆزى ىالعۇر ئاىلىىب ىۇرگەىدە كىشلەرىىكْ كۆرىى قاماسۇرعۇدەك ىــۇرعــۇں « مەىرىرە » لەرىى كۆرگەىلىكىى ئىىىى . ئۇىىك كۆرى

خۇددى ياسادىسى بولغاندەك، دائىم ژىسانىڭ كۆزى بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالاتتى؛ بۇ تۇيۇقسىز كۆز يۈگۈرتۈش، ژىسانىڭ قەلبىدە بىرخىل غەي-رىي نورمال ھېسسىيات پەيدا قىلاتتى. بۇ كۆزلەرنىڭ ئۇچرىشىشىدىن ھەم سەمىمىي ئالقىش، ھەم ئىسسىق - مۇھەببەت ئىپادىلىنىپ تۇراتتى.

دى لامار ئەپەندىنىڭ ئۆيگەن تىلى ئەلەمدىن ئۆيگەن دادىسى يارون خانىمنىڭ دادىسى خۇلنۇ ئەپەندىنىڭ قەدىناس دوستى بولۇپ چىقتى. بۇ مۇھىم دوستلۇقنىڭ سىرلىرى بىلەن ئۇلار تىجارەت ئىشلىرى، تىللار، ئۆرۈپ - ئادەتلەرنىڭ مۇناسىۋىتى توغرىسىدا سۆزلىشىپ كەت-تى. يارون خانىم كىشىنى ھەيران قالدۇرارلىق دەرىجىدىكى ئەسەبە قال-دۇرۇش ئىقتىدارىنى نامايەن قىلىپ، ھەرقايسى ئۆرۈپ، خەمەتلەرنىڭ ئىسمىنى مۇرەككەپ بولغان ئائىلە شەجەرىلىرىنى، ئاتا - بوۋىلىرى ۋە ئۆرۈپ - ئەۋلادلىرىنى چىگىش - مۇرەككەپ ئورۇندا ئېچىپ بېرىپ - تۆشەپ ئىسمىنى رەتلىك، تولۇق، راۋان ئاداشماي سۆزلىدى.

— ۋىكونت، قىزى ماگا ئېيتىپ بەرگەن، سىز سوتوئىزروار قىلرا خەمەيدىكى كىشىلەر توغرىسىدا ئاڭلىغان بولسىڭىز - ھە؟ خولك ئوغلى گۇيىران كۆرسىلى ئائىلىسىنىڭ بىر قىزىغا ئۆيلەنگەن؛ ئىك-كىنچى ئوغلى مىسىك بىرەۋرە ئاخامىنىڭ سىڭلىسى دېلارۇش ئۇئىر قىزىغا ئۆيلەنگەن؛ ئۇ ۋە كىرىرانىرا ئائىلىسى ئۆرۈپ - تۇغقان. كىرىرانژا ئە-پەندى ئەسلىدە دادامنىڭ قەدىناس دوستلىرىدىن ئىدى، سىزگە خەرمەن دادىڭىز ياخشى توپۇسا كېرەك، — دېدى ئۇ.

— شۇنداق خانىم، ئۇ، خىسسى ئىلىپ خەت ئەلگە قېچىپ كەتكەن، كىيىن ئوغلى ئائىلىسى ۋەيران قىلىپ، مال - مۈلكىنى تو-رۇپ - خاخقان ھىلىقى كىرىرانژا ئەپەندىمۇ؟

— دەل شۇ. ھامىنام ئىرىسرى گراف خانىم تۇل قالغاندىن كې-يىن، كىرىرانژا ئۇنى ئالماقچى بولۇپ تەكلىپ قويغان بولسىمۇ، ھامىنام ئۇنى تۇرىدىن ياسۋا يېنىدۇ، دەپ ئۇنىمىغان. بۇ ئىشنى بىلگە ئالسام، سىزدىن سورىماي تۇرالمايمەن، كىيىن ۋىلۇئارام ئائىلىسىنىڭ ئەھۋالى قانداق بولدى؟ ئۇلارنىڭ ئائىلىسى خانىۋەيران بولغاندىن كې-

تىن، 1813 ـ يىلى بۇلوڭدىن ئايرىلىپ ئوۋېرنىگە بېرىپ ئولتۇراقلاشقان؛ كېيىن ئۇلاردىن زادىلا خەۋەر بولمىدى.

— مېنىڭ بىلىشىمچە، جانىم، ھېلىقى قېرى ماركىز ئاتتىن يىقى‐ لىپ ئۆلگەن؛ ئىككى قىزىنىڭ بىرى ئەنگلىيىلىك بىرسى بىلەن توي قىلغان، يەنە بىرسى ياسسۇلىم دېگەن باي سودىگەر ئالداپ ئۆزىگە ئۆ‐ گىنىۋالغان؛ ئۇ كىشى ئۇنىڭغا تەگكەن.

ئۇلار بالىلىق ۋاقىتلىرىدا ئەجدادلىرى مۇڭداشقاندا ئېسىدە قالغان بۇ ئىسىملارنىڭ ھەممىسى سۆزلەشتى. بۇ كاتتا ئاقسۆڭەكلەر ئوتتۇر‐ سىدىكى نىكاھ ئىشلىرى ئۇلارنىڭ نەزەرىدە ئادەتتە جەمئىيەتتىكى چوڭ ۋەقەلەرگە ئوخشاش مۇھىم ھېسابلىناتتى. ئۇلار بۇ كىشىلەر بىلەن زادىلا يۈز كۆرۈشمىگەن بولسىمۇ، لېكىن خۇددى كونا تونۇشلىرىدەك سۆز‐ لەيتتى؛ بۇ كىشىلەر ياشىغان رايونلاردا، ئوخشاشلا شەكىل بىلەن ئۇلار توغرىلىق سۆزلىشەتتى. ئۇلارنىڭ ئارىلىقى شۇنچە يىراق بولسىمۇ، دوست ـ بۇرادەر ياكى ئۇرۇق ـ تۇغقانلاردەك چىقىشىپ كېتىشى، شۇنچىۋالا يېقىنلىق تونۇشۇپ كېتىشىدىكى سەۋەب ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىر تەبىقىگە تەۋە بولغانلىقىدىن، ھال ـ ئەھۋالى بىر ـ بىرىگە ئوخشاش بولغانلىقىدىن، قانداش بولغانلىقىدىن ئىدى.

بارون باشقىلار بىلەن باردى ـ كەلدى قىلىشنى خالىمايتتى. ئۇ‐ نىڭ ئالغان تەلىم ـ تەربىيىسى ئۇنىڭ بىلەن ئوخشاش بىر قاتلامدىكى كىشىلەرنىڭ ئېتىقادى ۋە بىر تەرەپلىمە كۆز قاراشلىرىدىن پەرقلىنەتتى. ئۇ يېقىن ئەتراپتا ئولتۇرۇشلۇق بەزى ئابرۇيلۇق ئۇرۇق جەمەتتىكىلەر بىلەنمۇ باردى ـ كەلدى قىلمايتتى. شۇڭا ئۇ ۋىكونتتىن تېگىدىن ـ تەك‐ تىگىچە سوراپ كەتتى.

— شۇنداق، بۇ رايوندا ئاقسۆڭەكلەر ئانچە كۆپ ئەمەسكەن، — دەپ جاۋاب بەردى دى لامار ئەپەندى. ئۇنىڭ بۇ سۆزى ئۆسكەن جاي‐ دىكى تەلەپپۇزى، خۇددى دۆڭ بويىدا توشقان كۆپ بولماس، دېگەن‐ دەك تەنىسى ئىدى. ئاندىن ئۇ ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى تەپسىلىي تونۇشتۇ‐ رۇپ ئۆتتى. يېقىن ئەتراپتا ئاقسۆڭەك دەپ ئاتىلىدىغانلار ئۈچ ئائىلىدىن

ئاسمانى : ماركىركۇىلى ، ئۇ ىورماىدىدىكى ئافسۆكەك ىەىڡسسىڭ ىاشلىقى ؛ وىكوىى ىىرىرۋىلى ىىلەں حاىىمى ، ئۇلار داگقى ىار ئائىلىسىڭ حەمەىى ئىدى ؛ ىىراۋ ، كىشىلەر ىىلەں ئاىچە ىىرىش ـ كىلىش قىلـ ماىىى . ئاىدىں ڡالسا گراۋ ڡۇروىلى بولۇپ ، ىۇ عەلىىە ىىر مەحلۇڡ ئىـدى . ئىسشلىرىچە ئۇ حوىۇىى ئاراىلاپ ، عەم ـ عۇسسە ئىچىدە ئۆلـ ىۆرۈپ ڡوىعىلى ىاسلا ڡالعاىدى ، ئۇ كۆل ىوىىدىكى ۋىرىىى ڡورۇڡىدا ئوۋ ئوۋلاش ىىلەں كۈں ئۆىكۈرەىى .

ئۇىگدىں باشقا بەىە ىىردىلا كۆىۈرۈلگەں ىىرەچچە ىاى ئائىلە بولۇپ ، ئۇلار ئۆرئارا هال ئەهۋال ئۇڡۇشۇپ ، ىۇ ىەردە ىەر سىىشۋىىىۇ ، ئۇ ىـەردە سىىشۋاىىۇ دىگەىلەرىى ىىلىپ ىۇراىى . ئەىسۇسكى ۋىكوىى ئۇلارىى ىوىۇماىى .

حـوشلىشىش واڡىدا ، ئۇىىڭ كۆرى رىىاعا ئاحىرڡى ڡىىم چـۇشى ؛ ىۇ ئۇىىڭ رىىا ىىلەں سەمىمى ، ئىلىلىق ۋە ئالاهىدە حوشلـ ىىشى ئىدى .

ىاروں حاىىم ، وىكوىى هەڡىڡەىەں ئوىداىكەں ، دىگەں ىەرگە كـەلدى ، ىولۇپمۇ ئۇىىڭ ڡائىدە ـ ىوسۇں ئۇڡىدىعاىلىقىعا ڡاىىل ىولدى .

ــ شۇىداق ، هەڡىڡەىمۇ شۇىداق ئىكەں ؛ ىۇ حىلى ئوىداں ئەرىىبە كۆرگەں ىىگىپ ئىكەں ، ــ دىدى ىاروں حاواىەں .

ئۇلار وىكوىى كىلەر هەپىە كەچلىك ىاماڡڡا ىەكلىپ ڡىلدى ئۇمـۇ كـىلىدىعاں بولۇپ پۇىۇشى . شۇىىگدىں ىاشلاپ ئۇ داۋاملىق كىـ لىپ ىۇرىدىعاں ىولدى .

ئۇ هەرڡىىم حۇشىى كىىى سائەب ئۆىلەردە ، ىەىى ىاروں حاـ ىىم « ساىىۋەں ىول » دا ئاىلىىپ ىۇرگەىدە كىلەىى ـ دە ، ئۇىىڭ ىىـ لىكىدىں ىۇىۇپ ئۇىىڭ « ىەدەں حىىڡۇرۇش » ىعا ىاردەملىشەىى . زىىاىىڭ سىرىڡا حىڡىعاں واڡىعا گەر كىلىپ ڡالعاىدا ، ئۇىىڭ ئاىىىى ڡولىۇڡىدىں ىۆلىۋىلىپ ئۇچەىلەں ىۇ ىۇىىۇر ىولدا ىۇ ىاشىں ئۇ ىاشقىحە ئاسـا ئاىلىىپ ىۇرىۇرەىى . ئۇ رىىاعا ىاهاىىمۇ كەم سۆز ڡىلاىى . لـىكىں ئۇىىڭ كۆرلىرىدىں چاڡاپ ىۇرعاں ئىلىلىق ىۇرلار دائىم دىگۇدەك

رىساىىڭ ىافۇىەك ىىسى كۆزلىرى ىىلەں ئۇحرىشىپ ىۇراىى .

ىۇ ئىككىىلەں ىاروں ىىلەں ىىرلىكىە ىىرىەچچە رەٮ ىارارعا ىە-رىشى .

ىىر كۈىى كەحىە ، ئۇلار دىڭىر ساھىلىدا ىۇرگەىدە ، لاىىىك ىوۋاى ئۇلارىى كۆرۈپ سالام ىەردى . ىۇ ىىلىعچىنىڭ ئاعرىدىں عاكرا حۇشىمەىىى . ئەگەر ئۇىىك عاگرىسى ىولماى قالسا ، حۇددى ىۇرىى ىوق پـۇچـۇق ئادەمدەك عەلىىە كۆرۈىەىى . لاىىىك ىوۋاى ئۇلارىى كۆرۈپلا :

ــــ ىاروں قارىڭا ، ىارا ىەلەں شامال چىققۋاىدۇ . ئەىىلىككە ئىى-ىىرىاعا ىىرىپ كەلسەك قاىداق دەيسىز ، ھىجعاتچە ئىش كەىمەىدۇ ، ــــ دىدى .

رىسا حۇشاللىقىدىں حاواك حىلىپ :

ــــ دادا ، ىارايلىچۇ ! ــــ دىدى .

ىاروں ىۇرۇلۇب دى لامار ئەىەىدىں :

ــــ وىكوىى ، قوشۇلامسىز ؟ ئـۇ ىـاقـىـا چـۇسلۇك عىرامۇ ىە-ىەلەىمىز ، ــــ دەب سورىدى .

ىۇ ئىس دەرھاللا مۇسۇىداق قارار قىلىدى .

ئىككىىچى كۈىى ىاڭ ىورۇشى ىىلەنلا ، رىسا ئورىدىں ىۇردى ، ئۇ دادىسىى كۈىى . چۈىكى دادىسىىڭ كىسىشى ئۇچۇں ىاھايىنى ئۇ-رۇں واقىت كىتەىى . ئاندىں ئاىا ـ ىالا ئىككىسى ىاڭ شەىىەملىرىى ىىسىپ ، ئىىىر ـ دالىلاردىں ئۆىۈب ، قۇشلار سايراپ ىۇرعاں ىۆك ئور-مايلىققا كىردى . وىكوىى ىىلەں لاىىىك ىوۋاى كىمە ىاعلاىدىعاں سۇيىدا ئولىۇرۇشايى .

ىاشقا ئىككى كىمىچى كىمىسى ئىىىرىپ سۇعا چۈشۈرۈشكە ىار-دەملىشىۋاىى . ئۇلار مۇرىلىرىى كىمىىڭ سىرىىدىكى قىرىعا ياقاپ ، ىۇىۇں كۈچى ىىلەں كىمىسى ئىىىرىواىى . دىڭىر ساھىلىدىكى قۇم ـ شېعىلدا كىمىسى ئىىىرىپ سۇعا چۈشۈرۈشكە كۆپ كۈچ كىىەىى . لاىىىك ىوۋاى قاراماىعا مىلەىگەں ىاعاچىى كىمىىڭ ئاسىعا قويۇپ ، ئەىلىدىكى ئورىعا كىلىۋىلىپ ىامقىى قىقىپ قويۇب ، رىسىملىق ھالدا ،

« هـەمۇ ـ ھە ، ھەمۇ ـ ھە » دەب بوولىدى . كۆبحىلىك ئۇىىكعا ئەگە-
سىب بەك كۈحىدى .

كىمىى ئىسرىب باىاش دۈمبەلگەں بارعاىدا ، كىمە ىىردىىلا ىد-
ىىكلەب كەىى . كىمە قۇم ـ شىعىللار ئۈسىدە سىسرىلىپ سۇعا جۈش-
كەىدە سۇركىلىپ حۇددى رەحب ىىرىىلعاىدەك ئاۋار جىعاردى . كىمە ئاى
كۆبۈك جىعىرىپ بۇرعاں كىجىك دولقۇىلار ئارىسىدا مەرمۇب بوحىدى .
كۆپچىلىك كىمىگە جىعىپ ، كىمىدىكى ئۇرۇں ئورۇىدۇقا ئوىداں جاد-
لىشىپ ئولىۇرۇۋالدى . قىرعاقىكى ئىككى كىمجى كىمىى كۈچەب ىىرلا
ئىىىرىپ ماڭعۇرۇۋەىى .

دىڭىردا دەمۇ دەم سوقۇب بۇرعاں لەرراں شامال سۇ ئۈسىدە
ىىىك دولقۇں پەىدا قىلاىى ، بەلكەں جىعىرىلدى ، شامال بەلكەىگە ئۇ-
رۇلۇب ، كىمە دولقۇىلارىى ىىرىب ، جىمجىب ئۈرۈب كەىى .

ئۇلار قىرعاقىى جىلى ئۇراب كەىى . ىىاياں دىڭىرعا بەرەر سال-
عاىدا ، ئۈبۈى سىرىعىدا سۇ بىلەں كۆك ئاسماىى ىىر ـ ىىرىدىں ئاجراد-
قىلى بولماىى . ئۇىۇقىىك قۇرۇقلۇقعا بۇىاشقاں بەرىى دۆڭ ـ بوىىلار ،
بارلار ئاسىىدىكى سۇلارعا كۆلەڭگە باىلاىى . قۇياش بۇر چىجىب
بۇرعاىدا بارجە ـ بارجە جىملىعلارىىك قارا كۆلەڭگىسى ، ىىاياں دىڭىردا
ىىرىەجەجە بوجۇى پەىدا قىلاىى . ىىراقا ، ئۇلارىىڭ ئارقىىدا ، سارعۇچ
كۆرۈىۈۋاىعاں كىمە بەلكەىلىرى ئاپئاى كۆرۈىۈۋاىعاں رىكاں پرىسىاىدىں
ئۈرۈب جىعماقا . ئالدىدىں قارىعاىدا دۆگىلەك ، ئوىىۇرىىى بۆسۈك قىا
بەئەىى بۇمسۇقىى دولقۇىلار ئارىىعا ىىعىپ بۇرعاں حوڭ ىىر بېلدەك
ئاجاىىب عەلىە كۆرۈىەىى . بۇ ، ئىسرىىا بورىىىك كىمە كىرىس ئد-
عىرى ئىدى .

رىىا دىڭىر دولقۇىلىرىىك ئۆركەشلىىدىں ىىرئار ىىى قاىعاد-
لىعىى ھىس قىلدى . ئۇ ىىر قولى بىلەں كىمىىك جىىى مەھكەم بۇ-
بۇۋىلىب ، ھىرىىمەىلىك بىلەں ىىراقلارعا كۆر ىىكەىى . ئۇىىڭ ھىس
قىلىىجە بەىئەب دۇىاىىدا گۈرەل دىىىكە ھەقىعەىمۇ ئەررىىدىعاں
ئۆج بەرىە بولۇب ، ئۇلار بۇر ، ئالەم وە سۇ ئىدى .

هىحكىم لام ـ حىم دىمەىسى . لاسىك ىوۋاى كىمىسك رولى وه ـەلكەں ىسى ىۇىۇب ىۇرۇب ، ئولىۇرعاں ئورۇىدۇقى ئاسىدىں هاراق ىوىۇلكىسى ىىردەم ـ ىىردەم ئىلىپ ، ىىر ئوىلامدىں ئىچەىسى ؛ ىەىە ىىر ىەرەىىں ىۇرۇىكىسى ىوحىماسىں ىارىاىى ، ئۇىىڭ ىۇرۇىكىسدىں دائىم دىگۈدەك ىۈىۈں چىقىپ ىۇراىى . كۆكۈش ىۈىۈں ىۇرۇىكىدىں پۇرقۇراب حىقىپ ، كۆكۈش ئىر قالدۇرۇپ ئاسا ـ ئاسا ىۇقىرىغا ئۆر- لـەىىى . ئۇ ئاعرىدىں چىقارعاں ىۈىۈں دۈگىلەك ـ دۈگىلەك ىولۇب هاۋادا ىارقاب كىەىى . كىسلەر ئەرەلدىں ئۇىىڭ قارا ىاعاچىىمۇ قارا ىولعاں ىۇرۇىكىسىعا قاىداق ۋاقىىا ئوب ىۇىاشىۇرعاىلىقى ىاكى ىاماكا ساـلعاىلىقىى ىىلمەىىى . ئۇ ، ىۇرۇىكىسى قولىعا ئالاىى ـ دە ، ىۈىۈں چىقىرىپ ىۇرعاں ئاعرىدىں ، قوىۇق ىەلعەمى « شالاق » قىلىپ سۇعا ىۈكۈرۈۋىەىى .

ىاروں كىمچىىك ئورىىدا ئولىۇرۇۋىلىپ ىەلكەں ىاشقۇرۇۋاىاد- ـى . رىىا ىلەں وىكوىب قاىار ئولىۇراىى . هەر ئىككىلىسىمۇ سەل ـ ىەل ىارىساىى . قاىداقىۇر ىىلىپ ىولماىدىعاں ىىر حەلىپ قىلىش كۈحى ئىـككىلەىىك كۆرلىرىى پاب ـ پاب ئۇجراشىۇراىى . ىەقەب ىىگىب ئىسكەىىر ىولمىسا هەمدە قىر ئاحاىىپ حىراىلىق ىولسا ، قىر ـ ىىگىلەر ئوىىۇرىىدا ، مۇىداق هىىسىياب ئەسلىدە ئاىاىلا ىەىدا ىولىدۇ . ئۇلار ىىر ىەردە ىولعاىدا ئىىاىىں ساد ـ حۇراملىق هىس قىلىدۇ . ئىهىمال ىۇ ىىر ـ ىىرىى سىعىىعاىلىقىدىں ىولسا كىرەك .

قـۇىاش كۆىۈرۈلدى . ئۇ حۇددى ىىحمۇ ئىگىر ىەردە ىۇرۇب ، ئۆرىگە قاراب ىاىقاں دىىكىرىى كۆرىىۋاىقاىدەك ئىدى . دىىكىر ىولسا ، ئىشقى جۈسۈب قالعاں قىرعاں جاقحاق قىلىۋاىقاىدەك ، ىىىر كىمحاپىں لىىاس كىىپ ، قۇىاش ىۇرلىرىى ىوساىىى . ىۇر ئۆىۈپ كىىدىعاں ئالىۇں رەڭلىك ىۇ كىمحاب لىىاس سۇعا ىىقى ىۇراىى ، لىكىں ھىح- ـەرىىگە دال ىولالماىىى . ىەقەب ىىراقىىكى مەىرىىلەرىى ىىحمۇ كۆر- كەم ، ىاراكەىلىك كۆرسىىەىى ، قۇىاش ىۇرلىرىى ئاىىماى حىجىپ ، ىالىراب ىۇرعاں ىۇماىى ئىرىىۇەىى . ئۇ ئۆرىىڭ جەكىىر كۈچ ـ

قۇدرىتى حارى قىلدۇرغاندا ، بۇماللار يارغا ئانلىنانى ، ياكى يارقاب يـوقىلاتى . بۇ واقتا دىكىر گويا ئەبەكنەك وايلداب ، قۇباشىلك ئۆد-كۆر بۇرىدا حاقىاب ، شوحلۇق تىلەن يارلىپ جانقلاتى .

رىنا ئىنانس هاياحانلاندى . ئۇ پەس ئاوار نىلەن :

— بىمدىگەن گۈرەل ـ هە ؟ — دىدى .

— شۇنداق هەقىقەتەن گۈرەل ! — دىدى ونكوب .

نىچ هەم يارقى ئەنگەنلىك مەيرىرە بۇ ئىككى قەلبە نكى بۇنغۇنى ئوىغانى .

ئۇلار ئىنرنانىڭ يا سەكىللىك عانەب رور ئىغىرىغا كىلىپ قال-غانلىقىنى بۇىماي قىلىنى . بۇ يا شەكىللىك ئىغىر حۇددى دىكىر ئۇس-تىدە حاب كىرىپ يۇرغان ئىككى پۇنغا ئوحشاىنى . ئىگىرلىكىدىن ياراحوب ـ كىملەر نىمالال بۇرۇوىرەنى . نىرىنچى يا شەكىللىك ئىغىر ئالـدىدا ئۇحلۇق كۆيۇس شەكىللىك ئاق قىنا ياش قەد كۆيۇرۇب بۇرانى .

كـىمە قىرغاققا يىقىلاشى . يارون نىرىنچى بولۇب كىمدىن سەكرەب يەرگە حۇشۇب ، كىمنى بۇمشۇقىدىن يارىپ حىنپدە بوحـ-ماتى . بۇ حاعدا ونكوب رىنانىك پۇنى سۇ بولۇب كەتمىسۇن ، دەپ ئۇنى قۇحاقلاپ كۆيۇرۇب كىمدىن چۈشۈردى . ئاندىن ئىككىسى ياد-دىنىپ ئوكغۇل ـ دوكغۇل دىكىر ساھىلىدا مىكىپ كەتى . ئۇلارنىك قەلبى كۆرىى بۇمۇب ـ ئاحغۇچە بولغان قۇحاقلىشىنى هاياحانلاتى . ئۇلار لاتىك بوواتىڭ يارونغا قاراب « بۇ ئىككىسى حۇب بولۇشقا لايىق ئىكەن ! » دىگىنى ئاڭلىدى .

ئۇلار دىكىر بويىدىكى نىر كىحىك سارايدا نىرلىكتە ئىحىلىپ ـ نىلىپ چۈشلۈك عىرا يىدى . يايا كىمدە يەپەككۇر قىلىن ئىقىدارى بوحاپ قالغانداك ھىچقاىسىنى ئۇيحىقماي ئولتۇرغان بولسا ، هاربر ياماق حورىنى ئالدىدا ، يەنىلگە قويۇپ يەرگەن كىحىك ئوقۇغۇحىلاردەك قە-رنى ياراڭغا چۈشۈب كەتى .

كىچىككىنە ئىنلارمۇ ئۇلارنى قاقىلىپ كۈلدۈرەنى .

لاسىك بوواى باماق حورىسسك ئالدىدا ئولىۇرعان وافىدا ،
ىحىجە ئىس حىفس ىۇرعان عاكرىسسى ئىھسابحابلىق ىىلەن فالىعىسك ئىجىگە سىلىپ فوىدى . كۆپچىلىك ئۇىىڭ ھەرىكىسگە پاراقلاپ كۈلۈپ كەىىى . ىىر حىوىن ئۇىىك فىرىل ىۇرىعا ئالدىىىپ ، ىىر ىەححە فىسم ئۈچۈپ كىلىپ ، ىۇرىسك ئۇحىعا فوىماقچى بولدى . ئۇ فولى ىىلەن ىۇىۇۋالماقچى بولعاىدا ، چاققاىلىق فىلالمىعاچقا ىۇىالمىدى . حىوىن ئۇ-چۈپ ىىرىپ ، حىوىن بوفى بولۇپ كەىكەن دىرىرە بورىعا فوىدى . ىىراق كىمىچىسك فىرىل ىۇرىدىن مىھرىى ئۈرەلمىگەىدەك ، ىەىە ئۇحۇپ كە-لىپ ئۇىىڭ ىۇرىسك ئۇحىعا فوىماقچى بولدى .

حىۆىسك ھەر فىسمقى ئۇحۇشى فاىىق كۈلكە ىەىدا فىلاىىى . ئاحىر بوواىسك ئۇىىك ىىلەن كارى بولمىدى . ئۇ گۈرۈكلىعان ئاۋاز بىد-لەن : « ىۇ كاساىەت ناريمۇ ىىعەرەر ىىمىكەن » دىدى . ىۇ واقتا رىىا ىىلەن ونكوب ئۆرىىى ىۇىوالالماي ىىلىقىپ كۈلۈپ ، كۆزلىرىدىن ياش حىقىپ كەىىى . ئۇلار سالقىكا ىىلەن ئاعرىنى ىۇىۇپ ، ئاران كۈلكىسىنى ياسىى .

كۆپحىلىك فەھوە ئىحىپ بولعاندىن كىيىن ، رىىا : « سىزىعا حىقىپ ئايلىىپ كەلسەك ! » دەپ بەكلىپ بەردى .

ونكوب ئورىىدىن ىۇردى . لىكىن رىىاىىڭ دادىسى دىكىر بوىد-دىكى فۇملاردا ئىعىاسى ، ئاپىاىعا فاقلىسىسى ياحسى كۆرەىى . سۇكا : « بالىلىرىم ، سىلەر ئايلىىپ كىلىكلار ، ىىر سائەتىن كىيىن مۇسۇ بەردە كۆرۈشەىلى » دىدى .

ئۇلار ئۇدۇل مىكىت ، ىىر ىەححە كەىىدىن ئۆىىى .

ئاىدىن ئاىحە حوك بولمىعان فورۇقىس ئۆىۇپ ، كەڭ ياغ حىل-عىسىسىك ئالدىعا كەلدى .

دىكىر دولقۇىى ئۇلارىىڭ ىەكىۇكلۇقىسى ىىر ئار بوفاىعاىدى ؛ ئۇلار ھارعاىلىقىدىن ئۇىقۇسى كەلگەىلىكىنى ھىس فىلىىى . دىكىر ھاۋاسى ئۇلارىىك ئىسىسسى ئاحىى ، ئۇىىك ئۇسىگە كۈلكە ـ حاقچافلار ىىلەن ىىلگەن حۇسلۇك عىرا واقىدىكى ھاياحاىلىىىس كىىىن ،

ئۇلارنىڭ خۇشاللىقىدىن دالىلاردا ئۇچقۇسى كېلەتتى. رىسا قۇلىقىنىڭ: «ۋىڭ، ۋىڭ» قىلىۋاتقانلىقىنى، يۈرىكىنىڭ تۇيۇقسىز پەيدا بولغان ھاياجاندىن ئىتتىك سوقۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى.

كۈن ئېگىلەيگەنىدى. يوللارنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى پىشىپ قالغان زىرائەتلەر ئىسسىقتا تەللىرىنى ئېگىشىپ، باشلىرىنى ساڭگىلىتىپ مۈگدىلىگەندەك تۇراتتى. تومۇز چېكەتكىلىرى تويۇرماقسىمۇ بولا تولۇپ، ئۇغداي ۋە قارا ئۇغداي ئېتىزلىقىدا، قىردىكى قىياق چۆپلەرنىڭ ئىچىدە «چىرت ــ چىرت» قىلىپ ئاچچىق ئەمما قالايمىقان نالە قىلاتتى.

سۇ ئىسسىق كۆللەردە، باشقا ئاۋازلارنى ئاڭلىغىلى بولماتتى. خۇددى مىسالى ئوتقا سالسا قىرىلىشىپ تۇرۇپ ئاچ سېرىق بولغاندەك، رەڭگەر ئاسمان كۆرۈنى چاقاتتى.

ئۇلار ئوڭ قول تەرەپتىكى سەل تۆردا كىچىككىنە ئورمانلىقنى كۆردى ــ دە، شۇياققا قاراپ كەتتى.

جىغىر يول جىرانىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئۆتەتتى. يولنىڭ ئىككى چېتىدە ئېگىز ئۆسكەن تېرەكلەر بولۇپ، يولغا سايە تاشلاپ تۇراتتى. ئۇلار ئورمانلىققا كىرگەندە، سالقىن ھەم نەملىكنى سەزدى. مۇنداق نەملىك كىشىلەرنىڭ تەنلىرىنى تېكەتلەشتۈرۈپ تەدەنلىرىنى خۇشۇلدىنۇتەتتى. ئورمانلىق ئىچىگە كۈن نۇرى چۈشمىگەنلىكى، ھاۋا ئۆتۈشۈش تەرسىر بولغانلىقى ئۈچۈن ــ چۆپلەر ئۆسمەيتتى، پەقەت مۇخ قاپلاپ كەتكەنىدى.

ئۇلار تېخىمۇ ئىچكىرىلەپ يۈرۈپ كەتتى.

— ئاۋۇ تەرگە تېرىپ ئولتۇرايلى، — دېدى رىسا. قۇرۇپ قاقسال بولۇپ قالغان ئىككى تۈپ قېرى دەرەخ ئەترابىدىكى تىپتىل يوپۇرماقلار ئارىسىدا تۈگلۈكتەك يوشۇرۇن پەيدا قىلغانىدى. ئۆتكۈر قۇياش نۇرى بۇ تۈگلۈكتەك يوشۇرۇنسىن تۆشۈپ ئۆتۈپ، يەرنى ئىللىتاتتى. ئىنچىل ئوت ــ چۆپلەر، مامكاپ، سېغىر چۆپ، ئىرماش ــ جىرماش بولۇپ كەتكەن كىچىك ئاق گۈللەر ۋە تۆگىمەش گۈللىرى يەر ئۈستىنى يېپىر بەردىدەك قاپلىۋالغانىدى. كىسەك، ھەسەل ھەرىسى، سېرىق

ھەرە، چىۋىندەك چوڭ ياشلار، ئاي يەڭگىلىك ياسا، قىزىل يەڭگىلىك چېكەتكە، يېشىل قاپلىق قۇرت، يىڭناغۇچ ۋە ھەر خىل ئۇچار ھاشارەتلەر كۈن نۇرى چۈشۈپ تۇرغان قۇدۇقنىڭ ئاغزىدەك يەرگە ئولىشىۋالغانىدى. ئۇنىڭ ئەترابى قېلىن دەرەخ يوپۇرماقلىرى بىلەن قاپلانغان كۆلەڭگە بولۇپ، سالقىن ئىدى.

ئىككىسى ئولتۇرۇشى، ئۇلارنىڭ ياشلىرى دەرەخ سايىسىدا، يۈنى كۆنگەيدە ئىدى. ئۇلار قۇياش نۇرىدا مىدىرلاپ تۇرغان كىچىك جان - جانىۋارلارغا زوق قىزىقىش بىلەن قارايتتى.

— ھاي - ھاي نېمىدېگەن مەيلىك! يىرا - سەھرالار نېمىدېگەن سۈيۈملۈك - ھە! يەرىدە مەن چۈشنى ياكى كېپىنەك بولۇپ گۈل - غۇنچىلار ئارىسىدا يۈرۈشنى ئويلايمەن، — دېدى رىسا ھاياجانلىنىپ.

ئۇلار ئۆزلىرى ئۆسكەن پاراڭلاشقاندا، ھەرقايسىسى ئۆزلىرىنىڭ ئادەتلىرى ۋە ھەۋەسلىرىنى ئىسسىق يېقىملىق سۆزلەر بىلەن بىر - بىرىگە ئىزھار قىلىشتى. دى لامار مۇئاملە سورۇنلىرىدىن يېڭى قايتقانلىقى، بەلكى قۇرۇق، مەنىسىز تۇرمۇش كەچۈرىدىغانلىقى، تۇرمۇش ھەر كۈنى بىر خىللا ئىكەنلىكى، سەممىمى - سادىق قىزلار بىلەن رادىلا ئۇچراشمىغانلىقىنى ئېيتتى.

مۇئاملە سورۇنلىرى! رىسا بۇ يەرنى يېڭىدىن كەچۈرۈشنى بولمۇ ئاررۇ قىلاتتى. لېكىن، ئۇنىڭ ھېس قىلىشىچە، مۇئاملە سورۇنلىرى يىرا - سەھرالاردىكى ساد - خۇراملىققا يەتمەيتى.

ئىككى قەلب بىر - بىرىگە يېقىنلاشقانسىرى ئۇلار بىر - بىرىنى تېخىمۇ ھۆرمەت قىلىدىغان ۋە ئەدەپ بىلەن « ئەپەندى »، « خېنىم » دەپ چاقىرىشىدىغان بولدى. ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدە شادلىق كۈلكىلىرى ئەكس ئېتەتتى. ئۇلارنىڭ قەلبىدە قانداقتۇ، ئەزەلدىن بولۇپ باقمىغان مېھىر - مۇھەببەت، بىر خىل ئامراقلىق، مىڭلىغان شەيئىلەرگە بولغان قىزىقىش ۋە كۆيۈنۈش ھېسسىياتى پەيدا بولدى.

ئۇلار قايتىپ كەلدى. لېكىن يارون يارىنىڭ ئۆيىدىكى « كىتا- رەك غارى » نى سەيلە قىلىش ئۈچۈن كېيىپ قالغانىدى. بۇ ئىككىسى

كىچىك سارايدا يارونى كۆيدى .

يارون دۆكىدە خېلى ئۇراق ئايلانغاندىن كېيىن كەچ سائەت بەشتە قايتىپ كەلدى .

ئۇلار كېمىگە چىقتى ، كېمە شامالنىڭ يۆنىلىشى بىلەن ئاستا سىلجىدى . خۇددى توختاپ قالغاندەك سىلكىنمەي ئالغا قاراپ ماڭاتتى . مەيىن شامال لەرزان سوقۇپ كېمىنىڭ يەلكىنى بىرافلا ئېچىۋەتتى . لې-كىن ئۇ خۇددى پالەچ بولۇپ قالغاندەك موما ياغاچقا مەھكەم يېپىشىۋالغا-نىدى . دۇغلىشىپ كەتكەن دېڭىز سۈيى تىنىچ ئىدى . ئىسسىقنى تو-سىغان قۇياش يايى ئورنىنى بىلەن ئالمىشىپ ، گوررىسال سىرىققا بە-دىرىجى يېقىنلىشىۋاتاتتى .

دېڭىزدىكى جىمجىتلىق كۆپچىلىكنى بىر قىسىم سۈكۈتكە قال-دۇردى .

— مەن ساياھەت قىلىشنى بەكمۇ ئارزۇ قىلىمەن ! — دېدى جىم-جىتلىقنى بۇزۇپ رىسا .

— شۇنداقمۇ — دېدى ۋىكوت ، — لېكىن ئادەم يالغۇز ساياھەت قىلسا زېرىكىپ قالىدۇ . ئاز بولغاندىمۇ ئىككى كىشى بولغىنى تۈزۈك ، مۇنداق بولغاندا ھەرقايسى كۆڭلىدىكى ھېسسىياتلىرىنى ئىزھار قىلالايدۇ .

— بۇ سۆزىڭىز توغرا . . . لېكىن مەن يەنىلا يالغۇز ئايلىنىشنى خالايمەن . . . ئادەم يالغۇز خىيال سۈرسە ، تېمدىگەن مەنىلىك — ھە ! . . . — دېدى رىسا بىر پەس ئويلانغاندىن كېيىن .

— ئىككى كىشى بىرلىكتە بولسا ، خىيال سۈرۈشكە دەخلى بول-مامدىغۇ دەيمەن ، — دېدى ۋىكوت ئۇنىڭغا ئۇرۇنۇپچە قاراپ .

رىسا كۆرنى يۇمۇۋېلىپ : بۇ سۆزدە نېمە مەنا باردۇ ؟ ئېھتىمال مەنىسى بولسا كېرەك ، دەپ ئويلىدى — دە ، تېخىمۇ يىراقنى كۆرۈش ئىستىكى بىلەن گوررىسال سىرىققا كۆز ئۈزمەستىن قارىدى .

— مەن ئىتالىيىگە بېرىشنى . . . گرېتسىيىگە بېرىشنى . . . خالايمەن ! گرېتسىيىگە بارسام . . . بەبە كورسىكىغا بارىمەن ! ئۇ يەر

كۆرۈمسىزدەك بولسىمۇ، لېكىن ناھايىتى گۈزەل! — دېدى رىتا دۇ-دۇقلاپ تۇرۇپ.

— مەن، — دېدى ۋىكتور، — شىۋىتسارىيىگە بېرىشنى خالاي-مەن، ئۇ يەرنىڭ ياغاچ ئۆيلىرىنى ۋە كۆللىرىنى ياخشى كۆرىمەن.

— مەن، — دېدى رىتا، — كورسىكىغا ئوخشاش ئىسسىق يەر-لەرگە بېرىشنى، گرېتسىيىگە ئوخشاش قەدىمىي ھەمدە كىشىلەرگە كو-پىنى سىغدۇرىدىغان يەرلەرگە بېرىشنى ياقتۇرىمەن. بۇ ئەللەرنىڭ تارىخىنى كىچىكىمدىن تارتىپلا بىلەتتىم. بۈگۈنكى كۈندە ئۇلارنىڭ خەلقى قالدۇرۇپ كەتكەن مەشھۇر يادىكارلىقلارنى كۆرۈپ سەيلە قىلسام قانداق ئەھمىيەتلىك بولاتتى-ھە!

— مەن، — دېدى ۋىكتور تېخىمۇ ئەمەلىي قىلىپ، — ئەنگلى-يىگە بېرىشنى بەكمۇ ئارزۇ قىلىمەن. بۇ يەردە نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئۆ-گىنىۋالغىلى بولىدۇ.

شۇنداق قىلىپ ئىككىلەن پۈتۈن دۇنيا ھەققىدە سۆزلەپ چىق-تى. جەنۇبىي قۇتۇپتىن تارتىپ شىمالىي مۇز ئوكيانىغىچە، ئېكۋاتوردىن تارتىپ ھەر بىر دۆلەتنىڭ گۈزەل جايلىرىغىچە، ئۆزلىرى ياد قالدۇر-غان بەزى دۆلەتلەرنىڭ نەپىس بۇيۇملىرى ۋە خەلقىنىڭ غەلىتە ئۆرپ — ئادەتلىرى، مەسىلەن جۇڭگولۇقلار ۋە لاپلاندىيىلىكلار[①] ئۈستىدە سۆز-لەشتى. ئۇلارنىڭ ئاخىرقى خۇلاسىسى شۇ بولدىكى، دۇنيادىكى ئەڭ گۈزەل دۆلەت، ئەلۋەتتە فرانسىيە ئىدى؛ چۈنكى ئۇلارنىڭ قارىشىچە، فرانسىيىنىڭ كىشىلەرگە ياقىدىغان ھاۋا كىلىماتى، ئىللىق قىشى، سال-قىن يېزى، مۇنبەت يەرلىرى، ياپيېشىل، بۈك — باراقسان ئورمانلىرى، ئۇزۇن ھەم تىنچ ئاقىدىغان دەريالىرى، بولۇپمۇ ئۇلۇغ ئاقسا دەۋرىدىن باشلاپلا دۇنيانىڭ باشقا ئەللىرىدە ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان سەنئەت جەھەتتىكى مۇۋەپپەقىيەتلىرى بار ئىدى.

ئۇلار جىم بولۇپ قېلىشتى.

كۈن ئولتۇرغان بولۇپ، غەرب خۇددى قاننىڭ رەڭگىدە ئىدى.

---

① شىمالىي ياۋروپادىكى شىمالىي مۇز ئوكيانىغا يېقىن يەردىكى ئاھالىسى دېمەكچى

كۆر چاقىدىغان بۇر سۇ ئۆستىدە ىالت ـ بۇلت قىلاتتى . ئۇ دىڭىر قىر-
غىقىدىن يارىتپ ياكى كىمىتىك ئەترابىغىچە كىلەتتى .

شامال توختىدى . دولقۇنلارمۇ تىختىپ قالدى . تەلكەن راۋالدا
خۇددى سەلبەردەك قىرىرىپ ئۇن ـ تىۋىسىر لەپىلدەيتتى . خەكسىر-
كەنكەن ئالەم توشلۇقى بۇنخۇقۇپ قالغاندەك تەتئەيتك قوسۇلۇشى تە-
لەن خىمخىت بولۇپ قالغاندى . بۇ ۋاقىتتا ، دىڭىز ئالەم توشلۇقىدا ئۆ-
رتىڭ يارقىراپ بۇرغان كۆكرىكىنى كىرىپ ، ئاشقىتىڭ ئۆز قوتىغا
كىرىشىنى ئوتەتك قىرغىلىق ۋە تەسالىق تىلەن كۈتەتتى . ئىتىق ئو-
نىدا تىتپ تەقەررا تولغان قۇياش ، ئالدىراپ ئۆزىنى مەشۇقىتىڭ قوتىغا
ئاتتى . ئاخىر ئۇلار خۇپلىتىپ مۇرادىغا يەتتى . تەنى دىڭىر قۇياشى
بۇتۇنلەي سۇمۇرۇپ ئالدى .

بۇ خاغدا سالقىن شامال خىقىپ ، دىڭىز ئۆستىدە ئۆركەش پەيدا
قىلدى . بۇ سۇمۇرۇلۇپ كەتكەن قۇياشتىك ئارزۇسىغا قانغاندىن كىتىن
ئاسمانغا قارىتپ هۇرۇلىت خىقارغان تەپىتدىن دىرەك تىرەتتى .

قاس قاراتغان تەت ئىتاتىن قىتقا تولدۇ ؛ ئاسمان هەش ـ
يەش دىگۈچە ئۆزىگە تۇن تەردىسى يارىتپ ، يۇلتۇزلار ئاسماتنى قاد-
لىدى . لاتىتك تووای تىر خۇپ بالاقى رەتلىك ئۇراتتى . ئۇلار دىڭىز
ئۆستىدە خاقىتغان قوسقۇر ئوتتى كۆردى . رىتا تىلەن ويكوتت
تاتمۇ تان ئولتۇرۇپ ، كىمە ئارقىتىدا قالدۇرۇپ كىلىۋاتقان دولقۇنلارنى
كۆرەتتى . ئۇلار هىچنەرسىنى ئويلىماتتى . قاراڭغۇدا هىچنەرسىنى
كۆرگىلى تولماتتى . كىتتى هۇرۇرلاتدۇرىدىغان كەتتاب تىلەن كىخە
مەترىرسىدىن روقلىساتتى . رىتا تىر قولىنى ئورۇتدۇقىتىڭ ئۆتتىگە
قويدى . ويكوتتك قولى هىخىر ئويلىمىغان تەردىن ئۇتتىڭ قولىتىڭ
ئۆتتىگە تىگىپ كەتتى ، ئۇ قولىنى تارتمىدى . كىخىككىنە تىگىتىتىن
ئۇنىڭدا ئەخەتلىتش ، تەخت ۋە هودۇقۇ هىتسىياتى تەيدا تولدى .

رىتا كەخنە ئۆز خانىتىغا قايتىپ كەلگەندە ، تۇرنىكى خىقىلدى-
غاندەك تولۇپ ، هاياجانلىتىپ كەتتى ؛ ئۇ تىمىتى كۆرمىسۇن تىتتى
توختىيالماي تۇقۇلداپ تىغلاتتى . ئۇ تام مەشىتك ئۆستىدىكى سائەتكە

قاراپ، كۆڭلىدە كىچىك ھەسەل ھەرىسىنىڭ ئۇياقنى ـ بۇياققا ھەرىكەت قىلىشى، خۇددى سوقۇۋاتقان يۈرەكنەك، دوستىنىڭ يۈرىكىدەك ھېس قىلدى. بۇ كىچىك ھەسەل ھەرىسى ئۇنىڭ ھاياتىنىڭ گۇۋاھچىسى ئىدى. ئۇنىڭ جاراڭلىق ھەم رىتىملىق تىك ـ تاك ئاۋازى ھاياتنىڭ خۇشاللىقى ۋە قايغۇسىغا تەڭ شېرىك ئىدى. شۇڭا ئۇ ئالتۇن رەڭلىك ھەسەل ھەرىسى تۇتۇۋېلىپ، ئۇنىڭ قاناتلىرىنى سۆيدى. رىسا نېمىنى كۆرسە شۇنى ياخشى كۆرەتتى. تامىدىكى كونا قونچاقنى ئېسىگە ئالدى ـ دە، تىرىپ ئىزدىدى. قونچاقنى تېپىۋالغاندا گويا چىن قەلبىدىن ياخشى كۆرىدىغان دوستى بىلەن كۆرۈشكەندەك بولدى. ئۇ قونچاقنى باغرىغا مەھكەم بېسىپ، ئۇنىڭ قىپقىزىل مەڭىزلىرىگە ۋە ئالتۇندەك سېرىق چاچلىرىغا قانماستىن سۆيۈپ كەتتى.

ئۇ قونچاقنى باغرىغا باسقىچە خىيال سۈردى.

ئۆزىنىڭ يۈرىكىنى ۋەسۋەسىگە سالغان، ئۆزى تەلمۈرگەن ئۆمۈرلۈك ھەمراھ شۇ يىگىت بولمىسۇن يەنە؟ ھەممىگە قادىر تەڭرى ئۇنىڭ پىشانىسىگە پۈتكەن ئادەم شۇمىدۇ؟ ئۇ يىگىت رىسا ئۈچۈنلا يارالغانمىدۇ؟ ئۇلار تەقدىرداش، قەلبداش بولۇپ، مەڭگۈلۈك مۇھەببەت لەرزىسى بىلەن ئۆز ئۆمرىنى ئۆتكۈزەمدۇ؟

ئۇ ھېچقاچان بۇنداق ئارامسىزلىق ۋە ۋەسۋەسە بىلەن يۈرىكىنىڭ ئاستىن ـ ئۈستۈن بولغانلىقىنى بېشىدىن كەچۈرمىگەنىدى. كىشىنى بىھۇش قىلىۋېتىدىغان بۇ خىل شادلىقى، قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېرىدىكى ھاياجىنى ئۇ مۇھەببەت، دەپ چۈشەندى، رىسا ئۆزىنىڭ ئۇنىڭغا كۆيۈپ قالغانلىقىنى سەزدى. چۈنكى ھەرقېتىم ئۇنى ئويلىغاندا، كۆڭلى بۆلەكچە بىر خىل بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلاتتى ـ بۇ، يەنە ئۇنى داۋاملىق ئەسلەيتتى. ئۇ يېنىدىكى چاغدا، يۈرەكلىرى گۈپۈلدەپ سوقاتتى؛ كۆزلىرى بىر-بىرى بىلەن ئۇچراشقاندا، بىر قىزىرىپ بىر تاتىراتتى؛ ئۇنىڭ ئاۋازى ئېسىگە كەلگەندە، پۈتۈن بەدىنى جىغىلداپ كېتەتتى.

شۇ كېچىسى ئۇ زادىلا ئۇخلىيالمىدى. ئەتىسى مۇھەببىتىنىڭ ۋەسۋەسىسى كۈنسېرى كۈچىيىۋاتاتتى. ئۇ ئۆز ئۆزىگە سوئال قوياتتى؛

گـۈلـلەرگە ٮلساٮى ؛ ٮۇلۇٮلارعا ئىلىحا قىلاٮى ؛ ٮۇللارٮى ئاسماٮعا ئىـسب ٮال ٮعسپ ئۆر ٮەقدىرٮى ٮلشكە ئىسلەسى .

ٮر كۈٮى كەحە دادٮسى ئۇٮىڭعا :

ــ ئەٮە ئەٮگەٮدە ئىسلرەك ، ئوٮداٮراق كىسسۆٮلىك ! ــ دٮدى .

ــ دادا، ٮمٮشقا ؟ ــدەپ سورٮدى رٮسا .

ــ ٮۇ سر ، هارٮرحە ئىسسقا ٮولماٮدۇ ، ــ دەپ حاواٮ ٮەردى دادٮسى .

ئەٮسى ئۇ سۇس رەڭلىك كىملرٮى كىسۆٮدى ، كىشلەرٮىك ٮۆرەك ٮارٮسسى جىكىدٮعاں ٮاشلىق ٮاهارى ۋە گۈرەللىكى ٮحمۇ روشەں ٮاماٮاں ٮولدى ، ئۇ ٮەلەمٮەٮدٮں حۆسۋاٮقاٮدا ، مٮهماٮحاٮىدىكى جورا ئۆسسگە دۆولەٮ قوٮۇلعاں قەٮ ــ گىرەكلەرٮى كۆردى . ئوررۇدۇق ئۆسسدە ٮڭى گۈللەردٮں ٮرٮلعاں ٮوعاں ٮر گۈلدەسسە ٮۇراٮى .

پەٮىۇں هوٮلىعا كىردى . ئۇٮىكعا « قىركاں لىرا ٮولكىحاٮسى ، مەحسۇس ٮوى رٮاپەٮلرٮى ٮحرٮدۇ » دەٮ ٮرٮلعاٮدى . ئاشەر ئاٮال لىۇدٮقں ٮر شاگىرٮىك ٮاردٮمدە ، ٮەٮۇسىڭ ئارقا ئىسىكىدٮں ٮۇرعۇں سوەٮلەرٮى جۆشۆرگەٮدە مەررٮلىك ٮۇراقلار دٮماعقا گۈپٮدە ئۇرۇلدى .

وٮكوٮ دى لامار ٮسپ كەلدى . ئۇٮىڭ شمى ٮاهاٮسى ئىسىل ٮولۇپ ، شمٮىك ٮۇسقىقى سٮٮا ٮكىلگەں حىگەر رەڭلىك حرۇم ئۆتۈكىڭ قوٮجى ئىجٮدە ئىدى . حرۇم ئۆتۈكىڭ كۆرۈٮۈشىدٮں ٮۇٮ پٮچىمىڭ ٮاهاٮسى ٮەٮسلىكى ٮلسپ ٮۇراٮى . ئۇٮىڭ ٮوى كىمىك ٮەللرى حۇددى قۇٮۇٮ قوٮعاٮدەك كەلگەں ٮولۇٮ ، مەٮدٮسدە كۆكلەكگە ئىشلەٮگەں گۈللۈك حٮەك كۆرۈٮۈٮ ٮۇراٮى ؛ شارٮسى ٮوٮىعا ٮر ٮەجحە ئورالعاں ، ٮارٮسملىق ، قارامتۇل جاحلىق ٮسسى كۆرۈٮەرلىك عاداٮسۋالعاں ؛ ٮاسسشى ٮامەں ٮۇقرى ٮەٮعىدٮكى ٮاٮۋەحٮلەردەك ئىسىل هەم سالاپەٮلىك ئىدى . ئۇٮىڭ روهى كەٮٮاٮى ئادەٮىكگە رادٮلا ئوحساماٮسى . ئۇٮىڭ ٮوٮۇش قٮاپٮسى ، ٮۇ ٮاسسشى ٮلەٮلا لە-

شىلەردە غەلىتە تەسىر قالدۇراتتى . رىتا ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ تۇرۇپلا قالدى ۋە رادىلا كۆرمىگەن كىشىدەك ئۇنىڭغا قاراپ كەتتى .

رىتا ئۇنىڭ تۇتۇن تەقى ـ تۇرقىدىن ئىنسانىي سالاپەتلىك ئاۋ-سۆكەك ئىككەنلىكى ماتا مەن ، دەپ تۇرغانلىقىنى ھىس قىلدى .

ئۇ ئىگىلىپ تەزىم قىلدى ـ دە ، كۈلۈمسىرىگەن ھالدا :

— سۆيۈملۈكۈم ، بەسارلىقىڭىز پۈتتىمۇ ؟ — دېدى .

— نېمە ئىش ؟ زادى نېمە ئىش بولدى ؟ — دېدى رىتا ھودۇقۇپ .

— بىر ئاردىن كىشى ئىلىسىر ، — دېدى يارون .

پەتۇن يىتىپ كەلدى . ئادالىد خانىم زورالىنىڭ تۆلىشى ئىلەن چىرايلىق كىيىنىپ خانىسىدىن چىقىپ ، پەلەمپەيدىن چۈشۈپ كەلدى . دى لامار ئەنەدىسىنىڭ بەك چىرايلىق ۋە سالاپەتلىك بولۇپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ زورالىنىڭ ئۇنىڭغا بولىمۇ روقى كەلدى . يارۇن تۇتى كۆرۈپ تەس ئاۋار ئىلەن ۋىكوتقا :

— ۋىكوت قاراڭا ، خانىمدا بىرىنىڭ دىدەكىنىڭ سىرگە كۆرى چۈشۈپ قالدى ! — دېدى .

ۋىكوتنىڭ تۆرى قۇلىقىچە ھۆپپىدە قىزىرىپ كەتتى ۋە تۇ گەپنى ئاڭلىمىغانغا سىلىپ ، گۈلدەستىنى رىتاغا تەقدىم قىلدى . رىتا گۈلدەستىنى قولىغا ئالدى ، لېكىن غەلىتىلىك ھىس قىلدى . تۆتەيلەن تەتۈرگە چىقتى . ئاسمان ئايال لۇدىقىس يارۇن خانىمغا ۋاكالىتەن بىر ئىستاكان سوغۇق گۆش قىسمى ئېلىپ كەلدى ـ دە ، ئۇنى روھلاندۇرۇپ :

— دۇرۇس ، خانىم ، ياشلار تويى قىلىنىۋېتىپتۇ دەپ ئىسار ! — دېدى .

ۋىكوت رىتانى قولتۇقلاپ ئالدىدا كىرىپ ماراتتى .

ئۇلار ئىشادەتخانا ئىشىكى ئالدىدا توختىدى . چىركاۋنىڭ مۇتا-خانچىلار سىپىدىكى بىر تالا كۈمۈشتىن ياسالغان كرىستى خارىتى ئىنىك كۆتۈرۈپ ئېلىپ كەلدى . ئارقىدىن ئاق كۆكلەك ، قىزىل جىلىتكە كىي-

گەن بالا رەم ـ رەم سۈيى قۇيىسى كۆتۈرۈپ كەلدى . ئۇنىڭ ئىچىدە خاچقۇچ چوڭكىسى بار ئىدى .

ئاندىن يەنە مۇناجات ئوقۇيدىغان ياشانغان ئۈچ ئادەم چىقتى . ئۇنىڭ ئىچىدە بىرى يالاڭ ئاياغ ئىدى . ئارقىدىن مىرگان چالىدىغان سارەندە چىقتى . ئاخىردا يېنىغا ئالتۇن كىرىست كەشتىلەنگەن مۇقەد-دەس لىبا ئېسىۋالغان چىركاۋنىڭ پوپى چىقتى . ئۇ كۈلۈمسىرىگەن ھالدا بېشىنى لىڭشىپ ئەھۋال سورىدى . ئاندىن كۆزىنى يۇمۇۋېلىپ ئايەت ئوقۇشقا باشلىدى . ئۇنىڭ يۈز قىرلىق قالپىقى نۇرىنىڭ ئۈستىگە چۈشۈپ قالغانىدى . ئۇ ئاق كىيىم كىيىۋالغان بىر توپ بالىلىرى ئارقى-سىدىن ئۇدۇل دېڭىز يېنىغا قاراپ ماڭدى .

دېڭىز ساھىلىدا ، بىر توپ كىشىلەر چۆرىسىدە گۈل ، لېنتىلار ئېسىلغان يېڭى ساياھەت كېمىسىنى ئارىغا ئېلىپ ، كۈتۈپ تۇراتتى . كېمىنىڭ موما ياغاچلىرى ، يەلكەنلىرى ، ئاغامچىلىرىنىڭ ھەممىلا يېرىگە ئېسىلغان رەڭلىك لېنتىلار مەيىن شامالدا لەپىلدەپ تۇراتتى . كېمىنىڭ قۇيرۇق يېرىگە ئالتۇن ھەل بىلەن « رىسا » دەپ يېزىلغانىدى .

لاسىك بوۋاي رىسانىڭ دادىسى پۇل چىقىرىپ ياساتقان بۇ سا-ياھەت كېمىسىنىڭ خوجايىنى ئىدى . ئۇ ئالدىغا بېرىپ كۆپچىلىكنى كۈتۈۋالدى . ئەرلەرنىڭ ھەممىسى بىردەك باش كىيىملىرىنى ئېلىپ سالام بەردى . بىر توپ چىركاۋ قىزلىرى كەڭ تىكىلگەن قارا پەرىجىلىرىنى كې-يىپ ، دولىسىغا چوڭ پۇرمەكلەرنى ئېسىۋالغانىدى . ئۇلار كىرىستنى كۆ-رۈپلا چۆرىدەپ يەرگە تىزلاندى . پوپنىڭ ئوڭ ـ سول تەرىپىدە مۇنا-جات ئوقۇيدىغان بالىلاردىن ئىككىسى بار ئىدى . ئۇلار كېمە تەرەپكە قاراپ باراتتى . كېمىنىڭ يەنە بىر تەرىپىدە مۇناجات ئوقۇيدىغان ھېلىقى ياشانغان ئۈچ كىشى تۇراتتى . ئۇلار ئۈستىگە ئاق كىيىم كىيگەن بو-لۇپ ، رەڭگى شامدەك تاتارغان ، يۈزلىرىنى ساقال باسقان ، مۇئامىلىسى جىددىي ، كۆزلىرى مۇناجاتقا قادالغانىدى . ئۇلار قاپاقلىرىنى كىرىپ ، تىنىق ئەتىگەنكى ھاۋادا ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ مۇناجات ئوقۇيتتى .

ئۇلار يوچاپ ئارام ئالغاندا ، ھېلىقى مىرگانچى مىرگانىنى چالغۇر

چىلۋەردى . ئۇ ئىككى قوورى ، ھەيىا پىشانىسى وە يويىدىكى ىىرىلىرى ىىرىلىپ كىسدىعاىدەك كۆچەپ چالاىى . كۆل رەڭ كۆرلىرى كىچىكلەپ ىۇمۇلۇپ كەىى .

سۆپسۆرۆك دىگىر ىىحىمۇ حىددىي ىۇس ئالعاىدى ، ئۇ ىەردە كىمگە ىام ىىرىش مۇراسىمى ئۆتكۆرۆلىۋاىاىى . دىگىر سۆىى لەرزاں چاىقىلىپ كىچىك دولقۇىلارىى حىقىراىى . دولقۇىلار دىگىر ساھىلىغا ، ىىككىسە ئۇرۇلعاىدا ئاىسا ئاوار چىقىراىى .ئاپئاق حاىكىلار قاىاىلىرىىى كىرىپ كۆيكۆك ئاسماىدا ىەرۋار قىلىپ ئاىلىاىى ، ئۇحۇپ كىسىپ ، ىەىە قايىپ كىلەىى . ىۆكۆيۆپ ئولىۇرۇپ ئاىەپ ئوقۇۋاىقاں كىسلەرىىڭ ىىىدىن ئۇجۇپ ئۆيكەىدە ، جۇددى ئۇلارىىڭ ىىمە قىلماقچى ىولۇۋاىقاى-لىقىىى ىىلمەكچى ىولۇۋاىقاىدەك قىلاىى .

ىەش مىۇىىچە سورۇلعاں « ئا - مىں » سۆزىدىں كىىں مۇىا-جاب ئوقۇۋاىقاىلارىىڭ ئاوارى ىىىلدى . ىوں ىەمكىں ئاھاڭدا ، ىىر ئاىراس لاىىجىى وەزىلىك قىلىپ ئوقۇدى . كىسلەرىىڭ ئۇققىى ىاڭراق ئاحىرقى ىاوۇش ئىدى .

ئاىدىں يوپ كىمسى ىىر ئاىلىىپ حىققى - دە ، ىىر ىە-رەىىں رەم - رەم سۆىىى حاحىى . ئاىدىں ئۆىلۆك قىلىپ ىەحت ىىلەس ئاىىىى ئايغا ئوقۇدى ، ىۇ حاعدا يوپ كىمسىڭ ىىىدا ئىدى ، ئۇىىڭ قارشىسىدا قوللىرىىى ىۇىۇشۇپ ، ساياھەپ كىمىسىىڭ ھامىلىرى ىولعاں دى لامار ئەپەىدى ىىلەن زىيا حىسىم مىدىرلىماي ىۇراىى .

ىگىب حىددى ، ىۆرگۆں قىياپىىى ساقلىماقىا ئىدى ؛ قىر ئا-دەىىں ىاشقىرى ھاياحاىلاىعاں ىولۇپ ، ىەدەىلىرى ىوشىشىپ لاعىلداب ىىىرەىى . ىىقىدىں ىۇىاں ئۇىىڭ مىگىسى حولغىعاں شىرىں حىياللار ىوسايىں زىئاللىقىا ئاىلاىماقىا ئىدى . جۆيكى ئۇ ياشقىلارىىڭ « ىوى » دەۋاىعاىلىقىى ئاڭلاۋاياىى . يوپ ئاۋالقىدەكلا ئۆزە ىۇراىى . ئۇلار ىەحت ىىلەۋاياىى . ئاى كىىىم كىىىۋالعاں كىسلەر مۇىاحاب ئوقۇۋاياىى ؛ ىۇ ئۇىىڭ ىوىىى قىلىۋاىقاىلىق ىولماي ىىمە ؟

ئۇىىڭ پۇىىدىں كىرىپ مىگىسگە حىققاں ىىىرەك ياىعۇر روھىى

جەھەننكى يەتتىمۇ ؟ ئۇنىڭ ھاياجانلىنىۋاتقانلىقى قان تومۇرلىرى ئارقى-
لىق يىتىدىكى يىگىتنىڭ قەلبىگە ئۆتۈۋاتامدۇ — قانداق ؟ ئۇ چۈشىنىۋا-
لامدىغاندۇ ؟ ئۇ قىياس قىلىۋالامدىغاندۇ ؟ ئۇمۇ ئۆزىگە ئوخشاش ئىشق —
مۇھەببەتتىن مەست بولۇۋالامدىغاندۇ ؟ ياكى ئۇ بەھرىسلەردىن ئاياللار-
نىڭ بەرداشلىق بېرەلمەيدىغانلىقىنى بىلىۋالامدىغاندۇ ؟ زىننا تۇيۇقسىز
ئۇنىڭ ئۆز قولىنى سىققانلىقىنى سەزدى . دەسلەپ ئاستا سىقىپ ، بار-
غانسېرى كۈچەپ ، قولىنى ئۈزۈۋەتكىلى تاسلا قالدى . لېكىن يىگىتنىڭ
چىرايىدا ھېچقانداق ئۆزگىرىش يوق ئىدى . ئۇنىڭ پەس ئاۋاز بىلەن نا-
ھايىتى ئىسسىق قىلىپ زىنناغا :
— ئاھ ، زىننا ، ئەگەر خالىسىڭىز ، بۇ يىگىتنىڭ جاي ئىچۈرۈش مۇراسىمىمىز بولسۇن ، — دېگىنى ھېچكىم ئاڭلىمىدى .
زىننا بېشىنى ئاستا لىڭگىلاتتى . يىگىتنىڭ مەيىنى ئېھتىمال قوشۇ-
لىمەن ، دېگىنى بولسا كېرەك . بۇ ۋاقىتتا توپ رەم — رەم سۈيى جى-
جىۋاتاتتى . بىر تەخچە تامچە رەم — رەم سۈيى ئۇلارنىڭ قوللىرىغا كېلىپ
چۈشتى .
مۇراسىم ئاخىرلاشتى . خوتۇن — قىزلار تۈنۈگۈنكى ئورنىدىن تۇ-
رۇشتى . قايتقاندا ئۇلار پادىدەكلا بولۇپ كەتتى . مۇناجاتچىلار سېپى-
دىكى ياللارنىڭ قولىدىكى كىرىپ ئاۋۇسى توقاتتى . ئۇ ئادەملەر
تۈنى ئىچىدە ئۇياقتىن — بۇياققا ئۆتۈپ ئۇنىڭ — بۇنىڭغا سوقۇلاتتى .
بەزىدە يەرگە چۈشۈپمۇ كېتەتتى . ئانەت ئوقۇشنى توختىغان يوپ
ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن چاپاتتى . مۇناجات ئوقۇيدىغانلار ۋە ھېلىقى مىر-
گانچى ئاي كېمىنى سىلىشقا ئالدىراپ ، كىچىك يول بىلەن يىكىۋەد-
كەچكە ، ئۇلارنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى . كىمىچىلەر توپ — توپ بولۇپ
ئالدىراپ — تېنەپ يولغا چۈشۈشتى . ئۇلارنىڭ مېڭىشىدە تەقەت بىرلا
مەقسەت كېرەكتى . بۇ مەقسەت گويا ئاشخانىدىن چىققان مەززىلىك تا-
ئاملارنىڭ تۇراقلىرىدەك ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى يىتمۇ ئۇرارتىپ ، ئاغزىل-
رىدىن شۆلگەيلىرىنى ئاققۇزۇپ ، قورساقلىرىنى كۆركىرىتىپ ياخشا
ئىسقۇرۇۋاتاتتى .

ئۇلارنى ئاي نۇرەكلىك باغلىق جاڭگالدا مول ، مەررىلىك خۇش-
لۇك ئىرا كۈتۈۋاتاتتى .
ئۇرۇن باماق ئۆسسلى ھويلىدىكى ئالما دەرىخىنىڭ ئاستىغا ئو-
رۇنلاشتۇرۇلغانىدى . كىمچىلەر ۋە دېھقانلاردىن بولۇپ 60تەك كىشى
داستىخانغا داخىل بولدى . بارۇن خانىم ئوتتۇرىدىن ئورۇن ئالدى .
بارلاردىن كەلگەن تۆت ۋە ئۆز رايونىنىڭ توپى ئۈنىڭ ئىككى يېنىدىن
ئورۇن ئالدى . بارۇن ئۇدۇلىدا ئولتۇردى . ئۈنىڭ سول ۋە ئوڭ تەرىپىدە
بازار باشلىقى ۋە ئۈنىڭ خوتۇنى ئولتۇردى . بازار باشلىقىنىڭ خوتۇنى
ئۇرۇق ـ ئاخىر كەلگەن ، تىنى جىلىغا تىرىپ قالغان تىرا ئابالى ئىدى .
ئۇ ئەترابىغا قاراپ باش لىڭشىتىپ ، سالام بېرەتتى . ئۈنىڭ سوقچاق
كەلگەن تۇرى تورمىدى ياسىنىدىكى شىلەپىنىڭ ئىچىدە قورۇلۇپ
خۇددى ئاي شىلەنى تۇخۇنىك ياخسىغا قىندۇرۇپ قويغاندەك كۆرۈ-
نەتتى . خۇنۇك كۆزلىرىدىن ۋەھىمە بىلىنىپ تۇراتتى ؛ ئۇ نەرسە تىگەندە
خۇددى تۇمشۇقى تىلەن چوقۇپ تىگەندەك كىچىك ـ كىچىك ئىلىپ با-
ھاتتى تىر نەتتى .
ژىنا تىكوتىنىڭ تىندا ئولتۇرغان بولۇپ ، شىرىن جىنال ۋە
نەخت دىكىرىدا ئۇرەتتى . ئۈنىڭ كۆزىگە ھېچنەرسە كۆرۈنمەتتى ؛ قۇ-
لىقىغا ھېچنەرسە كىرمەتتى ، ئۇ خىمجىت ئولتۇرغان بولسىمۇ ، مېڭىسى
خوشاللىقتىن زىڭىلداتتى .
— سىزنىڭ ئەركىلەتمە ئىسمىڭىز نېمە ؟ — دەپ سورىدى ژىنا
دى لاماردىن
— زۇلىن . سىز تۇرۇن بىلمەمسىزمۇ ؟ — دېدى ئۇ .
ژىنا زۇۋان سۈرمىدى ۋە « تۇ ئىسىم ، تۇنىڭدىن كىيىن داۋاملىق
ئاغزىمدىن چۈشمەيدۇ . » دېگەننى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى .
چۈشلۈك تاماق تىلىپ بولغاندىن كىيىن ، ھويلىدا تالغۇر كى-
مىچىلەر قالدى . قالغانلارنىڭ ھەممىسى ئۆيلەرگە تارقاپ كىتىشتى . با-
رۇن خانىم « تەدەن چىنىقتۇرۇش » نى باشلىۋەتتى . بارۇن ئۈنىڭ قول-
تۇقىدىن تۆلتۇالغان بولۇپ ، تەنە ئىككى تۇتمۇ ئۆينى ئارىغا ئىلىپ ما-

ڭاٮسى . رٮسا ٮىلەں رٮۇلىس حاٮغاللىغا فاراپ كەٮسى . ئاٮدىس
فىلىں شاح ـ ٮۇٮۇرماقلار ئورۇوالغاں كىحىك ٮولغا كىرىپ ماڭدى . ئۇ
ٮۇٮۇفسىر رىساٮىڭ ئىككى فولىسى مەھكەم ٮۇٮۇۋىلىب :
ـــ ئىسىڭا ، ماڭا حوٮۇں ٮولۇشقا رارىمۇسىر ؟ ـ دەپ سورىدى .
رىسا ٮىسسى ٮۆوەں سىلىۋالدى . زىۇلىس هودۇققاں ئاھاڭدا :
ـــ حاۋاب ٮىرىڭا ، مەں سىردىں ئۆٮۈٮمەں ! ـ دەپ ٮەٮە سو-
رىدى .

رىسا ٮىشىى ئاسا كۆيۈرۈپ ئۇىىڭغا فارىدى ؛ زىۇلىس شەھلا
كۆرلەردىں ئۇىىڭ حاۋاٮىى ٮىلدى .

4

ٮىر كۈىى رىسا ٮىحى ئورىىدىں ٮۇرماسىىلا ٮارۇں ئۇىىڭ حا-
ىىسىغا كىرىپ كەلدى ـ دە ، كارىۋىىىڭ لىوىدە ئولىۇرۇپ :
ـــ ونكوٮ دى لامار سىر ٮىلەں ٮوى فىلىشى ٮەلەب فىلىپ
كەىىۇ ، ـــ دىدى .
رىسا ئىرا ٮارىغاٮلىغىدىں ٮىشىى ٮوىغاں ئىحىگە ٮىغۇالماقچى
ٮولدى .
ـــ ٮىر ئۇىىڭغا ٮىحى حاۋاب ٮەرمىدۇق ، ـــ دىدى دادىسى
ئۇلاپلا . رىسا حىددىيلەشكەىلىكىدىں ٮىمە دىيىشىى ٮىلمەي ئۇلۇغ ـ
كىچىك ىىدى . ٮىر ئاردىں كىس ٮارون كۆلۈمسىرەپ قوشۇمچە فىل-
دى ، ـــ سىرىىڭ ماقۇللىغىڭىرىى ئالماى ٮۇرۇپ ، ئىسىى ٮىر ھەرگىزمۇ
ئۆرىمىزلا فىلىۋەٮمەيمىز . مەں وە ئاىىڭىز ٮۇ ئىسقا فارشى ئەمەسمىز ،
شۇىداقمۇ سىزگە ۋاكالىتەں پورىسسە ٮىلدۈرۈشىى حالىمايمىز . سىز
ئۇىىڭدىں ٮەحچە ھەسسە ئارىۇق ٮاىلىق ئائىلىىڭ قىزىسىز . لىكىں ، كى-
شىلىك ھاٮاٮىكى ٮەحىتە ٮالغۇز مال ـ مۈلۈككىلا فارىغىلى ٮولمايدۇ . ئۇ
ٮىر ٮىسم . ئەگەر سىز ئۇىىڭ ٮىلەں ٮوى فىلىسىڭىزمۇ ، ٮىرىىڭ ئۆيىگە ٮىر
كۈيئوغۇل كىرگەں ٮولىدۇ . ئەگەر ٮاشقا كىسىگە ٮاىلىق فىلىساق ، ئۇ
چاغدا سىزىىڭ ـ ٮىرىىڭ قىزىمىزىىڭ ٮاب كىشىىىڭ ئۆيىگە ٮىرىشىڭىزغا

نوعرا كىلىدۇ . بۇ بالىنى بىر لايىق كۆرىمىز . لىكىن سىزچۇ . . . سىز
ئۇنى يارىتامسىز ـ قانداق ؟
رىنىا قۇلاق سۇۋىگىچە ھۆپپىدە قىزىرىپ كەتتى ۋە
ئۇسالغان ھالدا :
— دادا ، مەنمۇ رازى ، — دىدى .
دادىسى ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قاراپ كۈلۈمسىرىدى ـ دە :
— قىزىم ، مىنىڭ قىسىم توغرا چىقتى ، — دىدى بەس ئاۋاز
بىلەن .
شۇ كۈنى ئەتىگەندىن باشلاپ كەچ كىرگىچە رىنىا خۇدىنى يو-
قىتىپ قويغان كىشىدەك نىمە ئىش قىلىۋاتقانلىقىنىمۇ بىلمەي يۈردى ؛ ئۇ
بىر يەرسىنى قولىغا ئېلىپ ، جايىغا ئېلىپ قويغاندەك يەنە باشقا يەرسى-
لەرنى ئالاتتى ئۇ ھېچقانچە يول ماڭمىغان بولسىمۇ ، لېكىن ئىككى پۇ-
تىدا ماغدۇر قالمىغاندەك يوشىشىپ كەتكەنلىكىنى ھىس قىلاتتى .
سائەت ئالتە بولاي دىگەندە ، ئۇ ئانىسى بىلەن بىرلىكتە چىنار
دەرىخىنىڭ ئاستىدا ئولتۇرغاندا ، ۋىكتور كەلدى .
رىنىانىڭ يۈرىكى دۇپۇلدەپ سوقۇپ كەتتى . تىگىت ئالدىرىماي
كىلىپ ياروۋ خانىمنىڭ قولىنى سۆيدى . ئاندىن ئۇ قىزنىڭ تىنەپ
تۇرغان قولىنى تۇتۇپ ، مۇلايىملىق ۋە ھاياجان بىلەن ئۇزاققىچە
سۆيدى .
توي ئىشى تىكىشلىگەندىن كىيىن ، ئەڭ يەقىلىك پەيىلەر يىتىپ
كەلدى . ئۇلار ئىككىسى مېھمانخانىدا يالغۇز ئولتۇرۇپ سىردىشاتتى ، ياكى
دىگىز يىنىدىكى ئوچۇقچىلىققا باراتتى ـ دە ، جانقاللىقىكى باپياش يەردە
قاتار ئولتۇرۇشاتتى . يەردە ئىككىسى بىرلىكتە ئاق يىرەكلىك بولدا ئاد-
لىشاتتى . ۋىكتور كەلگۈسى ئۈستىدە سۆزلەيتى . رىنىاچۇ ، ئۇ يىشىنى
تۆۋەن سىلىپ ، كۆزلىرىنى تۇغان ئىچىپ ، ياروۋ خانىم پايقاق ئۈستىگە
قالدۇرغان ئىزلارغا رەڭ سىلىپ قاراتتى .
ئىش ئاللىقاچان بىكىتىلىپ بولغاندىن كىيىن ، ھەممە توي ئى-
شىنى ئالدۇراق تۈگىتىشنى ئويلايتى . توي مۇراسىمى بىر يىرىم ئايدىن

كېتىش، يەنى 15- ئاۋغۇستا ئۆتكۈزۈلىدىغان، ئادىتى يېڭى ئەر - خوتۇن شېرىن ئادەتتىكى ساياھەتكە چىقىدىغان بولۇپ بەلگىلەندى. رىشادىن يىگىت سورىغاندا، ئۇ كورسىكىغا بېرىشنى تاللىۋالدى. چۈنكى ئۇ يەر ئىتالىيىنىڭ شەھەرلىرىنى ساياھەت قىلغانغا قارىغاندا تېخىمۇ ياخشىراق ئىدى.

ئۇلار توي قىلىدىغان كۈنى كۈتەتتى. يىراق، كۆڭلىدە ئۇنچىۋالا ئالدىراپمۇ كەتمەيتى؛ ئۇلار ئاجايىپ شېرىن مۇھەببەت لەززىتىنى باشتىن كەچۈرۈۋاتاتتى. يەنى ئۇلار ئانچە - مۇنچە كۆيۈنۈشلەر، بارماقلارنىڭ بىر - بىرىگە تېگىشى ئارقىلىق سۆز بىلەن ئىپادىلەپ بولمايدىغان شېرىن ھېسسىياتى بېرىشەتتى، بەزىدە ئوتلۇق بېقىشلار، ئىككى يۈرەكنى بىر بىرىگە تۇتاشتۇرغاندەك بولاتتى. مەھكەم قۇچاقلاشساق دېگەن ھەۋەس - ئىستەكلىرى ھەممىسە ئۇلارنى يوشۇرۇنچە ئارىلايتى.

بۇ مۇراسىمغا رىشاتنىڭ لىرون ھاممىسى تەكلىپ قىلغانىدى باشقا مېھمان تەكلىپ قىلمايدىغان بولدى. ئۇ يارون جانىمنىڭ سىڭلىسى بولۇپ، ۋېرساللىدىكى موناستىردا تۇراتتى.

ئۇلارنىڭ ئانىسى قازا تاپقاندىن كېيىن، يارون جانىم سىڭلىسىغا ئۆزى بىلەن بىللە تۇرۇشنى ئېيتقان. لېكىن ئۇ جىسمەن مەن كېرىكىم يوق، قولۇمدىن ئىش كەلمەيدىغان ئادەم، ھېچكىمگە ئاۋارىچىلىق تېپىپ بەرمەي، دەپ موناستىرغا كىرىۋالغانىدى. ئۇ يەردە مەخسۇس ئۆيى بولۇپ، بىر ئېرىپ، جىمجۇر ئادەمگە ئىجارىگە بەرگەنىدى.

ئۇ پەقەت ئاچىسىنىڭ ئۆيىگە ئاندا - ساندا كېلىپ، بىر - ئىككى ئاي تۇرۇپ كېتەتتى. لىرون ھامما كەم سۆز، ۋىجىككىنە كەلگەن ئايال ئىدى، ئۆزىنى كۆرسىتىشنى خالىمايتى، پەقەت تاماق ۋاقتىدىلا ئۆيدىن چىقاتتى. تاماقتىن كېيىن يەنە بالىخانىغا چىقىپ كېتەتتى - دە، كۈن بويى ئۆزىنىڭ خانىسىدا بولاتتى.

ئۇنىڭ مۇئامىلىسى ئىسسىق مۇلايىم بولۇپ، قاراشلىرى ئىللىق، ئەمما غەمكىن ئىدى. گەرچە قىرىق ئىككى ياشتا بولسىمۇ، لېكىن قېرى كۆرۈنەتتى؛ ئائىلىدە ياشلار ئۇنىڭغا ئىتىبار قىلمايتى. كىچىك ۋاقتىدا

كۆرۈمسىز ، ياۋاش بولغاچقا ھېچكىممۇ ئۇنى سۆيمىگەن ۋە قۇچاقلىمىغانىدى ؛ ئۇ ھەر دائىم ناھايىتى مىسكىن قىياپەتتە تامنىڭ بۇلۇڭىدا جىممىدە ئولتۇراتتى ، كېيىن ئۇ كىشىلەر تەرىپىدىن مەسخىرە قىلىنغان ، ھەتتا بالاغەتكە يەتكەن چاغدىمۇ ھېچكىمنىڭ ئۇنىڭغا نەزەرى چۈشمەيدىغان بولۇپ قالدى .

ئۇ خۇددى سايە ياكى ئادەتتىكى ئويۇنچۇقتەك كىشىلەرگە ھەر كۈنى دىگۈدەك كۆرۈنۈپ تۇرسىمۇ ، ئۇنىڭغا ھېچكىم دىققەت قىلمايتتى .

ئانا ـ ئانىسىنىڭ ئۆيىدىكى چېغىدا ئاچىسى ئۇنى ئەرزىمەس ، بولسىمۇ بولىدىغان ، بولمىسىمۇ بولىدىغان ، بولۇمسىز ئادەم دەپ قاراشقا ئادەتلەنگەنىدى . كىشىلەر ئۇنىڭغا خالىغانچە مۇئامىلە قىلاتتى . قىلچە تەپ تارتمايتتى . لېكىن بۇ خىل تەقسىلىقىدا بىر خىل كەمسىتىش يوشۇرۇنغانىدى . لىرون ھامىنىڭ ئەسلىدىكى ئىسمى لىرا بولۇپ ، بۇ ئىسىم ئۇنىڭغا بەك چىرايلىقتەك تۇيۇلاتتى ، شۇڭا ئاتىلىشىلا بىئارام بولاتتى . كېيىن كىشىلەر ئۇنىڭ بوي قىلمىغانلىقىنى ھەممە بوي قىلىش ئىمكانىيىتىنىڭ يوقلۇقىنى كۆرۈپ ، لىرا دىگەن ئىسمىنى لىرونغا ئۆزگەرتىپ قويغانىدى . رىتا تۇغۇلغاندىن كېيىن ، ئۇ « لىرون ھاما » بولۇپ قالغانىدى . بۇ ئاۋىسى يوق تۇغقان پاكىزلىقى ياخشى كۆرەتتى ، بەك قورقۇنچاق ئىدى . ھەتتا ئۆزىنىڭ ئاچىسىدىن ۋە ئاچىسىنىڭ بولىدىغانلىقىدىنمۇ بەك تايساتتى . ئۇلار ئۇنىڭغا خىلى يامان ئەمەس قارايتتى . لېكىن ئۇ پەقەت ئادەتتىكى بىر خىل ھەسداشلىق ، مۇنداقلا قىلىنغان ئىچ ئاغرىتىش ، يەنىلا شەپقەت ئىدى .

بەزىدە لىرون خانىم ياش ۋاقتىدىكى ئىشلارنى ئەسلىگەندە ۋاقتى ۋاقتىدا سادىر بولغانلىقىنى كۆرسەتكەندە ، كۆپىنچە « لىرون ئەقلىدىن ئاداشقان چاغلاردا بولغان » دەيتتى .

ئۇنىڭدىن باشقا چۈشەندۈرىدىغان ھېچنەرسە يوق ئىدى . شۇڭا « ئەقلىدىن ئاداشقان » بۇ ئىش تۇمانلىق پەردە بولۇپ ، ئۇنى چۈمكىۋالغانىدى .

ئەسلىدە لىرا يىگىرمە ياشقا كىرگەن يىلى ، بىر كۈنى كەچتە

ئۆلۈۋالماقچى بولۇپ ئۆزىنى سۇغا تاشلىغانىدى. ھېچكىممۇ ئۇنىڭ سە-
ۋەبىنى بىلمەيتتى. ئۇنىڭ تۇرمۇشى، ئۇنىڭ ھەرىكىتىدىن باشقىلار ئۇنى
مۇنداق غەلىتە ئىشنى قىلىدۇ، دەپ ھەرگىزمۇ ئويلىمايتتى. ئۇ قۇتقۇ-
زۇۋېلىنغاندا چالا ئۆلۈك بولۇپ قالغانىدى. ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ئاچ-
چىقلانغانلىقىدىن قوللىرىنى يۇلاڭلىتىپ ھەيۋە قىلغان. لېكىن سەۋەبىنى
سۈرۈشتۈرمىگەن. پەقەت ئۇنى « ئەقلىدىن ئاداشقان » دەپلا ئىشنى
تۈگەتكەن. بۇ خۇددى ئۇلار سۆزلەشكەن كوكۇ ئىسىملىك ئاتنىڭ
سەرگۈزەشتىلىرى بىلەن ئوخشاش ئىدى. بۇ بىچارە ئات مۇشۇ ئىش
سادىر بولۇشتىن سەل ئىلگىرى پەيتۇغا تېپىپ پۇتىنى سۇندۇرۇۋالغان،
كىشى بۇ ئاتنى سويۇۋەتكەنىدى.

لىزا، يەنى كىچىككى لىزون شۇنىڭدىن باشلاپ تىزۋىسى مۇكەم-
مەل بولمىغان ئادەم ھېسابلاندى. ئائىلىدىكىلەرنىڭ ئۇنى كەمسىتىشى
تەدرىجى تۇردە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى كىشىلەرگە يۇقتى. ھەتتا ژىتامۇ
بالىلارچە بەتئىي سەرگۈزلۈكى بىلەن، ئۇنى قىلچە كۆزگە ئىلمايتتى؛
يالغانغا چىقىپ، ئۇنىڭ كارتوشقا تىزىپ ئۇنى سۆيمەيتتى؛ رادىلا
ئۇنىڭ جانىسىغا كىرمەيتتى. پەقەت دىدەك زورالى، ئۇنىڭ جانىسىنى
سۈيۈرۈپ تارتىلاندىغان بولغاچقا كىرىپ چىقاتتى. ئۇنىڭ جانىسىنى ئى-
لىدىغان بىردىنبىر كىشى شۇلا ئىدى.

لىزون ھامما تاماقخانىغا چۈشلۈك غىزاغا كىرگەندە « شا كى-
چىك » ئادىتى بويىچە مىڭىپ بىرىپ، پىشانىسىنى ئۇنىڭغا تۇتۇپ سۆي-
دۈرەتتى. بۇ ھەممىسى ئۆز ئىچىگە ئالاتتى.

ئەگەر باشقىلار ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلاشماقچى بولسا، جاكارچى
ئەۋەتىپ جاقىرتىپ كېلەتتى؛ ئۇ يوق بولۇپ قالسا، ھېچكىممۇ ئۇنىڭغا
دىققەت قىلمايتتى؛ ھېچكىممۇ ئۇنى جاقىرتىپ كېلىشنى ئويلىمايتتى:
ھېچكىممۇ ئۇنى كۆڭلىدە تۇتمايتتى: ھېچكىم ئاغرىنىڭ ئۇچىدا بولسىمۇ
« راست، بۈگۈن ئەتىگەن مەن تېخى لىزوننى كۆرمىدىم » دېمەيتتى.

ئۇنىڭ قىلچە ئورنى يوق ئىدى. ئۇ مۇنۇ جىلدىكى كىشىلەرگە
يات ئادەم ئىدى: ھەتتا ئۆزىنىڭ تۇغقانلىرىمۇ ئۇنى قىلچە خۇشەتمەيتتى

. ئۆلۈپ كەتتىمۇ ، بۇ ئائىلىدە بىرەرسى كەملەپ قالغانلىقى ياكى ئۆي بوشاپ قالغانلىقى ۋە ئەپسۇسلانغانلىقى ھېس قىلماتتى . ئۇ ماما مۇشۇ خىلدىكى كىشى ئىدىكى ، ئەتراپىدىكى كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشىغا قاتنىشىشقا ، كۆپچىلىكنىڭ ئادەتلىرىگە ماسلىشىشقا ، كۆپچىلىكنى ئۆزى ئۈچۈن غەمخورلۇق قىلدۇرۇشقا ماھىر ئەمەس ئىدى .

كىشىلەر « لىرون ھاما » دەپ چاقىرىشاتتى . لېكىن بۇ سۆزدە كىشىلەرنىڭ بەرىچە ھېچقانداق ھېسسىيات يوق بولۇپ ، خۇددى « ئاۋۇ قەھۋە چەينىكى ، ئاۋۇ قەندەل » دېگەندەكلا ئۇقۇم بار ئىدى .

ئۇ ھامان ئالدىراش ئىدى . ئەمما ياۋۇش چىقارماي قىسقا ـ قىسقا چامداپ ماڭاتتى . قىلچە غەۋغا قىلماتتى . ئەزەلدىن ھېچنەرسىگە تەگمەيتتى . ئۇ ئۈندىمەيدىغان خاراكتېرى ئەتراپىدىكى بارلىق نەرسىلەرگە ئۆيۈنگەندەك قىلاتتى ، ئۇنىڭ بىر جۈپ قولى ياغاچتىن ياسالغاندەك يۇمشاق بولۇپ ، قانداق نەرسىنى تۇتمىسۇن تېتىك ھەم ئەپچىل ئىدى .

لىرون ھاما ئىيۇل ئايلىرىنىڭ ئوتتۇرلىرىدا يېتىپ كەلدى . بۇ توي ئىشىدىن ئۇ چەكسىز خۇشال ئىدى . ئۇ بىر يالاي سوۋغا ـ سالام ئېلىپ كەلدى . لېكىن سوۋغىلىرى ئۇ ئېلىپ كەلگەن بولغاچقىلا ، ھېچكىممۇ بۇنى كۆڭلىدە سوۋغات سانىمىدى .

لېكىن ئۇ كۆڭلىدە ئادەتتىن تاشقىرى ھاياجانلىناتتى . تېخى توي قىلمىغان بۇ ئەر ـ خوتۇنغا ھېرىسمەنلىك بىلەن قارايتتى . ئۇ يېڭى توي قىلىدىغان قىزغا كۆڭلىدىكىدەك كىيىملىرى يارىۋى قىلماقچى ئىدى . ئۇ ئۆز خانىسىغا بىكىنىۋېلىپ ، خۇددى ئاددىي سەبۇك ئاياللاردەك ئىشلەيتتى . لېكىن ھېچكىممۇ كىرىپ ئۇنى كۆرمەيتتى ، ئۇ پۈتۈن غەيرىتى ۋە زېھنىنى سەرپ قىلاتتى .

ئۇ خۆرسىگە ئىشلەنگەن قولياغلىق ياكى سىمىرلار كەشتىلەنگەن سالفېتكىنى بارۇن خانىمغا كۆرسىتىپ ئۇنىڭدىن : « ئادالىد مۇشۇنداق ئىشلىسەم بولامدۇ ؟ » دەپ سورايتتى . بارۇن خانىم قولىغا ئېلىپ ئۇزان ـ ئۇزان ئۆرۈپ كۆرەتتى ـ دە : « سىز ئۇنچىۋالا ئاۋارە بولماڭ ،

ٮچاره سڭلىم ! » دەپ حاواب ٮرەٮى .

ئـسۇل ئائلرٮسك ئاحرقى كۆٮلرٮسك ٮر كىچىسى . كىسسى ٮـۇٮحۇڧمۇرٮدٮعاں ٮومۇر ئٮسسقى ئۆٮۇپ كەٮكەں ، ئاى حىلى كۆٮۈرۈ- لۇٮ ڧالعاں . كىچە ٮسسچ ، ئٮلىلىق ئىدى . ٮۇ ، كىشىسك مڭىسسى سەگسدٮعاں ، كىشىى هاٮاحاٮلاٮدۇرٮدٮعاں ، كىسسى شادلىقعا چۆم- دۇرٮدٮعاں كىچە ئىدى . كىسسىڭ روهىى دۇٮٮاسسىڭ چوڭقۇر ٮرٮدە بوشۇرۇٮعاں شئىرىى ٮۇٮعۇسسى قورعاٮسى . ٮاع ـ داٮلارٮك ئٮلىلىق هاۋاسى حىمحىٮ مىهماٮحاٮىعا كىردى . شىشە قوٮدۇرۇلعاں لامپا ئۇسىەل ئۈسسدە ٮۇر چىچىپ ٮۇراٮى . ٮاروں حاٮىم ٮىلەں ٮاروں حۇسٮاقمىعاں هالدا ڧارٮا ئوٮٮاۋاٮاٮى . لىرۇں هاما ئۇلارٮىڭ ٮسدا ئولىۇرۇٮ پوقاٮكا ٮوقۇۋاٮاٮى . ٮر حۇٮ ٮاش دىرٮرٮسك پەردىسسى ڧاٮرٮپ قوٮۇٮ ، ئاٮ- ٮلڭ ٮورۇقىدا ٮاعچىعا ڧاراٮسى .

بۇٮى دەرٮحى حىسار دەرٮحىسك كۆلەڭگۈسى چۆپلۆككە چۈسۈٮ ٮـۇراٮـى ، حۆپلۆك ٮاكى ڧارٮسپ كۆرۈٮۈۋاٮعاں حاٮعاللىقىچە ٮاراٮى .

رٮسا ئىحسارٮسر هالدا ئٮلىلىق گۈرەل كىچە مەٮرٮرٮسگە ڧاراٮ ، حـاٮعاللىق ۋە دەل ـ دەرەحلەرٮىك عۇۋا كۆلەڭگىلرٮگە مەپٮۇں ٮولدى .

ـــ دادٮـحاں ، ٮر ئۆٮسڭ ئالدٮدٮكى چۆپلۆكىە ٮردەم ئاٮلىسپ كىلەٮلىچۇ ؟ ـــ دٮدى ئۇ ئاٮا ـ ئاٮسىعا ڧاراٮ .

ـــ ٮاٮلرٮم ٮرٮۆٮرٮگلار ، ـ دەٮ حاواٮ ٮەردى ٮارۇں ڧارٮا ئوٮٮاۋٮسپ .

ئۇ ئىككىسلەں سرٮعا چىقىى . ئۇلار كۈمۈش رەڭ حۆٮلۆكىە ئاسا ڧەدەم ٮاشلاٮ ماڭاٮى . ئۇلار ئەڭ چەٮىكى كىچىككىسە دەرەحىىك حسگىچە ٮاردى .

واقىٮ حىلى ٮەرگە ٮرٮپ ڧالدى . ئۇ ئىككىسى ٮحىچە ڧاٮسپ كەلمىدى . ٮارۇں حاٮىم چارحاپ ڧالعاحقا حاٮىسعا ڧاراٮ ماڭدى . ئۇ پەلەمپەٮدىں حىقىۋٮسپ :

ـــ ئاوۇ ئاشۇق ـ مەشۇقلارٮى چاقىرٮۇٮلىڭلار ، ـــ دٮدى .

ٮارۇں ئاٮدٮڭدا كەڭ ٮاعچىعا سىچىلاٮ ڧارٮۇٮدى ، ئۇلارٮىڭ

كۆلەڭگىلرى ھەمراھلىعىدا ئاسما ئايلىسىپ ىۈرگەىلىكىسى كۆردى .
— ئۇلار ئايلىسىپ ىۈرۈۋەرسۇں ، سىرىسكى ئاىدىڭ ىمدىگەں ىاحشى - ھە ! لىروں ئۇلارىى كۆىۈپ ىۈرسۇں ، شۇىداق قىلامسىر لد-روں ؟ — دىدى ىاروں .
— ئەلۋەىە ، مەں ئۇلارىى كۆىۈپ ىۈراى ، — دىدى قىرى حد-سىم عەمكىں كۆرلىرىى ىۇقىرىعا ىىكىپ ، رەئىپ ئاۋارى ىىلەں .
ىاروں حوىۇسى ىۆلەپ ماڭدى . ىومۇر ئىسسىعىدا ئۆرىمۇ ھېرىپ قالغاچقا :
— مەىمۇ كىرىپ ئۇحلاى ، — دىدى .
ىاروں حاىىمى ىىلەں ىىرلىكىە مىھماىحاىدىں ئايرىلدى .
لىروں ھاممۇ ئورىدىں ىۇرۇپ قولدىكى ىىڭىە ئىشلىرىى ىاشلاپ ، ىىپ - ىىڭىلىرىى ئايلاىما ئورۇىدۇقىىڭ قول قوىىدىعاں ىد-رىگە قوىۇپ دىرىرىسىك ئالدىعا ىىرىپ پەردىىى ئاچىى - دە ، كىشىىى ھۇرۇرلاىدۇرىدىغاں ئاىدىڭ كىچە مەىرىرىسىگە روقلىىپ قارىدى .
ىوى قىلىماقچى ىولغاں قىر - ىىگىى چۆىلۆكىە ىوحىد-ماى ئۇىاں - ىۇىاں ئايلىىپ ماڭاىى . حاىعاللىعىں پەلەمپەىگىچە ، پە-لەمپەىدىں چاىعاللىعقىچە ىىرىپ كىلەىى . ئۇلار ىىر - ىىرىسىڭ قوللىرىىى مەھكەم ىۇىۇۋالعاں ىولۇپ ، رۇۋاں سۇرمەىى . ئۇلارىىڭ ىۇرىكى حۇددى ىىىدىں ئاحراپ ىىپاياں ىەىئەپ دۇىياسىدىكى حايلىق ، لىرد-كىلىق مەىرىرىلەر ىىلەں ىىرلىشىپ كەىكەىدەك ئىدى .
ژىىا دىرىرە ىەرەپكە قاراپ چىراق ىۇرۇعىدا كۆرۈىۈپ ىۇرعاں قىرى حاىىمىڭ كۆلەڭگىسىى كۆرۈپ قالدى وە :
— ئوھوى ! لىروں ھاما ىىرگە قاراۋاىدۇ ، — دىدى .
— شۇىداق ، لىروں ھاما ىىرگە قاراۋاىدۇ ، — ۋىكوىى ىىشىى كۆىۈرۈپ ئويلاىمايلا حاۋاپ قايتۇردى .
ئۇلار داۋاملىق حىيال سۇرەىى ، داۋاملىق ئايلاىاىى ، ئۆز ئارا قىرعىلىق ىىلەں ئىسق - مۇھەىبەتلىرىىى ئىرھار قىلىشاىى .
شەىىەم ىامچىلىرى چۆىلۆكىى ھۆل قىلىۋەىكەچكە ، سالقىں ھاۋادا

ئۇلارنىڭ ىىى ىر ئار حۇعۇلدىدى .

— قايىپ كىەىلى ، — دىدى رىىا .

ئۇلار قايىپ كەلدى .

ئىككىسى مېھمانخانىغا كىرگەندە ، لىروں ھاما ئولتۇرۇپ پوقايكا توقۇۋاتاتى . ئۇ بىسىى تۆوەں سىلتۇالعان بولۇپ ، ئوروۇق ، ئاجىر قول-لىرى ىىرەىى ، ئەپىدىں ئىسايى ھارعىلىقى چىقىپ تۇراتى .

— ھاما ، ئەمدى ئۇخلاڭ ، — دىدى رىنا ئۇنىڭ يىنىعا كى-لىپ .

قىرى ھاما تۇرۇلۇپ ئۇنىڭعا قارىدى . ئۇنىڭ كۆزلىرى خۇددى ھىلىلا يىغلىغاندەك قىزىرىپ كەتكەندى . تۇ ئاشىق - مەشۇقلار ئۇنىڭغا قىلچە دىققەت قىلمىدى . لىكىن ئىكوىب تۇنۇقسىرلا رىنانىڭ ئانىغى شەيىەمدىں ھۆل بولۇپ كەتكەنلىكىنى بىلىپ قالدى - دە ، ئەيدىشە قى-لىپ ، مېھرىبانلىق بىلەں :

— سۆيۈملۈكۈم ، ئارۇك بۇيلىرىڭىز تولىمىدىمۇ ؟ — دەب سورىدى .

ژىنانىڭ ھامىسىنىڭ قوللىرى يىردىىلا ىىرەب كەتتى . سۇىجە-لىنىك قايىق ىىرىدىكى ، ھەيىا قولىدىكى ئىشمۇ يەرگە چۇشۇپ كەتتى . پومرەك قىلىب ئورالغان تۇڭ يىپ دومىلاپ ىىرافقا كەتتى . ئۇ ئىسىك قولى بىلەں تۇرىىى توسۇۋىلىپ ىىرىدى وە ھەسرەت بىلەن يىغلاپ كەتتى .

ىىگىب بىلەں قىر ىىمە قىلىشىى بىلەلمەي ھاڭويىپ تۇرۇپلا قالدى . رىىا ىىردىں ىىرلىپ ئۇنىڭ قولىدىں ئارىپ :

— ىىمە بولدىڭىز ؟ ىىمە بولدىڭىز ؟ لىروں ھاما ؟ — دەپ ئەشۋىشلەنگەں ھالدا قايىا سورىدى .

ىۇ ىىجارە ئايال يىعا ئارىلاش ووخۇدى ھەسرەتىس ىىرىگەں ھالدا ، توعۇلۇب ، توعۇلۇب :

— ھارىر ىىردىں . . . سۆيۈملۈكۈم . . . ئارۇك بۇيلىرىڭىز . . . تولىدىمۇ ؟ دەپ سورىدى . . . ھىچكىم ئەرەلدىن ماڭا مۇنداق سۆزنى

قىلمىغان . . . مۇنداق سۆزنى . . . رادىلا ئاڭلىمىغانىدىم . . . — دېدى .

زىننا ھەم ئەجەبلەندى ، ھەم ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىدى . راستلا ئىبەرسى كېلىپ لىرونغا مۇھەببەت ئىزھار قىلسا ، زىننا ئۆزىنى توختى-تالماي كۈلۈۋەتكەن بولاتتى . ۋىكتور ئۇلارغا ئارقىسىنى قىلىپ ، كۈ-لۈمسىرىگەن چىرايىنى يوشۇردى .

لىرون ھامما تۇيۇقسىز ئورنىدىن تۇردى . تۆك سپ بول ئۆتىد-دە ، بوقۇۋانقان بوفانكىسى ئالدىغا ئورۇندۇق ئۈستىدە تۇرغىنىچە قال-دى . ئۇ چىراغنىڭ ئالماسقا قاراڭغۇدا ياللىجانىغا جىقىدىغان پەلەمپەد-نىڭ ئىسىغا ياردى . ئاندىن سىلاپ ـ سىپاپ ئۆرنىڭ جانىسىغا چىقىپ كەتتى .

ئۆيدە ئىككىسىلا قالغاندا ، مېھرىبانلىق بىلەن ئىز ـ ئىزگە ئە-قىشتى ؛ ئۇلارغا بۇ ئىش كۆلكىلىك ھەمدە ھەسرەتلىك تۇيۇلدى . زىننا پەس ئاۋاز بىلەن :

— بىچارە ھاماجام . . . ! — دېدى .

— ئۇ بۇگۈن كېچە يەنە سەل ئەقلىدىن ئېزىپ قاپتۇ ، — دېدى زىۋلىن .

ئىككىسىلەن قول تۇتۇشۇپ ئايرىلغۇسى كەلمەي تۇراتتى . لىرون ھامما ھىلىلا ئايرىلغان ئورۇندۇقنىڭ ئالدىدا ، ئىككىسىلەنىڭ لەۋلىرى مۇلايىملىق ۋە ئىشىنى تەمىلىغلىق بىلەن تۇنجى قېتىم جۈپلەشتى .

ئەتىسى ئۇلار قىرى قىرنىڭ كۆر باشلىرىنى تۇنۇپلەي ئىستىدىن چىقاردى .

تۇي قىلىشنىڭ ئالدىدىكى ئىككى ھەپتىنى زىننا ياھانىسى جا-نىرجەم ئۆتكۈزدى . تەقسىدىن تۇيانقى جىنىم ، سۆيۈملۈكۈم دېگەن تە-قىملىق ئاتاشلار ئۇنى ھارغۇزۇپ قويغانىدەك ئىدى .

ئۇنىڭ ئۆمۈرلۈك ئىشى بولغان كۇنى ئەتىگەنلىكى ، ئۇنىڭ ئوبلاشقا ، پىكىر بۇرگۈرۈشكە كۆڭلى يارمايتى . ئۇ پەقەت پۈتۈن بەدە-نىنىڭ بوشىشىپ كەتكەنلىكىنى ھىس قىلاتتى . بەدىنىنىڭ گۆشلىرى ، قېنى ، ئۆستىخانلىرىنىڭ ھەممىسى جۇددى ئىرىسى ئىچىدە ئېرىپ كە-

سىۋاتقاندەك ئىدى . ئۇ قولىنىڭ بىرەر يەرىگە تېگىپ كەتكەندەك قا-
نى تىترەۋاتقانلىقىنى سەزدى .

ئۇ ، چىركاۋدا توي مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلگەن چاغدىلا بىلىپ قالدى .

توي قىلدى ! ئۇ ئاخىر توي قىلدى ! ئەتىگەندىن ئۈزۈلمەي داۋام قىلغان ھەر خىل سورۇنلاردىكى ھەرىكەتلەر ، ۋەقەلەرنىڭ ھەممىسى ئۇ-نىڭغا گويا بىر چۈشتەك ، ھەقىقىي چۈشتەك تۇيۇلاتتى . ئىنسان ھايا-تىدىكى بەزى مىنۇتلاردا ، ئەترابىڭدىكى ھەممە نەرسىلەر ئۆزگىرىپ كېتىدى-غاندەك ؛ ھەر بىر ھەرىكەت يېڭى مەنىگە ئىگىدەك ؛ سائەتنىڭ چىكىلدىشىمۇ ئادەتتىكىگە ئوخشىمايدىغاندەك تۇيۇلىدۇ .

بىراق كۆزلىرىنىڭ قاراڭغۇلىشىۋاتقانلىقى ، تولۇپمۇ ئۆزىنىڭ بەك ھودۇقۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى . تېخى بۈگۈن ئاخشاملا ئۇ-نىڭ تۇرمۇشىدا ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولمىغانىدى ؛ ئۇزۇندىن بۇيانقى ئارزۇ - ئارمانلىرى بارغانسىرى ئۇنىڭغا يېقىنلىشىۋاتاتتى ؛ ھەتتا كۆزگە كۆرۈنۈپلا قالدى . ئۇ ئۇخلاشتىن بۇرۇن كىچىك قىزچاق ئىدى . لېكىن ئەمدى باشقىلارنىڭ خوتۇنى بولۇپ قېلىۋاتىدۇ .

ئۇ بىر مۇداپىئە لىنىيىسىدىن ئۆتكەندى . خىيالىدىكى كەلگۈسى ھەققىدىكى خىلمۇخىل خۇشاللىقلار ۋە بەخت ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىلا تۇراتتى . ئۇ چوڭ دەرۋازىنىڭ ئۆزىگە داغدام ئېچىلغانلىقىنى ، ئۆزىنىڭ خىيالىدىكى دۇنياغا سەپەر قىلىش ئالدىدا تۇرغانلىقىنى ھېس قىلدى .

ئۇلار تەۋرۇكخانىغا كىردى . ھېچقانداق مېھمان چاقىرىلمىغاچقا بۇ يەر تىمتاس ئىدى . ئاندىن بۇ يەردىن قايتىپ چىقتى ، شۇنىڭ بىلەن مۇراسىم ئاخىرلاشتى .

ئۇلار چىركاۋنىڭ ئىشىكىدىن چىقىشىغا تۇيۇقسىز چىققان گۈمبۈر - گۈمبۈر ئاۋازدىن ئىككىلىسى قاتتىق قورقۇپ كەتتى . بارون خانىم قورققىنىدىن ۋارقىرىۋەتتى ؛ بۇ ، دېھقانلار ئاتقان سالۇت ئىدى ؛ سالۇت ئاۋازلىرى يول بويى توختىماي ئۇلارنى تاكى ئاق تېرەك-لىك باغلىق جاكىرىغىچە ئۇزىتىپ كەلدى .

پـۈتۈن ئائىلىدىكىلەرگە ــــ شۇ رايونىنىڭ يوپى ، باراردىن كەلـ
گەن پوپ ، بىكى كىلىن ۋە شۇ بەردىكى بالىلارنىڭ ئىچىدىن باللاپ چاـ
قىرىلغان نوپ گوۋاھچىلىرىغا ئالدى بىلەن چاي بارىلدى .
ئاندىن خامائەت باغچىدا ئايلىنىپ يۈرۈپ يوي داستىخىنىنىڭ
بارىلىشىنى كۈتتى . بارون ، بارون خانىم ، لىرون ھامما ، بارار باشلىقى
ۋە بىكى پوپ بارون خانىم دائىم « بەدەن چىنىقتۇرىدىغان » ھېلىقى ساـ
يىۋەبىلىك يولدا ئايلىنىپ يۈرۈشتى . باراردىن كەلگەن پوپ ئۇدۇلدىكى
سايىۋەبىلىك يولدا چوڭ ــ چوڭ قەدەملەر بىلەن مېڭىپ ئۇرۇلدۇرمەي ئاـ
بەت ئوقۇدى .
ئۆيــىنىڭ بەبە بىر بەرىبىدە دىھقانلارنىڭ خۇشال ــ خۇرام ۋاڭ ــ
چۇڭلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى . ئۇلار ئالما دەرىخىنىڭ ئاستىدا ئالما ھارىقى
ئىچىشىۋاتاتتى . بىقىن ئەتراپىكى دىھقانلارنىڭ ھەممىسى بىكى كىيمـ
لىرىنى كىيىپ ھويلىغا يوشۇپ كەتتى . بىگىت ، قىزلار بىر ــ بىرىنى
قوغلىشاتتى .
رىسا بىلەن ژيۈلىن چابغاللىقىن ئۆتۈپ ، يولغا چىقتى . ھېچقاـ
سىسى رۇۋان سۆزمەي ، پاپاسىر كەبكەن دىگىرغا رۇق بىلەن قاراتتى .
گەرچە ئاۋغۇست ئىسسىق ئوبىۋرىلىرى بولسىمۇ ، لىكىن ھاۋا بەبىلا سالـ
قىن ئىدى . شىمال شامىلى سوقۇپ تۇراتتى . بالقۇنجاپ تۇرغان قۇياش
پارلاق نۇرلىرىنى چاچاتتى .
ئۇ ئىككى باش جىلۋەت بىر جاي ناپماقچى بولۇپ ، ئىدىرلاردىن
ئۆتۈپ ، باراريىڭ ئۇدۇلىدىكى كۆلەڭگىلىك ئىگىز ــ پەس باغ جىلغىسىغا
كەلدى ــ دە ، پاكار ئۆسكەن دەرەخلەر ئارىسىغا كىرىپ كەتتى . بۇ
بەرگە رادىلا شامال بەگمەيتى . شۇڭا ئۇلار چىغىر يول بىلەن دەل ــ
دەرەخــلەر قوبۇق ئىغىرغا كەلدى . ئۇلار ئۆزە مېڭىشقا ئامالسىز قالدى .
دەل شۇ پەيتتە رىسا بىر قول كىلىپ ئۆزىنى بىلىدىن بىسىكىنە بۆگەپ
قوچاقلىۋالغانلىقىنى سەزدى .
ژىسا ئۇيىنى چىقارماي ، ئىسىك بىلىي ، يۈرىكى دۈپۈلدەپ
ئۇراتتى ؛ ئۇ بەبەس ئىلىشى قىسىلىشىۋاتقانلىقىنى ھىس قىلدى . پەس

ساڭگىلاپ تۇرغان دەرەخ شاخلىرى ئۇنىڭ چاچلىرىغا ئىلىشۋالاتتى . ئۇلار بەللىرىنى ئەگىپ ئېڭىشىپ مېڭىشقا مەجبۇر بولدى . ژىننا بىر توپۇرمانى ئۆرۈۋالدى . توپۇرمانىڭ ئارقىسىدا بىر جۈپ توگاي قۇرتى بولۇپ ، يارۇق قۇلۇلە قىنىغا ئوخشايتتى .

— ئوھوي ! بىر جۈپ ئىكەن ! — دېدى ژىننا بىر ئاز تىنچلىنىپ ساددىلىق بىلەن .

ژىۋۇلى ئۇنىڭ قۇلىقىنىڭ تۈۋىگە بوشقىنا سۆيۈپ :

— بۈگۈن كەچە بىزنىڭ تويۇمۇم بولىسىز ، — دېدى .

ژىننا گەرچە سەھراغا كەلگەندىن بۇيان تۇرغۇن تەرسىلەرنى بىلىۋالغان بولسىمۇ ، لېكىن ئۇنىڭ ئويلىغىنى ، تەبىئىي ئىشق ـ مۇھەببەتنىڭ لىرىكىلىق بىرلا تەرىپى ئىدى . شۇڭا ئۇ ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ قالدى . ئۇنىڭ توينى ؟ ئەجەبا ھازىر ئۇنىڭ توينى ھېسابلىنامدىمەن ؟

ژىۋۇلى ئارقا ـ ئارقىدىن ئۇنىڭ پېشانىسىگە ، چېكىلىرىگە ، يۈز ـ كۆزلىرىگە بىر ـ بىر وە ئەنسىزلىق بىلەن سۆيۈشكە باشلىدى . ئەر كىشىنىڭ مۇنداق سۆيۈشىگە ئۇ تېخى ئادەتلەنمىگەنىدى . شۇڭا ئۇ ھەر قېتىم سۆيگەندە تېنى بىر چەيلەپ ئىلىپ قاچاتتى ، بۇ خۇشاللىقتىن ئۆزىنى دالدىغا ئالاتتى .

ئۇلار ئورمانىڭ بىر چېتىگە كېلىپ قالغىنىنى بىلدى ـ دە ، دەرەخلىرىنى بوخسىپ ، سۇبچۇالا ئۇراپ كەتكىنىگە ھەيران قېلىشتى . باشقىلار كۆرۈپ قالسا ، نېمە دەپ ئويلاپ قالار ـ ھە ؟

— قاتتىق كىنەيلى ، — دېدى ژىننا .

ژىۋۇلى قولىنى ژىننانىڭ بېلىدىن تۇتاتتى . ھەر ئىككىسى تۇرۇلۇپ بىر ـ بىرىگە قارىدى . ئۇلار ، شۇنچىلىك يېقىن ئىدىكى ، ھەتتا ئالغان نەپەسلىرىمۇ بىر ـ بىرىنىڭ يۈزىگە ئۇرۇلدى ؛ ئۇلار كۆزلىرىنى بىر ـ بىرىگە تىكىپ تويماي قارىشاتتى . مۇنداق تەمكىن ، ئۆتكۈر ، يارلىق تەرسىلەردىن ئۆتۈپ كىسىلگەن تىنىش ئىككىسىنىڭ قەلبىنى ئىرىتىپ بىرلەشتۈرۈۋەتكەنىدى .ئۇلار بىر ـ بىرىنىڭ كۆزىدىن ، ھاياتنىڭ كۆرۈپ تەكلى بولمايدىغان چوڭقۇر تەرلىرىنىچە كۆرۈپ ،

ىر ـ ىرىى چۈشىىشكە ىرىشاىى ؛ ئۇلار جىمعىا ىۇرۇۋىلىپ ىر ـ
ىرىىڭ قەلىدىكى ىىسماقى ىەشمەكچى بولاىى ، ئۇلارىىڭ ىەقدىرى
قاىداق بولدىكىە ؟ ئۇلارىىڭ ئەمدىلا باشلىعان ئورىاق ىۇرمۇشى قاىداق
ىولدىكىە ؟ ئۇلارىىڭ ئۇراقىا ھەم ئاجرالماس بولۇپ ىىرلىشىپ كىىدى-
عان ئەر ـ خوىۇىلۇق ىۇرمۇشى ، ھەر قاىسىسىعا خۇشاللىق ئىلىپ كە-
لەرمۇ ؟ ىەخت ئىلىپ كىلەرمۇ ؟ ىاكى شىرىن خىياللىرى كۆپۈككە ئاي-
لىىارمۇ ؟ ئۇلار گويا ىۇىحى رەب ىۇر كۆرۈشۈۋاىعاىدەك ھىسسىياتىا
ئىدى .
كۈىۈلمىگەىدە رىۇلىس خوىۇىسىڭ دولىسىى قۇچاقلاپ ىۇرۇپ
لىۆىگە قاىىق سۆىدى . رىىاى ئەرلىدىن ھىچكىم مۇىداق سۆىمىگەىى-
دى . ىۇ سۆىۈش ئۇىىڭ قاى ىومۇرلىرىعىچە چوڭقۇر سىڭىپ كىرىپ ،
سۆڭەكلىرىگىچە ياردى . ئۇىىڭ ىەدىىى سىرلىق ىىرەك ىاسىى ، ئۇ ر-
ىۇلىسى قاىىق ئىسرىۋەىى وە ئۆزىمۇ ىىقلىپ جۈشكىلى ىاسلا قالدى .
ـــ كىىەىلىچۇ ، كىىەىلىچۇ ! ـــ دىدى رىيا ىىرىگەن ئاۋار ىى-
لەن .
رىۇلىس جاۋاب قاىتۇرمىدى . ئۇ رىىاىىڭ ئىككى قولىى مەھكەم
ىۇىۇۋالعاىىدى .
ىاكى ئۆىگە كەلگىچە ھىچقايىسى گەپ قىلمىدى . چۈشىن كە-
سكى ۋاقىت ىاھاسى ئاسا ئۆىى .
قاش قارىيىشىعا ىىقى ، جامائەت داسىىجاىعا داخىل بولدى . ىوى
رىيابىى ئادەىكى ىورماىدىلىعلارىىڭ ئۆرپ ـ ئادىىىڭ ئەكسىچە ئاد-
دىى ، ىىر ئۆىى . مىھماىلار قورۇىۇپراق ئولىۇرۇىى . پەقەت ئىككى
پوپ ، ىارار ىاشلىقى وە ىەكلىپ قىلىعان ىۆت ىەىەر دىھقان ئار ـ ىولا
جاقچاق قىلىشىپ ، قىرىقچىلىق جىقىرىپ ىۇردى .
كۈلكە ـ چاقچاقلار ىىقاي دىگەىدەك قىلىۋىدى ، ىارار ىاشلىقى
ىىر گەپىى قىلىپ كۆپچىلىكىىڭ كەيپىى كۆىۈرۈۋەىى . ساىەت ىوققۇر
ىولعاىدا . قەھۋە ئىچىلىشكە ىاشلىدى . ئىچكىرىكى ھويلىدىكى ئالما دە-
رىخى ئاستىدا ، ىىرلىقلارعا خاس ئۇسلۇبىكى ىاسا ىاشلاىدى . ئوخۇق

دېرىزىدىن خۇشاللىق قاسىمغا بولغان پۈتۈن مەنزىرىسى كۆرگىلى بولاتتى. دەرەخ شاخلىرىغا ئېسىلغان رەڭلىك چىراغلار، دەرەخ يوپۇر- ماقلىرىنى قىسىق كۆل رەڭ تۈسكە كىرگۈزگەنىدى. بېغىش ئەتراپىدىكى دېھقانلار، ئەر ـ ئاياللار جۆرىدەپ ئۇسسۇل ئويناپ، قەدىمىي مۇقاملارغا ناخشا ئېيتاتتى. ئىككى ئىسكىرىپكا ۋە بىر نەي مۇڭلۇق ھالدا تەڭكەش قىلاتتى. سارەيدىلەر ئاشخانىدا ئىشلىتىدىغان ئىگىز ئۇسسەلىك ئۇسسىگە چىققۇالغانىدى. دېھقانلارنىڭ خاراكتېرلىق ئاۋاز بىلەن ئېيتقان ناخشىلىرى بەزىدە سارىنىڭ ئاۋازىنى بېسىپ كېتەتتى؛ ئاخىر مۇزىكا ئاۋازى ھەر خىل چىققان ناخشا ئاۋازى بىلەن پارچە ـ پارچە ياۋۇشلارغا بۆلۈنۈپ ئاسمان- دىن چۈشكەن ئۈششاق ـ چۈشەنەك پەرىشلەرنىڭ ئاۋازىغا ئوخشايتتى.

ئىككى خوك ھاراق بۆكىسنىڭ خۆرىسىدە مەشئەللەر ياندۇرۇلغان بولۇپ، كىشىلەر ئىچىملىكلەر بىلەن بەمسلىسىپ تۇراتتى. ئىككى ئايال خىزمەتكار بىر ياغاچ داسقا ئېساكان، قاچا ـ قومۇچلارنى سىلىقۋىلىپ يوخىماسىن يۇيۇۋاتاتتى. ئېساكان ۋە قاچا ـ قۇمۇچلاردىن سۇ تام- چىلاپ تۇرسىمۇ، ھاراق بۆكىسنىڭ خۇمكىسنىڭ ئاستىغا ئاپىرىپ قىسقىرىل ئۆرۈم ھارىقىنى قۇياتتى ياكى سىرىق، ساپ ئالما ھارىقى قۇياتتى. ئۇسسىغان ئۇسسۇلچى مېھمانلار، خېمىخت ئولتۇرۇپ ياماشا كۆرۈۋاتقان قىزلار، تۈر ـ كۆرىدىن چېپىلداپ يەر ئېغىزۋانغان قىر ـ خۇۋاپلار قىس- ماپ كىلىشەتتى. قوللىرىنى سوزۇشۇپ، قانداق ئېساكان قوللىرىغا چى- قىسىدىن قەتئىنەزەر، نېسىنى ئارقىغا ياشلاپ ياقۇرىدىغان ئىچىملىكنى يىراقلا كۆتۈرۈۋېتەتتى.

بىر ئۇسسەلگە يولكا، سارماي، سۇرمە، قۇرۇت ۋە قىزىلار قويۇل- غان. كىشىلەر ئىختىيارىچە كىلىپ قولىغا ئالاتتى ـ دە، كاۋ ئىسىپ ئاغزىغا سالاتتى. خىراغ نۇرلىرى چاقناپ تۇرغان يېشىل دەل ـ دەرەخلەر سايىسىدا، ساغلام ھەم قىزغىنلىق بىلەن تولۇپ ياشقان بۇ بايرام مەنزى- رىسى، تاماقخانىدا تۇرۇقتۇم تولۇپ ئولتۇرغان سۆلەيلىك مېھمانلارنى ئۆزىگە جەلپ قىلاتتى، ئۇلارنىڭمۇ كىلىپ ئۇسسۇل ئوينىغۇسى، يوغان ھاراق بۆكىدىن بىر ئېساكان ھاراقنى قۇيۇۋېلىپ، غۇرتۇلدىتىپ ئى-

جـىۋالعۇسى ، سارمانعا مىلەنگەن نولكا ىىلەن حام سۇكىىسارىى راكۇسكا قىلىپ ىىگۇسى كىىلەىى .

نارار ناشلىعى قولىدىكى فەلەمۇراجىى ئۇرۇپ مۇرىكىعا نەڭكەش قىلىپ :

ـــ حۇداعا شۇكۇر ! فالىس فاملاشى . ىۇ حۇددى حەقلەر دەپ ىۇرگەن گاناشىكى ىوي رىسانىسگە ئوحشاپ كەىى ، ـ دەپ ۋارقىرىـ ۋەىنى .

قـاىسو كۇلكە كۆىۇرۇلدى . ىىكى پوپ وە نەرلىكىكى هوفۇق ىۇىۇۋانقانلار ئەسلىدە نەىىئى ئۆجمەىلەردىن ئىدى . سۇڭا ئۇلارىىڭ سۆرىگە رەددىيە ىىرىپ :

ـــ سىرىىڭ دىمەكچى ىولعىنىڭىز كانا① عۇ دەىمەن ! ـــ دىـ ىدى .

نارار ناشلىعى ىۇ نەىىھى فۇىۇل قىلماي ئۆرىىى ئاقلىدى :

ـــ پـوپ ئەپەندى ، مىىلك ىىمە دەىدىعىنىم ئۆرۇمگە ئايان . مەن گاناش دىگەنىكەىمەن ، حاناسى ىوق گاىاش ، ـــ دىدى .

كۆپچىلىك ئورىىدىن ىۇرۇپ مىھمانحانىعا فاراپ ماڭدى . مىھمانلار فاىىام ـ ناشقىلىقىعا چۆمگەن ئاما ىىلەن ئارىلىشىپ ىىر ئار ىۇردى ـ دە ، ئاندىن ساھىبحانىلار ىىلەن حوشلاشى .

نارون نارون خانىم ىىلەن پەس ئاواردا ىىمىىدۇر نالاشى . ئاـ دەىـىكىدىن نەكرەك هاسىراپ فالعان ئادالىد حانىم ، ئىرىىڭ نەلپىسى رەب قىلىۋانقاندەك كۆرۈنەىى ؛ ئاحىر ئۇ وارقىرىعلى ىۇردى :

ـــ ىولماىدۇ حىنىم ، ىولماىدۇ . مىىڭ قولۇمدىن كەلمەىدۇ . مەن ىىمە دەپ ئىعىر ئاچىمەن.

نارون ئانالىى نالعۇر فالدۇرۇب ، رىسانىڭ ىىىعا كەلدى .

ـــ قىرىم ، مەن ىىلەن ىىللە ئالىىپ كىلىشى حالامىىز ؟

---

① كـانا ــ « ئىىحىل » دە ، فەدىمى سۇرىىدىكى ىىر حانىڭ نامى ، ئۇ نەردە ئۆىكۇـ زۇلگەن ىىر قىتىملىق ىويدا ، حرىىىوس ىۇىحى فىتىم كارامىىى ئاشكارىلاپ ، سۇيى هاراقفا ئايلاندۇرىۋەىكەن نارار ناشلىعى كاناىى گاناش دەپ حانا ئىىقان

— دادا ، سىز خۇشال بولىدىغان بولسىڭىز ، جان دەپ بارىمەن ! — دېدى ژىنا .

ئاتا - بالا ئىككىسى بىرلىكتە سىرتقا ماڭدى .

ئىشىككە كەلگەندە ، دېڭىز تەرەپتىن ئۇرغان سوغۇق شامال ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى سىيپاپ ئۆتتى . گەرچە ياز بولسىمۇ ، لېكىن بۇ شامال كۈز كېلىۋاتقانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى .

ئاسماندا بۇلۇتلار ئۈزۈپ يۈرەتتى . يۇلتۇزلار دەم ئۆزىنى بۇلۇتلار ئارىسىغا يوشۇرسا ، دەم كۈلۈمسىرەپ چىراي ئاچاتتى .

يارون قىزىنىڭ قولىنى مەھكەم تۇتۇپ ، مېھرىبانلىق بىلەن باغ-رىغا باستى . ئۇلار بىر نەچچە مىنۇت ئايلاندى . يارون بىر قارارغا كې-لەلمەي ئارىسالدى بولدى ، ئۇ ناھايىتى ئوڭايسىزلىنىۋاتقاندەك ئىدى . ئاخىر ئۇ بىر قارارغا كەلدى - دە ، گەپ ئاچتى :

— قوزام ، بۇ ئىشنى ئەسلىدە ئاپىڭىز ئۆزىڭگە ئېيتسا بولاتتى ؛ مەن دەي دېسەم بەك ئوڭايسىزلىنىۋاتىمەن ، بىراق ئاپىڭىز رەت قىلدى . ئۇ دەيدىغان گەپنى مەن دېمىسەم بولمايدىغان بولدى . سىز كىشىلىك ھاياتىكى ئىشلاردىن زادى قانچىلىك خەۋەر تاپىسىز ، ئۇنىسى ماڭا نا-مەلۇم ، ئىنسان ھاياتىدىكى بەزى خۇپىيانە ئىشلار ئېھتىيات قىلىپ با-لىلارغا ، بولۇپمۇ قىز بالىلارغا بىلدۈرۈلمەيدۇ . چۈنكى قىز بالىلار قەلبى پاك ساقلىنىشى ، قىلچە داغ چۈشۈرمەسلىكى ، ياكى بىر يىگىتنىڭ قوينىغا كىرگىچە ئۆزىنى پاك تۇتۇشى لازىم . شۇ چاغدىلا بۇ يىگىت ئۇنىڭ ئۆ-مۈرلۈك بەختىگە كاپالەتلىك قىلالايدۇ . شۇ يىگىتلا كىشىلىك ھايات-دىكى يوشۇرۇن شادلىق پەردىسىنى يىرتىشقا ھوقۇقلۇق . نارەسىدە قىزلار ئەگەر بۇ ئىشنى زادىلا خىيالىغا كەلتۈرمىگەن بولسا ، ئۇ چاغدا ، خىيالىغا كىرىپ چىقمىغان ، نىسبەتەن قوپال بولغان رەزىللىك كۆڭلىگە ياقماس-لىقى مۇمكىن ، قىزلارنىڭ قەلبى ئازار يېيىشى ، ھەتتا بەدىنى زىدە بو-لۇشى ، ئۆزلىرىنىڭ ئەرلىرىنى رەت قىلىشى مۇمكىن ، لېكىن مەيلى ئىن-سانىيەتنىڭ ئەمىر - پەرمانلىرىدىن ياكى تەبىئەتنىڭ قانۇنىيەتلىرىدىن قارىغاندا بولسۇن ، بۇ ئەر بولغۇچىنىڭ مۇتلەق ھوقۇقى . ئاپئاق قىزىم ،

تۇنۇشىدىن ئارتۇق سۆزلەشكە قادىر ئەمەسمەن . ھەرگىز ئۇنتۇماڭكى ، سىز تامامەن ئىزىگىزگە مەنسۇپ

رىسا نېمىنى بىلەلىدى ؟ نېمىنى قىياس قىلالىدى ؟ ئۇ دەسلەپ لاغىلداپ تىترەپ كەتتى . قانغۇلۇق ھەم خاپىلىق ئارىسى سەرگەندەك ، تەبەسسۇم ئالالماي قالدى .

ئۇلار قايتتى . مېھمانخانىنىڭ ئىشىكىنىڭ ئالدىغا بارغاندا ، ئىك-كىسى تەمتىرەپ قالغانلىقىدىن نېمە قىلىشىنى بىلمەي تۇرۇپ قالدى . ئادالىد خانىم رىتۇلىغا ئېسىلىپ يىغلاۋاتاتتى . ئۇنىڭ تارام - تارام كۆز ياشلىرى خۇددى قوياندىن چىچىلىپ چىققان سۇدەك تۆكۈلەتتى . ئۆ-زىنى تۇتالماي تىكىپ بۇ سېمىز ئايالنى ئىزىنىمەي تۆلەپ تۇراتتى . ئادالىد خانىم ئۇنىڭغا ئېسىلىپ يىغلاپ تۇرۇپ ، قىزىمسىڭ ، جىگىرىمسىڭ ، قوزامسىڭ ھالىدىن ياخشى خەۋەر ئېلىڭ ، دەپ تاپىلايتتى .

ياروۋ ئالدىراپ ئۇنىڭ يېنىغا باردى - دە ، ئۇنى تۇتۇپ :

— ھەي بولدى ، يىغا - زارە قىلماڭ ، سىزدىن ئۆتۈنىمەن ، بولدى قىلىڭ ، ئوبۇنىگىزنى يىغىشتۇرۇڭ ! — دېدى .

ياروۋ خوتۇنىنى يۆلەپ ، ئايالىنى ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزۇپ قويدى . بۇ چاغدىمۇ ئۇ توختىماي كۆزىنىڭ يېشىنى ئېقىتىپ تۇراتتى . ئۇ بۇرۇلۇپ رىساغا قاراپ :

— كېلىڭ قوزام ، ئاپىڭىزنى سۆيۈپ قويۇپ يېتىپ ئۇخلاڭ ، — دېدى .

رىسامۇ يىغلىۋەتتى . ئۇ ئاتا - ئانىسىنى سۆيدى - دە، كېتىپ قالدى .

لىرۇن ھاما ئاللىقاچان ئۆز خانىسىغا كىرىپ كەتكەنىدى . ياروۋ ۋە ئۇنىڭ ئايالى زىيۇلىي بىلەن مېھمانخانىدا قالدى . ئۈچەيلەن قورۇنۇپ ئولتۇرۇشاتتى . ھېچقايسىسى قىلىدىغان سۆز تاپالمايتتى . ئىككى ئەر كىشى پۈرۈر كىششۈالغان بولۇپ ، ھېچنەرسىدىن خەۋەرسىزدەك ئولتۇ-رۇشاتتى . ئادالىد خانىم ئايلانما ئورۇندۇقتا ئىزتار بىئارام بولۇپ دەممۇ - دەم ئىسەدەيتتى . بۇ ۋەزىيەت تاقەت قىلىپ تۇرغىلى بولمايدىغان يەرگە

تەككەندە ، يارون كۆنئوغلى بىلەن قىزىق سەپەر ئىشى ئۈستىدە سۆز
ئاچتى . ئۇلار بىر نەچچە كۈندىن كېيىنلا خاندۇپ بولغا چىقىدىغان بو-
لۇشتى .

زورالى زىبانىڭ خانىسىدا ، ئۇنىڭ كىيىم سېلىشىغا ياردەملى-
شىۋاتاتتى . دېدەكنىڭ كۆزىدىن بۇلدۇقلاپ ياش تۆكۈلەتتى . ئۇنىڭ
ئىككى قولى تىترەۋاتقاچقا ، زىبانىڭ بەلۋېغى بىلەن تۈگمىسىنىمۇ تا-
پالماۋاتاتتى . ئۇنىڭ ، قىز خوجايىنىغا قارىغاندا تېخىمۇ جىددىيلىشىپ
كەتكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى . لېكىن زىبا دېدەكنىڭ كۆز ياشلىرىغا
ئېتىبار قىلمىدى . ئۇ خۇددى ئۆزىنى باشقا بىر دۇنياغا كىرىپ قالغان-
دەك ، باشقا بىر يەرگە كىرىپ قالغاندەك ، ئۆتكەندە ئۇ تونۇش بولغان
ھەم سۆيىدىغان خىلمۇخىل نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇ دۇنيادىن يوقال-
غانداك ھېس قىلدى . ئۇ ئۆز ھاياتىنىڭ ۋە ئوي - پىكىرىنىڭ بىردىنلا
ئۆزگىرىپ كەتكەنلىكىنى ، ھەتتا ئۆزىدە ئېرىمنى ھەقىقەتەن سۆيەمدى-
مەن ؟ دېگەندەك غەلىتە بىر ئوينىڭ پەيدا بولغانلىقىنى سەزدى . ھازىر
ئۇنىڭ نەزىرىدە زىۋۇلىس توجۈن بىر ئادەمگە ئايلانغانىدى . تۈنۈگۈندىن
ئۈچ ئاي بۇرۇن ، زىبا بۇ ئادەمنىڭ يار ئىكەنلىكىنى زادىلا بىلمەيتتى .
ھالا بۈگۈنكى كۈندە ئۇنىڭ خوتۇنى بولۇپ قالدى . بۇلارنىڭ ھەممىسى
نېمە ئۈچۈن ؟ نېمە ئۈچۈن ئۇ خۇددى يول يۈرگەندە ئېھتىياتسىزلىقتىن
ئورەككە چۈشۈپ كەتكەندەك ، شۇنچىۋالا بىر توي قىلىشقىغا چۈشۈپ
قالدۇ ؟

ئۇ كېچىلىك كىيىملىرىنى كىيىپ كارىۋاتقا چىقتى . يوتقان سو-
غۇق بولغاچقا ، ئۇنىڭ بەدەنلىرى تىترەپ كەتتى . ئىككى سائەتتىن بۇ-
يان ئۇنىڭ قەلبى مۇجۇپ تۇرغان سوغۇقلۇق ، قايغۇ ۋە كۆڭۈلسىزلىك
تېخىمۇ كۈچىيىپ كەتتى .

زورالى چىقىپ كەتتى . ئۇ بىچچە ئېسەدەۋاتاتتى . زىبا كۈن-
مەكتە ، ئۇ ئۆزى بىر نەچچە قېتىم قىياس قىلغان ، بىراۋ كېيىن دادىسى
مۇجمەل ئىشارىلەر بىلەن ئىشارەت قىلغان ، تېگى - تەكتىگە يەتكىلى
بولمايدىغان ئىشنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى تەقەززالىق ھەم ئېنىقلىق بىلەن

كـۇنۇواناسى . ئىھسمال نۇ ئىسق ـ مۇھەسەسلىك ئەڭ زور حۇبىانە سىرى نولسا كىرەك .

رىسا سرسسلىك پەلەمپەندىن حىقىپ كىلىۋاتقان ئاناغ سۇسسعا دىققەت قىلمىدى . شۇڭا ئىشىك سىككىسە ئۆچ قىسىم جىكىلگەندە ئۇ دىڭكىدە چۆچۈپ كەسى وە قورقۇپ گەپ قىلالماي قالدى . ئىسىك نەنە جىكىلدى . ئارقىدىنلا ئىشىكنى قۇلۇپنىڭ سلى ـ سرىڭ قىلـغان ئاۋاز چىقتى . ئۇ حۇددى ئۆزىگە ئوغرى كىرىۋاتقاندەك سىسى نوـماسلىڭ ئىچىگە نىقىپ سىڭىالدى . ئۆيۈكنىڭ ئىشىكىنى سسلىشى سلەن پولدىن ئاۋاز چىقاسى .

نۇنۇقسر سرسى كارنواسى مىدىرلسۋەسى .

نۇ ئىش رىسانىڭ مىڭىسىگە قاسق نەسىر قىلغانلىقىن ، ئاسـاسە وارقىرىۋەسى . ئۇ سىشى جىقىرىپ قارىۋىدى ، زىنۇلىن ئۇيىڭ ئالـدىدا كۈلۈمسىرەپ نۇراسى .

— ھە ! سىرمىدىڭىز ، نارىمۇ قورقۇپ كەسىم ، — دىدى رىسا .

— ئۇندافىا سىرمىسى كۈنمەپسىر ـ دە ؟

رىسا حاۋاپ نەرمىدى . رىنۇلىن كىچىلىك نوي كىسمى كىسۋالغان نولۇپ ، جىراىلىق سگىسلىكى ماما مەن دەپ كۆرۈنۈپ نۇراسى ، رىنىا مۇشۇنداق بۇرۇر كىسگەن كىشى ئالدىدا ، ئۆزىنىڭ كارىۋاتىدا سىۋالغانلىقىدىن ئىرا نارىسى .

مۇشۇنداق كەسكىن ، حىددى مىۇسا ، ئۆزلىرىنىڭ بۇنۇن ھاياسىدىكى نەحسلىك پەيزىسى سۇرىدىغان بەسە ، ئۇلار سمە دىيىشى ، نىمە قىلىشى سلمەسى ؛ ھەسا سر ـ سرىسگە قاراشقىمۇ نىسالماسى .

زىـنۇلىن قانداقلا نولمىسۇن نۇ حەڭىسلىك حەنەرلىك ئىكەنلىكىسى ھىس قىلاسى . قانداق قىلغاندا ئۆزىنى نەيئى ، سىنىك نۇنۇپ ، جىدـچەنلىك سلەن مۇلاسىملىق واسسلىرىنى ئىشلىسپ ، شىرىن حىياللارغا چۆمگەن قىزچاقنىڭ قەلىسى — ئۇينىڭ ئىساس سەرگۈر وە نارۇك ، ئۇـناچاق روھى ھالىسى — رىدە قىلماسلىقنى ئويلاسى .

زىۋلىن زىسانىڭ بىر قولىنى جىلك بۇنۇپ ئالدىغا نارىسپ سۆيدى . ئاندىن كارىۋات بىسدا سەھدىگە ئۇلىۇرغاندەك بۇكۇنۇپ ئولتۇرۇپ خۇددى نىسفەك بۆوەن ئاۋاز بىلەن :

— مىنى ياخشى كۆرەمسىز ؟ — دەپ ئاستىغىنا سورىدى . زىسانىڭ يۈرىكى ئىرىغا چۈشتى . ئۇ گۈل خىكىلگەن پوسما كىسگەن بىشنى ياسۇقىن كۆتۈرۈپ كۈلۈمسىرىگەن ھالدا :

— مەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن دوستۇم ، — دېدى .

زىۋلىن خوشۇنىسىڭ يارۇك يارماقلىرىنى لەۋلىرىگە تەگسپ تۇرۇپ يارماق يوخۇقلىرىدىن :

— مىنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىڭىزنى ئىسپاتلاپ بېرىشكە رازىمۇ سىز ؟ — دەپ سورىدى .

زىسا قاتتىق ئوڭايسىزلىنىپ قالدى . ئۇ دادىسىنىڭ دېگەن سۆزلىرىنى ئىسىگە ئالدى . گەرچە ئۇ بۇ سۆزلەرنىڭ مەنىسىنى ئانچە خوگفۇر خۇشەنمىگەن بولسىمۇ ، سۇ سۆز بويىچە جاۋاب قايتۇردى :

— مەن سىزنىڭكى ، دوستۇم .

زىۋلىن زىسانىڭ قوللىرىنى قىزغىنلىق بىلەن سۆيدى . ئاندىن ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئۇنىڭ يۈز - كۆزىگە سۆيمەكچى بولغاندا ، زىسا بوينىنىڭ ئىچىگە بىشنى تىقۋالدى . بۇنۇقسىز زىۋلىنىڭ قولى كارىۋاتنىڭ ئۈستىدە پەيدە بولدى - دە ، بوينىنىڭ ئۈستىدىن خوتۇنىنى چىڭ قۇچاقلىۋالدى . بىر قولى ياسۇقنىڭ ئاستىدىن سىلىپ ، زىسانىڭ بىشنى ياسۇق بىلەن قوشۇپ كۆتۈرۈۋالدى .

— ئۇنداق بولسا ، سىز ماڭا يىگىردىن كىچىككىنە جاي بىرىشنى خالامسىز ؟ — پەس ئاۋاز بىلەن سورىدى زىۋلىن .

زىسا قورقۇپ كەتتى . بۇ بىر خىل يەنىئى قورقۇش ئىدى . ئۇ دۇدۇقلاپ تۇرۇپ :

— ئاھ ، سىزدىن ئۆتۈنىمەن ، ھازىرچە ئۇنداق قىلماڭ ، بولامدۇ ؟ — دېدى .

— ھامىنى بىر ياسۇققا باش قويىمىز ، شۇنداق ئىكەن ، نەيە يىمە

ئۆحۆن ئارقىعا سورىسىر ؟

ئۆىلىك ىۇسۆرى رىسانىك كۆكلىگە ناقمدى ، لىكىن ئۆىكعا ىوسۇىۇش وە ىول قونۇش ىۇرىسىدىن ىەىە ىىر قىسم :

— مەن سىرىككى دوسۇم ، — دىدى .

رىۇلىن دەرھال ىۇىۇش ئۆىگە كىرىپ كەىىى . رىسا ئۆىلك ئاوارىىى وە ھەرىكەىلىرىىى ئىسى ئاكلاپ ىۇرانى ؛ زىۇلىن ئالماں ـ ىال-ماں كىسملىرىىى سالدى . ىاىچۇقىدىكى ىەگگە ىۇللار حىرىكلاپ ىەرگە چۇسى . ئاىدىن ئىككى ئۆىۆك ئىلگىرى ـ كىىن ىولعا چۇشى .

ئۇ ئۇسسۇمۇن ئالدىراپ ـ ىىەپ حىقى ـ دە ، سائەىى ىام مەشىك ىەكچىسگە قوىدى . ئۆىلك ئۆسىدە ىىرلا كۆسار وە مانكا ىار ئىدى . ئۇ ىەىە ىۇگۇرۇپ ھىلىقى كىحىك ئۆىگە كىرىپ كىسىپ ، ىىر ھارا ھاىالسىدى . رىسا ئۆىلك حىقىوانىلىقىىى ىىلىپ ، كۆرىىى دەرھال ىۇ-مۇوالدى ـ دە ، ئۆرۇلۇپ ىام ىەرەىكە قاراپ ىىسۆالدى .

ىۇكلۇق ، مۇردەك ىۇت رىسانىك ىۇىعا سۇركەلگەىدە ، رىسا حۆحۇن سەكرەپ كەىى . كارىواىىك ئاسىعا كىرىۋالعۇدەك ىولدى . ئالاقرادە ىولۇپ ، ئىككى قولى ىىلەن ىۇرىىى ىوسۇالدى . دۇعدىسىپ ىو-قاىىك ئىحگە كىرىپ كەىى . ھودۇقۇپ وە قورقۇپ كەىكەحكە وارقى-رىماقچى ىولدى .

رىسا قىسپ قالعاىدەك مىدىرلىماي ىاىاىى . لىكىن كۆكلىدە ھەم ئالدىراىى ، ھەم قورقاىى . ئۇ ئىككى قولى ىىلەن مەىدىسىى مەھكەم ىىسۇالدى . دەل شۇچاعدا ىوعان ىىر قولىك مەىدىسىى سىلاپ كى-لىواىقاىلىقىىى سەزدى . ئۆىلك ىەپسى ىىحمۇ حىددىىلەشىى . ئۆىلك ىۇىۇن ىەدىىى مۇىداق قوپال سۇركىلىشىى ىىسرەىى . ئۆىلك ىۇرۇىلا قىحىپ چىقىپ كەىكۇسى ، ىوشۇرۇىۇۋالعۇسى ، ىۇ ئەردىن ىىرى ىول-عۇسى كىلىپ كەىى .

رىۇلىن مىدىرلىماىى . ئۇ ئۆز ىەدىىسىك ئىسسىقىى ئۆىلك دۇم-ىىسى ئارقىلىق ىەدىسگە ئۆىكۆرۆۋاىاىى . رىسانىك قورقۇشى وە ھودۇ-قۇشى ىىسلدى . ئۇ دەرھال ، ئەگەر مەن ئۆىكعا قاراپ ئۆرۈلسەم ئۇ

مسى فۇچاقلىۋالدۇ ، دەپ ئويلىدى .

ژىۆلس چىداپ ىۇرالمىعاىدەك عەمكىں ئاواردا .

— سىر ماڭا حوىۇں ىولۇشى حالىماىدىكەىسىر ـ دە ؟ — دىدى .

— هارىر مەں سىرىىك حوىۇىڭىر ىولماى ىىمڭىر ؟ — دىدى رىسا بەس ئاوار ىىلەں .

— سۆىۆملۆگۆم ، ىولدى ، مىى ئۇىداق ئوىىىۋەرمەك ، — دىدى رىۆلس ىىرىكىپ .

رىۆلىىك سۆرىدىكى ىارارىلقىں رىسا ئوڭاىسىرلاىدى ـ دە ، دەرهال ئۇىڭعا قاراپ ئۆرۆلۆپ كەحۆرۆم سورىدى .

ژىۆلس ئىجىرقاپ كەىكەں ئادەم ئاشقا ئۆرىى ئۇرعاىدەك رىساىى ىاعرىعا مەهكەم ىىسوالدى . ئۇ رىساىىك بۆر ـ كۆرلىرىى ، ىوىۇىلىرىى حىددىى ، ئەسەىىلىك ىىلەں قاىماىىں سۆىۆپ كەىى . هەىىا ئۇىى پۆكلەپ ىەبەس ئالالماىدىعاں قىلىپ قوىدى . رىسا ئىككى قولىى ىوشىىۋىىپ ، هىجقاىداق قارشىلىق قىلماى ئۇىىك مەىلىگە قويۇپ ىەردى . زىىاىىڭ ئوى ـ ىىكىرلىرى ىامامەں حىچىلعاىىدى . ئۇ ئۆرىىڭ ىىمە قىلىۋاتقاىلىقىى ، رىۆلىىك ىىمە ئىس قىلىۋاتقاىلىقىىمۇ ىىلمەىى . شۇ چاعدا ئۇ ىىردىں ىەدىىىىڭ ىىر ىىرىىڭ ىىرىلىپ ئاحراپ كەىكەىدەك قاىىق ئىحىسىپ ئاعرىعاىلىقىى سىرىپ ، ئىڭراپ كەىى . ئۇ رىۆلىىك قوىىدا ىىپىرلاىى . ئۇ رىۆلس ىەرىپىدىں قوباللىق ىىلەں ئىگىلىۋىلىىدى .

زىىا بۆىۆلەى ئۆرىى ىوقىىپ قوىدى ، كىىكى حەرىاىىڭ قاىداق ىولعاىلىقىى ئۇ ئەسلىىەلمەىى . زىىاىىك ئىسىدە قالعىى پەقەت ژىۆلىىك مىىەىدارلىق ىىلەں ئۆرىىك لەولىرىگە ىوحىماى سۆىگىىى ئىدى .

كىىں ژىۆلس ژىىاعا حەرمەں ىىر ىەرىىلەرىى دىگەں ىولۇىى مۇمكىں ، ئۇمۇ حەرمەں حاوات ىەرگەں ىولىا كىرەك . رىۆلس ىەىە ىىر قىىم ىىىات ىاقماقچى ىولعاىدا ، رىسا هودۇقۇپ ئۆرىى چەىكە ئالدى .

ربسا بسرلاوابعابدا ربۇلسىك مەبدىسدىكى فوبۇق ھەم بىربك بۇكلەر بەدىسگە سابحىلدى . بۇ بۇكلەر ئۇبىك پاقالجبكىدىكى بۇكلەر بىلەن با-مامەن ئوحشاش ئىدى .

فابا _ فابا بىلىس كارعا كەلمىدى . ئاحىر ربۇلسمۇ ھىرىپ فالدى _ دە ، ئوكدىسعا بسپ مىدىرلىماي ئۇحلاب فالدى .

ربسا حسالعا حۆمدى . ئۇبىك فەلىسىك چوڭفۇر بىربدە ئۇمىد-سىرلىىش بۇبعۇسى پەيدا بولدى . بۇ ، ئۇبىك حىسالىدىكى ئىشق _ مۇ-ھەبەب بىلەن فابجىلىك بەرفلىسدۇ _ ھە ! كۆپ بىللاردىن بۇباقى ئارزۇ _ ئۇمىدلەر بىحىب بولدى . بەحت _ سائادىسى كۆپۈككە ئايلاب-دى . ئۇ ئۇمىـدىسىز حىساللار ئىچىدە ئۆر _ ئۆرىگە : « بوۋا ! مابا بۇ ئۇ-بىك مىسى حونۇن فىلعىسى ئىكەن _ دە ؛ ئەسلىدە بۇ مۇشۇبداق ئىش ئىكەن _ دە ! ھە ، مۇشۇيداق ئىش ئىكەن ! » دىدى .

ئۇ پەرىسان ھالدا ، ئۇرافىچە ئوبعاق بابى ؛ كۆزلىرى ئەبرابعا بۇگۇرىكەبدى ، بامدىكى ئاسما گىلەمگە چۈشتى . ئۇ حابىسى ئوراب بۇرعان فەدىمكى رامان ئىشق _ مۇھەبەت رىۋابەبلىرى ھەققىدە حىسالعا كەبى .

ربۇلى رۇۋان سۇرمەبى ھەم فىمىرلىمابى . ربسا ئۇبىڭعا فا-ربدى . ئۇ ئۇحلاب فالعابدى ! ئۇ ئاعربى بىرىم ئىچىپ ، بەحىرامان فابىق ئۇبعۇعا كەبكەبدى !

ربسا ئىسىك مۇبداق بولىدىعاىلىقىعا رادى ئىشەبمەبى . شۇڭا فابىق عەرەبلەبدى . ئۇبىك فابىق ئۇحلىشى زىباعا رورلۇق فىلعىسدىن بەبەر حورلىعابدەك بۇبۇلدى . چۈبكى ئۇ ربسابى ئادەم فاباربدا كۆرمە-گەبدى . ئۇ بىمىسعا مۇشۇبداق كىچىدىمۇ فابىق ئۇحلاۋىربدۇ ؟ ئۇلار ئوبۇرىسدا بابا بولغان ئىشلار ئۇبىڭعا بىمە ئۇچۈن عەلىە بۇبۇلمابدۇ . ربسا فامجىلىشعا ، دەپسەبدە فىلىشعا ، حابعا بىگىپ بىرار فىلدىعان بۇرلۇك ئوبۇبلاربىك ئۆرى سىرىمىسى بوفانعابعا فەدەر داۋاملىشىشعا رارى ئىدى .

ربسا مىدىرلىماي بابابى . ئۇ ئۆرۈلۈپ زبۇلسعا فاراپ ئۇبىك

لەۋلىرى ئارىسىدىن چىقىۋاتقان ئىنچىكە بىر ئاۋازنى ئاڭلىدى. بۇ-
بىر ئاۋازى بەزىدە خورەك بىلەن ئارىلىشىپ كېتەتتى.

سۇبھى كۆتۈرۈلدى، ئاسمان باشقا قارىسىپ ئاستا ـ ئاستا ئاقى-
رىشقا باشلىدى. ئاندىن سۈت ساغۇچ رەڭ ئېلىپ ئاخىرىدا تېپ ـ تو-
رۇق بولۇپ كەتتى. ژۇلس كۆزىنى ئېچىپ كېرىلىپ ئەسنىدى. يەلل-
رىنى ئۇيان ـ بۇيان تولغاپ خوپۇيدى:

— سۆيۈملۈكۈم، ئوبدان ئۇخلىدىڭمۇ؟ — دەپ سورىدى كۈ-
لۈمسىرەپ.

ژىنا ئۈنىڭ «سەن» دېگەنلىكىنى ئاڭلاپ سەل ئەيمىنىپ قالغاندەك
بولدى ـ دە:

— ھەئە، سىزچۇ؟ — دېدى.

— مەنمۇ؟ خۇدا شۈكۈر، يارا ئوبدان ئۇخلىدىم، — دېدى.

ئۇ تۇرۇلۇپ ژىنانى سۆيدى ـ دە، يەھۇرۇر پاراڭغا چۈشۈپ
كەتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ بىلىمىنى ۋە ئىقتىسادى كۈچ قارشىنى سۆزلە-
دى. «ئىقتىساد» دېگەن سۆزنى ئۇ كۆپ قىسىم تىلغا ئالدى. ژىنا تۇ-
يۇقسىز سەل ئەخمەقلەندى. ژۇلس سۆزلەۋاتاتتى. لېكىن ئۈنىڭ سۆز-
لىرىدىكى مەنىنى ئاڭقىرغىلى بولمايتتى. ئۈنىڭغا تىكىلىپ ئولتۇرغان ژى-
نانىڭ كۆڭلىدىن ساپسېرىق گادىرماش ئوي ـ خىياللار كەچتى.

سائەت سەككىزگە يەلگە يەردى.

— ئورنىمىزدىن تۇرۇپ كىيىنەيلى، كېيىن قالساق، پاشىلار
بىزنى مەسخىرە قىلمىسۇن! — دېدى ژۇلس.

ژۇلس ئالدى بىلەن كارىۋاتتىن چۈشتى. ئۇ ئۆزى كىيىنىپ
بولغاندىن كېيىن، روزالىنى چاقىرىشقا ئۇنىماي خوتۇنىنىڭ تۇيۇقسىز پا-
رىسىغا ۋە پاشقا ئۇششاق ـ چۈشەك ئىشلىرىغا ئۆزى مېھرىبانلىق بى-
لەن ياردەملەشتى.

خۇجرىدىن چىقىش ۋاقتىدا:

— بىلەمسىز گىرەككى، ئىككىمىز تۇنىگۈندىن كېيىن «سەن»
لەشسەك بولىدۇ. لېكىن ئاتا ـ ئانىڭىز ئالدىدا، ۋاقىتچە مۇنداق

قىلىشقا بولمايدۇ. بىر شىرنى ئايدىكى سەپەردىن قايتىپ كەلگەندە، ئاي-
دىن سۇيداۋ دىيىشسەكمۇ ئۇلارنىڭ قولىغا ئەلىسە ئىشىنمەيدۇ، —
دېدى زىنۇلىن جىلىمەپ.

زىنا خۇشلۇق ناماۋ ۋاقىدا، ئايدىن ھۇجرىسىدىن چىقتى. ئۇ
كۈنى ئۇ ئادەتتىكىگە ئوخشاش، ھېچقانداق يېڭى ئۆزگىرىش بولمىغان-
دەك ئۆتكۈردى. پەقەت ئۆيگە بىر ئەر كىشى قوشۇلغاندى، خالاس.

5

تۆت كۈندىن كىيىن بەيتۇن ئىنىك ئايدىنغا كىلىپ يوقىدى.
ئۇلار بەيتۇنغا ئوتتۇرۇپ مارىسلىغا ماڭماقچى ئىدى.

زىنا يوق كىچىسىدىكى ئاراپىن كىيىن، زىنۇلىنىڭ سۆيۈنۈشىگە
ۋە تەقسىملىق قۇچاقلاشلىرىغا كۆنۈپ قالدى. لېكىن ئەر - خوتۇن ئوتتۇ-
رىسىدىكى تىجىمۇ زىچ مۇناسىۋەتنى يەنىلا يىراق ئىدى.

ئۇ زىنۇلىنى كىلىشكەن يىگىت، دەيلا ياخشى كۆرەتتى. ئۇنىڭ
بىلەن بىللە بولۇشنى يەخت ھەم خۇشاللىق ھېس قىلاتتى.

بۇ قېتىمقى ئاتىلىش قىسقا مۇددەتلىك بولۇپ، ھەسرەتلىنىدى-
غان ھېچقانداق ئىش يوق ئىدى. پەقەت يارون خانىم ئۆزىنى
تۇتۇۋالالمايتتى؛ بەيتۇن قورغىنىدىن چىقىدا، ئۇ توختىماي يۇرغان
جۇك پۇل قاپچۇقنى قىزىنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويۇپ:

— قىزىم، بۇنى يارچە - يۇراپ خىراجەت قىلارسىز، — دەپ
تاپىلىدى. زىنا پۇل قاپچۇقنى ياندۇقىغا سالدى. پەيتۇن تۇرۇپ
كەتتى. كەچ بولغاندا زىنۇلىن:

— ئاپاڭنىڭ ساڭا بەرگەن پۇل قاپچۇقىدا قانچىلىك پۇل بار
ئىكەن، — دەپ سورىدى. ئۇ ئىش زىنانىڭ ئىسىدىن كۆتۈرۈلۈپ قال-
غانىدى. زىنا ياندۇقىدىن پۇل قاپچۇقنى ئېلىپ ئىشكىگە سالدى. چاق-
ماق يۇرغان تەڭگە پۇللارنى سانىدى، ھەممىسى بولۇپ ئىككى مىڭ

فرانك ئىكەن . ئۇ جاۋاك جىلىپ بۇرۇپ :

ـــ بۇ بۇلى راسا حەحلىگىدەكەن ! ـــ دىدى ـ دە ، ىعىسىۇ-رۇپ ىاىچۇقىعا سالدى . ئۇلار ىىحىق ئىسسىقىا ىىر ھەپىە ىول بۇرۇپ مارسىلعا ىىىپ كەلدى . ئەىىسى « پادىشاھ لۇئى » ىاملىك كىجىك كىمە ئۇلارىى كورسىكىعا ئىلىپ ماڭدى . بۇ كىمە ىىئاپولعا ىارىدىعان ىولۇپ ، ىول ئۇسىدە ئاىاچجودا ىوحىاسى .

كـورسكا ①، ئۇ ىەردىكى ىۇك ئورمانلار ! ئوعرى ـ قاراقچىلار ! ىـاع ـ حىلعىلار ! ىاپولئوىىڭ ىۇرىى ! زىىا ئۆرىى ئاددىى رىئال ىۇر-مۇشىى ئابرىلىپ حىالى مۇھىىعا قەدەم قويعاىدەك ھىس قىلدى .

ئۇ رىيۇلى ىىلەن كىمىىڭ پالوىىسىدا ىاىدىشىپ بۇرۇپ ئارقىدا قـىلىۋاىقان پرووىىسىڭ ىارلىرىعا ىەرەر سالاتى . پاىاىسىر كەىكەن كۆپكۆك ئالەم ىوشلۇقىدا ، حىمحىت ، ىاىىسىل ىاقۇىەك ىۇرعان دىڭىر قۇىاشىڭ ئوىىەك قىرىق ىۇرلىرىدىن قىىپ قالعاىدەك ، مىدىرلىمالماىۋاد-قاىدەك كۆرۈىەتى .

ـــ ئىككىمىزىىڭ لاىىك ىوۋاىىڭ كىمىسىگە حۇشۇپ ، دىڭىردا سەىلە قىلعىسىمىز ئىسىڭىردە ىاردۇ ؟ ـــ دىدى زىىا .

زىۇلى ئۇىىڭعا جاۋاىەن زىساىىك قۇلعىسىڭ ىۇۋىگە ىوشقىسا سۆىۇپ قويدى . كىمە سۇىى ىىلىپ ، دىڭىزىى شىرىن ئۇىعۇدىن چۆچۇ-ىۇۋەىى . كىمە ىىلىپ ئۆىكەن سۇ ئۇسىدە ، ئۇرۇىعا سورۇلعان ىىرىق قالاتى . حۇددى پىۇىدىن چىققان كۆپۈككە ئوحشاش دىڭىز ىۇرعۇى-لـىرى ، ىسىرىپ قويعاىدەك سۇ ئۇسىدە كۆر ىەىكۇسىز ىىراق ىەرلەردە قالاتى .

ىـوساىىى ، كىمىىڭ ىىسدىن ىەچجە ئون چى كىلىدىعان سۇ ىۇرىدە ، ىىر حوڭ ىىلىق ـــ عاىەت زور ىۇىۇس ىىلىعى سۇ ئۇسىگە جىد-قىپ ، شۇ زامان ىەىە سۇىىڭ ئاسىعا شۇڭعۇپ كىرىپ ىوقالدى . زىىا قـورقۇپ كەىكەىلىكدىن وارقىرۇەىى ـ دە ، زىۇلىنىڭ ىاعرىعا ئۆزىى

① كورسكا ـــ ئارالىك عەرىى حەىۇپ ىۇمشۇقىدىكى پورت ىۇ ىاپولئوىىڭ ىۇعۇلعان ىىرى ئىدى

ئاتتى . ئۇ ئۆرتەك بۇ قىلىقىدىن كۆلۈپ كەتتى . ئۇ ھېلىقى چوڭ بې-
لىق قايتا چىقىپ قالارمۇ ، دەپ ئويلاپ ، تەشۋىشلەنگەن ھالدا سۇغا
قارايتتى . دېگەندەك ، بىر نەچچە سېكۇت ئۆتمەيلا ھېلىقى بېلىق يەنە
سۇ ئۈستىگە چىقتى . ئۇ خۇددى ماشنا ئوينۇتقۇچىغا ئوخشاش بىل-
ىڭلايتتى . سۇدا شۇڭغۇپ ئويناپ ، گاھ سۇ ئۈستىگە چىقاتتى ، گاھ سۇ
ئاستىغا شۇڭغۇپ كىرىپ يوقىلاتتى . كېيىن ئۇلار ئىككى ، ئۈچ ، ئالتە
بولدى . ئۇلار كېمىنىڭ ئەتراپىدا ئويناقلاتتى . خۇددى بۇ قېرىندىشىنى
— ئىچى تۆمۈردىن ، پوستى ياغاچتىن بولغان چوڭ غەلىتە بېلىقنى ئۇ-
رىشۋاتقاندەك ئىدى . ئۇلار بەزىدە كېمىنىڭ سول تەرىپىگە ئۆتەتتى ؛
بەزىدە ئوڭ تەرىپىدە پەيدا بولاتتى . گاھ توپ - توپ بولۇشۇۋالاتتى ؛
گاھ بىرىنىڭ ئارقىسىدىن بىرى ئۆرەتتى . بەئەينى ئويۇن قويۇۋاتقاندەك ،
بىر بىرىنى قوغلىشىپ ، كۆككۆل ئىچىشاتتى . ئۇلار تۇيۇقسىز سۇدىن
ئوخچۇپ چىقىپ ، ھاۋادا بىر موللاق ئېتىپ سۇغا كىرىپ غايىپ بولات-
تى .

ھەرىكىتى ئەپچىل بولغان چوڭ بېلىقلار ھەر قېتىم كۆرۈنسە رىن-
ماتنىڭ بەدىنى خۇشۇلداپ كېتەتتى ، ئۇلارنىڭ ھەرىكىتىگە قاراپ خۇشال-
لىق بىلەن چاۋاك چالاتتى . ئۇنىڭ يۈرىكى خۇددى بېلىقلارغا ئوخشاش ،
خۇددى سەبىي بالىلىق دەۋرىدىكىدەك خۇشاللىق بىلەن ئويناتتى .

ئۈشتۈمتۇت بېلىقنىڭ ھەممىسى غايىپ بولدى . كېيىن يىراقتا
يەنە پەيدا بولدى . ئاخىر كۆرۈنمەي قالدى . رىنما ئۇلار بىلەن خوشلاش-
قاندا ، قەلبى ئازار يېگەندەك بولۇپ قالدى .

گۈگۈم چۈشۈشكە باشلىدى . بۇ ئاندىڭ ھەم جىمجىت ، بەخت
ۋە تىنچلىق بىلەن بولغان يامارشام ۋاقتى ئىدى . ئاسمان ۋە سۇ يۈزى
تىمتاس بولۇپ ، دولقۇن ، شامالدىن ئەسەر يوق ئىدى ؛ ئاسمان ۋە دېڭ-
ىز چەكسىز جىمجىتلىق ئىچىدە يېپىشىپ يۈرەككە كىرىۋالغاندەك ئىدى .

قۇياش يىراقتا ئاستا - ئاستا ئولتۇرماقتا . ئۇ كۆز يەتمەيدىغان
ئاقرىغا ئولتۇرۇۋاتاتتى . بۇ تاتان زىمىن بېسىۋالغان ئاقرىغا ئوخ-
شايتتى . قۇياشنىڭ ئىسسىقى ھەممە ئادەم سېزەتتى . قۇياش پۈتۈنلەي

ئولتۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن چىققان سالقىن شامال شۇنچىلىك ئاجىز ئىدىكى، ئۇنى مەيىن شامال دېيىشكە بولاتتى. ئۇ كىشىلەرنىڭ يۈزلىرىنى يۇمشاق سىيپاپ ئۆتەتتى.

ئۇلارنىڭ كېمە ئىچىگە كىرىپ كەتكۈسى كەلمەيتتى. چۈنكى كېمىنىڭ ئۈستىدىن كىشىلەرنىڭ كۆڭلىنى ئاينىتىدىغان، پەقەت كې-مىلەردىلا بولىدىغان بەدبۇي پۇراق چىقىپ تۇراتتى. ئۇلار يەلكىلىرىنى ئورىشىپ پالۇبىدا قاتار يېتىپ ئۇخلاشتى، ژۇلىس قايسى ئۇيقۇغا كەتتى. لېكىن، ژىننا كۆزلىرىنى جامدەك ئېچىپ، بۇ ساياھەتنىڭ بې-غىلىق ھەم قىزىقارلىقلىقىدىن خۇشاللىق ھېس قىلاتتى. ماتورىنىڭ ئايلانغان چاقىدىكى ئاۋازى ئۇنىڭ ئۇيقۇسىنى ئاچتى. ئۇ سان — ساناق-سىز يۇلتۇزلارغا كۆز تىكتى. جەنۇب يەرىدىكى سۈزۈك ئاسماندا يۇل-تۇزلار خۇددى مەرمەردەك پارقىرايتتى.

تاڭغا يېقىن ژىننا خىرە — شىرە ئۇيقۇغا كەتتى. ئۇ ۋاراڭ — چۇرۇڭدىن چۆچۈپ ئويغاندى. كېمىچىلەر ناخشا ئېيتىپ، كېمىنىڭ پالۇبىسىنى يۇيۇۋاتاتتى. ئۇ يېنىچە قايسى ئۇخلاۋاتقان ئېرىنى تۈرتۈپ ئويغاتتى — دە، ئىككىلىسى ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

ژىننا خۇشاللىق بىلەن بەخۇش، تۇمانلىق ھاۋادىن ھۇزۇرلىنىپ نەپەس ئالدى. ھاۋا ئۇنىڭ پۈتۈن بەدەنلىرىگە تارقالدى. تۆت تەرەپ-نىڭ ھەممىسى دېڭىز، لېكىن ئالدى تەرەپتە، شەپەق تۈرىدا كۆل رەڭ، خىرە بىر نەرسە كۆرۈنۈۋاتاتتى. ئۇ ئەسلىدە ئۇچلۇق كۆك قەھرىنى تې-رىپ سۇ ئۈستىدە لەيلەپ تۇرغان تۇلۇمدەك كۆرۈنەتتى.

ئۇ بارغانسېرى ئوچۇق كۆرۈنۈشكە باشلىدى؛ ئوچۇق ئاسماندا ئومۇمىي مەنزىرىلەر ئېنىقمۇ ئېنىق كۆرۈنۈپ، تاغ — ئىدىرلار پەيدا بولدى. بۇ دەل يېپىر تۇمانلار بىلەن قاپلىنىپ تۇرغان كورسىكا ئارىلى ئىدى.

قۇياش تاغ ئارقىسىدىن كۆتۈرۈلدى. ئۇ جىمىكى ئۇچلۇق چوق-قىلارنى ئوۋا كۆرسەتتى. ئارقىدىلا تاغ چوققىلىرى تۇناش قىزىل تۈس ئالدى ئارالدىكى باشقا يەرلەر تېخىچە تۇمان ئىچىدە كۆرۈنمەيتتى. كېمە

باشلىقى پالوسىغا چىقتى. ئۇ، ئويى باكارراق باشىغان ئادەم بولۇپ،
دىگىر شامىلىدا بولا ئۆرگەچكە، جىرايلىرى سارغىيىپ ئورۇقلاپ كەت-
كەن، ئۇرلىرىدە قورۇقلار پەيدا بولغان بولسىمۇ، لېكىن مەرمۇت ھەم
بەمەل ئىدى. 30 يىلدىن بۇيان، ئۇنىڭ قوشۇرۇپ ۋە بوران - چاپ-
قۇنلاردا ۋارقىراپ - جارقىراپ، ئۇنىڭ ئاۋازى جىرىلداپ قالغانىدى.

— بەرچانىڭ خوش ھىدى ئۇرىسكىرغا ئۇرۇلۇۋاتامدۇ؟ - دەپ
سورىدى ئۇ ژىيادىن.

ژىيانىڭ دىمىغىغا ھەقىقەتەنمۇ بىر جىل ئوت - چۆپنىڭ قوبۇق،
ئۆرگىچە خۇش ھىدى ئۇرۇلدى. بۇ بىر جىل ياۋا ئۆسۈملۈكنىڭ ھىدى
ئىدى.

كىمە باشلىقى سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— جانىم، بۇ كورسىكىنىڭ خۇش پۇرىقى. بۇ گۈرەل بە-
رىزانلاردا بولىدىغان خۇش بۇي ھىد. گەرچە ئايرىلغىلى 20 يىل بولغان
بولسىمۇ، مەن ئۇنى دىگىردا بەش چاقىرىم يىراقلىقتىن بەيلا ئىسىق
ئاجرىتالايمەن، مەن مۇشۇ ئاراللىق. ئاڭلىشىمچە ئۇ [1]ئاۋۇ بەرەيىنكى
مۇقەددەس ئىلىنى ئارىلىدا ئىكەن. ئۇ ھىلىھەم ئانا يۇرتىنىڭ خۇش پۇ-
رىقى ھەققىدە سۆزلەيدىكەن. ئۇ مەن بىلەن بىر جەمەت، — دىدى.

كىمە باشلىقى باش كىيىمىنى ئېلىپ كورسىكىغا ھۆرمەت بىل-
دۈردى. دىگىر ئارقىلىق يەنە بەرەينەت قىلىنغان بىر جەمەت پادىشاھ
ئالىيلىرىغا ھۆرمەت بىلدۈردى.

رىيا بەسىرلەنگەنلىكىدىن يىغلىۋەتكىلى تاسلا قالدى

كىمە باشلىقى قولى بىلەن يىراقنى كۆرسىتىپ:

— ئاۋۇ كۆرۈنۈپ تۇرغان سانگىنېر باقىم ئارىلى،[2] — دىدى

رىۋلىس جونۇسىنىڭ يىسىدا ئۇنىڭ بىلىدىن تۇتۇپ تۇرايتى

ئىككىسىلەن يىراقلارغا بەرەر سىلىپ كاپىتان كۆرسەتكەن نىشانى

---

① مۇقەددەس ئىلىنى ئارىلىدا بەرەينەت قىلىنغان ناپولىئوننى دىمەكچى

② كورسىكا ئارىلىنىڭ ئاناچۇ قولتۇقىدىكى كىرىش ئېغىزى بولۇپ، كىمە قاتنىشى
جەبەرلىك، مەنزىرىسى ئىنتايىن گۈزەل جاي

ئىردىسەنىي .

ئۇلار ئاخىر ئەلئىھرام سەكىلدىكى تاغ ـ قىيالارنى كۆردى . كېمە ئۇ يەردىن ئايلىنىپ ئۆتۈپ ، كەڭ ، تىنىچ قولتۇقىا ئۇرۇپ بارايى . دېڭىز قولتۇقىنىڭ ئەتىرابى ئېگىز تاغلار بىلەن ئورالغان ، دۆڭ ـ تۈپىلار مۇخلار بىلەن قاپلانغانىدەك كۆرۈنەتتى .

كېمە باشلىغى جوڭ بىر پارچە تىنىل يەرنى كۆرسىتىپ :

ـــ ئاۋۇ كۆرۈنگەن يۇك ئورمانلىق ، ـــ دېدى .

كېمە ئاستا ئالغا قاراپ ماڭماقتا ، تاغ ـ ئېدىرلار جۇددى كېمىنى ئارىغا ئېلىپ قاپسىۋالغانىدەك ، ئارقا يەرەپ يۇتىشىپ كەتكەنىدەك كۆرۈ-نەتتى . كېمە تىنىل مەرۋايىتەك كۆلدە ئۇرۇپ بارماقتا . جوڭغۇر سۇنىڭ سۇرۇكلۇكىدىن يەرىدە كۆلنىڭ ئاستى كۆرۈنۈپ تۇراتتى .

دېڭىز قولتۇقىنىڭ ئۇستۇنكى يەرىپىدىكى تاغنىڭ سۇغا قاراپ تۇرغان يەرىدە ، كۆزنى قاماشتۇرىدىغان كۆمۈش رەڭلىك سەھەر را-يونى كۆرۈندى .

ئىسالىنىڭ بىرىنچى پاراخوتى پورتتا تۇراتتى . تۆت ـ بەش قىتىم ئۇتاقىن ـ يۇتاقىا ئۇرۇپ « بادىشاھ لۇئى » ناملىق كېمىنىڭ ئەترابىغا كېلىپ مېھمانلارنى كۆتۈۋالاتتى .

ژىئۇلىن يۇك ـ تاقىرىنى تىكىسنۇردى . ئۇ پەس ئاۋاز بىلەن جوتۇندىن :

ـــ جىرمەنچى جادىمغا 20 سو[1]بەرسەك ئاز كەلمەسمۇ ؟ ـــ دەپ سورىدى .

بىر ھەپتىدىن بۇيان ئۇ دائىم مۇشۇنداق ئىشلارنى سوراپ تۇ-رەتتى . لېكىن زىنىا ھەرقىسم ئاڭلىغاندا ئاچچىقلىناتتى .

ـــ كۆپرەك بەرگەن ئاز بەرگەندىن ياخشىراق ، ـــ دەپ جاۋاب بەردى ئۇ . ئۇنىڭ جاۋابىدىن بىرئاز رەنجىگەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى .

ژىئۇلىن دائىم شاراپ ئىچكىلىرى ، جىرمەنچىلەر ، يەنىۋېچىلار ھەممە ھەرخىل سودىگەرلەر بىلەن تاكاللىشىپ قالاتتى . ئۇ ھەرقىسم

---

① پۇل بىرلىكى

ئاغرىسىڭ ىرقاپ ىرىسى سوىۇلۇپ كەتكۈدەك ىالىسىپ ، ئاررا ياندا ئالغاندا ، ئىككى قولىنى ىرىىرىگە سۈركەپ تۇرۇپ :

— مەن ىاشقىلارىىڭ ئالدام خالىسىغا چۈشۈشنى خالىـ مايمەن ، — دەيتى زىياغا ھەرقىسم ھىساپ ىالوىنى ئىلىپ كەلـ گەندە ، زىيانىڭ تۇرىكى خىغىلداپ كىتەتتى . خۇتكى ئۇنىڭ ھەرىىر ھىساپ تۇرلىرىگە ئىرىنىڭ ىكرى چىقىدىغانلىقىغا كۆزى يەتەتتى . زىيا ئۇنىڭ تۇ قىلىقلىرىدىن تولىمۇ ئىزا ياريايتى ، تولۇپمۇ خىرمەتچىلەر زىۇلىن يەرگەن ئارغىسا ھاراق پۇلىنى تۇتۇپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا مەسخىرە قىلىش يەرەرى يىلەن قارىغاندا ، تومۇس قىلغانلىقىدىن تونۇيلىرىغىچە قىرىرىپ كىتەتتى .

زىۇلىن ئۇلارنى قىرغاقىخە ئۇزىتىپ كەلگەن كىمىچى يىلەن يەيە نالىشىپ قالدى .

زىيانىڭ قىرغاقىا خىقىپ كۆرگەن تۇنجى دەرىخى پالما ئىدى .

ئۇلار يولۇچىلار خۇسىمگەن چوڭ ساراىغا كەلدى ، تۇ ساراي كەڭرى كەتكەن مەيدانىڭ تۇرخىكىدە بولۇپ ، ئىككى قىسىم چۈشلۈك ناماقنى شۇ يەردە يەدى .

ئۇلار ياىلىق ياتاملار يىلەن غىرالىغاندىن كىيىن ، زىيا يارارغا بىرىپ ئاىلىسىپ ئوياپ كەلمەكچى بولۇپ ئورىىدىن تۇردى . زىۇلىن ئۇـ نىڭ يىلىكىدىن تۇتۇۋىلىپ ماڭغىلى قويمىدى . ئۇ ئاىسا زىيانىڭ قۇلـ قىغا پىچىرلاپ :

— ىىر ىىرئار ئۇخلىۋالساق قانداق ، ئامرىقىم ، — دىدى .

زىيا ھاڭ ـ تاڭ تولۇپ :

— ئۇخلىۋالساق دەمسىز ؟ مەن ھارمىدىم ! — دىدى .

زىۇلىن ئۇنى قۇچاقلىۋىلىپ :

— سىنى سىغىنىپ كەتتىم ، سۆزۈمنىڭ مەنىسىگە چۈشەندىڭـ مۇ ؟ ئىككى كۈن بولدى ! . . . — دىدى .

— ھە ، ھارىرلا ! خەقلەر نىمەدەيدۇ ؟ ياشقىلار نىمىدەپ ئويلاپ قالىدۇ ؟ سىز ئۇلاردىن كۈيكۈندۈرى ئۆي سوراشقا قانداقمۇ پېتىنالاىـ

سىز ؟ ھەي رىۋلىس ، ھەرگىز ئۇنداق قىلماڭ ، — دېدى زىنا ئۇنىڭ ئالدىدىن قىزىرىپ وە دۇدۇقلاپ .
— سارايدىكىلەرنىڭ نېمە دېيىشى ، ياكى نېمە ئويلىشى بىلەن مېنىڭ نېمە كارىم ، ئۆي ئالسام بولدى ! — دېدى رىۋلىس .
رىۋلىس ئىلىكىر كوتۇنىكىسىنى ياسىدى .
زىنا زۇۋان سۇرمەي ، كۆزىنى يۇمۇۋالدى . ئۇ مەيلى روھىي جەھەتتىن ياكى جىسمانىي جەھەتتىن بولسۇن ئېرىنىڭ بۇخىل ئارام ئالدۇرمايدىغان سەۋداسىلىقىغا بەكمۇ قارشى ئىدى . ئۆزىگە خۇشياقمىسىمۇ ، ئارانغا جىداپ بويسۇنماسلىقىغا ئىلاجى يوق ئىدى . زىنا بۇ ئىشنى ھاۋانىڭ قىلىقى ، خۇشكۇيلەشكەنلىك ، قىسقىسى بىر بومۇسسىرلىق ، دەپ قارايتى .
زىنانىڭ ھېسسىياتى يىغى قورغالمىغانىدى . ۋاھالەنكى ئېرى بولسا ، زىنا مېنىڭ قىرغىنلىقىمغا ئورناق بولىدۇ ، دەپ قارايتى .
كۈنكۈچى كەلگەندە ، رىۋلىس ئۆيىگىدىن ياناغا باشلاپ بېرىشنى بەلەپ قىلدى . بۇ ئادەم جىنگ كورسكىلىق بولۇپ ، ساقاللىق ئادەم ئىدى . دەسلەپ ئۇ رىۋلىسنىڭ سۆزىنى چۈشەنمىدى . شۇڭا ئارقا - ئارقىدىن :
— خاتىرجەم بولۇڭ ، كەچمۇ ياناق بار ، — دېدى .
رىۋلىس ياقەنسىرلىسىپ ، ئۆيىگىغا چۈشەندۈرۈشكە مەجبۇر بولدى :
— مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم ھارىرلا كېرەك . بىر بولدا خارچاپ قالدۇق ، بىرئار ئارام ئېلىۋالماقچىمىز ، — دېدى .
كۈنكۈچى ساقال - بۇرۇتلىرى ئارىسىدىن سىرلىق كۈلۈمسىرىدى . زىنا ئىرا يارىغىدىن قىچىپ كەنكۈدەك بولدى .
بىر سائەتتىن كېيىن ، ئۇلار يالچايدىن قايىپ چۈشكەندە ، زىنا كىشىلەر ئالدىدىن ئۆتۈشكە پىسالماي قالدى . ئۇ ، ياشقىلار جوقۇم ئارقىمىزدىن مەسخىرە قىلىدۇ ، سۆز - چۆچەك قىلىشىدۇ دەپ قارايتى . زىنا ئېرىنىڭ ئۆز قەلبىنى چۈشەنمىگەنلىكىگە ، قىلچىمۇ بۇر - خاتىر

قىلمىغانلىقىغا ، تەبىئى ھاۋاسى ۋە سەرگۈزلۈكىنىڭ كەملىكىگە كۆڭلىدە
ئىسانىس جايا ئىدى . رىبا ئۆزى بىلەن ژۇلىس ئوتتۇرىسىدا پەردە بارلى-
مىسى ھېس قىلدى . ئىككىسىلەن گەرچە ئەر ـ خوتۇن بولسىمۇ ، خىس
قىلىدىس ، روھى دۇنياسىنىڭ چوڭقۇر يېرىدىن بىر بىرىنى بىلۇپ
چۈشىنىپ يەتەلمەۋاتقانلىقىنى ، ھەمسەپەر بولسىمۇ ، يەنىدە قۇچاقلاش-
سىمۇ ، لېكىن ھەرگىزمۇ بىر جان ـ بىر تەن بولۇپ كېتەلمەيدىغانلىقىنى ،
شۇڭا ھەرقانچىسىنىڭ مەنىۋى يۇرمۇشىدا مەڭگۈ يالغۇزلۇق ھېس قىلىدى-
غانلىقىنى سەزدى .
ئۇلار كۆپكۆك دېڭىز قولتۇقىنىڭ باش تەرىپىدىكى كىچىك شە-
ھەردە ئۈچ كۈن تۇردى . شەھەر تاغلار بىلەن ئورالغاچقا ، شامال تەگ-
مەيتى ، شۇڭا تۇنۇردەك ئىسسىپ كېتەتتى .
ئۇلار ساياھەت قىلىپ باردىغان يۆنىلىشنى بەلگىلىدى . ئۇلار
ھەرقانداق قىسىر يوللارنى تېپىپ ئۆتۈش ئۈچۈن ، ئات مىنىش قارارىغا
كەلدى . ئۇلار كۆزى ئىسىك ، ۋىجىك ھەم چىداملىق كەلگەن كورسىكا
ئىتىدىن ئىككىنى ياللىدى ـ دە ، ياڭ سەھەردە يولغا چىقتى . قىچىر
مىنگەن يول باشلىغۇچى ئۇلارغا ھەمسەپەر بولدى . تىنىپ ئۆتىدىغان
يەرلەر ئاندالا بولۇپ ، ساراي ، قوناليۇ بولمىغاچقا ، ئۆزلىرى ئوزۇق ـ
تۈلۈك ئېلىۋالدى .
ئۇلار دەسلەپ دېڭىز قولتۇقى بويلاپ ماڭدى . ئۇزۇن ئۆتمەيلا
ئىدىرلىققا كىرىپ ، ئېگىز تاغقا قاراپ ئۆرلىدى . ئۇلار قۇرۇپ قالاي دې-
گەن جىلغىلاردىن ئۆتۈشتى ، قورام تاشلار ئارىسىدىن ئېقىۋاتقان سۇ ،
خۇددى ياۋايى ھايۋان تۇشۇرۇۋۇۋالغاندەك شىلدىرلاپ ئاۋاز چىقىراتتى .
بۇ يەر ئېچىلمىغان يۇرلۇق ، چەكسىز كەتكەن جاڭگاللىق ئىدى .
تاغ قاپتاللىرىدا ياۋايى ئوت ـ چۆپلەر ئېگىز ئۆسۈپ كەتكەن بولۇپ ،
كۈنىڭ ئىسسىقىدا سارغىيىپ قالغانىدى . ئاندا ـ ساندا تاغلىقلار ئۇچراپ
قالاتتى . ئۇلارنىڭ يەرلىرى بىسادە ، يەرلىرى ئاپلىق ياكى يەرلىرى
قېچىرلارغا ، ئىشەكلەرگە مىنىۋېلىشىپ يۈرەتتى . ئۇلارنىڭ ھەممىسى دورا
قاچىلانغان قارا مىلتىقنى ئېسىپ يۈرۈشەتتى . ئۇلارنىڭ كۆتۈرۈۋالغىنى

داتلىشىپ كەتكەن كونا قوراللار بولسىمۇ، كىشى كۆرسە تېنى ئەيمە-
نەتتى.

ئارىلىق ھەممىلا يېرى بۇرۇقلۇق ئۆسۈملۈكلەر قاپلىغان بولۇپ، قويۇق خۇش پۇراق چىچىپ تۇراتتى. بۇ ھىد خۇددى ھاۋانى ئې-غىرلاشتۇرۇۋەتكەندەك ئىدى، بۇلار تاغ بېغىرلاپ تەدرىجىي يۇقىرى كۆتۈرۈلەتتى.

كۆل رەڭ تاكى قوڭۇر رەڭلىك گىرانىت تاشلاردىن شەكىللەنگەن تاغ خوقىلىرى يىراقتىن قارىسا گويا سىرلىق رەڭ بىلەن بويالغاندەك كۆرۈنەتتى. يەر شارائىتىنىڭ ئېگىز-پەسلىك پەرقى چوڭ بولغاچقا، بەزىدە تاغ قاپتاللىرىدىن قارىسا كۆز يەتكۈسىز كاسسان دەرەخلىرى بىسىل جاڭگاللىقتەك كۆرۈنەتتى. يول باشلىغۇچى، بەزىدە گۈڭگا كۆ-رۈنۈپ تۇرغان ئېگىز خوقىلارنى قولى بىلەن كۆرسىتىپ ئىسىملىرىنى ئېيتاتتى. زىيا بىلەن ژۇلىن تاشلىرىنى كۆتۈرۈپ قاراتتى-دە، لې-كىن ھېچنەرسىنى كۆرەلمەيتتى. ئاخىر ئۇلار كىچىككىنە كۆل رەڭ بەر-سىنى كۆردى. ئۇ خۇددى تاغدىن ئۇلاپ چۈشۈۋاتقان قورام تاشقا ئوخشايتتى. ئەسلىدە بۇ كىچىك كەپ بولۇپ، گىرانىت تاشلارنىڭ ئا-رىسىدىكى قاسادا قىسىلىپ تۇراتتى. ئۇ خۇددى قۇشلارنىڭ چاڭگىسى قاسادا ئېسىلىپ تۇرغاندەك، ئېگىز تاغدا ئەل-پال كۆرۈنەتتى.

ئۇزۇن ۋاقىت ئات ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ماڭغاچقا، ژىيا چارچاپ قالغانىدى.

— بىر يىردەم ئات چاپتۇرالىمىچۇ! — دېدى زىيا. ئۇ ئىسسى بىرلا چاپچىسىپ ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى. ئۇ ئېرى مىسگەن ئاتنىڭ چىپىپ كېلىۋاتقان ئاۋازىنى ئاڭلىمىغاندەك كېيىن ئىسى ئارقىسىغا يادۇردى، زىيا ژۇلىننىڭ جىرانى ياتىرىپ كەتكەنلىكىنى، ئاتنىڭ يايلىسىنى مەھكەم تۇتۇۋېلىپ چىپىۋاتقان ئاتنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرالماي سو-كۇلداۋاتقانلىقىنى كۆرگەندە قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى. چۈنكى ژۇلىننىڭ قاملاشقان تەقى-تۇرقى، چەۋەندازلاردەك كۆرۈنۈشى كالاكچانلىقى ۋە تۇرەكسىزلىكى تۈپەيلى كۈلكىلىك تۇس ئالغانىدى.

ئۇلار ئاتلارنى يېتىلەپ ئاستا پىيادە يۈردى. يولنىڭ ئىككى يە-رىپى كۆز يەتكۈسىز قېلىن ئورمانلىق بولۇپ، دەرەخلەر خۇددى لىباس-مەك تاغ قاپتاللىرىنى جۇمكىۋالغانىدى.

ئورماننىڭ قېلىنلىقىدىن، ئىچىگە كىرگىلى بولمايتتى. ئۇنىڭدا ئۈرۈن رىراۋەندە دەرىخى، سامىرسىن قارىغىيى، ناۋا نەشپۈت دەرىخى، مەسىكى رۇمى دەرىخى، بەركەس دەرىخى، چىنارگۈل دەرىخى، دەپىنە دەرىخى، خىنىس دەرىخى، پىستە دەرىخى قاتارلىقلار بولۇپ، بۇ دەرەخ-لەرنىڭ شاخ ـ يوپۇرماقلىرى ئارىسىدا چاچقا ئوخشاش چىرمىشىپ چاڭگا بولۇپ كەتكەن مۇدەنمەن، قىرىق قۇلاق، ئۇخاۋ، سەھدان، ئىرىقۇ يوپى، شۇيىساۋ ۋە ئەتىر گۈللەر بار ئىدى.

ئۇلارنىڭ قورسىقى ئاچتى. يول باشلىغۇچى يىگىت كېلىپ، ئۇلارنى ئەتراپى مەنزىرىلىك بىر بۇلاقنىڭ بېشىغا باشلاپ كەلدى. بۇنداق بۇلاق تاغلىق يەرلەردە دائىم ئۇچراپ تۇراتتى. مۇردەك بۇلاق سۈيى قورام تاشلار ئارىسىدىكى كىچىك كاماردىن سورۇلۇپ چىقىۋاتقان تىپتىنىق ئېقىپ چىقىپ، كاشان دەرىخىنىڭ يوپۇرمىقىغا چۈشۈۋاتاتتى. يوپۇر-مىقى يولدىن ئۆتكەن كىشىلەر قالدۇرۇپ كەتكەن بولۇپ، ئۇنىڭ بىلەن بۇلاق سۈيىنى ئېلىپ ئىچكىلى بولاتتى.

رىسا ئۆزىنى ئىنتايىن يەڭگىلەك ھېس قىلدى، ئۇ خۇشاللىقىدىن ئىختىيارسىز يەنە يەنە قىلاتتى.

ئۇلار داۋاملىق يولغا چۈشۈپ، ساگۇن قولتۇقىدىكى تاغ تېغى بىلەن يۈۋەنگە قاراپ ماڭدى. ئۇلار كەچ بولاي دېگەندە كارگىرا كەن-تىدىن ئۆتتى. بۇ كەنت گىرىنىسە ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغانلارنى جىگرا-دىن قوغلاپ چىقىرىۋېتىدىغان كىشى، شۇلار يەرلىكىدىن قورۇلغانىدى. بۇلاق بويىدا، بىر توپ چىرايلىق قىزلار چۆرىدەپ تۇرغان بولۇپ، ئۇلارنىڭ يارۇق، ئەۋرىشىم بەللىرى، تومپىيىپ تۇرغان كۆكسى، زىلۋا بويلىرى ۋە گۈزەل ھۆسن ـ جامالى كىشىلەرنىڭ قەلبىنى سىرىتەتتى. رىشۇلى ئۇلۇغ ئاۋازدا ئۇلارغا « خەيرلىك كېچە » تىلىدى. قىزلار قە-دىمى دۆلەتنىڭ تىلىنى ۋە جاراڭلىق ئاۋازى بىلەن رەھمەت ئېيتتى.

ساعا كەلگەندە ئۇلار قەدىمى ياقا يۇرتنىڭ ئادىتى بويىچە قويالغۇ تەلەپ قىلدى. تۇۋلىس ئىسكى چەكتى، تىنا ئىشىكنىڭ ئىچىدىكى كۈتۈپ تۇردى. خۇشاللىقىس ئۇتنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى ياتراپ كەتتى. ياھ! ئۇ، ھەقىقى ساياھەت ئىدى. ئۇ جەت ياقىلاردىكى سەپەر ئۈستىدە كۈتۈلمىگەن خىلمۇخىل ئىشلارنى تولۇقمۇرغىلى بولاتتى.

ئۇلار قويالغۇ تەلەپ قىلغان ئۆي ئىگىسى ياش ئەر - خوتۇن ئىدى. ئۆي ئىگىسى ئۇلارنى خۇددى قەدىمكى زاماندىكى ئۇرۇق ئاقساقاللىرى ئەۋلىيالار ئەۋەتكەن ئەزىز مېھمانلارنى كۈتۈۋالغاندەك كۈتۈۋالدى. ئۇ، قۇرت - قوڭغۇزلار يامراپ، ئۆمۈچۈك تورلىرى تۇتىشىپ كەتكەن قەدىمى ئۆي بولۇپ، ياغاچلىرىنىڭ ھەممىسى چىرىپ كەتكەنىدى. ياغاچ مىخلىرى تورۇسنىكى ياغاچقا ئۆملىشىپ تۇرەتتى. ئۆينىڭ لىم ياغاچلىرى چىرىسلات تۇراتتى. ژىنا تىلەن تۇۋلىس ئەنە شۇ ئۆيدە ئاسىغ قوناق شىحى وە جوت - ياپاكى سىلىپ قوتۇپ قالدى.

ياك ئىشىنى تىلەيلا ئۇلار يەنە يولغا چۈشتى. ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئۇلار ياش ئورمانلىقتا توختاپ دەم ئالدى. بۇ قىرغۇج گىرانت تاشلاردىن شەكىللەنگەن ئورمانلىق بولۇپ، ياس چوققىلار، ياش تۈۋرۈكلەر، سائەت مۇنارىسىغا ئوخشاش خىلمۇخىل، ئاجايىپ - غارايىپ شەكىلدىكى بۇ ياش ئورمانلار ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان، دېڭىز تورالغىنىڭ سوقۇشى وە دېڭىز تۇمانلىرىنى يالىسى ئارقىلىق شەكىللەنگەندى.

كىسلەرنى ياك قالدۇرىدىغان بۇ قىيا تاشلارنىڭ تەرلىرىنىڭ ئېگىزلىكى ئۈچ تۆت مېتىر كېلەتتى. بۇ تاشلارنىڭ شەكلى خىلمۇ خىل، تەنى ئىسىكە، ئۇزۇن، ئىللىپس شەكىللىك، ئەگرى - توگرى، ئىلمەك شەكىللىك، پۈچۈق بولۇپ، كىشىنىڭ خىيالىغا كىرىپ چىقمايدىغان تەرزدە غەلىتە وە قىزىقارلىق ئىدى. تىرانىس قارىسا ئۇلار خۇددى دەرەخ، ئوت - چۆپ، ياۋايى ھايۋانلارغا ئوخشايتتى. تەزىلىرى جانىۋە ياشقا، ئادەملەرگە ئوخشايتتى. تەزىلىرى ئۇزۇن تون كىيگەن شەيخلەرگە ۋە ئۇخلاۋاتقان خوتۇن قىزلارغا ئوخشايتتى. بۇ غەلىتە مەخ-

لۇقلارنىڭ ھەممىسى ئادەم قارا باسقاندا كۆرىدىغان نىرىغۇچلارنىڭ ھېس-
لىسىدەك ، قانداقتۇر بىر يەلوە پىرىنىڭ ئىرادىسى بويىچە ياسالغاندەك
ئىدى .

رىسا قاينى ھاياجانلانغانلىقىدىن نېمە دېيىشنى بىلمەي قالدى . ئۇ رىبۇلىسنىڭ قولىنى مەھكەم تۇتۇۋېلىپ ، بۇ گۈزەل مەنزىرىلەرگە روھ-لىنىپ قارىدى ، قەلبىدە مۇھەببەت قوزغالدى .

ئۇلار بۇ غەلىتە تاش ئورمانلىقىنى چىققاندىن كېيىن ، بوساتسىلا يەنە بىر قولتۇققا دۇچ كەلدى . ئۇ جامغا ئوخشاش قوڭۇر گرانىت قىيا بى-لەن ئورالغاندى . قوڭۇر قىيا تاش ياپيېشىل مەرۋايىتتەك دېڭىز سۈيىگە سايە تاشلايتى .

— ئاھ ! رىبۇلىس ! — رىسا ۋارقىرىۋەتتى . ئۇ قاينى ھاياجانلا-نغاچقا باشقا گەپ قىلالمىدى . بۇ گۈزەل مەنزىرىلەرنى كۆرۈپ ئىلىقىپ قالغاندەك ، كۆزىدىن ئىككى تامچە ياش تامچىدى . رىبۇلىس ھەيران بولدى - دە :

— ئامرىقىم ، نېمە بولدۇڭ ؟ — دېدى .

رىسا كۆزىدىكى ياشنى سۈرتۈۋېتىپ مىيىقىدا كۈلدى - دە ، تىت-رىگەن ئاۋازدا :

— ھېچنېمە بولمىدى . . . پەقەت روھىم بىر ئاز . . . ئۇقمايمەن ، نېمە ئۈچۈندۇ . . . بىر ئاز ھاياجانلىنىۋاتىمەن . بەك خۇشال بولۇپ كې-تىۋاتىمەن . كىچىككىنە ئىنىمۇ قەلبىمنى ناھايىتى ھاياجانغا سېلىۋاتىدۇ ، — دېدى .

رىبۇلىس ئاياللارنىڭ مۇنداق روھىي ھالىتىنى چۈشەنمەيتتى . دائىم كىچىككىنە ئىشلارمۇ ئاياللارنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى لەرزىگە سېلىۋېتىدۇ ، ئازغىنا قىزغىلىقمۇ ئۇلارنى خۇددى چوڭ ئامەت كەلگەندەك خۇشاللاندۇ-رىدۇ ؛ بىلىپ بولمايدىغان قانداقتۇر بىر خىل ھاياجاندىن ئۇلار ئەس - ھوشىنى پۈتۈنلەي يوقىتىپ قويىدۇ ، ئۇلار ياكى خۇشاللىقتىن ، ياكى ئۈمىدسىزلىكتىن سەۋدايى بولۇپ قالىدۇ دەپ ئويلايتتى .

رىسانىڭ بۇ كۆز - يېشى رىبۇلىسقا غەلىتىدەك تۇيۇلدى . رىبۇلىس

بۈٮـۈں دىعٮى ٮىلەں ئوكعۇل ـ دوكعۇل ٮاع ٮوللىرٮعا فاراپ كىلىۋاـ
ٮاٮنى . شۇكا :

ـــ سەں ٮاحشىسى ئىٮسڭعا ئۇٮداىراق فارا ، ـــ دىدى . ئۇلار مىـ
ڭىش فىس ٮولعاں ٮار چىعىر ٮول ٮىلەں دىڭىر فولتۇفىعا فاراپ تۆـ
ۋەٮگە ماڭدى ، ئالدى ئوڭ ٮەرەپكە ٮۇرۇلۇپ فاپقاراڭعۇ ئوٮما ٮاع حىلـ
عىسىعا چۈشتى .

لىكىن بۇ ٮولدا مىڭىش ھەفىفەتەن فىيىن ئىدى . شۇڭا :

ـــ پىيادە ماڭساق فانداق ؟ ـ دەپ تەكلىپ بەردى ژۇلىس ئۇـ
ٮىڭعا ، ژىسا حۇشاللىق ٮىلەن ماقۇل ٮولدى ؛ ٮاٮىلا فورعالعاں ٮىردەملىك
ھەۋەسسىز كىشى ، ئۇنىڭ ٮىلەں ٮالعۇز پىيادە مىڭىش ژىسا ئۈچۈن ئىنـ
ٮاٮىن كۆڭۈللۈك ئىش ئىدى .

ٮول ٮاشلىعۇچى فىچىر ۋە ئىككى ئاتنى ٮىلەپ ئالدىدا كەتتى .
ئۇلار پىيادە ئارقىدىن ئالدىرىماي ماڭدى .

ٮۇفىرىدىن ـ ٮۆۋەنگىچە ٮىزىلغان بۇ ٮاعلىك ئويمۇرىسى ٮار
حىلعا ٮولۇپ ، چىعىر ٮول مۇشۇ ٮىزمىكى ٮار حىلعىدىن ئۆتەتتى .
ٮولنىڭ ئىككى تەرىپى ئىگىز ٮىك ٮار ئىدى . سىددەتلىك ئىفىم بۇ حىلـ
عىنى ٮولاپ پەسكە فاراپ ، حۇددى ئاتفان ئوفتەك دەھشەتلىك ئافاتتى .
ھـاۋا ئىنتاٮىن سالفىن ئىدى . ٮاع ـ فىيالار فوڭۇر رەڭ تۇس ئالعان ٮوـ
لۇپ ، تۆفىرىعا فارىسا ئادەمنىڭ ٮىشى فىسىپ ٮۇرىدىكى چۈشلەپ كىتەدـ
مى .

ٮوساتتىن حىففان ئاۋاردىن رىنا حۆچۈپ كەتتى . ئۇ ٮىشىنى
كـۆٮۈرۈپ فارىۋىدى ، ٮوعان ٮىر فۇش ٮاشنىڭ كامىرىدىن ئۇحۇپ
حىففى . ٮۇ ، سا ئىدى . ئۇنىڭ كەڭ ٮىسلعان فاٮاٮلىرى حۇددى ٮۇ
حلعىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى ٮارلارنى ٮەكشۈرۈۋاتقاندەك ئىدى . ئۇ
ئاسماٮعا ٮىك كۆٮۈرۈلدى ـ دە ، كۆرۈٮمەي فالدى .

تەٮە ٮىر دەم ماڭعاندىن كىيىن ، ٮۇ ٮاعنىڭ ٮىرىفى ئىككى ٮۆلەك
ٮولدى . ئەگرى ـ ٮوگرى ٮار چىعىر ٮول ٮۇفىرىعا فاراپ ئۆرلەٮتى ؛
ٮولنىڭ ئىككى تەرىپى چوڭفۇر ھاڭ ئىدى . رىسا ٮىسكلەپ ئالدىدا ئىلدام

ماكاتىى . ئۇ مالىا ىاشلارىى ىسىپ جۇسۇرۇوىسىب ، جوكفۇر ھاكعا
فاراىسى . رىۇلس رىساىىڭ كەىسدىں كىلىۋاىاىى . ئۇ ھاسراب كەىكەں
ىولۇپ ، ىىسىى فىسىسىں فورفۇپ كۆرىى بولدىں ئۇرمەى مىكىۋاىاـ
مى .

فۇىاش ئۆرىىڭ ئىللىق ىۇرىنى ئۇلارىىڭ ئۇسىگە سەپىى ، ئۇلار
ئۆرلىرىى رىداىدىں فۇىۇلۇب جىغاىدەك ھىس فىلدى . ئۇلار چاڭعىعاـ
ىدى . فورام ىاشلار ئارىسدىں كىجىك ئىغسى ىوىلاب مىكىپ ، ىىر
ىۇلافى كۆرۈب فالدى . ىۇلاق سۇىى كىجىك ىو ىلەں ئىغسلعاں بوـ
لۇب ، چاروا ماللار وە مالجىلار ئىجەىى . ىۇلافىڭ ئەىراپىى مۇح فاپلاب
كەىكەىدى . ژىىا ئىگىسىپ ئۇجۇملاپ سۇ ئىحىى . رىۇلىمۇ ئۇىى دوـ
رىدى .

رىىا مۇردەك ىۇلاق سۇىى ىلەں ھۇرۇرلىىب سالغىداۋاتعاىدا ،
رىۇلس ئۇىى ىلىدىں فۇحافلىۋالدى ھەمدە ئۇىىڭ ىلەں ىوىىڭ سۇ
كوكىراب حۇشۇواتعان ىىرىى ىالاشى . ژىىا فارشىلىق فىلدى ، ئۇلار
ىىر ىىرىى ئىسرىپ ـ ىارىىشىپ ئىلىشاىى . ىۇ ئىلىسىىا ھەر ئىككىـ
سىمۇ ىوىى ئىگىلەش ىۇرسىىگە ئىگە ىولاىنى . ىوىىڭ ئۇحسى ىۇىۇوالـ
عاندا فوىۇب ىەرمەىى . مۇردەك ىۇلاق سۇىى ىالاش ـ ىارىىشىا ىىردەم
ئۇرۇلۇب فالاىى . ىىردەمدە ىەنە كوكىراپ ئىنىلىپ چۇشۇپ ، ئۇلارىىڭ
ىۇر ـ كۆرلىرىى ، كىسم ـ كىجەكلىرىى وە فوللىرىى ھۆل فىلىۋىـ
مەىى . چاحراب جىغقاں سۇ ىامچىلىرى ئۇلارىىڭ چاحلىرىعا حۇشۇب ،
حۇددى ئۇىجە ـ مارحاىدەك كۈں ىۇرىدا كۆرىى جىغىپ ىارفىراىسى .
ئۇلارىىڭ فىرعىں فۇجافلىسىپ سۆىۈشۈشلىرى كوكىراپ چۇشۇواتعاں
ىۇلاق سۇىىگە ىەڭكەش ىولاىى .

ىوساىس رىىادا ھاواىى ھەوەس فورعالدى . ئۇ ئاغرىعا لىق سۇ
ىوشقۇرۇپ لەۋلىرىى رىۇلىىڭ ئاعرىعا ىاقاب ىۇرۇب ، ئاعرىدىكى سۇىى
رىۇلىعا ئىجكۈردى . ئۇىىڭ سۇ ىوشقاں ئىككى فوورى ىۇلۇمدەك كىرىـ
لىپ كەىكەىدى .

رىۇلس مىغىدە كۈلۈپ ، فۇجىغىى ئاحىى ، ىوىىى سورۇب ىەـ

شىنى سەل ئارقىسىغا تاشلاپ خاتىلىق بۇلاق ئاغزىدىن بولدۇقلاپ چى-
قىۋاتقان سۇنى قىسىپ - قىسىپ ئىچتى. لاۋۇلداپ تۇرغان يالقۇن كەبى
بىر ئىسسىق ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى چۇلغىۋالدى.

زىننا ئادىتى بويىچە تاراكەت بىلەن ئەركىلەپ ئۇنىڭغا تو-
لەندى: ئۇنىڭ يۈرىكى گۈپۈلدەپ سوقاتتى؛ كۆيۈرۈلۈپ تۇرغان كۆك-
رىكى ئۇنى بىحسۇ جەلپكار كۆرسىتەتتى. كۆزلىرى خۇمارلىشىپ غا-
يىۋانە جاقناتتى. ئۇ تىترىلىق ئاۋاز بىلەن:

زىننا... مەن سىزنى سۆيىمەن! — دېدى. ئۇ قىسىم زىننا
ئۇنىڭغا بەلەپ قويدى ۋە ئۆزىنى ئوڭدىسىغا تاشلاپ ياتتى - دە، ئۇيال-
غىنىدىن ئىككى قولى بىلەن قىزىرىپ كەتكەن يۈزىنى ئېتىۋالدى.

زىننا ئۇنىڭ ئۇيىسىگە ئۆزىنى ئېتىپ، ئۇنى چىڭ قۇچاقلاپ
سۆيۈپ كەتتى. زىننا خۇمارىدىن چىققاندەك راھەتلىنىپ ئەركىن نەپەس
ئالاتتى. ئۇ تۇيۇقسىز زىل ئاۋاز بىلەن چىرقىرىۋەتتى. خۇددى چاقماق
چاققاندەك بولغان بۇ نەسىرگە ئۆزى سەۋەبچى ئىدى.

ئۇلار ساھايىتى نەسىنە باغ چوققىسىغا چىقتى. زىنانىڭ يۈرىكى
توختىماي ئويناپ تۇراتتى. لېكىن ئۇلارنىڭ چارچاپ ھالى قالمىغانىدى.
ئۇلار كەچچە ئىئۇرۇغا بېسىپ كېلىپ، يول تاشلىغۇچىنىڭ يۈگىنى ياتۇل
بالانىرىسىنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قالدى.

ئۆي ئىگىسى ئېگىز بويلۇق، دوكراق، قاۋۇل ئادەم بولۇپ،
ئۆپكە كېسىلىگە گىرىپتار ئادەمدەك ئەمكىن قىياپەتلىك ئىدى.

ئۆي ئىگىسى ئۇلارنى تاشلاپ ياتىدىغان ئۆيگە ئېلىپ كىردى.
بۇ قاراڭغۇ تاش ئۆي بولۇپ، ئىچىدە ھېچقانداق سەرەمجان يوق ئىدى.
لېكىن ھېچنىمىدىن بەھرىمەن بولۇشنى بىلمەيدىغان بۇ زاتوندا مۇشۇنىڭ
ئۆزى خېلى چوڭ ئىش ئىدى. ئۆي ئىگىسى كورسىكا تەلەپپۇزىدا —
فرانسۇزچە ۋە ئىتالىيانچە ئارىلاشقان — ئۇلارنى قارشى ئالىدىغانلىقىنى
بىلدۈردى. بۇ چاغدا ئىچكىرىدىن بىر ئاۋاز ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى، بۇ،
قوڭۇر چاچلىق، بويى پاكارغىنا، كۆزلىرى قارا ۋە ئويناپ تۇرىدىغان،
قاراماتاق، بېلى بىر تۇتام ياشلىق ئايال بولۇپ، كۈلۈمسىرەپلا تۇراتتى.

ئۇ ئالدىغا مىڭىپ رىسانى قۇچاقلىدى. رىۇلىس ىىلەن قىرعىن قول ئىلى-
سىپ كۆرۈشتى وە:
— ھارمىعايسىز خانىم، ھارمىعايسىز ئەپەندى، ھەممىڭلار سالا-
مەت كەلگەنسىلەر؟ — دەپ قايتا-قايتا ىىجلىق سورىدى.
ئۇ ىىر قولىنى يوتىغا ئىسىۋالغاچقا، ىىر قولى ىىلەن مىھمانلارنىڭ
باش كىيىم وە يەلپۈگۈچلىرىنى ئالدى، ئۇ ھەممەيلەنگە سىرىغا چىقىپ ئالى-
ىىپ كىلىشنى ئىيتتى. ئىرىگە:
— سىز ئۇلارنى جۆگىلىپ كىرىڭ، كەچلىك تاماق ۋاقتىدا
قاتنىشىپ كىلىڭلار، — دىدى.
پالىنىرىسى ئەپەندى شۇئان جوپۇسنىڭ ئىشقىنى يوتىچە ئۇ باش
ئەر - جوپۇتلارنى ئىلىپ كەتتى كۆرسەتكىلى كەتتى. ئۇ ساياب دەس-
سىگەندەك ماڭاتتى؛ تىلىنى خاتاپ گەپ قىلاتتى؛ يۆتىلىپلا تۇراتتى؛
ئۇ ھەرقىتىم يۆتەلگەندە: «بۇ تاغ - جىلغىلارنىڭ سوغۇق ھاۋاسى مەن-
دەمگە ئۇرۇۋاتىدۇ» دەپ قوياتتى.
ئۇ ئۇلارنى تاشلاپ خىجىر يولدا كىتىپ باراتتى. يولنىڭ ئىككى
يەرىپىدە ئىگىز ئۆسكەن كاشتان دەرەخلىرى بار ئىدى. ئۇ قەدىمىنى
توختىتىپ، توغۇق ئاۋاز بىلەن:
— مىنىڭ بىر بەۋرە ئاكام رالى زىيالد مۇشۇ يەردە ماتى لۇرى
يەرىتىدىن ئۆلتۈرۈلگەن. شۇچاغدا، يەنى ماتى بىزدىن ئۆن قەدەم نې-
رىدا، يەندا تۇلغاندا، مەن ئاۋۇ يەردە، بەۋرە ئاكامنىڭ يېنىدا تۇراتتىم.
«رالى، — دەپ تۇۋلىدى ماتى، — سەن ئەمدى ئالىرگاسقا بارما؛ بار-
غۇچى بولما، ئەگەر باردىغان بولساڭ، سىنى توغۇرلۇتىمەن، ساڭا
تۇنى ئالدىن ئىيتىپ قوياي» دىدى.
— مەن ئۇنىڭ تىلىكىنى تۇتۇۋىلىپ: «رالى تولدى بارماڭ،
بارسىڭىز ئۇ دىگىنىنى قىلىدۇ» دىدىم.
— ئۇلار بىر قىرىنى تاللىشىپ قالغاندى، ھەرئىككىلىسى ئۇنى
تاجىنى كۆرەتتى، ئۇنىڭ ئىسمى پولىوسكۇب ئىدى.
— لىكىن رالى: «ماتى، مەن بىرئۆزۈمەن؛ مىنى توسالماي-

سەن » دەپ وارقىرىدى .
— بۇ جاعدا ماڭا مىلتىقنى قولىعا ئالدى ـ دە ، ئوق چىقاردى .
مەن مىلتىقنى قولۇمعا ئىلىشعا ئۈلگۈرەلمىدىم . راستىڭ پۇتلىرى گويا ئارعامچا ئوتىعان بالىلارنىڭكىدەك كۆتۈرۈلۈپ كەتتى . شۇنداق بولدى ، ئەپەندى ، مىنىڭ ئۇتتۇمگە تەگىلدى . مىلتىقىم قولۇمدىن چۈشۈپ ، ئاۋۇ كاساپ دەرىخىنىڭ تىگىچە دوملاپ كەتتى . راستىڭ ئاعرى بوعان ئىنجىلعانىدى . لىكىن ئۇ بىر ئىعىرمۇ سۆز قىلمىدى . چۈنكى ئۇ ئۆلگەنىدى .
باش ئەر ـ خوتۇنلار ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ تۇرۇپ قالدى . ئۇلار كۆزلىرىنى بوعان ئىچىپ قانىللىق دىلوسىنىڭ ئىعىر ـ تىنىق ، ئاعرى باش بۇ گۇۋاھچىسىعا بەرەر سالدى .
— قانىلچۇ ؟ — دەپ سورىدى ژىنا .
پىائول پالاتىرنى بىر بۆلىپ قويۇپ ، سۆزىنى داۋاملاشتۇردى :
— ئۇ ناعما قىچىپ كەتتى ، ئىككىنچى يىلى ئاكام ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتتى . سىرگە مەلۇم ، ئاكام قىلىپ بالانىرىنى قاراقچى ، — دىدى .
ژىنا ئەندىكىپ كەتتى ـ دە :
— سىزنىڭ ئاكىڭىز ؟ قاراقچىمۇ ؟ — دىدى .
ھىلىقى بەمكىن كورسىكىلىقنىڭ كۆزلىرىدە مەعرۇرلىنىش ئالا- مەتلىرى ئەكىس ئەتتى .
— شۇنداق . خانىم ، ئۇنىڭ داڭقى چىقىپ كەتتى ، ئۇ ئالتە ژاندارمىنى ئىتىپ ئۆلتۈرگەن . كىنىن ئۇ ۋە نىكولاي مورال بىئولدا قورشاۋدا قىلىپ ، ئالتە كۈن ئىلىشقان ، ئاخىر ئاچلىقتىن ئۆلەي دەپ قالعاندا ، ئاندىن نىكولاي تىلەن بىرلىكتە ئۆلگەن . ئۇ قىلچە ئاعرىماي ، بۇ جىل ئىسلار بۇ بەرنىڭ ئادىتى ، — دەپ قوشۇپ قويدى . ئۇنىڭ بۇ نەلەپپۇزى خۇددى ئۇنىڭ « بۇ بەردىكى تاغ ـ جىلعىلارنىڭ سوعۇق ھاۋاسى » دىگەن سۆزى تىلەن ئوخشاش ئىدى .
ئۇلار كەچلىك تاماققا قاتتى . ھىلىقى كورسىكىلىق ۋىچىك ئائىل ئۇلارنى خۇددى ئاپرىلىعىلى 20 يىل بولعان كويا بوتۇشلىرىدەك مىھمان

قىلدى .

ژىنادا ، ئەمدى رىبۇلىس قۇچاقلاپ ياغرىغا ياسىنا ، مەندە يانا يۇلاي يېشىدىكى مۇخلارنىڭ ئۆسىدە يېقىندەك غەلىبە سىرىم ۋە ئۈش-مۇمۇت تىرەك نەنە پەيدا بولامدۇ - قانداق ؟ دىگەن ۋەھىمە ۋە ئەنسىز-لىك پەيدا بولدى .

ئۆيدە ئىككىسى يالغۇز قالغاندا ، ئۇ رىبۇلىسنىڭ ھەۋىسىنىڭ ئۆرىدە ئۇنىڭغىچە ئوخشاش ھەۋەس قوزغىيالماسلىقىدىن بېشى قاتتى . لېكىن ئۇ ياھاسى يىرلا خاتىرجەم بولدى . چۈنكى شۇكۈنى كېچىسى ، ئۇ ئىشق - مۇھەببەت شارابىنىڭ تەمىنى ھەقىقىي تېتىغان ۋە ئاجايىپ لەززەت ئالغان بىرىنچى كېچە بولدى .

ئەتىسى ماڭىدىغان چاغدا ، رىبانىڭ بۇ ئەسكى ئۆيدىن ئايرىل-غۇسى كەلمىدى . چۈنكى دەل مۇشۇ ئۆي ئۇنىڭغا بىرخىل يېڭى تەخسىس نەھرىمەن بولۇشنىڭ باشلانغانلىقىنى ھېس قىلدۇرغانىدى .

ژىنا بۇ ئۆينىڭ ئابال خوجايىنى ياناۋ ئۆيگە باشلاپ كىرىپ ئۇنىڭغا ھېچقانداق سوۋغا بەرەلمىگەنلىكى ، يىراق ، قايسى بىرپىلا پا-رىژدىن خاتىرە بۇيۇم ئەۋەتىدىغانلىقىنى ، بۇ خاتىرە بۇيۇمنىڭ ئۇنىڭ قارىشىچە مۇقەددەس ، مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە بولىدىغانلىقىنى ئوچۇق چۈشەندۈردى .

كورسىكىلىق ئابال ئۆزە ئىسىپ ، ئۇنىڭ سوۋغا ئەۋەتىشى رەت قىلدى . ئاخىرىدا ئاران ماقۇل بولدى :

— بولدى ، ماڭا بىر دانە كىچىك ياپىچا ئەۋەتىپ بېرىڭ ، ئىن-تايىن كىچىك بولسۇن ، ئىنتايىن كىچىك ، — دېدى .

ژىنا ھەيران بولۇپ ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارىدى . ھېلىقى ئابال ژىن-نانىڭ يىغا كىلىپ قولىقىغا ، قانداقتۇر بىر خۇش خەۋەر يەتكۈزىد-ىغاندەك ، قەلبىدىكى سىرىنى ئاشكارىلايدىغاندەك پىچىرلىدى :

— ياپىچىنى بولدىشىمنىڭ ئىسمىنى ئۆلۈملۈش ئۈچۈن ئىشلە-تىمەن .

ئۇ كۆلۈمسىرەپ تۇرۇپ ، يېڭىلىق قولىدىكى يىسى يىشۇيدى ،

دۈگىلەك ئاپئاق گۆشىنىڭ ئۈستىدە يارىۇق ىولۇب ساقىاي دەپ قالغاں ئۆرۈں ىىجاق ئىرى كۆرۈىدى .

— ئەگەر مىنىڭ كۈچۈم ئۈىكچىلىك ىولمىغاں ىولسا ، — دىدى ئۇ ، — مەں ئاللىقاچاں ئۆلگەں ىولاتتىم ، ئىرىم مىنى چۈشەىگەچكە پە-قەت كۈىلىمەيدۇ ؛ ىىرمۇ ىىلگەىسىر ، ئۇ كىسەلچاں ، ئاچچىقى ياماں ئە-مەس . ھالىۇكى ، مەں ىوغرا ئاياالمەں . چاىىم ، لىكىں ىولدىسىمىىڭ ئى-مىسى ىىمە ئاڭلىسا شۇىىڭغا ئىشىىب كىتىدۇ . ئۇ مىىىڭ ئىرىم ئۈچۈں ياھەقچىلىقنى كۆرگەىدە چىداب تۇرالمايدۇ ؛ ئۇ تۇىىڭدىں ھەرگىزمۇ قول ئۈزمەيدۇ . شۇڭا ئەگەر مەندە ىىر كىچىك ياپىچا ىولىدىغاں ىولسا ، چا-ىىرجەم ىولاتتىم ، ئۆچ ئالالماي قىلىشىں ئەىسىرىمەيتتىم .

رىىا ياپىچا ئەۋەىىب ىىرىشكە ماقۇل بولۇپ ، تۇ ىىڭى تونۇشقاں دوستى تىلەں سەمىمىي قۇچاقلىشىپ خوشلاشتى ـ دە ، ىولغا راۋاں ىولدى .

رىىايىك كىيىكى ساياھەتلىرى جۇددى ياھاردا كۆرگەں چۈ-ىىگە ئوخشايتتى . ئەر ـ خوتۇں ئىككىلەں شۇىداق ئامراق ، ئىجىل ىولۇپ كەتتىكى ، قۇچاقلىشىپلا تۇرەتتى ، ئايرىلىشقا رادى كۆرى قىل-مايتتى . رىىا ھەممىنى ئۇىتۇتتى ، مەيلى مەىرىتلىك چاللار ىولسۇں ياكى ئۇ تۇرغاں يەردىكى كىشىلەر ىولسۇں ، ھەممىسى ئىسىدىں چىقاردى . ئۇ-ىىڭ قەلبىدە يالغۇز زىۇلىىلا قالغانىدى .

تۇ ئىككىسىىڭ ئوتتۇرىسىدا جۇددى ياللارچە ئىناقلىق ۋە ئامراقلىق پەيدا ىولدى . ئۇلار ئىىق ـ مۇھەىبەتتىن كەلسە ـ كەلمەس يەرسىلەرنى تولۇپ چىقتى . ئۇلار چىلمۇچىل شىرىں ئەمما ىىقسىز ئا-ياغلىرىنى ئوتتۇرۇپ چىقاردى ، يەدەنلىرىنىڭ دائىم سۆيىدىغاں يەرلى-رىگە ، كۆرگە كۆرۈىدىغاں ۋە كۆرۈىمەيدىغاں يەرلىرىگىچە قىرىقارلىق ئىسىملارنى قويۇپ چىقتى .

ژىىا ئۇچلىغاندا ئوك يەرىپىي ىىسىپ يايتى ، شۇڭا ئۇىىڭ سول كۆكسى ساڭگىلاپ قالاتتى . زىۇلىں تۇىىڭغا دىققەت قىلدى ۋە ئۇ-ىىڭغا « سايا ق » دەپ نام قويدى . ئوك كۆكسىىڭ قوڭۇر رەڭلىك

بوپچىسى سۆنگەندە ئىسسىق سىزىمچان بولغاچقا، ئۇنىڭغا « مەشۇق » دەپ نام قويدى.

ئىككى كۆكسىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى توشلۇقى « ھامامىنىڭ سانتۇن بولى » دەپ ئاتىدى. چۈنكى ئۇ بەربى زىۋلىس داۋاملىق ئوتىنىسى؛ تەبە بىر بولى توشۇرۇن بولۇپ، ئوتا جىلغىسىدىكى ئىشق ـ مۇھەببەتنى جايىرىلەش ئۈچۈن ئۇنىڭغا « داماسكا بولى »[1] دەپ نام قويدى.

تاسىتا بارغاندا، بول تاشلىغۇچىغا پۇل بىرىشكە توغرا كەلدى. زىۋلىس تانچۇقىسى بىر ھارا ئاجىۋرۇپ مۇۋاپىق پۇل چىقىرالماي ريناغا:

— ئاپاڭ بەرگەن ئىككى مىڭ قرانكىنى ئىشلەتمىگەندىكىن ماڭا بەرگىنە! ئۇنى مەن تىنمغا سىلىپ قويسام تاجسىراق بولارمىكىن، ئۇ چاغدا پۇل پارچىلىمەن دەپمۇ يۈرمەيمەن، — دىدى.

رىنا تانجۇقىدىكى پۇل قاپچۇقىنى ئىلىپ زىۋلىسغا بەردى.

ئۇلار لىئوۋاغا يىتىپ كىلىپ، قلورىنى، گىنوبە ھەمدە كولىنە جوك بولىدا بارلىق مەبرىرلىك زانۇىلارنى سەيلە قىلدى.

شىمال شامىلى سوقۇپ تۇرغان بىر ئەتىگەنلىكى ئۇلار ئاخىر مارسىلغا يىتىپ كەلدى.

ئۇلار ئاي يىرەكلىك تاغلىق جاڭرىدىن ئايرىلغىلى ئىككى ئاي بولغان بولۇپ، بۇ 15 ـ ئۆكتەبىر كۈنى ئىدى.

يىراقىكى تورماندىندىن كەلگەن سوغۇق بوران رىنانىڭ كۆڭلىنى غەش قىلدى. تىقىدىن تۇيان زىۋلىس ئۆزگىرىپ ھارغىن ۋە سوغۇق مۇئامىلىلىك بولۇپ قالغانىدى. تۇنىڭدىن رىنانىك كۆڭلىدە بىرخىل نامەلۇم ئەندىشە پەيدا بولدى.

قوياش تۇرى ئىللىپ تۇرغان جەنۇبىي ئايرىلىشقا رىنانىڭ

[1] « داماسكا بولى »، « ئىسجىل » دىن ئىلىنغان ئەولىيا ياورۇ داماسكىغا بىرىش بولىدا چۈش كۆرگەن شۇنىڭدىن كىيىن جرىستىيان دىنى مۇرىتلىرىنىڭ رىناكەشلىكىدىن قۇتۇلۇپ، جرىستىيان دىنىنىڭ مۇرىتى بولغان بۇ ئىدىئوم ھەرقانداق ئىدىيە ھىسسىيات، تىگى كۆز قاراشنىڭ تۇيۇقسىز ئۆزگىرىدىغانلىقىغا تەمسىل قىلىنغان. بۇ يەردە رىنانىڭ دەسلەپ مۇياسىۋەت قىلىشى تاقتۇرماي قارشى تۇرغانلىقى، كىيىن ئوتا تىغى ئىسكىدىكى تۇلاقىنىڭ تىندا شەھۋانى ھەۋىسىنىڭ قورغاللىقىنى كۆرسىتىدۇ

كۆزى قىماستى. شۇڭا قايتىش ۋاقتىنى يەنە تۆت كۈن كېچىكتۈردى. ئۇ ئۆزىنىڭ بەختلىك سەپىرىنىڭ ئاياغلاشقانلىقىنى ھېس قىلدى.

ئۇلار ئاخىر بۇ يەردىن ئايرىلىشقا مەجبۇر بولدى. ئۇلار پارىژغا بېرىپ ئاي تېرەكلىك باغلىق جاڭگىردىكى ئۆيگە كېرەكلىك بارلىق لازىمەتلىكلەرنى ئالماقچى بولدى. ژىنا ئاپىسى بەرگەن پۇلنى ئېسىگە ئېلىپ، ئۇنىڭغا كۆڭلىدىكىدەك نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئالغىلى بولىدىغانلىقىنى ئويلاپ شادلىقىن ئۆزىنى باسالماي قالدى. لېكىن ھەممىدىن ئاۋۋال ئۇنىڭ ئېسىگە كەلگىنى ئېۋرودىكى ھېلىقى كورسىتلىق ئايالغا ئەۋەتىپ بەرمەكچى بولغان ياپانچا كەلدى.

ئۇلار پارىژغا بارغىنىڭ ئەتىسى ژىنا:

— سۆيۈملۈكۈم، ئاپام بەرگەن پۇلنى قايسۇرۇپ نەرسىگە قانداق؟ مەن نەرسە-كېرەك ئالايمى، — دېدى ئۇ رېنۇلسغا.

رېنۇلس نارازى بولغان قىياپەتتە:

— قانچىلىك پۇل كېرەك؟ — دەپ سورىدى.

ژىنا ھەيران بولدى-دە:

— بۇ قانداق گەپ؟... قانچىلىك نەرسىگە بېرىڭ، — دېدى دۇدۇقلاپ.

— ساڭا يۈز فرانك بېرەي؛ لېكىن قالايمىقان خەجلىمە، — دېدى ئۇ ئۇلاپلا.

ژىنا نېمە دېيىشنى بىلمەي ئەجەبلەندى ھەم قىس ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى. ئاخىر ئارىسالدى بولۇپراق شۇنداق دېدى:

— لېكىن... مېنىڭ پۇلنى سىزگە بېرىسىم...

ئۇنىڭ سۆزى ئاخىرلاشمايلا رېنۇلس گەپنى يارىۋالدى:

— شۇنداق، توغرا ئېيتىسىز. بىز بىرلىكتە تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتىمىز، پۇلىڭ سىنىڭ يانچۇقۇڭدا ياكى مېنىڭ يانچۇقۇمدا تۇرغىنىنىڭ نېمە پەرقى بار؟ پۇل بەرمەيمەن دېمىدىم. مانا يۈز فرانك بېرەي دېدىمغۇ؟

ژىنا كۆپرەك سورىشقا پېتىنالمىدى-دە، بىر ئېغىزمۇ گەپ قىل-

ماسىنى يەنە بىللا ئالدى . ئۇ كىچىك باپاچىدىن باشقا ھىچنەرسە سىنىۋالالمىدى .

بىر ھەپتىدىن كېيىن ، ئۇلار ئاق بىرەكلىك باغلىق چاكىرىغا قاراپ يولغا چىقتى .

6

پۇتۇن ئائىلىدىكىلەرنىڭ چوڭ ـ كىچىك ھەممىسى جىشلىق ئاق رىشانكىسىنىڭ ئىسكى ئالدىدا كۈتۈپ تۇرۇشقاندى . بەتۇن سىت كەلدى . كۆپچىلىك ئۇلار بىلەن ئۇرۇنىچە قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپ سۆيۈشتى . بارۇن چاتىم ئۆرنى تۇنۇۋالالماي تىلاپ كەتتى . زىنا- نىڭمۇ كۆڭلى تۇرۇلۇپ بىردەم كۆز يېشى قىلدى . بارۇن خۇ- شاللىقىدىن ئۇيان ـ بۇيان ماڭاتتى .

ئىشىكنىڭ ئالدىدا تۇك ـ باقلارنى چۇشۇرۇۋاتقاندا ، زىنا مېھمان- خانىدىكى مەشىنىڭ ئالدىدا سەپەرخەرجىنى سۆزلەپ بەردى . ئۇ باھاسىنى روھلىنىپ سۆزلەيتتى . بەزى بەپسىلاتلارنى ۋە ئالدىراپ تاياق قىلغاندا قىپ قالغانلىرىنى ھىسابقا ئالمىغاندا ، باشقا ئەھۋاللارنىڭ ھەممىسىنى بىرمۇ- سائەتتە پۇتۇنلەي سۆزلەپ بولغىدى .

شۇنىڭدىن كېيىن كىچىك تۇپلىرىنى ئاچتى . رورالىمۇ باھاسى خۇشال ئىدى . ئۇ نەرسە ـ كېرەكلەرنى تېغىشتۇرۇشقا ياردەملەشتى ، تارلىق تەرسىلەرنى مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ، چاپان ، كۆڭلەك ، كىرىم تۇتۇملىرىنى جاي ـ جايلىرىغا قويۇپ ، ئاندىن خوجا- يىنىڭ بىيىدىن ئايرىلدى ؛ زىنا ھاردۇق يەنىكەچكە ئولتۇرۇپ ئارام ئالدى .

زىنا تۇنىڭدىن كېيىن نېمە قىلىشنى بىلمەيتتى . ئۇ بىر ھاۋالى- گە ، قىلىدىغان ئىشقا موھتاج ئىدى . تالىخادىن چۇشۇپ مېھماخانىغا يىرىشنى خالىمىدى . چۈنكى ئۇ يەردە ئابىسى ئۇخلاۋاتاتتى . سىرتقا چىقـ- ـىپ ئايلىنىپ كەلمەكچى بولدى ؛ لېكىن سىرتنىڭ مەنزىرىسى شۇنچە-

لىك سۇرلۇك ئىدىكى ، دېرىزىدىن قارانلا . كۆڭلىدە ئېغىر غەم ـ ئەن-
دىشە پەيدا بولدى .

ئۇ قىلدىغان باشقا ئىشنىڭ بولۇشىنى ھېس قىلدى : ئەمدى ئۇنىڭ قىلدىغان باشقا ئىشى يوق ئىدى . ئۇ موناسىردىكى چېغىدا ، باشلىق باھارى ئۆزىغان چاغلاردا يۇنۇپلەي كەلگۈسىگە تەلپۈنۈپ ، شېرىن خىياللارغا بېرىلگەندى . ئۇ چاغلاردا ، بەختلىك وە ئىسرارلىق ئۈنى ھەردائىم ھاياجانلاندۇراتتى . شۇڭا ئۇ يىللارنىڭ ھەش ـ پەش دېگۈچە ئۆتۈپ كېتىشىگىمۇ ئېتىبار قىلمىدى . ئۇ ئۆز مەيلىچە ماقۇل قىلغان قايمۇ قاپ بوساقلاردىن چىققاندىن كېيىن ، ئۇنىڭ ئىشق ـ مۇ-ھەببەت ئارزۇسى ئىتتىكلا ئەمەلگە ئاشتى . ئۇ كۆڭلىدىكىدەك يىگىت بى-لەن ئۇچراشتى ۋە ئۇنى ياخشى كۆردى ، بىر كۆرۈپلا شەيدا بولغان قىز ـ يىگىتلەرگە ئوخشاش ، بىر نەچچە ھەپتىدىلا توي قىلدى . يەنى ئۇ ھىجرانداق ئىشنى ئويلىشىغا ئۈلگۈرمەيلا ، ئەرنىڭ قوينىغا كىرىپ قال-دى .

ئىككى يىل تېمىملىق ، شېرىن كۈنلەر ئۆتۈپ كېتىۋەردى . ئۇ-نىڭ ئالدىدا ئەمدى كۈندىلىك تۇرمۇش رېئاللىقى تۇرۇپ ، ئۇ ئارزۇ ـ ئۈمىد دەرۋازىسى يېپىۋېتىلگەن ، ئامالسىز گۈزەللىككە ئىشلىنىشنىڭ قايغۇ-سىنى باشلىغانىدى . دەرۋەقە ئەمدى تەلپۈنىدىغان ھېچنەرسە يوق ئى-دى .

ئەمدى قىلىدىغان ئىشمۇ قالمىدى . بۈگۈن شۇنداق بولدى ، ئەتە ھەم شۇنداق بولىدۇ ؛ ئۆزىدىن كېيىنمۇ مەڭگۈ شۇنداق بولىدۇ . ئۇ ئۆ-مىدسىز كەيپىيات ئىچىدە خام خىياللىرىنىڭ بەرباد بولۇۋاتقانلىقىنى جىرە ـ شىرە تۇيۇشقا باشلىدى .

ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ، ماڭلىيىنى مۇزدەك دېرىزە ئەينىكىگە ياقتى . تۇمانلىق ئاسمانغا قارىدى ، سىرتقا چىقىپ ئايلىنىپ كىرىش نىيىتىگە كەلدى .

ئۇ بەزىلەردە بەدىنمۇ ماي ئىبىدىكى دەل ـ دەرەخلەر وە گۈزەل مەنزىرىلەر بولسۇن ؟ كۈن نۇرى دەرەخ يوپۇرماقلىرىدىن ئۆزىنى ئېلىپ

قاچانى . ياپشىل كىمخاپتەك ، خۇتلۇكنىڭ مەشئەلدەك ماككاپ ، قىز-
قىزىل كوكنار گۈلى ، كۆز چاقنىتىدىغان خۇجار گۈللىرىدىن ئەسەرمۇ
قالمىغانىدى . گۈل شىرنىلىرى تېمىپ ، كىشىلەرنىڭ مەستلىكىنى كەل-
تۈرۈش ئۈچۈن ئۈچۈپ يۈرگەن سېرىق كېپىنەكلەر ، بۇ ئېرىكچىلىك
مەنزىرىلەر نەگە كەتتى ؟ خۇشپۇراق گۈل - غۇنچىلار ، كىشىلەرنى
مەپتۇن قىلىدىغان ھاۋادىمۇ ئەسەر يوق .

كۈزنىڭ توختىماي ياغقان يامغۇرى دەستىدە ھۆل بولۇپ كەت-
كەن سانغۇن تول ئاسمان پەلەك ئاق تىرەكلەر ئاستىدا سوزۇلۇپ يا-
تاتتى . ئاق تىرەكلەرنىڭ ھەممىسى دىڭگۈدەك يالىڭاچلىنىپ قالغان ، تۆ-
كۈلگەن يوپۇرماقلار ھەممىلا يەرنى قاپلىغانىدى . يالىڭاچلىنىپ كەتكەن
دەرەخ شاخلىرى سوغۇق شامالدا لىگىشىپ تۇراتتى . ھېلىلا شىختىن
ئۈزۈلۈپ چۈشكەن يوپۇرماق سوغۇق شامالدا ئۇچۇپ يۈرەتتى . شاخنىڭ
ئۇيەر - بۇيەرلىرىدە غىڭىشىپ قالغان سارغىيىپ يوپۇرماقلار ، كۈنلەر-
نىڭ ئۆتۈشى بىلەن كۆز يامغۇرلىرىغا بەرداشلىق بېرەلمەي ، ئىلگىرى -
كېيىن بولۇپ شىختىن ئۈزۈلۈپ ھاۋادا پىرقىراپ يۈرۈپ ئاقىۋەت يەرگە
چۈشەتتى .

زىننا تاكى چاتقاللىقىچە ياردى . بۇ يەرنىڭ سۈرلۈك كۆرۈنۈشى
مېيىتخانىنى ئەسلىتەتتى . ئەگىر - توقاي چىغىر يوللارنى ئورات ۋە ئۆتنى
پىنھان قىلىپ تۇشۇرۇپ تۇرغان دەرەخ يوپۇرماقلىرىمۇ تۆكۈلۈپ كەتكە-
نىدى . باغنىڭ تۆت ئەتراپىغا دۇپپىغا جىيەك تۇتقاندەك تىكىلگەن قىلى
چاتقاللارنىڭ قۇرۇق شاخلىرىلا قالغانىدى . كۆز شامىلى يەرگە چۈشكەن
غازاڭلارنى سۈپۈرۈپ دۆۋە - دۆۋە قىلىپ قويغانىدى . ئۇلار شامالدا
شىلدىرلاپ ئاۋاز چىقىراتتى . بۇ ئاۋاز سەكراتقا چۈشۈپ قالغان پەسىل-
نىڭ ئىنچىكە ناللىسىغا ئوخشايتتى .

جەنۇبقا كەتمىگەن ئارغىنە قۇشلار يەيدىغانغا دان ، ئۆزىنى
سىغدۇرغىدەك جاي تاپالماي ، تۆت تەرەپكە ئۆزىنى ئۇراتتى . پەقەت
ئاشۇ پوتى دەرىخى ۋە چىنار دەرەخلا دىگەر شامىلىدىن مۇداپىئە كۆرۈش
ئۈچۈن تىكىلگەن قارىغاچ ئورمانلىقىنىڭ ھىمايىسى بىلەن يالىڭاچلانما-

غان بولۇپ، شاخ ـ يوپۇرماقلىرى قېلىن تۇراتتى. تاش قىسمىنىڭ سوغۇق ھاۋاسىدا ئۆرلىرىنىڭ ئوخشاش بولمىغان خۇسۇسىيىتىگە ئاساسەن دە-رەخلەرنىڭ يەرلىرى خۇددى قىزىل مەخمەلدىن، يەنە بىرلىرى ساغۇچ كىمخاپتىن لىباس كىيگەندى.

رىسا كۇبار ئائىلىسىنىڭ جاڭگىلىدىكى كۇبار يارون خانىم دائىم ماڭىدىغان چىغىر يول بىلەن ئاستا ئاتلىنىپ يۈرەتتى. ئۇنىڭ قەلبى ئىن-تايىن قايغۇلۇق بولۇپ، ئەمدى ئۆتكۈزىدىغان مەنىسىز تۇرمۇشىدىكى تۈگىمەس غەم ـ قايغۇ ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئايان بولۇۋاتقاندەك ئىدى.

ئۇ دېڭىزغا قارىغان يەردە ئولتۇردى. ئۇ، ئىيۇلنىڭ تۈنجى قېتىم مۇھەببىتىنى ئىزھار قىلغان يەر ئىدى؛ ئۇ خاراموش بىر ھالەتتە ئول-تۇردى. ئۇنىڭ پۈتۈنلەي كۆڭلى قالغان بولۇپ، دېڭىزدەك ھېچنېمىسى ئويلىمايتتى، ئۇنىڭ تېزلا ئۇخلىۋېلىپ، بۇ غەم ـ قايغۇلۇق كۈنلەردىن نېرى بولغۇسى كېلەتتى.

تۇتۇقسىز ھاۋادا پەرۋاز قىلىۋاتقان بىر بېلىقچى قۇشقا كۆزى چۈشۈپ قالدى؛ بۇ ئۇنىڭغا كورسىكىدىكى تۇمانلىق ئوتا جىلغىسىدا ئۇچراتقان ھېلىقى سايە ئەسلەتتى. شۇ چاغدىكى شادلىققا چۆمگەن چاغلىرى يادىغا كېلىپ يۈرىكى ئېزىلدى. ياۋا گۈللەر خۇش پۇراق چې-چىپ تۇرغان گۈزەل ئارال، چىرى① ۋە لىمونلىرى پىشقان ئۆتكۈر قۇياش نۇرلىرى، قوڭۇر رەڭ گىرانىت تاغ قىيالار، تاش چوققىلىرى ۋە خۇددى تاپىنىل مەرۋايىتتەك دېڭىز قولتۇقى ھەممە توختىماي سۇ ئې-قىۋاتقان ھېلىقى چوڭقۇر جىلغىلار ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا نامايان بولدى.

ئەپسۇسكى، ئەتراپىكى تۆكۈلۈپ تۇرۇپ تۇرگەن قاراڭلار؛ كىشىنى تۈنجۇقتۇرىدىغان نەم ھاۋا، جىمى يەرنى سوغۇق ۋە رەڭلىك قاپلاپ كەتكەندەك مەنزىرە ئۇنىڭ يۈرىكىنى شۇنچىلىك ئېزىۋەتتىكى، كەينىگە ئولتۇرۇۋەرسە ئۆزى سىلىپ تىقلاپ كېتىدىغاندەك ئىدى.

ئانىسى يام مەشىنىڭ قىسىدا ئولتۇرۇپ بەخرامان ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇ مۇنداق ئۇزۇن ھەم مەنىسىز تۇرمۇشقا ئادەتلىنىپ قالغاچقا، ھېچنې-

① چىرى ـ بىر خىل مېۋە ـ ت

مىنى سەزمەيتتى . بارون بىلەن ژۇلىن ئاتلىنىپ كەلگىلى چىقىپ كەت-كەن بولۇپ ، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئىشلىرى ئۈستىدە سۆزلىشەتتى . گۈگۈم چۈشۈپ ، كەڭ مېھمانخانا دەھشەتلىك قاراڭغۇلۇققا چۆكتى . پەقەت تام مەشكە يېقىلغان ئوت ئاندا ـ ساندا يۆلەكچە ئېتىپ تۇراتتى .

دېرىزە سىرتىدىكى خىرە يورۇقتا كەڭ ھەيۋەتلىك ئېچىنىشلىق مەنزىرىسى ۋە پاسكىنا بەرسىلەر يۇقۇپ قالغاندەك كۆل رەڭ ئاسمىنى پەرق ئەتكىلى بولاتتى .

ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەيلا بارون كىرىپ كەلدى . ژۇلىن ئۇنىڭ ئار-قىسىدا ئىدى . بارون قاپقاراڭغۇ مېھمانخانىغا كىرىش بىلەنلا كۆيۈنگىنى بېسىپ ئادەم چاقىردى :

— چاپسان چىراغ يېقىڭلا ! بىر چىراغ يېقىڭلار ! ئۆينىڭ قاراڭغۇلۇقىدىن ھېچنەرسىنى كۆرەلمەيۋاتىمەن !

ئۇ تام مەشنىڭ ئالدىدا ئولتۇردى . ئۇنىڭ ھۆل بولۇپ كەتكەن ئايىغىدىن ئوتنىڭ تەپتى بىلەن ئىسسىق ھور چىقىشقا باشلىدى . ئاياغ-نىڭ چەمگە چاپلىشىپ قالغان لايلار قۇرۇپ ، پارچىلىنىپ چۈشتى . ئۇ خۇشاللىق بىلەن قوللىرىنى بىر ـ بىرىگە سۈركەپ تۇرۇپ :

— مېنىڭچە ئەمدى مۇز قاتىدىغان بولدى ؛ ھاۋا ئېچىلىپ ، شىمال تەرەپ كۆرۈنۈشكە باشلىدى . بۈگۈن ئاخشام ئاي تولغان كۈن ، كېچە جەزمەن قاتتىق سوغۇق بولىدۇ ! — دېدى . ئاندىن بۇرۇلۇپ قىزىغا قا-رىدى ـ دە :

— قورام ، سىز يۇرتىڭىزغا قايتىپ كەلدىڭىز ، ئۆزىڭىزنىڭ ئۆ-يىگە قايتىپ كەلدىڭىز ، چوڭلار بىلەن بىر يەردە بولدىڭىز ؛ بۇنىڭدىن رازى بولىدىغانسىز ؟ — دېدى .

بۇ سۆزلەر گەرچە ئاددىيلا ئېيتىلغان بولسىمۇ ، لېكىن ژاننانى قاتتىق ھاياجانلاندۇرۇۋەتتى . ئۇ دادىسىنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئاتتى . كۆزلىرىگە ياش ئالغان ھالدا دادىسىدىن ئەپۇ سوراۋاتقاندەك خۇشاللىق بىلەن ئۇنى سۆيۈپ كەتتى ؛ گەرچە ئۇ ئۆزىنى خۇشال كۈلۈشكە زور-لىسىمۇ ، كۆڭلى يېرىم بولۇپ ئۆزىنى تۇتالمايۋاتاتتى . ئۇ بالدۇر ، ئاتا ـ

ئانام بىلەن قايتا كۆرۈشسەم خۇشاللىقىمدىن قىن ـ قىنىمغا پاتماي قالار-
مەنمىكىن ، دەپ ئويلىغانىدى . ئەپسۇسكى بۇ شېرىن ئۈمىد مۇزدەك يەر
قەلب تەربىتىنى يوغۇپ قويۇلدى . بۇ خۇددى يىرىك يىراقتىكى چاغدا
ياخشى كۆرگەن كىشىمىزنى سېغىنغانلىقىمىز ، يۈز كۆرۈشكەندە
بولسا ، ئۇزۇن ۋاقىت بىر يەردە بولمىغانلىق تۈپەيلىدىن ھېسسىياتىمىز-
نىڭ يوشاتسىلا ياتقىچە بولۇپ قالىدىغانلىقى ، ھېسسىياتنىڭ يەنە بىر-
لىكتە ياشاش جەريانىدىكى خىلمۇ خىل ئالاقە ئارقىلىقلا ئەسلىگە كېلى-
دىغانلىقىغا ئوخشاش بىر ئىش ئىدى .

كەچلىك تاماق ناھايىتى ئۆزۈندا يېيىلىپ بولدى ، ئەمما پاراڭ
بەك ئاز بولدى . زيولىس خويۇسى ئۆيۈپ قالغاندەكلا ئىدى .

ژىسا مېھمانخانىغا قايتىپ كېلىپ ، يام مەشىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ
غەمكىن مۈگدىدى . تارون خانىم قايتىپ ئۆيىگە ئىدى ؛ ئەرلەرنىڭ پا-
رىڭىدىن زىسانىڭ ئۆيىگە ئېچىلىپ كەتتى . ئۇ ئۆزىنى يىتىك يۇيۇشقا
بېرىشى . يۇيۇنغاندىن كېيىن ئاپامغا ئوخشاش كېيىنى يۇگىمەس غەش-
لىكتە سالىدىغان ئادەتكى يۈرمۇشتا ، ھەسرەتلىك غەپلەت ئۆيىگە
چۆكۈپ قالارمەنمۇ ؟ دەپ ئۆزىگە ـ ئۆزىگە سوئال قويدى .

يام مەشىنىڭ كۆيدۈردىكى خۇيۇك ، سارغۇچ ھەم كۆچسىز ئوتى
يېردىلا خان كىرگەندەك تۇرۇپ ، چاراس ـ چۇرۇس ئاۋاز چىقىرىپ
گۈركىرەپ كۆيەتتى . يەردە يوساتىس تۇپتۇرۇق يۈرلار چېچىپ ،
ئاتلانما ئورۇندۇقنىڭ رىڭى ئۆچكەن يىپەك گىلەم تايقۇچىدىكى يۈلكە ۋە
ئاي يۈزيا ، ھاكۆزىتىپ يۈرغان ئاي قويان قۇسى ، نومۇرغا ۋە جۇمۇلد-
لەرنى تورۇتاتتى .

تارون كۈلۈمسىرەپ ، مەشىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئوت سۇ-
نۇپ تۇرۇپ :

— ياھ ! بۈگۈن ئاخشام ئوت گۈركىرەپ تازىمۇ ئوبدان كۆيۈۋا-
تىدىغۇ . مۇز قايتىدىغان بولدى ، بىلىمىز ، مۇز قايتىدىغان بولدى ، —
دېدى .

ئۇ بىر قولىنى زىسانىڭ مۈرىسىگە قويۇپ ئوتنى كۆرسىتىپ سۆ-

رىبى داۋاملاشۇردى :

ـــ بالام ، فارىكا ، مانا بۇ ئادەمراب دۇىباسىدىكى ئەڭ سۆىۇملۈك بەرسە ؛ مەشىڭ ىسىدا ، ىىر ئائىلىدىكىلەرىىڭ ھەممىسى مۇشۇ مەسىلىڭ ىسىدا حەم بولدى . بۇىىڭدىمۇ ئەھمىيەتلىك ئىش يوق . ىىرىپ ئۇحلاڭلار باللىرىم ، چارچاب قالدىڭلارغۇ دەيمەن ؟

بالىخانىغا حىقىپ ئۆز حانىسىغا قايتقان رىبا ئۆز ـ ئۆزىگە سوئال قويابى : يىمە ئۇحۇن ئۇ چىن فەلبىدىن ياخشى كۆرىدىغان ئائىلىسىگە قايتقاندىكى ئىككى قىسمىڭ بۇ قسمىقىسى بىلەن ئالدىىقى قسمىقىسى دىكى ئەھۋال رادىلا ئوحشىمايدۇ ؟ يىمە ئۇچۇن ئۇ ئۆز قەلبىنى حارا ـ ھەىلەىگەيدەك ھىس قىلىدۇ ؟ يىمە ئۇچۇن بۇ ئۆيلەر ، ئۇىىڭ سۆىۇملۈك يۇرتى ، ئۇىىڭ قەلب يارلىرىنى يىرەيكەن بەرسىلەرنىڭ بارلىقى ، ھالا بۇگۈىكى كۈىدە ۋەيرانە بولۇپ قالدۇ ؟

ئۇىىڭ كۆزى بوسابىس سائەتكە چۈشۈپ قالدى . سائەتنىكى كىچىك ھەسەل ھەرىسى ئاۋۇالقىدەكلا يىسك ھەم يوحىماي ھەرىكەت قىلىپ يۇرابى . ئۇ ئالتۇن رەڭلىك گۈل ـ چېچەكلەر ئارىسىدا ئوك ـ سولغا رىسملىق يەورىيەيى . بوسابىس رىبا ئاحابىپ ھاياجاىلىنىپ كەتتى ، بۇ كىچىك حانىۋارىىڭ حۇددى يۈرەككە ئوحشاش يوحىماي ھەرىكەت قىلىپ ئۆزىگە ۋاقىتى يەلگىلەپ بىرىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ، كۆڭلى يۇرۇلۇپ كۆرىدىن ياش ئەگىدى .

ھەقىقەتەن ، ئۇ ئانا ـ ئاىىسى بىلەن قۇچاقلاشقاىدىمۇ مۇىچىۋالا يەسىرلىنىپ كەتمىگەنىدى ، كىشىلەرنىڭ قەلبىدە ئەسلىدە بۇرغۇن سىرلار بولىدۇ ، ئۇنى ھەرقانداق ئىدراكى كۈحمۇ سىرىۋالالمايدۇ .

بۇگۈن ئۇىىڭ بوي قىلغاىدىن بۇيان بۇىحى قىسم بالغۇز يىسى ئىدى . رىۇلىس ھىرىپ كەتتى ، دىگەيى ياھانە قىلىب ، باشقا حانىغا حىقىپ كەتكەن . ئۇلار ئەسلى ئارىم ـ ئارىم حايلىرى بولۇشقا كىر ـ لىشكەنىدى .

رىبا ئۇراقىحە كۆز يۇممىدى . يىىدا ئادەم بولمىغاىلىقى ئۇىىكغا غەلىيە بۇىۇلدى ، حۇىكى ئۇ يالغۇز يىىپ ئۇحلاش ئادىتى ئاللىقاچان

يوقاتقانىدى. سوغۇق شىمال شامىلىنىڭ گۈرۈلدەپ ئۆينىڭ ئۆگزىلىرىگە ئۇرۇلۇشىمۇ ئۇنى بىزار قىلدى.

ئەتىگەنلىكى، قىزىل شەپەق نۇرلىرى ژىنانىڭ كارىۋىتىغا چۈ-شۈپ ئۇنى ئويغاتتى؛ خۇددى ئاسماننىڭ چېتى يىرتىلىپ كەت-كەندەك، قىرو باغلاپ كەتكەن ئەينەكلەر شەپەق نۇرىدا قىزىل رەڭدە يالتىرايتى.

ئۇ ئۈستىگە قېلىن يېپىنچا ئارتىپ، دېرىزىنىڭ ئالدىغا كەلدى — دە، دېرىزىنى ئېچىۋەتتى.

سۆڭەكتىن ئۆتكۈدەك سوغۇق شامال ئۆيگە كىردى.

ئۇنىڭ بەدەنلىرى يىڭنە سانجىلغاندەك بولۇپ كۆزىدىن ياش چىقىپ كەتتى. قىزغۇچ نۇرلار بىلەن ئاسماندا كۈلۈمسىرىگەندەك ئوچۇق چىراي ئېچىپ تۇرغان قۇياش دەرەخنىڭ ئارقىسىدا قىزىرىپ كۆرۈندى، ئاپئاق قىرو قاپلاپ كەتكەن يەرلەر قۇرغاق ھەم قاتتىق ئىدى. ھاڭ-زىلاردىن كىشىلەرنىڭ ئاياغ تىۋىشى ئاڭلىناتتى. بىر كىچە ئىچىدىلا ئاق تېرەكلەرنىڭ يوپۇرماقلىرى تامامەن تۆكۈلۈپ يالىڭاچلىنىپ قالغانىدى؛ تورلۇقنىڭ ئارقىسىدىكى ئۆرۈن يېشىل دولقۇنلاردىن چىقىۋاتقان ئاپئاق پۇرغۇنلارنى كۆرگىلى بولاتتى.

چىنار ۋە تۇپى دەرىخىنىڭ يوپۇرماقلىرى ئارقا — ئارقىدىن تو-ختىماي سوقۇۋاتقان شامالدا بىر — بىرلەپ تۆكۈلەتتى. ھەر بىر قېتىملىق سوغۇق شامالدىن كېيىن، قىرو باسقان يوپۇرماقلار شېخىدىن ئاجرى-لىپ، خۇددى بىر توپ قۇشلارغا ئوخشاش شامالدا ئۇچۇپ يۈرەتتى. ژىنا كىيىمىنى كىيىپ ئىشىكتىن چىقتى. قىلىدىغان ئىش بولمىغاچقا، قوشنا خاكىرىدىكىلەرنى يوقلاش ئۈچۈن كەتتى.

مارىس ئائىلىسىدىكىلەر ئۇنى قىزغىن قارشى ئالدى. ئۆي ئىگىسى ئايال ئۇنىڭ مەڭزىدىن سۆيۈپ قويدى، ئاندىن ھەرمەن ئىچىشىنى تەلەپ قىلىپ، بىر رومكا مىۋە ھارىقى ئېلىپ كەلدى. ژىنا بۇ قوشنى-سىنىڭ ئۆيگە تەيلەپ بولغاندىن كېيىن، يەنە بىر قوشنىسىنىڭ خاك-رىغا باردى. گويار ئائىلىسى ئۇنى قىزغىن كۈتۈۋالدى. ئۆي ئىگىسى

ئاۋال ئۇنىڭ قۇلىقىنىڭ يېنىغا سۆيۈپ قويدى. رىسا يەنە بىر رومكا ھاراق ئىچىۋەتتى.

ئاندىن كېيىن ئۇ ئۆيىگە قايتىپ كېلىپ چۈشلۈك تاماق يېدى.

بۇ كۈنىمۇ ئالدىنقى كۈنلەرگە ئوخشاش بىلىنمەيلا ئۆتۈپ كەتتى. ئوخشىمىغىنى، قاتتىق سوغۇق ھۆلچىلىكنىڭ ئورنىنى ئالدى. بىر ھەپتە ئىچىدىكى باشقا كۈنلەرنىڭ بۇ ئىككى كۈندىن پەرقى يوق ئىدى؛ بىر ئاي ئىچىدىكى ھەپتىلەرمۇ بىرىنچى ھەپتىگە ئوخشاش ئىدى.

ئۇ يىراقلارنى سېغىنىشنى ئاستا ـ ئاستا ئۇنتۇدى. بارا ـ بارا تۇرمۇشقا تەقدىرگە تەن بېرىشكە كۆنۈپ قالدى. بۇ خۇددى كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن چۆگۈنىنىڭ تېگىگە بىر قەۋەت دۇغ پەيدا بولغاندەك ئىش ئىدى. ئۇ پۈتۈن زېھنىنى كۈندىلىك تۇرمۇشتىكى ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلارغا سەرپ قىلىدىغان بولدى. ئادەتتىكى، ئاددىي كۈندىلىك ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ دائىملىق غېمى بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ تۇرمۇشقا بولغان خام خىياللىرى يوقىلىپ، قەلبى بارا ـ بارا غەمكىنلىك ئىگىلىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ نېمىگە موھتاج ئىكەنلىكى، نېمىنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىنى راستلا بىلمەيتتى. ئۇ شانۇ شەۋكەتكە ئىنتىلمەيتتى، ھېچنىمىگە ھەۋەس قىلمايتتى، ھەتتا خۇشاللىقنى تەھرىمەن بولۇشتەك تەلەپمۇ ئۇنىڭدا يوق ئىدى. خۇشاللىنارلىق نېمىمۇ بار ئەمدى؟ خۇددى يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن رەڭگى ئۆزگىرىپ كەتكەن مېھمانخانىدىكى قەدىمىي جۆگىلىمە ئورۇندۇققا ئوخشاش، ئۇنىڭ نەزەرىدە ھەممە نەرسە ئۆزىنىڭ تۈسىنى يوقىتىۋاتاتتى، ھەممە نەرسە غۇۋالىشىپ خۇنۇك رەڭگە كىرگەنىدى.

ئۇنىڭ رېنۇلس بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى تامامەن ئۆزگىرىپ كەتتى. شىرىن ئاي سەپىرىدىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، رېنۇلس تامامەن باشقا بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالغاندەك ئىدى. بىر رولنى ئېلىپ چىقىپ بولغان ئارتىستەك ئۇ ھازىر ئادەتتىكى ئەكسىگە قايتقانىدى. ئۇ رىياغا كەمدىن ـ كەم كۆڭۈل بۆلەتتى، ھەتتا ئۇنىڭ گەپ ـ سۆزىمۇ ئەنىۋارلىشىپ كەتكەن؛ ئۇنىڭدا ئىشق ـ مۇھەببەتتىن ئەسەرمۇ قالمىغا-

بىدى ؛ كىچىلىرى رىسالىنىڭ جانىسىغا كىرىپ باھاسى كەم ئۇچرايدىغان
ئىش بولۇپ قالدى .
رىبۇلىس يۇيۇن ئائىلىسىنىڭ مال ـ مۈلكىنى وە ئۆي ـ ئىمارەتلىرىنى
ئۆز ئىلكىگە ئالدى . بوجامالارغا تۈرتىش كىرگۈزدى ؛ دېھقانلارنى قىد-
ماپ چىقىمى قىسى ، ئۇ ئۆزگىرىپ ھەقىقىي بەرلىك مۈلۈكدار قىياپىتىگە
كىردى . ئۇنىڭ يۇيۇشكەن ۋاقىتلىكى كۆزىنىڭ نىقىي بەندىغان جىرانى
ۋە سالابىتى ئاللىقاچانلارغا كەتكەنىدى .
رىبۇلىس باش ۋاقىتدا كىنگەن كىيىملىرى ئارىسىدىن مىس تۈگمە
قادالغان كونا ئوۋ كىيىمىنى تېپىۋېلىپ ، ئۇلارنى مەنبەتلىشتۈپ ۋە داغلى-
شىپ كەيىنگىسىگە قارىماي كىيىۋالدى ـ دە ، سالغىلى ئۇنىمىدى ؛ ئۇ ،
ئەمدى ئۆزۈمنى باشاب تۇرۇشنىڭ زۆرۈرىيىتى قالمىدى ، دەيتى . شۇڭا
ساقال ـ بۇرۇتلىرىنى قىرمايدىغان بولۇۋالدى ، ساقىلى ئۆسۈپ چىگىش-
لىشىپ ئۇنى ئىسكەنىسىز قىلىۋەتتى . ئۇ قولىرىنىمۇ پاكىز تۇتمايتى ؛
ھەر ۋاقىت تاماقنى كىيىن تۆت ـ بەش رومكا ئىرادى ئىچىۋالاتتى .
رىسا تۇمساقلىق بىلەن بەسىھەت قىلماقچى بولغاندا ، ئۇ قوپاللىق
بىلەن :
ـــ سىنىڭ ئىشىم بىلەن كارىڭ بولمىسۇن ، ئاڭلىدىڭمۇ ؟ ـــ
دېدى . شۇنىڭدىن كىيىن رىسا ئۇنىڭغا گەپ ـ سۆز قىلمايدىغان بول-
دى .
بۇ ئۆزگىرىشلەرنى كۆرۈپ تۇرۇپ ، ئۆز مەيلىگە قويۇۋېتىشتىن
ئۆزىمۇ ھەيران ئىدى . ھازىر رىبۇلىس ئۇنىڭ قەلبىدە تامامەن يات ئادەم-
دەك ، روھى ۋە ھېسسىيات جەھەتتىن جۇشۇپ بەتكىلى بولمايدىغان
توچۇن بىر ئادەمدەك بولۇپ قالغانىدى . رىسا بۇ ئىشلارنى ھەردائىم
ئويلايتى . نىمە ئۈچۈن دەسلەپتە ئۆزلىرىنىڭ بىر كۆرۈپلا ئاشىق بو-
لۇشقانلىرى ، كۆيۈپ ـ پىشىپ تۇرۇپ توي قىلىشقانلىرى ، كىيىن بە-
مىشقا تۇيۇقسىزلا بىر ـ بىرىنى تونۇمايدىغاندەك ، جۇددى بىر ياتقۇغا
باش قويمىغاندەك بولۇپ قالغانلىرىغا رادىلا ئەقلى يەتمەيتى .
رىبۇلىسنىڭ سوغۇق مۇئامىلىسى بىمىسقىمۇ ئۇنى قاتىق ئازابلىما-

سۇن ؟ بۇرمۇنى مۇشۇنداق بولامدۇ ؟ ئىككىسى بىر ـ بىرىنى خاتا چۈ-
شىنىپ قالغانمۇ ـ نە ؟ ئۇنىڭ ھاياتى مۇشۇنداق ئۆتەرمۇ ؟

ئەگەر ژۇلىن ئاۋۋالقىدەكلا چىرايلىق ، سالاپەتلىك ، ياراكەتلىك ۋە كىشىلەرنى جەلپ قىلارلىق بولسا ، ئۇ ھازىرقىدەك بەكرەك ئازاب ھېس قىلارمىدى ـ قىلماسمىدى ؟

يېڭى يىلدىن كېيىن بۇ يېڭى ئەر ـ خوتۇنلار بۇ يەردە ئارىم تۇرىدىغان ، بارون بىلەن بارون خانىم بىر نەچچە ئاي تۇرۇپ كېلىدى-غانغا روئانغا قايتىدىغان بولۇپ كېلىشتى . بۇ ئىككى ياش بۇ يىل قىشتا ئاق يېرەكلىك ياغلىق جاكىرىدىن ئايرىلمايدىغان بولدى . چۈنكى ماكان-لىشىپ قېلىش ، ئۆمرىنى مەشەدە ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن ئۇلار بۇ يەردە تۇ-رۇشقا ئادەتلىنىشى ھەمدە بۇ يەرنى ياخشى كۆرۈشى كېرەك ئىدى . ئۇ-نىڭدىن باشقا ، بۇ ئەتراپتا بىرىزۋىلى ، كۈتىلى ۋە فۇرۋىلدىن ئىبارەت بىرنەچچە ئۆيلۈك قولۇم ـ قوشنىلار بار بولۇپ ، ژۇلىن خوتۇنىنى ئې-لىپ ئۇلارنى بىرلىكتە يوقلىماقچى بولۇۋاتاتى .

لېكىن ، بۇ ياش ئەر ـ خوتۇنلار ھەرىرچە مېھماندارچىلىققا بارال-ماسى ، چۈنكى يەتۈنسىڭ گۈل جېچىرىغان يەرلىرى شۇ يېقىنچە ئىدى . ئۇنى سىرتتىن سىرلاندىغان ئۇسامىلىك كېلىشكە چولىسى يەتمەيۋاتاتى .

يارون ئۆيدىكى كونا پەيتۇنى كۈنئوغلىغا بەرگەنىدى . لېكىن ژۇلىن دى لامار ئائىلىسىنىڭ پەيتۇنى بىلەن لېيىچ دىۋو ئائىلىسىنىڭ پەيتۇندىكى گۈل بەلگىلىرىنى بىرلەشتۈرمىگىچە ، ئۇنداق بولمايدىكەن قو-لۇم ـ قوشنىلارنىڭ جاكىرىسىغا مېھماندارچىلىققا بارمايمەن ، دەپ چىڭ تۇرۇۋالدى .

بۇ ئەتراپتا پەيتۇن گۈل ـ بەلگىلىرىنىڭ نۇسخىسىنى لايىھەلە-ش ئىبارەت مەخسۇس تېخنىكىنى بىلىدىغان پەقەت بىرلا كىشى بار ئىدى . ئۇ ، بولبېكلىك سىزىچى بولۇپ ، ئىسمى باتايل ئىدى . نورماندى ئۆلكىسىدىكى بارلىق ئاقسۆڭەك ئائىلىلىرىنىڭ ھەممىسى ئۇنى تەكلىپ قىلىپ پەيتۇن ئىسكىگە بۇ قىممەتلىك رەسىملەرنى سىزدۇراتتى . شۇڭا ئۇ بىر يەردە تۇرماستى ، تاپاسى ئالدىراش ئىدى .

ئاخىر دېكابىر ئايلىرىنىڭ بىر كۈنى خۇشلۇق ناماق ۋاقتىغا يې-
قىن، ئۇلار بىر كىشىنىڭ قاشىدىن كىرىپ تۇپتۇز ئۆسكەن ئاق تېرەك-
لىك يول بىلەن كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى. بۇ كىشى بىر كىچىك ياغاچ
ساندۇق تۇتۇۋالغان ياپىل ئىدى.

ئۇلار ئەزىز مېھمانلىرى كۈتكەندەك چۈشلۈك ناماق ھازىرلاپ،
ئۇنى ناماقخانىغا تەكلىپ قىلدى. چۈنكى ئۇنىڭ مەخسۇس تېخنىكىسى
بولغاچقا، مۇشۇ ئۆلكىدىكى نامدار ئاقسۆڭەكلەر بىلەن باردى — كەلدى
قىلاتتى. ئۇنىڭ بەتۈن گۈل — تەقسىلىرى ئىلمى ھەمدە مەخسۇس
تېخنىكىلىق ئاتالغۇلارغا دائىر ھەرخىل بىلىملىرى ئۇنى مۇتەخەسسىس
قىلىپ قويغانىدى. شۇڭا دانىشمەن تەگرادىلەر ئۇنىڭ بىلەن قول ئېلى-
شىشنى ئۆزلىرىگە مۇناسىپ ئىش دەپ قارايتتى.

ئۇلار دەرھال ئادەم ئەۋەتىپ قېرىنداش ۋە قەغەز ئالدۇردى. ياپى-
ل خۇشلۇق ناماق يېگۈچە ئارلىقتا يارون بىلەن زىۋلىس ئىككى ئائىلى-
نىڭ بەتۈن گۈل — تەقسىلىرىنىڭ قانداق ئورۇنلاشتۇرۇلىدىغانلىقىنىڭ
دەسلەپكى لايىھىسىنى سىزىپ چىقتى. يارون خانىم مۇنداق ئىشلار بول-
غاندا، ئادىتى ناھايىتى خۇشال بولۇپ كېتەتتى ۋە ئۆزىنىڭ پىكرىنى
ئىپادىسى مەلۇم سىزلىق قىزىقىش ئويغانغاندەك ھەتتا رەسىمگە تو مۇرا-
كەرىگە قاراشتى. ياپىل ناماق يېگەچ ئۆزىنىڭ پىكرىنى بايان قىلات-
تى. بەزىدە قېرىنداشنى ئېلىپ لايىھىسىنى سىزىپ كېتەتتى. ئۇ بىر مۇنچە
مىساللارنى كەلتۈردى. مۇشۇ ئۆلكىدىكى ھەرقايسى ئاقسۆڭەكلەر ئائىلى-
سىدىكى بەتۈنلارنىڭ شەكلىنى ئېيتىپ بەردى. ئۇنىڭ چۈشەندۈرۈشى-
دىن ھەتتا تەلەپپۇزىدىن بىرخىل ئاقسۆڭەكلەرچە پۇراق چىقىپ تۇرات-
تى.

ئۇ ناكار بويلۇق بولۇپ، ھالا ئاقارغان چاچلىرىنى قىسىپ قىسقا
قىلىۋالغان. قوللىرىدا بىر ئۈزۈكلىرى بار ئىدى. بەدىنىدىن بىر پۇ-
رىقى كېلىپ تۇراتتى. ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، ئۇ نۇرغۇن ئەر — ئايال مۇ-
ناسىۋىتىدە بەزى سەت ئىشلارنى سادىر قىلغان؛ لېكىن ئەتراپتىكى ئائى-
لىلەرنىڭ ئەتىۋارلىشىغا مۇيەسسەر بولغاچقا، بۇ ئۇقسانلىرى ئاللىقاچان

ئۈنتۈلۈپ كەتكەن .

ئۇ قەھۋە ئىچىپ بولغاندىن كېيىن ، ئۇلار ئۇنى پەيتۇن قويىدىغان ئىسكىلاتقا باشلاپ كىرىپ پەيتۇننىڭ يوپۇقىنى ئاجتى . باتابىل سىنچىلاپ بىرقۇر كۆرۈپ چىققاندىن كېيىن ، نۇسخىدىكى ئۆلچەملەرگە قارىتا ئۆز پىكرىنى ئەستايىدىل بايان قىلدى . يەنە بىر قىتىملىق مەسلىھەتتىن كېيىن ، ئىشقا كىرىشىپ كەتتى .

بارون خانىم قاتتىق سوغۇققا قارىماي ئورۇندۇق ئەكەلدۈرۈپ ، ئۇنىڭ ئىشنى كۆرۈپ ئولتۇردى ، كېيىن پۇتى مۇزلىۋىدى ، ئۇ ئاتەشدان ئەكەلدۈردى . ئۇ سىرچى بىلەن پاراڭلاشقاچ ئۇنىڭدىن ھەرقايسى ئائىلىلەرنىڭ ئۆزى ھەۋەرسىز بولغان پەرزەنت كۆرۈش ، توي ـ تۆكۈن ، ئۆلۈم ـ يىتىم ئىشلىرى قاتارلىق يىقىنقى ئەھۋاللىرىنى سوۋرۇشتۇرۇپ ، بۇنىڭ بىلەن يۇرىكىدە مەھكەم ساقلىنىپ كېلىۋاتقان ئاقسۆڭەك ئائىلىلىرىنىڭ شەجەرىسىنى تولۇقلىماقچى بولدى .

ژيۇلىن قىينانىسىنىڭ يىنىدا ، ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ غاڭزىدا ناماكا چېكىۋاتاتتى . ئۇ كەلسە ـ كەلمەس يەرگە تۆكۈرەتتى ؛ گەپكە قۇلاق سالغاچ باتابىل پەيتۇنغا چىقىرىۋاتقان گۈل ـ نەقىشلەرنى كۆرۈۋاتاتتى .

ئورۇن ئۆتمەي ، ئوتتۇغۇچىنى ئىلىپ كۆكتاتلىق تەرەپكە ماڭغان سىمون بوۋاي توختاپ بۇنى تاماشا قىلدى ؛ باتابىلنىڭ كەلگەنلىك خەۋىرى تارالغاندىن كىيىن ، ھىلىقى ئىككى جاڭرىدىكى ئايالالارمۇ دەرھال يىتىپ كېلىشتى . ئۇلار بارون خانىمنىڭ ئىككى يىنىدا تۇرۇپ ماختاپ كېتىشتى . ئۇلار ئارقا ـ ئارقىدىن :

— بۇنداق نارۇك ، نەپىس ئىشلارنى قىلىش ئۈچۈن ، ئاجايىپ ماھارەت بولۇشى كېرەكتە ! — دېيىشتى .

ئىككى قاناتلىق ئىشكنىڭ گۈل ـ نەقىشلىرى ئىككىنچى كۈنى چۈشتىن بۇرۇن سائەت ئون بىرلەردە قولدىن چىقتى . كىشلەر كېلىپ پەيتۇنى سىرتقا ئىلىپ چىقىپ تازا سىنچىلاپ كۆرۈپ چىقىشتى .

كۆپچىلىك ئىشتىن مەمنۇن بولۇشتى ، باتابىل ئالقىشقا سازاۋەر

بولدى . ئۇ كىچىككىنە ياغاچ ساندۇقنى يۇدۇپ خوشلاشتى . باروں ، بارون خانىم ، ژيۇلېن ۋە ژىننا نىردەك ، بۇ سىرچى تالانىلىق ئىكەن ، ئەگەر ياخشى شەرت ـ شارائىت بولسا ، شەك ـ شۈبھىسىزكى ، ئۇ كارا-مەت بىر سەنئەتكار بولۇپ چىقاتتىكەن ، دېگەن قاراشتا بولدى .

ژيۇلېن چىقىمنى تېجەش ئۈچۈن يەزى ئىسلاھاتلارنى قىلدى . مۇقەررەر يوسۇندا نۇرغۇن يېڭى ئۆرۈنلاشتۇرۇشلارنى ئېلىپ باردى .

پەيتۇنچى سىمون بوۋاي باغۋەنلىككە بۆتكەلدى ، پەيتۇن ھەي-دەشنى ۋىكونت ئۆزى ئۈستىگە ئالدى . ژيۇلېن يەم ـ خەشەك خىراجى-تىنى تېجەپ قىلىش مەقسىتىدە پەيتۇنغا قاتىدىغان ئاتلارنى سېتىۋەتتى .

ھەرھالدا خوجايىن پەيتۇندىن چۈشكەندە ئاتنى يېتىلەيدىغان ئا-دەم بولمىسا بولمايتتى ، شۇڭا ئۇ ئەسلىدىكى سىيىر باقىدىغان پادىچى بالا ماريۇسنى ئۆزىگە مۇلازىم قىلىۋالدى .

ئاخىرىدا پەيتۇنغا قاتىدىغان ئاتنى ھەل قىلىش ئۈچۈن كۇيار ۋە مارتېن ئائىلىسى بىلەن بولغان پۈتۈمگە بىر مەجبۇرىيەت قوشتى .يەنى بۇ ئىككى ئائىلىسىڭ ھەدىيە سۈپىتىدە تاپشۇرىدىغان توخۇ ، ئۆدىكى كەچۈرۈم قىلىنىش شەرتى بىلەن ، ئۇلارنىڭ ھەربىرسى ھەرئاينىڭ بەل-گىلەنگەن كۈنى پەيتۇنغا قوشىدىغان ئات بېرىدىغان بولدى .

شۇنداق قىلىپ كۇيار ئائىلىسى يوغان بىر سېرىق قۇلاق ئات ، مارتېن ئائىلىسى ئۇزۇن تۈكلۈك كىچىك ئاق ئات ئېلىپ كېلىپ پەيتۇنغا قوشتى . ماريۇس سىمون بوۋاي كىيگەن ھېلىقى يوغان پىلاشنىڭ ئى-چىگە كىرىۋېلىپ ، پەيتۇنى ئۆيىنىڭ بوسۇغىسىغا ئېلىپ باردى .

ژيۇلېننىڭ ئۆزىنى بىرقۇر ناساپ جابدۇپ بەللىرىنى رۇسلىۋىدى ، بۇرۇنقى ئىسكەتىگە سەل ـ پەل كىرىپ قالدى ؛ لېكىن ، ئۆسۈپ كەتكەن ساقال ـ بۇرۇتلىرىدىن ئۇنىڭ يەنىلا ئاۋۋالقى مىجەزىدىن قۇتۇلالمىغانلىقى چىقىپ تۇراتتى .

ئۇ ئاتلارنى ، پەيتۇننى ۋە مۇلازىمنى بىر ـ بىرلەپ تەكشۈرۈپ چىقىپ مەمنۇن بولدى . چۈنكى ئۇنىڭ بىردىنبىر كۆڭۈل بۆلىدىغىنى ، پەيتۇننىڭ ئىشكىدىكى سىرلانغان گۈل ـ نەقىشلەر ئىدى .

باروں حاسم ئىرىسك ىلىكىگە باسىپ حاسىدىں حوسۇب كەلدى ــ دە ، باھاسى بەسلىكىە پەىۋىغا جىقىب ، ئارقىسىغا بۆلەىچۆك قويۇب ئولتۇرۇۋالدى ، رىسامۇ ئۆىدىں جىقتى . ئۇ پەىۋىغا قىسلغاں ئىككى ئاسىك ماس كەلمىگەىلىكىدىں كۆلۈپ ، كىچىك ئاى ئاب سىرىق قۇلاى ئاسىڭ بەورىسكەں ، دىدى ؛ ئۇ پادىچى بالا مارىۋىسغا سەىسالـ دى . بالسىڭ كىچىككىىە دۇمىلاق بۇرى بوغاں قالپاقسىڭ ئىچىدە ئاراں كۆرۈىۈپ بۇراىتى . بۇرى ىسىدىں بوغاں قالپاقى ىىرەب كۆىۈرۈب بۇراىتى . كىچىككىىە قوللىرى بوغاں پىلاسىىك كەڭ ىىڭى ئىچىدە كۆـ رۈىمەى قالغاىدى . پىلاش ئۇرۇں بولغاچقا بويىلىرىنى ىۆگەب بۇراتى . حوك كىسىشمۇ عەلىە ئىدى . ئۇ ىىر بەرىسگە قارىغاقدا بىسى ئىگىز كۆىۈرەىى ، ماڭغاىدا حۇددى دەرىادىں ئۆتكەىدە ئىھساب قىلغـ ىىدەك ئىگىسىب ماڭاىتى . ئۇىىك بۇىۇں بەدىى حوك ھەم كىلەڭسىز پىلاشىك ئىچىدە كۆرۈىمەى قالغاىدى . ىىرسىىڭ باپشۇرۇقسى ئاڭلىـ غاىدا ، قىلغاں قىلىقى بەئەىى ئەما ئادەمگە ئوحسانتى . رىسا ئۇىىڭ بۇ قىاپىسى كۆرۈب ، ئۆرىسى بۇىۇوالالماى قاقاقلاب كۆلۈب كەىى .

ىاروں ئارقىسىغا سۇىداق قاراب ، بۇ شاكىچىكىىك ھولۇققاں ، قاملاشمىغاں بۇرقىسى كۆرۈب قاقاقلاب كۆلۈب ، گەب قىلالماى قالدى . ئۇ حوىۇسى حاقىرىپ :

ـــ ىىر بول . . . ىىر بول . . . ىىردىں مارىۋىسغا قاراب باى ! ئۇىىڭ قىرىغلىقسى قارا ! حۇدانا بووا ، ئەجەب قىرىق ــ ھە ، بەكمۇ قىـ رىق ! ـــ دىدى . بۇ واقىسا ئاروں حاسىمۇ پەىۋىسىڭ دىرىرىسىدىں بىـ سىى جىقىرىپ بۇ ھالەىىں كۆلۈب ىىلىقىب قالدى . ئۇىىڭ كۆلكىسى ىىلەں بەىۋى حۇددى ئىگىز ـ بەس بولدا ماڭغاىدەك پوررىلىرى بىسىـ لىپ لىڭشىپ كەىى .

بۇ ئەھوالنى كۆرۈب رىۇلىں باىرىپ كەىى ــ دە :

ـــ مۇىچە كۆلگىدەك ىىمە ئىس بولدى ؟ ساراڭ بولۇپ قالـ دىڭلارمۇ ؟ ـــ دىدى .

رىسا كۆلۈب ىىلىقىپ كەىكەىلىكىس ئۆرە بۇرالماى بۇگۈلۈپ بەـ

لەمپىگە ئولتۇرۇۋالدى. پەيتۇندا خوشكۆرۈك ۋە ھەقىقىي ئاۋازلىرى كۆ-
تۈرۈلدى. بۇ، يارون جايىملىك قايسى كۆلكىدىن دىمىسىمۇ ئالالماي
قالغانلىقىنى جۇسەندۇرەتتى. تۇيۇقسىز مارىنۇسنىڭ يىلاشمۇ ھەرىكەتكە
كەلدى. شۈبھىسىزكى، ئۇ ياشلارنىڭ نېمە ئۈچۈن كۈلۈۋاتقانلىقىنى
بىلگەنىدى. شۇڭا ئۇ بېشىدىكى قالپاقنى تېخىمۇ چۆكۈرۈۋېلىپ، راسا
كۈلگىلى تۇردى.

رىبولىن ئەرەبنىڭ ئۆرپى بويىچە ئىشلىپ ياردى ـ دە، يادىچى
بالىنىڭ بېشىدىكى قالپاقنى بىرلا ئۇرۇپ چۈشۈرۈۋەتتى. بۇ چوڭ قالپاق
دومىلاپ چۆپلۈككىچە باردى؛ ئاندىن رىبولىن تۇرۇلۇپ قىياپىتى قاراپ
ئاچچىق كەلگەنلىكىدىن تىترىگەن ئاۋازدا كايىپ كەتتى:

— قارىنىمچە، سىزنىڭ كۈلۈشكە ھەققىڭىز يوق، ئەگەر سىز
ئىنىپ تىمىگەن، مال ـ مۈلۈكنى ئىسراپ قىلمىغان بولسىڭىز، سىزمۇ بۇ
كۈنگە قالمىغان بولاتتۇق. ئائىلىنىڭ خاراپلىشىشىنى كىمدىن كۆرۈش
كېرەك؟

كۈلكە ئاۋازى جىمىدە توختىدى، ھەممە سۈكۈتكە چۆمدى،
ھېچكىم قايتا ئېغىز ئاچمىدى. رىسا تىللىقۇەتكىلى ياس قالدى ـ دە،
ئۇن چىقارماستىلا پەيتۇنغا چىقىپ، ئانىسىنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇۋالدى.
يارونمۇ ھاڭ ـ تاڭ بولغىنىدىن رۇۋان سۆرەلمەي پەيتۇنغا چىقىپ ئانا ـ
بالا ئىككىيلەننىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇردى؛ رىبولىن ئاۋۋال ياناق ئەپ تۇرى
ئىنىشىغان، تىلاپ تۇرغان بالىنى دەس كۆتۈرۈپ، پەيتۇننىڭ ئالدى-
دىكى ئورۇنغا ئولتۇرغۇزدى، ئاندىن ئۆزى ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇردى.

ئۇلار جىملا ئۇرۇن ماڭدى، كەيىپات كىشىنىڭ ئىچىنى سىقا-
تى. پەيتۇندا ئولتۇرغانلارنىڭ ھېچقايسىسى گەپ قىلماستى. ئۇچەيلە-
نىڭلا كۆڭلى غەش بولۇپ، قورۇنۇپ ئولتۇراتتى. ھېچكىم
كۆڭلىدىكى ئويلىرىنى ئىشىنى خالىماستى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى مۇشۇ
ئازابلىق ئوي ـ پىكىرلەر كاللىدا تولدىكەن، ياشقا ئىنسانلاردىن سۆز ئې-
چىش رادىلا مۇمكىن بولمايدىغانلىقىنى، كۆڭۈلنى پاراكەندە قىلىدىغان
تۇيداق ئىشنى سۆزلەپ ئولتۇرغاندىن كۆرە، پەرىشان سۈكۈتنىڭ تو-

رۇكلۇكسى ھىس قىلىسى .
قەدىمى ئوحشاش جۇشمىگەن ئىككى ئاب پەيتۇسى سۆرەپ ،
نۇرغۇن جاگرىلارىنىڭ مەھەللىلىرىنى بېسىپ ئۆتكەندە ، بىرىەچچە قارا
مىكبان ھۇركۇپ ھابلا ـ شابلا قاشالارىنىڭ يوچۇقلىرىدىن كىرىپ ئۆز-
لىرىنى دالدىغا ئالدى . نۇيۇقسىز بىر قاشقا ئىت قاۋاپ پەيتۇننىڭ كەينى-
دىن نۇگۇردى . ئاندىن ئۇۋىسىغا قاسىپ كىرىپ نۇكلىرىنى ھۇرپەيتىپ ،
پەبىۇىغا قاراپ قاۋىدى . لاي بولۇپ كەتكەن ياغاچ كەش كىيگەن ، قول-
لىرىنى ياىچۇقىغا سالغان ، كۆك رەحسىز تىكىلگەن كۆكلىكسىڭ كەيىي
شامالدا كۆپكەن بىربالا مەيۇس ھالدا پۇتسى سۆرەپ خۇشياقمىغاندەك
كىسۋاتاسى . ئۇ پەيتۇىنى كۆرۈپ ، چەتكە ئۆتۈپ قولاشمىغان بىر ھە-
رىكەت بىلەن كېيىكسسى سىلىۋىدى ، بىشىغا جاپلىشىپ پارقىراپ كەت-
كەن چاچلىرى كۆرۈندى .
ھەربىر جاگرا ئارىلىقىدا ئاق ياشلانغان بەرلەر بار ئىدى . يەرلەر
بىر ـ بىرىگە نۇياشقان بولۇپ ، ئۇزاققا سورۇلغاىدى .
ئۇلار چوڭ يول بىلەن قوشۇلىدىغان كەگرى يولغا چىقتى . يول-
نىڭ ئىككى بەرىپىگە قارىغايلار تىكىلگەندى . پەيتۇن ياتقاق ۋە كاتاڭ
بەر بىلەن ماگىغاندا ، قاسىق سىلكىنگەچكە ، ناروں خانىم ۋارقىراپ
كەتتى . جوڭ يولىڭ بىشىدا ئاق رىشاتكىلىق ئىشىك ئىتىكلىك
تۇراتتى ؛ مارىتۇس پەيتۇندىن سەكرەپ چۈشۈپ ئىشىكنى ئاچتى . پەي-
تۇن جوبلۇك بىلەن ئورالغان يولغا چۈشۈپ مىڭىپ ، قىلىن ئورمانلار
بىلەن قاپلانغان جوڭ ئىمارەتىڭ ئالدىغا كىلىپ توختىدى . ئۆيلەرنىڭ
دىرىزىلىرى چىك تېپىلىق ئىدى .
تاتىڭ ئوتتۇرىسىدىكى دەرۋارا ئىچىلىپ ، ئىچىدىن يېشى جىلىغا
بىرىپ قالغان قىرى مالاي چىقتى . ئۇ قارا بوللۇق قىزىل جىلىتكە كى-
يىۋالغان بولۇپ ، ئالدىغا ئۇزۇن پەشاما ناريىۋالغانىدى . ئۇ سىگايان
بولۇپ ، ئۇشساق جامداب بەلەمپەيدىن چۈشۈپ كەلدى ـ دە ، مېھ-
مانلارىنىڭ ئىسىملىرىنى سوراپ ، ئاندىن ئازادە كەلگەن مېھمانخانىغا
باشلاپ كىردى . ئۇ رادىلا ئېچىلمىغان دىرىزىنىڭ قاپقاقلىرىنى ئىچى-

ۋەتتى. مېھمانخانىدىكى جاندۇقلارنىڭ ھەممىسى قاپلانغان، سائەت ۋە
ئېگىز پۇتلۇق قەندىلنىڭ ئۈستىگە ئاق شايى يېپىلغانىدى. ئۆينىڭ ئى-
چىدىن چىققان بىر خىل ئېچىغان، چىرىگەن، سۆرۈن ۋە زەي پۇراق
مېھمانلارنى سەسكەندۈرۈۋەتتى.

كۆپچىلىك ئولتۇرۇپ كۆرۈشتى. ئۈستۈنكى قەۋەتتىكى كارى-
دۇردىن ئالدىراپ - تېز ماڭغان ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى. ھولۇقۇپ
كەتكەن جاڭزا خوجايىنى ئالدىراش ئۆزىنى تۈزەشتۈرەتتى، ئۇنىڭغا نا-
ھايىتى كۆپ ۋاقىت كەتتى. ئادەم چاقىرغان قوڭغۇراق بىرنەچچە قېتىم
چېلىندى. پەلەمپەيدىن چۈشۈپ - چىقىۋاتقان ئاياغ تىۋىشى جىددىي-
لەشتى.

بارون خانىم سۆڭەكنى ئۆتكۈدەك قاتتىق سوغۇقتا چىدىيالماي
ئارقا - ئارقىدىن چۈشكۈردى.

ژىيۇلىن ئۇياقتىن - بۇياققا ماڭاتتى. رىتا دېمى ئىچىگە چۈشكەن
ھالدا ئاپىسىنىڭ يېنىدا ئولتۇراتتى. بارون بېشىنى تۆۋەن سېلىپ تام
مەشىنىڭ مەرمەر تاش تەكچىسىگە يۆلىنىپ ئولتۇراتتى.

ئاقىۋەت مېھمانخانىنىڭ چوڭ قاناتلىق ئىشىكى ئېچىلىپ، ۋىكوت
سىرىزۋېلى ئەر - خوتۇنلار كىرىپ كەلدى، ھەر ئىككىسى ئورۇق - چاق-
قان بولۇپ، نەچچە ياشقا كىرگەنلىكىنى مۆلچەرلىگىلى بولمايتى. ئۇلار
ئۆزلىرىنى چوڭ سۈپەت كۆرسەتسىمۇ، ياسالمىلىقى چىقىپ تۇراتتى. ئۇ-
نىڭ خوتۇنى ئۈستىگە گۈللۈك كۆڭلەك، بېشىغا جىيەك تۇتۇلغان كى-
چىك پاناما كىيىۋالغانىدى، ئاۋازى زىل بولۇپ، ناھايىتى تېز سۆزلەت-
تى.

ئېرى بەدىنى سىقىپ تۇرىدىغان ئېسىل مۇراسىم كىيىمى كى-
گەن بولۇپ، مېھمانلارغا ئېگىلىپ تەزىم قىلدى. ئۇنىڭ تۇرقى، كۆ-
رى، ھەنگگاي چىشلىرى، لاك سۈركەلگەندەك پارقىراپ تۇرغان چاچ-
لىرى، ئېسىل مۇراسىم كىيىملىرى، كىشىلەر كۆڭۈل قويۇپ ئاسرايد-
غان نەرسىدەك چاقناپ تۇراتتى.

ئۇلار كۆرۈشۈپ تىنچلىق - ئامانلىق سوراشقاندىن كېيىن ھەم-

مەيلەن قىلىدىغان گەپ تاپالماي قالدى . شۇنىڭ بىلەن ياغدىن - ياغ-
دىن سۆزلىشىپ قۇرۇق گەپ قىلىپ ، بىر - بىرىنى ماختاپ ئۇچۇرۇش-
تى . ھەر ئىككىلا بەزەپ مۇنداق سەممىمى بېرىپ - كېلىشنى داۋام ئەت-
تۈرۈشنى ئۈمىد قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى . دائىم بىردا ئولتۇرۇۋې-
رىپ زېرىكىپ قالغاچقا ، ئۆزئارا بۇنداق كۆرۈشۈش ئەڭ خۇشاللىق ئىش
ئىدى .

مېھمانخانىدىكى خانىدىن ئۆتىدىغان سوغۇق ھاۋا بەدەنگە سان-
جىلاتتى . سوغۇقنىڭ دەستىدىن گەپ قىلغاندا ئاۋازمۇ ئۆزگىرىپ كې-
تەتتى . يارون خانىم تىترەيتتى ھەم جۈسكۈرەتتى . شۇڭا يارون ئۆي
ئىگىلىرى بىلەن خوشلاشتى . ۋىكتور بىرىروبلى بىلەن خوتۇنى ئۇلارنى
قاتتىق تۇتۇپ :

ــ نېمە بولدى ، نېمىشقا شۇنچىۋالا ئالدىراپسىلەر ؟ بىرئاز ئولتۇ-
رۇڭلار . . . ــ دېدى . گەرچە زېۋلىن يەنە بىر دەم ئولتۇرساق بولاتتى ،
دەپ ئىشارەت قىلغان بولسىمۇ ، لېكىن زېنا ئورنىدىن تۇرۇۋالدى .

ئۆي ئىگىسى كۇنۇپكىنى بېسىپ خىزمەتچىسىگە پەيتونى ئەكەل-
دۈرمەكچى بولۇۋىدى ، لېكىن ئېلېكتىر كۇنۇپكا بۇزۇلغانلىقىنى ، ئىسىك
ئۆزى چىقىپ - دە ، قايتىپ كىرىپ ئاتنىڭ ئېغىلغا ئەكىرىۋېلىنگەنلىكىنى
ئېيتتى .

كۆپچىلىك كۈتۈشكە مەجبۇر بولدى . ھەركىمنىڭ ئۆي - تۈي
دېگۈسى بار ئىدى . شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ھۆل - يېغىن كۆپ بولىدىغان
قىش كۈنلىرى ھەققىدە پاراڭغا چۈشتى . زېنانىڭ ئىچى تۇشاتتى ۋە
سوغۇقتىن تىترەيتتى ، ئۇ ۋىكتور خانىمدىن ئىككىلار يالغۇز كۈن تۈنى
نېمە ئىش قىلىسىلەر ، دەپ سورىغانىدى ، بىرىروبلى ئەر - خوتۇنلار بۇ
سوئالدىن ھەيران بولدى . چۈنكى بۇ ئىككىسىلەنىڭ كۈن تۈنى قىلىدى-
غان ئىشلىرى يەنە جىق بولۇپ ، ئۇلار پۈتۈن فرانسىيەگە يارالغان ئاق-
سۆڭەك تۇغقانلىرى بىلەن خەت - ئالاقە قىلىشاتتى . ھەركۈنى دېگۈدەك
تۇرغۇن ئۇيساق - خوشنەك ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولاتتى . ئەر -
خوتۇنلار ئارىسىدا خۇددى ياب ئادەملەردەك ھەرخىل قائىدە - يوسۇنلار

ساقلىسب كەلمەكىە ئىدى . ىرىقەك ىۇىرۇقسر ئىشلارىمۇ گوىا راسب ، جوڭ ئىشەك مەسلىھەىلىسەىى .

ھىىحكىم كىرىپ ـ چىقماىدىغاں ئاراده مىھماىحاىىسك ئىگىر ىو- رۇسلىرى قاىقارا ، ىارلىق ىەرسلەر رەحىب ىىلەن قاىلاىغاىدى . سۇىچە- لىىك سالاىەىلىك ، پاكىره ، قائىده ـ ىوسۇىلۇق ىۇ ئەر ـ حوىۇىلار رىە- ماىىك ىەرەرىده كوىىسروا قۇىىسدا ساقلاىغاں ئاقسۆڭەكلەردىں ئىدى .

ىر ىرىگە ماس كەلمىگەں ئىككى ئاب قىسلغاں ىەىوں دىرىرە ئالدىغا كىلىپ ىوحىىدى . لىكىں مارىۇس ىوق ئىدى . ئىھسمال ئۇ قاراڭعۇ چۈشىں ىۇرۇں ئىشىم ىوق ئوحساىدۇ ، دەب ىىقىں ئەىراىىى ئاىلىسپ كەلگىلى كەىكەں ىولسا كىرەك .

رىولىں حاىا ىولۇب كەىى ـ ده ، ئۆى ئىگىلىرىگە ، ئۇ ىىاده قاىىب كەىسۇں ، دەپ ىاىلاب قوىدى . مىھماىلار ىىلەں ساھىىحاىىلار ئۆر ئارا قاىا ـ قاىا ىەكەللۇب قىلىسقاىدىں كىىں ، مىھماىلار ئاق ىد- رەكلىك ىاعلىق حاڭرىغا قاىى .

ئۇلار ىەىۇىغا چىقىشى ، رىىا ىىلەں دادىىسىڭ كۆڭلىدىں ر- ىولىسىڭ ىاىقى قوپاللىقى ىىحىه كۆىۈرۈلمىگەں ىولسىمۇ ، لىكىں كۆ- لۈشى . ىرىروىلى ئەر ـ حوىۇىلارىك سۆر قىلغاں واقىدىكى قىاىەد- لىرى وە ىەلەىۇرلىرىى دوراسى . ىارۇں ئەرىى ، رىىا حوىۇىى دو- رىدى . لىكىں ىارۇں حاىىم ىۇىۇلۇب قالدى ، حۇىكى ئۇ ، ىۇىداق قىلىش ئاقسۆڭەكلەرىڭ ئىررەب ـ ئاىرۇىغا ىۇقساں ىەىكۈرگەىلىك دىگەں ھىسسااىا ئىدى . شۇڭا :

ــــ سىلەر ئۇىداق كىسلەرىى مەسحره قىلمىساڭلار ، ئۇلار قائىده ـ ىوسۇىلۇق ئىسلرادىلەر حەمەىى ىولۇشقا مۇىاسىب كىسە- لەر، ـــ دىدى .

ىاروں حاىمىڭ حىىغا ىەگمەسلىك ئۈحۈں ، ئۇلار رۇواں سۈرمىدى . لىكىں ، ىر ئار واقىب ئۆىكەىدىں كىىں ، رىىا ىىلەں دا- دىسى ىر ـ ىرىگە قاراب ئۆرىى ىۇحسىۋالالماى ، ىەىە حاقحاقى ىاش- لىوەىى . ىارۇں ئاوال ئەدەب ىىلەں ئىگىلىپ ىەرىم قىلدى ـ ده ، ئاىدىں

يەنە بىلىك يەلپۈردا دوراپ شۇنداق دېدى :

— خانىم ، سىلەرنىڭ ئاق نىرەكلىك تاغلىق جاڭزىغا كۈن بويى دېڭىز شاملى ئۇرۇپ تۇرىدۇ ، بەلكىم بەكمۇ سوغۇقتۇ !

ژىنا ۋىكونت خانىمنىڭ سالاپەتلىك كۆرۈنۈشىگە تەقلىد قىلىپ ، خۇددى ئۆدەكنىڭ بويۇنىسىدەك ، بېشىنى تىز - تېز گىلدىڭلىتىپ يار ۋە خۇشامەت بىلەن :

— ھەي ! يارون ئەپەندى ، مەن يىل بويى شۇنداق ئالدىراشمەن ! بىزنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىمىز بەك جىق ، ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە جەۋاب بېرىش كېرەك . بىزنىڭ ۋىكونتنىڭ ھېچنېمە بىلەن چاتىقى يوق . ھەممە ئىش ماڭا يۈكلەنگەنلىك ، ئۇنى دەمسىز ، ئۇ پوپ بىكى بىلەن بەتقىياب جىزمىنىنى ئىشلەۋاتىدۇ . ئۇلار بىرلىكتە « نورماندىنىڭ دىن تارىخى » دېگەن كىتابنى يېزىۋاتىدۇ ، — دېدى .

يارون خانىمنىڭ تۇرۇپ ئاچچىقى كەلدى ، تۇرۇپ كۈلگىسى كەلدى وە ئۇلارنى تۇسى :

— ئۆز يەنىمىردىكى كىشىلەرنى ئۇنداق ماراق قىلماڭلار .

پەتۇن تۇتۇقسىز توختىدى ، ژيۇلىس قاتتىق ۋارقىراپ - جارقىراپ كەتىدىكى كىمدۇر بىرسىگە تۇۋلاۋاتاتتى . ژىنا بىلەن يارون دېرىزىدىن بېشىنى چىقىرىپ قاراپ ، قانداقتۇ غەلىتە بىر نەرسىنىڭ ئۆزلىرىگە قاراپ ئۆلە - تىرىلىسىگە باقماي يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى . ئۇ مارسۇس بولۇپ ، پەيتونغا يېتىشىۋېلىش ئۈچۈن جېنىنىڭ بارىچە يۈگۈرۈپ كېلىۋاتاتتى . ئۇنىڭ ئىشتانلىرى لەپىلدەپ پۇتلىرىغا چىرمىلاتتى . بىشىدىكى قالپىقى كۆزىگە چۈشۈۋېلىپ يولنى كۆرسەتمەيتى . كىيلەڭسىز پىلاشىنىڭ ئىككى يېڭى تۈگمەن چاقپىلىكىنىڭ قاناتلىرىغا ئوخشاش يۆلاڭلايتى . ئۇ ئالاقىدىلىك بىلەن كاتاڭلاردىن ئۆتەتتى . بولدىكى ياشلارغا پۈتلىشىپ يىقىلاتتى . ئۇ پالاقلاپ يۈگۈرۈپ ماڭغاچقا ، ھەممىلا بىرى مەسەت بولۇپ كەتكەندى .

ئۇ پەيتونغا ئەمدىلا يېتىشىپ كېلىشكە ، ژيۇلىس كاپ قىلىپ ئۇنى ياقىسىدىن ئالدى - دە ، دەس كۆتۈرۈۋېلىپ ، يېنىغا ئولتۇرغۇزدى . ئان-

دىن چۈلۈۈرنى قويۇۋېتىپ، مۇشتىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ئۇنىڭ بېشىغا
سالدى. ئۇنىڭ قالپاق ئىچىدە تۇرغان بېشى ھەم مۇرىلىرىگە مۇشت
تەگكەندە گۈپ ـ گۈپ ئاۋاز چىقاتتى. بالا قالپاق ئىچىدە چىرقىرايتتى.
پەتۇندىن سەكرەپ چۈشۈپ قېچىپ كېتىشكە ئۇرۇناتتى. ژيۇلىن بىر
قولى بىلەن ئۇنى مەھكەم تۇتۇۋېلىپ يەنە بىر قولى بىلەن ھەدەپ دۇم-
بالايتتى.

ژاننا قورقىنىدىن گەپ قىلالماي قالدى. ئۇ پەقەت:

— دادا... ئاھ! دادا! — دەپ تۇۋلىۋەتتى.

بارون خانىمۇ قاتتىق خاپا بولۇپ كەتتى ۋە ئېرىنىڭ بىلىكىنى
تۇتىۋېلىپ:

— ژاك، ئۇنى تۇتۇۋالسىڭىزچۇ، — دېدى.

بارون ئۆينىڭ ئالدىدىكى دېرىزىنى چۈشۈرۈۋېتىپ، قولىنى چى-
قىرىپ كۈيئوغلىنىڭ بىلىكىنى چىڭ تۇتۇۋالدى. ئاچچىقلانغانلىقىدىن
ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى:

— بۇ بالىنى ئۇرۇپ نېمە پايدا چىقىدىكەنمۇ ؟

— بۇ ھاۋادىن بولغاننىڭ كىيىم - كېچەكلىرىنى رەسۋا قىلى-
ۋەتكىنىنى كۆرمىدىڭىزمۇ ؟ — ژيۇلىن جۆھۈپ كەسكىن قاراپ جاۋاب
بەردى.

بارون بېشىنى ئىككىسىنىڭ ئارىسىغا تىقىپ تۇرۇپ:

— بۇ قانچىلىك ئىش ئىدى! بۇنچىۋالا قوپاللىق قىلىشنىڭ نېمە
ھاجىتى بار، — دېدى.

ژيۇلىن يېڭىۋاشتىن چىچىلىپ كەتتى.

— سىزنىڭ كارىڭىز بولمىسۇن، بولامدۇ، بۇ سىز بىلەن مۇنا-
سىۋەتسىز! — ئۇ يەنە قول كۆتۈرۈپ ئۇرماقچى بولۇۋېدى، قېيناتىسى
ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇۋالدى. كۈچەپ تارتقاچقا ژيۇلىننىڭ قولى پەتنۇسنىڭ
ئىشىكىگە ئۇرۇلۇپ كەتتى. بارون قاتتىق ۋارقىراپ:

— يەنە ئۇرىدىغان بولسىڭىز، مەن پەتنۇسنى چۈشىمەن. مەندە
سىزنى تۇسۇۋالغىدەك ئامال بار! — دېدى. ۋىكونت شۇندا بىردىنلا

ىسچلاندى ـ دە ، دولىسسى قىسىپ ، حاۋاب قايۇرمىدى ، ئابلار بەد-
مۇنى نارىسپ حىبىپ كەىتى . ئىككى ئابال نانارغان هالدا مىدىرلىماس-
تىن ئولتۇرۇشتى . نارون خانىمنىڭ نۇرىكىنىك گۇپۇلدەپ سوقۇۋاتقان
ئاۋازى ئىنىق ئاڭلىناتتى .

كەچكى ناماق ۋاقتىدا رىنۇلس حۇددى هىچ ئىش نولمىغاندەك ،
نۆلەكچە مۇلايىم نولۇپ كەتتى . رىسا وە ئانا ـ ئانىسى ئۆزلىرىنىڭ تىر
ئىشلارىنى تىتىپ قوىۇپ ، كىشلەرنى تىحسىدىغان مىجەزى نوىىچە
ئۆتكەن ئىشلارنى تىرلا ئىسىدىن چىقىرىۋەتتى ، ئۇلار زىنۇلسىك مۇد-
جىۋالا مۇلايىم نولۇپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ ، كىشى كىسەلدىن ساقىيىپ
سالامەتلىكى ئەسلىگە كەلگەندە كۆڭلى ناراب كەتكەندەك ، ئۇنىڭغا
قوشۇلۇپ حۇشال نولۇشتى . ژىسا نەنە تىرىرۇنلى ئەر ـ حوتۇنلار ئۇس-
تىدە سۆزلىشىدى ، رىنۇلسمۇ ئۇنىڭغا قوشۇلدى . لىكىن نەنە دەررۇ :

ـــ دىگەنىلەن ئۇلار ناهاىتى سالامەتلىك ئىكەن ، ـــ دەپ
قوشۇپ قويدى .

ئۇلار ناشقا قوشنىلىرىنى نوقلاشقا نارمىدى . حۇنكى هەممىنلەن
مارىنۇس مەسلىسىنىڭ نەنە قاتىلىشىدىن قورقتى . ئۇلار تىڭى تىلدا
نەبرىكنامە ئەۋەتىپ قويۇپ ، كىلەر نىلى ناهار نولۇپ كۈن ئىللىغاندا
ئاندىن تىرىپ هال سوراشنى نەلگىلەشتى .

مىلاد نايرىمى يىتىپ كەلدى . ئۇلار پوپ تىلەن نارار
ناشلىقى ئەر ـ حوتۇنلارنى كەچلىك ناماققا چاقىردى . تىڭى تىلدا
ئۇلارنى نەنە تىر قىسىم چاقىرىۋالدى . نۇ ئۇلارنىڭ كۈنلەر تىر حىلدىلا
ئۆتىدىغان زىرىكەرلىك نۇرمۇشىنى تىردىسىر نەكشەش ئىدى .

نارون ئەر ـ حوتۇن ئىككىسلەن 9 ـ ناىۋار ئاي تىرەكلىك جاك-
رىدىن ئايرىلىشى قارار قىلىشتى . رىسا ئۇلارنى كۆىرەك نۇرغۇزۇشنى
ئويلىغان تولسىمۇ ، لىكىن رىنۇلس ئۇلارنى نۇتمىدى . نارون كۈنئوتلە-
تىك نارغانسىرى سوغۇق مۇئامىلىدە نولۇۋاتقانلىقنى ناتقان ، روئانقا ئا-
دەم ئەۋەتىپ ئۇرۇن نوللۇق نەتون ناللىۋالدى .

ئايرىلىش ئالدىدا ، گەرچە مۇر قاتقان تولسىمۇ ، كىچىسى هاوا

ئىسسىق ئوچۇق بولدى. تۈك ـ ياقلار يەڭ قىلىپ قويۇلدى. ژىسا دا-دىسى بىلەن يازارغا چىقىپ كېلىدىغان بولدى. كورسكا سەپىرىدىن قا-يتىپ كەلگەندىن بۇيان ئۇلار يازارغا بارمىغانىدى.

ئۇلار ئورمانلىقنى ئۆيى. بۇ، ژىسا تۇغۇلغان كۆيى ئۆزىنىڭ ئۆمۈرلۈك ھەمراھى بىلەن بىرلىكتە ئاتلانغان ئورمانلىق ئىدى. ئۇ چاغدا ژىننانىڭ قەلبىدە پەقەت ژىۋۇلىلا بار ئىدى. ئاشۇ ئورمانلىقتا ژىننا تۇنجى قېتىم ئۆزىنىڭ مۇھەببىتى قوبۇل قىلغان، تۇنجى رەت ئىشىق ـ مۇھەب-بەتنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنىڭ ئالىلداپ تىترىگەنلىكىنى ھېس قىلغان ئى-دى. شەھۋانىي ھەۋەسكە كەلسەك، ئۇ چاغدا بۇ نەرسە تېخى بىر خىل يوشۇرۇنلا ئىدى. پەقەت ھەت ـ ياقىدىكى ئويغا جىلغىسىدىكى يولاق تېيدا ژىۋۇلىغا ئاغرىغا سۇ ئىچۈرگەندە، ئاندىن ئۆزىنىڭ لەررىسى ھەققىي تە-نىگانىدى.

ھالا يوگۇن دەرەخ يوپۇرماقلىرى يۆكۈلگەن، ئوت ـ چۆپلەر ئاراڭ يولغان بولۇپ، قۇرۇق شاخلار قىش كۈنلىرىدىكى ئورماندا شال-دىرلاتتى.

ئۇلار كېچىك يازارغا يېتىپ كەلدى. كوچىلار جىمجىت بولۇپ، تىرمۇ ئادەمنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى. دېڭىز سۈيى، دېڭىز بويسۇنى ۋە تىلىقنىڭ يۇرىقى كىلەتتى. سارغۇچ رەڭلىك يىلىق يورلىرى ئاۋۋالقى-دەكلا تىتىلىق تۇراتتى. يەرلىرى ئىسسىق ئالدىدا ئىسىلغان، يەرلىرى قۇم ـ شېغىللار ئۆستىگە تېتىپ قويۇلغانىدى. كۆپكۆك قەھرلىك دېڭىز مەڭگۈ توختىماي دولقۇنلاپ تۇرغۇن چاچرىتىپ تۇراتتى. دېڭىز سۈيى يانغان، دولقۇن پەيدا قىلغان يارلارنىڭ تۈۋىدىكى تاشلار كۆرۈنۈپ قال-غانىدى. دېڭىز ساھىلىدا تۇرغان بىلىقچى كېمىلەر خۇددى ئۆلۈپ قالغان چوڭ بېلىقلارغا ئوخشايتتى. كېچە بېلىقلاشماقتا ئىدى. بېلىقچىلار سۇدا كېتىدىغان ئۆتۈكلىرىنى كىيىشىپ، ئېغىر قەدەملەر بىلەن قايار سەپ بولۇپ كەلمەكتە. ئۇلار تۇتۇلىرىغا شارپا ئورۇۋالغان، بىر قولىغا ھاراق تۇتۇلغىنى، يەنە بىر قولىغا كېمە پانارىنى ئېلىۋالغانىدى، ئۇلار دېڭىز ساھىلىدا تۇرغان بېلىقچى كېمىلەرنىڭ ئەترابىنى ئايلىنىدى ۋە بىر ئۇ-

زۈندىن كىيىن نورمالدىلىقلارغا خاس ئېغىر ـ بېسىقلىق ىىلەن تورلارنى ، لـەيـلىگۈچ ، بولكا ، سېرىق ماي ، ھاراق ، رۈمكا قاتارلىقلارنى بىر ـ بىر-لەپ كىمىگە سالدى . ئاندىن كېمىنى تۈزەپ ، سۈنىڭ ئىچىگە قارىتىپ ئىتتىردى . كېمىلەر قۇم ـ شېغىللارغا سۈركىلىپ ئىچىلدىدى ـ دە ، كۆپۈكلەرنى يېرىپ ، دولقۇنلار ئۈستىدە لەيلەپ بىرئاز چايقىلىپ ، قوڭۇر رەڭ يەلكەنلىرىنى ئېچىپ ، موما ياغاچقا ئېسىلغان كىچىك چىراغنىڭ نۇرىنى ئېلىپ كېچە قاراڭغۇسىدا كۆزدىن غايىب بولدى .

بـېلىقچىلارنىڭ ئاياللىرى ئېگىز بويلۇق بولۇپ ، نېپىز كۆڭلەك-لەردىن بىجىرىم ، قاۋۇل ئۇستىخانلىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ئۇلار دېڭىز بويىدا ئەڭ ئاخىرقى بېلىقچى كېمىگە چىققانغا قەدەر تۇرۇپ ، ئاندىن جـىمقىت ، ئۇيقۇغا چۆمگەن كىچىك بازارغا قايتىپ كەتتى . ئۇلارنىڭ زىل ، جاراڭلىق ئاۋازلىرى كېچە جىمجىتلىقىغا چۆككەن كوچىلارنى چاڭ كەلتۈرۈۋەتتى .

بـارون ىىلەن ژىننا مىدىر ـ سىدىر قىلماستىن ، بېلىقچىلار قاراڭغۇدا غايىب بولۇپ كەتكىچە كۆز ئۈزمەي جىمغىنا قاراپ تۇردى ، بـېـلىقچىلار يوقسۇللۇقنىڭ مەجبۇرلىشى بىلەن كېچە دېمەستىن ، ھاياتى-نىڭ خەۋپ ـ خەتەرگە ئۇچرىشىغا قارىماستىن بېلىق تۇتاتتى . لېكىن ئۇلار يەنە شۇ قەدەر كەمبەغەل ئىدىكى ، ئاغزى زادىلا گۆشكە تەگمەي-تى .

بارون داۋالغۇپ تۇرغان دېڭىزغا قاراپ ھاياجانلاندى . ئۇ پەس ئاۋاز ىىلەن :

— دېڭىز ھەقىقەتەنمۇ كىشىنى قورقىتىدۇ ھەم ئۆزىگە تارتىدۇ . ىىپايان دېڭىزغا قارىغا ، تۈن پەردىسى ئاستا ـ ئاستا يېيىلىۋاتىدۇ ، شۇ تاپتا قانچىلىغان كىشىلەرنىڭ ھاياتى خەۋپكە ئۇچراۋاتىدۇ . لېكىن دېڭىز بـەنە كۆركەم ۋە سەلتەنەتلىك ! ژىننا ئېيتىڭا ، ئېيتقىنىم توغرىمۇ ـ قانداق ؟

— ژىننا سوغۇق جىلمايدى ـ دە :

— ئوتتۇرا دېڭىزغا يەتمەيدۇ ، — دېدى .

لېكىن دادىسى قايىل بولماي:

— ئۇنتۇرا دېڭىز! ئۇ دېگەن ماي ۋە تاتلىق سۇغا، ياكى يېڭى كىيىم يۇيۇش تۇڭىدىكى مىكروپسىزلاندۇرۇش دورىسى سېلىنغان سۇغا ئوخشايدۇ، سىز بۇ دېڭىزغا قاراپ بېقىڭا، دولقۇنلارنىڭ بۇژغۇنلىرى نېمىدېگەن دەھشەتلىك — ھە! يەنە بايا ماڭغان كىشىلەرنى ئويلاپ بېقىڭ، ھازىر ئۇلارنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيدۇ، — دېدى.

ژىسا ئۇلۇغ - كىچىك تىندى - دە:

— شۇنداق. ئەگەر سىز مۇشۇنداق دېيىشنى خالىسىڭىز، — دەپ قوشۇلىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

ئوتتۇرا دېڭىز دېگەن ئىسىم ژىنىنانىڭ ئاغزىغا كېلىشى بىلەن ئۇنىڭ يۈرىكىگە بىر نەرسە سانچىلغاندەك بولۇپ، ئۇنىڭ ھىلمۇ خىل تەپەككۇرلىرىنى قاناتلاندۇرۇپ، ئۇنىڭ ئارزۇلىرى چېچەك ئاچقان يىراقتىكى دىيارغا ئېلىپ كەتتى.

ئاتا - بالا ئىككىيلەن ئەمدى ئورمانلىق بىلەن قايتماي چوڭ يول بىلەن ماڭدى. ئۇلار ئاستا قەدەملەر بىلەن دۆڭ يوتىلارنى بويلاپ يۈردى. ھېچقايسىسى گەپ - سۆز قىلمايتتى. ئۇلارنىڭ ئايرىلىدىغان ۋاقتى يېقىنلاشقاچقا كۆڭلى يېرىم بولۇۋاتاتتى.

ئاتا - بالا ئىككىيلەن بىر ئېرىق بويىغا كەلگەندە، قىيملانغان ئالمىنىڭ پۇرىقى گۇپپىدە دىمىغىغا ئۇرۇلدى. مۇشۇ مەۋسۇمدە نورماندىلىقلارنىڭ بارلىق يېزا - كەنتلىرىنى يېڭى چىقارغان ئالما ھارىقىنىڭ مەزىلىك پۇراقلىرى بىر ئالاتتى. ھەتتا بەزىدە كالا ئېغىلىدىن كالىلار نېزەكلىگەندە چىققان پۇراقمۇ بۇنىڭغا قوشۇلاتتى. كىچىككىنە دېرىزىلەردىن چىراغ يورۇقى كۆرۈنۈپ بۇ ھويلىدا ئادەم بارلىقىدىن دېرەك بېرەتتى.

ژىننا كۆڭلى - كۆكسىنىڭ كېڭەيگەنلىكىنى ھەممە كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان نەرسىلەرنىمۇ سېزەلەيدىغانلىقىنى ھېس قىلدى. كەڭ دالىلارغا چېچىلغان غۇۋا چىراغ نۇرلىرى نۇساتتىن ئۇنىڭغا بارلىق ھاياتلىقنىڭ يەككە - يېگانە ئىكەنلىكىنى، ئۇلارنىڭ تارقاق، ئايرىم تۇ-

ریدیعانلیقسی ، ئۆزلیری باحشی کۆریدیعاں بارلیق بەرسیلەردیں ئایرد-
لیپ بۇریدیعانلیقسی جوکقۇر هیس قیلدۇردی .
— ئەھ هاباب ، ئۇ هەمیسە حۇشاللیق بیلەں ئۆتمەیدۇ ، — دیدی
ریسا جاریسرلیقسی هیس قیلیپ .
— یالام ، بۇیڭعا ییمە حارە بولسۇں ، بیر بۇیڭعا ئامالسیز ، —
دیدی باروں ئۆلۈع - کیجیك ییسپ .
ئەییسی باروں حوبۇیی بیلەں بۇ بەردیں کەیکەیدیں کیس ،
ئای بیرەکلیك باعلیق حاکریدا یالعۇز ریسا بیلەں ریۇلیلا قالدی .

7

قەعەر قاربا ئوباش بۇ ، باش ئەر - حوبۇیلاریڭ بۇمۇشیدیکی
ئەرمەك بولۇپ قالدی . هەرکۆیی حۇسلۇك عیرادیں کیس ریۇلیں حو-
یۇیی بیلەں بیربەححە قول قاربا ئویاسی . بۇ واقیا ریۇلیں باماکا
حەککەح ئاسا - ئاسا کاباك ئیحەیی . بارا - بارا ئاليە باکی سەککیر
رۇمکیعیحە ئیحیدیعاں بولدی . ریسا بولسا ئۆزیسك حاییسیعا حیقابی -
دە دیریریسك ئالدیدا ئولتۇرۇویلیپ ، بوراں - بامعۇریسك دیریرە ئەی-
یەکلیریگە ئۇرۇلعیسیعا قاریمای ، بۆیۆں ریهیی بیلەں کۆکلەککە بۇیدی-
عاں کەشیە ئیسلەیی . بەریدە هیربیپ کەیسە ، بیسی کۆیۆرۆپ ،
بیراقلاردیکی بۇمانلارعا ، دولقۇیلاپ بۇرعاں دیڭیرعا دیققەب بیلەں بەزەر
سالایی . مۇسۇیداق بیربەحجە میۇب بۇرعاندیں کیس ، بەیە ئۆز ئی-
شیی داوام قیلایی . ریسایڭ ئۇیڭدیں باشقا قیلیدیعاں ئیشمۇ یوق
ئیدی . حۇیکی ئائیلە ئیسلیریی باسقۇرۇشی بۇیۇیلەی ریۇلیں ئۇیسیگە
ئالعاں . بۇیسك بیلەں ئۇیسك حوحاییلیق هەویی وە هەممیدە ئیقیساد
قیلیں ئارزۇیی بولۇق قایدۇرۇلعایدی . ئۇ بیحیسلیقیا ئۇجیعا حیققاں
بولۇپ ، قول ئاییدیکیلەرگە ئاررامۇ هاراق بۇلی بەرمەیی ؛ ئۇ باماقیی
قیسیپ ئەڭ بۆوەں دەریحیگە جۇشۇرۇپ قویدی ، ریسا ئای بیرەکلیك
حاکریعا قایقاندیں بۇیاں هەرکۆیی ئەیگەیلیکی بولکیحاییدیں بۇرماد-

دىلىغلارغا يورۇپ ئەكەلدۈرۈپ بېرەتتى . زىۋلىن بۇ خىيىمىسمۇ ئەمەلدىن قالدۇرۇپ ، ئۇنىڭ ئاددىي بولغا يېتىشى بەلگىلىدى .

زىننا ئىراھلاش ، مۇنازىرىلىشىش ۋە تالاش ـ تارتىشنى ساقلى- نىش ئۈچۈن بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى . لېكىن ئىرىنىڭ تەخسىلىغىنىڭ تىنچىدىن ـ تىڭى ئىبادىلىرىنى كۆرگەندە ، ئۇ يۈرىكىگە تىكەن سانجىل- غاندەك ئازابلىناتتى . زىننا مۇنداق پەخسىلىقنى تومۇشىرلىق دەپ قاراتتى . چۈنكى ئۇ جوڭ بولغان ئائىلە ئەرلىرىنىڭ پۇلنى سۇدەك خەج- لىۋېتەتتى . ئۇ ئانىسىدىن دائىم : « پۇلنى خەجلەشكە يارىغان » دېگەن سۆزنى ئاڭلايتتى . يېڭىكى كۈنلۈكتە زىۋلىن زىننانى : « سەن قالايمى- قان پۇل خەجلەيدىغان ئادىتىڭنى زادى ئۆزگەرتەلمەسەنا ؟ » دېگەنتى قايتا ـ قايتا ئېيتاتتى . زىۋلىن ھەر قېتىم مائاش ئالغاندا ھېساب دەپتىرىدىن ئارراۋ پۇل بۇيۇپ قالاتتى ، كۈلقەقەلىرى ئېچىلغان ھالدا پۇلنى يانچۇققا سالاتتى ـ دە ، « ياما ـ ياما كۆل بولار، ئاردىن تېتىلىپ كۆپ بولار » دەيتتى .

بەزى كۈنلىرى زىننا بەبە خام خىياللارغا چۆكەتتى . ئۇ ئاشنا قىلىۋاتقان ئىشنى تاشلاپ قويۇپ ، روھسىز ھالدا كۆلىرىنى ئىرافلارغا تىكىپ ، قىز چېغىدىكى شېرىن خىياللىرىنى قايتا ئەسكە ئالاتتى ـ دە ، كىشىلەرنىڭ قەلب تارىلىرىنى تىرىتىدىغان روماتىكلىق ۋە قارامىلىق ئىچىگە غەرق بولۇپ كېتەتتى . لېكىن زىۋلىنىڭ سىموق تووشى كاتىغان ئاۋازى ئىشىكتىن ئاڭلانسا ، شېرىن خىياللىرى ئۈزۈلۈپ قالاتتى ـ دە ، ئىشنى بەبە داۋاملاشتۇراتتى . ئۇ ئۆزىگە ـ ئۆزى « تۈگىدى ، ھەممىسى ئۆتمۈش بولۇپ قالدى » دەيتتى . مەرۋايىتتەك ياش تامچىلىرى يىتى ئۇ- زۇلگەن مارجانلاردەك كەشتە تىكىۋاتقان قولىغا چۈشەتتى .

زورالىي ئۈزۈن ياھاسى تىلىك ، شوخ بولۇپ ، دائىم ياخشا ئېي- تىپ يۈرەتتى . لېكىن تەقدىر ئۇنى ئۆزگەرتىپ كەتتى . ئۇنىڭ دۈپ ـ دۈگىلەك مەڭرىدىكى قىزىللىق يوقىلىپ ، ياكاۋ سۆڭەكلىرى چىقىپ قالغانىدى . بەزىدە ئۇنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى .

زىننا تاب ـ تاب ئۇنىڭدىن :

— قىزچاق، ئاغرىپ قالدىڭىزمۇ؟ — دەپ سورايتتى.

— ياق، خانىم، — دەپ جاۋاپ بېرەتتى دېدەك ھەممىشە ۋە ئۇنىڭ يۈزىدە ۋىللىدە قىزىللىق پەيدا بولاتتى - دە، ئىتتىك چىقىپ كېتەتتى.

ئۇ بۇرۇنقىدەك دىككىداپ ئويناپ يۈرمەيتتى. ھازىر ئۇنىڭغا يول مېڭىشمۇ ئېغىر كېلەتتى، ئۇ ئۆزىنى ياساشقىمۇ ئانچە كۆڭۈل بۆلمەيدىغان بولۇپ قالدى. چەرچىنچىلەر پويىزا، لىفتىك ۋە ھەرخىل ئەتىرلەرنى ئالدىغا قويۇپ قويسىمۇ، ئۇ ھېچقايسىسىنى ئالمايتتى.

بۇ چوڭ ئىمارەت ھازىر قۇپقۇرۇق كۆرۈنەتتى ۋە سۈرلۈك قىياپەتكە كىرگەنىدى. يامغۇر سۇلىرى تاملاردا كۆل رەڭ ئىزلارنى قالدۇرغانىدى.

يانۋارنىڭ ئاخىرىدا قار ياغدى. تۇمان باسقان دېڭىز يۈزىدە شىمال شامىلى سۈرۈپ كەلگەن توپ - توپ بۇلۇتلار پەيدا بولۇپ، قار يېغىشقا باشلىدى. بىر كېچىدىلا پۈتۈن دالا ئاپئاق قارغا كۆمۈلۈپ، ئەتىگەنلىكى دەل - دەرەخلەرنىڭ ھەممىسى قار - مۇزلاردىن قىشلىق كىيىم كىيىۋالغاندەك بولۇپ قالدى.

ژيۇلېن ئۆتۈك ۋە كونا كىيىملىرىنى كىيىپ چاتقاللىق تەرەپكە كەتتى. ئۇ بوزلۇقتىكى جىرانىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ، پەسىل قۇشلىرىنى پايلاپ ۋاقتىنى ئۆتكۈزدى. ئاندا - ساندا چىققان مىلتىق ئاۋازى قار - مۇزلۇق دالىنىڭ جىمجىتلىقىنى بۇزاتتى؛ توپ - توپ يۈرگەن قاغىلار دەرەخلەردىن ئۇچۇپ كېتەتتى - دە، ئاسماندا ئايلىنىپ يۈرەتتى.

ژىنناينىڭ ئىچى پۇشتى. ئۇ بەزىدە بالىخانىدىن چۈشۈپ پەلەمپەيدە تۇراتتى. يىراقتىن ئاڭلىنىۋاتقان كىشىلەرنىڭ ۋاراڭ - چۇرۇڭ ئاۋازلىرى ئېغىر ئۇيقۇغا چۆمگەن ئاپئاق قارلار ئۈستىدە ئەكس سادا پەيدا قىلاتتى.

شۇنىڭدىن كېيىن ژىننا يىراقتىكى دولقۇنلارنىڭ شاۋقۇن ئاۋازى ۋە توختىماي يېغىۋاتقان قارنىڭ شىلدىرلىغان ئاۋازىدىن باشقا ھېچنەرسىنى ئاڭلىمىدى.

قار ئۇچقۇنلىرى توختىماي لەپىلدەپ چۈشمەكتە ، يەردىكى قار-
بارغانسېرى قېلىنلىماقتا ئىدى .

مۇشۇنداق تۇمان باسقان بىر ئەتىگەنلىكى ، ژىننا خانىسىدا ئىككى پۇتىنى تام مەشكە سوزۇپ ئوت سۇنۇپ ئولتۇراتتى . روزالى ئۇنىڭ كارىۋىتىنى تۈزەشتۈرۈۋاتاتتى . دېدەكنىڭ هالى كۈندىن ــ كۈنگە يامانلىشىۋاتاتتى . ژىننا تۇيۇقسىز ئۇنىڭ قاتتىق خورسىنغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئارقىسىغا قارىمايلا :

ــ نېمە بولدىڭىز ؟ ــ دەپ سورىدى .

ــ هېچنېمە بولمىدىم ، خانىم ، ــ دېدى دېدەك ئادەتتىكىگە ئوخشاش جاۋاب بېرىپ .

لېكىن ئۇنىڭ ئاۋازى ئىنتايىن زەئىپ بولۇپ ، ئېنىق ئۇققىلى بولمايتتى .

ژىننانىڭ كۆڭلى باشقا بىر ئىشتا ئىدى . ئۇ تۇيۇقسىز دېدەكنىڭ هەرىكەتنى توختىغانلىقىنى سەزدى .

ــ روزالى ! ــ دەپ چاقىردى . لېكىن هېچقانداق تىۋىش يوق ، ژىننا ، ئېهتىمال ئۇ ئىپپىدە چىقىپ كەتكەن بولسا كېرەك ، دېگەن ئوي بىلەن چىڭراق توۋلىدى :

ــ روزالى !

ژىننا كۆرۈپكىنى بېسىشقا تەمشەلگەندە يېنىدا قاتتىق ئىڭرىغان ئاۋاز چىقتى ، ژىننانىڭ يۈرىكى جىغ قىلىپ كەتتى ــ دە ، دەرهال ئورنىدىن تۇردى :

دېدەك چىرايى تاتارغان ، كۆزلىرى چەكچەيگەن ۋە تېڭىرقىغان هالدا ، پۇتلىرىنى سوزۇپ ، كارىۋاتقا يۆلىنىپ ئولتۇراتتى .

ژىننا ئۇنىڭ ئالدىغا ئېتىلىپ باردى ــ دە :

ــ نېمە بولدىڭىز ؟ نېمە بولدىڭىز ؟ ــ دەپ سورىدى .

روزالى لام ــ جىم دېمىدى ، مىدىرلىماي قويمىدى . ئۇنىڭ كۆزلىرى ئايال خوجايىنغا مىختەك قادالغانىدى . ئۇ چىدىغۇسىز بىرخىل ئازابتىن قىيسىلىۋاتقاندەك هاسىراپ تۇراتتى ، ئۇ تۇيۇقسىز پۇتۇن بەدى-

سى رۇسلاپ ئوڭدىسىغا بىسىپ ، جىشلىرىنى جىشلەپ قانسى چىرقىرىۋەتتى .
ئۇ چاغدا ئۇنىڭ ئۇرۇن كۆڭلىكى ئىچىدە ، ئىككى پۇتىنىڭ ئارىسىدا يىمىرىلىپ يەرگە سىڭدۈرۈلۈۋاتقاندەك بولدى ۋە ئۇ بەردىن شۇئان ئەلىنە ئاۋاز ئاڭلاندى ، بۇ ئاۋاز خۇددى دولقۇنلارنىڭ شاۋقۇنىغا ، كىشىنىڭ كاسىسى بوغقاندا چىقىدىغان ئاۋازغا ئوخشاپ كېتەتتى ؛ كىسى مۇشۇك مياڭلىغاندەك ئاۋاز چىقتى . بۇ زەئىپ ، پەرىشان ناله بۇۋاقنىڭ ئادەملەر دۇنياسىغا كەلگەن چىغىدىكى تۇنجى قىسمىقى ئارانلىق ساداسى ئىدى .
ژىنا بۇنى شۇ زامان چۈشەندى . ئەمما ئۇنىڭ كاللىسى ئىلىشىپلا قالدى . ئۇ بوگۇرۇپ پەلەمپەيدىن چۈشتى ــ دە :
— ژىۇلىس ، ژىۇلىس ! — دەپ ۋارقىرىدى .
— نېمە بولدى ؟ — دەپ جاۋاب بەردى ژىۇلىس ئاستىنقى قەۋەتتە تۇرۇپ .
— روزالى . . . ئۇ . . .
ژىۇلىس ئىككى ياقلاپ دىگەندەك ئۇسىۋىكى قەۋەتكە چىقىپ جاسىغا بوگۇرۇپ كىردى ــ دە ، دىدەكىنىڭ كۆڭلىكىنى قايرىپ قانغا مىلەنگەن قىيقىرىل گۆشەك بەرسىنىڭ تىترىلارۋاتقانلىقىنى ، ئىڭراۋاتقانلىقىنى ، قىسالغاچ بولغان ئىككى پۇتىنىڭ ئارىسىدا تىپچەكلەۋاتقانلىقىنى كۆردى .
ئۇ ئەسەبىلەشكەن ھالدا ئورنىدىن تۇرۇپ ، قورقۇپ كەتكەن خوتۇنىنى ئىتتىرىپ سىرتىغا ئىتتىردى :
— سېنىڭ كارىڭ بولمىسۇن ، چىقىپ كەت ! لىۋدىقىن تېلەن سىمون بوۋاينى چاقىرتۇەت .
رىسالىڭ پۇتۇن بەدىنى لاغىلداپ تىترەيتى . ئۇ ئاشخانىغا كىردى ، ياتاقخانىغا قايتا چىققىلى جۇرئەت قىلالماي ، مۇردەك سوغۇق مېھمانخانىغا كىرىۋالدى . ئاتا ــ ئانىسى كەتكەندىن بۇيان ، مېھمانخانىغا ئوت يېقىلمىغانىدى . ژىننا ئۇ بەردە ئالاقىدە بولغان ھالدا خەۋەر كۈتتى .

ئۇرۇن ئۆيمەى ئەر مالاى بۇگۇرۇب جىقىپ كەتتى . بەش مىـ
ـنۇتتىن كېيىن ، شۇ بەردىكى بۇغۇب ئاتتى بۇل جوبۇن دانىسۇنى
باشلاپ كىردى .
ياريدارلارنى بۆيكىگەندەك پەلەمپەيدا بىردەم پاپپارافچىلىق بولدى
؛ زىنۇلى كىرىپ زىياغا ئۆز جانتىغا قانىپ كەتسە بولىدىغانلىقىنى
ئېيتتى .
زىينا جۇددى پاجىئەلىك دىراممىا كۆرگەندەك غال ـ غال تىتـ
ـرەيتتى . ئۇ بىگىۋاشىش مەشىنىڭ بېيىدا ئولتۇرۇپ :
ــ ئۇ قانداق بولدى ؟ ــ دەپ سورىدى .
ئىنىش ژىيۇلىينىغا ئابان بولغاچقا ، پۈتى كۆيگەن توخۇدەك
ئۇياقتىن ـ بۇياققا ماكانتى ؛ گويا بىر عەرەب ئوتى ئۇنى جىددىيلەشتۇ-
رۇۋاتقاندەك ئىدى . باشا ئۇ بىر ئىغىرمۇ جاواب قىلمىدى ، بىربەچچە
سىكونتتىن كېيىن ئورنىدا تۇرۇپ :
ــ سەن بۇ قىرىنى قانداق بىر بەرەب قىلماقچىسەن ؟ ــ دەپ
سورىدى .
زىينا ئۇنىڭ سۆزىنى چۈشەنمەى ، كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ :
ــ نىمە بولدى ؟ سىز نىمە دەۋاتىسىز ؟ ھېچ ئۇقالمىدىمغۇ ! ــ
دېدى . زىنۇلى بۇنۇقسىز ئاچچىقى كەلگەندەك ۋارقىراپ كەتتى :
ــ سىز بۇ ئائىلىدە نىكاھسىز تۇغۇلغان بالىنى باقالمايمىز ـ دە !
زىيىنا باھانى ئوڭايسىزلىنىپ كەتتى . ئۇراق جىمجىتلىقتىن كېـ
ـيىن :
ــ ئەمىسە ، دوستۇم ، بىز بالىنى نەشىغا بىرەيلى ، قانداق ،
بولامدۇ ؟ ــ دېدى .
زىنۇلى ئۇنىڭ سۆزلەپ بولۇشىنى كۈتمەستىلا :
ــ ئۇنداق بولسا يۈلى كىم تۆلەيدۇ ؟ ئەلۋەتتە بەيە سەن تۆ-
لەيسەن ، شۇنداقمۇ ؟ ــ دېدى .
زىينا بۇ مەسىلىنى بىربەرەپ قىلىشنىڭ چارىسى ئۈستىدە بىر
ئۇرۇن ئويلىنىپ :

— دەرۋەقە بۇنىڭغا دادا بولغۇچى مەسئۇل بولۇشى كېرەك ، ۋا-
ھالەنكى ، ئۇ ئادەم روزالىنى ئالسىلا بارلىق قىيىنچىلىق ھەل بولۇپ كې-
تىدۇ ، — دېدى .
ژيولېن تاقىتى ـ تاق بولغاندەك زەردە بىلەن :
— بالىنىڭ دادىسى ! بالىنىڭ دادىسى . . . بالىنىڭ دادىسىنى بى-
لـەمسەن . . . كىم ئۇ ؟ سەنمۇ بىلمەيسەن ، شۇنداقمۇ ؟ ئۇنداق بولسا
قانداق قىلىش كېرەك ؟ . . .
ژىننا ھاياجانلاندى ، ئۇ جانلىنىپ :
— لېكىن ، قانداقلا بولمىسۇن ، ئۇ بۇ قىزنى ھەرگىزمۇ مۇ-
شۇنداق تاشلىۋەتمەسلىكى كېرەك . ئەگەر تاشلىۋېتىدىكەن ، ۋىجدانسىز-
لىق قىلغان بولىدۇ ! بىز ئۇنىڭ ئىسمىنى سۈرۈشتۈرۈپ جاۋابكارنى چو-
قۇم تېپىپ ، بۇ ئىشنى ئايدىڭلاشتۇرمىساق بولمايدۇ ، — دېدى .
ژيۇلېن بايىقى ئەلپازىدىن يېنىپ قالدى . ئۇ يەنە ئۇياققا ـ بۇياققا
ماڭدى :
— سۈيۈملۈكۈم ، ئۇ ھېلىقى ئەر كىشىنىڭ ئىسمىنى ئېيتىشنى
خالىماسلىقى مۇمكىن ؛ ئۇ ماڭا ئېيتىشقا ئۇنىمىغان يەردە ساڭا ئېيتارمۇ ؟
. . . ئەگەر ئۇ ئەر كىشى ئۇنى ئالمىسا قانداق قىلىمىز ؟ . . . بىز ئۆيدە
نىكاھسىز بالا تۇغقان قىز بالىنى ۋە ئۇنىڭ بالىسىنى باقالمايمىز ، بۇنى
بىلەمسەن ؟
ژىننا ئۆز سۆزىدە قاتتىق تۇردى :
— ئۇنداق بولسا ، بۇ ئەر كىشى ۋەھشىيلىكتە ئۇچىغا چىققان بو-
لىدۇ ، لېكىن ، بىز چوقۇم ئۇنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى ئېنىقلىشىمىز
كېرەك . شۇ چاغدىلا بىز ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىپ بىر تەرەپ قىلالايمىز ،
— دېدى .
ژيـۇلـېـنـنـىـڭ چـىـرايـى قـىـزىـرىـپ ۋە ئېسىلىپ ، جۇ-
دۇنى يەنە ئۆرلىدى :
— لېكىن . . . ھازىر قانداق قىلىش كېرەك ؟
— ئۇنداقتا ، سىزنىڭچە قانداق قىلساق بولار ؟ — دەپ سورىدى

ژىننا بىر قارارغا كېلەلمەي .
ژيۇلېن دەرھال ئۆز تەشەببۇسىنى ئوتتۇرىغا قويدى :
— ھە ، مېنىڭچە بۇ ئىش قىيىن ئەمەس . مەن ئۇنىڭغا بىر ئاز پۇل بېرىپ ، بالىسى بىلەن ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىۋەتىمەن . ئىش تامام ، ۋەسسالام .
ژىننا ئەزەپلىنىپ قارشى چىقتى :
— بۇنداق قىلىشقا مەن قوشۇلمايمەن . ئۇ مېنىڭ بىلەن بىر ئەمچەكنى ئەمگەن ، بىز بىرلىكتە چوڭ بولغان . ئۇ خاتالىق ئۆتكۈزگەنىكەن ، ئۆزىنىڭ جېنىغا ۋاي . لېكىن ، بۇنىڭلىق بىلەن ئۇنى ھەيدەپ چىقىرىۋەتمەيمەن . ئەگەر زۆرۈر تېپىلىدىكەن ، بۇ بالىنى مەن بېقىۋالىمەن .
ژيۇلېن سەكرەپ كەتتى :
— ئۇنداق قىلساق نامىمىزغا داغ چۈشىدۇ . بىزنىڭ ئۆي بىلەن باردى ـ كەلدى قىلىدىغان كىشىلەر ئۇچۇنمۇ بۇ ياخشى ئىش ئەمەس . باشقىلار بىزنى جىنايىتى بار ئادەمنى قانىتى ئاستىغا ئالدى . زاڭ مالنى يوشۇردى ، دەيدۇ . ئابرۇيلۇق كىشىلەرمۇ ئىشىكىمىزنى ئېچىشقا جۈرئەت قىلالمايدۇ . سەن زادى قانداق ئويلاۋاتىسەن ؟ ساراڭ بولۇپ قالدىڭمۇ ـ يە ؟
ژىننا ئىنتايىن تەمكىن ئىدى .
— مەن خەقنىڭ روزالىنى قوغلاپ چىقىرىۋېتىشىگە يول قويالمايمەن . ئەگەر سىز ئۇنى ئېلىپ قېلىشنى خالىمىسىڭىز ، ئاپام ئېلىپ قالىدۇ . بىز جەرمەن بالىنىڭ دادىسىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى ئېنىقلايمىز .
ژيۇلېن ئىشىكنى « تاراق » قىلىپ ياپتى ـ دە ، ئىنتايىن ئاچچىقلانغان ھالدا چىقىپ كېتىۋېتىپ :
— خوتۇن خەقنىڭ چېچى ئۇزۇن ، ئەقلى قىسقا ، — دېدى .
چۈشتىن كېيىن ژىننا بالىخانىغا چىقىپ تۇغۇتلۇق ئايالنى كۆردى . دېدەككە تول خوتۇن دانتىيۇ قاراۋاتاتتى . روزالى كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ ، مىدىرلىماستىن كارىۋاتتا ياتاتتى . ئۇنىڭغا قاراۋاتقان ئا-

ىال ىوۋاڧى ڧۇحىڧىعا ئىلىپ ئەللەىلەب ىەورىسىپ ئولىۇراىى .

زورالى زىىاىى كۆرۈب ىعلىۋەىىى . ئۇ ىوىعاں ىلەں ىۇرىىى پۇركۈنۈلۈپ ، لاعىلداب ىىرەىى . زىىا ئۇىى ڧۇحاڧلاب سۆىمەكچى ىولعاىدى ، ىىراق ئۇ ىۇرىىى ىىپىرلىپ ئۆزىىى ڧاچۇردى . ئۇىىڭعا ڧاراۋىعاں ئاىال كىلىب ىوىعاىىى ئىحىۋەىكەىدى ، ئۇ ڧاىىا ئۆزىىى ڧا-چۇرمىدى . ىىراق ىەىلا مىسلداب ىعلاۋەردى .

ىام مەىىە پىلىلداب ئوت كۆىۈۋاىاىى ؛ ئۆىىڭ ئىچى ئىىاىى سوعۇق ئىدى . ىوۋاق ىعلاۋاىاىى . زىىا زورالىىڭ ڧەلىي ئازار ىىد-ىىدىں هەرەر ڧىلىپ ، ىوۋاڧى ىىلعا ئالمىدى . ئۇ دىدەكىىڭ ڧولىىى ىىڧىپ ىۇرۇب ئىحىىارسىز هالدا ىەكرارلىدى :

— ىىچۇڧەسى ىوق ، ىىچۇڧەسى ىوق .

ىىچارە دىدەك ئوعرىلىڧچە ئۆرىگە ڧاراۋىعاں ئاىالعا سەىىلاىى . ىالا ىىلىىسلا ئۇىىڭ كۆڭلى ئۆىەىى ؛ ئۇ ڧاىعۇ — هەسرەىىى ىىچى ىۇىۇلەي ئۆرىگە كەلمەسىىلا ، ئۇىىڭ ڧۇلىڧىعا ئىكرىعاں ىىعا ئاۋازى ئاڭلاىدى . ئۇ كۆز ىىشىى ىوحىىىپ دىمىى ئىحىگە ىۇىۇب ، ئىىەدەب كەىىى . زىىا ئۇىى ىەىە ىىر ڧىىم سۆىدى — دە ، ىەس ئاۋار ىىلەن ئۇىى ئاۋۇۇىدۇردى :

— ىالىعا ىىر ڧاراىمىز ، حاىىرحەم ىولۇڭ ، ئوىداں ڧىرحاق .

زورالى ئۇىىڭ سۆزىىى ئاڭلاب ىەىە ىعلاب كەىىى . زىىا ئىىىڭ حىڧىپ كەىىى .

زىىا هەركۈىى ئۇىى ىىر ڧىىم ىوڧلاپ ىۇردى . لىكىں زورالى هەرڧىىم ئۇىى كۆرگەىدە كۆڭلى ىۇرۇلۇب ىعلاىىى .

ىوۋاق ڧوشىلارىىڭ ىىڧىىعا ىاىىۇرۇب ىىرىلدى .

زىۇلىں حوىۇىى ىىلەں ىاهاىى ئاز سۆزلىىەىى . زىىا دىدەكىى ئۆىدىں چىڧىرىۋىىشى زەب ڧىلعاىدىں كىىىں ، زىۇلىں ئۇىىڭعا ڧاىىق حاىا ىولۇپ ىۇرگەىگە ئوحىاىىى . ىىركۈىى زىۇلىں ىۇ ئىىىى ىەىە كۆ-ىۇرۇب حىڧاىدى ، زىىا ىاىچۇڧىدىں ئاپىىىڭ ىىر پارچە حىىىى ئالدى . خەىە ، ئەگەر زورالىى ئاق ىىرەكلىك ياعلىق حاكرىدا ىۇرعۇ-

رۇسى جالىمساقلار . بىرىنىڭ قىسمىرغا ئەوەنكلار دىسلگەندى . رىۋ-
لىن جىجاكىسى كاركىراپ كەىى :
— ئاپاڭ ساڭا ئوجساش ھاماقەت !
سۈنكدىن كىس ، رىۋلىن ئۆز پىكرىدە ئاچە قاسىق
بۇمىدى .
بىرىم ئاىدىن كىس ، بۇعۇلۇق ئاىال ئورىىدىن بۇرۇب ، ئادە-
ىكىحە ئىسقا جۇسۇپ كەىى .
ىر كۆيى ئەىگەىلىكى رىسا ئۇىى ىىدا ئولىۇرغۇرۇپ ، ئۇىك
ئىككى قولىى بۇبۇوىلىپ :
— قىرجاو ، سىر ھەممە ئەھۋالى ماڭا ئىسپ بەرسىڭىز
قاىداق ! — دىدى ئۇىڭغا قادىلىپ قاراپ .
رورالى بىربگەن ھالدا دۇدۇقلاپ :
— سىرگە بىمىي ئىسمەن ، جاىىم ، — دىدى .
— راسىسى ئىسىك . ئۇ ىالا كىمدىن بۇعۇلدى ؟
دىدەكىك جىرانىدا ئەلەم وە ئۈمىدسىرلىك ئەكس ئەىى ، ئۇ
ھودۇقعان ھالدا قولىى ىارىئۆلىپ ، بۇرىى ئىسوالدى .
لىكىن ، رىسا ئۇىى قۇچاقلاپ سۆىدى وە بەسەللى بەردى :
— بۇ ىىر كىلىسمىگەن ئىش ، لىكىن بۇىڭعا ىمە ئامال ىار ؟
سىر ئاجىرلىق قىلىسىر . لىكىن بۇ بۇرعۇن ئادەملەر قىجىپ قۇبۇلالماىدى-
عان ئىس . ئەگەر ىالىىك دادىسى سىر ىىلەن بوى قىلسا ، كىس ھىج-
كىمۇ بۇ ھەقىە عۇلغۇلا قىلماىدۇ . ىر ئۇىى ىاللاپ ئالىمىز - دە ، ئۇ بۇ
بەردە سىر ىىلەن ىىللە ئىشلەورىدۇ .
رورالى قاىىق جاراغا ىارىىلعاىدەك ئىڭراپ كەىى ۋە ئۇىكدىن
قۇبۇلۇپ قىچىپ كەىمەكچى بولدى .
رىسا ئۇىڭغا بەبە :
— مەن سىرىىك جىجالەپ بولۇپ ، قورۇبۇۋاىغاىلىقىڭىرىى جۇ-
شىىمەن . لىكىن ، قارىڭا ، مەن رادىلا ئاچچىقلاىمىدىم . مەن سەورجاى-
لىق ىىلەن سۆزلىشواىمەن . مىىڭ سىردىن ھىلىقى ئەر كىشىىڭ

ئىسمىنى سۈرۈشتە قىلىشمىدىكى سەۋەب ، مەن سىزنىڭ ئىپىمگىرنى بەۋاتىمەن . مەن سىزنىڭ ئارانلانغان قىياپىتىڭىزنى كۆرگىنىمدە ، ئۇ سىرنى تاشلىۋەتتىمىكىن ، دەپ ئويلىدىمەن . مەن ئۇنىڭ مۇنداق قىلىشىغا يول قويمايمەن . ژيۈلىن ئۇنى جەزمەن بىپىپ كېلىدۇ . بىز ئۇنى سىر بىلەن توي قىلىشقا مەجبۇرلايمىز . بىر ھەر ئىككىڭلارنى مۇشۇ يەردە ئىـ لىپ قېلىپ ئىشقا قويىمىز ، بىر ئۇنىڭ سىرنى بەختلىك قىلىشىغا كېپىلـ لىك قىلىمىز .

روزالى بىرلا كۆچەپ ، ژىنىنىڭ قولىدىن ئاجرالدى — دە ، سەۋدايىلاردەك قېچىپ چىقىپ كەتتى .

كەچلىك تاماق ۋاقتىدا ژىنىنا ژيۈلىنغا :

— مەن روزالىغا نەسىھەت قىلدىم ، سىنى ئالدىغان كىشىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بەر دېسەم ، ئېيتقىلى ئۇنىمىدى . سىزمۇ سۈـ رۈشتە قىلىپ باقسىڭىز ، بىر ئامال قىلىپ كىشىنىڭ ئوغىسىنى قايىنىتىدىـ غان بۇ ئەبلەخقە ئۇنى ئېلىپ بېرەيلى ، — دېدى .

ژيۈلىن تېرىكىپ كەتتى .

— ئوھوي ! خەۋىرىڭ بارغۇ . مەن بۇ ئىشنى تولا دەپ زېرىكـ تىم . بۇ دېدەكتىن مېھرىڭنى ئۈزەلمەيۋاتقان بولساڭ ، مەيلى ئۇنى ئېلىپ قال ، لېكىن ئۇنىڭ ئىشى بىلەن ماڭا ئەمدى چاتاق تېپىپ بەرمە ، — دېدى .

روزالـى يەڭگىگەندىن كېيىن ، ژيۈلىنىڭ مىجەزى تېخىمۇ چۈسـ لىشىپ كەتتى . ئۇنىڭدا بىرخىل مىجەز پەيدا بولدى ، يەنى ھەرقېتىم خوتۇنى بىلەن سۆزلەشكەندە ، ئۇ غەزىپىنى باسالمىغاندەك ، غوۋغا كۆـ تۈرەتتى . ئۇنىڭ ئەكسىچە ژىننا ئۇنىڭغا تۆۋەن ئاۋازدا ، مۇلايىملىق بىـ لەن ، مەسلىھەتلىشىش پوزىتسىيىسىدە مۇئامىلە قىلاتتى ، ئىمكان بار ئۇـ نىڭ بىلەن تاكاللىشىپ قېلىشتىن ساقلىناتتى . لېكىن كېچىلىرى دائىم يالغۇز يېتىپ ، كۆزىدىن ياش تۆكەتتى .

ئۇلار سەپەردىن قايتىپ كەلگەندىن بۇيان ، ژيۈلىن خوتۇنى بىـ لەن ناھايىتى كەم ھەمياتاق بولغانىدى . ھازىر ئۇ دائىم چېچىلىپ يۈرـ

گىنىگە قارىماي ، ئەر ــ خوتۇنلۇق مۇھەببىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈۋالدى ، ئەمدى خوتۇنىنىڭ خانىسىغا ئۈچ كېچە كىرمىسە چىدىيالمايدىغان بولۇپ قالدى .

ئۈزۈن ئۆتمەي ، روزالىنىڭ سالامەتلىكى تامامەن ئەسلىگە كەلدى . ئەمدى قايغۇرمايدىغان بولۇپ قالدى . لېكىن قانداقتۇر بىر ۋەھىمە ئۈنىڭغا تەھدىت سالغاندەك ، ئۇ يەنىلا ئالاقزادىلىك ئىچىدە يۈرەتتى .

ژىننا ئىككى قېتىم ئۈنىڭدىن ھېلىقى ئىشنى سۈرۈشتە قىلغاندا ، ئۇ يەنە قېچىپ كەتتى .

ژيۇلىس تۇيۇقسىز ئاجايىپ مۇلايىملىشىپ كەتتى . ياش چوكان كەلگۈسىگە نەزەر سالغىنىدا ، يەنە ئاز ــ تولا ئۈمىدلەندى . ئۈنىڭ كۆڭلى ئىلگىرىكىگە قارىغاندا خۇش ئىدى . پەقەت بەزىدە فىزىئولوگىيىلىك جەھەتتە مەلۇم ئارامسىزلىنىش تۇيغۇسى پەيدا بولۇپ قالسا ، ئۇ ھېچكىمگە تىنمايتتى . قار ــ مۇزلار تېخى ئېرىمىگەن . بەش ھەپتىگە يېقىن ۋاقىتتىن بېرى ، كۈندۈزى ھاۋا كرىستالدەك سۈزۈك ئىدى . كېچىلىرى چاراقلىغان سان ــ ساناقسىز يۇلتۇزلار گويا زىمىستان قىشتىكى قىرولاردەك غۇبارسىز ، قاتتىق ھەم پارقىراق قارلىق دالىنى يورۇتۇپ تۇراتتى .

تۆت تەرەپتىكى ھويلىلاردىن ئايرىۋېتىلگەن ئېرىبانە جاڭزا قىرو باسقان چوڭ دەرەخنىڭ كەينىگە يوشۇرۇنۇپ ، ئاپئاق كېچىلىك كىيىم كىيىۋېلىپ ئۇخلاپ ياتقانغا ئوخشايتتى . ئادەم ۋە ماللارنىڭ ئۇ يەردىن چىققانلىقى كۆرۈنمەيتتى . پەقەت ئۆيلەرنىڭ تۈرخۇنلىرىدىن پۇرقىراپ چىقىۋاتقان تۈتۈنلەر سوغۇق ھاۋادا لەيلەپ يۇقىرى كۆتۈرۈلەتتى . بۇ تۈتۈن ، بۇ يەردە تېخى ھاياتلىقنىڭ يوشۇرۇنغانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى .

دالىلار ، كوچا ــ كويلارنىڭ چىتلاقلىرى ۋە ئىھاتە قارىياغاچ ئورمانلىرىنىڭ ھەممىسى دىگۈدەك قەھرىتان سوغۇقنىڭ زىيانكەشلىكىگە ئۇچرىدى . بەزى دەرەخلەرنىڭ غولى ، قاسىرىقى ئىچىدە تۇرۇپ يېرىلغاندەك قارسىلداپ ئاۋاز چىقىراتتى . بەزىدە يوغان دەرەخ شاخلىرى

سۇنۇب بەرگە چۇشەبى . حۇبكى فەھربان سوعۇق دەرەحسك سۇنۇۋلۇقى بوكلسپ فوبعاچقا ئۇبسك بالالربى ئۇرۇۋەبكەبدى .

ربسا باھاربك ئىلللىق كۇبلربى ئىسرارلىق بىلەن كۇبەبى . چۇبكى ئۇ بەدبىدىكى بىئاراملىقىك ھەممىسگە فەھربان سوعۇق مەوسۇمى سەۋەبچى بولۇۋاتىدۇ ، دەپ فاراتتى .

بەربدە ئۇبسك گىلدىن باماى ئۇبمەى فالابى . فابداقلا بىمەكلىكى كۇرسە قەى قىلعۇسى كېلەبى ؛ بەربدە بومۇرلىرى ئىسابى حىددى سوقابى ؛ بەربدە ئاراراقلا بەرسە بىسە قۇسۇۋبەبى ؛ بىربۇبى حىددىبلەشكەبلىكىدىن قۇلاقلىرى وبكىلدابى . ئۇ بەرداشلىق بىرىس قىس بولعان ئىربىراپ ئىجىدە بۇرمۇش كەچۇرۇۋاتابى .

بىر كۇبى كەچبە سوعۇق بەك قاتىق بولدى . باماقس كىس ربۇلىن سوعۇقىن حالاقلاب بىرەب كەبى ، حۇبكى ربۇلىن ئوبۇبى بىحەبمەن ، دەب باماقحابى ئوبدان ئىسسىتمابى . ئۇ قوللىربى ئىسقىلاب بۇرۇب ، بەس ئاۋاز بىلەن :

— مۇشۇنداق كېچىلەردە ئىككىمىز بىللە باتساق ئەحەب باخشى ـ ھە ! ئامربعىم ، گىپىم بوعربمۇ ؟ — دىدى .

ربۇلىن بۇرۇبعى باللىق مىجەزى بىلەن كۇلەبى . ربسا ئەركىلەب ئۇبسك بوبىعا ئىسىلدى . لىكىن ئۇ ئاخشىمى ربسابىك مىجەرى بولماى ، كۇڭلى ئاىسىپ ، بۇلەكچە بىئارام بولدى . شۇڭا ئۇ لىۋىنى ربۇلىنىك لىۋىگە بەگكۇزۇب بۇرۇب بىجىرلاپ ، ئۇبىڭعا مىنى بالعۇز قويىدىڭىز ، دەپ بىلىدى وە مىجەزى بوقلۇقىنى حۇشەبدۇرۇپ :

— سۇيۇملۇكۇم ، سىزدىن ئۇبۇبەى ، ھەقىقەبەبمۇ بىئارام بولۇۋاتىمەن . ئەتە حەرمەن باحسى بولۇب قالىمەن ، — دىدى .

ربۇلىن زورلاپ كەبمىدى :

— ئىجسارىڭىز بولسۇن ، سۇيۇملۇكۇم ، كىسەل بولعان بولساڭ ، باخشىراق ئارام ئالغىن .

كىس ئۇلار باسقا ئىشلار بوعربسىدا سۇرلەشى .

ربسا بالدۇرلا بىسۇالدى . ربۇلىن ئادەبىكى قائىدىسى بۇرۇب

ئۆزى ياتىدىغان ئۆيگە ئوت ياققۇزدى. مالايلار «مەشكە ئوت يېقىلدى» دېگەندەك قىلسا، خوتۇنىنىڭ پېشانىسىگە سۆيۈپ قويۇپ چىقىپ كەتتى.

چىمىكى ئۆيلەر قەھرىتان سوغۇقنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچراۋاتقاندەك ئىدى؛ ھەتتا سوغۇقنىڭ دەستىدىن تاملارمۇ يېرىلگەندەك، ئاۋاز چىقارغاندەك بولاتتى. رىسا كارىۋىتىدا توڭلاپ غاللىداپ تىترەيتتى.

ئۇ ئىككى قېتىم ئورنىدىن تۇرۇپ تام مەشكە ئوتۇن سالدى. يوتقىنىڭ ئۈستىگە كونا ـ يېڭى كىيىملىرىنىڭ ھەممىسىنى ياپتى. لېكىن ئۇنىڭ بەدىنى راۋىلا ئىسسىمىدى. پۇتلىرى توڭلاپ ياغاچتەك قېتىپ قالدى. پۇتىنىڭ ئۇچىدىن تارتىپ تاكى ساغرىسىغىچە سىرەيتتى. ئۇ توختىماي ئۇياقتىن ـ بۇياققا ئۆرۈلۈپ ئارام ئالالمىدى. يىرۆسى ھەددىدىن ئارتۇق جىددىيلىشىپ كەتتى.

ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇنىڭ چىشلىرى كاكىلداپ كەتتى. قوللىرى تىترىدى، بەدىنى قېتىپ ئارامسىزلاندى. يۈرەك سوقۇشىمۇ ناھايىتى ئاستىلاپ، بەزىدە يۈرىكى سوقۇشتىن توختاپ قالغاندەك بولدى؛ ھاۋا يېتىشمەيۋاتقاندەك نەپسى قىسىلدى.

بەرداشلىق بەرگىلى بولمايدىغان قەھرىتان سوغۇق ئۇنىڭ سۆڭەك ـ سۆڭەكلىرىدىن ئۆتتى. شۇنىڭ بىلەن روھىي جەھەتتە ئاجايىپ بىر خىل ۋەھىمە پەيدا بولدى. ئۇنىڭدا ئەزەلدىن مۇنداق سېزىم پەيدا بولمىغانىدى. ئۇ ھېچقاچان ھاياتلىق مۇنداق تەھدىتىگە ئۇچرىمىغانىدى؛ ئۇنىڭغا ئەڭ ئاخىرقى نەپەسلا قالغاندەك بىلىندى.

ئۇ «مەن ياشىيالمايدىغان بولدۇم... ئۆلۈپ كېتىدىغان بولدۇم ...» دەپ ئويلىدى.

ئۇ ۋەھىمىنىڭ زەربىسى بىلەن، كارىۋاتتىن سەكرەپ چۈشۈپ ئىڭراۋاتقاندەك چىقىپ زورالىنى چاقىردى. يىرئار كۆيۈپ پەپە ئىڭراۋاتقاندەك قالدى. پەپە كۆيسى. پۈتۈن بەدىنى لاغىلداپ تىترەيتتى.

دېدەك كەلمىدى. ئېھتىمال قاتتىق ئۇخلاپ كەتكەن بولۇشى مۇمكىن، شۇنچە قىلغان بىلەنمۇ ئويغانمىدى. رىسا تاقەتسىزلىنىپ ھىج-

نىمىگە قارىماي يالاڭ ئاياغ پەلەمپەيىنىڭ ئاغزىغا يۈگۈرۈپ باردى.
ئۇ ئاۋاز چىقارماستىن سىلاپ ــ سىلاپ بالىخانىغا بېرىپ، ئىشكنى تاپتى ــ دە، ئىتتىرىپ كىرىپ «روزالى» دەپ چاقىردى. ئۇ يەنە ئالدىغا ماڭغانىدى، كارىۋاتقا ئۈرۈلدى. كارىۋاتنى سىلاپ ئادەم يوقلۇقىنى بىلدى. كارىۋات قۇپقۇرۇق بولۇپ، مۇز چىقىپ تۇراتتى. بۇ يەردە ئادەم ياتقاندەك ئەمەس ئىدى.
ئۇ ھەيران بولۇپ، ئۆز ــ ئۆزىگە «بۇ قانداق بولغىنى، كۆڭ بۇنداق سوغۇق تۇرسا، ئۇ چىقىپ كېتىپتىغۇ!» دېدى.
بۇ چاغدا ئۇنىڭ يۈرىكى قاتتىق سوقۇپ كەتتى. نەپىسى قىسىلىپ پۇتىدا جان قالمىدى. ئۇ ئاستىنقى قەۋەتكە چۈشۈپ ژيۇلىنىنى ئويغاتماقچى بولدى.
ژىننا مەن ئۆلىدىغان بولدۇم، دەپ ئويلاپ، ئېسىنى يوقاتقىچە ژيۇلېننى كۆرگىسى كەلدى ــ دە، ژيۇلىن ياتقان ئۆيگە ئېتىلىپ كىردى.
مەشئىلكى ئۆچۈپ قالاي دېگەن ئوتنىڭ خىرە يورۇقىدا ئۇ ئېرى بىلەن روزالىنىڭ بېشى بىر ياستۇقتا قاتار تۇرغانلىقىنى كۆردى.
ژىننا ۋارقىرىۋەتتى. ياتقان ئىككىيلەن ئورنىدىن تۇرۇپ ئولتۇرۇپ قالدى. بۇنداق پاش بولۇپ قېلىش ژىننانى گاڭگىرىتىپ قويدى. ئۇ بىر سېكۇنتتەك تېگىرقاپ ئورنىدا قېتىپلا قالدى، ئاندىن قېچىپ چىقىپ ئۆز خانىسىغا كىرىپ كەتتى. ژيۇلېن ھودۇقۇپ «ژىننا!» دەپ چاقىردى. بۇ ئاۋاز، ئۇنىڭدا جىددىي ۋەھىمە پەيدا قىلدى. ژىننا ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاشتىن، ئۇنى كۆرۈشتىن، ئۇنىڭ ئۆزىنى ئاقلىشىدىن، يالغان سۆزلىشىدىن؛ ئۇنىڭ بىلەن يۈزتۇرانە بولۇپ قېلىشتىن؛ ئۇنىڭ بىلەن كۆزلىرىنىڭ ئۇچرىشىشىدىن قورقتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ يۈگۈرۈپ ئاستىنقى قەۋەتكە چۈشۈپ كەتتى.
ئۇ قاپقاراڭغۇ كېچىدە يۈگۈرۈپ باراتتى. ئۇ پەلەمپەيدىن دومىلاپ چۈشۈپ كېتىشتىن، تاشقا پۇتلىشىپ، پۇت ــ قوللىرىنىڭ سۇنۇپ قېلىشىدىن ئەندىشە قىلمىدى؛ ئۇ ھەممىدىن ئۆزىنى قاچۇرۇشقا ئال

دىراپ چىپىپ كېتىۋەردى . ئۇ ھېچ ئىشنى بىلمىسەم ، ھېچكىمنى كۆر-مىسەم ، دەيتتى .

ئۇ بىنادىن چۈشۈپ پەلەمپەيدە يالاڭ ئاياغ ھالدا ، كېچىلىك كىيىمى بىلەن خىيالغا پېتىپ ئولتۇرۇپ كەتتى .

ژيۇلېن كارىۋاتتىن سەكرەپ چۈشۈپ ، ئالدىراش كىيىندى . ژىننا ئۇنىڭ ھەربىر ھەرىكىتى ۋە ئاياغ تىۋىشىنى ئاڭلىدى . ژىننا ئۇنىڭدىن ئۆزىنى چەتكە ئېلىپ ، دەرھال ئورنىدىن تۇردى . بۇۋاقىتتا ژيۇلېن بىنادىن چۈشۈپ ئۇنى چاقىردى :

— ژىننا ، گېپىمنى ئاڭلا !

— ياق ! — ژىننا ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاشنى ، ئۇنىڭ قوللىرىنى ئۆز بەدىنىگە تەگكۈزۈشنى خالىمايتتى : ژىننا ئادەم ئۆلتۈرۈپ قويغان قاتىلنىڭ ئۆزىنى يوشۇرغىنىدەك ، تاماقخانىغا ئېتىلىپ كىردى . ئۇ بىر چىقىش يولىنى ، ئۆزىنى يوشۇرىدىغان ئورۇننى ، ژيۇلېندىن ئۆزىنى دالدىغا ئېلىشىنىڭ ئۇسۇلىنى ، قاراڭغۇ بۇلۇڭ — بۇشقاقلارنى ئىزدەيتتى . ئۇ تاماق جوزىسىنىڭ ئاستىدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇۋالدى . ژيۇلېن ئىشىكنى ئېچىپ ئۆيگە كىردى . ئۇ قولىغا شام ئېلىپ ئارقا — ئارقىدىن « ژىننا ! » دەپ چاقىردى . ژىننا ياۋايى توشقاندەك چېپىپ چىقىپ ئاشخانىغا كىرىۋالدى . خۇددى قورشاۋدا قالغان ياۋايى ھايۋاندەك ئىككى پىرقىراپ ، ژيۇلېننىڭ يېتىشىپ قالغانلىقىنى كۆردى — دە ، باغچىغا چىقىدىغان قوش قاناتلىق ئىشىكنى كۈچەپ ئېچىپ ئۇدۇل تالاغا چىقىپ كەتتى .

ئۇنىڭ يالاڭ پۇتلىرى بەزىدە تىزىغىچە قارغا چۆكۈپ كېتەتتى . بۇ خىل قاتتىق سوغۇق ئازابى ئۇنىڭغا تۇيۇقسىز ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە جان تالىشىدىغان كۈچ بەردى . گەرچە پۈتۈن بەدىنى يالىڭاچ دېگۈدەك بولسىمۇ ، لېكىن ئۇ مۇزلىغانلىقىنى زادىلا سەزمەيتتى ؛ ئۇ خۇددى يوقاتقان بولۇپ ، قەلبىدىكى ئازابتىن ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنى ئۇيۇشۇپ قالغانىدى . ئۇ ھەدەپ ئالدىغا يۈگۈرەيتتى . يۈزلىرى قاردەك ئاقىرىپ كەتكەنىدى .

ژىننا سايىۋەنلىك يولنى بويلاپ چاتقاللىقتىن ئۆتۈپ ، جىرالاردىن

ئاڭلاپ ، دالىدا يۈگۈرۈپ كېتىپ باراتتى .

ئاي يېڭى چىقمىغانىدى . قاراڭغۇدا كېچە ئاسمىنىدا چېمىرلاپ تۇرغان يۇلتۇزلار سان - ساناقسىز مەشئەللەرگە ئوخشايتتى . چەكسىز دالىدىكى قېلىن قارلاردا ئالئاي نۇرلار ئەكس ئېتەتتى ، ھەممە يەرسىلەر قىنىپ ، ئۇنى ئۆچۈپ قالغان ، يىراق يېڭى تىنچ ئۇيقۇغا چۆككەن ئىدى .

رىسا تەپىسى قىسىلغان ھالدا ئۇچقاندەك ئالغا قاراپ يۈگۈرەتتى . مىڭىسى سىرىمىنى يوقاتقان بولۇپ ، ھېچنەرسىنى ئويلىمايتتى . ئۇ يۇ-يۇقىرى ئۆرىنىڭ يېڭى يارىسىغا لىيىگە كىلىپ قالغانلىقىنى بىلدى - دە ، شاققىدە توختاپ ، قار ئۈستىدە يوكراندى . كالللىسىغا ھېچنەرسە كەل-مەيتى ، ئۇ ئىرادىسىنى وە كۈچ - قۇۋۋىتىنى يوقاتقانىدى .

ئۇنىڭ ئالدىدا قاراڭغۇ ، سۈرلۈك ، چوڭقۇر ھاڭ يۈراتتى ، كۆز يەتمەيدىغان ، سۆكۈتكە چۆمگەن سۇنى ياتقان پاياتسىز دېڭىزدىن دېڭىز يوسۇنى يۇرۇقى چىقىپ تۇراتتى .

رىسا بۇ يەردە خېلى ئۇزاق تۇردى . ئۇ روھى وە جىسمانى جەھەتتىن ھالىتىدى . ئۇ يۇيۇقىسىز قايتا يىرەشكە باشلىدى . ئۇنىڭ تىنىرىسى سامالدا يەۋرەنگەن يەلكەنگە ئوخشايتتى . ئۇنىڭ يىلەكلىرى ، قوللىرى وە پۇتلىرى قارىسى يۇرۇپ بولمايدىغان تىرجىل كۈچ تەرىپىدىن سىددەتلىك وە جىددىي سىلكىنىپ كەتتى . ئۇ تىردىلا ئېسىگە كەلدى .

ئۇنىڭ سەرگۈزەشتىلىرى خۇددى كىنو لېنتىسىدەك بىر - بىرلەپ كۆز ئالدىدىن ئۆتۈشكە باشلىدى : رىۋۇلىس بىلەن لاتىنىك تووانىنىڭ كى-مىسىدە بىرلىكتە ساياھەت قىلغانلىرى ، ئۇنىڭ بىلەن مۇڭداشقانلىرى ، مۇھەببىتىنىڭ باشلىنىشى ، كېمىگە نام بېرىش مۇراسىمىدىكى ھېلىقى ئىشلار . . . ئاندىن ئۇنىڭ خىياللىرى تىخىمۇ يىراققا كەتتى . دەسلەپ ئاي يىرەكلىك ياغلىق خاكىرىغا كەلگەندە ياڭ ئانىچە ئويلىغان سىرىن خىياللار ئىچىدە تەھۇش بولۇپ كەتكەنلىرى . . . ئېسىگە كەلدى . ھالا يۈگۈنكى كۈندە ! ئاھ ، يۈگۈنكى كۈندە ئۇنىڭ ھاياتى خاراپ بولدى ! يارلىق خۇشاللىقلىرى كۆيۈككە ئايلاندى ؛ چىمىكى ئارزۇ - ئارمانلىرى

ئىسقا ئاشمىدى ؛ ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا تامامەن بولغىنى زۇلمەتلىك كېلە-
چەك ، دەرد ــ ئەلەم ، ئالدىنىش ۋە ئۈمىدسىزلىك ئىدى . ئىسىغا ھامىي
بىر ئۆلۈم ، مۇنداق دەرد تارتقاندىن ئۆلگەنمۇ ياخشى .

ئىراقتىن بىرىنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى :

ـــ تۇتاقا ئىكەن ، ئۇنىڭ ئىزى تۇرىدۇ ، بىر يولۇڭلار ، بىر يولۇڭلار ، چاپسان تۇتاقا كېلىڭلار !

بۇ ، زىۇلىسنىڭ ئۆيى كۆرۈنىشى ئىسسىگەن ئاۋازى ئىدى .

ئاھ ! زىيا ئۆيى كۆرۈنىشى چالىماسى . ئۇنىڭ ئالدىدا چوڭقۇر ھاڭ تۇراتتى . زىيا دىگىر دولقۇنلىرىنىڭ قىيادىكى تاشلارغا ئۇرۇلغان ئاۋازى ئاڭلىندى .

ئۇ ئۇشۇمتۇت ئورنىدىن تۇرۇپ ، ھاڭغا سەكرىمەكچى بولدى . ئۇ ئاخىر ھاياتى بىلەن ۋىدالاشماقچى بولۇپ ، كىشىلەرنىڭ ئۆلۈم ئالدىدا ۋە چەكچىلەرنىڭ قۇربان بولۇش ئالدىدا دەيدىغان ئاخىرقى سۆزى بىلەن : « ئانا » دىدى .

بۇ ساتنىڭ ئانىسىنىڭ ئوبرازى كۆز ئالدىدا پەيدا بولدى . ئۇ ئانىسىنىڭ يىغلاۋاتقانلىقىنى كۆردى ؛ دادىسىنىڭ قىيىنىلىپ قان بولۇپ كەتكەن ئۆز جەسىتى ئالدىدا تۆكۈلۈپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆردى . كۆزى تۇمۇپ ـ ئاچچىقلىق تولغان ئانىلىقنا ئۇلارنىڭ ئۈمىدسىزلىك ئىچىدىكى قايغۇ ـ ھەسرەتلىرىنى ھىس قىلدى .

شۇنىڭ بىلەن ئۇ دەرمانسىزلىنىپ قار ئۈستىدە يىقىلىپ قالدى . زىۇلنى ، سىمون تووای ۋە ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يەتەر كۆتۈرۈۋالغان مارت-تۇسلار يېتىپ كەلدى . زىيا ئەمدى ئۆزىنى چەتكە ئالالمىدى . ئۇلار زىيانىك ئىلىكىدىن تۇتۇپ ئالدى . چۈنكى ئۇنىڭ يەدىنى تارتىڭ لى-ۋىدە ئىدى .

زىيا ئۇلارنىڭ ئىختىيارىغا ئۆتۈپ كەتتى . چۈنكى ئۇ قىمىرلىيال-مايتى . ئۇ ئۇلارنىڭ ئۆزىنى كۆتۈرۈپ ئېلىپ ماڭغانلىقىنى ، كىشى بىر كارىۋاتقا ياتقۇزغانلىقىنى ، ئىسسىق لۆڭگە بىلەن پىشانىلىرىنى سۈرتكەن-لىكىنى سەزدى . ئۇنىڭدىن كىيىن ، نېمە بولغانلىقىنى زادىلا بىلەلمىدى .

ئۇ پۈتۈنلەي ھوشىدىن كەتتى .
كىم ئۇنى قارا باستى . راستلا ئۇنى قارا باسقانمىدۇ ؟ ئۇ ئۆر-
نىڭ جايىدا ياتاتتى . كۆز يوردى . لېكىن ئۇ ئورنىدىن تۇرالمايتى .
نېمە سەۋەب بولدىكىن ؟ ئۇ ھېچ چۈشەنمەيتتى . ئۇ بەدەت پولىغا يېتىك-
كىنە يېتىلغان ئاياغ تۆۋشىنى ، بىر ئىنىڭ قولىنىڭ ئاستىغا يىتىلغان
ئاۋازىنى ئاڭلايتى . تۇيۇقسىز بىر چاشقان ، يەنى كۆل رەڭ بىر چاشقان
رىشاتىنىڭ تۇمشىنى ئۈستىدىن تورغلاپ ئۆتتى . يەنە بىرسى ئۇنىڭغا ئە-
گىشىپ كەلدى . ئۇنىڭدىن كېيىن ئۈچىنچىسى كەلدى ، ئۇلار شوخلۇق
قىلىپ سەكرىشەتتى . بىرسى ئۇنىڭ مەيدىسىگە تۇگۈرۈپ كەلدى . زىيا
قورقمىدى ; رىشا ئۇنى تۇتۇۋالماقچى بولدى ; قولىنى چىقاردى ، لېكىن
تۇتالمىدى .
بۇ ۋاقىتتا تۈرلۈك چاشقانلار — ئون ، يىگىرمە ، يەتتە يۈز ،
يەتتە مىڭ چاشقان يەرەپ - يەرەپتىن چىقتى . چاشقانلار كارىۋاتقا يا-
مىشىپ چىقماقتا ; تامدا ئېسىقلىق تۇرغان گىلەمدە تۇگۈرۈشمەكتە . كې-
يىن كارىۋاتنىڭ ھەممە يېرى چاشقان بىلەن تولۇپ كەتتى . چاشقانلار
ئۇنىڭ تونىسىنىڭ ئىچىگە كىرىشكە باشلىدى . زىيا چاشقانلارنىڭ ئۆز
بەدىنىگە سۈركىلىپ ئۆتكەندە يۇڭلىرىنى ھېچسۇرغانلىقىنى ، بۇتۇن
بەدىنىگە تۇگۈرۈپ چىقىپ ، بۇگۈرۈپ چۈشۈۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى .
ئۇ چاشقانلارنىڭ كارىۋاتنىڭ پۇتى يەرىپىدىن تۇگۈرۈپ چىقىپ ، تور-
قانىڭ ئىچىگە كىرگەنلىكىنى ، ئۆزىنىڭ مەيدىسىگە ئۆرۈلۈۋاتقانلىقىنى
كۆردى . رىشا تىترەيتى ، ئۇ قولىنى چىقىرىپ ، بىرەرسىنى تۇتۇۋې-
لىشنى ئويلايتى ،لېكىن ھامان تۇتالمايتى .
ئۇ غەرەپلىك ھېچىپ كەتمەكچى بولدى ، قايسى وارقىرىتۋەتتى .
لېكىن بىرسى ئۇنى تېتىپ تۇرۇۋالغاندەك ئىدى . ئۇنى مىدىرلاتمايتى .
بىرسى كۈچلۈك بىلەكلىرى بىلەن ئۇنى نارىپ تۇرۇۋالغاندەك ، ئۇنىڭ
ھېچبەرسىگە قۇربى يەتمەيتى . بىراق ئۇ ئادەمنى كۆرمەيتى .
ئۇ ۋاقىت كۆز قارىشنى يوقاتقانىدى . مۇنداق ھالەت ئۇزۇندىن
ئۇزۇنغا داۋام قىلدى .

ئۇ ئىسگە كەلدى . ئۇ ئىسگە كەلگەندىن كىس پۈنۈن بەدىنىـ
سىك ىىلىپ ئاعرىۋاىعانلىعىنى سەردى ، لىكىن كۆڭلى ئىساىس حاتىرجەم
ئىدى .ئۇنىڭ بەدىنى بەك رەئىپلىشىپ كەتكەنىدى . ئۇ كۆزىنى ئاچتى .
ئاىسىسىك ئۆز حانىسىدا ئولتۇرعانلىعىنى كۆردى . ئۇنىڭدىن باشقا ناتو-
نۇش بىر سىمىز ئەر كىشى تۇراتتى . تۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇنى ھولۇقـ
تۇرمىدى .
ئۇ قاىچە باشقا كىردىكىن ؟ تۇنى ئۇ رادىلا بىلمەيتتى . ئۇ ئۆزىنى
ىىچى كىچىك قىرچاق دەب قاراتتى . ئۇنىڭدىن باشقا ، ئۆتكەندىكى
ئىشلارنى رادىلا ئەسكە ئالالمىدى .
ھىلىقى سىمىز ئەر كىشى سۆز قىلدى :
— ئوھوي ، ئۇ ھوشىغا كەلدى .
ئۇنىڭ ئانىسى ىىغلاب كەتتى .
سىمىز ئادەم سۆزىنى داۋاملاشتۇردى :
— سەۋر قىلىسىلا باروں حانىم ، ئەمدى مەن سىلىگە يامان كا-
پالەتلىك قىلالامەن . لىكىن ئۇنىڭ تىلەن سۆزلەشمەڭلار ، ھېچنىمە دې-
مەڭلار ، ئۇ ئۇحلىسۇن !
رىسا ئۆزىنى گاراڭلىق ئىچىدە حىلى ئۇزۇن تۇرمۇش كەچۈر-
گەندەك ھىس قىلدى . ھەرقىسم ئۇ ىىرەر نەرسىنى ئويلىماقچى بولعاندا
بېشى ئىغىرلىشىپ ئۇنقۇسى كىلەتتى ، ئۆزىمۇ ھېچنەرسىنى ئويلىمايتتى .
ئويلىسىلا ئۆتكەنكى حىلمۇ حىل ئىشلارنىڭ بەسىر قىلىپ قىلىشىدىن
قاتتىق قورقاتتى .
ىىر قىسم ئۇ ئويعىسىلا ، رىۇلسىڭ ئۆز يىىىدا ىالعۇز تۇرعانلىـ
قىنى كۆردى ؛ تۇىۇقسىز ئۇنىڭدىن ئۆتكەنكى تۇرمۇشى توشۇرۇپ تۇر-
غان پەردە يىرتىلىپ كەتكەندەك بولدى ــ دە ، شۇئان ھەممە ئىش ئە-
سىگە چۈشتى .
ئۇنىڭ تۇرىكى شۇنچىلىك پۇچۇلۇپ كەتتىكى ، بەىە قىچىپ
كەتمەكچى بولدى . ئۇ تونعاتى ئىچىپ باشلىۋىسپ پولغا چۈشتى ، ئەمما
ئۆزە تۇرالماي يىقىلدى .

رٮۇلس ئالماي ـ ٮالماي ئۇٮى ٮۆلدى . رٮسا ئۇٮىك ئۆرٮگە ٮـ
گىسگە ٮول فوٮماي چىرفىراپ كەٮسى . زٮسا ٮۇگۇلۇٮ ٮول ئۇٮسىدە
دومىلاٮسى . . . ئىشىك ئىحلىٮ لىروں هاما وە ٮۇل حوٮۇں داٮسۇلار
ٮۇگۇرۇشۇٮ كىرىپ كەلدى . ئارفىدس ٮاروں حاسم ئالافرادە ٮولۇٮ
هاسىراٮ ـ هۆمىدەٮ ٮسىپ كىردى .
ئۇلار زٮسـاٮى فاٮسدس كارٮۇاٮعا ٮاٮعۇرۇٮ فوٮدى . زٮسا ئۇلار-
ٮىك گەٮ فىلىشدس ئۆرٮى فاچۇرۇٮ ، فەسەٮگە كۆرٮى مەهكەم ٮۇ-
مۇۋالدى . شۇٮىك ٮىلەں ٮر وافسا ئۇ حىمحىٮ ٮسىپ هەممىسى كۆك-
لىدس ئۆٮكۇردى .
ئاٮىسى ٮىلەں لىروں هاما ئۇٮىك ئەٮراٮىدا پاپىسەك ٮولۇٮ ، ئۇ-
ٮىڭعا فاراواٮاٮى .
ئارفا ـ ئارفىدس :
— رٮسا ، رٮسا فىر ، ٮىر سىرگە گەٮ فىلىواٮىمىر ، ئاڭلاواٮام-
سىر ؟ — دەٮتى .
ئۇ ئاڭلىمىغاں فىسابەٮكە كىرٮۇىلىپ هىجىەرسىگە حاۋاٮ ٮەر-
مىدى . ئۇ فاراڭعۇ چۇشۇشكە ئار فالعاٮلىقىسى ، كىچىنىك ٮىنىپ كەل-
گەٮلىكىسى ٮاهاٮسى ئوچۇق ٮىلەٮى . ئۇٮىڭعا فاراواٮعاٮلار ، ئۇٮىك كارد-
ۋٮى سىندا ٮۇرۇپ ، ئۇٮىڭعا ٮىردەم ـ ٮىردەم چاي ئىچكۇرەٮى .
ئۇ ئۇسـسۇرلۇق ئىجەٮى ـ ٮۇ ، لىكىں ، رۇۋاں سۇرمەٮسى . ئۇ
ئۇحلىٮالمىدى . ئۇ ئىسىدس كۆٮۇرۇلۇٮ فالعاں ئىشلارٮى ئوٮلاشعا ٮد-
رٮساٮى . لىكىں ئۇٮىك حاٮىرىسىدە فاٮدافىۇر ٮىر ٮوشلۇق پەٮدا ٮولعاد-
دەك ئىٮسـىدە هىچىمە فالمىعاں ، ٮۇرعۇٮلىعاں ئىشلاردس ٮام ـ ٮىساں
ٮوق ئىدى .
حـىلى ئۇزاق وافىٮ ٮىرىشعاٮدس كىٮىلا ، ئۇ ٮارا ـ ٮارا ئىشىك
ٮەپىسلاٮسى ئىٮسگە كەلىۋرەلىدى .
ئۇ پۇٮۇں رٮهىسى مۇشۇٮىڭعا مەركەزلەشۇردى .
ئاٮـسى ، لىروں هاما ۋە دادىسى كەلگەٮكەں ، ئۇٮدافىىا ، ئۇ
حەرمەں فاٮىق ئاعرىعاں . لىكىں رٮۇلسچۇ ؟ ئۇ ٮىملەرٮى ئىتىكىمە ؟

ئاپا ـ ئانىسى ھەممە ئىشنى خەۋەر تاپقاندىمۇ ؟ زوراللىچۇ ؟ ئۇ ھازىر نەدە ؟ ئۇنىڭدىن كېيىن قانداق قىلىدىغان ئىش ؟ نېمە قىلىش كېرەك ؟ تۇيۇقسىز بىر چارە ئۇنىڭ كۆڭلىدىن كەچتى : ئۇ ئىلگىرىكىگە ئوخشاش ئاپا ـ ئانىسى بىلەن زوئىغا قايتىپ كېتىپ ، ئۇ يەردە تۇل بولۇپ ئۆتۈشى كېرەك . ھەممە ئىشمۇ شۇنىڭ بىلەن ئاياغلىشىدۇ .

ئۇ كۈتتى ، ئەتراپىدىكى كىشىلەرنىڭ نېمە دېيىشىۋاتقانلىقىنى زەن قويۇپ ئاڭلىدى . ئۇ ھەممىنى بىلدى . لېكىن ئەتراپىدىكى كىشىلەرگە سەزدۈرمىدى . ئۆزىنىڭ شەيئىلەرنى خۇشىنىش ئىقتىدارىغا ئىگە بولغانلىقىدىن خۇشال بولدى . ئۇ ئىنتايىن سەۋرچان بولۇپ ، ئاز ـ تولا ئۇسۇلنى ئىشلىتىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى ئوبدان بىلەتتى .

كەچ كىرگەندە ، ئانىسى بىلەن يالغۇز قالغاندا ، ئۇ پەس ئاۋاز بىلەن :

— ئانىجان ! — دەپ چاقىردى .

ئۇ ئۆزىنىڭ ئاۋازىدىن ئۆزى چۆچۈپ كەتتى . ئاۋازى ئىلگىرىكىگە ئوخشىماي قالغانىدى . ئانىسى ئۇنىڭ قولىنى مەھكەم تۇتتى :

— قىزىم ! سۆيۈملۈك زىننام ! قىزىم ! مېنى تونۇۋالامسەن ؟

— تونۇۋالىمەن ، ئانىجان ، بىراق ئەمدى يىغلىماڭ ؛ بىز سۆزلىشىدىغان نۇرغۇن گەپلەر بار . زىنۇس سىزگە مېنىڭ نېمە ئۈچۈن قارلىق دالىدا قېچىپ يۈرگىنىمنى ئېيتتىمۇ ؟

— شۇنداق ، قوزام ، ئۇ چاغدا سىزنىڭ قىزىمىڭىز بەك ئۆرلەپ كېتىپتىكەن .

— ئۇنداق ئەمەس ، ئاپا . قىزىمامنىڭ ئۆرلىشى ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئىش . ئۇ سىزگە نېمە ئۈچۈن قىزىمامنىڭ ئۆرلەپ كەتكەنلىكىنى ئېيتقاندۇ ؟ مېنىڭ نېمە ئۈچۈن قېچىپ چىقىپ كەتكەنلىكىمنى ئېيتقاندۇ ؟

— ئېيتمىدى ، قوزام .

— مەن زوراللىنىڭ ئۇنىڭ كارىۋىتىدا ئۇخلاۋاتقانلىقىنى كۆردۈم .

يارۇن خانىم ئۇنى روھى كەيپىياتى جايىدا ئەمەس ، دەپ

قاراپ ، تىنجلاندۇردى :

— ئۇحلاڭ قورام ، تىنجلىنىڭ ، ئامال قىلىپ ئۇحلاڭ .

لىكىن زىنا ئۆز گىپىدە چىڭ تۇردى :

— ھازىر مەن ئانامەن ئىسمىنى ئۇقىمەن . ئاتحان ، مەن ئال-دىنقى ئىرىەچچە كۆنلەردىكىدەك ھىچبەرسىنى ئاڭقىرالمىغان ھالەتتە ئە-مەسمەن . ئىركۆنى كىچىسى مەن ئاغرىپ قىلىپ زۇلۇسنى چاقىرغىلى چىققسام ، زورالى ئىلەن زۇلۇن ئىللە ئىتىپ ئۇحلاۋتىپتۇ . قەلبىم ئازار ئىگەچكە ، حۇدۇمنى ئوقاسىم ـ دە ، قارلىق دالىغا قىچىپ چىقىپ كەت-تىم . مەن ئاردىن ئۆزۈمنى ئاشلىماقچى ئولدۇم .

لىكىن ئارون حاسىم ئەنە ئەكرارلىدى :

— شۇنداق ، قورام ، سىز ئۇ چاغدا ئەك قاتتىق ئاغرىپسىز ، ئەك قاتتىق ئاغرىپسىز .

— ئىش ئۇنداق ئەمەس ، ئاپا . مەن زورالىنىڭ زىۋۇلىن ئىلەن ئىر كارىۋاتتا ئۇحلاۋاتقانلىقىنى كۆردۇم . مەن ئەمدى ئۇنىڭ ئىلەن ئىرگە ئۇرمۇش كەچۈرۈشنى حالىمايمەن . سىز مىنى ئىلىپ كىتىڭ ، ئاۋوالقى-دەكلا مىنى زوئانىغا ئىللە ئىلىپ كىتىڭ .

ئارون حاسىم دوحتۇرنىڭ ئاپسۇزۇقىنى ئالغاچقا ، زىنانىڭ لەۋ-زىنى ئاندۇرمىدى :

— ئولىدۇ ، قورام ، ئولىدۇ .

لىكىن ، زىنا ئىناقەت ئولۇپ :

— سىزنىڭ سۆزۈمگە ئىشەنمەيۋاتقانلىقىڭىزنى ئۇبدان ئىلىۋاتى-مەن . دادامنى چاقىرىپ كىرىڭ . ئۇ مىنى چەزمەن چۈشىنىدۇ .

ئارون حاسىم ئەسلىكىنە ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئىككى ئاناقا ئاتى-تىپ ، پۇتلىرىنى سۆرەپ چىقىپ كەتتى . ئىرىەچچە مىنۇتتىن كىيىن ، ئارون ئۇنى ئۆلەپ ئىرلىكتە ئۆيگە كىردى .

ئەر ـ حوتۇن ئىككىيلەن كارىۋاتنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇشى ئىلەنلا ، زىنانىڭ ئاغرىق ئىچىلدى ، ئۇ زىۋۇلىننىڭ غەلىتە مىحەرىنى ، شەپقەتسىز-لىكىنى ، پىحسىقلىقىنى ۋە ئۆزىگە ئولغان ساداقەتسىزلىكىنى ئىر ـ ئىرلەپ

سۆرلىدى . ئۇىلك سۆرى ىاھاسى ئاسا ، ئاوارى ىاھاسى ئاحىر ىول-سمۇ ، لىكىں ىاىاں قىلعاں ىەرسىلىرى ىاھاسى ئىسو ئىدى .

ئۇ سۆرلەب ىولعاىدىں كىىں ، ىاروں ھەممىسى چۈشەىدى . رىد-ىاىلڭ دىگەىلىرى ئۇىلڭ چۈشى ئەمەس ئىدى . ىىراق دادىسى ىۇىى قاىداق ئوىلاشى ، قاىداق ىىر ىەرەپ قىلىشى ، قاىداق حاواب ىىرىشى ىىلمەىىى . ىاروں ئىىاىى مىھرىاىلىق ىىلەں زىىاىلڭ قولىى ىۇىى . ىاروں حۇددى ئىلگىرىكى چاعلاردا ئۇىى ئۇحلاىماں ۋە ىاكى ئۇىىڭعا ھىكاىە ئىىىپ ىىرىۋاىعاىدىكىگە ئوحشاش ئاھاكدا سۆرلىدى :

— جىىم ىالام ، مىىلڭ گىپىمى ئاڭلاڭ ، ىىر ئىش قىلىىا ئىد-ىاىى ئىھىىاىچاں ىولۇىىمىر ، ئالدىراڭعۇلۇق قىلماسلىقىمىر لارىم ؛ ىىر ىىرەر چارە ىاپقىچە سىز ئىرىڭىزعا ىول قويۇڭ . . . ماقۇلمۇ ؟

— ىۇىىڭعا قوشۇلىمەں ، ىىراق ساقاىعاىدىں كىىں ، ىۇ ىەردە ھەرگىرمۇ ىۇرالماىمەں ، — دىدى زىىا ىوش ئاواردا .

— روراللى ھارىر ىەردە ؟ — دىدى ئۇ ىەىە ىىجىرلاب .

— سىىر ئۇىى ئەمدى ھەرگىر كۆرەلمەىسىر ، — دىدى ىاروں .

لىكىں رىىا ىەىىلا سۇرۇشتۇردى :

— ئۇ ھارىر قەىەردە ، مەں ىىلىۋالاى .

ىاروں ئۇىىك ىىحى ئاى ىىرەكلىك ىاعلىق حاكرىدىں كەىىد-گەىلىكىى ئىقرار قىلدى . لىكىں رورالىىڭ ىۇ ىەردىں جەرمەں كىىىد-عاىلىقىىى مۇئەىەىلەشتۇردى .

ىاروں كىسەل ىۇرعاں ئۆيدىں چىقتى . ئۇىىڭ ئاىىلىق قەلبى ئارار بىگەىدى . ئۇ ئاحچىقىى ئىچىگە ىۇىۇپ رىۇلىسى ئىردەب ىاردى . ئۇ قىلچە ىوشۇرماسىىلا :

— ئەپەىدى ، مەں سىردىں مىىلڭ قىرىمعا قىلعاں قىلمىشلىرىىى چۈشەىدۈرۈپ ئۆتۈشكىرىى ئىلتىماس قىلىمەں . سىز دىدەك قىر ىىلەں ىومۇشسىر ئىشلارىى قىلىبسىر . ىۇ مىىىڭ قىرىمىى قوشلاپ دەىسەىدە قىلعاىلىقىڭىر ، — دىدى .

لىكىں زىۇلىس ىۇىى ئۆزىگە ئۇۋال قىلعاىلىق دەپ ، ىوىىعا ئالماى

تۇرۇۋالدى . ھەتتا خۇدانى ئاغزىغا ئېلىپ قەسەم ئىچىپ ھەمدە ئۇلارنىڭ نېمە پاكىتى بار ئىكەن ؟ رىسا ئېلىشىپ قېلىپ شۇنداق دەۋاتامدىكىنتاڭ ؟ ئۇ تېخى يېڭىلا مىسكىن بولدى ئەمەسمۇ ؟ ئۇ كېسەل بولغان كۈنى كەچتە ، پروفېسسور ساراڭدەك قارلىق دالىغا يۈگۈرۈپ قېچىپ چىقىپ كەتتى ئەمەسمۇ ؟ كېسەل بارا كۈچەيگەن ۋاقىتتا ، قىپيالىڭاچ ھالدا ئۆيدە چېپىپ يۈردى . ئاندىن دېدەكنىڭ ئېرىم بىلەن بىر كارىۋاتتا ياتقانلىقىنى كۆردۈم ، دەپ ئاغزىغا كەلگەننى سۆزلىدى ، دېدى .

ژيۇلس قاتتىق جىجىلىپ كەتتى ؛ ئەرز قىلىمەن ، دەپ تەھدىت سالدى ، ئۇ قاتتىق غەزەپلەنگەنىدى ، بارون بۇنىڭدىن گاڭگىراپ قالدى ۋە ئۇنىڭغا ناماقۇللۇق بىلدۈردى . چىن كۆڭلىدىن قولىنى سوزۇپ ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سورىدى . ژيۇلس ئەكسىچە قول بېرىشنى رەت قىلدى .

رىسا ئېرىنىڭ دېگەنلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ، زادى خاپا بولمىدى ، پەقەت دادىسىغا :

— دادا ، ئۇ جۆيلۈۋېرىدۇ . لېكىن بىز جەزمەن ئامال قىلىپ ئاخىر ئۇنى ئىقرار قىلدۇرىمىز ، — دېدى .

توپتوغرا ئىككى كۈن ، رىسا گەپ - سۆز قىلمىدى . ئۇ زېھنىنى بىر يەرگە يىغىپ ، ئۆزى يالغۇز پىكىر يۈرگۈزدى .

ئۈچىنچى كۈنى ئەتىگەندە ، ئۇ زورالى بىلەن كۆرۈشۈشنى تەلەپ قىلدى . بارون كىشىلەرگە دېدەكنى يالغاندىن چىقارغۇزماسلىقنى جېكىلەپ قويغانىدى . شۇڭا دېدەك بۇ يەردىن كېتىپ قالدى ، دېدى . بىراق رىسا ئۇنىمىدى . ئۇ : ئۇنداق بولسا ئادەم ئەۋەتىپ تېپىپ كېلىڭلار ! دەپ تۇرۇۋالدى .

دوختۇر كىرگەندە ، ئۇ ئىنتايىن ھاياجانلىنىپ كەتكەنىدى . ئۇلار دوختۇرنىڭ ھۆكۈم قىلىشىغا ئاسان بولسۇن ئۈچۈن ، ھەممە ئىشنى ئېيتتى ، رىسا يىغلاپ كەتتى . ئۇ قاتتىق جىددىيلەشكەنىدى .

— مەن زورالى بىلەن كۆرۈشىمەن ، مەن ئۇنى كۆرىمەن ! — دەپ ۋارقىرىدى ئۇ :

دوختۇر ئۇنىڭ قولىنى مەھكەم تۇتۇپ تۇرۇپ، پەس ئاۋاز بىلەن:

— خانىم، ئۆزىڭىزنى ئاياڭ، ھەرقانداق ھاياجانلىنىش ئېغىر ئاقىۋەت كەلتۈرۈپ چىقىرىشى مۇمكىن، چۈنكى سىز ئېغىر ئاياغ بوپسىز، — دېدى.

رىنا خۇددى قاتتىق مۇشت يېگەندەك، چۆچۈگىنىدىن قېتىپ تۇرۇپلا قالدى؛ شۇئان قورسىقىدا قانداقتۇر بىر نەرسىنىڭ مىدىرلاۋاتقانلىقىنى سەزدى. ئۇ گەپ ـ سۆز قىلمىدى، باشقىلارنىڭ قىلغان سۆزلىرىمۇ ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىرمىدى. ئۇ پۈتۈنلەي چوڭقۇر خىياللارغا پېتىپ قالغانىدى.

ئۆزىنىڭ ئېغىر ئاياغ بولۇپ قالغانلىقىدىن ئىبارەت بۇ يېڭى ئوي بىلەن ئۇ كېچىچە كىرپىك قاقمىدى؛ قورسىقىدىكى بالىنىڭ تۇغۇلىدىغانلىقىنى ئويلىغىنىدا، ئۇنىڭ يۈرىكى ئۆرتەندى ۋە ھەسرەتلەندى، بالىسىنىڭ چوڭ بولغاندا دادىسىنى سوراپ قىلىشىدىن قورقۇش ئۇنى تەنە ۋەھىمىگە سالدى. كۈن تۇرۇشىغىلا، ئۇ دادىسىنى چاقىرىپ قويۇشنى تەلەپ قىلدى.

— دادا، مەن قەتئىي قارارغا كەلدىم، تولۇپمۇ ھازىرقىدەك ئەھۋالدا مەن ھەممىنى ئاڭلىتىشۇرۇۋېتەي. چۈشەندۈرگىنىمۇ، مەن ھەرمەن مۇشۇنداق قىلىمەن. سىزگە مەلۇمكى، مېنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىمدا قارىغاندا، مېنى بۇ شەھەرنىڭ يەنىسى يوق. سىز گېپىمگە قۇلاق سېلىڭ، سىز تېزىپ يۈپنى چاقىرىپ كېلىڭ. زورلىنىڭ بالغان ئىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ئۇنىڭ كېلىشى زۆرۈر. يوپ كەلگەن زامان، سىز دېدەكنى چاقىرىپ كىرىڭ. سىز ۋە ئاپامنىڭ بىللە بولۇڭلار، بۇ ئىشنى قىلىشنى ئىلگىرى تېلىنى گۇمانلاندۇرۇپ قويماڭلار.

بىر سائەتتىن كېيىن يوپ كەلدى. ئۇ ئىلگىرىكىدىنمۇ بەكرەك سەمرىپ كەتكەندى. ئۇ يارون خانىمغا ئوچشاش قاتتىق ھاسىراتتى. ئۇ يېنىدىكى كىرسلوغا ئولتۇردى. ئۇنىڭ قورسىقى ئىككى پۇتىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ساڭگىلاپ تۇراتتى. ئۇ ئادەتتە تۇتقاچە چاقماق قولىغا ئالماتتى

ئېلىپ بۇر ـ كۆزلىرىنى ، پېشانىسىنى سۈرتۈۋېلىپ ، قىرىقچىلىق بىلەن :
— كۆردىڭىزمۇ ، ناروز جانىم ، قارىسىمچە بىز ئۇرۇۋېلىمىز ؛ بىزنى بىر جۈپ قوشماقلار دېسە بولغۇدەك ، — دېدى .

ئۇ سۆزلەۋېتىپ ، تۇرۇلۇپ كارىۋاتنىڭ كىسەلگە قاراپ :
— ھى ! ھى ! جانىم ، ئاڭلىشىمچە ئانچە ئۇزۇنغا قالماي بىز بەنە كېلىپ جوقۇندۇرىدىغان ئوخشايمىز ، شۇنداقمۇ ؟ ھا! ھا ! ھا ! بۇ قېسمقىسى بىر كىچىك كىمە ئەمەس ، — دېدى ۋە ئارقىدىنلا قەستى يەلەپتۇر بىلەن قوشۇپ قويدى ، — كەلگۈسىدە ئۇ ھەرمەن ۋەتەنى قوغدىغۇچى بولىدۇ ، — ئاندىن بىر ئاز ئويلىنىپ سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ ، — ناكى بولسا بىر جانىغا ئوخشاش ، ئاي كۆكلۈل ئانا بولىدۇ ، ـ دەپ ناروز جانىمغا ئېگىلىپ بەرىم قىلدى .

ئۆيىنىڭ نان ئىشىكى ئېچىلدى . زورالىنىڭ تۇر ـ كۆزى ناش ئىدى ، ئۇ بەك قورقۇپ كەتكەچكە ئىسلىنىۋېلىپ كىرگىلى ئۇنىماي بىركىسەننى . ناروز ئۆينىڭ ئارقىسىدىن ئىسرەنى . نارۇزنىڭ ناقىسى ناق بولدى ـ دە ، بىرلا ئىسىرىپ ، ئۆينى ئۆزىگە ئېلىپ كىردى . ئۇ قولى بىلەن يۈزىنى ئىسۋېلىپ ئۆرە تۇرۇپلا يىغلاشقا باشلىدى .

رەسسا ئۆينى كۆرۈپ ، شاققىدە ئورنىدىن تۇرۇپ ئولتۇردى . چىرايى قاردەك ئاقىرىپ كەتتى ، تۇرىكى بەدىنىگە سىغمىغان تۇرغان نىپىز كۆكلىكى ئىچىدە دۈپۈلدەپ ئىسىك سوقاتتى . ئۇ سۆز قىلالمىدى . بەپەس ئېلىشى قىسىلىپ ھاسىراپ كەتتى . ئاخىر ئۇ ئىغىر ئاچتى . بەك جىددىيلىشىپ كەتكەنلىكىدىن ئاۋازى ئۆزۈلۈپ ـ ئۆزۈلۈپ چىقاتتى .

— مەن . . . مەن . . . بىزنى سوراققا تارتىشمىسۇن . . . ھاجىتى يوق . پەقەت . . . سىزنىڭ . . . مۇسۇ . . . جىنايەت بولغان قىيابەتىڭىزنى . . . كۆرۈشۈمنىڭ ئۆرى كۇپايە .

ئۇ دېمىنى ئالالماي ، بىر ئاز تۇرۇۋالدى ـ دە ، يەنە داۋاملاشتۇردى :

— مەن ھەممىنى بىلىشىم كېرەك . ھەممىنى . . . ھەممىنى ، مەن پۈت ئەتىدىنى بەكلىپ قىلدىم ، بىر راست سۆز قىلىڭ ، بىلدىڭىزمۇ ؟

روزالـى مىدىرلىماى حىم ىۇرۇوەردى . عالىلداپ ىسرەۋاىعاں قول-
لىرىدىں ئۇىىڭ ىىعلاواىغاىلىقى ىىلىسىپ ىىرەىى .
ىاروىىڭ حۇدۇىى ىۇىى . ئۇ روزالىى ئىككى ىىلىكىدىں ىۇ-
ىۇپ ، عـەرەب ىىلەں ىىر ىارىىۇىدى ، ئۇ بەرگە ىۇكۇىۇب ئولىۇرۇب
قالدى . ىاروں ئۇىى كارىۋاىىڭ ىىىدا ىۇكۇىدۇرۇپ قوىۇب :
— سۆرلە قىىى . . . حاۋاب بەر ! — دىدى .
ئۇىىڭ بەردە ىۇكۇىۇپ ئولىۇرعاں قىاپىىى حۇددى رەسىمدىكى
گىرىسىىسە ①ئوحساىىى . ئۇىىڭ شىلەىىى ىىر حەىكە قىسىسىپ قالعاں
ىولۇپ ، شارپىىى پولىىڭ ئۇسىدە ىىلىپ ىاىاىى . ئۇ قوللىرى ىىلەں
ىۇرىىى ئىسۋالدى .
بۇ ۋاقىىا پوپ ئۇىىڭعا :
— ىـالام ىىمىى سورىسا ، شۇىىڭغا حاۋاب بەر . ىىر ساڭا رىىاد-
كەشلىك قىلماقچى ئەمەسمىر ، ئىشىىڭ حەرىاىىى ىىلىشىمىز كىرەك .
زىىا كارىۋاىىا سىڭاىاں ىولۇپ ئولىۇرۇپ ، ئۇىىڭعا قاىىق ىىكى-
لىپ قاراپ ىۇرۇپ :
— مەں سىلەرگە ىولۇقماىدا ، سەں ژىۇلىىىڭ كارىۋىىدا ئە-
دىڭ ، ىۇ ىامامەں راسىمۇ ؟ — دىدى .
روزالـى قولىىىڭ ىوجۇقلىرى ئارىسىدىں ىىعلامىسراپ حاۋاب
بەردى :
— شۇىداق ، حاىىم .
ىاروں حاىىمۇ ئۆرىىى ىوحىۋالالماى مىشىلداپ ىىعلاپ كەىىى .
ئۇىىڭ ىىعىىى روزالىىڭ ىىعىىى ىىلەں قوشۇلۇپ كەىىى .
زىىا كۆزلىرىىى دىىدەككە مىحىەك قاداپ ، داۋاملىق سورىدى :
— ىۇ ئىس داۋاملاشقىلى قاىچىلىك ۋاقىت ىولدى ؟
— ژىۇلىں كەلگەىدىں ىۇىاں ، — دەپ دۇدۇقلاپ حاۋاب بەردى
روزالى .

---

① بەگرى بەسىرلەىدۇرۇپ ئۆزگەرىكەں حىيابەتچى ئاىال « ئىسحىل » ، « دوىكىحوب » قارالسۇں

رسا ئاڭغىرالماي قالدى .
— رىۋلىس كەلگەندىن بۇيان . . . ئۇنداقتا . . . باھاردىن باشلاپ-
سىلەر — دە ؟
— شۇنداق ، خانىم .
— رىۋلىس سىرنىڭ ئۆيگە كەلگەندىن كېيىنمۇ ؟
— شۇنداق ، خانىم .
رسا كۆڭلىدە يىسىلىپ ياتقان بىر قانار مەسىلىلەرنىڭ ھەممىسى ئويىۇرىغا چىقاردى :
— بۇ ئىش قانداق سادىر بولدى ؟ ئۇ ساڭا قانداق قىلىپ يەلەپ قويدى ؟ ئۇ سىنى قانداق قىلىپ قولغا چۈشۈرۈۋالدى ؟ ئۇ شۇ چاغدا ساڭا نېمىلەرنى دىگەن ؟ قايسى ۋاقىتتا سەن ئۇنىڭغا ماقۇل بولدۇڭ ؟ سەن قانداقىسىغا ئۆزۈڭنى ئۇنىڭغا بۇيغۇردۇڭ ؟
بۇ قېتىم زورالى قولىنى چۈشۈرۈۋەتتى . يەسىرلىنىپ كەتكەنلىـكىدىن ئۇنىڭ سۆزلىگۈسى ، جاۋاب بەرگۈسى كەلدى :
— مەن نەدىن بىلەي ؟ ئاشۇ كۈنى — ئۇ بۇنىڭ قىسىم بۇ يەرگە كەچلىك تاماققا كەلگەندىلا مىنىڭ ئۆيۈمگە كىردى . ئۇ دەسلەپ يالىغا-نىغا مۆكۈۋالغانىكەن ، ياشقىلارنىڭ مەسخىرىسىدىن قورقۇپ ۋارقىراشقا پېتىنالمىدىم . ئۇ مەن بىلەن بىللە ياتتى . شۇ چاغدا ، مەنمۇ نىمە قىلى-شىمنى بىلمەيتتىم ؛ ئۇ قانداق قىلىشنى خالىسا شۇنداق قىلدى . مەن ھېچنەرسە دىمىدىم . چۈنكى ماڭا ئۇ ياھايىسى سۆيۈملۈك ! . . .
بۇ چاغدا رسا چىرقىرىۋەتتى ۋە داۋاملىق سورىدى :
— ئۇندافتا . . . سەن . . . سىنىڭ بالاڭ . . . ئۇنىڭدىن بولغان-مۇ ؟
زورالى يىغلامسىراپ تۇرۇپ :
— شۇنداق ، خانىم ، — دىدى .
ئارقىدىن ئىككىلەن جىم بولۇپ قالدى .
ئۆي ئىچىدە زورالى بىلەن ياروس خانىمنىڭ ئىسەدەپ يىغلىغان ئاۋازىلا ئاڭلىناتتى .

ژىنا چىدىغۇسىز ئازابلاندى ، كۆز چاناقلىرىغا لىقمۇ لىق ياش
تولدى . ھەرقېتىم كۆزى يۇمۇلغاندا ، ياش تامچىلىرى يىپى ئۈزۈلگەن
ئۈنچە ـ مارجانلاردەك مەڭزىنى بويلاپ يەرگە چۈشەتتى .
دىدەكنىڭ يالغۇز بىلەن ئۆينىڭ قورسىقىدىكى بالا تىز ئايدىڭ
بولغان ! ئۆينىڭ ئاچچىقى يېتىلىپ قالدى . ئۇ تىرخىل ھەسرەت ـ نادا-
مەت ، چۈشكۈنلۈك ، چوڭقۇر ھەم چەكسىز ئۈمىدسىزلىككە چۆمدى .
ئۇ يەنە سۆز باشلىدى . لېكىن ئاۋازى يامان ئۆزگەرگەن بو-
لۇپ ، بوغۇق ئاۋاز بىلەن يىغا ئارىلاش سۆزلەيتى :
— سىز قايتىپ كەلگەندە . . . ساياھەت قىلىپ كەلگەندە . . .
قايسى ۋاقىتتا ياشلاپ سەن بىلەن بىللە بولدى ؟
دىدەك ئۆزىنى يەرگە تاشلاپ دۇدۇقلىغان ھالدا :
— تىرىنچى . . . تىرىنچى كۈنى كېچىدىلا كەلدى .
ھەربىر جۈملە سۆز ژىنانىڭ يۈرىكىنى مۇجۇيتتى . ئەسلى تى-
رىنچى كۈنى كېچىدىلا ، ئۇلار ئاي تىرەكلىك باغلىق جايىغا قايتىپ
كەلگەن تىرىنچى كۈنى كېچىدە ، رىئۇلس ئۆزىنى تاشلاپ ، ئۇ قىزنى تاپ-
قان ، شۇڭا ژىنا ئۆزى يالغۇز ئۇخلىغانىدى !
ھازىر ژىنانىڭ يىلگەنلىرى يەرلىك بولغانىدى . ئەمدى ئاڭلا-
ۋېرىشنى خالىمايتتى . شۇڭا :
— چىقىپ كەت ! كۆزۈمدىن يوقال ! — دېدى .
زورلىنىڭ مادارى قۇرۇپ ، مىدىرلىيالماي قالدى ، شۇڭا ژىنا دا-
دىسىنى چاقىرىپ :
— ئۇ ئېلىپ چىقىپ كېتىڭ ، ئۇنى سۆرەپ ئېلىپ چىقىپ كې-
تىڭ ، — دېدى .
مۇشۇ چاغقىچە ، يوپ ىر ئېغىزمۇ سۆز قىلمىغانىدى . ئۇ ساۋاق
بېرىدىغان پۇرسەت كەلگەنلىكىگە كۆزى يېتىپ سۆز باشلىدى .
— يالام ، سەن يامان ئىش قىپسەن ؛ يەك ئەسكى ئىشلارنى قىپ-
سەن ؛ مېھىر ـ شەپقەتلىك يەكرى ئاسانلىقچە سېنى كەچۈرمەيدۇ .
دوزاقنى كۆر ئالدىڭغا كەلىۋر ، بۇنىڭدىن كېيىن ئىش ـ ھەرىكەتلىرىڭنى

ئۆرگەرىمەىدىعاں ىولساڭ ، دوراى سىبى كۆىۆب ىۆرىدۇ ! كۆر ئالدىڭدا ىر ىالاڭ ىۆرۈىۇ . سەں ىڭۋاشىں ئادەم ىولۇشۇڭ كىرەك . ىاروں حاىىم ساڭا ئار ـ ىولا ئىسار ىەرمەى فالمايدۇ . ىر ساڭا ىر ئەر ىىپىپ ىرەىلى . . .

ئۇىىڭ سۆزىنى داواملاشىۇرعۇسى ىار ئىدى ، ىىراى ياروں روزالىى گەجگىسدىن ىۇىۇپ يەردىں بۇلۇپ ئالدى ـ دە ، سۆرەپ ئىشىككە ياردى . ئاىدىں ئۇنى حۇددى ىىر ىەرسىنى ياشلىغاندەك كارىدورغا ياشلىۋەىى .

ىاروىىڭ رەڭگىروھى فىرىسڭكىدىنمۇ ىەىەر ياىرىپ كەنكەىدى . ىوپ ئۇ فاىسپ كىرگەىدىں كىىں سۆزىنى داواملاشىۇردى :

— ىۇىىڭعا نىمە ئامال ىار دەىسىر ؟ ىۇ ىەردىكى فىرلارىىڭ ھەممىسى سۇىداى . ىۇ ىولىمۇ ئەلەم فىلىدىعاں ئىش . ئەىسۇسكى ، ھىچكىممۇ ىۇىىڭعا ئۇسۇل ـ چارە ىاىالمىدى . شۇڭا ىر ئىساں ىەىئىسىڭ ىۇ ئاحىر ىەرىىگە ىسبەىەں كەڭ فورساى ىولعىسمىر ياحسى . ئۇلار ھىجماجاں ىوىدا فالماى ىۇرۇب ىوى فىلعىسى ىوى . حاىىم ، رادىلا ىوى ، — ئۇ مىسفىدا كۆلۈب فوىدى ، — ىۇ ئىش مۇشۇ ىەرىىڭ ئۆرپ ـ ئادىتى ىولۇب فالدى ، دىسمۇ ىولىدۇ ، — ئاىدىں ئۇ ئاچچىقلاىعاں ىەلەپپۇر ىىلەں سۆزلىدى ، — ئەدىىاسى ياىلارمۇ جوڭلاردىں ئۆگىىۋاىدۇ ، ئۆنىكەں ىىلى مەں فەرىسانلىقا ئىككى ياىنى جىلىقىۇردۇم . ىرى ئوعۇل ، ىرى فىر . ئىككىلىسى ىحى چىركاودىكى سوراق ـ حاواب سىىدىپىدا ىەلىم ئىلىۋاىقاں ياىلار ئىدى ! مەں ئۇلارىىڭ ئاىا ـ ئاىىسىغا حەۋەر فىلدىم . سىردەپ ىقىڭا ، ئۇلار ماڭا ىمە دەپ حاواب ىەردى . « ىوپ ئەىەىدى ، ىۇىىڭعا ىمە چارىڭىر ىار ، ىۇنداى ئىپلاس ئىشلارىى ئۇلارغا ىىر ئۆگەىمىگەن . ىىرىڭمۇ ئامالىمىر ىوق . » دىدى ئۇلار ، شۇڭا ، ياروں ئەىەىدى ، سىرىىڭ دىدىڭىڭىرىىڭ ھەرىكەتلىرىمۇ ياشقا كىسلەرىڭكى ىىلەں ئوخشاش . . .

ياروں عەرەپىں ىىرەپ ئۇىىڭ سۆزىنى ىۆلۈۋەىى :

— ئۇىعۇ كۆڭلۈمگە ئالماىمەں ! مىى عەرەپلەىدۇرگىنى رىۇ-

لى. ئۇنىڭ بۇ قىلىقلىرى پەسكەشلىك. مەن فىرمىنى ئېلىپ كېتىمەن.

ئۇ ئۇياقتىن ـ بۇياققا مېڭىپ بارغانسېرى ھاياجانلىناتتى. ئۇ دەرغەزەپ بولۇپ:

— ئۇ فىرمىنى مۇشۇنداق بوزەك قىپتۇ. بۇ ئۇچىغا چىققان بۇر-سىزلىك، ئۇياتسىزلىق! بۇ ئادەم لۈكچەك، بۇزۇق، پەسكەش نەرسە ئىكەن؛ بۇ گەپنى ئۇنىڭ ئۆزىگە دەيمەن، ئۇنىڭغا بىرنەچچە كاچات سالمىسام پۇخادىن چىقمايمەن. ئۇنى ھاسا ياغىچىم بىلەن ئۇرۇپ ئۆلتۈ-رۈۋېتىمەن.

بوپ كۆزلىرىدىن ياراملاپ ياش ئېقىۋاتقان ياروۋ خانىمنىڭ يې-نىدا ئولتۇرۇپ تۇرۇن ياماكىسى يارىي. ئۇ قانداق قىلىپ بۇ ئىشنى بىجىسىپ، كىشىلەرنى خاتىرجەم قىلىشنى ئويلايتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ يەنە سۆزگە كىرىشتى:

— ياروۋ ئەپەندى، مەن سىزگە ھەمەيلىنىڭ سۆزىنى ئېيتىپ بېرەي، ئۇنىڭ قىلغانلىرى كۆپچىلىكنىڭ قىلىۋاتقانلىرىغا ئوخشايدۇ، سەمىمى ـ سادىقەتلىك ئەردىن سىز قاچىنى تونۇيسىز؟ — ئۇ مەككار-لىق بىلەن چاقچاقلىق پۇيلاپ شۇنداق دېدى، — سىزنى ئائىلى، باغلى-سىمەنكى، سىز ئۆزىڭىزمۇ ياش ۋاقتىڭىزدا بۇنداق ئىشلارنى قىلغان. مې-نىڭچە سىزمۇ ۋىجدانىڭىزدىن سوراپ بېقىڭ، بۇ سۆزۈم توغرىمۇ ـ قانداق؟

ياروۋ يوپيېڭى ئالدىدا توختىدى ـ دە تۇرۇپلا قالدى. بوب سۆ-زىنى داۋاملاشتۇردى:

— سىزمۇ ياشلارغا ئوخشاشلا، شۇنداقمۇ؟ مۇشۇنداق قىز-چاقلارغا چېقىلمىغانسىزگە كىم بىلىدۇ. مەن سىزگە شۇنى ئېيتايكى، ھەممە كىشىدە مۇشۇنداق ئىشلار بولىدۇ! شۇ ھالەتتىمۇ خانىمىڭىز بەخت ۋە مۇھەببەتتىن قۇرۇق قالمىدىغۇ. ئەمىسە، توغرىمۇ؟

ياروۋ قانداق قىلىشنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالدى.

ھەقىقەتەن بۇ سۆزلەر توغرا ئىدى. ئۇنىڭدىمۇ مۇشۇنداق ئىشلار بولغان، يەنە كېلىپ، بىر قېتىملا ئەمەس، بۇ نەردىكى مە-

سىلە، پۈرسەتنىڭ بار ـ يوقلۇقىدىلا ئىدى. ئۇمۇ ئەر ـ خوتۇنلار ئوتتـ
تۇرىسىدىكى ئائىلە تۇرمۇشىغا ھۆرمەت قىلمىغانىدى. پەقەت خوتۇنىنىڭ
دېدىكى چىرايلىق قىز بولسىلا، ئۇ ھەرگىزمۇ بوش قويماسى! ئۇنى
مۇشۇنداق قىلغانلىقى تۈپەيلىدىن پەسكەش نەرسە دېيىشكە بولامدۇ؟
ئۆزىنىڭ مۇشۇنداق ھەرىكەتلىرىنى ئىش قاتارىدا كۆرمىگەن تۇرۇقلۇق،
نېمە ئۈچۈن زىنۇلىسغا شۇنچە قاتتىق قوللۇق قىلىدۇ؟
نىجى كۆرۈشنىڭ ئىشى قۇرۇمىغان بارون خانىم ئېرىنىڭ ياش
ۋاقىتىدىكى ھەۋەسلىرىنى ئەسلەپ، ئىچىدە كۈلۈپ تاشلىدى. ئۇ، ئاق
كۆڭۈل، ھېسسىياتچان كىشىلەر تېپىغا كىرىدىغان بولغاچقا، ئىسسىق ـ
مۇھەببەت ھەۋەسلىرى كىشىلىك ھاياتنىڭ بىر قىسمى، دەپ قارايتى.
ھېرىپ ھالى قالمىغان زىننا، ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلاپ ئۆكسۈكۈسىغا
باشلىدى. ئۇ كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ ھەسرەتلىك ئويلارغا چۆمگەن
تۇرۇپ. زورالىنىڭ ھەر بىر جۈملە سۆزى، خۇددى تىكىندەك ئۇنىڭ
يۈرىكىگە سانجىلاتتى. ئۇنى ئەڭ قاتتىق ئازابلاندۇرغىنى، زورالىـ
نىڭ «مەن، مەن ھېچنەرسە دېمىدىم. چۈنكى ماڭا ئۇ باھاسى سۆ-
يۈملۈك» دېگەن سۆزى ئىدى.
زىننانىڭ نەزەرىدىمۇ زىنۇلىس باھاسى سۆيۈملۈك ئىدى. دەل
شۇنداق بولغاچقا، ئۇنىڭ بىلەن توي قىلغان، ئۇنىڭ بىلەن ئۆمۈرلۈك
ئەر ـ خوتۇن بولغان، باشقا ھەرقانداق ئارزۇ ـ ئۈمىدلىرىدىن، ئەسلىـ
دىكى خىلمۇ خىل ئوي ـ پىكىرلىرىدىن، كەلگۈسىدە تېپىپ بولىدىغان
ياخشىلىقلاردىن ۋاز كەچكەنىدى. چۈنكى شۇ چاغدا ئۇمۇ زورالىغا ئوخـ
شاش ئۇنى باھاسى سۆيۈملۈك ھېس قىلغاچقا، بۇ نىكاھ قىلىشقا، را-
زىلا چىققىلى بولمايدىغان خەتەرلىك قەدەمگە چۈشۈپ كەتكەن، تۈگۈ-
مىگەندەك تەشۋىشلىككە، دەرد ـ ئەلەمگە ۋە ئۈمىدسىزلىككە چۈشۈپ قال-
غانىدى.
ئىشىك قاتتىق ئېچىلدى. زىنۇلىس ئۆتكى ئۆچكەن ھالدا كىرىپ
كەلدى. ئۇ زورالىنىڭ پەلەمپەيدە يىغلاپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپلا ئۇلارنىڭ
ئۆزىگە تۇزاق قۇرغانلىقىنى، دېدەكنىڭ ئەھۋالى ئىسىپ قويغانلىقىنى

ـــلگەں . شۇڭا ئىسسىڭ فاىسى دەرىحىدە ئىكەىلىكىنى ىىلمەكحى ىولعا-
ىىدى ، ئۇ ئىشكىىں كىرىپلا يوپىسىڭ تۇ بەردىلىكىنى كۆرۈپ ، ىىردىىلا
تۇرۇپ فالدى .
رىۇلىں سەل ـ بەل ىىرىگەں ئەمما سالماق بەلەيىۇردا :
ـــ ىىمە ئىش ىولدى ؟ ىىمە ىولدى ؟ ـــ دەپ سورىدى .
ىاىلا ئاچچىقلاىعاىلىقىدىں ئۆرىىى ىاسالمىعاں ىاروں ئەمدى گەپ
قىلىشقا پىسسالمىدى . ئۇ يوپىسىڭ ھۆكۈمىدىں قورقتى . كۆىئۈلىسىڭ ئۆز
ئاچىرلىقلىرىىى ىىلعا ئىلىشىدىں ۋاىىم ىىدى . ىاروں حاىىمىسىڭ كۆرلە-
رىدىں ىەىە ىاش قۇىۇلۇشقا ىاشلىدى ؛ زىىىا قولىعا دىسىپ تۇرۇپ قەد-
دىىى رۇسلىدى . ئۇ ھاسىرعاں ھالدا ، ئۆزىىى قاىعۇ ـ ھەسرەتكە قويعاں
تۇ ىاش تۇرەك كىشىگە قاراپ ئۇرۇپ ـ ئۇزۇپ :
ـــ ئىسسىڭ مەمىسىىى ىىلىپ ىولدۇق . سەں قىلعاں رەسۋاچى-
لىقىسىڭ ھەممىسىىى . . . سەں مۇشۇ ىەرگە كەلگەں كۈىدىں ىاشلاپ . . .
ئىش ماىا مۇسۇىداق . . . دىدەك تۇعاں ىالا سەىدىں ىولعاں ، حۇددى .
. . حۇددى . . . مىسىڭ . . . ئۇلار ئاكا ـ ئۇكا ىولىدىعاں ىولدى . . .
تۇلار حىسالعا كىلىش ىىلەں ىەڭ ئۇىسىڭ ىۈرىكىى ئورىىل-
ـــپ كەىىى ـ دە ، ئۆزىىى ئىسىپ ، ئۇں سىلىپ ىىعلاپ كەىىى .
رىولىں ىىچچە ئۆرە تۇراىىى . ئۇ ىىمە قىلىسىىى ۋە ىىمە دىيىشىىى
ئۇقماىىى ، تۇ ۋەرىىەىىى يوپ تۇرۇپ ىاشلىدى :
ـــ ىولدى ، ىولدى ، تۇىچۇالا ئۆرىمىرىىى تۇقىشىسىڭ ھاحىىى
يوق ، ىىسىم ، ئۆرىگىر تۇىۇۋىلىپ ئەقلىڭىرىىى ىىعۇىلىك .
ئۇ ئورىىدىں تۇرۇپ كارىۋاىىسىڭ ئالدىعا كەلدى ۋە ئىسسىق قو-
لىىى ئاراىلىىپ ئۈمىدسىزلەىگەں رىساىىسىڭ پىشاىىسىگە قويدى . تۇ حىل
ئاددىىلا ھەرىكەت تۇلەكچە ئۇىۇم ىەردى ، رىىا شۇئاں ىىچلاندى ،
ھارعاىلىقىىى ھىس قىلدى . تۇ سەھرالىق پوپىسىڭ قوللىرى ، ھەردائىم
ىاشقىلارىى گۇىاھدىں ساقىت قىلىپ ، كىشىلەرگە ئۈمىد ۋە حاىىرجەم-
لىك ىىعىشلىعىىىدەك ، زىىاىىسىڭ قەلىگىمۇ ىىگىگە ىەىكىلى ىولماىدىعاں
دەرىجىدە ىىچلىق ئاتا قىلدى .

بوب ئۆرە بۇراسى ، ئۇ سۆرىسى داۋاملاشتۇردى :
— حسىم ، ىىر ھەر دائىم كىشلەرگە ىسبەتەن كەڭ قورساق
بولۇشىمىز كىرەك . قارىكا ، سىرىىڭ ىىشىكىرىغا ئىعىر كۆلىەت چۈشى .
لىكىن مىھر - شەپقەتلىك بەكرى سىرىى ئەڭ زور تەحسىن تەھرىمەن
قىلدى . سىز پەررەب كۆرۈنش ئالدىدا تۇرۇپسىز . بۇ بەررەت كەلگۈ-
سىدە سىرگە ئەمەك بولۇپ ، كۆڭلىكىرگە حاسىرجەملىك ئىلىپ كەل-
گۈسى . ھارىر مەن شۇ پەررەت ىامىدىن سىردىن ئۆتۈىمەن . سىرىىڭ
ژىۇلىن ئەپەىدىسىڭ سەوەىلىكىسى كەچۈرۈسگىرىى ئۈمىد قىلىمەن . بۇ
پەررەت كەلگۈسدە ئىككىڭلار ئوىتۇرىسدىكى تىرىكىش بولۇت قالغۇسى .
شۇىداق ، ئۇ سىرگە سەمىمى سادافەتلىكىىڭ كاپالىتى بولۇپ قالغۇسى .
سىرىىڭ بوىكىردا ئۇىىڭ پۇشنى تۇرۇقلۇق ، ئىككىڭلار ئىككى ىاقىا تۇ-
رەمسىلەر ؟
ژىىا حاۋاپ تىرەلمەى قالدى . چۈىكى تۇرىكى پارە - پارە بول-
ماقىا ئىدى. حىدىغۇسىر دەرد - ئەلەم تۇىەبلى ئۇىىڭدا عەرەبلەىگۈدەك ۋە
ئاغىرىغىدەك دەرمانمۇ قالمىغاىدى . ئۇ ىىرۈىلىرى توشىسىپ ىىر - ىىر-
لەب ئۆرۈلۈپ كىسۋاىغاىدەك ، بەقەت ئاحىرقى ىەبسى قالغاىدەك ھىس
قىلدى .
ىاروں كىشلەرگە رادىلا گىىا تۇىماسى ، شۇىداقلا ئۇىىڭدا
ئۇراقىجە بەردەشلىق بەرگۈدەك ئىرادىمۇ كەمچىل ئىدى . شۇڭا ئەمدى :
— بوپتۇلا ، ژىىا ، — دەپ پىچىرلىدى .
پوپ رىۇلىسى قولىدىن تۇتۇپ ، كارىىواىىڭ ىىىغا ئىلىپ
كەلدى - دە ، ئۇىىڭ قولىى حوتۇىىڭ قولىىڭ ئۈسىگە قويدى ھەمدە
گويا شۇىىڭدىن ىاشلاب ئۇلار مەڭگۈ بىر حان ، بىر تەن بولۇپ كىىدى-
غاىدەك ئىككىبلەىىڭ قولى ئۈسىگە بىىككىىە ئۇرۇپ قويدى . ئاىدىن
پوپلارچە ئۈگۈت بەلەپپۇزىنى ئۆزگەرىىپ ، مەمنۇن بولغان ھالدا :
— ىاحشى بولدى . ئىشى لاىىقدا سىز تەرەپ قىلدۇق ، ماڭا ئە-
ىىىڭلاركى ، ئىشىىڭ بولى مۇشۇ ئىدى . ىارا جاىىدا بولدى ، — دىدى .
ئىككى قول ىىر ئار حۆپلىشىپ تۇرۇت ىاھاسى ىىرلا ئاحراپ

كـەسى . ريۈلس حوىۇىسى سۆيۈشكە پىسالماى ، قىيانىسىنىڭ پىشانـ
سـىگە سۆيدى ـ دە ، بۇرۇلۇپ ىىرىپ ياروىىڭ ىىلىغىگە ئىىلدى . يا
رون ئىنىڭ مۇنداق ھەل قىلىشىنىڭ قاىائەت ھاسىل قىلدى ـ دە ،
ىـاشقا ھەممە ئىشنى كۆڭۈلدىن كۆتۈرۈۋەتتى . ئۇلار ىىرلىكتە سىرىقا تا
ماكا چەككىلى چىقتى . توپ بىلەن يارون خانىم ىىجىجە كۈنۈرلـ
شىۋاتتى . ماغدۇرسىزلىنىپ ھالى قالمىغان ژىنا ئۇخلاپ قالدى .
بوپ ئۆزىنىڭ كۆز قارىشىنى بەزىمۇ ىىر قەدەم ئىلگىرىلىگەن ھالدا
چۈشەندۈردى ۋە ئىزاھلاپ بەردى . يارون خانىم ھەدەپ ىىشىنى لىڭشـ
ىىپ قوشۇلىدىغانلىقىنى بىلدۈردى . ئاخىرىدا توپ سۆزىنىڭ خاتىمىسى
سۈپىتىدە :
ـــ ئۇنـداقىا ئىشنى مۇشۇنداق ىىكىتۈق ؛ سىز ياروىلدىكى خاك
رىكىرىي ىۇ قىرغا ىىرىسىز ، مەن مەسئۇل بولۇپ ، ئۇنىڭغا ئەر ىىپىپ
ىىرىمەن . ئىغىر ـ ىىسىق ، ئەدەپ ـ ئەخلاقلىق ىىگىتنى ىىرىپ ىىپىپ
ىىرەى . ھەى ، 20 مىڭ فرانك كەلگۈدەك مال ـ مۈلۈك ىۇرسا ، ىىگىتنىڭ
نـىپىلماسلىغىدىن غەم قىلماىمىز ، قىسچىلىق ىولسا كىمى ىاللاش مەسـ
لىسىدە بولۇشى مۇمكىن ، ـــ دىدى .
يـارون خانىم رازى بولدى . ىۆرلىرىدە كۆلكە جىلۋىلەندى . كۆ
رىدىـن ياش قۇيدى . ىەقەت ئىككى مەگرىدە ئۇچىىدەك ئىككى تامچە
ياش ىىجىجە ئىشلىپ ىۇرايتى .
ـــ ئىش مۇشۇنداق بولسۇن . ياروىلدىكى مۈلۈكىمىز كەم بول
غـاندىمۇ ىىگىرمە مىڭ فرانكقا يارايدۇ . لېكىن بۇ مۈلۈكنىڭ يالىغا ىەئەل
لۇق ئىكەنلىكىنى ئوچۇق ىىرىپ قويۇڭ . يالىنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ھايات
چـاغدا ئۇلارنىڭ يەقەت ئىشلىتىپ ىۇرۇش ھوقۇقىلا بولىدۇ ، ـــ دىدى
يارون خانىم بويىغا قانىا ـ قانا ياپلاپ .
پوپ ئورنىدىن ىۇرۇپ ، يارون خانىم ىىلەن قول ئىلىشىپ
خوشلاشتى .
ـــ ھەرگىزمۇ مىنى ئۇزىتىمەن دىمەڭ ، خانىم ھەرگىز ئۇنىماڭ ،
سىزنىڭ قول ىىكىشكىرىنىڭ ىەقەدەر قىيىنغا بوخىايدىغانلىقى ماڭا مەلۇم !

ئۇ چىقىپ كىسپ بىرىپ لىرون هاما ىىلەن دوقۇرۇشۇپ قالدى . ئۇ زىسانى كۆرگىلى كەلگەں بولۇپ ، هىچنەرسىى سەرمىگەىدى . ئادەنىسكىگە ئوخشاش ، باشقىلارمۇ ئۇنىڭغا هىچنەرسە دىمىگەن . ئۇمۇ هەممە ئىشنى ىىخەۋەر ئىدى .

8

روزالى ئاق نىرەكلىك حاگزىدىں ئاىرىلغىلى خىلى ئۇزۇں بولۇپ قالدى . زىىنا ئاراىلىق ئىغىر ئاباغ مەرگىلىنى ىىشىدىں كەحۇرۇۋاىانىى ، ئۇ ئانا ىولىدىغانلىقىغا قىلچە خۇشال ىولماىىى . ىۆگىمەس هەسرەىلەر ئۇىىڭ فەلىىى مۇحۇىىى . ئۇ كەىپى ئۇحغاں هالدا ىالىىڭ ىۇغۇلۇشىى كۇىەىنى . ئۇىىڭ كۆڭلى ىىلىپ ىولماىدىغاں ئىغىر ىالاى ـ فاراىى سىرىپ ىۇراىىى .

ىاهار ىلىمەىلا ىىىپ كەلدى . بالىكاچلىپ قالغاں دەل ـ دەرەحلەر سوغۇق شامالدا لىگشىپ ىۇراىى . حىلغا ـ حىرالاردا كۈر كۈىلىرى ىۆكۈلۇپ حۇشكەں غاراگلار حىرىمەكنە ئىدى . لىكىں سىرىق رەڭلىق ماىكاپ گۈللىرى ىەم ىەرلەردىكى ئوت ـ جۆپلەر ئارىسىدىں ئۈنۈپ حىقماىدى . پۈىۈں داللاردىں ، حاگرىلاردىں ىارىپ هوىلا ـ ئاراملارغىچە ، ئۆسىىى كىلىشكەں ىىرلىغۇ ىەرلەردىں ، هەممىلا حاىدىں رەى وە ئىجىق هىدى كىلەىى . ساں ـ ساىاقسىز ىاپىشىل ىۇمراں مادىلار لاي ـ نوبىلار ئارىسىدىں چىقىپ ، قۇياشىڭ ىۇرىدا ىالىراىىى .

زوراليسىڭ ئورنىغا ىەسلىك ، سىمىر ىىر دىدەك كەلدى . ئۇ ىاروں حاىىمى قولىۇقىدىں ىۆلەں ، ئاى نىرەكلىك ىولدا ئۆزى ىالغۇز ئاىلاىدۇرۇپ ىۇرەتىى . ئۇنىڭ ئالاهىدە ئىغىر ىىر پۇىى ، ىەم ىول ئۈستىدە ئۇرلۇكسىز ئىر قالدۇرۇپ ماڭانىى .

ىاروں قولىى ژىىناغا ىىرىپ ئۇىى ئورىىدىں ىۇرغۇردى . ئۇ كۈىدىں ـ كۈىگە ئىغىرلىشىپ ىارماقتا ئىدى . ئۇ ىۇىىگدىں دائىم ىىئارام ىولاىنى ؛ لىروں هاما ئۇىى ىەىە ىىر ىەرەىس ىۆلەىنى . ئۇ زىساىىڭ پاك ـ ئارىدا ىولىدىغاں جوڭ ئىشى ئۇحۇں ىاش قاىۇرانىى هەمدە ئۆر

ىسىدىن رادىلا كەچۈرمىگەن بۇ سىرلىق ئىشنى جاۋابسىز قالدۇرىدۇ .
ئۇلار مۇشۇنداق گەپ قىلىشماي بىر بەچچە سائەت ماڭدى . بۇ ۋاقىتتا زىۋلىن ئات مىسۇلىپ ، بىرلىرى ئارىلاپ قاتراپ يۈرەتتى . ئۇ- نىڭدا بۇ جىل بىگى ھەۋەس يۇنۇقسىزلا پەيدا بولغانىدى .
ئۇلارنىڭ بۇ جىل يۇرۇقتۇرما يۇرمۇشىغا مالامەت كەلتۈرىدىغان بىرەر ئىش بولمىدى . ئارون ئەر - خوتۇنلار كۆيۈملۈك بىلەن قۇرۇقلى ئائىلىسىگە بىر قىسىم بىرىپ كەلدى . زىۋلىن ئۇلار بىلەن ئۇنداق تونۇ- شۇۋالغاندەك قىلاتتى . لېكىن ھېچكىممۇ بۇنىڭ قانداق بولغانلىقىنى بىل- مەيتتى . كىيىن ، بىرىرىلى ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن قائىدە - يوسۇنغا مۇۋاپىق بەدە بىر قېتىم باردى - كەلدى بولدى . بۇ ئەر - خوتۇنلار داۋامەت ئۆزلىرىنىڭ جىمجىت ماكانىدىن چىقماي ئۆتەتتى .
بىر كۈنى چۈشتىن كېيىن سائەت بۆلەردە ئات مىنگەن ئەر - خوتۇن ئاق يىرەكلىك ئاغلىق جاڭىرىنىڭ باشىغىدىكى ھويلىسىغا ئات چاپتۇرۇپ كىرىپ كەلدى . زىۋلىن ئۇلارنى كۆرۈپ ، خۇشال بولۇپ كەتتى ۋە يۈگۈرۈپ رىسالىنىڭ جانىسىغا كىردى :
— جابسان بول ، بىرەك بۆۋەتكە چۈش ، قۇرۇقلى ئەر - خو- تۇنلار كەپتۇ ، ئۇلار سىنىڭ سافسىرلىقىڭنى بىلىپ ، قولۇم - قوشنا بول- غاچقا سىنى يوقلاپ كەپتۇ . مىنى جىققۋاتىدۇ ، دەپ ئىسقىن ، مەن كې- يىممىنى ئالماشتۇرۇۋالاي .
رىسا بەكمۇ ھەيران بولغان ھالدا ئالىجانىدىن جۈشتى ، رەڭگى سىرىق ، جىرايلىق ياش چوكان ، بەمكىن ھالدا ئىرىسنىڭ ئورنىدا ئۆزلە- رىنى تونۇشتۇردى . ئۇ كىسەل جىراي بولۇپ ، كۆزلىرىدىن نۇر تىغىپ تۇراتتى . مامۇقتەك سىرىق چاچلىرى ، رادىلا كۈن كۆرمىگەندەك ئىدى . ئەر كىشى بەمەل كەلگەن بولۇپ ، يۈزلىرىنى قىرغۇج ساقال - بۇرۇت قاپلاپ كەتكەن ئەلسە مەجلۇققا ئوخشايتتى .
ھىلىقى ئابال سۆزىنى داۋاملاشتۇردى .
— بىر دى لامار ئەپەندى بىلەن بىرنەچچە رەت يۈز كۆرۈشتۇق . ئۇنىڭدىن ئاۋىگىر يوقلۇقنى ئۇقتۇق ، قولۇم - قوشنا بولغانلىقىمىز ئۈ-

حوْں ۋاقىسى سوروُپ ئولتۇرماي ، قائىدە ـ يوسۇنلارغا قارىماي سىرىى كۆرگىلى كەلدۇق . قاراڭ ، مانا بىر ئائىلىلا كەلدۇق . ىىرىەچچە كۈىىلك ئالـدىـدا پەدەرىگىز ۋە ۋالىدەڭىز پىغىر حاسىمىرغا ھەدەم يەشرىپ قىلغاـ ىىدى . بولىمۇ مىسەىدار بولدۇق .
ئۇىـىلڭ سۆزلىرى نەىىئى ، ىىقىملىق ھەم سىپايە ئىدى . رىسا ئۇىىڭغا قىرىقىپ قالدى ـ دە ، شۇئان ھـــرىس ىـولـۇپ قــالدى ھەمدە « دوسىت بولۇشقا لايىق ئىكەں » دىگەىىي كۆڭلىدىن ئۆتكۈردى .
گــراق قۇرۇىلى ئۇىىلڭ ئەكسىچە حۇددى مىھمانخانىغا كىرىپ قالـ غاں چوڭ ئىسقا ئوخشاىىي . ئۇ ئورۇں ئىلىپ ئولتۇرغاىدىں كىيىں ، ىىشىدىن شىلەپىسىي ئىلىپ ىىىدىكى ئورۇىدۇقعا قويدى . قولىي قويدـ دىغاں يەر تاپالماي ، بىردەم ئىككىلىىىپ تۇرۇپ ، ئاىدىن دەسلەپ ىىرىغا قـويدى . كىىى كىرىسلۇىىلڭ يان تۆلەىجۇكىگە قويدى . ئاحىرىدا تارماقـ لىرىىي كىرىشتۇرۇپ ، دۇئا قىلىواتقاىدەك ئولتۇردى .
رىـۇلىں تۇتۇقسىر كىرىپ كەلگەىىدى ، ژىىا ئاحاىىپ ھەيران قــالـدى ، ھەىىا ئۇىي تونۇيالمىدى . ئۇ ساقال ـ تۇرۇىلىرىىي قىرغان ، نوي قىلغاں ۋاقىىدىكىدەك چىرايلىق ، رەىلىك بولۇپ ، كىىىىي ئۆزىگە مەپتۇں قىلاىي . ئۇ كىرىىشى بىلەىلا گراق ئۆزىگە كەلگەىدە بولدى . رـ ىۇلىں گراقىىلڭ تۆكلۈك قوللىرىنى سىقىپ كۆرۈشتى وە گراق حاىىمىىلڭ قولىي سۆيۈپ قويدى . بۇ ۋاقىتا گراق حاىىمىلڭ پىل چىشى رەڭگىـ دىكى تۆرى ونللىدە قىرىرىپ ، قاپاقلىرى تارىىىىپ ئوىىاپ كەتىي .
رىۇلىں سۆزلىدى . ئۇ تۇرۇىقىدەكلا مۇلايىم وە ىىقىملىق ئىدى . ئۇىىلڭ بىرحۇپ بوغاں ، ئوىلۇق كۆزى گويا مۇھەىىەت ئىزهار قىلىپ تۇرغاىدەك كىشىىىلڭ تۇرەك تارىلىرىىي ىىرىىەىي . ىىحى ھىلىلا تاحىيـ بىپ ، حىگىشلىشىپ كەىكەں چاچلىرى تارىلىپ چاچ ماي سۈركەلـ گەحـكە ، پارقىراپ تۇدرە بولۇپ تۇرۇىقى ئىسكەىىگە كىلىپ قالغاىدى .
قۇرۇىلى گراقلار حوشلاشقاىدا ، گراق حاىىم رىۇلىىغا :
— سۆيۈملۈك ونكوت ، پەىشەىبە كۈىي ئائىلىق ئاىلىىىپ كىـ لەىلى ، بولامدۇ ؟ — دىدى .

رىۋلس نەرىم قىلىپ نۇرۇپ ، بەس ئاۋاز بىلەن :
— جەرمەن ھەمراھ بولىمەن ، جانىم ، — دېدى .
گراف جانىم ژىنانىڭ قولىنى نۇتۇپ مېھرىبانلىق بىلەن كۈلۈم-سىرىدى ۋە نىمىلىق ھەم بىلىعان نەلەپپۇزدا :
— ئاھ ! كەلگۈسىدە ، سالامەتلىكىڭىز ياخشى بولغاندا ئۇچەيلەن بىرلىكتە يېرىلارنى ئايلىنىپ ئارىلىساق ، قانداق كۆڭۈللۈك بولىدۇ - ھە ! سىز شۇنداق قىلىشنى خالامسىز ؟ — دېدى .
ئۇ بىر قولى بىلەن بەلىۇسىنىڭ ئارقىسىنى قايرىپ جۇددى قۇش-نەك بىرلا سەكرەپ ئىگەرگە قونۇۋالدى . بۇ ۋاقىتا ئۇنىڭ ئىرى قولاش-مىعان ھالدا سالام قىلدى - دە ، بورمىدى نەسلىدىكى چوڭ ئاتنىڭ ئۈستىگە جىقىپ مەھكەم ئولتۇرۇۋالدى . ئۇ نەئەنى ئەنسابىلەردىكى نە-رىمى ئادەم ، نىرىمى ئات بولغان عەلىسە مەخلۇقعا ئوخشاپ قالدى .
ئۇلار ناعاچ لاپاسىنى ئايلىنىپ كۆردىن نۇنكەندە ، رىۋلىس قىن - قىسعا ياماي :
— بۇلارعا ئادەمىنىڭ ئەجەب مەسلىكى كېلىدۇ ! مۇشۇنداق كى-شىلەر بىلەن دوست بولساق كەلگۈسىدە نىرگە نەك پايدىسى بار ، — دېدى .
نىمە ئۇچۇندۇر رىنامۇ نەك جۇشال بولغانىدى . ئۇ :
— گراف جانىمىنىڭ ئاجايىپ ئازاكەتلىكلىكى ۋە جەندەسلىكى كىشىنى مەپتۇن قىلىدىكەن . ئۇنىڭ بىلەن جەرمەن چىقىشىپ كېتەلەي-دىعاندەك تۇرىمەن . ئەپسۇسكى ئۇنىڭ ئىرى قارا تۇرۇقكە نارىمۇ ئوخ-شايدىكەن . سىز ئۇلار بىلەن قەيەردە تونۇشقانىدىڭىز ؟ — دېدى .
رىۋلىس خۇرسەن بولغان ھالدا قولىنى ئىشقلاپ تۇرۇپ :
— مەن سىرىروبىللارنىڭ ئۆيىگە بارعاندا ئۇلار بىلەن ناسادىيى ئۇچرىشىپ قالدىم . ئىرىنىڭ بوكلۇقى نوكەن ۋە نارىمۇ ئوو جۇمار ئىكەن . لېكىن ئۇ ھەقىقىي ئاقسۆڭەكلىكىنى يوقاتماپتۇ ، — دېدى .
بۇ كۈنى كەچلىك ناماق كۈلكە - پاراڭلار بىلەن نىىلدى . ئائىە-لىدە جۇددى بىلىەر - بىلىمەس بىگى نەجەپ پەيدا بولغاندەك ئىدى .

ياكى ئېسىل ئائىلىرىغىچە ھېچقانداق بىر ئەھۋال سادىر بولمىدى .

سەيشەنبە كۈنى ئاخشىمى ، ئۇلار ھېلىقى چىنار دەرىخىنىڭ ئاستىدا ئۈستەلنى چۆرىدىشىپ ئولتۇرۇشاتتى . ئۈستەل ئۈستىگە ئىككى رومكا ۋە بىر بوتۇلكا ھاراق قويۇلغانىدى . رىتا تۇيۇقسىز ۋاقىرىۋەتتى – دە ، بىر قولى بىلەن قورسىقىنى تۇتۇۋالدى . ئۇنىڭ رەڭگى تاتىرىپ كەتتى . ئۇ پۈتۈن بەدىنىنىڭ شىددەتلىك سانجىلىپ ئاغرىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى . ئەمما بىردەمنىڭ ئىچىدە ئاغرىق بېسىلىپ قالدى .

ئون مىنۇتلار ئۆتكەندىن كېيىن ، ئاغرىق يەنە باشلاندى . گەرچە ئالدىنقى قېتىمقىدەك قاتتىق بولمىسىمۇ ، لېكىن ۋاقتى خېلى ئۇزۇن بولدى . ئۇ ناھايىتى كۈچىنىپ دادىسى ۋە ئىنىسىنىڭ يۆلىشى بىلەن ئاران دېگەندە ئۆز ياتىقىغا كىرىۋالدى . چىنار دەرىخى بىلەن ئۇنىڭ ياتىقىنىڭ ئارىلىقى ھېچقانچە بولمىسىمۇ ، ئۇنىڭغا ناھايىتىمۇ ئۇزۇن بىلىندى . ئۇ ئىختىيارسىز ئىڭرايتتى . قورسىقى چىدىغۇسىز دەرىجىدە ئاغرىۋاتقاچقا بىرنەچچە قەدەم مېڭىپ ئولتۇرۇۋېلىشقا مەجبۇر بولاتتى .

ئۇنىڭ تېخى ئاي – كۈنى توشمىغان بولۇپ ، تۇغۇت ۋاقتى سېنتەبىر ئايلىرىغا باراتتى . لېكىن كۆڭۈلسىز ئەھۋالنىڭ يۈز بېرىشىدىن قورقۇپ ، سىمون بوۋاي پەيتۇنى قوشۇپ ، دوختۇر چاقىرغىلى يۈرۈپ كەتتى .

يېرىم كېچە بولغاندا ، دوختۇر يېتىپ كەلدى . ئۇ ئەھۋالنى كۆرۈپلا ئۇنىڭ بالدۇر تۇغۇشىنىڭ ئالامىتى ئىكەنلىكىنى مۇئەييەنلەشتۈردى .

رىتا كارىۋاتتا ياتاتتى . قورسىقىنىڭ ئاغرىشى بىرئاز پەسەيگەندەك بولسىمۇ ، لېكىن پۈتۈن بەدەنلىرى ئۇيۇشۇپ پالەچ بولۇپ قالغاندەك ، ئۆزى ئۆلۈم گىردابىغا يېتىپ قالغاندەك ، كۆڭلىدە چىداپ بولمايدىغان دەرىجىدە بىر ۋەھىمە بار ئىدى . ھاياتتا بەزىدە مۇنداق ۋاقىتلارمۇ بولىدۇ ؛ ئۆلۈم كىشىلەرگە يېقىنلاپ كېلىدۇ ، كىشىلەرنىڭ يېنىدىن سۈركىلىپ ئۆتىدۇ ؛ ئۇنىڭ پۇرىقىدىن كىشىلەرنىڭ يۈرىكى مۇزلاپ قالغاندەك بولىدۇ .

ئۆينىڭ ئىچى ئادەم بىلەن توشتى . بارون خانىم كىرېسلودا ئول-

سۇرۇپ ھاسراپ دىمىي ئالالمايتى. ياروسلىك قوللىرى تىرەيتى. پايـ
پاسلاپ يۇرۇپ يەرسە ــ كىرەكلەرنى يەنكۇرۇپ تىرەيتى. دوحتۇرلار
نىلەن مەسلىھەتلىسەيتى. ئۇنىڭ كاللىسى ئىلىشىپ كەتكەندى. رىۇلبى
ئۇياقىس ــ بۇياققا ماڭايتى. جىددىيلەشكەندەك كۆرۈنسىمۇ، لىكىن يا ـ
ھايتى يەمكىن ئىدى. يول جويۇن دايىبۇ كارىۋاتىڭ تىيدا يەمىرد ـ
مەيسىن ئۆرە تۇراتتى. ئۇ مۇنداق ئىشلارنى نىشىدىن كۆپ كەچۈر ـ
گەچكە، ئۇنى ھىچبەرسە ھولۇقتۇرالمايتى. كۆيۈنۈش، بۇعدۇرۇش ۋە
جەسەت ساقلاشلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ كەسپى ئىدى. ئۇ نىكى بۇعۇل ـ
عان تووافلارنى كۆتۈۋالاتتى، توۋاقنىڭ تۇتحى تىعسىتى ئاڭلاتتى.
توۋاقلارنىڭ تۇمراق ئەتلىرىنى تىرىنجى تولۇپ تۇياتتى، تىرىنجى تولۇپ
تووافلارنى راكىلاتتى. ئۇ ئوحشاشلا مۇشۇ ياپىكىدەك يەمكىن پورنىـ
سىنە نىلەن جان ئۈرۈش ئالدىدا تۇرعانلارنىڭ ۋەسسەتلىرىنى، ئەڭ ئا ـ
حىرقى تىعلىرىنى ئاڭلاتتى ۋە ئەڭ ئاحىرقى قىسملىق جاقىلدات نىد ـ
رەشلىرىنى كۆرەتتى؛ ئەڭ ئاحىرقى قىسم تۇتۇپ ــ ياراپ كىپەتلەيتى،
ئۇ مىسىجانىعا كىرگەندە ۋە ھايات ــ ماماتلىق ھەرقانداق مەيدانىدا مۇتلەق
يەمكىن پورنىسىدە تۇرۇشەك ئادەتنى تىنلدۇرگەن ئىدى.

ئاشپەز ئايال لۇدىعىن تىلەن لىرون ھاما كارىدور ئىشىكىنىڭ
تىيدا جىمجىت مۆكۈپ تۇراتتى.

رىسا ئاندا ــ ساندا ئىڭراپ قوياتتى.

ئىككى سائەت ئۆتۈپ كەتتى. قىسقا ۋاقىت ئىچىدە تىرەر ئۆزگىـ
رىشىنىڭ بولماندىعانلىقىنى مۇئەييەنلەشتۈرۈشكە بولاتتى. لىكىن ياڭ
تورۇشقا تىعىن، بولعاق تۇتۇقسىز جىددىيلەپ كەتتى. شۇنداقلا ئاحا ـ
تىپ ئاججىق تۇيغىلى تۇردى.

رىسا جىنسى مەھكەم چىسلىۋالسىمۇ، لىكىن بولعاق ئاراتىدىن
ئۆرنى تۇيالماي داد ــ پەرياد قىلاتتى. ئۇ رورالىسى ئوتلىدى. ئۇنىڭ
تىكاھىسىر يالىنى ئاعرىعانلىقىنى ھىچ تىلىدۇرمەي، ھەتتا ئىڭرابمۇ قو ـ
ماي، كۆچەپمۇ كەتمەي، ئارانلاتماي تۇعۇۋەتكەنلىكىنى يادىعا ئالدى.

ئۇ ئاراپ ۋە پاراكەندىچىلىك ئىچىدە كۆڭلىدە ئۆرنى رورالى تىد ـ

لەں سبلسشۇرانسى . ئەرەلدس ئادىل دەپ قاراپ كەلگەں بەگرىسى فارعاسى . ئۇ ئۆزىنىڭ پشانىسگە بۇنۇلمگەں مۇھەسەسس ئاربۇفچە سۆيۇنۇپ كەنكسگە بەپرەنلسەسى ، نوعرىلىق ۋە ئاق كۆكۆللۈكى بەرعىپ قىلعۇچىلارىىڭ ئاعرىدىكى رەزىل بالغان سۆرلەردىن بەپرەنلسەسى .

بەرىدە نولعاق شۇنداق فاىسق بۇنانسكى ، ئۇنىڭ مىڭسى سىدىن ئاحراپ كەنكەندەك نولاىسى . كۈچ ، هاباب ، سىرىم ھەممىسىلا ئاعرىعا بەرداشلىق سىرىشكە فارسلعاىدى .

سىرىەجچە مسۇب سىنجىلاىعان وافسا ، ئۇنىڭ كۆرى ربۇلىنعا سكىلەننى ؛ بۇ چاعدا ئۇنى باشفا بىرحىل ئاراب ـــ سل سلەن بەسۋىرلىگۇسىر روھى ئاراب حورۇناسى . ئۇ ھىلىقى كۈنى دىدەكنىڭ مۇشۇ كاربۋاسىڭ پۇنى بەرەبىە ببىبلا سر بالسى بۇعۇۋەنكەنلىكى ، ئۇ بالا سىلەن ئۆزىنى فانسى بولعاق سگۈرۈپ فورسافىا سىرلاپ بۇرعان كەچىك حاسۋارسىڭ ئاكا ـ ئۇكا ئىكەنلىكىنى ئوبلىدى . ئۇ ئىرسىڭ شۇ كۈنى پولدا بابفان دىدەكىڭ ئالدىدىكى ھەرىكەنلىرىنى ، چىراي ـ بۇرفىنى وە سۆرلىرىنى باھابىسمۇ ئوحۇف كۆر ئالدىعا كەلىۋردى ؛ ھالبۇكى ، ھارىر ئۇنىڭ ھەرىىر ھەرىكىسى بەنىلا ئىجكى دۇىباسىنى ئەكىس ئەبىۋرەنى . زىنانىڭ شۇنىڭعا كۆزى بەنسكى ، زىبۇلسىڭ ئۆرىگە قىلىۋانعان مۇئامىلسى رورالىعا قىلعانعا ئوحشاشلا بىرارلىق ۋە سوعۇقلۇق ئىدى . ئومۇمەں ئالعاندا ، شەخسنەبجى ئەرلەردە نولىدىعاندەك ، ئابا بولۇشنى حالىماىدىعان سپەروالىق ئىدى .

سر چاعدا فاسق بولعاق بۇنى . بۇ قسمقسى شۇنجىلىك ئاچچىق ئىدىكى ، ئۇنىڭ حسالىعا « مەں ئۆلىدىعان بولدۇم ! ئۆلىدىعان بولدۇم ! » دىگەں ئوي كەلدى . سۇنىڭ سلەں ئۇنىڭ فەلىىدە عەرەپلىك قارىشلىق ، قارعاش ئىسسكى پەيدا بولدى . شۇڭا ئۆزىگە بۇ ئازابنى بەپىپ بەرگەں ئەر كىشىنى ، ئۆزىنى بابۇب قىلۋانعان بابوبۇش بوۋاقنى قارعاپ ، عەرىبى چىكىگە بەبنى .

ئۇ فەددىسى رۇسلاب ، فاسق عەبرەب قىلىپ ئۆزىنى بىسىپ بۇرعان بۇ بۇكىنى باشلىۋەبمەكچى بولدى . بۇبۇقسر ئۇنىڭعا فورسقىدىكى

ھەممە نەرسە چىقىپ كەتكەندەك تۇيۇلدى ، ئاغرىقمۇ پەسلەپ قالدى .

قاراۋۇللار ۋە دوختۇرلار ئۆنىڭ بەدىنىنى رۇسلىدى . ئۇلار نە-
ـمىدۇر بىر نەرسىنى ئىلىشۋەتتى ؛ شۇئان نۇرۇن ئاڭلىغان ، يۈرىكىنى مۇ-
ـجىغان بىر ئاۋاز ئۈنى تىترىتىۋەتتى . شۇنىڭدىن كېيىن يېڭى تۇغۇلغان
بوۋاقنىڭ ئىڭەلەپ يىغلىغان ئاۋازى ئۆنىڭ روھىغا ، يۈرىكىگە ۋە ھەربىر
مادارىدىن كەتكەن ھالدىكى بەدەنلىرىگە تەسىر قىلدى . ئۇ مىدىرلاپ
قولىنى چىقارماقچى بولدى .

ئۆنىڭ كۆز ئالدىدا تامامەن يولغىنى بىرىكى بەختلىك مەنزىرە
ئىدى . ئۆنىڭ يۈرىكىدە خۇشاللىق ئۇرغۇيتتى . بىر سېكۇنت ئىچىدىلا ئۇ
قۇتقۇرۇپ قېلىشتى . تىنىكلەشتى . ئۇ ئەزەلدىن ئۆزىنى مۇنداق بەختلىك
ھېس قىلمىغانىدى . ئۆنىڭ كەيپىياتى ۋە بەدىنى ئەسلىگە كەلدى . ئۇ
ئۆزىنىڭ ئاتا بولۇپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدى !

ئۆنىڭ بالىسىنى كۆرگۈسى كەلدى ! بالا يالدۇز تۇغۇلغاچقا ، چاچ
چىقمىغان ، تىرناقلىرىمۇ يوق ئىدى . لېكىن بۇ كىچىككىنە تىمخان ،
پاختىدەك نەرسىنىڭ تىپىرلاپ ، ئاغزىنى ئېچىپ ، ئىڭەلەپ يىغلاۋاتقانلى-
قىنى كۆرگەندە ، قورۇق - قورۇق ، ئەلىسە كۆرۈنۈشنىكى ، تىپىرلاپ
تۇرغان ، ئېيى توسماي تۇغۇلغان بالىنى سىلىغىنىدا ، ئۇ ئىسقۇسىز
شادلىققا چۆمدى . ئۇ ئۆزىنىڭ قۇتقۇرۇۋېلىنغانلىقىنى ، ھەرقانداق ئۈ-
ـمىدسىزلىكنىڭ خۇخۇمىغا ئۇچراشتىن قورقمايدىغانلىقىنى بىلدى . ئىشق
- مۇھەببىتىنى ئۆنىڭغا ئۈمىد بەخش ئەيتى . ئۇ ئەمدى ياشقا ھەممە نەر-
سىلەردىن كېچىشكە رازى ئىدى .

شۇنىڭدىن باشلاپ ئۆنىڭدا بالا دېگەن ئوي - پىكىر پەيدا بول-
دى . ئۇ تىردەمنىڭ ئىچىدە قارغۇلارچە بالىسىغا ئامراق ئاتىغا ئايلاندى .
ئۇ مۇھەببەتتە ئالدانغان ، ئارزۇ - ئارمانلىرى بەرباد بولغاچقا ، ئۆنىڭ-
دىكى ئاتىلىق مېھرىمۇ تۆلەكچە كۈچلۈك ئىدى . ئۇ جەرمەن تۆشۈكىنى
كېچە - كۈندۈز ئۆزىنىڭ كارۋىتى يېنىغا قويدۇ . ساقىيىپ ئورنىدىن
تۇرغاندىن كېيىن ، كۈنىنى دېرىزە يېنىدا بوۋاقنىڭ بۆشۈكىنى ئاسما
يەۋرىدۇ .

رىسا بالىسىنىڭ ئىككى ئانىسىغا ھەسەت قىلاتتى ، ھەر قېتىم قور-
سىقى ئاچقان كىچىككىنە بۇ جان قوللىرىنى ئېچىپ سۈت تىقىلىپ كەت-
كەن ئەمچەكنى ئاغزىغا ئېلىپ ، ئۇيماقتەك ئاغزى بىلەن ئەمچەكنىڭ
نوگىسىنى شورىغاندا ، ئۇنىڭ تۈرلىرى يانىرىپ كېتەتتى . پۈتۈن بە-
دىنى تىترىگەن ھالدا بۇ بەتبەختلىك تەقەم بىرا ئانىلىغا قاراتتى . ئۇنىڭ
بالىسىنى يارىتۇپلىپ ئۇ ئاچكۆزلۈك بىلەن ئىمغانغان ئەمچەكنى تىرنا-
قلىرى بىلەن تىتىپ ـ تىتۇەنكۈسى كېلەتتى .

ئوغلىنى ياسىدۇرۇش ئۈچۈن ، بالىنىڭ كىيىملىرىگە ئۆزى بە-
پىس ، مۇرەككەپ كەشتىلەرنى تىكىپ بەردى . بالىنى پۈتۈنلەي گۈل ـ
چېچەكلەر بىلەن ئورىۋەتتى . تېشىغا ئىسىل باشلىق كىيدۈردى . ئۇ ھە
دېسىلا مۇشۇ نەرسىلەردىن گەپ ئاچاتتى . كىچىك ئەدىيالنى ، بىرەر
شالدامنى ياكى جىرابلىق ئىشلەنگەن تىپەك بەلۋاغلارنى داملىمەن دەپ
جەقلەرنىڭ سۆھبەتلىرىنى ھېچ ئاڭلىمايلا تۇلۇۋېتەتتى ؛ ئەترابىدىكى
كىشىلەرنىڭ گەپ ـ سۆزلىرى پەقەت قۇلىقىغا كىرمەيتتى . ئۇنىڭ پۈتۈن
زېھنى بالىنىڭ كىيىم ـ كېچەكلىرى جەلپ قىلىنىۋالغانىدى . ئۇ كىيىم-
لەرنى قولىغا ئېلىپ ، ئۆرۈپ ـ چۆرۈپتى ، تېخىمۇ ئوبدانراق كۆرۈش
ئۈچۈن ، ئىگىرەك كۆتۈرەتتى ؛ شۇنىڭ بىلەن ئۇشۇمتۇت
باشقىلاردىن : « قاراڭلار ، ئۇنىڭغا تۈنى كىيدۈرسەم يارىشامدۇ ؟ »
دەپ سوراپ قوياتتى .

بارون بىلەن بارون خانىم ئۇنداق چېكىدىن ئاشقان ئانىلىق مېھ-
رىگە كۈلۈپلا قوياتتى . لېكىن ئەلۋىچى ، ھەتتۇسى ھەممىنى تىسىپ
چۈشەنگەن بۇ كىچىككىنە زالىم پادىشاھ دۇنياغا كېلىش بىلەن بەكلا
زۇلۇمنىڭ تۇرمۇشىنى قالايمىقانلاشتۇرۇپ ، ھەتتۇسىنى ئاجىرلاشتۇرۇپ ،
ئائىلىدىكى ئورنىنى تارتىۋالغانىدى . شۇڭا زۇلۇم ئىختىيارسىز ھالدا بۇ
بالىغا ھەسەت قىلاتتى . ئۇ سەۋر قىلالمىغاندا جۇدۇنى تۇرۇپ ھە دېسىلا :
« زىسا بىلەن بۇ بالا ئادەمنى جاق تويدۇردىغۇ ! » دەيتتى .

ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەي ، رىسانىڭ بالىغا بولغان ئامراقلىقى شۇ دە-
رىجىگە يەتتى ، ئۇ تۆشۈك تىسدا ناك ئايغىچە بالىنىڭ ئۇخلىغىسىغا

قاراپ ئولتۇرىدىغان بولدى. كېسەلچان تۇرۇپ تۇيداق ئۆرىنى يوقاتقان
هالدا يالغۇز قالاتتى، ئۇنىڭ مادارى قۇرۇيتى. ئۇ پەقەت ئارام ئالالمى-
دى. شۇڭا يارغانسىرى رەنجىلىسىپ، تورۇۋالاپ كېتى. گاھىدا يۆتى-
لەيتى. دوختۇر ئاخىر يالىسى ئۇنىڭدىن ئايرىۋېتىشكە مەسلىھەت بەردى.
ئەمما ئۇنىڭغا خاپا بولۇپ يىغلىدى، يىلىنىپ يالۋۇردى، لېكىن،
ھەممە ئۇنىڭغا ئىسار قىلمىدى. بالا ھەر كۈنى كەچتە ئىسكىلاتنىڭ
بىنىدا ياتقۇزۇلدى. ئەمما كېچىلىرى ئورنىدىن تۇرۇپ، بالاڭ ئاياغ ھالدا
قۇلىقىنى يان ئۆينىڭ ئىشىكىگە يېقىپ، يالىسىنىڭ يىچ ئۇخلىغان -
ئۇخلىمىغانلىقىنى، ئويغانغان - ئويغانمىغانلىقىنى تىڭشايتى، بىرەر
نەرسە كېرەك ياكى كېرەك ئەمەسلىكىنى بىلگۈسى كېلەتتى.
بىر قېتىم زۇلىس قۇرۇپلى ئائىلىسىدە كەچلىك تاماق يەپ،
كەچ كىرەك قايتىپ كەلگەندە، زىنايىنىڭ يالىسىنىڭ يۆتىشىنى تىڭشاۋاتقانلىق-
قىنى سېزىپ قالدى؛ شۇنىڭدىن ئىسارەن ئۇنى ئويدانراق ئۇخلىتىش
ئۈچۈن، ئۇلار ئۇنىڭ خانىسىنىڭ ئىشىكىنى قۇلۇپلاپ قويدى.
ئاۋغۇست ئېيىنىڭ ئاخىرىدا يالىسى جوقۇيدۇرۇش مۇراسىمى
ئۆتكۈزۈلدى. ياروق موللا، لىروق قۇشاچ بولدى، يالىسىڭ ئىسمىنى
بىرسىئۇ پائول قويۇشتى. ئادەتتە ئۇنى پائول دەپ چاقىرىشتى.
سېنتەبىر ئېيىنىڭ بېشىدا لىروق ھاما ئۇن - ئىنسىر كېتىپ
قالدى؛ ئىشەنلىپ، ئۇ بولسۇن - بولمىسۇن، ھېچكىمنىڭ كارى يوق
ئىدى.
بىر كۈنى ئاخشىمى كەچلىك تاماقتىن كېيىن پوپ كەلدى. ئۇ
خۇددى بىر خۇپىيانە بىر نەرسە ئېلىپ كەلگەندەك، خايىرخەمسىرلىسىپ
ئولتۇرالمىدى؛ ئۇ بىردەم ياغدىن - ياغدىن سۆزلىگەندىن كېيىن ياروق
ۋە ياروق خانىم بىلەن ئايرىم سۆزلىشىۋالسام، دېگەن تەلەپنى قويدى.
ئۇچەيلەن چىقىپ كېتىشتى. ئۇلار ئاستا پاراڭلىشىپ ئاۋ بىرەك-
لىك بولىنىڭ بېشىغىچە بېرىشتى. مۇراكىرە ناھايىتى قىزغىن بولدى. بۇ
چاغدا يالغۇز ژىۋۇلىنلا ژىنايىنىڭ يېنىدا قالغانىدى. ژىۋۇلىن مۇيداق خۇپى-
يانە ھەرىكەتنى كۆڭلى غەش بولۇپ تىنچلانسىزلاندى ۋە ئاچچىقى

كەلدى .

يول خوشلىشىدىغان چېغىدا ، ژىۋلىس ئۇنى ئۇزىتىپ چىقتى ، ئىككىيلەن كەچلىك ئىبادەت قوڭغۇرىقى چېلىنغاندا ، بىرلىكتە چىركاۋغا قاراپ ماڭدى .

هاۋا خېلى خوپ سوۋۇپ قالغان بولۇپ ، سوغۇق كىشىنى ئەپ- چىللا چاقاتتى . ھەممەيلەن مېھمانخانىغا قايتىپ كىردى . ئۇلارنىڭ ئۇي- قۇسى كەلگەنىدى . بۇ ۋاقىتتا بىردىن ژىۋلىس قايتىپ كەلدى . ئۇنىڭ يۈزى بىر قىزىرىپ ـ بىر تاتىراتتى ، قاتتىق خاپا بولغاندەك كۆرۈنەتتى .

ئۇ ئىشىك تۈۋىگە يېتىپلا ، ژىۋانىڭمۇ شۇ يەردىلىكىگە قارىماي ، قىيالا ـ قىياسىغا ۋاقىرىدى :

— خۇدايا توۋا ، ئىككىڭلار ھەقىقەتەنمۇ ساراڭ بولۇپ قاپسىلەر ، بۇ قىزغا بىراقلا 20 مىڭ فرانك بەرگىنىڭلار نېمىسى .

ئۇلار ھاڭ ـ تاڭ بولدى ، ھېچقايسىسى جاۋاب بەرمىدى . ئۇ غە- زەپلىنىپ :

— ئادەم مۇنچىۋالا ئەخمەقلىق قىلسا بولمايدۇ . ئىككىڭلار بىرگە بىر ياماقسىمۇ قالدۇرمىدىڭلارمۇ ! — دېدى .

بۇ چاغدا بارون ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ ، ئۇنى توسماقچى بولدى :

— بولدى ، بەس قىلىڭ ! سىز خوتۇنىڭىزنىڭ ئالدىڭىزدا ئىكەن- لىكىنى ئويلاپراق گەپ قىلىڭ !

لېكىن ئۇ زەردىسى بىلەن يەرنى تېپىپ تۇرۇپ :

— مىڭ ئۈچلىك كۆپ ئىشلار بىلەن كارىم يوق ، ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭغىمۇ تاھايىتى ئايان . مۇنداق ئوغرىلىق ئۇنى زىيانغا ئۇچرىتىدۇ ئە- مەسمۇ ! — دېدى .

ژىۋا ھېچنېمىسىنى ئاڭقىرالماي ، ژىۋلىسغا قاراپ توۋلىدى :

— زادى نېمە گەپ ؟

ژىۋلىس ئۇنىڭغا بۇرۇلدى . ئۇ ژىۋانىڭ ئۆزى بىلەن بىر سەپتە بولۇشنى خالايتتى . چۈنكى بۇ مال ـ مۈلۈكنىڭ ئويلىمىغان يەردىن زى- يان بولۇشى ، ئۇ ئىككىسىنىڭ مەنپەئەتىگە تېگىپ چىقاتتى .

رىۋپىس روزالىي ئەرگە سىرىشنىڭ مەخپىي سۆھبىتى ۋە ئۇنىڭغا ھەدىيە قىلىپ بېرىلىدىغان ئار بولغاندىمۇ 02 مىڭ فرانك قىممىتىدىكى بارۇبلى جاكىرىسىنىڭ ئىشىنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەردى ۋە ئەرۋەيلەپ كەتتى :

— سۆيۈملۈكۈم ، ئانا ـ ئاناڭ ساراڭ بولۇپ قاپتۇ ، راستلا ساراڭ بولۇپ قاپتۇ ! 20 مىڭ فرانك ! 20 مىڭ فرانكنى نىكاھسىز تۇغۇلغان بالىغا بېرىپتۇ !

رىنا بۇ گەپنى ھېچبىر ئىش بولمىغاندەك ئاڭلىدى ، رادىلا جاۋاپ بولمىدى . ئۆرسىنىڭ مۇنچە ئىغىر ـ بېسىقلىقىغا ئۆزىمۇ ھەيران قالدى . ھازىر ئۇ ئوغلى بىلەن مۇناسىۋەتسىز ئىشنىڭ ھەممىسىنى كۆڭلىدىن چىقىرىۋەتكەنىدى .

ئاچچىقلانغانلىقىدىن تارىنىڭ تەپسى تۇغۇلۇپ ، دەرمەھەل جاۋاب بېرىشكە لايىقىدا گەپ تاپالماي قالدى . ئاقىۋەت ئۇنىڭ سەۋرى چېكىگە يەتتى ـ دە ، ئەرنى تېپىپ كاسىپ كەتتى :

— سىز نېمە دېگەنلىكىڭىزنى ئويلاپ بېقىڭ . بۇ بەكمۇ بولمىسى بولدى . بالا باققان قىرچاققا تولۇق بەرمەيمەن دېسە بولامدۇ ، بۇ ئىشقا كىم ئەسكار ؟ بالا كىمدىن تۇغۇلغان ؟ سىز ئۇنى تاشلىۋەتسەملا ئىش پۈتىدۇ ، دەپ ئويلاۋاتامسىز ؟

تارىنىڭ كەسكىن مۇئامىلىسىدىن رىۋلىس ھولۇقۇپ تارىنغا تىكىلىپ قارايلا قالدى . ئاندىن تولىمۇ مۇلايىم تەلەپپۇزدا جاۋاب بەردى :

— 1 مىڭ 500 فرانك بەرسەكمۇ بولاتتى . بۇنداق ئاياللار توي قىلىشسا تۇرۇپلا بالا تېپىۋالىدۇ . بالىنىڭ كىمدىن بولغانلىقىغا كەلسەك ، ھېچكىممۇ سۈرۈشتە قىلمايدۇ . ھازىر سىز ئۇنىڭغا يىگىرمە مىڭ فرانك قىممىتىدىكى جاكىرىنى بەردىڭىز . بۇنىڭدىن تاشقىرى بىزلا زىيان تارتىپ قالىمىز ، ئەكسىچە ھەقلەرگە بۇ ئىشنىڭ راستى نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى ئۇقتۇرۇپ قويىمىز ، خالاس . سىز ئەڭ بولمىغاندا بىزنىڭ ئارىمىزدا ۋە ئۇرۇقلىرىمىزنى كۆزدە تۇتۇشىڭىز كېرەك ئىدى .

ئۇنىڭ تەلەپپۇزى خۇددى ئۆز سۆزىنىڭ ئەقىلگە مۇۋاپىق ئىكەن-

لىكىگە ئىشەنگەن ، مەسىلىگە ئۇيغۇن سۆز قىلغان ئادەمسىككىدەك باھا-
سى كەسكىن ئىدى . يارون ئۇنىڭ ئويلىمىغان يەردىن قويغان بۇ دە-
لىللىرىدىن نىمە قىلىشنى بىلمەي ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى . رىنۇ-
لىنى ئۆزىنىڭ ئۇسۇللۇقى ئېگىلىگەنلىكىنى سىزىپ خۇلاسە چىقاردى :

— ھىلىھەم ياخشى ، ئىش تېخى بېكىتىلمىدى ؛ مەن ئۇنى ئالد-
دىغان ئىگىسى بولىمەن . ئۇ باھاسى ياخشى ئادەم . ئۇنىڭ بىلەن
جەرمەن مەسلىھەتلىشىپ كېلىشكىلى بولىدۇ . بۇ ئىشنى مەن بېجىرەي .

ئېھتىمال داۋاملىق مۇنازىرىلىشىۋېرىشنى قورققان بولسا كېرەك .
ئۇ دەرھال جىمىپ كەتتى . ئۇ كۆپچىلىكنىڭ گەپ - سۆز قىلمىغانلىقى-
دىن خۇشال بولدى وە بۇنى قايىل بولغانلىق ، دەپ چۈشەندى .

ئۇ جىمىپ كېتىشىگىلا يارون تەئەججۈپ وە غەزەپتىن ئۆزىنى
تۇتالماي قاتتىق ۋارقىراپ جېكىلىپ كەتتى :

— شۇمۇ گەپمۇ ئەمدى ! مۇشۇنداق ئىش بولامدۇ !

لىكىن رىسا دادىسىنىڭ ئاماللىق جىمىپ تۇرغان جىرايىغا
قاراپ ، قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى . بۇنداق خۇشخۇي كۈلكە ئۇنىڭدا
قاندامۇر كۈلكىلىك ئىشقا بولۇۋۇپ قالغاندىلا بولاتتى .

— دادا ، دادا ، سىز ئۇنىڭ « 20 مىڭ فرانك » دېگەن ۋاقىتتىكى
تەلەپپۇزىنى ئاڭلىغانسىز ؟ — دېدى رىسا قايسىلاپ .

خالىغان ۋاقىتتا تىغلىلادىغان ھەم كۈلەلەيدىغان يارون خانىم
كۈنئوغلىنىڭ عەرەپلىك جىرايى ، قەھر - غەزىپى ، باشقىلارنىڭ ئۇ-
نىڭ بىلەن مۇناسىۋەتسىز بولغان بىر قىسىم پۇلنى ئالدىسىپ ئۇنىڭغا ئۆ-
زىنى تۇتقۇزۇپ قويغان دىدەككە تېرىسكە خاس - خەقلى بىلەن قارشى
تۇرغانلىقى ئويلاپ تۇلنۇرانى ، رىسانىڭ بۇ چاقچىقى ئۇنىڭ كۆڭلىنى
ئېچىتۋەتتى . ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ قاقاقلاپ بىر كۈلۈۋىدى ، كۆزلىرىدىن
ياش چىقىپ كەتتى . بۇ چاغدا يارونمۇ ئۇلارنىڭ يەنە بىلەن ئۇلارغا
قېتىلىپ كۈلدى . بۇ ئۈچەيلەن ئۆيگەندىكى شاد - خۇراملىق كۈلەلەرد-
كىنگە ئوخشاش قاتتىق كۈلۈپ ، ئۈچەيلىرى ئۈزۈلۈپ كەتكىلى تاسلا
قالدى .

ئۇلار تىنچلانغاندىن كېيىن، رىسا ئۆزىمۇ ھەيران قالدى:
— ئاجايىپ ئىش، بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى مېنىڭ كۆڭلۈم-
دىن كۆتۈرۈلۈپ كەتتى. ھازىر مەن ئۇنى ئۆزۈم بىلەن قىلچە مۇناسى-
ۋەتسىز ئادەم دەپ قارايدىغان بولۇپ قالدىم. ئۆزۈمنىڭ ئىچى ئۇنىڭ
خوتۇنى ئىكەنلىكىگە ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ. كۆردۈڭلارمۇ، ئۇنىڭ بۇ-
خىل . . . ئۇنىڭ بۇخىل يۈزسىزلىكلىرى مېنىڭ كۆڭلۈمنى كەلتۈرۈۋا-
تىدۇ.

بارون بىلەن بارون خانىممۇ نېمە ئۈچۈندۇر ھاياجانلىنىپ بىر-
بىرى بىلەن قۇچاقلاشتى، خۇشال كۈلكە پاراڭلار بىلەن بولدى.

ئىككى كۈن ئۆتۈپ كۈن قايرىلغان، زۇلۇس ئاپ مىسىپ سىرىغا
چىقىپ كەتكەن مەزگىلدە، 22 بىلەن 25 ياش ئارىلىقىدىكى بىر يىگىت
رىشانىكىنىڭ ئىشىكىدىن ئىچىدە كىرىپ كەلدى. ئۇ ئۇستىگە يېپىنچى،
دەرمال سىلىپ قاتۇرۇلغان كۆك گىمناستۇركا كىيگەن بولۇپ، يەڭ-
لىرى كەڭ يىڭنىڭ ئۇچىغا تۈگمە قادالغانىدى. ئۇ خۇددى ئەينەكتىن
يۇيان ئىسكىنىڭ ئالدىدا يوشۇرۇنۇپ تۇرغاندەك، كويار ئائىلىسىنىڭ
ھاكىرىسىدىكى خىزانى تاپالاپ، ئۆيلەرنى ئايلىنىپ ئۆتۈپ ئىككىلەنگەن
ھالدا بارون ۋە ئۇنىڭ ئىككى ئايال ھەمراھىغا قاراپ كەلدى. بۇ چاغدا
ئائىلىدىكى ئۈچەيلەن خىيار دەرىخىنىڭ تۈۋىدە ئولتۇراتتى.

يىگىت ئۇلارنى كۆرۈپلا، بېشىدىكى كەپكىسىنى ئېلىۋېلىپ،
ئالاقزادىلىك بىلەن بەزىم قىلغان ھالدا كەلدى.

ئۆزىنىڭ ئاۋازى ئۇلار ئاڭلىيالىغۇدەك يەتكەندە ئۇ دۇ-
دۇقلاپ تۇرۇپ:

— پىتىر بارون ئەپەندى، بارون خانىم ۋە ئاغچىدىن تۆۋەنچى-
لىك بىلەن ئەھۋال سورايمەن، — دېدى.

ھېچقايسىسى جاۋاب بەرمىگەچكە، ئۇ يەنە ئۆزىنى تونۇشتۇردى:

— مەن دېرىرى لېكوك . . . دېرىرى لېكوك مەن بولىمەن.

بۇ ئىسىم ھېچبىر مەسىلىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەلمەيتتى. شۇڭا
بارون ئۆزىنىڭ:

— سەن ىمە قىلماقچى ؟ — دەپ سورىدى .

ىگىت كىلشىكى مەقسىتى ئىنىدىغان واقىدا ھودۇقۇپ قالدى ، ئۇ گاھ قولىغا ئىلىۋالغان كەپكىسىگە قارىسا ، گاھ ىشىى كۆ-ىۈرۈپ ، ئۆي - ئىمارەتلەرىىڭ ئۆگزىلىرىگە سەىىسالاتى ؛ ئۇ تىلىى چاىاپ :

— پوت ئەپەندى ھىلىقى ئىش توغرىسىدا ماڭا ئاررا گەپ قىلـ-غانىدى . . . — دىدى .

ئۇ كـۆپ سۆزلىسە ئۆزىگە پايدىسىز بولۇشىنى قورقۇپ ، گەپ قىلمىدى .

ىاروں ئۇىىڭ گىپىنى ئاڭقىرالماي سورىدى :

— قايسى ئىشنى دەيسەن ؟ مەن ھېچ خۇشىەلمىدىم .

قارسى تەرەپ قەتئىي ئىىكە كەلدى - دە ، ئاخىر پەس ئاواز ىلەن سۆزلىدى .

— سىزىىڭ ھۇزۇرىڭىزدىكى دىدەك . . . ھىلىقى زورالىسىڭ ئىسى . . .

ريىسا جۇشىسپ ىەىى - دە ، ئورىىدىن تۇرۇپ تالىسىى كۆتۈ-رۈپ كىسىپ قالدى . ىاروں ئۇىىڭغا :

- تۇىاقىا كەل ، — دەپ ھىلىلا زىسا ئولتۇرغان ئورۇندۇقنى كۆرسىتىپ ئۇنى ئولتۇرغۇزدى .

ھىلىقى دىھقان ئولتۇرۇپلا :

— سىز ئاخىسپ تاخسى ئىكەنسىز ، — دىدى .

ئۇ سـۆزلەپ تولۇپ خۇددى ئىسىدىغان تاشقا سۆزى قالمىغاندەك كـۆتۈپ تۇردى . خىلى ئۇزۇن واقىت خىمخىت ئولتۇرغاندىن كىيىن ، ئاخىرى قەتئىي ىىكە كىلىپ ، ىشىى كۆتۈردى - دە ، ئاسمانغا قاراپ تۇرۇپ :

— ھارىر مۇشۇ پەسىلدە ھاۋا ئاخىسپ ئوىدان تولۇۋاتىدۇ . ىىراق ىەرلەرگە ئۇزۇق چۇسۇپ تولدى ، ھىجقانچە پايدىسى كۆرەلمەيمىز - دە ! — دەپ تەىە خىم ئولتۇردى .

ياروں يافەب قىلىپ يۇرالماي ، يوعريدى ـ يوعريلا :

— ئۇيـدافىا ، روزالىى ئالمافچى بولعاں ئادەم سەں ئىكەىسەں ـ دە ؟ — دىدى .

ىىگىت يەيە دەرھال جاوابىرلەيدى ، بۇ جىل يەشويش ، يورمادىلىعلارىىك ئىھسابچاں بولۇشەك ئالاھىدىلىكىى ئىادىلەىسى . ئۇ ھەرەر ئەيلىگەں ، ئەمما جىلى خۇشال يەلەيبۇزدا :

— ئەھۇالعا فارايمر ، ئىھسمال شۇيداق بولار ياكى ئۇيداں بولماس ، ئەھۇالعا فارايمر ، — دەب جاواب يەردى .

ىىگى ـ يەكىىگە يەتكىلى بولمابدىعاں بۇيداق ئىككى يىسلىق گەپىى ئاڭلاپ ياروىىك سەبراىى ئۆرلىدى :

— يارا گەب بولدى ـ دە ، بۇ ! ئوچۇق جاواب يەرمەمسەں ؟ سەں مۇسۇ ئىس ئۇچۇں كەلدىڭمۇ ـ فانداق ؟ رادى ئۇيى ئالامسەں ـ ئالمامسەں ؟

ياسقى ىىگىت بولىمۇ يەڭلىك بولعاں ھالدا كۆزلىرىىي ئۇيىڭ پۇيىعا ىىكىپ :

— پوپىىك دىگىىدەك بولسا ، ئالاي ؛ زىيۇلىس ئەپەيدىىك دىگەىدەك بولسا ، ئالمايمەں ، — دىدى .

— زىيۇلىس ئەپەيدى ساڭا يىمە دىدى ؟

— زىيۇلىس ئەپەيدى ماڭا 1 مىڭ 500 فرانك بىرىمەں دەيدۇ . يوب ئەپەيدى 20 مىڭ فرانك بىريدۇ ، دىگەيدى . 20 مىڭنى يەرسە ئالىمەں ؛ 1 مىڭ 500 ىى يەرسە ئالمايمەں .

بۇ جاعدا كرىسلودا بوشىشىپ ئولتۇرعاں ياروں جاىىم ، بۇ سەھرالىقىىك ھودۇقعاں ئەپىىگە فاراپ ، ئۆزىىي بۇيالماي فافاقلاب كۈلۈب كەيىى . دىھقاں ئۇيىڭ يىمە ئۇچۇں كۈلگەيلىكىىى چۈشەيمەي يىت ـ نىت بولۇپ ، ئۇيىڭعا كۆزىىك قۇيرۇقىدا فاريدى ـ دە ، بوجاب فالدى .

ياروىىك بۇيداق سودىلىشىشىى ئىچى پۇشتى ـ دە ، كىسىلا شۇيداق دىدى :

— مەں پوب ئەپەيدىگە ئىىعاں . ياروۇلدىكى جاكرىىي ساڭا يە-

رەي ، سەن ھاياتلا بولساڭ ئۈمۈر بويى ساڭا بەرە بولسۇن . كەلگۈسىدە
بالىغا قالسۇن . حاكىرىنىڭ قىممىتى 20 مىڭ فرانك ، گېپىم گەپ ، مۇ۔
شۇنداق كېلىشەيلى ، بولامدۇ ــ قانداق ؟
ــ ئىگىپ زارى بولۇپ ، بەزارۇلۇق بىلەن كۆلۈپ قويدى ، قىلىد۔
ىان گېپىمۇ جىقلاپ كەتتى :
ــ ھە ! شۇنداق بولسا ، مەن ماقۇل بولىمەن ، كۆڭۈل بىدۇرال۔
ماسلىقىمنىڭ ئەسلى سەۋەبىمۇ شۇ ئىدى . بوپ ئەپەندى ماڭا دېگەن
دۇقىدىلا ، ماقۇل بولغانىدىم . بۇنىڭغا قىل سىغمايدۇ . ئۇ حاغدا مەن با۔
رون ئەپەندى مۇشۇنچە حەۋەيدە ــ حالىي قىلغانىكەن ، مەن حەرمەن ئۇ
ئانىمىرىنىڭ كۆڭلىنى ئالىمەن ، دەپ ئويلىغانىدىم . ئۆزىگە مەنپەئەت
بەنكۈرگەن ، ئۆزگىگىمۇ مەنپەئەت بەنكۈرىدۇ ، دېگەن گەپ بار ئەمەس۔
مۇ ، شۇنداق ئۆزئارا ھەمدەمدە بولۇش ھەممىگىلا پايدىلىق ــ دە . كىس
رىۇلىس ئەپەندى ئاربلىسىپ ، 1 مىڭ 500 فرانكلا بىرىمەن ، دېدى . مەن
بۇنىڭ سەۋىبىنى بىلەي ، دەپ كەلگەنىدىم . بۇ دېگىنىم ھەرگىز بارون
ئەپەندىگە ئىسەنمىگەنلىكىم ئەمەس ، مەن ئوچۇقىنى ئۇقاي دەپلا كەلدىم .
ئەۋلەم بېغىر ، ئادىل ۋەزىر ، دېگەن بەمسىل بار ، بارون ئەپەندى ،
ئېيىڭا ، بۇ سۆز بوغرىمۇ ؟
بارون ئۇنىڭغا سۆزلەۋىرىشنىڭ ھاجىتى قالمىغانلىقىنى ھىس قى۔
لىپ ، ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ :
ــ سەن قاچان بوي قىلىشنى ئويلاۋاتىسەن ؟ ــ دەپ سورىدى .
سۇ رامان ئىگىنىڭ جىرانىدا بىردىنلا بۇرەكرادىلىق ، بەكلىكىنە
قالغانلىق ئالامىتى پەيدا بولدى . ئۇ ئارىسالدى بولۇپ تۇرۇپ ئاخىرىدا :
ــ ئاۋۋال بىر ھۆججەت بىرىپ بەرسىڭىز قانداق ؟ ــ دېدى .
بۇ بۆۋەت بارونىڭ راسىلا ئاچچىقى كەلدى :
ــ سەن قانداق ئىمە ؟ سەن كىس بوي جىنى ئالامسەن ؟ ئۇ
ئەك باچشى ئىساب بولامدۇ ؟
دېھقان كاژلىق قىلىپ ئۆز گىپىدە جىڭ تۇردى .
ــ ۋاقىتچە بىر ھۆججەت بىرىپ قويساق ياملى يوق ئىدى .

ــاروں ئــەپــەــدى سۆرلــەوىرىشــى حــالــىمــدى ـ دە ، ئـ
ـورــىدىں ىۇردى :
ـــ سەں رادى حالامسەں ، حالىمامسەں ، ىىر ئىعىر سۆر ىىلەں
جاۋاں ىەر ، ىىر ىول ! حالىمساك ، راسى گىسكى قىل ، ىاشعىلار كۈ-
ىۈں ىۇرىدۇ .
ىۇ قۇو ىورماىدىلىق ىاشعا رەقىى بارلىعىى ئاڭلاپ ، قورقىسىدىں
جىددىىلىشىپ كەىىى ، ئۇ فەىئى ىسەىكە كىلىپ ، حۇددى سىىر سىـ
ىۇالعاں چاعدىكىدەك قولىى جىقىرىپ :
ـــ پۈىۈشۈى ، ىاروں ئەپەىدى ، قول ئىلىشۋىەىلى [1] ىۈر ئۆ-
رىگەں ئادەم ئەمەس ، ـــ دىدى .
ىاروں ئۇىىك ىىلەں قول ئىلىشعاىدىں كىىس واقىرىدى :
ـــ لىۇدىعىى !
ئاشەر ئاىال دىرىرىدىں ىىشىى جىقاردى .
ـــ ىىر ىوىۇلكا هاراۋ ئىلىپ جىقىك ! ـــ ئۇلار رۇمكا سوقۇشـ
ـۇرۇپ ، ىۇ ئىىسىك مۇوەىپەقىيەىلىك هەل ىولعاىلىقىى ىەرىكلىدى .
ىىگىى حىقىں كىىسواىعاىدا قەدىمى ىۆلەلجە چاققاىلىسىپ كەىىى .
ئۇلار ىۇ ئىشى رىۇلىعا رادىلا ئۇقىۇرمىدى . ىوى حىى ئىساىى
حۇپىاىە ئاساسا ىەىارلاىدى . ىوى قىلىش ىوعرىسىدىكى ئىلاں ئىسا-
دەىحاىعا چاپلىسىپ ىىر هەپىە ئۆىكەىدىں كىىس ، ىىر ىەكشەىىە كۈىى
ىوى مۇراسىمى ئۆىكۈرۈلدى .
ىىر قۇشىىى رورالىسىڭ ىالىسىى كۆىۈرۈپ ئىىادەىحاىعا كەلـ
دى . ئۇ ىوى قىلعاں ىىگىى ىىلەں قىرىىك ئارقىسىدا ئامەىسىڭ ئىشەىچـ
لىىك ئىسىاىى ىولۇپ ىۇردى . ىەرلىك كىسلەر ىۇىىڭدىں قىلحە ئەحەىـ
لەىمىدى . كۆپچىلىك دىرىرى لىكوكعا هەوەس ىىلەں قاراىىى وە ئۇ
ىۇعۇلۇشىدىلا ئامەىلىك ئىكەں دىىسەىىى . ىۇ سۆرىى ئىسعاىدا هىچـ
ىىپ قوىۇشىمۇ لىكىى ، ئۇلاردا ىاماں عەرەر ىوق ئىدى .

---

① سەهرالىعلارىىڭ ئادىىى ىوىحە ئىككى ىەرەپ كىلىشكەىدىں كىىس ، قول ئىلىشىپ ،
پۈىۈم هاسىل قىلعاىلىقىى ىىلدۈرۈپ قەسەم قىلىدۇ

زىۋلى فاسق عووغا قىلدى ، شۇنىڭ بىلەن ياروں ئەر ـ خوتۇن ئىك-
كىسى مۇددەتسىز تۇرۇن ئاق تىرەكلىك باغلىق خاكرىدىن ئايرىلىشقا
مەجبۇر بولدى . رىشانىڭ ئۇلارنىڭ كۆڭلەكلىكىدىن ئۇيچە كۆڭلى بى-
رىم بولمىدى . خوتكى ئۇنىڭ تۇرىكىدە پائوللا بار ئىدى ، پائول ئۇنىڭ
تۇنمەس ـ تۈگىمەس بەخت تۇلغى بولۇپ قالغانىدى .

9

زىسا بەگگەندىن كىيىن ، سالامەتلىكى تىزلا ئەسلىگە كەلدى . ئۇلار ئالدى بىلەن قۇرۇلى ئائىلىسى بوقلاش ، ئاندىن ماركىز كۈت-لىلارنىڭكىگە تىرىپ هال سوراش قارارىغا كەلدى .

رىۋلى ياراردىن تىزلا ئاب قوشىدىغان تىكى پەيتۇن سىنىۋالدى . مۇنداق بولغاندا ئۇلار هەرئاندا ئىككى قىسىم سىرىغا چىققالايتى .

ئۇلار بوياتىر ئائىلىرنىڭ هاوا ئوچۇق بىر كۈنى پەيتۇن بىلەن بولغا چىقتى ، پەيتۇن تورمانىدى تۇرلەكلىكىدە ئىككى سائەت بول ماك-غاندىن كىيىن ، كىچىك بىر چىلغىغا چوشتى . چىلغىنىڭ ئىككى يەرىنى قىلىن ئورمانلىق بولۇپ ، ئوتتۇرىسى تىزلىغۇ بەر ئىدى .

ئىگىزلىكى ئۆيكەندىن كىيىن ، ئوتلاقلاردىن ئۆتۈشكە ، ئوتلاق-تىن كىيىن قىلىن ئوت ـ چۆپلەر ئۆسۈپ كەتكەن سازلىقلاردىن ئۆت-تۈشكە توغرا كىلەتتى ، تۇ مەۋسۇمدە ئىگىز ئۆسكەن قومۇشلار قۇرۇپ قالغان بولۇپ ، ئۇرۇن قومۇش ياپراقلىرى سامالدا شىلدىرلاپ ، خۇددى سىرتى لىشلاردەك لەپىلدەپ تۇراتتى

باغ چىلغىسىدىكى بىر دوقمۇشتىن قايرىلغاندا ، لاۋرىتس خاك-رىنىنى كۆرگىلى بولاتتى . خاكرىنىڭ بىر بەرتىپى قىلىن دەل ـ دەرەخ-لەر بىلەن قاپلانغان ياتۇلۇقىچە ياراتتى ، بەتە بىر بەرتىپىدە كۆل بار ئىدى ، ئۆتىنىڭ تىمى ياكى كۆلگىچە سورۇلغان بولۇپ ، كۆلنىڭ ئۇدۇلى باغ چىلغىسىنىڭ بەتە بىر قاسلىسى بولاپ كەتكەن ئىگىز ئۆسكەن قا-رىغايلارلىق ئىدى .

ئۇلار ئاۋوال قەدىمىي شەكىلدىكى ئاسمان كۆۋرۈكىس وە لۇئى

XIII دەۋرى پاسونىدىكى رىنەت دەرۋازىسىدىن ئۆتۈپ، ئاندىن ئىمارەتلىك ھويلىغا كىردى. ئىمارەت ئاجايىپ ھەشەمەتلىك بولۇپ، ئورۇنلاشتۇرۇلۇشىمۇ لۇئى XIII دەۋرى ئۇسلۇبىدا ئىدى. ئىشىك – دەرىزىلەرنىڭ چۆرىسى بۇيۇلەي ئويما چىدامىلىق خىشلاردىن ياسالغان؛ ئىمارەتنىڭ تۆت بۇرجىكىدە كۆك تاشتىن قىلىنغان ئۈستى يېپىق كىچىك مۇنار بار ئىدى.

زىنۇلىس بۇ سارىنىڭ بىر قىسمىلىرىنى رىساغا ئىسىنى پىششىقلىق بىلەن تونۇشتۇردى، ماجاپ ئۇچۇردى، بولۇپمۇ ئۇنىڭ كۆركەملىكىنى ئاغرى – ئاغرىغا بەگمەي ماجاپ كەلدى.

— قارىغىنا، ئاۋۇ رىنەت دەرۋازىنى! مۇشۇنداق قورۇ جاي بولسا، ئاندىن ھەشەمەتلىك دېسە بولىدۇ، ئىسىنا، توغرىمۇ؟ ئىمارەتنىڭ ئاۋۇ بىر تەرىپى كۆل، جان ئوردىسى ئۇسلۇبىدىكى بەلەمپەي ياكى كۆل تويغىچە سورۇلغان، بەلەمپەينىڭ ئۇدۇلىدا توختىتىپ قويۇلغان ئۈت دانە قىسقىنىڭ ئىككىسى گرافنىڭ، ئىككىسى گراپ خانىمنىڭ، ئۇنىڭ قول تەرىپىدە كۆرۈنۈپ تۇرغان ئاۋۇسى ئاي تىرەكلىك، ئۇ كۆلنىڭ ئانىغى، ئۇ تەرەپتە بىر ئۆستەڭ بار، بۇ ئۆستەڭ قىغانىغا بارىدۇ. بۇ تەرەپتە قۇشلار، ياۋايى ھايۋانلار ئىسىنى كۆپ، گراپ شۇ تەرلەردە ئوۋچىلىق قىلىشنى بولىمۇ ياخشى كۆرىدۇ. كىشىنىڭ سارىيى دېسە مەشەي دېسە بولىدۇ.

ئىمارەتنىڭ ئۇدۇل ئىشىكى ئېچىلدى، تۆرلىرى ياتراقچۇ گراپ خانىم كۆلۈمسىرەپ چىقىپ، مېھمانلارنى قارشى ئالدى. ئۇ بەرگە سۆزلۈپ تۇرىدىغان ئۇرۇن كۆكلەك كىيىۋالغان بولۇپ، ئويىنۇرا ئەسىردىكى جاگىرلارنىڭ ئايال خوجايىنلىرىغا ئوخشاشتى، ئۇ خۇددى «كۆلدىكى پەرىزات» تەك، تۇغۇلغاندىن تۇيان مۇشۇ سارايدا تۇرۇۋاتقاندەك ئىدى.

ئىمارەتنىڭ مېھمانخانىسىدا سەككىز دېرىزە بولۇپ، تۆت دېرىزە كۆلگە ۋە كۆلنىڭ سىرىدىكى باغ تۆپىسىدىكى قىلىن قارىغايلىققا قاراپ تۇراتتى.

قاپقاراڭغۇ قارىغايلىق كۆلنى سۈرلۈك ، سىغۇق ۋە جىمجىت كۆر-
سىتىپ تۇراتتى . شامال سوقمايدۇ ، قارىغايلارنىڭ لىڭشىشى سارلىقنىڭ
بالىه ــ پەرۋادىغا ئوخشايتتى .
گىراۋ خانىم رىسالىنىڭ قولىنى تۇتۇپ ئايرىلغىلى ئۇرۇن بولغان
دوستلاردەك سەممىي ئەھۋاللاشتى . ئاندىن ئۇنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ
قىلدى . ئۆزى ئۇنىڭ يېنىدىكى پاكار ئورۇندۇققا ئولتۇردى . شۇ چاغدا
رىۋۇلس ئېچىلىپ كەتكەن ، مېھرىبان ھەم مۇلايىم ئىدى . بىغىمى يەش
ئايدىن تۇنجى ، ئۇ ئانامەن تۇرۇپتەكلا سۆيۈملۈك تۇرقىغا قايتقاندى .
گىراۋ خانىم رىۋۇلس بىلەن ئات مىنىش ئىشلىرى ئۈستىدە پاراڭ-
لىشىپ كەتتى . گىراۋ خانىم ئۇنىڭ ئاتقا ئولتۇرغان ۋاقتىدىكى قىياپىتىنى
مەسخىرە قىلىپ ، « ئاتقا ئولتۇرالمايدىغان جەۋەندار » دېدى . رىۋۇلسمۇ
كۈلۈپ ئۇنى « ھۆرلەر ئىلىدىكى جەۋەندار خانىش » دەپ ئاتىدى . تۇ
ۋاقىتتا دېرىزە سىرتىدا ملىق ئاۋازى ئاڭلانغاندى . رىسا جۆچۈپ
كەتتى . ئەسلىدە گىراۋ ناۋاي ئۆردەكنى بىرنى ئېتىۋالغاندى .
جوتۇنى دەرھال ئۇنى چاقىردى ، ئۇلار كۆلدىكى ئاۋارىي ۋە باغ
بەلەمپەي ئالدىغا قىسقىنىڭ يوچىغان ۋاقتىدا قىرغاققا يېقىپ چىقارغان
ئاۋازىنى ئاڭلىدى . ئاندىن بەسلىك كەلگەن گىراۋ پەيدا بولدى . ئۇ
ئۈستىگە كالىتە پەسمەت ، ئۇرۇن قونجىلىق ئۆتۈك كىيىۋالغان بولۇپ ،
ئارقىسىدا چىلىق ــ چىلىق ھۆل بولۇپ كەتكەن ئىككى ئوۋ ئىتى بار
ئىدى . ئۇنىڭ ئىشلىرى قوڭۇر رەڭلىك بولۇپ ، خۇددى گىراۋىنىڭ چىچىغا
ئوخشايتتى ، ئىسسىقتە كەلگەندە ئىتلار سىرتقا سىلىقلىق گىلەمدە يې-
تىشتى .
گىراۋ ئۆز ئۆيىدە بولمۇ ئەركىن تۇراتتى ، ئۇ مېھمانلارنى كۆ-
رۈپ ، ئىنتايىن خۇشال بولدى . ئۇ مەشكە ئوتىنى سىلىپ تۇرۇپ ،
مادىرنى جىمجىت قىرىل ئۇرۇم ھارىقى ۋە بىرەنىك ئىلىپ كەلدى . ئاد-
دىن تۇتۇقسىز سۆز باشلىدى :
ــــ ئىككىڭلار تۇگۈن كەچلىك تاماقنا مۇشۇ يەردە بولىڭلار ،
دۇرۇس ، شۇنداق بولسۇن .

رىسالىڭ ئالدىنقى تاشلاپ قويغۇسى كەلمەي، جىرالىغىچە ئۆررە
ئىسسى. گراق بەك قاتتىق يۇتتىمۇ، رىسا رادىلا ئۇنىمىدى. بۇ ۋاقىتتا
زۇلپىنى تىرىكىپ كۆزىنى يۇم ئالالمىدى، رىسا ئۇنىڭ بەبە ئاچچىقلىد-
نىشىدىن، ئۆرۈشۈپ قىلىشىن قورقۇپ، پائولى ئەبە كۆرەلەيدىغانلىقى-
دىن كۆڭلى تىنىم تاپالمىغىنى قارىماي، پائىلاج ماقۇل بولدى.

جۇشقۇن كىشى ۋاقىت ئاجايىپ شاد - خۇراملىق ئىچىدە ئۆتتى.
ئۇلار ئالدى بىلەن يۇلاۋ سۇيىنى تاماشا قىلدى. يۇلاۋ سۇيى مۇخلار
قىيلىق ئۆسۈپ كەتكەن قىيا تاشلار ئارىسىدىن يۇلدۇقلاپ ئېقىپ جى-
قىپ، كۆلچەككە جۇشۇپ يوقسماي ئېقىپ يۇراتتى. ئاندىن ئۇلار قى-
يىنغا ئولتۇرۇپ، قومۇخلار ئارىسىدىكى كىمە يولى بىلەن ماڭدى. گراق
پالاق ئۇراتتى. ئىككى ئىت ئۇنىڭ ئىككى يېنىدا يۇراتتى. تاشلىرى
كۆپۈرۈپ ئىنىلەرنىدۇر يۇراتتى، ھەرقېتىم پالاق ئۇرۇلغاندا، قېيق ئال-
دىغا بىر قېتىم سىلكىنەتتى. رىسا يەرىدە قولىنى سۇغا تىقىپ تاقاتتى،
مۇردەك سىرىم ئۇنىڭ قولىنىڭ ئۇچىدىن كىرىپ، يۇرىكىگە باراتتى.
زىيۇلىن بىلەن بەگىسر تىسىخا ئولتۇرۇۋالغان گراق خانىم قىسقىنىڭ قويرۇ-
قىدا ئولتۇرۇپ، خۇددى ئۆي - تىسىر ھالدا يەخت يۇلۇقىدىن لەززەت
ئېلىۋاتقان كىشىلەردەك ھىلىندىن - ھىلىنغا كۈلۈمسىرەپ تەبەسسۇم
قىلاتتى.

راۋال ۋاقتى يولۇپ مۇزدەك سوغۇق شامال چىقتى. شىمال شا-
مىلى ئاراڭ بولغان پىلىك ئويلىرىنى ئۇچۇراتتى، قۇياش قارىغايلارنىڭ
ئارقىسىغا مۆكۈنگەنىدى. قاندەك قىزارغان ئاسمان يوشلۇقىدا ئاجا-
يىپ - ئاجايىپ شەكىلدىكى پارچە - پارچە ھال رەڭ بۇلۇتلار لەيلەپ
يۇرەتتى ۋە كىشىلەرگە زېمىستان سوغۇقى بەلگە بېرەتتى.

ئۇلار ئارادە مېھمانخانىغا قايتىپ كەلدى. تام مەشىدە ئوت لاۋۇلداپ
ياناتتى. ئىسسىق كىرىش بىلەنلا كىشىلەردە ئىللىق ۋە ئارادە
ھېسسىيات پەيدا قىلاتتى. گراقنىڭ كۆڭلى ئېچىلىپ كەتكەنىدى. ئۇ
بەردەم قوللىرىنى تىپ خوتۇنى قۇچاقلىدى - دە، ئۇنى كىچىك با-
لىنى كۆتۈرگەندەك كۆتۈرۈپ لەۋلىرىگە تەقى ئەكەلدى، ئاندىن مۇراد

ــ مەقسەتلىرىگە يەتكەن ئاشىق ــ مەشۇقلاردەك ئۇنىڭ مەگرىلىرىگە خوكۇلدىسىپ سۆيۈپ كەتتى .

زىتا بۇ تەسلىك ئاي كۆكۈل ئادەمگە كۆلۈپ قارىدى . ئۇنىڭ كىشىنى خۆخۇيكىدەك ساقال ــ بۇرۇتلىرى جۆچەكلەردىكى ئادەم تەبدى- ـئان ئالۋاستىلارنى ئەسلىتەتتى . شۇڭا زىتا : « ئادەمگە ياھا تىرىشە ئەجەب ئاسان ئالدىنىپ قالىدۇ كىشى ! » دېگەنتى كۆگلىدىن ئۆتكۈزۈ- ۋېتىپ ئىجىسارىسىر ھالدا تەرەپىنى زىۇلىتا ئاغدۇردى . زىۇلنى ئىشىك كىشىكىسىڭ ئالدىدا تۇراتتى . ئۇ ئۆگكى ئۆجكەن ھالدا گراپقا تىكىلىپ قاراپ قالغانىدى . زىتا جاۋابىرلىپ ، ئىرىسىڭ تىنغا ياردى ــ دە ، پەس ئاۋاز بىلەن :

ــ ئاغرىپ قالدىڭىزمۇ ؟ نېمە بولدىڭىز ، ــ دەپ سورىدى . زى- ۇلنى ئاچچىقلىنىپ :

ــ ھېچنېمە بولمىدىم . مىنىڭ بىلەن كارىڭ بولمىسۇن ، ياپا تىرىئار شامالداپ قالدىم ، ــ دەپ جاۋاب بەردى .

ئۇلار ياماقخانىغا كىرگەندە ، گراپ مېھمانلاردىن ئىسنى تىللە ئە- لىپ كىرىشكە ئىجازەت سورىدى .

شۇنىڭ بىلەن ئىككى ئىت گراپنىڭ ئىككى تەرىپىدىن ئورۇن ئالدى . گراپ ئۇلارنىڭ ئالدىغا يوجىماي تىر تەرسىلەرنى تاشلاپ تۇراتتى . تەتە تىر تەرەپتىن ئۇلارنىڭ يارقىراپ تۇرغان ئورۇن قولاقلى- رىنى سىلاپ قوياتتى . ئىككىلا ئىت ياشلىرىنى ئىگىر كۆتۈرۈپ قۇيرۇق- لىرىنى ئويىتىپ ، ئەركىلەپ يۈيۈن تىنى مىدىرلىتاتتى .

كەچلىك ياماقتىن كىيىن ، زىتا بىلەن زىۇلنى خوشلىشىشقا تەمشەلگەندە ، گراپ تىلەرگە مەسئەل بىلەن تىلىق تۇيغاتتى كۆرسەت- مەكچىمەن ، دەپ ، ئۇلارنى تەتە تۇيۇۋالدى .

گراپ ئۇلارنى ۋە ئائىلىسى كۆل بويىدىكى ياش پەلەمپەيدە تۇرۇپ كۆرۈشكە تەكلىپ قىلىپ ، ئۆزى چاكىرىنى ئىلىپ كىمىگە چىقتى . چا- كار تىر قولىدا تىلىق تۇرنى ، تىر قولىدا يىغىلىق مەشئەلنى كۆتۈرۈۋال- غانىدى . كىچە ئاسمىنى تىنىق ھەم سوغۇق بولۇپ ، ئاسمانى ئىمىر ــ

جىمر ئۇلۇرلار فاىلاب كەىكەىدى .

مەشئەل سۇ ئۇرىدە ىول ـ ىول عەلىە ، ئەورىسپ ئۇرعاں ئۇرلارىى پەىدا قىلاىى . كۆرىى فاماسۇرىدىعاں ئۇرلار فۇمۇش ئۇسسگە چۇشەىى . كۆل ىوىدىكى ئىگىر ئۆسكەں فارىعارارلىقلارى ىورۇىاىى ، ئۇىۇفسر كىمە ئۆىلىشىى ئۆرگەرىى . گىگاىت ئادەمىىڭ ساىىسى فارد- عارارلىقىىڭ جىىدە ئەىدا ئولدى . ھىلىقى ئادەم ساىىسىىڭ ىسى فارد- عاىىسىڭ ئۇچىدىں ئىشىپ ، ىوشلۇقىا عاىىت ئولۇپ كەىى . ئىككى ئۇىى ساكى كۆلىىڭ ئىچىگىچە سورۇلۇپ كىردى . ئاىدىں ھىلىقى گىگاىت ئا- دەم كۆك قەھرىدىكى ئۇلۇرلارىى ئۇرمەكچى ئولعاىدەك ، كۇچكە ئولعاں ئەرجەس فوللىرىى ئىگىر كۆىۈردى . ئۇ قوىال ، ىوعاں ئىلەكلەر ئارا ئىگىر كۆىۈرۈلۈپ ، ئىردەمدە ئەىە ئۆوەىگە چۇشى ؛ سۇ ئۇرىدە سۇلار- ئىڭ ئەگىل جاچرىعاں ئاوارى ئاڭلاىدى .

كىمە ئاسىا ـ ئاسىا ئۇرۇلدى . مەسئەل ئۇرلىرىمۇ كىمىگە ئەگە- شىپ ئۆىكىلىپ فارىعارارلىقلارى ىورۇىى . ھىلىقى عاىەت زور ساىە فا- رىعاىلىق ئوىلاپ ئۇىافىں ـ ئۇىاقعا جاىاىى ، ئۇ ساىە ئىردەمدىلا كۆردىں عاىىت ئولدى . قاىال ئۆىمەى ساىىڭ ئىمىدا ئەىدا ئولدى . لىكىں ساىە ئەسلىدىكىدەك ئوعاں ئەمەس ئىدى ، ھىلىقى عەلىە ھەرىكەىلەر روشەں كۆرۈىمەيىى .

گراقىڭ جىرقىراپ ئوولىعاں ئاوازى ئاڭلاىدى :

ــــ رىلىر ، مەں سەككىرىى ئۇىىۇم !

كىمىىڭ ئالاقلىرى سۇعا ئۇرۇلۇپ دولقۇىلار ئەىدا قىلاىىى . ھە- لىقى گىگاىت ساىە ئامدا مىدىرلىماسىں ئۇراىى . لىكىں ئارعاسىرى كىچىكلەپ ئاراىى . ىسى ئۆوەں ئىلىىپ ، ئەدىىى ئىچىكلەپ كەى- ىى . گراق ئاش ئەلەمىەىگە جىقىقاىدا ، ئارقىسىدىں مەشئەل ئۇىعاں جاكار ئىىسىپ كەلدى . ئۇ واقىتا ئۇىىڭ ساىىسى كىچىكلەپ ، ئۆرى ئىلەں ئەڭ ئولۇپ قالدى . لىكىں ئۇ ھىلىقى ھەرىكەىلىرىى ئەىە كۆرسىىوا- ىاىى .

ئۇ ئورىىڭ ئىچىدە ئىلىىلاپ ئۇرعاں ىوعاں سەككىر ئىلىقى

ئىلىپ كەلگەىدى .

رىسا ىىلەں رىۆلس ئۆى ئىگىسى ىىرىپ ىۇرعاں چوڭ ىەلىۇ وە ىۇڭ ئەدىيالى ىىپىىپ ئۆىگە فاىىپ كىلىۋىىىپ ، زىسا ئىحىىبارسىر هالدا :

— ىۇ ئاحاىىپ ئىسىل ئادەم ئىكەں ! — دەوەىى .

زىۇلس پەىسۇىنى ھەىدەپ كىسۇىىپ :

— شۇىداق ، لىكىں ئۇ ىاشعلارىىڭ ئالدىدا ىەك ھەددىدىں ئى- شىپ كىسدىكەں ، — دىدى .

ىىر ھەىسدىں كىيىں ، ئۇلار ىەىە كۈىلىلارىڭكىگە ىوفلاپ ىاردى . ئۇ ، مۇشۇ ئۆلكىدىكى ئاىاق - ئاىرويى ىار ئافسۆڭەك ئىدى . ئۇلارىىڭ رىمىىل حاگرىسى كاىى ىارىرىعا ىىعى ئىدى . لۇئى XIV دەو- رىدە ىىڭىدىں سىلىىعاں ىۇ ىىڭى ئىمارەىلەر ىاملار ىىلەں فورسالعاں گۈللۈك ىاعىىڭ ئىچىدە ئىدى . ئىگىردىں فارىعاىدا كوىا حاگرىىىڭ ئۇرىسى كۆرگىلى ىولاىى . حىرمەىحى كىسمى كىسۋالعاں چاكار مىھ- ماىلارىى ىاشلاب ھەسەمەىلىك حوڭ رالعا ىاشلاب كىردى . زالىىڭ ئوى- ىۇرىسىدىكى سىلىىدىر سەكىلىلىك ىەكحىگە ىىر داىە سىۆىر ساىلىدى ئىسلەىگەں حوڭ حىىە ىاواق فوىۇلعاں . ىەكحىىىڭ ىىعا ئەىەك كومە- رەك كۆمۈرۈلگەں ىولۇپ ، ئۇىىڭ ئىحىدە پادىساھىىڭ ئۆز فولى ىىلەں ىارعاں مەكىۇبى ىار ئىدى . مەكىۇپىا ىۇ حىىە ىاۋافىڭ لىئوپولدىو- ئىروى ، روريفۇ رىرمى ، وارىىۆىلى ، رولسوسىك وە دى كوىىلى ماركىلارعا ىەقدىم قىلىىعاىلىقى ىىرىلعاىىدى .

رىسا ىىلەں رىۇلس ىۇ قىممەىلىك سووعىىى ىاماشا قىلىۋاىقاىدا ، ماركى وە ماركىرى حاىىم كىرىپ كەلدى . ئاىالىىڭ حىحىعا ماى سۇرىۇل- گەں ىولۇب ، ئۇىىڭ مۇئامىلىسى حوحاىىلارعا حاس مۇلاىىم ئىدى . ئەمما ئۇ ئۆرىىڭ ىىحىمۇ ئىسىلرادە سالاپىىى ئىىادىلەش ئۇچۇں ، ىەكمۇ ىاسالمىلىق قىلاىى . ماركىىك ىوىى ئىگىر ىولۇب ، ئاقارعاں حاجلىرى جىراىلىق قىلىپ ىارالعاىىدى . ئۇىىڭ قىياپىىى ، ئاۋارى ۋە حىمىكى مۇئامىلىسىدىں ، ئۇىىڭ ىاشقىلاردىں ئۆزىۇں ىۇرىدىعاىلىقى ىى-

لىنىپ تۇراتتى.

ئۇلار قائىدە ـ يوسۇنغا ئىنتايىن قىلىدىغان كىشىلەرگە نەۋە بو-لۇپ، ئۇلارنىڭ ئىددىيىسى، ھېسسىياتى، سۆزلىرى ئۆزلىرىنى ئۈستۈن تۇتۇشتەك ھاكاۋۇرلۇق، مەنمەنلىك ئۈستىگە قۇرۇلغانىدى.

ئۇلار ئۆزلىرىچە سۆزلەيتتى، باشقىلارنىڭ جاۋاب بېرىشىنى كۈت-مەيتتى، دىققىتى چېچىلغان ھالدا كۈلۈمسىرەيتتى، ئۇلار گويا ئۆزىنىڭ ئورنىغا مۇناسىپ ھالدا تېخى ئەتراپتىن كەلگەن كىچىك ئاقسۆڭەكلەرنى باراكەت بىلەن كۈتۈۋېلىش مەجبۇرىيىتىنى ئادا قىلىۋاتقاندەك ئىدى.

رىسا بىلەن زىنۇلىن تەمتىرەپ قالدى، ئۇلار ساھىبخانىغا ياخشى كۆرۈنۈشكە تىرىشىپ، قورۇنۇپ ئولتۇرالمىدى، شۇنداقلا قانداق كىشىپ قىلىشلىرىنىمۇ بىلەلمىدى، لېكىن ماركى خانىم قائىدە ـ يوسۇن بىلىد-غان خانىش ياۋاش قىلىپ تۇرغاندىن كېيىنلا خوشلاشقاندەك، ئاددىي ئەمما تەبىئىي ھالدا سۆزنى مۇۋاپىق تەبىە تۈگىتىپ، قايتا سۆزلىمە-دى. مۇنداق تۇرغاندا مېھمانلارنىڭ ئورنىغا قولايلىق بولاتتى.

قاسقىچە زىنۇلىن رىساغا:

— ئەگەر خالىساڭ بىر بەبە ئوقۇشنى مەشەدە توختاتساق، ماڭا قالسا قورۇللى ئائىلىسى بىلەنلا باردى ـ كەلدى قىلىشساق كۆپايە، — دېدى.

رىسا نامەن قوشۇلدى.

دىكابىر ئائىلىرى تۇنجى ھەم تۇمانلىق بولۇپ، كۈنلەر ناھايىتى ئاستا ئۆتتى، ئۆتكەن يىلدىكىگە ئوخشاش خىلۋەت خاندىكى تۇرمۇش يەنە باشلاندى. رىسا ئەتىدىن ـ كەچكىچە يائۇل بىلەنلا بولۇپ يەقەت زېرىكمىدى، زىنۇلىن بولسا، يالىسغا سوغۇق نەزەر سالاتتى، قاراشلىرى-دىن ئۆتكەن تونغانلىقى چىقىپ تۇراتتى.

ئانا ھەمىشە يالىسى ياغرىغا ياسانى ھەمدە ئادەتتىكى ئىشلار ئۈستىدە يالىسغا قىلغاندەك، تۇر قىسمەت سۆزلەپ ئەركىلىتىپ ئويناتقاندىن كې-يىن، يالىسى دادىسىغا بېرىۋېتىپ: «ئۇنى سۆيۈپ قويۇڭ، جەقلەر ئۇنى ياخشى كۆرمەيدىكەن، دەپ قالمىسۇن» دەيتتى. مۇنداق چاغلاردا زىنۇ-

لىدا سەسكەنگەندەك ئىسادە ئەكس ئىتەنى ، ئۇ خۇددى يوۋاشلىق بار-
يىغان ، ئۇدۇل كەلگەن يەرنى يۇيىدىغان يۇمران قوللىرىغا يېگىپ كە-
تىشنى قورقماندەك ، تىز پىرقىراپ ، يىنجە يۇرۇپ لەۋلىرىنى يالىتىڭ
يافىر يىتىغا يوشلا يەڭگۇرۇپ قويانى - دە ، ئاندىن ئاۋارىچىلىقنى
قاچقاندەك ئالمان - يالمان كىتىپ قالانى .
يەرىدە يارار ياشلىقى ، دوخۇر وە يويلار كىلىپ يۇلار بىلەن
كەجلىك ياماقا تىرگە يولايى ؛ بەزىدە قۇرۇيلى ئەر - خوتۇنلار كە-
لەتى . ھارىر يۇ ئىككى ئائىلە يارغانچە يىغى يولۇپ كىتۋاياتى .
گىراى قۇرۇيلى يائولى ئىساس ياخشى كۆرەتى . ئۇ ئىسكىتى
كىرىپلا يالىنى تىزىغا قويۇۋالاتى . يەرىدە ھەيتا تىرىم كۇن دىگۇدەك
كۆتۇرۇپ يۇرەتى . ئۇ يالىنى يوغان ئالقىنىغا قويۇپ ئىھتىيات بىلەن
ئەركىلىتەتى . ئۇرۇن ساقال - يۇرۇتلىرىنى يالىنىڭ يۇرۇتلىرىغا يەگ-
كۇرۇپ غىدىقى كەلتۇرەتى . ئاندىن ئاتلارغا ئوخشاش ھاياجانلىنىپ ،
ياغرىغا مەھكەم يىگىپ سۆيەتى . ئۇ يوي قىلغاندىن يۇيان خوتۇنى
يۇغمىغاچقا دائىم ھەسرەتلىنەتى .
مارت ئايلىرى ئوخۇن ھەم قۇرغاق يولدى ، كۇن چىلىلا ئىللىپ
قالغاندى ، زىلىرنا ئۇلارنى تىرلىكتە ئات مىنىپ ياماسا قىلىشقا يەكلىپ
قىلدى . ئۇراى كۇيلەر ، ياك ئاتماس يۇيلەر ، ئاۋالقىدەكلا تىرچىلدا
يەڭگۇشلىنىپ يۇرىدىغان كۇيلەر ، مەتىسىز يۇرمۇس زىنانى زىرىكتۇ-
رۇپ قويغاندى . شۇڭا ئۇ يۇ يەكلىنى ئىتايىن خۇشاللىق بىلەن قوبۇل
قىلدى . يولۇق تىر ھەپتە خۇشال - خۇراملىق بىلەن ئات مىنگەندە كە-
تىدىغان كىيىملەرنى تىكىش بىلەن ئاۋارە يولدى .
ئۇلار ياماشقا چىقتى . دائىم گىراى جانىم بىلەن زىنۇلىن ئالدىدا
كىتەتى . گىراى بىلەن زىنا ئۇلاردىن يۇر قەدەمدەك ئارىلىق ياشلاپ
ماڭاتى . ئارقىدا ماڭغان يۇ تىر خوپ ، يىغى دوستلاردەك ئەركىن
پاراڭلىشىپ ماڭاتى . يۇ ئىككىيلەن يۇر ، يەكدىل يولغاچقا ، ئۇچرىشىش
بىلەنلا دوست يولۇپ قالغاندى . ئالدىدا ماڭغان ئىككىيلەن يوخشاي
يېچىرلىشاتى ، يەرىدە پاراقلاپ كۇلۇشۇپ كىتەتى . ئۇلار ئاغرىدا ئىت-

ىسپ ىۆگسەلمگەں سۆرلرىى كۆرى ىىلەں ئىباده قىلدىعاىدەك ىۇىۇق-
سىر ىىر ـ ىىرىگە مەىىلىك قارشاىى . ئۆلار ئۆشۇمىۇى قىچىپ كىسشكە
ئۇرۇىۇۋاىعاىدەك ئاىى ىولۇشىعا قوىۇۋىسپ چىىىپ چىقىپ كىسەىى .
كىس ، زىلىىرىاىىڭ مىجەزى ىىردىىلا ئۆزگەرگەىدەك ، ئۇىىك
ئاچچىقلاىعاں ئاۋازىى شامال ئۇچۇرۇپ ، ئارقىدا كىلىۋاتقاں ئىككى ئاد-
لمىىڭ قۇلىقىعا ىەىكۈردى . گراق كۈلۈمسىرەپ قوىۇپ زىىاعا :
ـــ جاىىمىىڭ مىجەزى ھەركۈىى ئۆخشۇق ىولۇۋەرمەىدۇ ، ـــ دەپ
قوىدى .
ىىر كۈىى كەچقۇرۇں قاىىعاىدا ، گراق جاىىم ئۆزى مىگە ىاىاڭ-
ىىڭ چىشىعا ىەگدى ، ىاشىا ئاىىڭ ىىقىىعا قاىىق ىىىىپ ئاىى سەك-
رەىى ، ئاىدىں ىۇىۇقىىر ئاىىڭ ىىرگىىى ىارىپ قوىۇۋەتتى . زىىۇلىد-
ىىڭ ىىر ىەچچە قىىم ئاگەھلاىدۇرعىى ئاڭلاىدى :
ـــ ئىھىىاں قىلىڭ ، ئىھىىاں قىلىڭ ، ئاپ سىرىى ىاشلىۋىىدۇ !
ـــ كـارىڭـىـر ىـولمىـۇں ، ىـۇ ، سىـر ئـارىلىشىـدىـعاں ئى-
ىىىى ئەمەس ! ـــ دەپ جاۋاپ ىەردى زىلىىرىا .
ئۇىىڭ ىەلەپپۇزى كەسكىں ھەم قاىىق ئىدى . قەىئىى ئىىلعاں
ىۇ سۆزلەر ىىراق ـ ىىقىدىكىلەرىىڭ ھەممىسىگە ئاڭلىىىپ ، ئۇراققىچە
جاراڭلىدى .
ھىلىقى ىاىاڭ ىۇىۇقىىر ئالدى ىۇىىى ئىگىر كۆىۇرۇپ جاپچىد-
دى ، ئاعرىدىں ئاق كۆپۈكلەر چىقتى . گراق جاۋاىىرلىنىپ ، جىىىىڭ
ىىرىجە ۋارقىرىدى :
ـــ رىلىىرىا ، ئىھىىاں قىلىڭ !
رىلىىرىا ئاتاللار ھاىاجاىلاىعاىدا ھىچىەرسە ىوسۇۋالالمىعىىدەك ،
ئاىــى ىەپكىلەىىى ، قامچىلاىىى ، قاىىق ئۇرۇلعاں قامچا ئارقا ـ ئارقد-
ىــں ئاىىڭ قۇلىقى ىۇوىگە ىىگەىى . ئاپ عەرەپ ىىلەں ئالدى پۇىلد-
رىىى ىىكلەپ ، ىوشلۇقىا چاپىىدى ، ئاىدىں ىەرگە چۇشۇپ كۈچ ىىلەں
ئالدىعا ئىىلدى ـ دە ، داللارىى ىوىلاپ ئۇچقاىدەك چىىىپ كەىىى .
ئاۋوال ىىر پارچە ئوىلاقىں ئۆىىى ، ئاىدىں ئىگىرلىقىقا كىرىپ

سۇنۇق تاياقلارنى ئەتراپقا چاچراتتى ؛ ئات ئۇچقاندەك چېپىپ كېتىۋات-
قاندا ئات بىلەن ئادەمنى رادى پەرق ئەتكىلى بولمايتتى .

رىۋلىس قورقۇپ تۇرۇپلا قالدى . ئۇ ئۆزىنى تۇتالمىغان ھالدا :

— گراف جانىم ! گراف جانىم ! — دەپ چاقىراتتى . بۇ ۋاقىتتا گراف ئۆزىنى تۇتالماي ئاتنىڭ بويىغا چىڭ يېپىشىۋېلىپ ، پۈتۈن كۈچى بىلەن ئاتنى چاپتۇردى . ئۇ ۋارقىراپ قوللىرىنى سىلكىپ ، تەپكىلەپ ، ھىمداپ ، ئالغا ئۈندەيتتى . ئاتنى ئۇچقاندەك چاپتۇراتتى . تەھەيۋەت چەۋەندازدەك بۇ يوغان باش ھاڭۋاقنى ئىككى پۇتى بىلەن قىسىۋېلىپ ، كۆككە كۆتۈرۈلۈپ ئۇچماقچى بولاتتى . ئادەم ۋە ئات مۆلچەلگۈسىز سۈرئەت بىلەن ئالغا قاراپ چاپاتتى ، بۇ ۋاقىتتا ژىنىنا تىرانىس ئەر - خوتۇن ئىككىسىنىڭ ئۇچقاندەك كېتىۋاتقان قارىسىنى كۆردى . ئۇلار چاپە - چاپ يارغانچىرى كىچىكلەپ ئاراڭلا پەرق ئەتكىلى بولىدىغان ھالغا كەلدى ۋە ئاخىر خۇددى بىر جۈپ قۇش بىر - بىرىنى قوغلىشا - قوغلىشا ئۇپۇققا بېرىپ يوقالغاندەك كۆزدىن غايىب بولدى .

رىۋلىس ئاستا رىنانىڭ يېنىغا كەلدى . ئۇ پارىشان ھالدا غۇدۇڭشىپ :

— چامامدا ئۇ يۈگۈن ئاتىپ قالغان ئوخشايدۇ ، — دېدى .

شۇنىڭ بىلەن ئىككىلەن دوستلىرى كەتكەن تەرەپكە قاراپ مېڭىشتى . لېكىن گراف ئەر - خوتۇن بۇ ئويمان - دۆڭ دالىدا كۆرۈنمەيتتى . جارەك سائەتتىن كېيىن ، رىنا بىلەن رىۋلىس گراف ئەر - خوتۇن ئىككىسىنىڭ ئۇدۇلدىن كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى . ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئۇلار ئۇچراشتى .

گرافنىڭ يۈزى قىزارغان ، تەرلىگەن بولۇپ ، غەلىبە كەيپىياتى ئىچىدە خۇشال كۈلەتتى . ئۇ يۈمۈردەك قولى بىلەن خوتۇنىنىڭ شوخ تاپىلىنى مەھكەم تۇتۇۋالغانىدى . گراف خانىمنىڭ بولسا ، يۈزلىرى تاتارغان بولۇپ ، ئاراڭلانغانلىقى ھەم قورققانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى ؛ ئۇ بىر قولىنى ئېرىنىڭ مۈرىسىگە قويۇۋالغان ، ھوشىدىن كېتىدىغاندەكلا كۆرۈنۈشتە ئىدى .

شۇ كۈنى رىسا گرافىڭ خانىمنى ئىسانىپ ياخشى كۆرىدىغان-
لىقىنى چۈشەندى .

سۈنىڭدىن كېيىنكى بىر ئاي ئىچىدە ، گراف خانىم ئەرلىدىن
كۆرۈلۈپ باقمىغان خۇشاللىقتا خۆمدى . ئۇ ئاي بىرەكلىك ياغلىق چاڭ-
رىغا يىلى ـ ياپ كېلىپ تۇرىدىغان بولدى . ئۇ كۈلۈپلا تۇرەتتى ، قىر-
غىلىق بىلەن ژىسانى قۇچاقلاپ سۆيەتتى ، گويا ئۇنىڭ ھاياتى قايتىدىن
يېڭىدىن سىرلىق خۇشاللىققا تولغاندەك ئىدى . ئۇنىڭ ئىرىمۇ ناھايىتى
خۇشال ئىدى ، كۆزلىرىنى خۇنۇيدىن ئۆزمەيتى ، دائىم مېھرىبانلىق بى-
لەن ئۇنىڭ قوللىرىنى ۋە كىيىملىرىنى سىلاپ قوياتتى .

بىر كۈنى كەچتە گراف رىساغا :

— ھازىر بىزنىڭ تۇرمۇشىمىز ئاجايىپ بەختىيارلىق ئىچىدە ئۆ-
تۈۋاتىدۇ . زىلىزىيا ھېچقاچان ھازىرقىدەك سۆيۈملۈك بولمىغانىدى . ئۇ
تولىمۇ دىلكەش ، ئويدان بولۇپ كەتتى ، ئاچچىقىمۇ يوقالدى ، ئۇنىڭ
مېنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلدىم ، تۇرۇن ئۇنىڭغا ئاتچە ئىسسىمەي-
تىم ، — دېدى .

زىنۇلىمۇ ئويدان بولۇپ قالغان ، تۇرۇنىدىن كۆپ ئىچىلىپ
كەتكەن ، تىرىكىدىغاندىن قالغاندى ، گويا بۇ ئىككى ئائىلىنىڭ دوست-
لۇقى ھەرقانسى ئائىلىگە خاتىرجەملىك ۋە خۇشاللىق ئېلىپ كەلگەنگە
ئوخشايتى .

بۇ يىل باھار بەكمۇ بالدۇر كەلدى . كۈن رەسمىيلا ئىسسىپ قال-
غانىدى .

ئەتىگەنكى ئىنچىكىلىكىن يارىپ ياكى خىمچىپ ئىللىق كىچى-
كىچە قۇياش نۇرى كەڭ زېمىننى ئىسسىپ كۆكەرتمەكتە
ئىدى . ھەش ـ پەش دېگۈچە خىمىكى ئىخلار بەكلا ياش كۆتۈرۈپ
چىقاتتى . يەردىكى بەملىق توسالغۇسىز تۇفرى كۆتۈرۈلۈپ ،ئىسسىقلىق
چىقىراتتى . بۇ ، خاسسەتلىك يىلدا زىمىنى قاپلىغان باھارنىڭ گۈزەل
مەنزىرىسى ئىدى .

ھاياتنىڭ بۇ خىل كىشى تۇرىكىنى ئويغىتىشى ھېچ بىلىدۈرمەيلا

رىساىك فەلسەدە ىىئاراملىق پەيدا قىلدى . ئۇ چۆنلۈكىنكى ىىرەر كىچىك
گـۆلگە فاراوىرىپ ىۇنۇفسىر چارحاب مۆگىدەپ قالاىى . ىەرىدە سىرىں
ىۇىعۇلار ئۇىىلك ىۇرىكىى ئوساىغاىدەك ، ىەچچە سائەىلەب مەفسەىىسىر
هالدا حام ـ حىساللارعا چۆكەىى .
كىس ئۇ ، دەسلەپىە مۇهەىەب باغلىعاں مەرگىلدىكى فەلىىى
هـاىاحاىعا سالعاں هەرحىل ئىسلارىى ئەسلەىدىعاں ىولدى ىۇ هەرگىرمۇ
ئۇىىڭ فەلسدە رىۋلىعا ىىسەىەں ىىكىۋاشىس پەيدا ىولعاں ئىسق ـ مۇ-
هـەىىەب ئەمەس . ئەمدى ئۇىداق ىولۇشى رادى مۇمكىں ئەمەس ىولۇپ
ىۇ پەفەب ئۇىىڭدىكى مەىس شامالىىڭ سۆيۈپ ئۆىۈشى ىىلەں ىاهارىىڭ
ئىىقىعا شەيدا ىولۇش ىۇپەىلى قورعالعاں حاىىرجەمسىرلىك ئىدى . گوىا
ىـىر حىل كۆرگە كۆرۈىمەىدىعاں ، ىاراكەىلىك چاقىرىق ئۇىى دەي ـ
دەىگە سىلىۋاتقاىدەك ئىدى .
ئۇ ىالغۇز ىۇرۇشى ىاقىۇراىى . ئىلىق ىاهار ىۇرىدا ئۇ هەممىى
ئۇىىۇعاں هالدا ، هەرقاىداق پىكىر ـ حىساللارىىڭ ىەسىرىگە ئۇحرىماي ،
عۇوا ئەمما ىىج حۇشاللىقىى ىەهرىمەں ىولاىى .
ىىر كۈىى ئەىىگەىلىكى ، ئۇ مۇشۇىداق حىساللارعا حۆمگەىدە ،
ئۇىـىڭ فەلىدە ىۇىۇفسىر ئۆىكەىكى مەىرىىلەر پەيدا ىولدى . ئۇ ، ئىىد-
رىساىىڭ ىىىدىكى ىىر كىچىك ئورماىرارلىق ىولۇپ ، ئەىراپىىڭ هەممىى
دەرەح شـاحلىرى وە ىوىۇرماقلار ىىلەں ىوسۇلۇپ قالعاحقا ، گىرىمسەں
ئىـدى . كۈں ىۇرى حۇددى پەىحىرىدىں چۈشكەىدەك دەرەح ئارىسىدىں
چۈشۈپ ىۇراىى ، ئەىە شۇ دەرەح ساىىسىدە ، ئۆرىى سۆىگەں ىىگىسىىڭ
ىىىدا ، ئۇ ىۇىحى قىسم ئۆرىدە قورعالعاں شەھۋاىى هەۋەسىى سەرگە-
ىدى ؛ شۇ ىەردە رىۋلىں ىۇىحى قىسم ئۇىالعاں هالدا كۆكلىدىكى ئار-
زۇسـىى ئاشكارىلىعاں . ىەىە شۇ ىەردە ژىىا ىۇىۇفسىر ئۆرىىڭ ئاررۇ
قىلعاں گۈزەل كەلگۈسى ىىلەں ئۇچراشقاىلىقىى هىس قىلعاىدى . كوىا
مـاكاىى قاىا سەىلە قىلىس ، ئۇىىڭ ىۇرمۇش مۇساپىسىدە قاىدافىۇر
ىىكى ئۆزگىرىسلەرىى پەيدا قىلىدىعاىدەك ، ئۇىىڭ شۇ ئورماىرارلىققا ىەىە
ىارغۇسى ئۇ ىەرىى ، هەسرەب ىىلەں ىاۋاب قىلىپ سەحدە قىلعۇسى

كەلدى

رىۋلس ئەىسگەىدىلا حىمىپ كەىكەىدى ، رىىا ئۇىىڭ ىەگە كەىكەىلىكىى ىىلمەىسى . رىىا مارىس ئائىلىسىىڭ ىىعىدىس ىۇىاں ئۆرى مىىۋاىغاں كىچىك كۆك ئىسى ئەكەلدۇرۇپ ئىگەرلىسىپلا ىولغا چىقتى .

ىۇ كۆىى ئەىراپ ئىىاىس حىمحىپ ئىدى . ھەىا دەل ــ دەرەخ- لەرىىڭ ىوىۇرماقلىرى ، ئوپ ــ خۆىلەرمۇ قىمىرلىماىسى : شامال ىۇىحۇ- ماں ، ھەممە ىەرسە ھەرىكەىسىز مەڭگۈ ئوحىاپ قالغاىدەك ئىدى . چە- كەىكىلەرمۇ ىوشۇرۇىۇۋالغاىدەك قارىسىمۇ كۆرسەىمەىسى .

قۇىاش ئۆز ىۇرىىى سىحىلىق ىىلەں ىىپاىاں رىمىىغا چاچاتتى ، جىمجىتلىققا چۆمگەں دالىلارىى ئالىوں رەڭلىك ىۇماں قاىلىۋالغاىىدى ، رىىا ئاىىى مىىپ ، خۇشال ــ خۇرام ھالدا ئالدىرىماي ئالغا قاراپ ما- ڭاىى . ئۇ ىىشىى كۆىۈرۈپ ، رۇمىرەىىەك ئاسماىدىكى پاخ- ىىدەك كىچىك ــ كىچىك ىۇلۇىلار ىەككە ــ ىىگاىە ھالدا ، خۇددى كىىسلەرىىڭ ئىىىدىس كۆىۈرۈلۈپ كەىكەىدەك ، كۆك قەھرىدە ئىسلىپ ىۇراىىى .

رىىا حىلغىى ىاقىلاپ ىۆۋەىگە قاراپ ماڭدى . جىلغا ئۇدۇل دى- ڭىز ىوىغىچە ىاراىىى . ئىىرىاىىڭ ئەگمە دەرۋارىسى ىار ئىگىز ىاردىس دىڭىزغا قوشۇلاىىى . ئاىدىس ئۇ ئالدىرىماي ئورماىرارلىققا قاراپ ماڭدى . قۇىاش ىۇرى دەل ــ دەرەخلەرىىڭ شاخلىرى ئارىسىدىس چۈشۈپ ىۇراىىى . ئۇ ىۇرغۇں جىغىر ىوللارىى ئارىلىغاں ىولسىمۇ ، قىرىشقاىدەك ئىردىگەں ىەرىى ىاپالمىدى .

ئۇ ئۇزۇں جىغىر ىولىى كىسىپ ئۆىكەىدە ، ىولىىڭ ىاش ىەرىپىدە دەرەخكە ىاغلاپ قويۇلغاں ئىگەرلىك ئىككى ئاىى كۆردى . ئۇ دەرھاللا ىۇ ئىككى ئاىىڭ ىىرىىىڭ رىلىرىاىىڭ ئىىى ، ىەىە ىىرىىىڭ رىۇلىد- ىىڭ ئىىى ئىكەىلىكىىى ىوىۇۋالدى . غىرىبىسىپ ىۇرغاىدىكى ىۇ كۆىۈل- مىگەں ئۇچرىشىس ژىىاىى قەۋەىلا خۇش قىلمۇەىىى . ئۇ ئاىىى قامچىلاپ شۇ ىەرەپكە قاراپ چاپتى .

باعلاقلىق تۇرعان ئىككى ئات ، ئۇرۇن واقىت تكار تۇرۇپ ئا-
دەتلىنىپ قالعاندەك كۆرۈنەتتى . رىتا ئۇلارنىڭ قىشىغا ئات حاپتۇرۇپ
نىرىپ وارقىرىۋىدى ، ھىچكىم حاواب قايتۇرمىدى . دەسسەت حەتلىتو-
سلگەن حۆپلۈكنە نىر پاي ئاتالچە پەلەي ۋە ئىككى تال قامچا تۇراتتى .
ئۇلارنىڭ بۇ يەردە ئولتۇرعانلىقى ، ئاتدىن ئاتلارنى تاشلاپ نىراقراق
كەتكەتلىكى روشەن ئىدى .
رىتا 15 ــ 20 مىنۇت ساقلىدى . نىرئار ھودۇقتى . ئۇلارنىڭ
تىمنگە كەتكەتلىكنى چۈشەتمىدى ، ئۇ ئاتتىن چۈشۈپ ، نىر تۈپ دە-
رەحنىڭ تۈۋىدە مىدىرلىماي تۇرعاندا ، ئىككى قۇشقاچ ئۇتى كۆرمەي
ئۇچۇپ كەلدى ــ دە ، ئۇتىڭ تىندىكى چۆپلۈككە قوندى . قۇشقاچنىڭ
نىرسى تەتە نىرتىنىڭ حۆرىتىدە جۇرۇقلاپ ئالدىراپ حۆرگىلەت
كەتتى . قاناتلىرىنى سلكىپ تاشلىرىنى ئىگىز ــ پەس قىلىپ ، حۇرۇق ــ
جۇرۇق ــ حۇرۇق ــ جۇرۇق قىلىپ چاقىردى ــ دە ، نىرتىنىڭ ئۈستىگە
نىرسى چىقىپ ، قۇيرۇقلىرىنى كىرىشتۈردى .
رىتا حۇددى بۇ ئىشلار تىلەن تونۇسلۇقى نوقمەك ھەيران قال-
دى . ئاتدىن ئۆر ــ ئۆرىگە : « راستىمدۇ ، بۇ باھارمۇ ! » دەۋەتتى . ئۇ-
تىڭغا ئۇلاپلا ناشقا نىر حىيال ، نىر گۇمان ئۇتىڭ كۆڭلىدىن كەچتى .
ئۇ تاتقى بەلەتگە ، قامچىغا ۋە باعلاقلىق تۇرعان ئىككى ئاتقا سەپسالدى .
ئۇ دەرھال ئۆرىنىڭ ئىشقا مىندى ــ دە ، ئالدىراپ ــ تىنەت بۇ يەردىن
ئايرىلدى .
ئۇ ئۇحعاندەك حىتىپ ئاي نىرەكلىك باعلىق حاگىرىغا قاتتى . ئۇ
توحتىماي پىكىر تۇرگۇرەتتى . نىر قانار باكىسلارنى ۋە ئەھۋاللارنى نىر ــ
نىرى تىلەن باعلاپ ، قايتا ــ قايتا ئويلىناتتى . ئۇ تىمشقىمۇ تالدۇرراق
كۆرۈپ يەتمىدىكىنە ؟ تىمىشقا ئاررامۇ دىققەت قىلمىدىكىنە ؟ رىۋلىس
سىرتقا چىققاندا ، ئۆيكەتكەندەك چىرائلىق ياسىنىغان ئادىتى تىپۋال-
غانىدى . ئۇتىڭ مىجەر ــ حۇلقى باحشى تولۇپ قالغانىدى . ئۇ تىمىشقا
تۇلارنىڭ ھەممىتى ئۇچۇق تونۇپ يەتمىدىكىنە ؟ رىتا رىلىرىانىڭ
ھىلىقىدەك تۇتۇقسىز تۇتقان نىرۋا حاراكىترلىق يەلولىكى ، ئۇتىڭ

ھەددىدىن ئارتۇق ناز ـ كەرەشمىلىرى ۋە نەيچىلىقلىرى، نەقەدەر تۇ-
يان ئۆتكەن تۇرمۇشىنىڭ تۈلەكچە شادلىق ئىچىدە ئۆتۈۋاتقانلىقى، ھەتتا گىرافىنىڭمۇ ئۆتكەندىن زارى تولۇپ، قىن ـ قىنىغا پاتماي قالغانلىقى ئەسلەندى.

ئۇ ئاتنىڭ تىزگىنىنى تارتىپ، ئاستا ماڭدى. ئۇ جىمجىت ئويلىنىشى كېرەك ئىدى. ئاتنى چاپتۇرۇپ ماڭسا پىكىر ـ خىياللىرى چېچىلىپ كېتەتتى.

دەسلەپكى جىددىيلىشىش ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ يۈرىكى تىنجلىنىپ ئىزىغا چۈشتى. ئۇ ھەسەت قىلمىدى، تەپەككۇر قىلمىدى، پەقەت تىزگەندى. ئۇ زۇلپىنى زادىلا ئويلىمايتتى؛ ئۇنىڭ قىلغان ـ ئەتكەنلىرىنىڭ ھېچقايسىسى ئەمدى ئۇنى ھودۇقتۇرۇۋەتمەيتتى. لېكىن ئۇ دوستى بولغان گىراف خانىمنىڭ ئۆزىنى قوشلاپ ئالدىغانلىقىنى ئەرەپلىمەيتتى. ئۇنىڭدىن قارىغاندا دۇنيادىكى ئادەملەرنىڭ ھەممىسى يامان نىيەتلىك، ئالغانچى، ساختىپەز ئىدى. ئۇنى مەشەگە كەلگەندە ئۇنىڭ كۆز قاپاقلىرى ئىختىيارسىز ياش تولدى. تەرىدە كىشىلەرنىڭ ئەقىدىسىگە تېگىلگەن تېگىشى تەئەيى ئۆلگۈچىگە تېگىلگەن تېگىگە ئوخشاش يۈرەكنى ئىزدى.

ئۇ ھېچنېمىنى بىلمىگەن كىشىدەك تۇرۇپسكە، ھارپىردىن باشلاپ پەقەت پائول ۋە ئانا ـ ئانىسىلا ياخشى كۆرۈنۈشكە، ئۇنىڭدىن باشقا ھەرقانداق ھېسسىياتنى يۈرىكىگە تەگكۈزمەسلىككە، باشقا بارلىق كىشىلەرگە سوغۇققانلىق بىلەن جەبىر قاراش پۈرىنسىپىنى تۇتۇشقا بەل باغلىدى.

ئۇ ئۆيىگە قايتىپ كېلىپلا ئوغلىنى قولىغا ئالدى ۋە ئۇنى كۆتۈرۈپ ئۆز خانىسىغا ئېلىپ كىرىپ، بالىنى مەخپۇيلاردەك بىر سائەتتىن ئارتۇق توختىماي سۆيدى.

زۇلپى كەچلىك تاماق ۋاقتىدا قايتىپ كەلدى ۋە ھېچنېمە سىلىق ـ سىپايىلىق، مۇلايىملىق بىلەن زىيانىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلىدا بولدى.

— دادام بىلەن ئاپام بۇ يىل راسلا كەلمەسمۇ ؟ — دەپ سو-رىدى ئۇ .

بۇ خىل كۆيۈمچانلىق رىساغا شۇنداق قاتتىق تەسىر قىلدىكى ، ئۇنىڭ ئورمانلىققا سىرىلىپ قالغان ھەرىكەتلىرىنى كەچۈرۈم قىلىۋەتكىلى تاسلا قالدى ؛ ئاتا ـ ئانىسىنى قايتا كۆرۈش ئىستىكى ئۇنى قاتتىق تەسىر قىلدى . چۈنكى پائۇلدىن قالسا شۇ ئىككىسىلا ئۇنىڭ چىن قەلبىدىن سۆيىدىغان كىشىلىرى ئىدى . ئۇ پۈتۈن كېچىسى ئۇلارنى بالدۇرراق كې-لىشكە ئۈندەپ جەب تىرىش بىلەن ئۆتكۈزدى .

ئۇلارنىڭ 20 ـ ماي يېتىپ كېلىدىغانلىقى ھەققىدىكى ئۇقتۇرۇ-شىنى تاپشۇرۇۋالدى . بۈگۈن 7 ـ ماي ئىدى .

شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ يولىغا تەلمۈرۈپ ، كېلىشىنى تۆت كۆزى بىلەن كۈتتى . سەۋەب ئاتا ـ ئانىسىنى سېغىنغاندىن باشقا ، يەنە ئۇلارغا باشقىچە موھتاجلىقى بار بولۇپ ، ئۇ ئۆز قەلبى ئاشۇ سەمىمىي قەلبلەر بىلەن ئۇچراشتۇرماقچى ، بۇلغانمىغان ، پاك كىشىلەرگە ئىچ ـ باغرىنى تۆكمەكچى ئىدى .

ئۇلار پۈتۈن ئۆمرىدە ، مەيلى ھەرىكەت ، ئوي ـ پىكىر ۋە ئارزۇ ـ ئۈمىد جەھەتتە بولسۇن ئەزەلدىن توغرا ھەم ئادىل ئىدى .

رىسا ئۆز ئەتراپىدا ياشاۋاتقانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ روھىي جە-ھەتتە ئانچە ساغلام بولمىغان كىشىلەر ئىكەنلىكىنى ، بۇ ئىش ئۆزىنى تېخىمۇ مىسكىن قىلىۋەتكەنلىكىنى ھېس قىلدى . گەرچە ئۇمۇ خۇسال-لىق ، خاپىلىقلىرىنى چىرايىغا چىقارماسلىقنى ، يالغاندىن ھىجىيىپ گراق جانىمى كۆيۈۋېلىشنى ئۆگىنىۋالغان بولسىمۇ ، لېكىن قەلبىدىكى بوشلۇق ۋە ئەتراپىدىكى كىشىلەرگە قارىتا مەنسىمەسلىك بارغانسېرى كۈچىيىپ ئۇنى پۈتۈنلەي ئىلكىگە ئېلىۋالدى ؛ ھەر كۈنى يارىلىپ تۇرغان ئۇششاق ـ چۈشەك سۆزلەر ئۇنىڭ قەلبىدە تېخىمۇ بەك يىرگىنىش ۋە ئادەملەرگە قارىتا تېخىمۇ قاتتىق مەنسىمەسلىك پەيدا قىلاتتى .

كوپار ئائىلىسىنىڭ ياتلىق بولمىغان قىزى تۇغۇپ قويدى ، ئەمدى ئۇ ياپ ـ ئارىدا توي قىلمىسا بولمايتى . مارىس ئائىلىسىدىكى قىز خا-

كار ، ھېلىقى سىم قىرىنىڭ قورسىقى دومسىيىپ قالدى ؛ قوشىنىسىنىڭ 15 ياشلىق كىچىك قىزىنىڭمۇ قورسىقى بوغىساپ قالدى ؛ ھېلىقى بوكۇر ، مەيىپ بول جوۋۇن ، « ئىپلاس » دەپ لەقەم ئالغان گاداي جوۋۇنمۇ قورساق كۆتۈرۈپ قالغانىدى .

ئۈينىڭ ھەردائىم ئاڭلايدىغىنى ، سۇ بەرلىك بىر قىرچاق باكى ئىرى بار جوۋۇن ، بالىلىرى بار بىرا ئائىلى ۋە باكى ئادەمنى كىشىلەر ھۆرمەت قىلىدىغان باي دېھقانىنىڭ جونۇبى ئىغىر ئاياغ بولۇپ قاپتۇ باكى باشقا بىرسى بىلەن ئوينىپتۇ ، دېگەندەك باشقا گەپ ئەمەس ئىدى .

جۇشقۇن باھار مەۋسۇمىدە ، بالغۇر ئۆسمۈرلۈكلا ئەمەس ، بەلكى ئادەملەرمۇ ئوچىقاش روھلۇق ، جۇشقۇن بولۇپ قالغاندەك ئىدى .

ژىساچۇ ، ئۈينىڭ سەرگۈ ئەرالىرى ھاياجانلىنىشنى قالغانىدى . ئۈينىڭ ئارار نىگەن قەلبى ۋە ھېسسىياتىنى روھىي ئىللىق باھار شامىلى دولقۇنلىمايتى . ئۇ پەقەت ئىشقا ئائىشماندىغان خىياللار ئىچىگە غەرق بولاتتى ، قىرغىلىقى خام - خىياللار دۇنياسىدا جورىيانتى . شەھۋانىي ھەۋەسكە كەلسەك ، بۇنداق ھېسسىيات ئۈينىڭدا ئاللىبۇرۇن يوقىغان . شۇنداق بولغاچقىلا ، ئىپلاس ، ھاۋانىي قىلمىش ئۇنى ھەيران قىلىپ ، سەسكىنىشنى بەرەپلىنىشقا ئېلىپ بارغانىدى .

يارلىق خانلىق مەۋجۇداتلارنىڭ جۈپ - جۈپلىرى بىلەن قوشۇلۇشى گويا بەنىنى جۇشۇسىغە خىلاپ ئىشتەك ، ئۈينىڭ ئوغىسىنى قاينىتى ؛ رىسانىڭ زىلىبرىيادىن جايا بولۇشى ۋە ئۈينىڭغا ئاچچىقى كەلگەنلىكى ، ئۈينىڭ زىنۇلىسى بارىتۋالغانلىقىدىن ئەمەس ، بەلكى ئۈينىڭمۇ ئومۇمىۋرلۇك مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇۋاتقان ياتقاقا بېسىپ كىسىنى خالى بولالمىغانلىقى ئۇچۇن ئىدى .

رىلىبرىيا بەسلىك ، رەسۋالىق بەنىسگە سىڭىپ كەتكەن سەھرالىقلارغا ئوچىساسلىقى كىرەك ئىدى . ئۇ قانداقلارچە مۇشۇنداق ھاۋانىي قىلىقلارنى قىلغاندۇ ؟

رىسانىڭ ئاتا - ئانىسى كىلىدىغان كۈنى ، رىۋلىسنىڭ جوشلۇقى تۇتۇپ كېتىپ ، جوۋۇنغا ئۈينىڭ قارىسىچە ئىنسانى بەنىنى ، بولىمۇ

كۆلكىلىك بىر ئىشنى سۆزلەپ بەردى. بۇ ئىش رىسادا تېخىمۇ بەك تەپ-رەپ قورقىدى. رىۋلىس ئۇنىڭغا مۇنۇلارنى ئېيتتى: تولكىخانىنىڭ سودىگىرى پىچىنىڭ ئىچىدە بىر تەرىپىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ قاپتۇ، پىچىنىڭ ئىچىگە مۈشۈك كىرىۋالغان بولسا كېرەك، دەپ قارىسا، ئۆزىنىڭ خوتۇنى تولۇپ چىقىپتۇ، بۇ خوتۇن ئۇ يەردە تولكا يېشۇرمىغانىكەن.

ئۇ ئارقىدىن يەنە:

— تولكىخانىنىڭ سودىگىرى پىچىنىڭ ئاغزىنى ئېتىپ قويۇپتۇ؛ پىچىنىڭ ئىچىدىكى ئىككىسىلەن تۇنجۇقۇپ ئۆلگىلى تاسلا قاپتۇ؛ بۇنى ئۇنىڭ كىچىك ئوغلى قولۇم-قوشنىلىرىغا خەۋەر قىپتۇ، ئۇ ئاپىسىنىڭ تۆمۈرچى بىلەن پىچىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ قاپتىكەن، — دېدى زىۋلىس ھىجىيىپ تۇرۇپ، — بۇ ئەبلەخلەر بىرىنى ئۆزلىرىنىڭ ئىشى — مۇھەببەت تولكىسى تېپىپ ناقسۇن، دېگەن ئوخشاندۇ! بۇ لاقۇيانىڭ ئېسىل ھېكايىسى بولۇشقا مۇناسىپكەن. — دېدى رىنىا بۇنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، تولكىنى تۇتۇشقا جۈرئەت قىلالمىدى.

ئۈرۈن توللۇق بەتۈن ياش يەلەمەي ئالدىدا توختىدى، تاروننىڭ مېھرىبان چىرايى دېرىزىدىن كۆرۈنگەن چاغدا، ئەزەلدىن مۇنداق ئىش بولۇپ باقمىغاندەك، كۈچلۈك سېغىنىش ھېسسىياتى رىنيانىڭ يۈرەك قېتىدىن ئۇرغۇپ چىقىشقا باشلىدى.

ئەمما، ئانىسى كۆرگەن ۋاقىتتا، ئۇ ئىختىيارسىز چۆچۈپ كەتتى-دە، ھوشىدىن كېتىپ قالغىلى تاسلا قالدى. تارون خانىم بىر قىشنى ئۆتكۈزگەنگە، يەنى ئالتە ئاي كۆرۈشمىگەنگە، ئارىدىن ئون يىل ئۆتكەندەك قېرىپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ سېمىز قوۋۇزلىرى خالتىدەك ساڭگىلىغان، كۆزلىرى چۈنۈكلەشكەن، ئىككى قولىۋقىدىن تۆلىمىسە ھەرىكەت قىلالمايدىغان بولۇپ قالغانىدى؛ نەپەس ئالغاندا خىرىلدايتى، نەپەس يولىنى تارغانسېرى قىسىلاشقانىدى. بۇ ئىش ئۇنىڭ ئەترابىدىكىلەرنىڭ ھەممىسىنى قايغۇغا سالغانىدى.

تارون ھەركۈنى ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغاچقا، ئۇنىڭ كۈندىن-كۈنگە زەئىپلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزمىگەنىدى. تارون خانىم نەپەس

ئىلىكىنىڭ يارغاسىرى قىسىلىشىۋاتقانلىقىنى ، بەدىنىنىڭ يارغاسىرى ئېغىرلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئېيتىپ بەرگەندە ، يارون :

— ئۇنداق ئەمەسمۇ ، سۆيۈملۈكۈم ، مەن بىلمەيغۇ ، سىز ئەزەلدىن مۇشۇنداق ، — دەپ جاۋاب بېرەتتى .

رىسا ئانا - ئانىسىنى خانىسىغا باشلاپ ئەكىرىپ قويغاندىن كېيىن ، ئۆز خانىسىغا قايتىپ كىردى . ئۇنىڭ كۆڭلى بىئارام بولۇپ ، ئۆزىنى بوغۇۋالالماي يىغلىۋەتتى . ئاندىن كۆزىگە ياش ئالغان ھالدا دادىسىنى چاقىرىپ ، ئۆزىنى ئۇنىڭ قۇچىقىغا ئاتتى .

— ئاھ ! ئاپامنىڭ تۈرقى ئاقىرىپ بىر ئۆزگىرىپ كېتىپتۇ ! ئۇ نېمە بولدى ؟ ماڭا ئېيتىپ بېرىڭ ، ئۇ زادى نېمە بولدى ؟ — دەپ سورىدى .

يارون قاتتىق چۆچۈپ كېتىپ جاۋاب بەردى :

— سىزمۇ شۇنداق ئويلامسىز ؟ نەدە بۇنداق ئىش بار ؟ ئەسلىدىلا مۇشۇنداق ئەمەسمۇ ؟ مەن ئۇنىڭ بىلەن ھەركۈنى بىللە بولۇۋاتىمەن . شۇڭغا بىلمەيمەن ، ئۇنىڭ ئەھۋالى يامانلىشىپ كەتمەي شۇنداق تۇرۇۋېرىدۇ .

بۇ كۈنى كېچىسى زېبۇلۇن خوتۇنىغا :

— ئاناڭنىڭ ھالى ئانچە ياخشى ئەمەس ، مېنىڭچە ئانچە ئۇزاققا يارىمايدىغاندەك تۇرىدۇ ، — دېدى .

رىسا بۇنى ئاڭلاپ يىغلىۋەتتى .

— بولدى ، مەن ئۇنى بۈگۈنمۇ دېمىدىمغۇ ، نېمىشقا بۇنچە ھودۇقۇپ كېتىسەن ، ئۇنىڭ تۈرقى ئۆزگىرىپ كېتىپتۇ ، بۇنىسى ئەمەلدەپ ، ئۇنىڭ يېشىمۇ بىر يەرگە بېرىپ قالدى ! — دېدى زېبۇلۇن تېرىكىپ .

بىر ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن ، ئۇ ئاپىسىنىڭ ئۆزگىرىپ كەتكەن رەڭگىرويىغا كۆنۈپ ، بۇ ئىشنىمۇ ئويلىمايدىغان بولدى . بىزنىڭ كۆڭلىمىزنى ئىندۇرۇش ئۈچۈن ، بەزى خۇسۇسىيەتلىرىگە ئاساسەن ئۆزىمىزگە بەھىدىن سېلىۋالغان ھودۇقۇش ۋە غەم - ئەندىشىنى ئۆزىمىزدىن

ـىرى ڡىلعاں ىاكى ىىر حەىكە ڡارىىى ڡوىعىىمىردەك ، ئۇمۇ وەھىمىسى كۆڭلىدىں چىڡىرىۋەىسى .

ىاروں حاىىمىك مىڭشڡا مادارى ىەىمەىسى . ىىر كۆىدە ئاراں ىىرىم سائەىلا سىرىڡا حىڡاىسى . ھەرڡىسم « ئۆرىسىك » ساىىۋەىلىك ىو- لىسى ىىر ئاىلىسىپ چىڡسا جارجاپ مىدىرلىسالماى ڡالاىسى . شۇڭا « ئۆرد- ىىك ئۇرۇں ىەلدىڭىدە » ئولىۇرۇۋالاىسى . ىەىە ماڭالماىدىعاىلىڡىعا كۆرى ىەىكەىدە :

— مۇشۇىچىلىك ىولسۇں ؛ ىۆرەك كىڭىسىپ كىىس كىسلىم ىۆگۆں ىۇىۇمىى ىىسىپ كەىىى ، — دەىىى .

ئۇ ئەمدى ڡاڡڡلاپ كۆلمەىنى ، ئۆىكەں ىىلدىكىدەك ڡاڡڡلاپ كۆلۆپ پۆىۆں ىەدىىى ىىلكىسىپ كىسىدىعاں ئىشلارعا ىۇ ىىل ئاراىلا كۆ- لۆپ ڡوىاىسى . لىكىں ئۇىىك كۆرى ئاووالڡىدەكلا ىاحشى ئىدى . ئۇ ئۇدا ىىرىەچچە كۆں « كورىنىو » وە لامارىاىىڭ « عەىلەپ ىوپلىمى » ىى ڡاىىا ئوڡۇش ىىلەں واڡىى ئۆىكۆردى ؛ كىىں ئۇ « حاىىرە ىۇىۇملىرى » ىىد- لىىعاں ىارىمىى ئەكەلدۆرەىسى . ئۆرى مەڭگۈ ئۇىىۇماىدىعاں كوىا مەك- ىۆلەرىىك ھەممىسىى ئىىكىگە ىۆكۆپ ، ىارىمىى ىىدىكى ئورۇىدۇڡىا ڡوىۇپ ڡوىاىسى . ىۇ « ىالداما » ىىك ھەممىسىى ڡاىىدىں ىىر رەپ كۆ- رۆپ چىڡىپ ، ئاىدىں ىەىە ىىر - ىىرلەپ ىارىمىعا ىىلىپ ڡوىاىسى . ئۇ ىالعۇز ڡالعاىدا ، ىەڡەت ئۆزى ىالعۇز چىعىدىلا ، ىەرى حەىلەرىى ئىلىپ حۇددى كىسلەر سۆىۆملۆكىىك حەىىى ىىعا ىىرىپ ، ئوعرىلىڡچە حىچىسى سۆىگەىدەك سۆىەىسى .

ىەرىدە رىىا ىۇىۇڡىىر كىرىپ ڡىلىپ ، ئۇىىڭ ىەكمۇ كۆڭلى ىۇزۇلۇپ ىىعلاپ ئولىۇرعىىى كۆرگىىدە ھودۇڡۇپ :

— ئاىىحاں ، ىىمە ئىش ىولدى ؟ — دەپ سوراىسى .

ىاروں حاىىم چوڭڡۇر ئۇھ ىارىىپ :

— ىۇ ىالداملار كۆڭلۆمىى ىۇرۇۋاىىدۇ ، ىۇ ىەرسىلەرىى ھەرڡىسم كۆرگىىمدە ، حۇشال - حۇرام ئۆىكەں كۆىلەر ئىىمگە چۆشىدۇ ، ئەمما ھارىر ھەممە ىۆگىدى . ئىىسمىردىں كۆىۆرۆلۆپ كەىكەں ىەرى كىشىلەر

بۇلارنى كۆرگەن ھامان كۆز ئالدىمدا پەيدا بولىدۇ، بۇنداق چاغلاردا سىز ئۇلارنى كۆرگەندەك، ئۇلارنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك بولىسىز، بۇ-نىڭدىن كىشىنىڭ يۈرىكى جىغىلدايدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى سىز كە-بىن چۈشىنىسىز، — دەپ جاۋاب بېرەتتى.

بارون ئەگەر ئۇلارنىڭ كۆڭلى يۇرۇلۇپ تۇرغاندا كىرىپ قالغان بولسا، پەس ئاۋاز بىلەن قىرىغا:

— جىنىم قىزىم، رىسا، سۆزۈمنى ئاڭلا، جەبلەرنى كۆندۈ-رۈۋېتىش، مەيلى ئاڭلىرىنىڭ ياكى مېنىڭ يارغىنىم بولسۇن، ھەممىسى كۆيدۈرۈۋېتىش، ئادەم قېرىغاندا، ياش ۋاقىتتىكى ئىشلارنى ئەسلىگەن-دىن قورقۇنچلۇق ئىش يوق، — دەيتى.

لېكىن ژىنامۇ ئۆزىنىڭ جەبلىرىنى ساقلاپ كېلىۋاتاتتى. ئۇ، «يادىملارنى قوغۇش ئىشكابى» نى بەيارلاپ قويغانىدى. گەرچە ژىنا ئانىسىغا ياشقا جەھەتلەردىن ئوخشىمىسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ خىيال-پەرەسلىك، كۆپ قايغۇرۇش، ئاسان ھاياجانلىنىپ كېتىشتەك مىجەزىگە ۋارىسلىق قىلغانىدى.

بىر نەچچە كۈندىن كېيىن بارون بىر ئىشنى ئورۇنلاشتۇرماقچى بولۇپ كېتىپ قالدى.

بۇ ئاجايىپ گۈزەل پەسىل ئىدى. ھەر كۈنى سەھەردە پاك نۇرى پارلاپ، كۈن پاتقىچە كەتمەيتى. ئۇنىڭغا يېپىنچ گۈگۈم، ئىللىق ۋە كۆكنى نۇرلۇق قىلغان كېچە ئۇلىشىپ كېتەتتى. ئۇرۇن ئۆزىمەي يا-روق ھاتىمنىڭ سالامەتلىكى خېلى ياخشى بولۇپ قالدى؛ رىسا ژۈلىي-نىڭ بەس ئارزۇ - ھەۋەسلىرى ۋە زىلىرىنىڭ قارا بەتلىكلىرى ئۇنتۇپ، ئۆزىنى بەختلىك ھېس قىلىدىغان بولۇپ قالدى. سەھرانىڭ ھەممە يېرى گۈللەرنىڭ خۇش پۇرىقى قاپلىدى. يوپيان دېڭىز ئەت-گەندىن - كەچكىچە قۇياش نۇرىدا چاقناپ تۇراتتى.

بىر كۈنى چۈشتىن كېيىن، رىسا ياڭلىقى كۆتۈرۈپ، ئىزلارنى ئاختۇرۇپ كەتتى. ئۇ يات - يات ئۆگۈلغا قارايتى؛ يول بويلىرى ۋە جۆپ-لۈكلىكى ياۋا گۈللەرگە سەپسالاتتى. جەكسىز بەختىيارلىق ھېس

قىلاتتى. ئۇ ئوغلىنى توختىماي سۆيۈپ، باغرىغا مەھكەم باساتتى؛ ئېدىر - داللاردىن شامال ئۇچۇرۇپ كەلگەن خۇش پۇراقلار دىماغىغا ئۇرۇلاتتى. ئۇنىڭغا ئۆزى تامامەن بىرخىل خۇشاللىق دۇنياسىدا مەست بولۇپ، ئېرىپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ئۇ ئوغلىنىڭ كەلگۈسى ھەققىدە خىيال سۈردى، ئۇ قانداق ئادەم بولۇپ چىقاركىن - ھە؟ بەزىدە ئۇ ئوغلىنىڭ ئاتاقلىق، كۈچى بار، كاتتا ئادەم بولۇشىنى ئۈمىد قىلاتتى. بەزىدە ئوغلىنىڭ ئۆمۈر بويى ئۆز يېنىدا تۇرۇشىنى، تەقۋادار، ۋاپادار بولۇشىنى، مەڭگۈ ئانىسىنىڭ كۆڭلىنى خۇشال قىلىشىنى ئارزۇ قىلاتتى. ھەرقېتىم ئۇنى ئانىلىق مېھرى بىلەن سۆيگىنىدە، مەڭگۈ ئۆزىنىڭ ئوغلى بولۇشىنى، يالغۇز ئۆزىنىڭلا ئوغلى بولۇشىنى ئارزۇ قىلاتتى؛ ئۇ ئوغلىنى ئەقىل - ئىدرىكى بىلەن قىزغىن سۆيگىنىدە، ئۇنىڭ دۇنيادا ئىناۋەتلىك ئادەم بولۇپ چىقىشىنى تىلەيتتى.

رىنا ئېرىق بويىدا ئولتۇرۇپ، رادىلا كۆرمىگەندەك ئوغلىغا زەن قويۇپ قاراپ كەتتى. ئۇ كىچىككىنە بوۋاقنىڭ كەلگۈسىدە چوڭ ئادەم بولىدىغانلىقىنى، يۇچا قەدەملەر بىلەن يول ماڭىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭغا ساقال - بۇرۇت چىقىدىغانلىقىنى، گەپ قىلغاندا ياڭراق ئاۋاز چىقىرىدىغانلىقىنى ئويلىغىنىدا ھەيران بولۇپ كېتەتتى.

رىنا يىراقتا بىرسىنىڭ چاقىرىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ، بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىدى، مارىيۇس ئۇدۇل ئۇنىڭغا قاراپ يۈگۈرۈپ كېلىۋاتاتتى. رىنا ئۆزىگە مېھمان كېلىپ قالغان بولسا كېرەك، دېگەن ئوي بىلەن ئورنىدىن تۇردى ھەمدە ئۆزىنى ئارامىدا قويمىغانلىقىغا خاپا بولدى. شۇ ئارىلىقتا ئۇنى چاقىرغىلى كەلگەن بالا ئالدىغا كېلىشمۇ بولدى.

ئۇ رىنانىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— خانىم، يارۇن خانىم بولالمايۋاتىدۇ، — دېدى ئۇ دۇدۇقلاپ.

ژىنا خۇددى بىرسى بېشىدىن بىر چېلەك سوغۇق سۇ قۇيۇۋەتكەندەك بولدى - دە، ئالدىراپ - تېنەپ ئۆيگە چاپتى.

ئۇ يىراقتىلا بىر توپ كىشىلەرنىڭ چىنار دەرىخىنىڭ ئەتراپىغا ئولىشىۋالغانلىقىنى كۆردى. ئۇ ئىتتىك ئالدىغا ياردى. كىشىلەر ئىككى

چېكە يۆلۈنۈپ ئۇيىغا بول ئىچىۋىدى ، زىيا ئايسىنىڭ يانغانلىقىنى ، يېنىغا قوش ياستۇق قويۇلغانلىقىنى كۆردى . ئايسىنىڭ يۈزى تامامەن قارىداپ كەتكەن ، كۆزلىرى يۇمۇلغان ، 20 نەچچە يىل قىسىلغان كۆكرىكى ھەرىكەتسىز توختىغانىدى . ئىسكىلا زىيانىڭ قۇچىقىدىن بالىسى ئېلىپ كەتتى .

زىيا كۆزلىرىنى چەكچەيتكەن ھالدا :

— بۇ قانداق بولغىنى ؟ ئۇ قانداق بولۇپ يىقىلىپ چۈشتى ؟ بىر دوختۇر چاقىرىڭلار ، — دېدى .

ئۇ ئارقىسىغا تۇرۇلۇپ يوپيېڭى بۇ پەردىلىكنى بىلدى . ئۇ پوپيېڭى قاچانلاردا بۇ ھەۋەرنى ئۇقۇپ يېتىپ كەلگەنلىكىنى بىلمەيتتى . يوپ ئۇزۇن قارا چاپىنىنىڭ پەشلىرىنى تۈرۈپ ، ئۇ پەردە ئالدىدا تۇراتتى . لېكىن مەيلى سىركە ، ياكى گۈل سەتتى سۈركەلسۇن ھىچقانىسى ئۇنۇم بەرمىدى .

— كېسەلنى يەلەن كارىۋاتقا ياتقۇزايلى ! — دېدى پوپ .

دېھقانلاردىن زۇرۇن كۈيار ، سىمون تووراي ۋە ئاشەر لىۇدىمىلارنىڭ ھەممىسى شۇ پەردە يار ئىدى . يىكى يوپ ئۇلارغا ياردەملەشتى . كۆپچىلىك يارون جانىمى كۆتۈرۈپ ماڭماقچى بولۇشتى . لېكىن ئۇنى يۆلەپ تۇرغۇزۇشتى ، تىنى ئارقىسىغا ساڭگىلاپ قالدى . ئۇ تولىمۇ سېمىز بولغاچقا ، يۆتكەش قىيىن ئىدى . ئۇنى يۆتكىگىچە ئۇزۇن كىشىمۇ تىرىلىپ كەتتى . زىيا بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ قورقىنىدىن ۋارقىراپ كەتتى . ئۇلار سېمىزلىكىدىن لىغىرلاپ تۇرغان ئېغىر بەدەننى قانا يانقۇزۇپ قويۇشقا مەجبۇر بولدى . كىشىلەر مېھمانخانىدىن كرېسلو ئەكېلىپ ، يارون جانىمى شۇنىڭغا قويۇپ كۆتۈرۈپ ماڭدى . ئۇلار ئاۋايلاپ مېڭىپ پەلەمپەي يەلەن يالغانغا چىقتى - دە ، ئۇنى جايىغا ئېلىپ كىرىپ ئۆز كارىۋىتىغا ياتقۇزدى .

ئاشپەز ئانال ئۇينىڭ كېسەلنى ھەر قانچە قىلىپمۇ سالدۇرالمايۋاتقاندا ، يول جوتۇن داپتۇ يېتىپ كەلدى . مالايلارنىڭ سۆزى بويىچە ئېيتقاندا ، ئۇمۇ پوپقا ئوخشاش « ئۆلۈمنىڭ ھىدىنى پۇراپ » دەر-

هال ىسىپ كەلگەىدى .

روزىى كۈنار ئائىلىق ىرىپ دوحتۇر حافىرىپ كەلدى ، ىوب فاىسىپ ىرىپ ئىلاھ مىسى ئىلىپ كەلمەكچى بولغاندا ، ئارون حانىمغا قاراۋىغان ىرىسى ئاسنا كىلىپ ئۈىىك قۇلىقىغا :

— هاحىى ىوق ، بوب ئەبەىدى ، مىىك سۆزۈمگە ئىشىىك ، ئۇ ئالللىقاحان حان ئۈزدى ! — دەب پىحىرلىدى .

رىىىا ساراك بولۇب قالغاىدەك باشقىلارغا ىىلىسائىى ، ىىمە قىلىشىى ، قەىەردىن قول سىلىشىى ، ىەىە قانداق دورىلارىىڭ لازىم بولىدىغانلىقىنى ىىلمەىتى . ىوب ئۈرۈلدۈرمەى ئابەت ئوقۇدى .

كىشىلەر كۆكىرىب كەىكەن حانىىر بۇ ىەىى سافلىغلىق ئىككى سائەت بولدى . رىىىا بۇكۈىۈب ئولتۇرۇب ، ھەسرەت چىكىپ نوحىمانى ىىغلىدى .

دوحتۇر ئىسىكى ئىحىپ كىرىپ كەلگەىدە ، رىىىا ئۈىكدىن ىەحائىق ، ىەسەللىى وە ئۈمىدىى كۆرگەىدەك بولدى . رىىىا ئىىلىپ ىەرىپ ئۆزى ىىلىدىغان حەرىانى ئاققا - بۇقا سۆزلەپ بەردى :

— ئۇ ھەر كۈىدىكىدەك ئائىلىسىپ بۇرەىى . . . ئۇ ىىئارام بولغاندەك ئەمەس ئىدى . . . پەقەتمۇ ىىئارام بولمىغان . . . حۇشلۇك ئاماقنا شورىا وە ئىككى ىۇحۇم ىىگەن . . . ئۇ بۇىۇقسىز ىىغلىپ چۈشى . . . ىەدەىلىرى مۇشۇىداق قارىداپ كەىى . . . قانا مىدىرلىمىدى . . . ىىر حىمىكى ئامالللارىى ئىشلىسىپ ، ئۆىى ئىسىگە كەلتۈرەلمىدۇق . . . ھەممە حارە ئۇسۇللارىى . . .

سۆزلەپ مۇشۇ ىەرگە كەلگەىدە ، رىىىا مىىىغا قاراۋىغانلارىىڭ دوحتۇرغا ئاسنا قول ئىسارىى قىلىپ ، كىسەلىىك ئالللىقاچان بۇگىگەىلىكىىي ئۇقتۇرۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ، ئۆىى ئىحىگە چۈشۈپ قىسپلا قالدى . رىسائىك بۇىىغا ئىسەىگۈسى كەلمەىى . ئۇ ئاقەىىرلىسىپ :

— ئەھۋالى ئىغىرمۇ ؟ ىىز كۆرۈپ ىىغلىك ، ئەھۋالى ئىغىرمۇ ؟ — دەپ قانا - قانا سوراپ كەتتى .

دوحتۇر ئاحىر :

— مىسكىچە ئىھسمال . . . ئىھسمال . . . ئوگىدى ، سەل ئەبرەد-
لىكرەپ بولۇك ، ئەبرەيلىك بولۇك ، — دىدى .
ئىسا قوللىرىنى كىرىپ ئۆرىنى ئالىسىسىنىڭ ئۇسىگە ئالىي .
ئۇ ۋاقىسا ئىۆلىن قاىسپ كەلدى ۋە ئۇرۇپلا قالدى . بەلكى ئۇ-
ىىڭمۇ كۆڭلى ئىرىم بولغاندۇ . ئەمما قايغۇرغانلىقى ئاكى ئىجىمغانلىقى
ئىلىمەيسى . چىرايىدا پەقەت بوساتسى بولۇقغان ئەھۋالغا ئىسكلا
چىراي ـ شەكلىنى ماسلاسىۋرالىمىغانىدەك ئىپادە بار ئىدى . ئۇ
غۇدۇڭشىپ :
— مەن ئۇرۇپلا سەرگەيدىم . ئۇنىڭ ئوگەيدىغانلىقىنى ئۇرۇپلا
بىلگەن ، — دىدى .
ئۇ ئاىچۇقىدىن قول ئاغلىقىنى ئېلىپ ، كۆزلىرىنى سۈرىنى . ئو-
كۈئۈپ جوقۇئۇپ قويدى . ئىمىدۇر ئىر ئەرسىلەرنى ئوقۇدى . كىس
ئورىىدىن ئۇردى . جوئۇسىمۇ ئۆلەب ئۇرغۇردى . لىكىن ئىسا مىسىنى
قۇجاقلىۋېلىپ سۆيەيى . ئۇئۇن ئەدىنى مىسىسىڭ ئۇسىدىلا ئىدى . كە-
شىلەر ئۇنى ئېلىپ كىسىكە مەجبۇر بولدى . ئۇ ئالىسىپ قالغاندەك
ئىدى .
ئىر سائەت ئۆتكەندە ، ئاندىن ئۇنى ئۆتكە كىرگۈزدى . ھەممە
ئۇمىد ـ ئارزۇلار ئۆگىگەندى . ئۇ ۋاقىسا جاسىڭ ئىجىدە مىس قو-
سىدىغان ئەر راسلانغاندى . ئىۆلىن ئىلەن بوپ دىرىرىسىڭ ئىسدا پە-
چىرلاپ سۆزلىشىۋاتاتى .
ئۇل جوئۇن داسىۇ كىرىسلودا ئەھۋرۇر ئۇلتۇرۇپ مۇگدەۋاتاتى .
ئۇ مىس ساقلاپ ئادەتلىسىپ كەتكەچكە قاسى ئۆيدە ئۆلۈم بولسا ، شۇ
يەردە ئۆز ئۆيىدە ئولتۇرغاندەك ئۇرۇۋېرەتى .
قاراڭغۇ چۈشتى . يوب ئىساتىڭ ئىمغا كىلىپ ، ئۇنىك قولىنى
ئۇئۇپ ، دىنى قائىدىلەرنى بويىچە ، ئۇنى ئىغەيلەيدۇردى ، ئۇنىڭغا
يەسەللىي يەردى . يۇنىڭ ئىلەن ئۇنىڭ قانقۇدىن يارە ـ يارە بولغان
قەلىنى جانىرجەملەيدۇرۇشكە تىرىسى . يوپ مەرھۇم ئۇسىدە بوجال-
غاندا ئۆز قايلىسىنى جارى قىلدۇرۇپ جىرايلىق ئىنارىلەر ئىلەن ئۇنى

ماختىدى . ئۇنىڭدا ئۆز كەسپىدە بولۇشقا تېگىشلىك ساختا مېھر ـ شەپقەتلىك قىياپەت ئۆزىنى نامايان قىلدى ـــ ئەمەلىيەتتە بولسا ، ئۆلۈمنىڭ ئۇنىڭغا پايدىسى تېگەتتى ـــ ئۇ مېيىتنىڭ يېنىدا بىر كېچە تۇرۇپ تىلاۋەت قىلىشنى تەلەپ قىلدى .

لېكىن زىنا جاۋاپ بەرمەي تارىشقىنچە يىغلاۋاتاتتى ، مەڭگۈلۈك ۋىدالىشىدىغان بۇ كېچىدە ئۇ يالغۇز قېلىشنى ، ئۆزى يالغۇز قېلىشنى خالايتتى . رېبۇلىس ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ :

ـــ بولمايدۇ ، ئۇنداقتا مەن بىللە بولاي ، ـــ دېدى .

زىنا گەپ قىلالمايتتى ، شۇڭا بېشىنى چايقاپ رەت قىلدى . ئاخىرىدا ئۇ زېبۇلىسقا :

ـــ بۇ مېنىڭ ئانام ، ئۆزۈمنىڭ ئانىسى ، شۇڭا مەن ئۆزۈم يالغۇز ساقلايمەن ، ـــ دېدى .

ـــ ئۇنىڭ ئىختىيارىچە بولسۇن ، مېيىتقا قارايدىغانلار يېنىدىكى ئۆيدە تۇرسىمۇ بولىدۇ ، ـــ دېدى دوختۇر پېچىرلاپ .

بوب بىلەن رېبۇلىس كارىۋاتتا ئوبدان ئارام ئالىدىغانلىقىنى ئويلاپ ماقۇل بولدى . تىكى بوپ تۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ تىلاۋەت قىلدى . ئاندىن ئورنىدىن تۇردى ـ دە ، ماڭىدىغان ۋاقتىدا : « ئۇ پەرىشتىدەك ئايال ئىدى » دېدى . بۇ گەپنىڭ تەلەپپۇزى « خۇدا ئۆز پاناھىدا ساقلىسۇن » دېگەنگە ئوخشاش چىقتى .

رېبۇلىس ئادەتتىكى تەلەپپۇز بىلەن :

ـــ بىر نەرسە يەۋالامسەن ؟ ـــ دەپ سورىدى .

زىنا ئۇنىڭ ئۆزىگە گەپ قىلىۋاتقانلىقىنى ئۇقماي رووان سۇرمەي تۇرۇۋەردى . ئۇ يەنە :

ـــ ئەڭ ياخشىسى بىر نەرسە يەۋالساڭ ، ئاندىن بەرداشلىق بېرەلەيسەن ، ـــ دېدى .

زىنا بۇ گەپكە پەرۋا قىلماي :

ـــ دەرھال ئادەم ئەۋەتىپ دادامنى چاقىرتىپ كېلىڭ ، ـــ دېدى .

رېبۇلىس ناروينى چاقىرىپ كېلىشكە روئىنغا ئاتلىق ئادەم ئەۋەتتى .

زٮــا ٮالعوٗر فالىدىعاں ئەڭ ئاحرفى ٮەٮسى كۆٮسى ، ٮەفەٮ شوٗ چاعدىلا ئوٗ ئىجىدىكى حىمىكى فاىعوٗ ـ هەسرەٮسى ٮۆكۆٮ ٮوٗحادىں حىـ ھاٮسى . هارىر ٮولسا ، حىممىدە ماىەم ٮوٗٮسى .

ئۆى ئاسـا ـ ئاسا فاراڭعوٗلاشى . كىحە فاراڭعوٗلوٗفى مىسىسك ئەسراسى فاىلىدى . ٮوٗل حوٮوٗں داىسوٗ ئىهساىجاىلىو ٮىلەں ئاسا ئوٗ ٮـادىں ـ ٮوٗ ٮاىعا مىكىٮ ٮۆرەٮسى . كىسەللەرگە فارىعاىدىكى ئاشوٗ حىل ھـەرىكەٮلىرى ٮىلەں ئوٗ ٮۆں فاراڭعوٗسىدا كۆرۆٮمەٮدىعاں ٮەرسىلەرىى ئىـردەٮ ٮۆرەٮسى . ئوٗلارىى ٮىر ـ ٮىرلەٮ ئىلىٮ كىلىپ ، حاى ـ حاىعا ئوروٗٮلاشوٗروٗٮ فوٮاٮسى . ئوٗ كىس ئىككى ٮال شامىى ٮىفىپ ، ئۆسىگە ئاى ٮـىپلعاں كارٮواىسك ٮاش ٮەرىسدىكى حورا ئۆسىگە ئاسا فوٮوٗٮ فوٮدى .

رىـسا دىگۆدەك ھىحىەرسى كۆرمەٮسى . ھىحىمىسى سەرمەٮسى وە حۆسەٮمەٮسى . ٮەفەٮ ئۆرىسك ٮالعوٗرلا فىلىسى كۆٮەٮسى ، رىوٗلىں كەحلىك ٮامافىں كىس ٮەٮە كىرىپ ئوٗىكدىں :

ـــ ٮىر ٮەرسە ٮەوالامسەں ؟ ـــ دەٮ سورىدى .

رىسا ٮىمەٮمەں دەٮ ٮىسسى حاٮفىدى .

رىوٗلىں فاىعوٗ ـ هەسرەٮسىں ئەمەس ، ٮەلكى ٮائىلاحلىفىں روٗواں سۆرمەى ئولىوٗردى .

ئۆحەٮلەں ٮىر ـ ٮىرىدىں ٮىرافىا ، ئۆر ئوروٗٮلىرىدا مىدىرلىماسىں ئولىوٗروٗشاٮسى .

ٮەرىدە مىسٮ سافلاواىعاىلار فاىسو ئوٗحلاٮ كىسەٮسى . ٮىسك حورەك ٮارىساىسى . ئارفىسدىں ٮوٗٮوٗفىسرلا ئوٮعىسٮ كىسەٮسى .

رىوٗلىں ئورىىدىں ٮوٗروٗٮ ، رىساىك ٮىعا كىلىپ :

ـــ ٮوٗ ٮەردە ٮالعوٗر فالعىك ٮارموٗ ؟ ـــ دىدى .

زىسا ئىحسارسىر ئوٗىك فولىى ٮوٗٮوٗولىپ :

ـــ ـ ٮوٗىـاى ، مىى ٮالعوٗر فالدوٗروٗڭلار ، ـــ دەٮ حاواٮ ٮەردى .

رىوٗلىں ئوٗىك ٮىشاىسگە سۆٮدى ـ دە :

ـــ پاب ـ پاب كىلىپ بوقلاب بۇرىمەن ، ـــ دىدى .

رىۋلىس حىعىب كەىى . بۇل حوىۇں دائىۇ كىرىسلوىى ئىسىد-
رىپ ، بادىكى ئۆىگە ئىلىپ چىقىپ كەىى .

رىىا ئىشىكىى ىىپىپ قوىۇب ، قوش قاپاىلىق دىرىرىى حوك ئىد-
جىۋەىى .

كىچىسك ئىللىق شامىلى ئىلىپ كەلگەں قۇرۇق ئوب ـ چۆپلەر-
ىىك پۇرىقى ئۇىىك دىمىقىغا ئۇرۇلدى . ئالدىقى كۆىى ئورۇب قوىۇلغاں
كۆك حۆپلەر ئاى شولىسىدا دۆۋە ـ دۆۋە بولۇب چۆپلۆكىە باباىى .

مۇىداى ىىقىلىق بۇىغۇ ئۇىى ئارالابىى ، مەسحىرە قىلغاىدەك
بۇرىكىى مۇحۇىى .

ئۇ كاربۇائىىك ىىىغا كىلىپ ئاپىسىك سوغۇق ، قىىپ قالغاں
قولىى بۇىۇب ،ئۇىىگغا قارىدى .

ئۇ ىىقلىپ چۇشكەں واقىدىكىدەك سىمىر ئەمەس ئىدى ، ئۇ
بەحىراماں ئۇحلاۋاىقاىدەك ئىدى . ئۇ ئىىاىى حاىىرحەم ئۇحلاىى . ئۇ
ئەرەلدىن مۇىداى ئۇحلاب باقمىغاىدى ، شامىك حىرە بورۇقى مەس
شامالدا لىىلداب بۇراىى . سولا مىىىىك بۇرىگە حۇشۇپ ئۇ باقىں ـ
ىۇ باققا بۆىكىلەىى . شۇكا قارىماققا ئاپىىى ئۇ بەردە ھەرىكەب قىلىۋاد-
قاىدەك كۆرۈىەىى .

رىىا پۇىۇں رىھى ىىلەں سەىسالدى ، بۇرۇىقى ىالىلىق دەۋرد-
دىكى حىلمۇ حىل ئەسلىمىلەرىىك ھەممىسى ىىر ـ ىىرلەپ كۆز ئالدىغا
كەلدى .

ئۇ ئاىىسىىك ىىر قاىچە قىىم مۇىاسىرغا كەلگەں واقىدىكى
ئىشلارىى ، ئۇىىك كۇىۇۋىلىش ئۆىىدە ئۆزىگە بورب سىلىىغاں قەغەز
حالىسى بەرگەں واقىسكى قىاپىىى ئەسلىدى . بۇرغۇں كىچىك
ئىسلار وە قىلغاں ـ ئەىكەىلەرىى ، ئۇىىك حۇشحۇى چىراى ـ شەكلىى ،
گەپ ـ سۆزلىرىى ، سۆزلىگەىدىكى ئاوازىى وە ئادەىە ىىسىق بوىۇش
بولغاں قول ھەرىكەىلىرىى ، كۈلۈمسىرىگەں حىقىدىكى كۆزلىرى ئەىرا-
ىىدا پەىدا بولىدىغاں قورۇقلارىى ، ئولىۇرغاں حاعدىكى ئۇھ بارىىشلىرىى

ئەسكە ئالدى .

ئۇ نالغۇر فىلىپ ، مىسقا كۆر ئۆرمەسىس فاراسى . ئەفلىدىن ئىرىپ فالغاندەك فانا ـ فانا : « ئۇ ئەمدى ئۆلۈپ كەسى » دەسنى . شۇنىڭ بىلەن ئۆلۈم دىگەن سۆز ئۇز ئىجىگە ئالغان نارلىق ۋەھىمىلەر ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ناماەن بولدى .

نانغان بۇ ئادەم ـــ ئۇنىڭ ئانىسى ، ئۇنىڭ جاسجان ئانىسى ، ئۇ-نىڭ ئادالىت ئانىسى ، راسىلا ئۆلگەنمىدۇ ؟ ئۇ ئەمدى ھەرىكەت قىلال-ماسى ، گەپمۇ قىلالماسى ، كۈلمەسى ، ئەمدى مەڭگۈ ئانىسى بىلەن روبرو ئولتۇرۇپ تاماقمۇ يىمەسى ؛ ئەمدى نەنە : « ئەنىگەنلىكىگىز جەن-رىلىك بولسۇن ، رىسا ! » دىمەسى . چۈنكى ئۇ ئۆلگەنىدى .

ئۇ ئۆلۈك ساندۇقىغا سىلىنىپ نەرگە كۆمۈلۈش ئالدىدا تۇرۇنىۇ ، ئۇ كۆمۈلگەندە ھەممە نەرسە نامام بولىدۇ . نۇنىڭدىن كىيىن ئۇنى مەڭگۈ كۆرەلمەيدۇ . بۇ مۇمكىنمۇ ؟ بۇ نىمە بولغىنى ؟ ئۇنىڭ مەڭگۈ ئانىسى نوق بولامدۇ ؟ شۇ قەدەر ئۇندان بىلىشىدىغان ۋە شۇنچىلىك سۆيۈملۈك كىشىسى ، ئۇ كۆرىنى ئىجىلا بوبوغان كىشىسى ، خۇشاللىق بىلەن سۆيگەن كىشىسى ، مۇھەببەتنىڭ تۇلىغى ، نىردىنىر ھاياتى ، ئۇنىڭ قەلبىدىكى ھەرقانداق كىشىدىنمۇ قىممەتلىك ، مېھىر ـ شەپقەتلىك ئانىسى ئەمدى نوق ئىدى . ئۇ ئانىسىنىڭ نۇرىنى ، نەنى ، قىلىجە ئىپادىسىز ۋە مىدىر قىلىپ قويمايدىغان جىراسى نەنە نىرنەجەجە سائەتلا كۆرەلەيدۇ . ئۇنىڭدىن كىيىن ، ھىچنەرسە قالمايدۇ ، پەقەت ئەسلىمىدىن باشقا ھىچ-نەرسە قالمايدۇ !

ئۇ نىردەم ئىچىدە ، ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە جان نالاسقاندىن كىيىن ، نەردە نىرلايدى ، ئىككى قولى بىلەن يوتغاننى جىڭ سىقىمداپ ئاغرىنى كارنۋاتقا ناقاپ ، يىسى يوتغاننىڭ ئىجىگە تىقىپ تۇرۇپ كى-شىنىڭ ئىچىنى سىرىلدۇرغۇدەك نەرىاد چەكتى .

ـــ ئاھ ! ئانا ، نىچارە ئانا !

ئۇ ئۆرىنى سەۋدانى بولۇپ قالغاندەك ، ھىلىقى كۈنى قاراڭغۇ كىچىدە قارلىق دالىدا قىچىپ نۇرگەنلىكىگە ئوخشاش ھىس قىلدى . ئۇ

ئورنىدىن تۇرۇپ ، دېرىزىنىڭ ئالدىغا كېلىپ سەگىدى . مىست قوتۇل-
غان ئۆينىڭ ھاۋاسىغا ئامامەن ئوخشىمايدىغان ساپ ھاۋادىن نەپەس
ئالدى .

قىرقىلغان چىمەنزار ، دەل ـ دەرەخلەر ، دالىلار ، يىراقتىكى بىنا-
لار دېڭىز خۇددى سۈكۈتتە تۇرغاندەك جىمجىت ۋە تىنچ تۇرۇپتۇ ، ئاي-
دىڭدا قايتا ئۇيقۇغا جۆككەندى . تۇنجى ئىللىق ھەم نەپىس كېچە
يېتىغا ئاجايىپ تەسىر قىلدى ، ئۇنىڭ كۆزلىرى ئىختىيارسىز ياشقا تول-
دى .

ئىنتايىن تەنتەك كارىۋاتقا كېلىپ ئولتۇرۇپ ، خۇددى ئۆزى ئاغرىپ
قالغاندا ، ئانىسىنىڭ ئۆز قولىنى تۇتۇپ يېنىدا ئولتۇرغىنىدەك ئولتۇردى .
بىر توغان قوڭغۇر سام تورۇقىنىڭ جەلپ قىلىشى بىلەن ئۇخلاپ
ئۆيگە كىردى . تۇيۇقسىز يامغۇر ئۇرۇلۇپ ، ئۆينىڭ ئىچىدە ئۇخلاپ تۇردى .
يېتىمى ئۇنىڭ ئوڭ ـ سول قىلغان ئاۋازى ئۆرىگە يارىشى ، ئۇ تېتىقى
كۆتۈرۈپ قىلىقى قوڭغۇرغا قارىدى . لېكىن كۆرگىنى ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ
تورۇسىدا ئۇياندىن ـ بۇيانغا تەۋرىنىۋاتقان كۆلەڭگىسى ئىدى .

كېيىن قوڭغۇرنىڭ ئاۋازى ئاڭلانمىدى . بۇ ۋاقىتتا يېتىم سائەت-
نىڭ چىكىلداپ ماڭغان تەس ئاۋازىغا دىققەت قىلدى . ئۇنىڭدىن باشقا
تەنە ئاڭلىغۇ ـ ئاڭلانماس يەل ئاۋازىمۇ بار ئىدى . بۇ ، كارىۋاتنىڭ ئاياغ
تەرىپىدىكى ئورۇندۇققا ئاستىدىن سالدۇرۇلغان كۆڭلەكنىڭ پەچۇق-
ىدىكى ئىلىنماي ئۇيۇلۇپ قالغان يانچۇق سائىتىنىڭ ئاۋازى ئىدى . ئادەم
ئۆلگەن بولسىمۇ ، بۇ سائەت تەپلا توختىماي مېڭىۋاتىتى . ئۇشتۇمتۇت
خىيالىغا كەلگەن بۇ ئىشلىسۇرما يېتىمنىڭ قەلبى خۇددى تىجاپقا يېل-
غاندەك ئازابلىدى .

ئۇ ۋاقىتقا قارىدى . سائەت تىخى ئون بىرىم بولمىغان . كېچىسى
مۇشۇ پەردە ئۆيكۆرۈشى ئويلاپ ، قورقۇپ چىداشلىق بىرەلمەي قالدى .
كېيىن يېتىمنىڭ خىيالىغا باشقا ھەرخىل ئەسلىمىلەر كېلىشكە باشلىدى :
ئۆرىنىڭ ھاياتى ، زورالى ، زىلىرىيا ۋە توققا جىققان مۇھەببەتنىڭ ئاج-
چىق ئەلەملىرى . يانى ئالەمدە ئاراپ ـ ئوقۇيەت ، قايغۇ ـ ئەلەم ،

بەختسىزلىك ۋە ئۆلۈم ـ يېتىملارنىڭ ھالىنى بىلگىلى بولمايدىغانلىقى ،
ئادەملەرنىڭ ئالدامچىلىقلىرى ، يالغانچىلىقلىرى ، كىشىنىڭ يىشىنى قايۇ-
رىدىغان ۋە كۆز ياش تۆكتۈرىدىغان ئىشلار كۆز ئالدىغا كەلدى . ئىچ ـ
خاتىرجەملىكنى قەيەردىن تاپقىلى بولىدۇ ؟ بەلكىم باقى دۇنيادىن تاپ-
قىلى بولار ! شۇ چاغدىلا ئادەمنىڭ روھى پانىي ئالەمنىڭ ئازاب ـ ئوقۇ-
بەتلىرىدىن خالاس بولىدۇ . روھ ! زىيا ئىگىگە يەتكىلى بولمايدىغان بۇ
سىرلار ئۈستىدە تۈرلۈك تەسەۋۋۇرلارنى قىلىشقا باشلىدى . ئۇ تۇرۇپلا
ئۈشۈمۈپ شېئىرى تۇيغۇ بىلەن ئەقىدىلەرگە ئۆزىنى ئاتايتى ، تۇرۇپلا
بۇ ئەقىدە يەنە شۇنداق قورقۇنچ خىيال بىلەن ئىنكار قىلىناتتى . ئۇنداقتا ،
ئانىسىنىڭ روھى ، ئۆلگەن ۋە قىمىر قىلماي ياتقان بۇ مېيىتنىڭ روھى ،
شۇ تاپتا نەلەرگە كەتكەندۇ ؟ ئېھتىمال ياقىسى يىراق يەرلەرگە يېتىپ
كەتكەندۇ . ئاتموسفېرادىكى مەلۇم ئورۇنغا چۈشكەندىمۇ ـ يە ؟ زادى
قەيەرگە چۈشتى ؟ قۇرۇپ قالغان گۈلدىكى خۇش پۇراققا ئوخشاش پارغا
ئايلىنىپ كەتكەندىمۇ ! ياكى قەپىسىدىن ئايرىلغان قۇشقا ئوخشاش ئىز ـ
دېرەكسىز ھالدا ئاللىقاياقلاردا ئۇچۇپ يۈرمەكتىمۇ ؟ تەڭرى چاقىرىپ
كەتتىمۇ ـ يە ؟ ياكى باشقىچە ھالدا يېڭىدىن ئىجاد قىلىنغان ماد-
دىلارنىڭ ئىچىگە تاراپ كەتتىمۇ ، ياكى يېڭىدىن چىققان نومران ئوتلار
بىلەن ئارىلىشىپ كەتتىمۇ ؟

نەق ئەتراپتا بولۇپ قالمىغاندى يەنە ، مۇشۇ ئۆينىڭ ئىچىدە ،
ھېلىلا ھاياتىدىن ئايرىلغان جەسەتنىڭ ئەتراپىدىمۇ ـ يە ؟ بۇ ۋاقىتتا
زىياغا تۇيۇقسىز قاندافۇر بىر نەرسە يېنىدىن يەلپۈپ ئۆتكەندەك ،
ئۆزى مۇردىدىن ئايرىلغان جان بىلەن ئۇچراشقاندەك تۇيۇلدى . ئۇ قات-
تىق قورقۇپ كەتتى . بەك قاتتىق قورقۇپ كەتتى . قورقىنىدىن مى-
دىرلاشقىمۇ ، بەدەن ئىلىشقىمۇ جۈرئەت قىلالمىدى . ئارقىغا يۆرۈلۈپ
قاراشقا تېخىمۇ پېتىنالمىدى . يۈرىكى دۈپۈلدەپ قاتتىق سوقۇپ كەتتى .

تۇيۇقسىز نانا كۆرۈنمىگەن قوڭغۇز يەنە ئۇچۇپ كىلىپ ، تامغا
ئۆزىنى ئۇرغاندى . زىيا لاغىلداپ تىترەپ كەتتى . كىيىن تۈنىك قوڭ-
غۇزنىڭ ئۇچقان ئاۋازى ئىكەنلىكىنى بىلىپ ، يۈرىكى ئىزىغا چۈشتى . ئۇ

ئورىىدىں ىۇرۇپ ، ئارقىسىعا قارىعىىدا كۆرى ىۆپ ىۇرحىكىگە ئادەم ىـاشلىق سىر سۈرىىى حۈشۈرۈلگەں ، « ىالداما »قويۇقلۇق ىىرىق ئۈستەلىگە حۈسى .

ئۇىىڭ كۆڭلىدە ىىعملىق وە عەلىىە ىىر ئوى پەىدا ىولدى ؛ ئۇ ئاپىسى مەڭگۈلۈك ويدالىشىدىعاں ىۇ كىچىدە ، ئاىەب ئوقۇعاىدەك ئۆلگۈحى فەدىرلەىدىعاں كوىا مەكتۇپلارىى ئوقۇپ ىاقماقچى ىولدى . ئۇىىڭ قارىشىحە ، ىۇ ، ىىرحىل ىارۇك ھەم مۇقەددەس مەحىۇرىىەىى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ىولۇپ ، حىں سادافەىلىكىىك ئىپادىسى ئىدى . مۇىداق قىلعاىدا ئۇىىڭ ئاىىسى ىاقى دۇىىادا حۇسال ىولاىنى .

ىۇ مەكتۇپلار ئۇ رادىلا كۆرۈپ ىاقمىعاں ىوۋىسى وە مومىىسىڭ ئاىىسىعا ىارعاں حەىلىرى ئىدى . ئۇ ئاىىسىنىڭ حەىىىدىں ئۆىۈپ ئۇلارعا قول ئۇرامىاقچى ىولدى . ىۇ ماىەم كىچىسى ، ئۇلارمۇ حەرمەں ئارالىىعاىدەك ، پاىى دۇىىادىں ىاقى دۇىىاعا كەىكىلى ئۇرۇں ىولعاں كىشىلەر ىىلەں ىىكىدىں ئالەمدىں ئۆىكەں ئاىىسى وە ىىحى ھاىاب ىاشـاواىقاں ئۆزىىى سىرلىق مۇھەىىەب رىشىىسى ىاغلاپ ىۇرعاىدەك ئىدى .

ئۇ ىىرىق ئۇسىلىىك ئاسىدىكى ىارىمدىں فەعىرى سارغىيىپ كەىكەں ئوں ىولافىەك كوىا حەىلەرىى ئالدى . ىۇ حەىلەر ىىل ىەرىىپى ىوىىچە رەىلىىپ ىىپ ىىلەں حىگىلىپ سۇ ىەرگە رەىلىك ىىرىپ قويۇلعاىدى .

ئۇ قاىعۇلۇق روھى ھالەىە ىۇ مەكتۇپلارىى كارىۋاىىڭ ئۈسىگە ، ئاىىسىىك ئۈسىگە قويدى ــ دە ، ئوقۇشقا ىاشلىدى .

ىۇىداق كوىا مەكتۇپلارىى ىۇرعۇں ئائىلىلەرىىڭ كىىاب ئىسكاپلىرىدىں ىاپقىلى ىولاىى . ىۇ حەىلەردىں ئۆىكەں ئەسىرلەرىىڭ پۇرىقى كېلەىى .

·

ىىرىىچى حەىىە « ئوماق قىزىم » ، ىەىە ىىرىىدە « گۈزەل قىزچىقىم » دىىىلگەىدى . ئۇىىڭدىں ىاشقا « سۆيۈملۈك حىىىم ىـالام » ، « ىۇرىكىم قىزىم » ، « ئەڭ ئامراق قىزىم » ، « حىىىم ىالام » ، « فەدىرلىك ئادالىسىم » ، « ئاپئاق قىزىم ! » دىىىلگەں ، ئاىاشلار حەب ئالـ

عۇحسىڭ بۇرمۇسىدىكى ئوحساش بولمىعان دەورلەرگە ئاساسەن ، بەىى ، باللىق ، ئۆسمۈرلۈك وە چوكان بولعان مەرگىلىگە فاراپ ئۆرگەرىلىپ ئاتالعانىدى .

بۇ مەكتۇپلار بارفى مىهر ـ مۇھەببەت وە كۆلكىلىك ئامرافلىق بىلەن بولعان بولۇپ ، برىلعان ئۇسساق ـ چۈششەك ئىشلار بۇ ئىشلارعا مۇناسىۋەتسىز كىشىلەر ئۈچۈن ئىسفاندا ، قىلچە ئەھمىيىتى بولمىعان ئائىلىۋى كۈندىلىك ئىشلار ئىدى : « دادام رۇكام بولۇپ فالدى ؛ ئاپال حىرمەنجى گورىىرى يارمىقىنى كۆيدۈرۈۋالدى ، يىقىلعان ئاسلان ئۆلۈپ فالدى ؛ رىشاتنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى ھېلىقى بىر تۈپ فارىغاي كېسىۋېتىلدى ؛ ئانام ئىسادەتخانىدىن قايتىپ كېلىۋېتىپ ئىيىلىپ يىقىلىپ چۈشتى ؛ ياشقىلار ئوغرىلىنىۋالدىمىكىن دەۋاتىدۇ . »

حەيىە يەنە رىسا يويۇماتدىعان كۆيلىگەن كىسلەر بار ئىدى ، لېكىن ئۇ ، ئۆسمۈرلۈك دەۋرىدە بۇ كىسلەرىنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىعانىدى .

بۇ ئۇششاق ـ چۈششەك تەپسىلاتلار ئەقىل كۆرسەتكەندەك ، ئۇنىڭ ھېسسىياتىنى قوزغىدى . ئۇ ئاينىسىنىڭ ئۆيكەيكى يۈزكۈل شەخسىي تۇرمۇشىغا ، ئۇنىڭ ئىچكى دۇنياسىغا تىرافلا كىرىپ قالغاندەك بولدى . ئۇنىڭ كۆزى كارتىۋاسا يانغان مېسىغا چۈشكەندە ، خەتنى ئىختىيارسىز ئۈنلۈك ئوقۇپ كەتتى . رىسا ئۇنىڭ ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىپ ، كۆڭلىنى ئىنىق يايرۇۋاتقاندەك ، مېسىغا خەت ئوقۇپ بېرىۋاتاتتى .

مىنىڭ ئۇ تەردە قىمىر قىلماي ، خۇددى تەختكە چۆمۈلگەندەك ياتاتتى .

ئۇ خەتلەرنى بىر ـ بىرلەپ كارتىۋاسىنىڭ ئاستىغا قويدى ، كۆڭلىدە كىسلەر گۈلدەستە قوينايدەك ، خەتلەرنى ئۆلۈك ساندۇقىغا سېلىشنى ئويلىدى .

ئۇ يەنە بىر تولاق خەتنى ئاچتى . بۇ يەردىكى يوغىر كىلار ئالدىنقىلارغا ئوخشىمايتتى . ئۇ دەسلەپتىلا : « سىنىڭ مىھر ـ مۇھەببىتىڭ بولمىغان بولسا ، مەن زادى ياشىيالمايتتىم ، سىنى ياخشى كۆرگىنىمدىن مەجنۇن بولغىلى ئاز قالدىم » دەپ ئوقۇدى .

حەىە مۇشۇ سۆزلەرلا بولۇب ، ئىمراسىر ئىدى .

ئۇ حەىلەرىى ئۆرۈب ـ حۆرۈب ىىر قۇر قاراب حىقىپ ، چۇشە‍ىەلمىدى . حەب قوىۇل قىلغۇحى لىسح دىۋو ىارون حاىىم ، دەپ ئوحۇق ىىرىلغاىىدى .

ئۇ ئىككىچى ىارچە حەىىى ئاچىى : « ىۇگۇن كەچىە ئۇ ئىسك‍ىىى حىقىسىغىلا كەلگىى . ىىر سائەب ىىرلىكە بولالاىمىز ، مەن سىىى قىزغىن سۆيىمەن . »

ىەىە ىىر پارحە حەىىە : « مەن ساراڭ ئادەمدەك كىچىچە سىىى ئويلاب حىقىم ، حۇددى ىىر ـ ىىرىمىزگە قارىسىپ ، لەولىرىمىزىى ىىق‍ىسىپ ، سىىى قۇحاقلاپ ىاىغاىدەك بولدۇم . ىۇلارىى ئويلىغان واقىىمدا ، سەن ئۇىىڭ ىىىدا ىاىاىسىڭ ، ئۇ حالىغىىحە . . . ئەسەىىلەشكىىمدىن ئۆزۈمىى دىرىرىدىن ىاسلىۋىىش حىىالىغا كەلدىم . »

ژىىا حۇشىەلمەي هەيران بولۇپ بۇزۇب قالدى .

ىۇلارىىڭ هەممىسى ىىمە ؟ بۇ ئىشى ـ مۇهەىىەب سۆزلىرى كىمگە ىىرىلغان ؟ كىم ئۇچۇن ىازغان ؟ كىم ىازغان ؟

ئۇ داواملىق كۆرۈۋەردى ، هەرىىر پارحە حەىىە ئەسەىىلەرحە ئاشىقلىق ، سىرلىق وەدىلەر ، حىلۋەىە ئۇچرىشىش وە ئىهسىاىحانىلىق ىلەن قىلىىغان ىەوسەلەر ىار بولۇب ، حەىىك ئاحىىرى هامان : « مەركۇز حەب حەرمەن كۆيدۈرۈۋىىلىسۇن » دىگەن سۆزلەر ىلەن ئاياغلاشقاىىدى .

ئەڭ ئاحىرىدا ئۇ ىىر پارچە ىاغاقىى ئالدى . بۇ كەحلىك ىاماقىا ىەكلىپ قىلىىغان ئىساىىن ئاددىى ىاغاق ئىدى . ىاغاقىكى بوحىركىلار ئالدىىغى حەىلەر ىلەن ئوحساش بولۇب « ىائول دى ئىىهار » دەب ئىمرا قوىۇلغاىىدى . بۇ ، ىارون هەرقىىم ىلغا ئالغاىدا « ىىجارە پائولۇم » دەب ئاىاىدىغان ئادەم بولۇب ، ئۇىىڭ حوىۇىى ىارون حاىىمىڭ ئەڭ ىىقىن دوستى ئىدى .

رىىادا شۇئان گۇمان ىوغۇلدى ۋە بۇ گۇمان شۇ ىەردىلا ئىس‍ىاىلاىدى . ئۇىىك ئاىىسى هىلىقى كىسىىڭ ئاشىىسى ئىدى .

ربانىڭ مىكىسى ئېلىست كەتتى ـ دە ، دەرھال قولىدىكى بۇ
باباك حەيلەرنى ئۆز يەدىسدىن رەھەرلىك جاياسى ئېلىپ باشلىغاندەك
حۆرۈۋەتتى ، ئاندىن دىرىرىسك ئالدىغا بېرىپ ، ئۆرىنى بوحسىوالالماي
ئۇن سىلىپ يىغلىۋەتتى ؛ ئارقىدىن ھىرىپ ھالى قالماي دىرىرىسىڭ بۇ-
ۋنگە يىقىلدى ، يىغىسىنى باسقىلارنىڭ ئاڭلاپ قېلىشىدىن قورقۇپ ،
بەردە يىلەن يۈزىنى ئېتۇۋېلىپ ، قايغۇ ـ ئەلەم وە ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە
ئۆرىنى بوحسالماي ئۆكسۈپ يىغلىدى .
ئېھتىمال ئۇ كىچىچە مۇسۇنداق يىغلىسى مۇمكىن ئىدى ؛ لېكىن ئۇ
شۇ ئارىدا ياندىكى ئۆيدىن ئۆتۈپ چىققان ئاياغ تىۋىشىدىن حۆحۈپ سەكرەپ
تۇرۇپ كەتتى . ئۇ دادىسىمىدۇ ؟ مەكتۇپلارنىڭ يارلىقى ئىچىدە كارىۋاد-
نىڭ ئۈستىدە ، بولىڭ ئۈستىدە حىحىلىپ ياتىدۇ ! ئۇ پەقەت بىر پار-
چىسى ئاچىلا ، ھەممە ئىش تۈگەيدۇ ! ئۇ رادى بىلەمدۇ ـ بىلمەمدۇ ؟
ئۇمۇ ـ رە !
ئۇ ئېسىلىپ بېرىپ ، سارغىيىپ كەتكەن حەيلەرنى سىقىملاپ
ئېلىپ مەيلى بووىسى ، مومىسى ، ئانىسىنىڭ ئاسىسى يارغان بولسۇن ،
ھەممىسى ئۆرى يىچى ئىچىپ كۆرمىگەن ، بىرىق ئۈستىلىك يارىمى-
سىدا قىيقالغان حەيلەر بىلەن قوشۇپ بىراقلا يام مەشىنىڭ ئىچىگە سال-
دى . ئاندىن كارىۋانىڭ بېشى يەرىسدە تىسىپ تۇرغان سامىي ئەكىلىپ ،
بۇ حەت ـ حەكلەرگە ئوت ياقتى ، سۈئان ئوت يالقۇنلىنىپ كۆيۈپ ، وا-
لىلداپ ئۆيىي ، كارىۋاتى وە مىسىنى يورۇتتى ؛ مىسىنىڭ قايغان بۇر-
لىرى ۋە بوتۇق ئاستىدىكى بوغان سى ، كارىۋانىڭ ئارقىسىغا يارىلغان
ئاق بەردىگە يەورىسىپ تۇرغان قارا كۆلەڭگە حۇشۇردى .
يام مەشىنىڭ ئىچىدە بىر دۆوە قەغەز كۈلى قالغاندا ، ئۇ ئىحىقلىق
تۇرغان دىرىرىسىڭ ئالدىغا كەلدى . ئۇ ئەمدى مىسىنىڭ ئىسدا تۇرۇشقا
بىسالمىغاندەك شۇ يەردە ئولتۇرۇپ قولى بىلەن يۈزىنى تۇتۇپ يەنە
يىغلاپ كەتتى . ئۇ ئاراىلانغان ھالدا :
— ئاھ ! بىچارە ئاپام ، ئاھ ! بىچارە ئاپام ! — دەپ بەرباد
حەكسى .

رېنا ئىشىنىش قايغۇرغان ھالدا ئويغا چۆكتى : باۋادا ئۈنىڭ ئا-
نىسى ئۆلمىگەن ، بىھۇش بولۇپ قالسا ئۇخلاپ كەتكەن بولۇپ ، شۇ تاپتا تۇيۇقسىز ئويغىنىپ تۇرۇپ سۆزلىسە ، ئۇ ھالدا ئانىسىنىڭ بۇ قور- قۇنچلۇق سىرلىرىنى بىلىۋالغانلىقى سەۋەبىدىن ئۈنىڭدا ئانىسىغا بولغان سەمىمىي سادىقەت كېمىيەرمۇ ـ قانداق بولار ؟ ئۇنى يەنە تۇرۇقى ئەقە- دىسى بىلەن قۇچاقلاپ سۆيەلەرمۇ ؟ ئۈنىڭغا تۇغۇلغىدەكلا پاك مۇھەببىتى بىلەن مۇئامىلە قىلالارمۇ ؟ ياق ! ئۇنداق قىلىش مۇمكىن ئەمەس ! بۇ ئوي ـ خىياللار ئۈنىڭ يۈرىكىنى پارە ـ پارە قىلىۋەتتى .

تاڭ سۈزۈلۈشكە باشلىدى ؛ يۇلتۇزلار خىرەلىشىپ باراتتى ؛ بۇ ، سۈبھى ۋاقتىدىكى ساقىن پەيت ئىدى . ئاي دېڭىزغا چۆكۈپ سۇ يۈزىدە كۈمۈش رەڭ يوللارنى پەيدا قىلدى .

رېنا شۇ ھامان دەسلەپ ئاي نۇرەكلىك باغلىق خاتىرىغا قايتىپ كەلگەندە ، دېرىزىگە يۆلىنىپ تۇرۇپ كېچە مەنزىرىسىگە يەنە سالغان ھېلقى تۇنجى ئاخشامى ئويلىدى . ئۇ ئۇراق ئۆتمۈش بولۇپ ، ھەممە ئۆزگىرىپ كەتكەندى . رېئاللىقتىكى ئەنە بىلەن ئۈنىڭ تەسەۋۋۇرىدىكى ئەنە قانچىلىك پەرقلىقتۇ ـ ھە !

ئەمدى ئاسمان ئەتىرگۈل رەڭگىنى ئالدى ، يەنى شوخ ، نەمە- لىق ، خىلۋەتلىك ئەتىرگۈل رەڭگىگە كىردى . ئۇ يېڭى كۆتۈرۈلگەن تاڭ نۇرىنى كۆرۈپ ، ئەقلى يەتمەيدىغان ھادىسىگە دۇچ كېلىپ قالغاندەك ھەيران قالدى . ئۇ ئۆز ـ ئۆزىگە ، ئالەمدە مۇشۇنداق گۈزەل سۈبھى بو- لىدىكەنۇ ، نېمىشقىمۇ ھېچقانداق خۇشاللىق ۋە بەخت بولمايدىغاندۇ ؟ دەپ سوئال قويدى .

رېنا ئىشىكنىڭ ئېچىلغان ئاۋازىدىن چۆچۈپ كەتتى . زۇلىن كىرىپ كەلدى . ئۇ :

ـــ قانداق ، ھېرىپ قالغانسەن ؟ ـــ دەپ سورىدى .

رېنا مۇجمەل قىلىپ « ياق » دەپ جاۋاب بەردى ۋە كۆڭلىدە ئەمدى يالغۇز قالمايدىغانلىقىغا خۇش بولدى .

ـــ ئەمدى قايتىپ يېتىپ دەم ئالغىن ، ـــ دېدى زۇلىن .

زىسا ئىعىر فاىعۇ ھەم ھەسرەب ئىجىدە ئاىسسى فۇحافلاب سۆنۇپ ئاىدىں ئۆرىسىڭ حاىسىعا حىقىپ كەىى .

ىۇ كۈىى دەىىە ئىسلىرىسىڭ ىەىارلىقى ىىلەں ئالدىراش ئۆىى باروں كەحقۇرۇں ىىسىپ كەلدى . ئۇ باھاسىنى فاىسىق ىىعلاب كەىى .

دەبىە مۇراسىمى ئىككىسچى كۈىى ئۆىكۈرۈلدى .

رىسا ئاىسسىك مۇردەك ىىساىسىگە ئاحىرقى قىسىم سۆىدى . ئۇىى ئاحىرقى قىسىم باساىدۇرۇب قوىدى . مىسىى ئۆلۈك ساىدۇقىعا سىلىپ مىحلىعاىدىں كىسى قاىسىپ حىقتى . مىھماىلار كىلىسكە باسلىدى .

رىلىرىا ھەممىدىں ىۇرۇں كەلدى . ئۇ رىساىى كۆرۈپلا ، ئۇىى قۇحافلاب ىىعلاب كەىى .

دىرىرىدىں قاىارلىشىپ كىلىۋاتقاں ىەىۇىلارىىڭ قاسا ئىسكىدىں حىقىپ كىرىۋاتقاىلىقى كۆرۈىۈپ ىۇراىى . ئاراده ، كەڭ سىرىقى رال ئادەملەرىىڭ ئاۋازى ىىلەں ىولعاىدى . قارىلىق كىسىملىرىى كىىگەں ھارىدار ئاياللار ئاسىعى ئۆرۈلمەسىن ئۆىگە كىرىۋاتاىى . ئۇلارىىڭ ىولىسىى رىسا كۆرۈب ىاقمىعاىدى . كوىلى ماركىر وە ىىرىروىلى ۋىكوب حاسىم كىلىپ ئۇىىك ىىلەں قۇحافلاشى .

رىسا لىروں ھامىسسىك ئاسا ئۆرىسىڭ كەىىگە ئۆىۈۋالعاىلىقىنى كۆرۈب ، سەمىمىي ھالدا ھاماجىسسى قۇحافلىۋالدى . ىۇ قىرى قىر ھاباحاىلاىعاىلىقىدىں ھوشىدىں كىسىپ ىىقلىقلى ىاسلا قالدى .

رىۇلىں كىرىپ كەلدى . ئۇ قارىلىق كىسىۋالعاں ىولۇپ ، ىاسىىشى سالاىەىلىك ئىدى ، ئۆزى ئالدىراش كۆرۈىەىى ، ىۇىداق قىزىق سورۇىدىں ئىساىىں مەمىۇں ىولعاىدەك ئىدى ، ئۇ ىىجىرلاب حوىۇىى ىەلەں ىىر ىەس مەسلىھەىلەشى ھەمدە ىىرلىق ھالدا :

— ئەقسۇكەكلەرىىڭ ھەممىسى كەلدى ، دەىىە مۇراسىمى قالىىس ھەىۋەب ىولىدىعاں ىولدى ، — دىدى .

ئۇ دەىدەىلىك ھالدا ئاىال مىھماىلار ىىلەں ىىر - ىىرلەب سالاملىسىپ ، ئاىدىں چىقىپ كەىى .

دەبىە مۇراسىمى باشلانعاىدا ، لىروں ھاما ىىلەں رىلىرىا گراى

خاسملار رىساسىڭ سسدا بولدى . زىلسريا خاسم ئۇىى قۇچاقلاب سۆ-
يەىى ، ئۇىىڭغا قايتا ـ قايتا تەسەللىي بېرىپ :
— بىچارە دوستۇم ، جېنىم دوستۇم ! — دەيتتى .
گراف قۇروبلى خوتۇنى ئېلىپ كەتكىلى كەلگەندە ، خۇددى
ئۆزىنىڭ ئانىسى ئۆلۈپ كەتكەندەك قاتتىق يىغلىدى .

10

ئارقا ـ ئارقىدىن كەلگەن كۈنلەر ناھايىتى قايغۇلۇق ئۆتتى ، بۇ
كۈنلەردە رىشاتنىڭ ئەڭ يېقىن ئادىمى ئالەمدىن ئۆتكەچكە ، ئۆزىنىڭ ئىچى
سوغۇق ھەم يوساپ قالغاندەك ئىدى . ئۆلگۈچى ھايات ۋاقتىدا دائىم
ئىشلەتكەن نەرسىلەرنى ھەر بىر كۆرگەندە ئادەمنىڭ كۆڭلى يېرىم بولاتتى ،
چۈنكى بۇ نەرسىلەر ھەر ۋاقىت كىشىنىڭ ئەسلىمىلىرىنى قوزغاپ ، يۈ-
رىكىنى ئېزەتتى . مانا بۇ ، ئۇ ئولتۇرغان كرېسلو ، ئاۋۇ ، ئۇ سىرىتكى
زالدا قالدۇرۇپ قويغان كۈنلۈك ، يەنە ئايال خىزمەتكار يىغىشتۇرۇشنى
ئۇنتۇپ قالغان ئۇششاق چۈشەك نەرسىلەرنى چىقىرىپ تاشلىغىلى بولاتتى ؛
ئەنە ئۇنىڭ قايچىسى ، بىر پاي پەلەي ، ئۇنىڭ توم قوللىرى بىلەن
ۋاراقلاپ كۆپ ئىشلەتكەن كىتاب ؛ ھەممە نەرسىگە ئەزىمەتلىك تۇرغۇ-
لىغان پارچە ـ پۇرات تۇتۇملار قەدەمدە بىر كۆرگە چۈشەتتى . بۇ نەر-
سىلەر ئۇنىڭ ھەر خىل ئىشلىرىنى ئەسلەتكەچكە ، كىشىنى قايغۇغا
سالاتتى .
سەن بەگىلا يارما ئۇنىڭ ئاۋازى قۇلاق تۈۋىدىلا جاراڭلاپ تۇ-
رىدۇ ، قەيەرگە قېچىپ مۆكۈنسەڭمۇ ، بۇ ئۆزىنىڭ سېھىرلىك كۈچىدىن
ئۆزۈڭنى چەتكە ئالالمايسەن ! لېكىن بۇ يەردە تۇرماي بولمايتى . چۈنكى
باشقىلار ئارىلارغا جىداپ مۇشۇ يەردە تۇرۇۋاتاتتى .
ئۇنىڭدىن باشقا ، ئايىسىنىڭ ئۆتكەن كۈنلەردىكى مەكتۇپلىرىدا
بىرىلگەن ھېلىقى ئىشلار رىشاتنى قىساپ ، ئىسىدىن چىقمايۋاتاتتى ، بۇ
ئىشلار ئۇنىڭدا ئىنسان ئېغىر قايغۇ پەيدا قىلغانىدى ؛ ئۇنىڭ پارە ـ پارە

بولغان يۈرىكى ئەمدى تىنچ بولالمايتتى . قورقۇنچلۇق سىر تۈپەيلىدىن ، ئۇ ھازىر تۇرۇقىدىن ئەڭ يەككە ـ يىگانە بولۇپ قالغان . ئۇنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئارقا ئىشەنچىسى ۋە ئۈمىدى پۈتۈنلەي بەرباد بولغانىدى .

ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەيلا دادىسى كېسىپ قالدى . ئارۇن خاپىلىقراق بولۇشقا ، مۇھىتى ئالماشتۇرۇشقا ، ئۆزىنى يارغانسېرى چوڭقۇر بېسىپ كىرىۋالغان قايغۇ ـ ھەسرەتنى تارقىتىپ چىقىشقا مۇھتاج ئىدى .

بۇ ئارادا ئۆيلەر كۆتۈپ قالغان ئىگىلىرىدىن بىر ـ بىرلەپ ئايرىلىپ ، تىنچ ۋە نورمال تۇرمۇشى ئەسلىگە كەلتۈردى .

ئۇزۇن ئۆتمەي بايئول ئاغرىپ قېلىپ . رىسا سەۋدايى بولۇپ قېلىشقا ئاس قالدى ، ئۇ ، ئۇدا ئون ئىككى كۈن ئۇخلىمىدى .

بالىنىڭ كېسىلى ساقىيىپ قالدى؛ لېكىن ئۇنىڭدا بالام قاچاندا بولمىسۇن بىر كۈنى ئۆلۈپ كېتەرمىكىن ، دېگەن دىشۋارچىلىق بار ئىدى . ئەگەر شۇنداق بولۇپ ، ئۆزى يالغۇز قالسا قانداق قىلىدۇ ؟ ئۇ قانداق بولۇپ قالاركىن ؟ شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭدا يەنە بىر بالام بولسىكەن ، دېگەن ئوي پەيدا بولدى . ئۇزۇن ئۆتمەيلا ، يۈرىكى ئارزۇ ـ ئۈمىد ئوتلىرى يېڭىۋاشتىن يالقۇنلاشقا باشلىدى . ئۇ ئىككى بالىسى بولۇشىنى ، بىر ئوغۇل ، بىر قىزنىڭ ئۆز ئەتراپىدا ئايلىنىپ يۈرۈشىنى چۈشىدىمۇ ئويلايتتى . بۇ خىيال ئۇنى پۈتۈنلەي ئەسىر قىلدى .

لېكىن ، زورلاشنىڭ ھېلىقى ئىشتىن كېيىن ، ئۇ زۇلىس بىلەن بىللە يېتىپ باقمىغانىدى . بۇنداق ئەھۋالدا ، ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش زادىلا مۇمكىن ئەمەس ئىدى . زۇلىسنىڭ ياقتۇرىدىغىنى باشقا ئىككەيلەنكىنى رىسا ئوبدان بىلەتتى . ئۇ زۇلىسنىڭ مۇھەببىتىنى قايتا قوبۇل قىلىش زۆرۈرلۈكىنى ئويلىغىنىدا ، نەپرەتلەنگەنلىكىدىن پۈتۈن ۋۇجۇدى تىترەيتتى ، قاقشايتتى .

ئۇنىڭ يەنە بىرنى تۇغۇش پىكرى ئۇنى تېخىمۇ غەمگە پاتۇردى . ئۇ بۇنىڭ ئۈچۈن ھەممىگە چىداشقا رازى ئىدى . لېكىن ئۇ ئۆز ـ ئۆزىگە ، زۇلىس بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى قانداق قىلىپ ئەسلىگە كەلتۈرمەن ؟ دېگەن سوئالنى قوياتتى . ئەگەر زۇلىس كۆڭلىدىكىنى بىلىۋالسا ،

ئۇ ئىزا ـ نومۇستىن ئۆلەتتى؛ سۈيگىدەك جىلدىن تۇيان رىۋلىدا رىسا بىلەن بىر بولۇش ئىستىكى يوقالغانلىقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

رىسا ئېھتىمال بۇ جىسالدىن ۋاز كېچەر. لېكىن كېچىلىرى جۇشىدىمۇ بىر قىر تۇغۇشى ئويلاتتى. تائولىك كېچىككىنە سىكلىسى بىلەن چىشار دەرىجى تۈۋىدە ئوياۋانغانلىقى كۆرگەندەك بولاتتى، ھەتتا بەزىدە يافەت قىلالماي كارىۋاتتىن جۇشۇپ، ئۇن جىقارماي ئىزدنىڭ جايىنغا كىرىش جىسالىغىمۇ كېلەتتى. ئەمەلىيەتتە، ئۇ ئىككى قدتىم ئوغرىلىقچە زىۋلىن ئۇجلاۋاتقان ئۆينىڭ ئىشىكىگە ياردى؛ لېكىن نومۇس قىلىپ، دەرھال قايتىپ كەلدى.

يارون كەتتى ئانىسى ئۆلدى: رىسانىڭ ئەمدى پىكىر سوراپ مەسلىھەت قىلىشىدىغان ۋە تۈرتكىدىكى سۆزلىرىنى ئېيتىپ سىردىشىدىغان ئادىمىمۇ قالمىدى.

ئاخىر ئۇ، بىكى تۇيۇك قىسىغا يىرىش بىسىگە كەلدى. تووا قىلىش شەكلى بىلەن مەخسەتلىكى سافلاشى شەرت قىلىپ، تۇ خدگىش مەسلىسى ئۇنىڭغا ئىسمافجى تولدى.

ئۇ يارغاندا، تۇب مۇتلىك كۆجەت تىكىلگەن باغچىسىدا ئىسجىل ئوقۇپ ئولتۇراتتى.

بىردەم ئۇ يەر، تۇ يەرتىن ياراڭلاشقاندىن كېيىن، رىسا قىزدرىپ، يانىرىپ ياھاسى تەسلىكتە سۆز باشلىدى:

— تۇب ئەيەندى، مە تووا قىلماقچىمەن. تۇب ھەيران قالدى. كۆزەينەكنى تۇقىرىغىراق ئىتتىرىپ قويۇپ، ئۇنىڭغا زەن قويۇپ قاراپ چىقىپ، كۈلۈپ كەتتى.

— سىزگىچە سىز ۋىجدانىڭىزغا ياپ ھالدا جوڭ گۇناھ ئۆتكۈزمدگەن بولسىڭىز كېرەك.

رىسا ئىجىمۇ ھودۇقۇپ جاۋاب بەردى:

— تۇقسۇ، مەن بىرلا مەسىلە ئۈستىدە سىزنىڭ پىكرىڭىزنى ئالماقچىمەن؛ تۇ، ياھاسى قىسى تولغان... ئىغىر ئىجىسىغا ئەپسىر مەسىلە ئىدى. شۇڭا. تۇ يەردە سىزگە ئىسىسغا جۈرئەت قىلالمايۋاتىمەن.

بۇ ئۆزىنىڭ خۇشامەتلىك قىياپىتىنى بىردىنلا ئۆزگەرتىپ، كاھىشلاردەك تۈس ئالدى:

— ئۇنداق بولىدىكەن، بالام، سىزنىڭ سۆزلىگىنى بوۋا ـ ئىسسىپارخانىغا بېرىپ ئاڭلاي، تۇرۇڭ! — دېدى.

لېكىن ژىنانىڭ مىڭىسىدە تۇيۇقسىزدىن، سۆزلۈك ۋە خىجىل، مۇقەددەس ئىبادەتخانىدا بۇ ئۇيالسىز گەپنى قانداقمۇ ئېغىزدىن چىقىرارمەن، دېگەن ئوي پەيدا بولدى ـ دە، ئىككىلىنىپ ماڭماي تۇرۇپ قالدى:

— بوپ ئەپەندى، مېنىڭچە... مېنىڭچە... مېنىڭچە ھاجەتسىزغۇ دەيمەن... مەن... ئەگەر خالىسىڭىز... دېمەكچى بولغان سۆزلىرىمنى سىزگە مەشەدىلا دەۋەرەي، باكى بولمىسا، قاراڭ، ئاۋۇ شىپاڭغا بېرىپ ئولتۇرايلى.

ئۇلار ئاستا شۇ تەرەپكە قاراپ ماڭدى. رىنا گەپنى قەيەردىن، قانداق باشلاشنى كاللىسىدا پىشۇرۇۋالدى. ئۇلار ئولتۇرۇشتى.

رىنا تولا قىلغاندىكىگە ئوخشاش قىياپەتتە سۆز باشلىدى:

— بوپ ئاتا...

رىنا گېپىنىڭ ئاخىرىنى باياملاي خۇددى تەتە تەكرارلىدى: «بوپ ئاتا...» ئۇ ئالاقزادە بولۇپ، سۆزىنى داۋام قىلالمىدى.

بوپ ئىككى قولىنى قورسىقىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ كۈتمەكتە ئىدى. رىنانىڭ ئوڭايسىزلانغانلىقىنى بىلىپ ئۇنى ئىلھاملاندۇردى:

— ئوھوي، قىزىم، دېگىلى بولمايدىغان نېمە گەپ بار، قېنى جۈرئەتلىكرەك بولۇڭ.

ئۇ بوۋىلىك كىشىنىڭ ھەر قانداق خەۋپ ـ خەتەرگە پەسەنت قىلمىغىنىدەك، قەتئىي نىيەتكە كەلدى:

— بوپ ئاتا، مېنىڭ تەتە بىرىنى تۇغقۇم بارئىدى.

بوپ جاۋاب بەرمىدى، چۈنكى ئۇ ئىشنىڭ نېمىدە ئىكەنلىكىنى چۈشەنمىگەنىدى. رىنا چۈشەندۈرۈپرەك ئېيتىشنى ئويلىسىمۇ، لېكىن

هودۇقۇپ ـ تەمتىرەپ كەتكەنلىكىدىن سۆزىنى قانداق ئىپادىلىشنى بى-
لەلمەي قالدى .

— ھازىر مەن تەكمۇ غېرىبلىق ئىچىدە ياشاۋاتىمەن ؛ دادام بىلەن ئىنىم چىقىشالمايدۇ ؛ ئاپام ئۆلۈپ كەتتى ؛ ئۆيلۈك ئۆيىگە . . . ئۆيلۈك ئۆيىگە . . . — سۆز مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ئۇ تېخىمۇ پەس ئاۋاز بى-لەن سۆزىنى داۋام ئەتتى ، — . . . يېقىندا ئوغلۇممۇ قاتتىق ئاغرىپ تۈ-گەي قالغىلى تاس قالدى ! راست شۇنداق بولغان بولسا ، مەن قانداق قىلار ئىدىم ؟ . . .

رىنا يىغلاپ قالدى . بوت يەنە ھېجىرىسىنى ئاكىرالماي ، كۆز-لىرىنى ئۇنىڭغا تىكتى :

— ئىچىڭلا ئىسسىرىك .

— يەنە بىرنى تۇغسام دەيدىم ، — دېدى رىنا .

بوت دېھقانلار بىلەن قىلچە تارتىنماستىن يۇر يۇرانە قوپال چاق-چاقلارنى قىلىشقا ئادەتلەنگەندى . شۇڭا رىنانىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ مى-يىقىدا كۈلۈپ بېشىنى لىڭشىتىپ :

— لېكىن ، مېنىڭچە بۇ تامامەن ئۆزىڭىزگە باغلىق ! — دەپ جاۋاب بەردى .

رىنا مەيۈس كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭغا تىكىلدى ۋە ئۇيالغىنىدىن گەپلىرىنى قولاشتۇرالماي :

— ئەپسۇسكى . . . ئەپسۇسكى . . . بىلىشىڭىز كېرەك ، ھېلىقى . . . ئۆتكەنكى ئىش ، دېدەك بىلەن بولغان . . . ئۇ ئىشتىن خەۋىرىڭىز بار . . . ئاشۇ ئىشتىن كېيىن . . . مەن ئېرىم بىلەن ، بىر تامامەن . . . بىللە ياتمىدۇق ، — دېدى .

بوت يېزىلاردىكى يىگىت ـ قىزلارنىڭ قالايمىقان ئويۇنى ۋە نورمال بولمىغان مۇناسىۋەتكە ئادەتلىنىپ قالغان بولغاچقا بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ھەيران بولمىدى ؛ ئۇ بىردىنلا بۇ چوكاننىڭ كۆڭلىدىكىنى بى-لىۋالدىم ، دەپ رىناغا قاراپ كۆزىنىڭ قۇيرۇقى بىلەن ئۇنىڭ بەختسىز-لىككە قارىتا ياخشى تەنە بولىدىغانلىقىنى ھەم ھېسداشلىق قىلىدىغانلى-

مسى ىلدۇردى .

— شۇىداق ، هازىر مەں ىۇىۇلەى چۈشەىدىم ، سىرىىك . . . ىەىها ىۇرمۇسىكرىىڭ سىرگە دىلىەسىلىك ئىلىپ كەلگەىلىكىى ىىلـ دىم . سىر ىىحى ىاش ، ىىسىكىر ساغلام ، ىۇ ىۇىۇلەى ىەىىئى ، ىامامەں ىەىىئى ئەهوال .

ئۇىىڭ جىراىىدا ىىرا پوپلىرىغا خاس ىۇرگۈں ، خۇشخۇى خاراكىىر ئەكس ئەىىى ، ئۇ مىىغىدا كۈلۈپ وە رىساىىڭ قولىىى ىوشقىىا ئۇرۇپ ىۇرۇپ :

— ئەمىر ـ مەرۇپ ىوىىچە ىۇىىڭغا ىول قوىۇلىدۇ . ىامامەں بول قوىۇلىدۇ . « شەهواىى هەوەسىىك ىىكاهلىىىس ئارقىلىغلا قاىدۇرۇلۇشىغا رۇخسەت قىلىىدۇ » سىر ىىكاهلاىغاں ، شۇىداق ئەمەسمۇ ؟ ئۇىداق ىولـ غاىدىكىں ، ىۇ قالاىمىقاں مۇىاسىوەت قىلغاىلىق ىولماىدۇ .

ىۇ قىىم رىىا قارىى ىەرەىىڭ سۆرىدىكى ىوشۇرۇں مەىىى ىىـ لەلمىدى ، كىس خۇسىىپ ىىت ـ ىىت ىولۇپ ، ئىرا ىارىىت قىرىرىپ كەىىى ، كۆرلىرىدىں ىاش چىقىت كەىىى :

— ئاھ ! پـوت ئەىەىدى ، سىر ىىمە دەواىىسىر ؟ ىىملەرىى ئويلاواىىسىر ؟ سىرگە قەسەم ئىچىپ ىىرىمەں . . . مەں سىرگە قەسەم ئىچىپ ىىرىمەں . . . — دىدى وە ئۆكسۈپ ىىغلىۋەىىى .

ىوت هاىىلا ـ شاىىلا ئۇىىڭغا ىەسەللى ىەردى :

— ىولدى ، مىىڭ سۆزۈمدە سىزگە ئازار ىىرىدىغاں مەىە ىوق . مەں ىەقەت سىرگە خاقخاق قىلدىم ، ىىەت ساپ ىولسىلا ، ىىرەر ئىغىر خاقچاقىىڭ كاراىىى چاغلىق ، سىر ىۇ ئىىىى ماڭا ىاپشۇرۇڭ : ماڭا ىاپشۇرسىڭىزلا ىولدى . مەں زىۇلىں ئەپەىدى ىىلەں سۆزلىشىپ ىاقاى .

رىىا ىىمە دىىىشىى ىىلمەى قالدى . ئۇ ىۇ خىل ىاراشۇرۇشىىڭ ئەخمەقلىق هەمدە خەىەرلىك ىولىدىغاىلىقىدىں ئەىدىشە قىلىت ، ىوسـ ماقچى ىولغاں ىولسىمۇ ، لىكىں ئىغىز ئىچىشقا ىىىالمىدى .

— رەهمەت سىرگە پوپ ئەپەىدى ، — دىدى ئۇ مۇخىمەل قىلىپ ۋە ئىىىك كىىىپ قالدى .

ىىر ھەپتە ئۆتۈپ كەتتى ، ئۇ كۈنلەرنى غەم تىنىس ۋە بىئاراملىق ئىچىدە ئۆتكۈزدى .

ىىر كۈنى كەچلىك تاماق ۋاقتىدا ، زىۇلس ئۇنىڭغا غەلىتە قاراپ كەتتى ، ئۇنىڭ لەۋلىرىدە تەبەسسۇم ئويناتتى . زىنا بۇ ئۇنىڭ ئادەتتە ئادەمنى ئوىنىغاندا ئادەت بولۇپ قالغان قىياپىتى ئىكەنلىكىنى ئويدان بىلەتتى ، زىۇلس تىجى ئۇنىڭغا تاماقۇللۇق تىلدۇردى . لېكىن سۆزىگە مەسخىرە ئارىلاشقاندى . تاماقتىن كىيىن ئىككىسى ئاروۇن خانىم ھەمىشە ئانىستىغان ھىلىقى ئاق ىىرەكلىك تولدا كىتۋاتاتتى . زىۇلس ئۇنىڭ قۇلىقىغا :

— مۇنداق تولغاندا ، بىر تەتە نۇرۇنقىدەك ئىناق ئۆتىمىز ، — دېدى .

زىنا جاۋاب بەرمىدى . ئۇ تولدىكى سىرتىپ قوىغاندەك تۆت — تۇر ئىسرلارغا نەزەر سالدى . ھارىر ناۋا ئويلار ئۆتۈپ كەتكەنكە ، ئىرلار ئوچۇق كۆرۈنمەي قالغاندى . تۇ ، ناروۇن خانىمنىڭ ئانىستىپ تۇرۇپ قالدۇرغان ئىزى تولۇپ ، ھارىر ئەتتىن كۆتۈرۈلگەن ئەسلىمىدەك ، تارا — تارا تونالماقتا ئىدى . تۈنكىدىن زىنانىڭ تۇرىكى ئاغرىدى ؛ ئۇ ئۆزىنىڭ ھاياتتا تولدىن ئاداشقانلىقى ، كىشىلىك دۇنياسىدا تەككە — تىگانە قالغانلىقى چۈشەندى .

زىۇلس سۆزىنى داۋاملاشتۇردى :

— مەندە مۇشۇ ئارزۇ تار ئىدى . لېكىن سىنى ئۇنىماسمىكىن دەپتىمەن .

كۈن ئولتۇردى . كېچە ئىللىق ھەم جىمجىت ئىدى . زىنانىڭ ئىچى قاتتىق سىقىلىپ تىغلىۋەتكۈسى كەلدى . ئۇ ئەگەر مۇكەدىستىدىغان كىشى تولسا ، كۆڭلىدىكى ھەممە قايغۇ — ھەسرىتىنى ئىتتىقا زارى ئىدى . سۇڭا ئۆزىنى تۇختىتالماي تىغلاپ ، زىۇلسىنىڭ قوىنىغا ئۆزىنى ئاتتى .

زىنا تىغلاتتى . زىۇلس ھەيران قالدى . ئۇ زىنانىڭ چاچلىرىنى سىلا كۆرەتتى . لېكىن ئۆزىنىڭ قوىنىغا تىقىۋالغان تۇرىنى كۆرەلمەيتتى .

رىۋلس رىسا مسى ئەىلا ىاحسى كۆرىدىكەن ، دەب ئوىلاب ، ئۇىىك حىحىعا رورىعا سۆىدى

ئاىسدىں ئۇلار لام ـ جىم دىمەي فاىسى . رىۋلس ىىلله ئۇىىك حا-ىسىگە كىردى وە سۇ كىحە رىسا ىىلەن ىاىمى .

ئۇلارنىك ئەر ـ حوىۇىلۇق مۇىاسوىسى ىۇرۇىعى ئەسلىگە كەل-دى . رىۋلس گەرحە ئۆز مەحىۇرىسسى ئۆىەواىعاىدەك ىولسمۇ ، لىكىں جىں كۆكلىدە ىۇىىكدىں ىىرار ئەمەس ئىدى . رىسا ىولسا ىۇىىكدىں ئاراىلساىى ھەم ىىرگىسەىى . لىكىں ىىر حىل ئىھىساح ىۇىەىلى فوىۇل فىلىسعا مەحىۇر ئىدى . ئۇ ھامىلدار ىولعاىدىں كىسىلا مۇىداق مۇىاسى-ۋەىى ئۆرۈشكە ىەل ىاعلىدى .

لىكىں ئاىحە ئۇرۇں ئۆىمەي ، رىسا ئىرىىك مۇىاسۇەىىكى ھە-رىكەىلىرىىك ئۆىكەىدىكىگە ئوحسىماىدىعاىلىقىى سىرىپ فالدى . ئىھىد-مال ئۇ ىىحمۇ ىەحرىىلىك ىولۇب فالعاں ىولسا كىرەك ، ئۆزىىى ىەك جىلك ىۇىاىى ، رىساعا ىاھاىى ئىھىساىلىق ىىلەن ، حۇددى ئاىسىسعا فىلعاىدەك مۇئامىلە فىلاىى ، ئۇ ئەمدى رىساىك ئۆزىىى ىەىسىى ، ىە-مالال ىۇىىدىعاں ئىرىگە رادى ئوحسماىسى .

ئۇ ئەحەىلىسىپ ، ىوسۇرۇں كۆرەىىى . رىۋلسىك ھەر فىسىم مۇ-ىاسۇەب فىلعاىدا ، ئۆزىگە ىالا ىولۇش ئىمكاىىسسى ىەرمەىلا ، ئۆزىىى ىوحسۇالدىعاىلىقىى ىاھاىى ىىرلا سىرىپ فالدى .

شۇىىك ىىلەن ىىر كىچىسى لەولىرى حۇىلەسكەىدە :

— ىىمە ئۈحۈں ىۇرۇىعىدەك ، فىلچىمۇ فالدۇرماي ىەرمەىسىز ، — دىدى رىسا ئۇىىكعا .

رىۋلىں سوعۇقىىە ھىحىسپ :

— حۇداىا ىوۋا ! ىۇ ، ىالا ىولۇب فالماسلىق ئۈچۈں ـ دە ، — دىدى .

— ىىمە ئۈحۈں سىز ىالا حالىماىسىز ؟ — دىدى رىسا ىىرەب ىۇرۇب .

رىۋلىں ھاك ـ ىاك ىولۇب ىۇرۇب فالدى :

— ھە ؟ نېمە دەۋاتىسەن ؟ ئاتىپ قالدىڭمۇ ؟ يەنە بالا بولسا
دەمسەن ؟ ھەي ! ھەرگىز ئۇنداق قىلمايمەن ! بىز بالىنىڭ غەلۋىسى ئا-
دەمنى كاردىن چىقىرىۋاتىدۇ . ھەممە ئادەم ئۇنىڭ بىلەن بولۇۋاتىدۇ .
بىرمۇنچە پۇل كېتىۋاتىدۇ . شۇ ھالدا يەنە بالا دەمسەن ! خۇدايا توۋا دې-
گىن !

زىيا ئۇنىڭغا مەھكەم يېپىشىۋېلىپ ، ئۇنى قۇچاقلاپ ۋە سۆيۈپ
تۇرۇپ :

— ئاھ ! سىزدىن خۇش بولۇپ كېتەي ، مېنى يەنە بىر بالىغا ئانا
قىلىڭ ، — دېدى پىچىرلاپ .

زۇلىس گويا ئۇنىڭ رىيائكەشلىكىگە ئۇچرىغاندەك چىچىلىپ
كەتتى :

— سەن ئىلىنىپ قاپسەن ! مەن ساڭا ئېيتىپ قويايكى ، بۇنىڭ-
دىن كېيىن مۇنداق سەۋدايىدەك سۆزلىرىڭنى ئىككىنچى قىلغۇچى بولما .

زىيا گەپ قىلمىدى . ئۇنى قىلالىغا خۇشۇرۇش يولى بىلەن ئۆزى
ئارزۇ قىلغان بەختكە ئېرىشىش نىيىتىگە كەلدى .

شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئامال قىلىپ ، زۇلىس بىلەن قۇچاقلىشىش ۋاق-
تىنى ئۇزارتتى ، خۇددى ئويۇن قويغاندەك ئەسەبىلەرچە قىزغىنلىقىنى
ئىپادىلىدى ، ئۇنى مەھكەم قۇچاقلاپ تۇرۇۋالدى . زىيا ھىيلىلىرىنىڭ
ھەممىسىنى ئىشلىتىپ كۆردى ؛ لېكىن زۇلىس باشىس - ئاخىر ئۆزىنى
قاسۇ بىر گىلەپ ، بىر قىسىممۇ ئۆزىنى تۇتۇرۇپ قويمىدى .

ئانا بولۇش كۈچلۈك ئارزۇسى يارغىسىرى ئۇنى ھاياجانلان-
دۇراتتى . ئۇ تېجەرىسىگە قارىماي ، تېجەرىسىدىن قورقماي ، ھەممىنى
قىلىشقا بەل باغلىدى . مۇشۇنداق ئەھۋال ئاستىدا ئۇ يەنە يوپۇق ئىزلەپ
ياردى .

يوپ ئەمدىلا خۇشلۇك يامغىسى تەپ بولغاندى . ياماقىس كېيىن
تۈرىكى ساندىغان بولغاچقا ، تۈرلىرى قىزىرىپ ئولتۇرغاندى . ئۇ زىيا-
نىڭ كىرگەنلىكىنى كۆرۈپ :

— ئىش قانداق بولۇۋاتىدۇ ، — دەپ سورىدى .

ئۇ ئۆتكەنكى كېلىشۈرۈشنىڭ نەتىجىسى قانداق بولغانلىقىنى بى-
لىشكە ئالدىرايتى .

رىسا قەيتى يېنىكە كەلدى ، تۆرەكرادلىك وە تومۇسى بىر
چەتكە قايرىپ قويۇپ :

— ئىرىمنىڭ بالا ياپقۇسى بوقكەن ، — دەپ دەرھال جاۋاب
بەردى .

يوپ بۇ ئىشقا ئىناس قىرىقىپ ، تۇرۇلۇپ ئۇيىگە قاردى . ئۇ
دىن ياردامچىلارغا خاس زور قىزىقىش بىلەن بۇيان ئىچىدىكى
سىرلارنى بىلمەكچى بولدى . بۇ ئۇينىڭ بووا - ئىنىسىبار قىلدۇرۇش
خىزمىتىدىكى ئىچ يۇشۇقىنى چىقىرىدىغان قىسمى ئىدى . ئۇ :

— تۇنى نىمە دېسە بولار ؟ — دەپ سورىدى .

رىسا گەرچە ھەممىنى ئىنىشقا بەل باغلىغان بولسىمۇ ، لېكىن
جۆشەندۈرۈشكە كەلگەندە ئوڭايسىزلىنىپ تۇرۇپ قالدى :

— لېكىن ئۇ . . . ئۇ . . . ئۇ مېنىڭ بەنە تۇغۇشۇمنى خالىماي-
كەن ، — دېدى .

يوپ ئۇينىڭ دېمەكچى بولغىنى جۆشەندى . ئۇ مۇنداق ئىنسلار-
نىڭ ئەھلى ئىدى ؛ ئۇ بەرھىز قىلغان ، ئەمما بەپسى يافىلداپ كەتكەن
ئادەمدەك ، ھەر خىل يارۇك - ئىشىكە ئىنسلارغىچە ، نىرىنى قويماي
سوراپ چىقتى .

يوپ نىرئار ئويلىنىۋېلىپ ، ئاندىن بەمكىن بەلەپپۇر بىلەن ،
خۇددى مول ھوسۇل بىلدىكى مەھسۇلاتنى مۆلچەرلىگەندەك ، رىساغا ئىن-
ناس ئەيراپلىق ، ئەبلىك بەدىنىنى تۇرۇپ بەردى :

— خىسىم يالام ، سىردە پەقەت بىرلا ئامال بار ، سىز ئۇنى بوي-
نىڭىزدا قالغانلىقىغا ئىشەندۈرۈك ، مۇنداق بولغاندا ، ئۇ ، ئىھتىيات قىلما-
دۇ . ئۇ چاغدا سىزنىڭ بوينىڭىزدا راستلا قالىدۇ .

رىسا ئىرا ياريغانلىقىدىن ھەيا تويۇلىرىغىچە قىزىرىپ كەتتى ؛
ئۇ ئىلىپ قالماي ھەممىنى ئىنىقان بولسىمۇ ، بەنە كوجىلاپ :

- ياۋادا . . . ياۋادا ئۇ مېنىڭ سۆزۈمگە ئىشەنمىسىچۇ ؟ — دەپ

سورىدى .
ىوپ كىسلەرىىك روھى ھالىسى ىىلىۋىلىسقا ماھىر ئىدى .
شۇكا :
ـــ سىر ىوىكىردا قالغاىلىقىسى كۆرگەىلا ئادەمگە ئىسسوىرىكَ ،
ھـەممە ىەرگە ىارقىىك ، ئاقىۋەت ئۇىىڭ ئۆرىمۇ ئىشىسپ قالىدۇ . ـــ
دىدى .
ئاىدىں ئۇ گويا ئۆزىىى ئاقلىغاىدەك قوشۇمچە قىلدى :
ـــ ىـۇ سىرىىڭ كىسىلىك ھوقوقىڭىر ، دىىى مەھكىمە ئەر ـ ئا-
ىاللار ئوىىۇرىسىدىكى مۇىاسىۋەىىىكَ پەقەت ىىرلا مەقسەت ئۇچۇں ،ىەىى
بەررەت كۆرۈش ئۇچۇں ىولۇشىغا ىول قوىىدۇ .
رىىا ئۇ ئەىچىل جارىىى ئاڭلاپ ، ىىرىم ئاىدىں كىىں ، زىۇلىىغا
ئۆرىىك ىوىىدا قالغاىلىقىىى ئىىقاىىدى ، رىۇلىں جۆچۈپ كەىى .
ـــ ئۇىداق ئەمەسىۇ ؟ ئۇىداق ىولۇشى مۇمكىں ئەمەس .
رىىا دەرھال ئۇىىڭغا ىوىدا قالغاىلىقىىڭ ئالامەىلىرىىى ئىىى .
لىكىں زىۇلىں ئىسەىمەى :
ـــ ئۇىـداق بـولۇشى مۇمكىں ئەمەس ، كىىں كۆرەرمىر ، ـــ
دىدى ئىسەىچلىك ھالدا .
شۇىىڭدىں كىىں ھەر كۈىى ئەىىگەىدە :
ـــ قاىداق ؟ ـــ دەپ سوراىدىغاں ىولدى .
ـــ بوق ، يەىە كەلمىدى ، ىوىۇمدا قالمىغاں ىولسا ، ئۇ ىىچىمۇ
عەلىە ئىشقۇ ! ـ دەپ جاۋاپ ىىرەىى رىىا .
زىـۇلىىمۇ ىەمىرەپ قالدى ، ئۇىىڭ كۆڭلى عەش ىولاىى ، ھەم
ئۇ ئىستىن ھەىراں ىولاىى ، ئۇ قاىا ـ قاىا :
ـــ ئۇىى ھىچ ئۇقالماى قالدىم . رادى ىىلەلمىدىم جۇمۇ ، مىىى
ئىىىپ ئولتۇرىىمۇ ،ئۇىىڭ قاىداق ىولغاىلىقىىى بەقەت ئۇقمىدىم ! ـــ
دەىىى .
رىـىا ىىر ئاىدىں كىىں ، ئۇ جەۋەرىى ھەممە ىەرگە ىاراىى .
پـەقەت ئۇر ـ جاىىر قىلىش سەۋىىى ىىلەں ئۇ جىل مۇرەككەپ ھەم ىا-

رۇك روھىي ھالىتى ژىلىرىپ گىراۋ خاسىمغا ئىنىمىدى .

رىۋلىس گۇمانسىراپ يۈرگىنىدە ئۆيىگە تەپسىلاشمىدى . كېيىن زىرىككەنلىكىدىن بولدى قىلدى — دە :

— بالا ئۆزى تىلەپ دۇنياغا كەلمىگەن بولدى ، — دېدى .

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ خوتۇنى بىلەن داۋاملىق بىللە يىشۆەردى بولدى .

پوپىنىڭ مۆلچەرلىگەنلىرىنىڭ ھەممىسى بولۇپ ئەمەلگە ئاشتى . راستلا ژىنانىڭ بويىدا قالدى .

تىنا خۇشاللىقىدىن ئەقلىدىن ئازالا دېدى .

ئۇ نامەلۇم ئىللاھنىڭ شەپقىتىگە مىننەتدارلىق بىلدۈرۈش يۈرە-كىدىن ، مەڭگۈ ئۆزىنىڭ پاكلىقىنى ساقلاشقا قەسەم قىلدى . شۇ-نىڭدىن كېيىن ھەر كۈنى كەچتە ، ئۆزىنىڭ ئىشىكىنى مەھكەم تاقىۋالىدى-غان بولدى . ئۇ قايتىدىن ياشىيىشى بەختلىك بولدى . ئۇ ئۆزىنىڭ ئانىسى ئۆلگەندىن كېيىن مۇنجىۋالا بىر قېتىمدىن بىرى بولغانلىقىغا ھەيران قالدى . چۈنكى ئۇ ، ئەمدى ماڭا كۆڭۈل ئارامى بولماي ، دېگەن قاراشتا ئىدى ، ئىككى ئاي بولا - بولمايلا تۇرۇنقى جاراھەتلىرى پۈتۈنلەي سا-قايدى ، قالغانلىرى پەقەت مەيۈسلۈك ، مىسكىنلىك بولۇپ ، ئۇمۇ ئۆزىنىڭ تۇرمۇشىنى يېپيېڭى تۇرغان دەرد - ئەلەم پەردىسىدىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىدى . ئۆزىگە ئەمدى ھېچقانداق ھادىسە چىقمايدىغاندەك تۇيۇلاتتى . بالىلار چوڭ بولسا ، جەرمەن ئۆزىنى ياخشى كۆرىدۇ ؛ ئۇ ئەمدى ئىرىنى دەپ ئىزىراپ چەكمەيدۇ ، ئۆمرىنىڭ ئاخىرىنى ئارامخۇدا ، كۆڭۈلدىكى-دەك ئۆتكۈزىدۇ .

سىيەر ئايلىرىنىڭ ئاخىرىدا ، يېڭى پوپ ئۈچىسىغا يېڭى كى-گىلى بىر ھەپتە بولغان يېڭى كاساپاسى كېيىپ ، رەسمىي خوشلاش-قىلى ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئۆزىنىڭ ئورنىنى باسىدىغان بولسئاك پوپنى تونۇشتۇرغىلى كەلدى . يېڭى كەلگىنى ياشى ياش ، ۋىجىككىنە پوپ ئىدى . ئانچە - مۇنچە لاپ ئۇرۇشلىرى ، ئورا كۆزلىرىنىڭ چورىسى-دىكى قارا داغلاردىن ئۆزىنىڭ ھاللاپلىقى مانا مەن دەپ چىقىپ تۇراتتى .

پــسقەدەم بوب قۇدىرۇىلى ئارىرىغا ئاس بوپ بولۇب بۆىكەلگە-
ىدى .

رــىا ئۇىىڭ كىسپ قالغاىلىقىغا ھەسرەىلەىدى . ىۇ كۆڭۈلچەك ئادەم ئۇىــىڭ چوكاں بولۇسىدىكى ىۇىۇں حەرىاں ىىلەں ئاغلاىغاىدى . ئۇىىڭ ىوسى قىلىپ ىىكاھ ئوقۇغاىمۇ ، پائولىىڭ قىرقىسى چىقىرىپ ، حــوقۇىدۇرغاىمۇ شۇ كىسى ئىدى . ئۇ ئىنۇواں كەىسى ئەسلىگەىدە ، ىكى ىوسىڭ ىوغاں قورسقىسى سۆرەب حاكىرىسىڭ ھوىلا وە ىوللىرىدىں ئۆىكەىدىكى ھالىسى شۇ ھاماں ئىسىگە كىلەىى ؛ ئۇ حۇشحۇي وە ئاسال-مىلىقى ىوق ىولغاحقا ، رىىا ئۇىى ئاقۇرۇپ قالغاىدى .

گەرچە پوپىىڭ مەرىىۇىسى ئۆىكەں ىولسىمۇ ، لىكىں روھى حۇسكۇں ئىدى . ئۇ رىىاغا :

— وىكوب حانىم ، مىىڭ كۆڭلۈم بەك بۇزۇلۇۋاىدۇ ، مىىڭ كۆڭلۈم بەك بۇزۇلۇۋاىدۇ . مەں ىۇ يەردە 18 ىىل ئىشلىدىم . ئاھ ! ىۇ ىىرىىڭ كىرىمى ئاز ، ئاىدىسى كۆپ ئەمەس ، ئەرلىرىىڭ دىىغا ئىسقادى ىوق ، ئاياللىرىچۇ ؟ سىزمۇ ىىلىسىز ، ئەحلاق ىەرىلىسى ئاحسى ئەمەس . قىزلار ىوي قىلماي ىۇزۇپلا قورسقىسى دومىايىپ مەرىەم ئاىا بولۇۋالىدۇ . ئۇلار حىركاوغا كىلىپ ىىكاھ ئوقۇىماىدۇ . سۇكا ىۇ يەرىىڭ مەىحاناق گــۈللىرى [1]ىىڭ قىممىسى ىوق . شۇىداق ىولسىمۇ ، مىىڭ ىۇ يەرگە ئۇسقۇىۇم چۇسۇب قالغاىدى ، — دىدى .

ىكى يوب ىۇ گەىلەرىى ئاڭلاپ ئولتۇرالماي قالدى ، ىۇرلىرى قىراردى ۋە ىۇىۇقسىز سۆز قىسۇردى :

— مەں ىۇ يەردە ىولىدىكەىمەں ، ىۇلارىىڭ ھەممىسى مۇىداق كىسوەرمەىدۇ ، — دىدى .

ئۇ مۇشۇىداق قىىي قىرىق ئالا ئىدى . ئۇ ئۇحسىغا ئاكىر كوىا كاسايا كىسوالغاىدى .

ىكى يوب ئۇىىكغا قىىا ئاقىي . ئۇ كۆڭلى كۆىۈرۈلۈپ قالغاىدا ،

---

① مەىچاىاق گۈلى پاكلىقىىڭ سىمۋولى ، دائىم ىكى كىلىسى ئاسادۇرۇشقا ئىشلىتىل-
دۇ

كىسلەرگە سۇنداق قاراپ قويۇپ .ىكى يوپ :

— ئۆرنكىر كۆرەرسىر ، بوپ ، سىر بۇ ئىشلارىىك ئالدىىى ئالماقچى بولسىڭىر ، بۇنۇڭ راىوىدىكى مۇحلىسلارىىك ھەممىسىى رەىحىر ىىلەن حىسىپ قۇلۇبلىۋەىسىڭىر بولىدۇ ، شۇىداق قىلغاىدىمۇ ، ھىچقاىداق ئۈنۈم ھاسىل قىلغىلى بولمايدۇ ، — دىدى .

ىاش پوپ رەردە ىىلەن :

— قىى ، كىىى كۆرەرمىر ، — دىدى .

ىاساىغاں بوپ ، ىۇرۇں ىاماكىسىى ئاسىا ـ ئاسىا ىارىىپ كۇلۇمسىرەپ ىۇرۇپ :

— ىوپ ، ىىسىڭىر حوكاىغاىسىرى ئىغىر ـ ىىسىق بولۇپ قالدىسىر ، — دىدى ، ـ بۇ ىەحرىىە ىىلەىمۇ مۇىاسىۋەىلىك . سىرگە قالسا ، ئەڭ ئاحىرىدا قالغاں ىىرىەحەە مۇحلىسىمۇ چىركاۋدىں قوغلاپ چىقىرىۋىىىدىغاں ئوحشايسىر ؛ سىردىں ئۈىكدىں ىاشقا ىاحسىلىق كەلمەىدىغاىدەك قىلىدۇ ؛ بۇ ىەردىكى كىسلەر ىەقۋادار ، ئەمما ىەكمۇ چاىاقچى ، بۇىىڭغا سىر دىققەپ قىلارسىر . راسىىى ئىىىسام ، مەں ھەر قىسىم قورسىقى دومسىپ قالغاں قىرىىڭ كىلىپ ىەرىقەىلىرىمى ئاڭلىغىسى ىىلگىسمدە ، ھە ، ئۇ ماڭا ىەىە ىىر مۇحلىسى قوشۇپ ىىرىدىغاں بولدى ، دەپ ئويلاپ ، بۇنۇڭ كۇحۇم ىىلەں ئۈىىك ىوى قىلىشىغا ىاردەملىسىمەں . سۇىى ىىلىڭكى ، ئۇلارىى حاىاق حىقارما دەپ ىوسالمايمىر ، لىكىں سىر ىىگىىى ىىپىپ كىلىپ قىر ىىلەں قوسۇپ قويسىڭىر ، ىىگىپ ئاىا ىولغۇحى قىرىى ىاشلىۋەىمەىدۇ . ئۇلارىىك ىوىىى قىلىپ قويۇڭ ىوپ ، ئۇلارىىك ىوىىى قىلىپ قويۇڭ ، ىاشقا ئىسلار ىىلەں كارىڭىر بولمىسۇں .

— ىىرىىك ئويلىغىسىمىر ىاسقا ـ ىاسقا ئىكەں ، ىالاشقاں ىىلەىمۇ ىىكار ، — دەپ سوغۇققىىە حاۋاپ ىەردى ىىڭى كەلگەں ىوپ .

ىىكى ىوپ ئۆر كەىىىى ئاغرىغا ىەگمەى ماحىاپ كەتتى ، حىركاۋ ئۆىلىرىىك دىرىرىىسىدىں قارىسا دىڭىرىى كۆرگىلى بولىدىغاىلىقى ، ووروىكا سەكىلىلىك ىاغ ـ حىلغىلارىى ، ئۆرىىىك دائىم سۈرە ئوقۇپ ىۇرۇپ ، دىڭىردا كىسواىغاں كىمىگە ىەرەر سالىدىغاىلىقى

سۆزلىدى .

ئىككىلا پوپ حەيرلەشى . بىشغەدەم پوپ رىسالى قۇچاقلاب سۆ-
ىۈپ قويدى . رىسا ىىغلوەىكىلى ياس قالدى .

ىىر ھەپتە ئۆتكەندىن كىيىن ، ئولسئاك پوپ يەنە كەلدى . ئۇ
خۇددى ىىكىدىن پادىشاھنىڭ ئورنىغا ئولتۇرغان شاھزادىدەك ، ئۆزىنىڭ
ئىلىپ ىىرىۋانقان ئىسلاھاتى توغرىسىدا سۆزلىدى .ئاندىن ۋىكوت خا-
ىىمدىن ئىسادەت قىلىدىغان كۆيى ھەرگىز قالماي ىىرىشى ھەمدە ھەر-
قانسى ياىرام كۈيلىرىمۇ خەرمەن ئىسادەىكە قاتىنىشىنى ئىلتىماس قىلدى .

— سىز ىىلەن مەن ، — دىدى ئۇ ، — مۇشۇ يەردىكى باسلام-
چىلار ىىز ئۇ يەرىي ياشقۇرۇشىمىز ھەمدە ئۆرنىمىز ئۆلگە بولۇشىمىز لا-
زىم . ىىز ئىتتىپاقلاشساقلا كۈچىمىز بولىدۇ ، كىشىلەرنىڭ ھۆرمىتىگە
سازاۋەر بولالايمىز ، خىركاۋ ۋە خاكىرىدىكىلەر قول تۇتۇشۇپ ھەم-
كارلاشسا كەپىدىكىلەر ىىرگە توپلۇنىدۇ ھەمدە ىىردىن قورقىدۇ .

رىسانىڭ دىيانىي نامەن ھىسسىياتى چىقىش قىلغان بولۇپ ،
ئۇنىڭ ئىسادى ئادەتتىكى ئائىلىلەرنىڭ ئىسادىغا ئوخشاشلا خىيالى
ئۇس ئالغانىدى ؛ شۇنىڭ ئۈچۈن مۇخلىسلىق مەسئۇلىيىتى ئەپلەپ -
سەپلەپ ئادا قىلىنسىمۇ ، نامەن موناسىۋەتلىك چىغىدا ئۆتكۈزۈپ قالغان
ئادىتى توىىچە قىلغان ئىش ئىدى . ئۇنىڭ دىنى ئىبادىغا كەلسەك ،
دىنى ئىسادىي ئۇ دادىسىنىڭ ئەركىنلىك ئىدىيە پەلسەپىسىنىڭ تەسىرى
ىىلەن ئاللىقاچان يەنە قاپ ئاسمانىڭ قەھرىگە چورۇۋەتكەنىدى .

ىىكى پوپ رىسانىڭ دىنى خەمىيەتنىڭ ئىشلىرىدا مەسئۇلىيىتى
ئاردۇر - كۆپتۇر ئادا قىلۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ، قانائەت ھاسىل قىلغان ،
ئارتۇقچە تەلەپ قويمىغانىدى . لىكىن ، ىىكى كەلگەن پوپ ئۇنىڭ ئال-
دىنقى ئىسادەت كۈيى ئىسادىتكە كەلمىگەنلىكىنى ىىلىپ ، ئەلىازىنى تۇرۇپ
تاپتالاپ ىىسىپ كەلدى .

رىسا دىنى خەمىيەت ىىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنىڭ تۇرۇلۇشى
خالىماي ماقۇل بولدى . لىكىن تۇر - خاتىرە ئۈچۈنلا دەسلەپكى ىىر
تەچچە ھەپتە خىركاۋغا ىىرىپ تۇرۇشىلا كۆڭلىگە پۈكتى .

لېكىن ، ئۇ بەدىرىخى ھالدا جىركاۋغا يارىدىغان ئادىتىنى بىل-
دۇردى ۋە بۇ قېتىم قول ، ئۆكتەم ، ئاۋاق پوپىنىڭ بەشىرىنى قوبۇل
قىلدى . رىتا ئۇنىڭ ئەسەبىيلەرچە چوقۇنغۇچىلاردەك جۇشقۇنلۇقى ۋە
قىزغىنلىقىنى ياقتۇرۇپ قالدى . ئۇ ھەممە ئاياللاردا بولىدىغان دىنىي ھە-
ۋەسنىڭ لىرىكىلىق يارلىرىنى رىتانىڭ قەلبىدىمۇ تىرەيتى . ئۇنىڭ
تەرسالىق بىلەن ئىستىقامىتىنى تەرك ئەتمەيدىغانلىقى ، ئۆرپ - ئادەت ۋە
شەھۋانىي ھەۋەسلەرنى يامان كۆرۈشى ، پانىي ئالەم ئەندىشىلىرىدىن
يىرگىنىشى ، تەڭرىگە سېغىنىشى ، باشلارنىڭ ئادەمگەرچىلىكلىرىگە بول-
غان بىلمىسىرلىكى ، قوپال سۆزلىرى ،ئىگىلمەس - سۇنماس ئىرادىسى
ژىتادا بىر چىل بەسىر قالدۇردى ؛ ژىتا ئۇنى بەرىقەت بولىدا جان پىدا
قىلغۇچىنىڭ ئوبرازى دەپ قارىدى . شۇنىڭ بىلەن دەرد - ئەلەمنى بود-
غىچە يارىغان رىتانى بۇ بالا —— غايىب دۇنيادىن كەلگەن بۇ ئەلچى-
نىڭ ئەسەبىيلەرچە ئېتىقادى ئۆزىگە مەپتۇن قىلىۋالدى .
ئۇ ، رىتانى ئاراپ - ئوقۇبەت ئىچىدە قالغانلارنى قۇتقۇزۇۋالىدى-
غان تەكرى يولغا باشلايدىغانلىقى ، بەفۋادارلىق شادلىقى رىتانى خەر-
مەن خىمىكى قايغۇ - ئەلەملىرىدىن ئادا قىلىدىغانلىقىنى كۆرسەتتى .
زىتا قارىماققا 15 ياشلاردىن ئاشمايدىغان بوبقا ئىتائەت قىلىپ ، توۋا
قىلغاندا ، ھەقىقەتەنمۇ ئۆزىنىڭ رەئىپ ھەم جاكىسلىقىنى ھىس قىلدى .
لېكىن ئۇزۇن ئۆتمەي ، بۇ بوپقا بۈتۈن كەنىتىكى كىشىلەرنىڭ
ھەممىسى ئۆچ بولۇپ كەتتى .
ئۇ ئۆزىگە ئىنتايىن قاتتىق تەلەپ قوياتتى . شۇڭا باشقىلارغىمۇ
قىلچە كەڭ قورساقلىق قىلمايتتى . بولۇپمۇ ئىشق - مۇھەببەتكى ئىشلار
ئۇنىڭ غەزەپ ۋە نەپرىتىنى قوزغايتتى . ئۇ دىن ھارقايقان چاغدا ، دا-
ئىم دىنىي جەمئىيەتنىڭ ئادىتى بويىچە ، زەھەرلىك تىللار بىلەن ئىنتايىن
سىددەتلىك تۈردە ئىشق - مۇھەببەتنى ئەيىبلەيتى ھەممە ئارىلاپ - ئا-
رىلاپ تىرلىق ئاڭلىغۇچىلارغا قاتتىق غەزەپلىنىپ ، شەھۋەتپەرەسلىكنى
سۆكەتتى .ئۇ غەزەپ ئىچىدە سۆزلىگەن ئوبرازلار ئۇنىڭ تىروسىغىمۇ
قاتتىق تەسىر قىلىپ ، ئاچچىقىدىن پۈتۈن ئەزايى غال - غال تىتەپ

كسەىى . ھەىا ىەرىى ىىىپ كسەىى .

باش ىگىىلەر وە قىزلار ، حىركاوىىك ئىچىدە قاش ئىىىپ ، كۆز ىاشلىشىپ ، ئوغرىلىقچە ىىر ـ ىىرىگە قارىشاىى . ىۇنداق ئىشلاردا ئەرل- دىں چاقچاق قىلىشقا ئامراق قىزلار ئىادەت قىلىپ ىولۇپ ، ئۆىگە قاىد- قىچە كۆك رەحىس ىەرىحە كىىۋالغان ىىگىىلەر ۋە قارا ىىلاش ىىد- ىۋالغان حوىۇىلارىىڭ قىشىدا ، ىۇ زالىم كىچىك ىوىىڭ ئالدىراقسانلىقى ئۇسىدە سۆزلىسەىى ، ىەرەپ ـ ىەرەپىس ىارارلىق ىىلدۇرۇشەىى . ىۇنۇں ىىرا ـ كەىىكى ئاما ھاىاحالىىس كەىكەىدى .

كىسلەر ئۆىىڭ ىووا ـ ئىسىعىارحاىىدىكى واقىدا ىە قەدەر رە- ھىمسىز ئىكەىلىكىىى ، كىسلەرىى حارالىعاں واقىسكى قاىىق قوللۇقلۇ- قىنى ئاسرىىس عۇلعۇلا قىلىشاىى . ئۇ قىرلىق ئىىپەت ـ ىوموسىى ساق- لىىمىعاىلارىى ھەرگىزمۇ كەچۈرمەىدىعاىلىقىى ئىىعاں واقىدا ، كۆپچە- لىك ئۇىى مەسخىرە قىلىپ كۈلۈپ كىسەىى . ىازاملىق ئىادەت واقىدا ، كىسلەر ىەرى قىز ـ ىگىىلەرىىك ىەىلا ئورىىدا قىىرلىماى ئولتۇرعاد- لىقى ، ىاشقىلار ىىلەں ىىللە پەىعەمبەر ىوقىچى ئىلىىعا ىارمىعاىلىقىى كۆرگەىدە حىركاوىى ىىشىعا كىىپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كىىسەىى .

ئۇزۇں ئۆىمەى ، كىچىك ىوں قاراۋۇلدا ىۇرعاں كىسى حۇسۇسى ئووحىى سۈزگەىدەك ، ئاشۇ ـ مەشۇقلارىىڭ حىلۇەىە ئۇحرىىسىى پايلاشقا وە ىوسۇشقا ىاردى . ئاىدىىڭ كىچىدە ئۇ ىول ىوىدىكى ئوں ـ حۆىلۈك دوك ـ ىوىلارعا ىىرىپ ، ئۇچرىشواىعاں قىز ـ ىىگىىلەرىى قوغلاىىى .

ىىر قىىم ئۇ ىىر حۇں قىز ـ ىىگىكە ىولۇقۇپ قالدى . ئۇلار ئۇىى كۆرۈپ ىۇرۇپمۇ ىىر ـ ىىرىدىں ئاحرىماى ، ىىر ـ ىىرىىك ىەلل- رىىى قۇچاقلىىىپ ، سۆىۈشكەں ىىى كىىۋەردى .

ـــ ئۇىاىىرلار ، ئەمدى ىەس ! ـــ دەپ وارقىرىدى ىوپ .

ـــ ىوپ ئەپەىدى ، ئۆزىگىزىىك ئىشى ىىلەں ىولۇوىىڭ ، ىۇ ئىشلار سىىر ىىلەں مۇىاسىۋەىىسىز ، ـــ دەپ حاواپ ىەردى ىىگىت قىزد- لىپ قاراپ .

بوپ مالىا باشلارىى ئىلىپ ، باوا ئىلارىى سۈرگەىدەك ئۇلارغا ئاىىى .

ھىلىقى ئىككىسىلەن كۆلگەن بىى قىجىپ كەتىى . لىكىن ، كە- سكى ئىسادەت كۆپى پوپ جىركاودا ئاممىسكى ئالدىدا ئۇلارىىڭ ئىسمىنى ئىلان قىلدى .

شۈنىڭدىن باسلاب بۇ بەردىكى بارلىق بىگىىلەر ئىسادەتكە بارماد- دىغان بولدى .

بوت ھەر بەكشەنبە كۆپى جاگرىغا كىلىپ ، رىسا بىلەن كەجلىك باماقىا بىللە بولاتى . باشقا كۆيلەردىمۇ داوامىلىق كىلىپ ، بۇ ئائال مۇج- لىس بىلەن مۇڭدىشاتى . رىسامۇ ئۇنىڭغا ئوجىساش ، مەنىۋى شەئىلەر توغرىسىدا سۆز بولغاندا ئىساىىى جۇسال بولۇب كىتەتى . دىىى بەس - مۇنازىرىدە ئىشلىسىلدىغان كوپا وە مۇرەككەت بولغان ھەر جىل ئاتالد- غۇلارىى ئومۇمىۈرلۈك ئىگىلىۋالغاىدى .

ئۇ ئىككىسىلەن بارون جانىم ھەمىسە ماگىدىغان ئاق بىرەكلىك بولدا ماگىاج پاراكلىساتى . ئۇلار جرىسوس وە ئۇنىڭ دىن بارقاتقۇجد- لىرى باكى مەرىەم ئانا ھەم دىنى جەمئىيەتسكى ئەولىيالار توغرىسىدا سۆزلىسەتى . ئۇلار كوپا بوبۇشلاردەك مۇڭدىشىپ كىتەتى . بەزىدە ئۇلار ئۆزئارا ئويىۇرىغا قويۇسغان سىرلىق ، ھىكمەتلىك مەسىلىلەرنى مۇزاكىرىلىشىپ بوجاب قىلىساتى . بۇ واقىتا رىسا ئۆزىنى بۇلۇتلار ئىچىدە بەرواز قىلغاندەك ، جىلمۇ جىل شىئىرىي بۇيغۇغا باى مۇلاھىزد- لەرىى قىلاتى . لىكىن بوجۇ ،ئۇ بەلەپىى بىجىمۇ قاتتىق قوياتى . ئۇ جۇددى ئەسەتى ئاقلىغۇچىلاردەك ، چەمبەر شەكلىدىن شۇنىڭغا بەك بولغان كۇۋادرات بۈرىى توغرا تىسقا بىرىشدىغان ماتىماتىكىلاردەك قاتتىق بەلەت قوياتى .

رىۋلىس تىكى كەلگەن بوتىى ئىساتىى ھۆرمەت قىلاتى . ئۇ :

— بۇ بوپ ماگا باھاتىى بىقىپ قالدى . ئۇ رادىيلا مۇرەسسەلەش- مەيدۇ ، — دىگەتى ئاغرىدىى جۇشۇرمەيىنى .

سۇگا ئۇ ئادەتتە بووا قىلىشقا بارغاندا ۋە ئەولىيا بوقىجى ئالغاندا ،

كۆرۈنەرلىك هالدا نەمۇنە بولاسى .

رنۇلس هارىر هەر كۈنى دىگۈدەك گراى فۇرونىللارىنك ئۆىنگە باراسى . ئۇ گراى ىلەن ئوو ئوولاسى . گرافمۇ ئۇنىڭدىن رادىلا ئايرىلـ ماسى . مەىلى بوراں ۋە يامغۇر بولسۇں ، رنۇلس گراى حانىم ىلەن ىللە ئات مىنەىى . گراى :

ــــ ئۇلار ئات مىنشكە مەسانە بولۇب فالدى . بۇ ، ئايالىمنك سالامەىلىكىگە پايدىلىق ، ــ دەىسى .

ىاروں بوىار ئاىلىرىنڭ ئونىۇرىلىرىدا فاىسپ كەلدى . ئۇ ئۆر- گىرىب فالعاں بولۇپ ، فىرىعاں وە ىادىعان ، روهىى حەهەىىن ئىرىلىپ فايغۇدىن فۇنۇلالمىغاىىدى . حۇددى ىىرىەجچە ئايدىن بۇياىقى يالغۇرلۇق ، غىرىلىق ئۇنى ئائىلىنڭ ئىللىغلىقى ، ىىقى كىىىلىرىنىك كۆنۇمچانلىقى وە روهىى حەهەىىكى نەسەللىگە ىىحىمۇ نەشىا فىلغاىدەك ، ئۇ رىىاغا نەكمۇ ئامراق بولۇب كەىكەىدى .

رىسا دادىىغا ىقىىدىن بۇياں ئىدىىىدە بولعاں ئۆرگىرىىلەر- ىى ، ئۆرىىڭ بولىئاك بوب ىلەں بولعاں ىىرىس ـ كىلىشىى وە ئۆرد- ىىك دىىى هەوەىلىرىى نەفەب ئىىمىدى ؛ لىكىن ياروں بۇ بوب ىلەں بۇىحى كۆرۈشكەىدىلا ، يوپ دىىغا ىافماى فالدى .

كەحىە ژىىا دادىىدىن :

ــــ ىىرحە بۇ ئادەم فاىداق ؟ ــــ دەب سورىدى .

ــــ بۇ ئادەمىى دەمىىر ، بۇ يارا فاملاشمىعاں دىىى هۆكۈما ! حەىەرلىك ئادەم ! ــــ دىدى ئۇ .

كىىى ياروں بوىۇش دىهقانلارنىڭ ئاغرىدىن بۇ ياش يوپىك را- لىملىقى وە رەهىمىىرلىكى ، نەىئى فاىۇىىەىكە حىلاپلىق فىلغانلىقى وە ئىىىانلارىنڭ بۇغما حۇسۇىىىگە رىاىكەشلىك فىلىدىغانلىقىى ىلىپ ، ئۇنىڭغا ئۆچ بولۇپ فالدى .

ياروں نەىئەىكە حوفۇىدىعاں بۇرۇىقى نەىلاسويلارىنڭ مۇرىىى ئىدى . ئۇ ىىر حۆب حاىلىغلارىنك جىىىقانلىقىى كۆرگەىدە هاياحانلىـ ماىى .ئوب بۇرەك ياں ئىلاهىحى بولغاحقا كاتولىك دىىى كۆر فارىىد-

دىكى « ىەگرى » ىى ، ىۇررۇئارىسىڭ مۇددىئاسىغا ماس كەلگەں ، جـ
رىسىوس جەمئىسىدىكى دىىدارلارىى رىبانكەشلىكىە عالجىرلىغا وە زالىم
پادىشاھىى فىساس ئىلىس روھىغا ئىگە قىلغاں « ىەگرى » ىى عەرەب
ىىلەں سۆكەىىى . ئۆىىڭ ىەرەرىدىكى « ىەگرى » ئەمەلىيەىە ىارىىشىس
حالىى ىولمىغاں ، چىكى ىوق ، ھەممىگە قادىر « ىاراىقۇچى » ئىدى . لىـ
كىں ىۇ «ىاراىغۇحى » شۇىىڭ ىىلەں ىىر واقىىا ھاىاىلىق ، ىۇر ، رىـ
مىں ، پىكىر ، روھ ، ھاشارەت قاىارلىقلارىىڭ ىىعىدىىى ئىدى . « ىاراىـ
غۇچى » ھەممىى ىاراىغاىلىغى ئۈچۈىلا « ىاراىغۇچى » دەپ ئاىالغاں . ئۇ
ئىرادىدىں چىڭ ، ئىدرەكىسمۇ كەڭ دائىرىلىك . ئۇ پەيىسىڭ ئىھنىاجى وە
ئىلىلىق ئالەمدىكى قۇياش ، ئاى ، ىۇلىۇرلارىىڭ ھەرىكىسگە ماسلىشىپ
چەكىىر ئالەم ىوشلۇقىىڭ ھەممە ىەرەىلىرىدە شەكىلىگە قارىماى ، مەۋـ
سەىىىر ، ئاگىىر ، ئۆرۈلدۈرمەى ھەممىى پەيدا قىلىپ ىۇرىدۇ .

« ىاراىغۇحى » پۈىكۈل كائىناىىڭ ، ىەبىئەىىڭ ىىجلىرىى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ . ئۇ جۇددى دەل ــ دەرەحلەرىىڭ جىچەكلىشى وە مىوە ىەرگىىگە ئوحشاش ، ھاىاىلىق وە ئىدىىىى ىىلدۇرىدۇ .

ىاروں ، كۆپىىس ىەبىئەىىك قاىۇىى ، ىاك ھەم ھۆرمەىكە ساراـ ۋەر ھەرىكەت ، ئۇ ئالەمىىڭ مەڭگۈلۈك ھەم مۇسەھكەم ئىرادىىىى ئىپاـ دىلەىدۇ ، دەب ىوىۇىىى . شۇڭا ھەر قاىىى حاگىرلاردا دىھقاىلارىى « ھاـ ىاب » قا رىىاىكەشلىككە قىلغۇچى ىۇ حاھىل پوپقا قارشى ىۇرۇشقا جىددىى رىغىەىلەىدۇردى .

رىىا ئىساىى قاىغۇرۇب ، ىەگرىگە باش قويدى . دادىىغا ىىـ لىىدى ، لىكىں ىاروں :

ـــ مۇىداق كىشىلەر ىىلەں كۈرەش قىلىش لازىم . ىۇ ىىرىىڭ ھوقۇقىمىز ، شۇىداقلا ىىرىىڭ مەجىۇرىىمىز ، ىۇ جىل كىشىلەردە قىلچە ئادەمگەرچىلىك ىوق ، ـــ دەپ جاواب ىەردى .

ئۇ ئـۇرۇں ، ئـاقــرىــپ كــەىــكــەں چــاجــلىرىــى سىلكىپ ىۇرۇپ ، قايا ــ قايا :

ـــ كىشىلەردە ئادەمگەرچىلىكىس ئەسەر ىوق ؛ ئۇلار ھىچىمىى

بىلمەيدۇ. راست ھېچنېمىنى بىلمەيدۇ. جىمىكى نەرسە ھەققىدە ئېيتىپ قالغاندەك بىلجىرلاۋېرىدۇ؛ بۇ جىن كىشىلەر تەبىئەتكە خىلاپلىق قىلىدۇ، — دېدى.

ئۇ «تەبىئەتكە خىلاپ!» دەپ ۋاقىرىغاندا بۇ گەپ ئۆينىڭ ئاي-رىدىن قارغىغان سۆزدەك چىقتى.

بوب ئۆرنىك رەقىبكە يولۇققانلىقىنى ئوبدان بىلەتتى. لېكىن، جاگرىتى ۋە باش خوجايىن ئابالى ئۆز قولىدا تۇتۇشى زۆرۈر بولغانلىقى ھەمدە ئەڭ ئاخىرقى غەلىبىنى قولغا كەلتۈرۈشكە ئىشەنچىسى بولغىنى ئۈچۈن پۇرسەت كۈتۈۋاتاتتى.

ئۇزۇن ئۆتمەي ئۆينىڭ كاللىسىغا بىر ئوي كەلدى. ئۇ زۇلىن بىلەن زىلىراينىڭ نورمال بولمىغان ئەر - ئايال مۇناسىۋىتى ئويلىمىغان يەردىن سىرىپ قالغاندى، ئەمدى ئۇ ھەر جىل ۋاستىلەر بىلەن ئۇلارنى ئاجرىتىۋېتىش كويىغا چۈشتى.

بىر كۈنى ئۇ زىنانى يوقلاپ باردى، سىرلىق تۈس ئالغان ئۇ-رۇن سۆزلىنىش ئارقىلىق، ئۇنىڭدىن سىرلىشىپ يالىنىپ تۇرۇپ، ئائىلى-دىكى بۇ سىرگىنلىك ئەھۋالىنى تۆكۈپ، ھالاكەتكە تۇرلەنگەن بۇ ئىككىسىنىڭ روھىنى قۇتقۇزۇپ قېلىشىنى تەلەپ قىلدى.

زىنا ئۆينىڭ گېپىنى تىڭشىغاچ ئەلمەي سوراپ بىلىۋالماقچى بولدى. لېكىن ئۇ:

— پۇرسەت يېتىپ كەلمىدى، باب ئارىدا مەن سىزنى يەنە يوقلاپ كېلىمەن، — دەپلا كېتىپ قالدى.

قىش ئاخىرلىشىپ قالدى. سەھرالىقلارنىڭ يىلى بويىچە ئېيتقاندا بۇ، ئىسسىپ قالغان بىر قىش بولدى. ھاۋا نەم، ھەم ئىللىق ئىدى.

بىر نەچچە كۈن بولمايلا توب يەنە كەلدى. ئۇ تومۇقلا قىلىپ، بەزى كىشىلەر ئوتتۇرىسىدا نورمال بولمىغان مۇناسىۋەت بار ئىكەن؛ بۇ كىشىلەر تەرىقەت بويىچە ئېيتقاندا، جەزمەن سوراقسىز قويۇلا-مايدۇ، — دېدى ئۇ يەنە، مۇنداق ئەھۋالنى بىلىدىغان كىشىلەرنىڭ بار-لىقى ئۇسۇل - چارىلەرنى قوللىنىپ ئۇلارنى يوقىتىش مەسئۇلىيىتى بار،

دېدى . ئۇ تۇرغۇلىغان دەيدەيلىك مۇلاھىزىلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇپ بو-
لۇپ ، ئاندىن رىسانىڭ قولىنى تۇتۇپ ، ئۇنىڭغا كۆرۈنى تۇغان ئىنجىس-
سى ، خوشنى يېيىشى ھەمدە ئۆزى بىلەن ھەمكارلىشىشى تەۋسىيە
قىلدى .

بۇ قېتىم رىسا خۇشەندى . لېكىن گەپ قىلمىدى . خۇيكى ئۇ
ئەمدى يىغىغان ئائىلىدە يەنە بىر قېتىم ماجىرا چىقىشىش بەكمۇ قور-
قانى ، سۇكلاسقا يوپنىڭ سۆزنى خۇشەممگەندەك قىياپەتكە كى-
رىۋالدى . بۇ دورەم يوپ ئوخوقسى ئىپسى .

— يىگىت جانىم ، مېنىڭ قىلماقچى بولۇۋاتقان بۇ ئىشىم كى-
شىنى ئارابلاندۇرىدۇ ،لېكىن بۇ مېنىڭ مەسئۇلىيىتىم . مېنىڭ باشقا ئامالىم
يوق . مېنىڭ تۇرغان ئورنۇم ، سىزنىڭ بوسالاندىغان ئىشنى ئاد-
دىيلاشتۇرۇشنىڭ تەلەپ قىلىدۇ . ئىرنگىرنىڭ قۇرۇلى گراۋ جانىم
بىلەن بولغان دوستلۇقنىڭ جىنايەت ئىكەنلىكىنى بىلىشنىڭ كېرەك .

رىسا ئاھانەتكە چىداپ مەيۇس ھالدا بېشىنى ساڭگىلاتتى .
يوپ سۆزنى داۋاملاشتۇردى :

— سىز ھازىر قانداق قىلماقچى بولۇۋاتىسىز ؟
رىسا دۇدۇقلاپ :

— يوپ ئەپەندى ، مېنى نېمە قىل دېمەكچىسىز ؟ — دېدى .

— سىز ئوتتۇرىغا چىقىپ بۇ جىنايى شەھۋانىيلىقنى توسۇشى-
ڭىز لازىم ، — دېدى يوپ قوپاللىق بىلەن جاۋاب بېرىپ .

رىسا يىغلىدى ، ئۇ ئەلەم بىلەن :

— ئۇ بىر دېدەك بىلەن بىرلىشىپ مېنى ئالدىغاندى ؛ لېكىن ، ئۇ
مېنىڭ كېيىمنى ئاڭلىمىدى ، مېنى ياخشى كۆرمەيدىغان بولدى . ئەگەر
مېنىڭ تەلەپلىرىم ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىدەك چىقمىسا ، ئۇ ماڭا قوپاللىق بى-
لەن مۇئامىلە قىلىدۇ . بۇنىڭغا نېمە ئامالىم بار ؟

يوپ تۇغرىدىن - توغرا جاۋاب بەرمەي قاياپ كەيىنى :

— ئۇنداق بولسا سىز سۈكۈت قىلدىڭىز ! ياش ئەگدىڭىز ! بۇ-
نىڭغا قوشۇلدىڭىز ! رىسا قىلغان جىنايەتنى ئۆرنىڭىزنىڭ ئۆيىدە تۇرسا

ئۇنىڭغا بول قويدىڭىز ! خىيالەن سىزنىڭ ئالدىڭىزدا سادىر بولغان ، يىراق سىز كۆرۈپ تۇرۇپ كۆرمەسكە سېلىۋالىسىز ؛ سىز ئۇنىڭ خوتۇ-نىمۇ ؟ خىرىسوسىنىڭ مۇرىتىمۇ ؟ ئانا بولۇپ قالغان ئادەممۇ ؟

رىنا يىغلاپ تۇرۇپ :

— مېنى نېمە قىل دەيسىز ؟ — دېدى .

— نېمىلا قىلسىڭىز ، ھەر ھالدا بۇ خىل رەسۋاچىلىققا يول قوي-غاندىن ياخشىراق بولىدۇ . سىزگە شۇنى ئېيتىپ قوياي ، ھەر نېمە قىلسىڭىز بۇ ئىشتىن ياخشى بولىدۇ ، ئۇنىڭدىن ئاخىرىدا كىشىنىڭ ، بۇ ئىشلار ئائىلىدىن چىقىپ كېتىدۇ — دېدى يوپ خاۋانەن .

— لېكىن ، يوپ ئەپەندى ، مېنىڭ پۇلۇم يوق ، شۇندىقلا ھازىر ئۇيېجىلىك خاتىرىسىمۇ يوق . مېنىڭ دەلىلىم - پاكىتىم بولمىسا ، نېمە دەپ ئاخىرىشىمەن ؟ مېنىڭ مۇنداق قىلىشقا ھوقۇقۇم يوق ، — دېدى ژىنا .

يوپ ئاچچىقىدىن تىرەپ كەينى - دە ، ئورنىدىن تۇرۇپ :

— خانىم ، سىزنىڭ ھەممىنى سىزنىڭ ئاخىرلىقىڭىز ، مەن سىز-نىڭ مۇنداق ئادەم ئىكەنلىكىڭىزنى ئويلىماپتىمەن ، سىز ، نەگىرىنىڭ شەيتىنىگە مۇيەسسەر بولالمايدىكەنسىز ، — دېدى .

رىنا ئۇنىڭ ئالدىدا يىغلاپ ھۆڭكىدى :

— ئاھ ! مەن سىزدىن ئۆتۈنىمەن . مېنى تاشلىۋەتمەڭ ، ماڭا يول كۆرسىتىڭ .

— سىز قۇرۇللى ئەپەندىنىڭ كۆرنى ئېچىپ قويۇڭ ، شۇ يول بىلەن بۇ خىل مۇناسىۋەتنى ئۈزۈۋېتىشىڭىز كېرەك . بۇ ئۇنىڭ ئىشى ، — دېدى يوپ كەسكىن ھالدا .

ژىنا بۇلارنى ئويلىغىنىدا دەھشەتكە چۈشتى :

— ئۇ ئۇلارنى ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ ، يوپ ئەپەندى ! ئۇ چاغدا مەن مەخسەتلىكنى ئاشكارىلىغان خىيانەت ئۆتكۈزىمەن ! ئاھ ! ئۇنداق بولسا بولمايدۇ ! مۇنداق بولمايدۇ !

يوپى ئاڭلاپ تۇيۇقسىز خان - پىنى چىقىپ كەينى - دە ، قولىنى

شىلىپ ئۇنى قارغىلىدەك :

— سىز مۇشۇ رەسۋاچىلىق ۋە جىنايەت ئىچىدە ياشاۋېرىڭ ، سىزنىڭ گۇناھىڭىز ئۇلارنىڭكىدىنمۇ ئېغىر . سىز زىناغا يول قويۇپ بەرگەن جوۋۇنسىز ! مېنىڭ بۇ يەردە تۇرۇشۇمنىڭ ھاجىتى يوق ! — دېدى . يوپ ئەزەپلەنگىنىدىن لاغىلداپ تىترىگەن پىتى پەش قىقىپ كې-تىپ قالدى .

ژىننا ھودۇقۇپ ھالدا سوكۇلداشتى ، يوپقا يول قويۇپ ، ئۇنىڭ دىڭىسىگە كۆيمەكچى بولدى . لېكىن يوپ ئەرپىسى ياسالماي دەسسى ئۆرنىنىڭ بويى بىلەن يەڭ دىگۈدەك كېلىدىغان ھاۋارەڭ كۆينەكنى يۇلاڭلاتقىنىچە كىرىۋەردى .

يوپ ژىيۇلىنىڭ رىشاتىكىنىڭ يىندا دەرەخ يۇپاشقا قوماندانلىق قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى - دە ، سول يەرەپكە بۇرۇلۇپ ، كۆيار ئا-ئىلىسىنىڭ جاگىرىسىنى كىسىپ ئۆتۈپ كەتمەكچى بولدى .

— جانىم ، مەن كىمەي ، سىزگە دەيدىغان باشقا گېپىم يوق ، — دېدى ئۇ تەكرارلاپ .

ئۇ ئۆتىدىغان جاگىرىدىكى ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ، جاگىرىدىكى ۋە ئەتراپىكى قوشىلارنىڭ تىرىپ بالىلىرى قاتتىق ئىت مىرىرىنىڭ ئۆۋۈسى ئەتراپىغا ئولىشۇۋالغانىدى . بۇ بالىلار ئۇن چىغارماستىن قىزىقىپ ھەم جىددىيلىشىپ تىمىسىدۇر بىر يەرسىنى كۆرۈۋاتاتتى . بۇ يەردە يا-رىمۇ ياشلانغۇچ مەكتەپىنىڭ ئوقۇغۇچىسىدەك ، بالىلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا قولىنى ئارقىسىغا تۇتۇپ ، قىزىقىپ بىر يەرسىنى كۆرۈۋاتاتتى . لېكىن ئۇ ، يوپنىڭ كېلىۋاتقىنىنى سىرانىس كۆرۈپلا ، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ قىلىنىش ، ئامالىنىش قېچىپ ئۆرنى جەڭگە ئالدى . زىنا ئۇنىڭغا يالۋۇرۇپ كېلىۋاتاتتى :

— ماڭا بىرەججە كۆنلۈك سۈرۈك بېرىڭ ، يوپ ئەپەندى ! سىز يەنە بىر قىسىم كېلىڭ ، ئۇ چاغدا سىزگە نىمە قىلىدىغانلىقىمنى ، نىمگە يەنىرلانغانلىقىمنى ئېيتىپ بېرىمەن ؛ ئاندىن يەنە بىر مەسلىھەتلىشەيلى .

شۇ ئارىلىقتا ئۇلار بالىلارنىڭ يېنىغا كېلىپ قالدى ؛ يوپ با-

لىلارىى سوٴىحۋالا فىرىعوٴرعاں ىەرىسىسلڭ ىىمە ئىكەىلىكىسى كوٴرۇٮ ىاۋ-
ماقچى ىولوٴٮ ىىعى ىاردى . ئەسلىدە هىلىعى قاىحىق كوٴچوٴكلەواىاىسى .
ئوٴوىدا ىەش كوٴچوٴك ئاىىسىسىڭ ئەىراىىدا مىدىرلاىىسى . ئىىسىڭ هالى
قالمىعاچقا ، ىاىپاشلاپ ىىسۋالعاں ىولوٴپ ، كوٴچوٴكلىرىى ئاىىلىق مىهرى
ىىلەں ىالاىسى . ىوٴپىىڭ ئىڭىسىپ قارىشىعا قاىحىق ىەدىىسى روٴسلاٮ
ئالىىچى كوٴچوٴكىى ىوٴعدى ، ىوٴ حاعدا ىالىلا حوٴشاللىقىدىں قىں - قىىعا
ىاىماى ، چاۋاك چىلىسىپ :
— ىەىە ىىرىى ىوٴعدى ، ىەىە ىىرىى ! — دەپ ىوۋلاشىى .
ىالىلارىىڭ ىەرەرىدە ىوٴ ىاهاىسى قىرىق ىاماشا ئىدى . ىەىئىى
قىرىق ىاماشا ىولوٴپ ىوٴىوٴلعاىدىں ىاشقا ، ئوٴلاردا هىچىىر ىىهاىا ئوى -
پىكىرلەر ىوق ئىدى ، ئوٴلارىىڭ ىەرەرىدە كوٴچوٴكلارىىڭ ىوٴعوٴلعاىلىقى
ساىىقىدىں ئاىرىلعاں ئالمىىڭ ىەرگە چوٴشكىىدەكلا ىىر ئىش ئىدى .
ىولىئاك ىوٮ دەسلەٮ هەىراں ىولوٴٮ ىوٴروٴپ قالدى . ئاىدىں
سەىراىى ئوٴرلىدى - دە ، كوٴىلوٴكى ىىلەں ىالىلارىىڭ ىىىعا قاىىق ئوٴ-
روٴشقا ىاشلىدى . ىا كىچىكلەر قورقوٴٮ كىىىپ ىاىراقشىپ قىچىپ كى-
ىشىى ؛ ئاحىر ىوٮ كوٴچوٴكلەواىقاں قاىحىقىڭ ئالدىدا ئوٴرى ىالعوٴز
قالدى . قاىحىق ئورىىدىں ىوٴرىمەں ، دەٮ ىىركىىەىىى . لىكىں ىوٮ ئوٴ-
رىىى ىوٴىالماى ، ئىىى ئورىىدىں ىوٴرماىىا ، شوٴ حاىىدا ئوٴروٴٮ ئوٴلىوٴروٴ-
وەىمەكچى ىولدى . ئىٮ رەىحىر ىىلەں ىاعلاپ قوٴىوٴلعاچقا ، قاچالماى ىا-
ىاق رەرىىىدىں ئوٴرىىى هەر ىەرەپكە ئىىىپ ، ئىچىىشلىق هالدا ىالە
قىلدى . ىوٴىىڭ كوٴىلوٴكى سوٴىوٴٮ كەىىى . قوٴروٴق قول قالعاں ىوٮ
ئىىى حىمىر قىلىۋىىش ئوىى ىىلەں دەسسەٮ چەىلەپ ىىپىپ كەىىى ،
ئوٴىىىڭ ىاىقى ئاىىدا ، ئاحىرقى ىىر كوٴچوٴكمو قورساقىى چوٴشىى ،
قاىحىق قاىعا مىلەىگەں هالدا كوٴرىىى ئاحالماى عىڭشىپ ، ئەمچەك ئىر-
دەۋاىقاں كوٴچوٴكلارىىڭ ئوىىوٴرىىدا ىىرەپ ىوٴراىىى ، ىوٮ ئاحىرقى
قىىم كىلىشوٴروٴٮ ىىرىى ىىپۋىدى ، قاىحىق شوٴ ىەردىلا حاں ئوٴردى .
رىىا قىچىپ كەىىى . لىكىں ىىرسى ىوٴىوٴقىىر ىوٴپىىڭ گىلىىى
سىقىى - دە ، ىىر كاچاٮ ىىلەں ئوٴىىىڭ ىىشىدىكى ئوٴچ قىرلىق ىوٴسمى-

سىنى ئۇچۇرۇۋەتتى ؛ ئىسانىس غەزەپلەنگەن يارون ئۇنى زىشانىكا ئىشى-
كىنىڭ ئالدىغىچە سۆرەپ بېرىپ ، چوڭ يولغا چۆرۈۋەتتى .

لېكىن ئەپەندى تۇرۇلۇپ قاراپ ، قىزى زىشانىڭ كۈچۈكلار ئا-
رىسىدا ئولتۇرۇپ يىغلىغان پىتى كۈچۈكلەرنى ئېتىكىگە سېلىۋالغانلىقىنى
كۆردى . ئۇ قوللىرىنى شىلتىپ قىزىنىڭ يېنىغا پالاقلاپ كەلدى ـ دە ،
وارقىراپ كەتتى :

— بۇ ئەبلەخنى كۆردىڭمۇ ، بۇ مۇناپىقنى كۆردىڭمۇ ، ئۇ-
چىسىغا پەرىغەن تونى كىيىۋالغان بۇ ئىبلاسنى كۆرۈڭ ! ئۇنى ئەمدى
چۈشەنگەنسىز ؟

حاكىرىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى تىنىپ كېلىپ ، قانغا مىلىنىپ ياتقان
قانچىقنى كۆردى . كۆيار چوڭ ئانا خورسىنىپ تۇرۇپ :

— مۇنداقمۇ ناۋۇر ئادەم بولىدىكەنا ؟ — دېدى .

زىشا ھېلىقى يەنە كۈچۈكنى تىقىۋالماقچى بولۇپ ، ئېتىكىگە
سېلىۋالدى .

زىشانىڭ ئۆيدىكىلەر كۈچۈكلارنى كالا سۈتى بىلەن باقتى .
ئۈچ كۈچۈك ئەتىسىلا ئۆلۈپ قالدى . ئىككى يوغان قانچىقنى بىرى يا-
تىمەن ، دەپ سىمون بوۋاينىڭ بارمىغان يېرى قالمىدى . ئاقىۋەت بۇمۇ
بولىدۇ ، دەپ ئىككى يوغان مۈشۈكنى بىرى تېپىپ كەلدى . شۇ ئارىدا
قالغان ئۈچ كۈچۈك ئۆلۈپ قالدى . قېپقالغان بىردىنبىر كۈچۈكنى چىشى
مۈشۈككە قوشۇپ قويۇۋىدى ، مۈشۈك بۇ يېتىم كۈچۈكنى بالا قىلىپ ،
ئاق سۈتىدە باقتى .

كۈچۈكنىڭ مۈشۈكنى كۆپ ئېمىپ ماغدۇرىنى كەتكۈزۈپ قوي-
ماسلىقى ئۈچۈن ، ئىككى ھەپتىدىن كېيىن كۈچۈك ئايرىۋېتىلدى . زىشا
ئېمىزگۈگە سۈت قۇيۇپ شۇنىڭدا باقتى . كۈچۈككە « دو دو »[1] دەپ
ئات قويغانىدى . يارون ئۇنىڭغا « تۇشا »[2] دېگەن ئاتنى قويىمىز ، دەپ
تۇرۇۋالدى .

① دو دو — خەنزۇ تىلىدا بۇ سۆز « جىق » دېگەن مەنىدە
② تۇشا — خەنزۇ تىلىدا بۇ سۆز « قىرغىن » دېگەن مەنىدە

يوپ فابا كەلمىدى ، لىكىن كىينكى بىر بەكشەنبە كۈنى ۋەر ئىسقاندا ، ھاگرىدىكىلەرنى فارعاپ ، بىللاپ كەننى ۋە ھىمىكى ئامان كىسەللەرنى رەھىمسىزلىك بىلەن يوقسەن ، ئارونى كانولىك دىسدىن چىقىرىۋىد- ىمەن ، دەپ بەھدىت سالدى . بەسئىكى ئارون يۇنىڭغا كۈلۈپ قويدى ؛ شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىسا يوپ بەنە ژنۇلىس بىكى ئار سېبۋاپىۇ ، دەپ سۆز - ھۆچەك ئارقسىپ ، ئۇنىڭغا ئاسىرىس ھۇجۇم ئاشلىدى . يۇنى ئاگلىغان ونكونىنىڭ فاسى ئاچچىقى كەلدى ، ئەمما چاوىسىنىڭ چىغا بىسلىسدىن ھەۋپىسرەپ ، ئەزىپىنى ئىچىگە سىكدۇرۇشكە مەجبۇر يولدى .

شۇنىكدىن ئاشلاپ ھەر قېتىم ۋەر ئىسقاندا ، يوپ ئۆزىنىڭ ئۆچ ئېلىش نىيىتى سۆزلىمەي فالماسى ، نەگرىنىڭ جارالاندىغان ۋاقتى كېلەلدى ، يۇنىڭدىن ھىمىكى رەقىبلىرىم قىچىپ قۇيۇلالماندۇ ، دىگەننى بىشارەت قىلاتتى .

ژنۇلىس ئىستكويغا ھۆرمەت — ئېھتىرام بىلەن قاسى قىلىپ بىر پارچە ھەت ئاردى . يولسىئاك يوپ ۋەرنىپىسدىن ئىلىپ ئاشلىنىش خەۋپى ئاستىدا ، يۇ يوغرىدا قاپا ئىغىر ئاچمىدى .

كىشىلەر ھەر دائىم ئۇنىڭ چوڭ - چوڭ قەدەم ئاسلاپ ، ئىسانىس جىددىيلەشكەن ھالدا ئۇيانقى - بۇيانقا مىكىپ ، سەبلە قىلىپ يۇرگە- نىنى كۆرەتتى . رىلىرنا بىلەن رىۇلىس ھەرقېتىم ئائىلىق سىرىغا چىقـ- قاندا ، ھامان ئۇنىڭ بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالاتتى . بەزىدە ئۇنى بىرافىس كۆرۈپ قالاتتى . جەت - دالىلاردا ئاكى ئارىنىڭ يولىرىدا ئۇ جۇددى بىر قارا جىكىسكە ئوجشاش كۆرۈنەتتى . بەزىدە ئۇلار ئار جىلغىلاردىن ئۆت- كەندە ، ئۇنىڭ ئىجىل ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆرەتتى . يۇنداق چاغلاردا ئۇ- نىڭ نىيدىن ئۆتمەسلىك ئۆچۈن ، ئىنىسنىڭ يېشىنى يۇراپ كىسىپ قالاتتى .

ئاھار كىلىپ ، ئۇلارنىڭ مۇھەببەت ھەۋەسلىرى يىجىمۇ قوزغىلىپ كەتكەندى . ھەركۈنى گاھ يۇ يەردە ، گاھ ئۇ يەردە يۇرەتتى . ئائىلىق يۇرۇپ يېتىھان جاي ئىيپۇلىپ ، بىر - بىرىگە چاپلىشىپ كىتسەتتى .

لىكى دەرەخلەرنىڭ يوپۇرماقلىرى تېخى شالاڭ، چۆپلۈكمۇ رەڭ
بولغانلىقى، ئۇلار يار كۆيلىرىدىكىدەك، ئورمانلارنىڭ ئىچىگە كىرىۋې-
لىپ، ئۆزلىرىنى يوشۇرالمايتى. خەۋپنىڭ كۆرۈنگە خۇشۇپ قالماسلىق
ئۈچۈن، ئۇلار دائىم ۋوكوت يېنىدىكى ئۆستەڭ ئۆستىدىكى قونچىلار دەم ئال-
دىغان كىچىككىنە ئۆيدە مەخپىي ئۇچرىشىپ تۇراتتى. بۇ باغاچ ئۆينى
تۆپىگىلى بولاتتى. بۇ ئۆي ئۆيەن يىلى كۈزدىن باشلاپ مۇشۇ بەرگە
يوشۇرۇپ قويۇلغانىدى.
بۇ باغاچ ئۆي تۆپەشكە ئاسان بولسۇن ئۈچۈن، ئالەكسىنىڭ
ئۆستىگە ئورۇنلاشتۇرۇلغان بولۇپ، دۆڭنىڭ ئۆستىدە بەيھا قەد كۆتۈ-
رۈپ تۇراتتى. ئۆينىڭ يار يېقەن بولغان ئارىلىقى تەخمىنەن 500 مېتىر-
دەك كېلەتتى، خىلغىدىن دۆڭنىڭ ئۆستىگە يېڭى كەلگەن ياپپاش يار يار
ئىدى. ئۇلار ھەر ئىھتىمالغا قارشى بۇ باغاچ ئۆيگە يېقىنلاشماتتى.
چۈنكى بۇ باغاچ ئۆي ئىگىردە بولغاچقا، يۇيۇن دالا كۆزگە تاشلىنىپ
تۇراتتى؛ ئىككى ئاينى ئۆينىڭ تاغچىغا تاغلاپ قوياتتى. ئاتلار ئۇ يەردە
ئىگىلىرى پۇخادىن چىققىچە تاغلىنىپ تۇراتتى.
بىر كۈنى ئۇلار بۇ ئۆيدىن ئايرىلغاندا، يولنىڭ يوپىنىڭ باغ
باغرىدىكى قېلىن ئوت - چۆپلەر ئارىسىدا يوشۇرۇنۇپ تۇرغانلىقىنى كۆ-
رۈپ قالدى.
— بۇنىڭدىن كېيىن ئاتلارنى خىلغىدا قويايلى، بولمىسا ياشقىلار
بىراقىنلا كۆرۈپ قالىدىكەن، — دېدى رىۋۇلىس زېلىنرىياغا.
شۇنىڭدىن باشلاپ، ئۇلار ئاتلارنى چاتقاللار ئۆسۈپ كەتكەن
ئويمانلىققا تاغلاپ قويىدىغان بولدى.
بىر كۈنى كەچكە يېقىن ئۇلار قايتىپ لاۋرىيىت خاكىرىيىغا يار-
غاندا — گراف ئۇلارنى كەچلىك تاماققا كۈتۈۋاتاتتى — ئۇ يەردىن
چىققۇاتقان ئىسۋوان بويى يېقەن دوقۇرۇشۇپ قالدى. ئۇ، يول بېرىپ
ئۆرۈنى چەتكە ئالدى ۋە بېشىنى ئىگىپ سالام بەردى.
ئۇلارنىڭ يۈرىكى جىغىلداپ كەتتى، ئەمما بۇ ئىش دەرھاللا
ئۇنتۇلۇپ قالدى.

ماى ئابلرٮسڭ ٮاشلرى ئىدى . ٮر كۈٮى حۆشٮں كٮس ،
سرٮا فاٮسو ٮوراں حٮفواٮاٮى . رٮسا مەشٮسڭ ٮسدا كٮاب كۆرۈوا-
ٮاٮى . دٮرٮردٮں فۈروٮلى گرافٮسڭ پالافلاپ كٮرٮۋاٮعاٮلٮفغا كۆرى
حۆشى — دە ، كۆٮۆلمگەں ٮرەر ئٮس سادٮر ٮولعاں ئوحشاٮدۇ دٮگەں
ٮەرگە كەلدى .

ژٮسا ئٮسٮك ٮالٮحاٮدٮں جۆشۆپ ، ئۈٮسڭ ٮلەں كۆرۈشى .

رٮسا ئۈٮسڭ ئالدٮعا كەلگەٮدە ، ئۈٮى راسٮس ساراڭ ٮولۇپ فال-
عاٮمكٮں ، دەب فالدى . جۆٮكى گراو ئادەٮە ئۆٮدە كٮسدٮعاں جوڭ
ٮرە مالحسى ، ئوو كٮسمٮى كٮسۋالعاں ٮولۇپ ، ٮۆرى ٮاٮارعاں ،
ئەسلدٮكى فٮٮعرٮل ٮرٮسگە ٮولٮمۇ ماسلاشعاں فرعۇح سافال - ٮۇ-
رۇٮلرى شۇ ٮاٮا كۆٮۆپ كەٮكەٮدەك ئٮدى . ئۈٮسڭ كۆرلرى دەھسەد-
لٮك ٮولۇب ، كۆر فارٮچۇفى ٮماى ٮلدٮرلاٮى ، حاں - ٮى حٮعاد-
لٮعى ئٮادٮلٮەٮى .

— حوٮۇٮۇم ٮٮرٮكٮدٮمۇ ؟ — دەب سورٮدى ئۇ ئۆرٮى ٮوفاد-
ماں هالدا .

— كەلمدى ، ٮۆگۈں مەں ئۈٮى كۆرمدٮم ، — دٮدى رٮسا
ٮەمسرٮگەں هالدا .

گراو ٮۇٮلرٮسڭ حٮى فالٮمعاٮدەك ئولٮۇرۇب فالدى . مالحد-
سٮى ئٮلٮوسٮب ، ٮاعلٮعى ٮلەں ماڭلٮسى ئٮحسارسر هالدا فاٮا - فاٮا
سۆرٮى . ئاٮدٮں ئورٮدٮں ٮۇرۇپ ، فەلٮدٮكى فاٮسو دەرد - ئەلەملد-
رٮى ئۈٮٮڭعا ٮۆكمەكجى ٮولعاٮدەك فوللرٮى كٮرٮپ ، ئاعزٮى ئٮحٮپ ،
رٮساعا فاراب ماڭدى . لٮكٮں ٮەٮە سابٮدە ٮوحٮاب ، ئۈٮٮڭعا فادٮلٮپ
فاراب ، حۇددى حۆٮلٮگەٮدەك ئۆر ئۆرٮگە سۆرلٮدى :

— لٮكٮں ، سٮرٮڭ ئٮرٮڭٮر . . . سٮرمۇ - رە . . .

ئۇ شۇ گەپٮى دەب ، دٮڭٮر ٮوٮعا فاراب ٮۇرۇپ كەٮى .

رٮسا ئۈٮى ٮوسۇوٮلٮں ٮٮسدە ئۈٮسڭ كەٮدٮں ٮۆگۈرۈپ جا-
فرٮدى وە ٮلٮدى .

رٮسا فورفۇب كەٮكەٮلٮكٮدٮں حافلداب ٮرەپ

كەينى، ئىچىدە. «ئۇ ھەممىنى بىلىپ بوپتۇ! لېكىن ئۇ نېمىش قىلىد- ىغاندۇ؟ ئاھ! ئۇلارنى تاپالمىسكەن!» دېدى.

زىنا ئۇيقىغا پېتەلمىدى. رىنانىڭ سۆزى ئۇيقىغا كار قىلـ- مايتى. ئۇ، ئۆزىگە ئىشەنچىسى باردەك، قىلچە ئىككىلەنمەي ئۇچقاندەك كېتىۋاتاتتى. ئۇ، سۇلۇق جىلغىلاردىن، قۇمۇشلۇقلاردىن ئۆتۈپ، يار- نىڭ ئۈستىگە چىقتى.

رىنا دەرەخلەر تىكىلگەن دۆڭنىڭ تۆپىسىدە، ئۇزاقچە ئۇيقىغا قاراپ تۇردى. ئۇنىڭ قارىسى كۆزدىن يۈتكەندە، خاۋاتىرلەنگەن ھالدا ئۆيىگە ياندى.

گراي ئۆڭ تەرەپكە بۇرۇلۇپ يۈگۈردى. ساۋقۇن بىلىپ تۇرغان دېڭىز دەھشەتلىك دولقۇنلارنى پەيدا قىلاتتى؛ توپ - توپ بۇلۇتلار كۆك قەھرىدىن ئۇچۇپ كېلەتتى. بوران غەرەپ تىلەن ھۆركىرەيتتى. چۆپلەرنى ئۇچۇرۇپ، مايسىلارنى ياتقۇزماقتا ئىدى. توپ - توپ بېلىقچى دېڭىز دولقۇنلىرىدەك بىر كۆتۈرۈلۈپ - بىر پەسلەپ بورانلارغا پەروا قىلماي، جوڭ قورۇقلۇققا قاراپ ئۇچۇپ كېلەتتى.

جوڭ - جوڭ يامغۇر تامچىلىرى گرايىنىڭ يۈزلىرىگە ئۇرۇلاتتى. ئۇنىڭ مەڭزىلىرى ۋە ساقال - بۇرۇتلىرىدا ئۈنچىدەك يامغۇر تامچىلىرى ئېسىلىپ تۇراتتى. يامغۇر ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدىلا شارىلدايتتى. يۈرىكى گۆپۈلدەپ سوقاتتى.

ئاۋۇ تەرەپتە ئۇنىڭ ئالدىدىكى ۋوكۇپ باغ جىلغىسى تۇمان قاپلىنىۋالغانىدى. ئەتراپقا قارىسا، قوي قوتىسى ۋە قوي قوتىسى يېنىدىكى قويچىلارنىڭ ياغاچ ئۆيىلا كۆرۈنەتتى. ئىككى ئات يېتىلىدىغان ئۆينىڭ بېغىچىغا باغلاقلىق تۇراتتى. بۇنداق بوران - يامغۇرلۇق كۈندە ئۇنىڭ كۆڭلى قانداقمۇ تىنسۇن؟

گراي باغلاقلىق تۇرغان ئىككى ئاتنى كۆرۈپ، تەرگە پاتتى. ئاتنى يەر تىترىلاپ ئالغا ئىلگىرىلىدى. پۈتۈن تېنىنى لايغا مىلىگەن، بېشىغا تېرە مالخاي كىيىۋالغان بۇ سىپالاي مەخلۇق ئەنەنى جىسىغا ئوت- سىناتتى. ئۇ ئالغۇر خوقچىسىپ تۇرغان ياغاچ ئۆينىڭ ئىشىكىگە ياردى ۋە

ئۆي ئىچىدىكىلەرنىڭ يوچۇقنى ئۆرنى كۆرۈپ قالماسلىقى ئۈچۈن ، ياغاچ ئۆينىڭ ئاستىغا كىرىۋالدى .

ئاتلار ئۆينى كۆرۈپ ئۈركۈپ كەتتى . ئۇ يېنىدىكى قەلەمتىراچ بىلەن ئاتلارنىڭ چۇلۋۇرىنى بىلىندۈرمەي كېسىۋەتتى . بۇ چاغدا تۇيۇقسىز كەلگەن شىددەتلىك بوران ۋە مۆلدۈر ئۆينىڭ تاملىرىغا ئۇرۇلۇپ ، ياغاچ ئۆي غالتەك ئۈستىدە لىڭشىپ كەتتى . ئاتلار ئۈركۈپ قېچىپ كەتتى .

گراف ئۆرنى رۇسلاپ ، ئىشىكنىڭ يوچۇقىنى ماردى .

ئۇ تىمتاسدۇر كۈتكەندەك ، قىمىر قىلماتتى . خېلى ئۇرۇنۇپ كىيىن ئۇ ، ئورنىدىن تۇردى . ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنى پاتقاققا مىلەنگەنىدى . ئۇ ئەرپىنگە پاتلىماي ئىشىكنى سىرتىن رەتلەپ ئۆينىڭ ياغىچىنى تۇتۇپ تۇرۇپ ، كىچىك ياغاچ ئۆينى ياچاق ـ پاچاق قىلىپ تاشلىۋىتىدىغاندەك پۈتۈن كۈچى بىلەن سىلكىدى . ئۇ تىرىشىپ ئۆينىڭ تىر ياغىچىنى قوچاقلىۋېلىپ ئۆكۈز هاروا سۆرىگەندەك ، قاۋۇل بەستىنى ئېگىپ دىمىنى ئىچىگە يۇتۇپ تۇرۇپ ، بار كۈچى بىلەن تىرلا كۈچەپ ، قورغىلىدىغان بۇ ئۆينى ئىچىدىكى ئاشىق ـ مەشۇقلار بىلەن قوشۇپ تىك قىيادىكى تاپتاشقا سۆرەپ كەلدى .

ئۆينىڭ ئىچىدىكىلەر ئۆينىڭ تاختايلىرىنى مۇشلاپ ، ۋارقىرىشىپ كەتتى . ئۇلار نېمە ئىش بولۇۋاتقانلىقىنى چۈشەنمەيتتى .

گراف ياغاچ ئۆينى ياتۇلۇققا سۆرەپ كېلىپ قولىنى بوشاتتىدى . بۇ چاغدا ئۆي ياتۇلۇقتىن دومىلاپ جىلغىغا چۈشۈپ كەتتى . ياغاچ ئۆي خۇددى ئۈركۈپ قاچقان ياۋايى هايۋاندەك ، ئۇرۇلۇپ ـ سوقۇلۇپ ، توساللۇقسىز هالدا تۆۋەنگە دومىلىدى . سۇنۇقتى پارچىسىرى تىرقىلىپ ياغاچلىرى ئەرلەرگە سوقۇلاتتى .

ياغ ئۆكتۈرىدە ماكان تۇتقان تىر قەلەندەر قىلىقى ياغاچ ئۆينىڭ ئۆز ئۈستىدىن ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى كۆردى ؛ ئۇنىڭ ئىچىدىن چىققان دەھشەتلىك قىيا ـ چىيانى ئاڭلىدى .

تۇيۇقسىز قىلىقى ياغاچ ئۆينىڭ تىر غالتىكى چىقىپ كېتىپ ،

ئۆي ىىر ىەرەپكە ئۆرۈلدى وە ىەئەىى ىەل ىوبىەك ، ىۈوىدىں فومۇرۇل۔
عاں ئۆىدەك ، ىاع ئۈىىدىں دومىلاب حۈشى . ئۇ دومىلاب ئوبماىعا
كەلگەىدە ، ىىر فاكعىپ ىاى سەكلىدە ئىگىر كۆىۈرۈلدى ـ دە ، حىلعىعا
حۈسۈب ، حىعىلعاں ىۇحۇمدەك ىاحاق ـ ىاچاق ىولۇب كەىى .

ىاعاچ ئۆي ىاشعا ىىگىپ ىاحافلىىپ كەىى ، ىاعاح ئۆىىك دو۔
مىلاپ ئۆر ئۈىىدىں ئۆىۈب كەىكەىلىكىى كۆرگەں فىرى فەلەىدەر
ئاۋاىلاب حافعافلارىى دەىسەپ ، ىاىاشىں چۈشى ؛ ئۇ سەھرالىفلارعا
حاس ئىھىساىحاىلىق ىىلەں ، پاحافلىىپ كەىكەں ئۆىىك ىىىعا ىىرىشعا
حۈرئەب فىلالماى ، ئاووال ىىرىپ ىفىں ئەىراپىكى حاكرىدىكىلەرگە
حەوەر بەىكۈردى .

كىىلەر ىۈگۈرۈشۈپ كەلدى ؛ ئۇلار ىاعاچ ىارچىلىرىىى فاىرد۔
ۋىدى ، ئاىىدىں ئىككى حەسەب چىفى . ئۇلار پۈىۈىلەى فاىعا مىلەد۔
گەں ىولۇپ ، ىولمۇ ئىچىىشلىق ئىدى . ئەرىىك ماڭلىىى ىىرىلعاں ،
ىۈرى مىحىلىپ ىوىۈعىىر هالعا كەلگەں . فاىىق سوفۇلۇشعا ئاىالىك
ىاكلاى سۆكىكى ئاحراب كەىكەں . ئۇلارىىك پۇب ـ فوللىرى ئۈرۈلۈپ ،
سۆكەكلىرى غۇچچىدە ىولۇپ ىىرە ىىلەں گۆسلا فالعاىدى .

لىكىں كىشىلەر ئۆلگۈحىلەرىى ىەىلا ىوىۇۋالدى ھەمدە عۇلعۇلا
فىلىسى . ىۇ ئىچىىشلىق ئافۇەىىك ىىمە سەوەىىں ىولعاىلىفىى ئاىالىر
فىلىشى .

ـــ ئۇلار ىۇ ىەرگە كىرىپ ىىمە فىلماقچىكىں ىاك ؟ ـــ دىدى ىىر
ئاىال .

فىرى فەلەىدەر ، ئىھىمال ئۇلار ىوراں ـ حاپفۇىدىں پاىاھلىىش
ئۈحۈں ىۇ ىەرگە كىرىۋالعاں ، فاىىق بوراں كىچىك ىاعاح ئۆىى ئۇ۔
حۇرۇب دومىلىىۋەىكەں ىولۇشى مۇمكىں دىدى ۋە ىەىە دەىلەب ئۆرد۔
ىىك ىاعاح ئۆىدە پاىاھلاىعۇسى كەلگەىلىكى ، ىىراق ىاعاچ ئۆىىك ىىمعا
ئىككى ئاب ىاعلاىعاحفا ، ئادەم ىار ئىكەں دەپ ، ىارمىغاىلىفىى حۈشەد۔
دۈردى .

ئۇ كۆرەكلەب فوشۇمچە فىلىپ :

— كىرمىگىسىمۇ بوپتۇ، بولمىسا، مەنمۇ تۈگىشىدىكەنمەن، — دېدى.

نىرسى ئۇنى ئىرىكتۈرمەكچى بولۇپ:

— ئۇنداق بولغان بولسا نارا ئۇندان بولامسى؟ — دېۋىدى، بوۋاسىڭ سەپرايى ئۆرلەپ كەتتى:

— نېمىشقا ئۇندان بولىدىكەن؟ مەن گاداي، ئۇلار بايۋەچچە بولغانلىقى ئۈچۈنمۇ؟ قارىغىنا ئۇلارنىڭ مۇنۇ تىتىشىغا!...

بوۋاي ئاچچىقلانغانلىقىدىن تىترەپ كەتتى. ئۇنىڭ كىيىملىرى جۇل - جۇل بولۇپ، پۈتۈنلەي ھۆل ئىدى. چۈۋۈق جۇلىدەك ساقال - بۇرۇتلىرى تىرىنىڭ ماللىقىدىن چىقىپ تۇرغان ئۇرۇن چاچلىرى بىلەن قوشۇلۇپ چىگىلىشىپ كەتكەنىدى. ئۇ قولىدىكى ئەگرى ھاسا بىلەن ئىككى ھەسسەنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ:

— ئۇلار ئۆلدى، تىرمۇ ھامان بىر كۈنى ئۆلىمىز، — دېدى.

بەبە تىر توپ دېھقانلارنى سۆپ كەلدى. ئۇلار بەشۇنش، دەر گۇ-مان، ساراسىمە، شەخسىيەتچىلىك ھەم تۇرەكرادىلىك ئەكس ئەتكەن قى-يابەت بىلەن تۇلارغا سوغۇق بەرەر سىلىشتى. ئارقىدىن كۆپچىلىك چارە تېپىشقا كىرىشتى. ئاقىۋەت ئۇلار ھەسسەلەرنى ئۆز جاگىرلىرىغا بەتكۈ-رۈپ، ئىسئام ئالماقچى بولۇشتى. ئىككى بەتۇن راسلانغاندى. بەبە نىڭكى قىسى مەسىلە تۇغۇلدى. بەرىلەر پەنتۇنغا ئارراق شال باجىلى سى-لىنىسلا بولدى، دېيىشتى. بەنە بەرىلىرى سىلىنچا سىلىنغىنى تۇرۇك، دېيىشتى.

بابا گەپ قىلغان ھىلىقى ئابال:

— سىلىنچىغا باتقۇرۇلسا، سىلىنچا قان بولۇپ كېتىدۇ، ئۇنى ئا-قارتقۇچ سىلىنغان سۇ بىلەن تۇتۇپ چىقىرىشقا توغرا كېلىدۇ، — دې-دى.

خۇشجاقچاق، سىمىر تىر دېھقان ئۇنىڭغا جاۋابەن:

— بەسئىكى، بۇل تىرىدىغان ئادىمى بولغاندىن كېيىن، نېمىگە باش قاتۇرىسىلەر، بەرسە ئىسلەرەك بولسا، بۇلمۇ جايىدا بولىدۇ، —

دېدى .

بۇ سۆزگە كۆپچىلىك قايىل بولدى .

بۇررىسا يىكىنلىمگەن ئىككى پەيتونىك بىرى سولغا ، بىرى ئوڭغا بۇرۇلۇپ ئىستىك مىگىپ كەتتى . بۇ ئىككى پەيتوندىكى جەسەت ھاياتلىقىدا بىر بىرىدىن ئايرىلمىغان بولسا ، ئەمدى رادى بۇر كۆرۈشەلمەيتتى . ھەر قېتىم پەيتون چاقى ئېگىز - پەس كاناگلارغا چۈشكەندە ، ئىچىدىكى جەسەت سىلكىنىپ ، ئۇيان - بۇيانغا چايقىلاتتى .

گراي باغاچ ئۆينىڭ يىك ياردىكى بايۇلۇقىس دوملاپ چۈشكەنىنى كۆرگەن ھامان بوران - چاپقۇنغا قارىماي ، يەدەر قاچتى . ئۇ چوڭ يولدىن ئۆتۈپ ، بوساقلاردىن ، سوقمىلاردىن ئاتلاپ ، بىر يەچچە سائەت يۈگۈرۈپ قاش قارايغاندا ئاران ئۆيگە يېتىپ كەلدى . ئۇ ، ئۆزىمۇ قانداق قايتىپ كەلگەنلىكىنى بىلمەيتتى .

چاكارلار ئۆيدە ئالاقزادە بولۇشۇپ ، قۇرۇيلىنىڭ يولغا قاراپ يۈرۈشمايتى . ئۇ كىلىشكىلا ئۇلار ئىككى ئاتنىڭ ، يەنى رېۇلبىنىڭ ئېتى بىلەن يەنە بىر ئاتنىڭ ئۆيگە ئەمدى كەلگەنلىكىنى ، لېكىن ئاتنىڭ ئۈستىدە ئادەم يوقلۇقىنى ئېيتتى .

قۇرۇيلى ئەپەندى كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ئۇزۇپ - ئۇرۇپ :

— مۇنداق قاتتىق ھاۋا بۇرۇلغان كۈندە بىرەر ۋەقە يۈز بەرگەن بولۇشى مۇمكىن . ھەممىڭلار بېرىپ ئىزدەپ بېقىپ كېلىڭلار ، — دېدى .

ئۇ ئۆزىمۇ چىقىپ كەتتى . لېكىن ئۆزىنى ھەقلەر كۆرەلمەيدىغان يەرگىچە باردى - دە ، دەرەخنىڭ ئارىسىغا مۆكۈنۈپ ئوغرىلىقچە چوڭ يولنى كۆرەتتى ، ئۇ ياكى بۈگۈنگىچە جېنىدىن ئەزىز كۆرىدىغان بۇ ئايال مۇشۇ چوڭ يول بىلەن قايتىپ كېلەتتى . ئېھتىمال ئۇ ئۆلگەندۇ ، ياكى ئەڭ ئاجىزقى يەپىتى قالغاندۇ ياكى پۇت - قوللىرى ئۈزۈلۈپ ، مەڭگۈلۈك مەجرۇھ بولغاندۇ .

ئۇزۇن ئۆتمەي ، بىر پەيتون قانداقتۇ غەلىتە بىر يەرتىتى ياسىغاندەك ئۇينىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كەتتى .

هاروا حاكرىسك ئىشكى ئالدىدا توحتاپ ئاندىن ھوىلىغا كىردى . شۇىداق ، حەرمەن « ئۇ » بولۇشى مۇمكىن ! لىكىن ئۇنى قانداقتۇر بىر حىل ۋەھىمە ئۆر حايىغا مىحلاپ قويدى . ئۇ ، ھەققىي ئەھۋالنى كۆرۈپ قورقتى . ئاۋا توشقاندەك تۈگۈلۈشۈلۈپ مىدىرلىمايتى . ھەر قانداق بىر ئاۋاردىن بىرەستى .

بىر سائەت كۆتتى . ئېھتىمال ئىككى سائەتمۇ بولغاندۇ ، ھېلىقى بەتتۈن ھويلىدىن چىقمىدى . ئۇ ئۆز ئۆرىگە حوتۇنۇمىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى نەپسى قالغان بولسا كېرەك ، دېدى ؛ ئۇنى كۆرۈشنى ، ئۇنىڭ تىكىلىپ قارىشى ئويلىغىنىدا ، ئۇنى ۋەھىمە باستى . ئۇ ئۆزىنىڭ مۆكۈۋالغان يېرىنى حەقلەر سىرىپ قىلىپ ، ئۆزىنى قاسىپ حوتۇنىنىڭ ئۆلگەن ۋاقتىكى پاجىئەلىك ھالىتىنى كۆرۈشكە زورلىسىدىن قورقۇپ ، يەنە قېچىپ ئورمانلىقنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتتى . لېكىن ئۇششۇمتۇت حوتۇنىنىڭ ھالىدىن حەۋەر ئېلىش لازىملىقى ،ئەتراپىدا ئۇنىڭغا قارايدىغان ھېچكىمنىڭ يوقلۇقى يادىغا چۈشۈپ ، سارائ بولۇپ قالغان ئادەمدەك ئۆيگە حايى .

ئىشكىنى كىرىپلا ئۆيدىكى ياغۇەنگە ئۇچراپ :

— نېمە بولدى ؟ — دەپ سورىدى .

ھېلىقى ئادەم حاۋاپ قايتۇرۇشقا پېتىنالمىدى . قۇرۇبلى ئەپەندى تېخمۇ قاتتىق ۋارقىرىدى :

— ئۇ ئۆلۈپتىمۇ ؟

— شۇنداق ، گراق ئەپەندى ، — دېدى حاكار دۇدۇقلاپ .

شۇ ھامان ئۇنىڭ يۈرىكى ئورنىغا حۈشتى . روھى كەيپىياتىدىكى حىددىيلىكمۇ يوقالدى ؛ شۇنىڭ بىلەن ئۇ ، مەرمۇت جامداپ ئىگىز بەلەمپەيگە چىقتى .

بۇ ۋاقىتتا يەنە بىر پەيتۇن ئاق يىرەكلىك ياغلىق حاكرىغا يېتىپ كەلدى . ژىيا يىراقتىلا پەيتۇنغا سىلىقحا سىلىقغانلىقىنى كۆرۈپ ، ئۇنىڭدا حەرمەت يانغان ئادەم بار ، دەپ قىياس قىلدى ۋە يېرىدىنلا ھەممىنى چۈشەندى . بۇ ئىش ئۇنىڭغا شۇنچىلىك قاتتىق تەسىر قىلدىكى ، ھوشىدىن كېتىپ يىقىلدى .

رىسا ئىسگە كەلگەندە ، دادىسى نىشىدىن نۆلەپ ، خۇشپۇراق سىركىسى چېكىسىگە سۇرىۋاتاتتى . تارون ئىككىلەنگەن ھالدا سورىدى :

— ئۇقىسىزمۇ ؟ . . .

— ھەئە ، دادا ، — دىدى ژىسا پىچىرلاپ .

ئۇ ئورنىدىن نۇرۇشقا ھەمشەلگەندى ، ئەمما ئاغرىق ئاراسىدىن ھەرقانچە قىلىپمۇ نۇرالمىدى .

شۇ كۈنى ئاخشىمى ژىسا بوشاندى . ئەمما بالىسى قىز بولۇپ ئۆلۈك ئىدى .

رىۋلىسىڭ دەپنە قىلىشالىغىنى ئۇ رادىلا كۆرمىدى ھەم بىلمىدى . ئۇ پەقەت ئىككى كۈندىن كىيىن ، لىرون ھامىسىنىڭ قايتىپ كەلگەنلىكىنىلا بىلەتتى ؛ ژىسا قارا ناسقاندا ، نۇ قىرى قىرىنىڭ قاچان قايتقىنى ، قانداق ئەھۋال ئاستىدا ، ئاق نىرەكلىك ناغلىق خاتىرىدىن كەتكەنلىكىنى بىلگۈسى كىلەتتى . كىيىن ئۇ ئىسىنى ناپقاندىمۇ نەزلا ئەسكە ئالالمىدى . پەقەت ئاپىسى ئۆلگەندىن كىيىن ، ئۇنى كۆرگەنلىكى ئىسىق ئىدى .

11

زىننا ئۈچ ئاي ئىچىدە ئۆيدىن چىقمىدى . ئۇ شۇنچىلىك رەئىشلىشىپ كەنىكى ، ئادەم سىياقىمۇ قالمىدى . كىشىلەر ئۇنى قۇنغۇرۇۋالغىلى بولمايدۇ ، دەپ ئويلايتتى ھەم شۇنداق دىيىشەتتى . كىيىن ئۇ نارا — نارا ئۆكسۈلۈشقا باشلىدى . دادىسى بىلەن لىرون ھاما ئاق نىرەكلىك ناغلىق خاتىرىغا ئورۇنلىشىپ ، ئۇنىڭدىن ئايرىلماندىغان بولدى . ژىسا نۇ قىسمەتلىك رەزىدىن كىيىن ، نىرۋا ئاجىزلىق كىسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قالدى . شۇڭا ھەدىسىلا نىشى قايىنى ، كىچىككىنە ئىشلارغىمۇ ھوشىدىن كىتىپ ئۆزىنىڭ خۇدىنى بىلەلمەيتتى .

ئۇ ژىۋلىنىڭ رادى قانداق ئۆلگەنلىكىنى ئىنچىكىلەپ سۈرۈش-تۇرمىدى . نۇنىڭغا ئارىلىشىپ نىمە قىلىدۇ ؟ ئۇنىڭ بىلدىغانلىرى ئار-

مىدى ؟ كىشىلەر ئۇنى كۈتۈلمىگەن بالا ـ قازا دېيىشتى . ئەمەلىيەتتە ئۇ ئۇنىڭ ئىچىدىكى ئەھۋالى ئوبدان بىلەتتى ؛ ئۇلارنىڭ رىسا قىلغانلىقىنى بىلەتتى . ۋەقە تۇغۇلغان ئاشۇ كۈنى ، گرافنىڭ غەرىپسى ياسالماي ، يۈگۈرۈپ ئۆرنىڭ يېنىغا كەلگەنلىكى ئېنىق ئېسىدە ئىدى ؛ ئۆرنى ئاتالاۋاتقان بۇ مەخپىيەتلىكنى ئۆزىلا بىلەتتى .

لېكىن ھارپىر ئۇنىڭ دىلىنى چۇلغىۋالغان پۈتۈنلەي تۈرۈپقى لەرزىلەر ۋە كۆڭۈلسىزلىكلەرنىڭ ئەسلىمىلىرى ، ئەنە ئېرى بەرگەن قىسقا مۇددەتلىك مۇھەببەت خۇشاللىقى ۋە لەززىتى ئىدى . ژىنا ھەرقە-تىم ئۇنى ئەسلىگەندە ، يۈرىكى دۈپۈلدەپ سوقۇپ كېتەتتى . بۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا يەنە قىلىشى پۈتۈشكەن ۋاقىتتىكى ژۇلىس ، ئۇنىڭ قېرى كورسىكا ئارىلىدا ساياھەت قىلغان قىسقا ۋاقىت ئىچىدە كۆيۈپ قالغان ژۇلىسنىڭ ئوبرازى كېلەتتى . ھارپىر ئۇ قەبرىگە كىرگەندى . ئا-رىلىشنىڭ يارغانسىرى ئېرىقلىشىشقا ئەگىشىپ ، ژۇلىسنىڭ خىلمۇ خىل تەسىرلىكلىرى كىچىكلەپ ، قوپاللىقى كۆرۈنمەي قېلىۋاتاتتى ، ئەد-ياتى ئۇنىڭ ساداقەتسىزلىكلىرىمۇ كىشى سەزۈر ـ ناقەت قىلالمىغۇدەك دەرىجىگە يەتمەيۋاتاتتى . ئۇ ئۆلۈپ بولغاندىن كېيىن ، ئۆزىنى ياغرىغا مەھ-كەم باسقان بۇ كېسەلگە قارىتا زىيادا ، ئېتىرازلىقى يېقىن بىر ھېسسىيات پەيدا بولدى . شۇڭا ئۇ بەختلىك مىنۇتلارنىلا ئەسلەيتتى ، ئۇنىڭ ئۆزىگە سالغان قايغۇ ـ ئەلەملىرى بىلەن ھېسابلاشمايتتى . ۋاقىت ئاستا ـ ئاستا ئۆتۈشكە باشلىدى . ئانىلارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇنىڭ بارلىق ئەسلىمە-لىرى ۋە ئازاب ـ ئوقۇبەتلىرى خۇددى چاڭ ـ توزان باسقاندەك ئۆتمۈ-لۈپ كەتتى ؛ شۈبھىسىز ياشلاپ ئۇ ئۆز ھاياتىنى يامان ئوغلىغا بېغىش-لىدى .

پائول رىسا ، بارون ۋە لىرون ھەممىسىنىڭ ئەتىۋارلىق بالىسى ئى-دى . ئۇ ئۇلارنىڭ ئىسسىدىن بىردەممۇ كۆيۈنۈلمەسى ؛ ئۇ زالىم پادى-شاھلاردەك ئۇلارنىڭ بېشىغا مىنىۋالاتتى بۇ ئۈچ قول ئىچىدە ھەيۋە بىر ـ بىرىدىن قىزغىنىش پەيدا بولدى . رىسا ئوغلىنىڭ تووسىسىنىڭ بىرىغا مى-نىۋالغانلىقى ، مەسىپ بولۇپ ئومالىقى ، ئامراقلىق بىلەن سۆيۈپ كەت-

كەيلىكىنى كۆرگەندە، كۆڭلى بەكمۇ بىئارام بولاتتى. لېرون ھامما ھەمىشە ئۆز خانىسىغا يىكىسۇنلىپ كۆز يېشى قىلاتتى. چۈنكى بۇ يىلى چىقمىغان بالىمۇ باشقىلارغا ئوخشاشلا ئۇنىڭدىن قاچاتتى. بەزىدە ئايال جاكارلارغا مۇئامىلە قىلغاندەك مۇئامىلە قىلاتتى. بالا ئۆز ئانىسى بىلەن بوۋىسىغا بەكمۇ ئامراق ئىدى. لېرون ھامما بولسا، قىلمىغىنى قىلىپ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئاران ئالاتتى، بۇ ئىككى ئەھۋالنى سېلىشتۇرۇپ، لېرون ھاممىنىڭ كۆڭلى بۇزۇلاتتى.

ئىككى يىل بالىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىش بىلەن خاتىرجەم ئۆتۈپ كەتتى. ئۈچىنچى يىلىنىڭ دەسلەپكى قىشىدا، ئۇلار روئانغا بېرىپ باھارغىچە تۇرىدىغان بولۇپ، پۈتۈن ئائىلە بويىچە يولغا چىقتى. ئۇزۇن مۇددەت ئادەم ئولتۇرماي رەي بولۇپ كەتكەن كونا ئۆيگە كەلگەندىن كېيىن پائول ئېغىر كاناي ياللۇغىغا گىرىپتار بولدى. ھەممەيلەن يەنە ئۇنىڭ كۆكرەك پەردە ياللۇغى بولۇپ قېلىشىدىنمۇ قورقتى. بۇ ئۈچەيلەن ھودۇقۇپ، نېمە قىلىشنى بىلەلمەي قالدى. ئۇلار، بۇ بالا ئاي يېرەكلىك ياغلىق جاكىرىنىڭ ھاۋاسىدىن ئايرىلسا بولمايدىكەن، دېگەن پەرگە كېلىپ، ئۇنىڭ كېسىلى ساقىيىشى بىلەنلا پۈتۈن ئائىلە بويىچە يەنە كۆچۈپ قايتىپ كەتتى.

شۇنىڭدىن باشلاپ يېڭى ھەم زېرىكەرلىك كۈنلەر يەنە باشلاندى.

ئۇلار ھەمىشە بۇ كىچىك بالىنى ئارىغا ئېلىۋالاتتى. بەزىدە بوۋىسىنىڭ خانىسىدا بولاتتى. بەزىدە چوڭ مېھمانخانىدا بولاتتى. بەزىدە باغچىدا بولاتتى. بالىنىڭ تىلى چىقىپ، چۈچۈك سۆزلەيدىغان بولدى. ئۇنىڭ قىزىقارلىق سۆزلىرى ھەم ھەربىر قىلىقى ئۇلارنى خۇشاللىققا چۆمدۈرەتتى.

رىسا ئۇنى بىچمۇ يېقىملىق ئاتاش بىلەن پاۋلەي، دەپ چاقىرىدىغان بولدى. بالا توغرا تەلەپپۇز قىلالماي بۇنى پولەي[①] دەپ، ئۇلارنى

---

① پاۋلەي — فرانسۇزچىدا پائۇلنىڭ ئەركىلىتىپ ئىسمى، « پولەي » (Poulet) دە يىر ياۋۇش كەم بولغاچقا « چۈجە » بولۇپ قالغان

قاتتىق كۈلدۈرەتتى. شۇنىڭدىن باشلاپ پولەي ئۇنىڭ ئەركىلەتمە ئىسمى بولۇپ قالدى. كۆپچىلىكمۇ ئۇنى شۇنداق چاقىرىدىغان بولدى.

ئۇ ناھايىتى تېز چوڭ بولدى. بۇ ئۈچ چوڭ ئادەم — بارون ئېيتقاندەك «ئۈچ ئانا» — نىڭ ئەڭ قىزىقىدىغان ئىشلىرىدىن بىرى ئۇ-نىڭ بويىنى ئۆلچەش ئىدى.

ئۇلار مېھمانخانا ئىشىكىنىڭ كېشەكىگە قەلەمتىراچ بىلەن توغرى-سىغا سىزىقلارنى سىزىپ، ئۇنىڭ ھەر ئايدىكى ئېگىزلىكىنى بەلگىلەپ تۇراتتى. بۇ بەلگىلەر، يەنە «پولەينىڭ ئۆسۈش گراپىسى»، پۈتۈن ئائىلىدىكى كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشىدا زور ئىش بولۇپ قالدى.

ئۇنىڭدىن كېيىن، ئۆيدە يەنە يېڭى بىر ئويۇنمۇ پەيدا بولدى. بۇ بولسىمۇ كۈچۈك تۇشا ئىدى. رىسا پۈتۈنلەي بالىسى بىلەن بولغاندىن كېيىن، كۈچۈك بىلەن كارى بولمىغان، ئۇنى ئاپ ئېغىلنىڭ ئالدىدىكى كونا ياغاچ تۆكىنىڭ ئىچىگە زەنجىر بىلەن باغلاپ قويغاندى، ئۇنى ئاش-پەز ئايال لۈۋدىغىن باقاتتى.

بىر كۈنى ئەتىگەنلىكى پائول تۇشانى كۆرۈپ قېلىپ، ئۇنى كۆ-تۈرمەن، دەپ جېدەل قىلدى. كىشىلەر ئېھتىياتچانلىق بىلەن بالىنى ئۇ يەرگە ئېلىپ باردى. كۈچۈك بالا بىلەن ناھايىتى ئوبدان ئوينىدى. بالا يىغلاپ كېتىشكە ئۇنىمىدى. شۇنىڭ بىلەن تۇشانىڭ بوينىدىكى زەن-جىرى ئېلىنىپ، ئۇنى ئۆيدە تۇرغۇزىدىغان بولدى.

ئۇ، پائولنىڭ بىر مىنۇتمۇ يېنىدىن ئايرىلماي ئوينايدىغان ھەمراھى بولۇپ قالدى. بالا كۈچۈك بىلەن بىللە گىلەمنىڭ ئۈستىدە دومىلايتتى. ئۇخلىغاندىمۇ يېنىدا ياتقۇزاتتى. كېيىن تۇشا كېچىك دوستىنىڭ كارىۋىتىغا چىقىپ ئۇخلايدىغان بولدى. چۈنكى پائول ئۇ-نىڭدىن ئايرىلىشقا رازى ئۇنىماتتى. رىسا تۇرگىدىن ئەندىشە قىلاتتى. بەزىدە كۆرۈپ ناھايىتى بىئارام بولاتتى؛ لېكىن ھاما كۈچۈكنى سەسكىنەتتى. چۈنكى ئۇ، بالىنىڭ كۆڭلى كۈچۈك ئىگىلىۋالدى، مې-نىڭ بالىنىڭ قەلبىدە تولۇشقا تېگىشلىك ئورنۇمنى كۈچۈك تارتىۋالدى، دەپ قارايتتى.

ئۆلارنىڭ بىربرولى وە كوبلى ئائىلىلىرى بىلەن بىرىس ـ كە-
لىس قىلىشىمۇ باھاسى ئارلاپ كەبى . عىربانە وە فەدىمى بۇ جاگرىغا
بارار باشلىقى بىلەن دوجىۇرلا دائىم كىرىپ ـ جىقاتى . بوپىلىڭ قاد-
جىقى ئۆلئۆرگىسىدىن وە گراۋ جاسم بىلەن رىۇلىسىڭ ئىجىسىلىق ئۆ-
لۈمىدە پويقا فارىا گۇمان بۇغۇلغاندىن بۇيان ، رىيا جىركاوغا رادى
بارمىدى . ئۇ جىرىسوسىلىڭ قول ئاسىدا مۇشۇنداق پوپىلىك بولغانلىقىغا
ئەرىسى باسالماسى .
بولىئاك پوپ جاگرىدىكىلەرگە داۋاملىق رەربە بىرەبى . قىلجىمۇ
بوسۇرماسىس جاگرىدا « گۇباھكار شەبان » ، « ئاسى سەبان » ،
« كارراپ وە بۆھمەبجى شەبان » ، « ئىيسانىسىر شەبان » ، « ئەجلاق-
سىز ، باباك سەبان » بار ، دەپ كىسىلەرنى ئاردۇرۇپ بىغ ئۆجىسى با-
روبغا فاربابى .
جىركاوغا باريدىغانلار ئاربىپ كەبى . ھەر قىسم بولىئاك بوپ
ئىنىر ـ ئىربغلاردىن ئۆبكەبدە ، بىرلىغۇ ئىنى بىلەن بولۇۋاتقان دىھقانلار
ئىيسى بوجىسىپ ئۇبىك بىلەن پاراكلاشماسى . بۇرۇلۇپ سالامىۇ قىل-
مابىنى . ئۇ بىر قىسم جىن جىپىلغان ئائالى ئوقۇپ قوبغىنى ئۆجۈن ،
كىسىلەر ئۇنى داجان ، دەپ قاراسى . ھەممە ، ئۇ جادۇگەرلىك قىلىشى
بىلىدىكەن ، جىيلار ئۇبىڭ بەرەربدە جادۇگەر قۇرغان قىلىپقىن باشقا
بەرسە ئەمەسكەن ، ئۇ قولى بىلەن كالىيڭ بىبى باسىيا ، كالىيڭ
سۇبى كۆك بولۇپ قالارمىش ، قۇبرۇقى جەمەردەك بۇبۇمىلاق بولۇپ
قالارمىش ؛ بىر ئەپسۇن ئوقۇسا ، بوقالغان بەرسىلەرنى بىپپ كەلگىلى
بولارمىش ، دېيىشەبى .
ئۇبىڭ بار ھەم مۇبەئەسسىپ كالىلىسى جىسىڭ پەبدا بولۇش با-
رىجى ، جىن ھوقۇقىسىڭ ھەرجىل ئىپادىلىرى ، جىن ئىشلىتىدىغان بار-
لىق واسىيلەر ھەمدە ھەردائىم ئۆجراپ بۇرىدىغان ھىيلە ـ مىكىر بۇر-
لىرى قابارلىق ئەھۋاللار بابان قىلىنغان دىنى كلاسسىك كىتابلارنى
بەبقى قىلىشى بۆلەكچە باجشى كۆرەبى . ئۇ ، بۇجىل سىرلىق بەق-
دىرچىلىك باۋۇر كۆچلىرى بىلەن كۆرەش قىلىشتا مەن ئالاھىدە مەج-

مۇرىنەنى ئادا قىلىشىم كېرەك ، دېگەن قاراش بىلەن دىندارلارنىڭ قوللانمىسىدىكى داخانلىققا دائىر ھەرخىل ئەپسۇنلارنى ئۆگىنىۋالغانىدى .

ئۇ ھەممە ۋاقىت ، قاراڭغۇدا جىنلار ئايلىنىپ يۈرگەندەك ھېس قىلىپ ، ئاغزىدىن لاتىنچە مۇنۇ سۆزنى چۈشۈرمەيتتى :

① Sicut leo rugiens circuit quoerens quem devoret

ئەتراپتىكى كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭدىن قورقاتتى . بۇ ئۇنىڭ سىرلىق كۈچى پەيدا قىلغان بىرخىل ۋەھىمە ئىدى . ھەتتا كەسىپداشلىرى ، يادان سەھۋالىق پوپلارمۇ دىن بىلەن جادۇگەرلىكنى ئارىلاشتۇرۇۋېتەتتى . چۈنكى ئۇلارنىڭ ئېتقادىدا جادۇگەرلىك مۇھىم ئورۇن تۇتاتتى . جادۇگەرلەر ھۆنىرىنى كۆرسەتكەندە ، بەزى مۇناسىۋەتلىك مۇراسىملاردىكى خىلمۇ خىل ئىنجىكە بەلگىلىمىلەر ئۇلارنى قايمۇقتۇرۇپ قوياتتى . شۇڭا ئۇلار بولسئاك پوپى داخانلىقنى ئاردۇر – كۆپۈر خەۋىرى بار ئادەم ، دەپ قارايتتى ؛ ئۇلار ئۇنىڭدا بىرخىل سىرلىق كۈچ بار ، دەپ قىياس قىلىپ ، بۇخىل كۈچكە ۋە ئۇنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشىكى ئەيىب سانىغىلى بولمايدىغان كەسكىن ئىستىلىغا ئوخشاشلا قايىل قىلىشاتتى .

ئەمدى ئۇ رىسا بىلەن ئۇچراشسا ، ئەدەب سالاملاشماستى .

بۇ خىل ئەھۋالدىن لىرون ھامما قايغۇراتتى ۋە خاتىرجەمسىزلەنەتتى . ئۇ قورقۇنچاق قېرى قىز كىشىلەرنىڭ نېمىشقا چىركاۋغا بارمايدىغانلىقىنى رادىلا چۈشىنەلمەيتتى . ئۇ ، ئۆزى شەك – شۈبھىسىزكى پوپنى ھۆرمەت قىلاتتى . تۇۋا – ئىستىغپار قىلىشقا ۋە ئىبادەتكە قاتنىشاتتى . لېكىن ھېچكىممۇ بىلمەيتتى ، ھېچكىممۇ بىلگىسى كەلمەيتتى .

ئۇ پائول بىلەن يالغۇز قالغان چاغلىرىدا ، ئۇنىڭغا ئاستاغىنە « شەپقەتلىك تەڭرى » ھەققىدە سۆزلەپ بېرەتتى . ئۇ ، ئالەم بىنا بولغاندىن بۇيانقى ساماۋى چۆچەكلەرنى سۆزلىگەن ۋاقىتتا ، يالا ئاردۇر –

① « ئۇ خۇددى نەرە تارتقان شىردەك ئايلىنىپ چېپىپ يۈرىدۇ ، يۇتۇۋېتەلەيدىغان ھەرقانداق نەرسىنى قوغلاپ يۈرىدۇ » .

كۆپۇر ئاڭلاىسى ؛ لىكىن ىالىغا سَەبِەىلىك ىەڭرىسى ىەكمۇ فەدىرلەش كىرەكلىكىسى ئىبىغاىدا ، ىەرىدە ىالا ئۇىىڭدىن :

— هاما ، ىەڭرى ىەدە ؟ — دەپ سوراىسى .

ىۇ ۋاقىىا ئۇ قولى ىىلەن ئاسماننى كۆرسىىپ :

— ئاشۇ ىەردە ، پولەي ، ئىىىشغا بولماىدۇ ، جۇمۇ ، — دەىىنى .

ئۇ ىاروىىلىڭ جاپا ىولۇپ قىلىشىدىن قورقاىى . لىكىن ىىركۈىى پولەي لىروں هامىدىن :

— شەپقەىلىك ىەڭرى هەممە ىەردە ىار ئىكەں ، بِەقەت جىركا- دىلا ىوق ئىكەں ، — دىدى .

روشەىكى ، ئۇ هامىىىلىڭ هىلىقى ىىرلىق ۋەهىىىىى ىوۋىىغا ئىىنغاىدى .

ىالا ئۇں ىاشغا كىرگەىدە ، رىىاغا گوىا قىرىق ىاشقا كىرگەىدەك كۆرۈىۈپ كەىى . ئۇ ىاهاىى ساغلام ، شوخ ، دەرەجىكە جىققاىدا ىۇ- رەكلىك ىولىمۇ ، لىكىن ئەقلى ىوق ئىدى ؛ كىىاب ئوقۇشى ىاقىۇر- ماىى ؛ كىىاىى ئوقۇىىلا رىرىكەىى ؛ هەرقىىم ىارون ئۇىىڭغا كۆپرەك كىىاب ئوقۇىماقچى ىولغاىدا ، ژىىا دەرهال كىلەىى ـ دە :

— ئۇ ئوىاب كەلىۇں ، ئۇ ىىىجى كىچىك ، هاردۇرۇپ قوىماىلى ، — دەىى .

رىىاىلىڭ ىەرەىدە ، ئۇ ىىرىاكى ىىرىم ىاشلىق ىالىدەك ئىدى . ئۇ ، ئوغلىىلىڭ مىڭىىىى ، ىۈگۈرۈشىى ىىلمەىدىغاىدەك ئىدى . بِائول سۆرلىگەىدە جوڭ ئادەمىى كىجىك قىلىپ قويغاىدەك سۆرلەىى ، ژىىا هەمىشە جاۋاىىرلىسپ ىۇرەىى ، ىەىى ئۇ بِىقىلىپ جۇشەرمىكىں ، ىوڭلاپ كىنەرمىكىں ، كۆپرەك هەرىكەت قىلىپ ، ئىىىقلاپ كىىەرمىكىں ، كۆپرەك ىەپ قوىىا هەرىم قىلالماي قالارمىكىں دەت ، ئارراۋ ىەپ قالسا ، ئورۇقلۇق ىىىشمەي قالارمىكىں ، دەپ غەم ىەت كىىەىى . بِائول 12 ىاشقا كىرگەىدە ، جوڭ ىىر قىىى مەسىلە ىۇغۇلدى . ئۇ ىولىىمۇ ، ىالىىلىڭ ئىـ ىادەت قىلىش مەسىلىسى ئىدى .

ىىر كۈىى ئەىىگەىلىكى لىروں هاما ژىىاىى جاقىرىپ ، ىالىىلىڭ

دىسى بەرىسە ئىشلرىىى ئەمدى ئارقىغا سۈرۈسكە بولمايدىغانلىقىنى ،
ئۇىىڭغا دەسلەپكى دىسى مەجبۇرىيەتى ئادا قىلدۇرماي بولمايدىغانلىقىنى
ئىسىپ بەسىهەت قىلدى . ئۇ ، قايا ـ قايا بەسىهەت قىلدى ، جىلمۇ جىل
وەج ـ سەوەبلەرىنى كۆرسەتتى . ئۇنىڭ ئىجىدە ئەڭ مۇھىمى ، ئەبرايىـ
كىلەرىىڭ گەپ ـ سۆز قىلىشى ئىدى . ئايا باھاسى ئارىسالدىلىقىا قىـ
لىپ ، بىر قارارغا كىلەلمىدى . ئاخىر بەبە بىر مەرگىل قاراپ باقايلى ،
دىدى .

لىكىن بىر ئاي ئۆتۈپ كەتتى . رىسا ويكوپ بىرىرولى بىلەن
كۆرۈشكەندە ، ويكوپ جانىم باسادىپى بىلغا ئىلىپ :

— سىرىىڭ پائولىڭىز بۇ يىل بۇيجى قىسم ئىسادەيكە قايسىدىغۇ
دەيمەن ! — دىدى .

— شۇىداق جانىم ، — دىدى رىسا . ئۇ ، ئىشىس بۇرۇن ئويلاـ
مىغاجقا ، ئاغرىدىن شۇگەپ چىقىپ كەتتى .

بۇ سۆز بىلەن ئۇ بىر قارارغا كەلدى . رىسا دادىسى بىلەنمۇ
مەسلىهەتلەشمەستىلا ، بالىسى جىركاوىڭ سوئال ـ جاۋاب سىسىىغا ئاـ
پىرىپ بەرىسلەشنى لىرون هاممىغا هاوالە قىلدى .

بىر ئاي باھاسى ئوكۇشلۇق ئۆتۈپ كەتتى ؛ لىكىن بىر كۈنى
كەجىە پولەي ئۆىگە قايىغاندا ، ئۇنى پۈتۈپ قالدى . ئەتىسى تۆىلىپ
قالدى . ئايا ئالاقرادە بولۇپ ، بىمە ئىس بولغانلىقىنى سورىغاندا ، ئۇ ،
سىسىپا بەرىىپسرلىك قىلغاچقا ، پوپ جارالاپ چىركاوىڭ ئىشىكىدە
شامالغا قارىسپ تۇرغۇزۇپ قويغانلىقىنى ، شۇ هالدا دەرسىس چۈشكىچە
تۇرغانلىقىنى بىلدى .

رىسا ئۇنى ئەوەىمەي ، ئۆىدە دەسلەپكى دىسى بىلىملەرىنى ئۆزى
ئۆگەتتى . لىكىن بولسىمۇ پوپ ئۇنىڭ ئۆگىنىسى يەرسىز بولدى ، دەپ
قاراپ ، ئۇنىڭ بىرىنجى قىسم ئىسادەيكە قايشىشىسى رەت قىلدى . لىرون
هاما قايا ـ قايا يىلىغان بولسىمۇ ، پوپ پەقەت ئۇنىمىدى .

ئىككىنجى يىلمۇ شۇىداق بولدى . بارون قاسىق جاپا بولۇپ ،
ئاشكارا هالدا ، بالىسى راوۇرۇس ، بوغرا ئادەم قىلىش ئۈچۈن ئەسلىدە

ئۇنداق تەنە سەپسەتىلەرگە، «ئەۋلىيا توقچى»① دېگەندەك ئەخمىقانە سىمۋوللارغا ئىشەنمەسلىك كېرەك ئىدى، دېدى؛ شۇنىڭ بىلەن ئۇلار تا-لىسى خىرىستىئانلارنىڭ روھىي بويىچە تەربىيلەپ، ئۇنى كاتولىكلارنىڭ تەربىيەتچىسى قىلىپ چىقىدىغان، چوڭ بولغاندا، ئۇنىڭ ئۆز ئەركى بو-يىچە ياللۇۋېلىشىغا يول قويىدىغان بولۇپ كېلىشتى.

ئۇزۇن ئۆتمەي زىيا تىرىرۈلى ئەر – خوتۇنلارنى تەنە قىلىپ باردى. لېكىن بۇ قېتىم ئۇلار زىيانى تىللاپ كەلمىدى. زىيا بۇ قولۇم – قوشنىلىرىنىڭ قائىدە – يوسۇنغا تەك كۆڭۈل بۆلىدىغانلاردىن ئىكەنلە-كىنى ئۇنداق بىلگەچكە، بۇ ئىشقا تولىمۇ ئەجەبلەندى؛ لېكىن كۆڭلى مارگى خانىم ھاكاۋۇرلۇق بىلەن، تىرىش – كېلىش قىلماسلىقنىڭ سە-ۋەبىنى چۈشەندۈردى.

ئېرىنىڭ ئورنى، ئەمەلى مەرتىۋىسى، غايەت چوڭ مال – مۈلكى بولغاچقا، مارگى خانىم ئۆزىنى تورماندى ئاقسۆڭەكلىرى ئىچىدە ئايال پادىشاھ دەپ ھېسابلايتتى، شۇڭلاشقا ئۆزىنى ئايال پادىشاھدەك ھەممىگە ھۆكۈمرانلىق قىلاتتى. گەپ – سۆزدە قىلچە ھېسسىمايتتى. ئەھۋالغا قاراپ، بەزىدە كىشىلەرگە كۆيۈنگەندەك قىلاتتى، بەزىدە قىلچىمۇ رەھىم قىلمايتتى. ئۇ ھەممە ئىشقا ئارىلىشاتتى، بەتەھ تىرەيتى، بەئەيد قىلا-تتى. بەزىدە ماختاپمۇ قوياتتى. زىيا ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكىلى بارغان ۋاقىتتا، بۇ ئاقسۆڭەك ئايال توكلۇق بىلەن ئاندا – مۇندا ئەھۋاللاشقان-دىن كېيىن، تەرىپى تۇرۇپ:

— ھەمىشە ئىككى سىنىپقا بۆلۈنىدۇ: بىرى بەكرەك ئىشىنى-دىغانلار؛ بىرى بەكرەك ئىشەنمەيدىغانلار. بەكرەك ئىشىنىدىغانلار، ئەڭ يامانلاردىن بولغاندىمۇ، بىزنىڭ دوستىمىز، بىز بىلەن بىر خىل-دىكى كىشىلەر بولىدۇ. بەكرەك ئىشەنمەيدىغانلارغا كەلسەك، ئۇلار بىز-نىڭ تەرەپىمىزدە پەقەتلا يوق، — دېدى.

---

① «ئەۋلىيا توقچى» — كاتولىك دىنىدا ئىبادەتكە قاتناشقاندا يەيدىغان بولكا ۋە ئى-چىدىغان ئۈزۈم ھارىقى بولۇپ، بولكا ئەيسانىڭ گۆشىگە، ئۈزۈم ھارىقى ئەيسانىڭ قېنىغا سىم-ۋول قىلىنىدۇ

ژىنىا ىۇىىڭ ئۆرىگە قىلىىغان ھۇجۇم ئىكەىلىكىنى ىىلىپ :
— ىىر كىشى جىىركاۋغا ىارمىسا ، ىەگىرىگە ئىشەنمە-
ىگەن ىولامدۇ ؟ — دەپ قايۇرۇپ سورىدى .
— ىولماىدۇ ، جاىىم . مۇجلىس جەرمەن جىركاوغا ىىرىپ ىەگى-
رىگە ئىىادەت قىلىسى لازىم ، ىۇ خۇددى ىىرىىڭ ىىر كىسىى ئىردىسەك
ئۆىگە ىارغىسمىزغا ئوجشاىدۇ ، — دەب جاواب ىەردى ماركى جاىىم .
— ىەگرى ھەممە ىەردە ىار ماركى خاىىم ، مەن ئۆزۈمىى ئىلىپ
ئىىسام ، مەن جىن قەلىىمدىن ىەگرىىڭ مىھرى - شەپقىتىگە ئىشىى-
مەن ، لىكىن ىەرى پوپلار مەن ىىلەن ىەگرىىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرغاندا ،
مەن ئەكسىچە ىەگرىنى كۆرەلمەي قالىدىكەنمەن ، — دىدى ھاقارەتلەن-
گەن رىىا رەددىىە ىىرىپ .
— پوپ دىىى جەمئىيەتىڭ ىايرىقدارى ، جاىىم ؛ كىمىكى ىۇ
ىايراقىا ئەگىشىپ ماڭماىدىكەن ، دىىى جەمئىيەتكە قارشى تۇرغان بو-
لىدۇ ، شۇىداقلا ىىرگە قارشى تۇرغان ىولىدۇ ، — دىدى ماركى جاىىم
ئورىىدىن تۇرۇپ .
رىىامۇ ئورىىدىن تۇردى ، ئۇ غال - غال تىترەپ تۇرۇپ :
— جاىىم ، سىزىڭ ئىىسىدىغىىىڭىز مەلۇم ىىر مەرھەىىڭ ىەگ-
رىسى ، مىىڭچۇ ؟ مىىڭ ئىىسىدىغىىم ىوغرا كىشىلەرىىڭ
ىەگرىسى ، — دىدى .
رىىا ئىگىلىپ تەزىم قىلدى - دە ، قايىپ چىقتى .
دىھقانلار ئىچىدىمۇ رىىا توغرىلىق غۇلغۇلا تۇلۇۋاتاتتى . ئۇلار
رىىاىىڭ ىولەىى ىىرىجى قىسملىق ئىبادەتكە ىارغۇرمىغاىلىقىى ئەيىى-
لەشتى . گەرچە ئۇلار ئۆزلىرى ئىبادەتكە ىارماىدىغان ، ئىبادەتكە قاتناش-
ماىدىغان ىولسىمۇ ، ىاكى دىىى جەمئىيەتىىڭ ئىىي ىەلگىلىمىسى توىىچە
ىاسجا ىايرىمىدىلا ىىر قىسم ئىبادەتكە ىارىدىغان ىولسىمۇ ، لىكىن ىاىلارغا
نىسبەتەن ىۇ ، ىاشقا ىىر ئىش ئىدى . ھىچكىممۇ ھەممە كىسى رىئايە قى-
لىۋاتقان ىۇ ئەمىر - مەرۇپلار ىىلەن ىاىلارىي ىەرىىلەشكە جىلاپلىق
قىلىشقا پىىسالماىىى . چۇىكى دىن ىەرىىر دىن - دە .

رىسا بۇ جىلدىكى ئەىسلەسلەرى ىاھاىسى ئىسو جۆشسەىى . ئۇ
ىۇ كىسلەرىىڭ كۆرۈىۈشى ىىر جىل ، ئەمەلىسى ىىر جىل ئىكەىلىكىى ،
ئۇلار ۋىجداىعا جىلاپلىق قىلىپ ھەممىدىن قورقىدىعاىلىقى ، ئاجىزلىقىى
ئوچۇق ىلىپ ئۇرسمۇ ، ىەىە ىۇرغۇىلىغاں قالىس ئاساسلار ىىلەں پەر-
دەرلەىدىعاىلىقىى ھىس قىلدى . رىسا ىۇ ئىشلارىىڭ ھەممىسگە ئىچ -
ئىچىدىن ، ىەكمۇ جاپا ىولاىى .

ىارون ىائولىىڭ ئۆگىىشىگە ئۆزى ىىۋاسىە ھەىدەكچىلىك قىلىپ
ئۇىىڭعا لاىسىچە ئۆگىىەىى . ژىىاىىڭ ىاپىلاىدىعىىى « ھەرگىزمۇ ىالىى
ھاردۇرۇپ قويماڭ ! » دىگەىدىن ىاشقا گەپ ئەمەس ئىدى . شۇىداقىمۇ
ئۇ كۆڭۈل ىىدۇرالماي كۇىۇىجاىىىڭ ىىىدا مىكىپ ئۇرەىى . ىارون
ئـۇىـى كـۇىـۇپجاىىعا كىرگۈزمەىى . جۇىكى ئۇ كـىرسـە دائـىـم ىا-
لـىدىن : « ىولەي ، ىۇىۇڭ ئوكلىدىمۇ ؟ »« ىولەي ، ىىشىڭ ئاغرىماىۋاد-
قاىدۇ ؟ » دەپ ، ىاكى ىارونى ىوسۇپ ، « ئۇىىڭعا ىۇىچىۋالا كۆپ گەپىى
ئۆگـەـىمەي قويۇڭ ، ئۇىى ھاردۇرۇپ قويىدىعاں ىولدىڭىز ! » دەپ ىالىـ
ىىڭ ئۆگىىىىى ئۈزۈپ قوياىى . ىائول دەرىىىن چۈشكەىدە رىسا وە
ھاما ئاىىسى ىىلەں ىاغچىعا ىاراىى . ئۇلارىىڭ ھەممىسى ھازىر ىاغچىعا
ئالاھـىدە قىزىقاىى . ىاھار كۈىلىرى ، ئۈچەىلەں ىىرلىكىە كۆچەت ىىـ
كەىى . ئۇزۈۋ سالاىى ، ئۇزۈۋ ىىجلىىپ ، ماىسا چىققاىدا كۆرۈپ ئا-
جـاىىپ خۇشال ىولۇساىى . ئۇلار ىەىە دەرەخلەرنى ئۇىاىى ، گۈللەرنى
ئۈزۈپ ، گۈلدەسىلەرنى ىىراىى .

ىـائولىىڭ ئەڭ قىزىقىدىعىىى كۆكىاپ ىىرىش ئىدى . ئۇ كۆكىاد-
لىقىا ئۆپ ىارچە ىەر ئىچىپ ، ھەر جىل سورىلۇق كۆكىاىلارنى ىوخۇىد-
لەپ ىىرىدى . ئۇ ىەر چاغلاش ، سۇغۇرۇش ، ئوپ ئوىاش ، ىەرويش قىـ
لـىش ئىشلىرىىىڭ ھەممىسىى قىلاىى . ئاىىسى وە ھاممىسى ئۇىىڭعا ىار-
دەملىسەىى . ىائول ئۇ ئىككىسىگە گويا ىاللاپ ئىشلەىكەں مەدىكارلارغا
قىلغاىدەك ىول كۆرسىىپ كىسەىى .

ىۇ ئىككىسى ىىرىەچچە سائەىلەپ ئىىردا مۆكچىىپ ئولتۇرۇپ
ئىشلەىى ، كۆڭلەكلىرى وە قوللىرى لاي ىولۇپ كىسەىى . ئۇلار قولى

بىلەن جۈپەك ئېچىپ، ئايدىن كۆكتاينىڭ ئۇرۇقىنى سالاتتى.

پولەي چوڭ بولۇپ قالدى. ئۇ، 15 ياشقا كىرگەندى. مېھمانخانىدىكى ئۆلچىگۈچ ئۇنىڭ بويىنىڭ بىر مېتىر ئەللىك سەككىز سانتىمېتىر بولغانلىقىنى كۆرسىتەتتى. لېكىن ئۇ كۈن بويى بۇ ئىككى ئايال ھەمدە دەۋرگە يېتىشەلمىگەن مېھرىبان بوۋاي بىلەن تۇرمۇش كەچۈرگەچكە، بەكلا گۇمۇش، گۆدەك ۋە ئەقلى يېتىلمىگەن بالا ئىدى.

بىر كۈنى كەچتە، يارون ئۇنى ئويۇنۇرا مەكتەپكە ئوقۇتۇش مەسىلىسىنى ئوتتۇرىغا قويدى. ژىنا بۇنى ئاڭلاپ يىغلاپ كەتتى. لىرون ھاممىمۇ قورقۇپ كېتىپ، قاراڭغۇ بۇلۇڭغا يىغىلىۋالدى.

ژىنا ئاخىر:

— ئۇ شۇنچىۋالا بىلىمنى ئۆگىنىپ نېمىگە ئىشلىتىدۇ، بىر ئۆيى سەھرادا تۇرغۇۋېرەيلى، ئۇ بىر سەھرالىق مۆتىۋەر بولسىلا بولمامدۇ، باشقا ئاقسۆڭەكلەرگە ئوخشاش، ئۆز تىرىكچىلىكىنى قىلىۋەرسۇن. بىز مۇشۇ يەردە ياشىدۇق. مۇشۇ يەردە ئۆلىمىز، ئۇمۇ قېرىغىچە مۇشۇ يەردە راھەت ـ پاراغەتتە ياشىسا بولۇۋېرىدۇ. بۇنىڭدىن باشقا تىلەيدىغان يەنە نېمە بار؟ — دەپ جاۋاب بەردى.

لېكىن يارون بېشىنى چايقاپ:

— ئۇ 25 ياشقا كىرگەندە سىزدىن « مەن بىلىمسىز، ھېچنەرسىگە يارىمايدىغان بولۇپ قالدىم، بۇلارنىڭ ھەممىسى سىزنىڭ خاتالىقىڭىز، سىز ئانا بولۇپ تۇرۇپ ئۆز مەنپەئەتىڭىزنى كۆزلىدىڭىز. مېنىڭ ھۆرمەت ئېتىبارىم يوق. جەمئىيەتتە ھېچقانداق ئورنۇم يوق. لېكىن مېنىڭ كۆڭلۈم مۇنداق جاھاننىڭ ھېچبىر راھىتىنى كۆرمەي، غەمكىنلىك ۋە پالاكەتلىككە ئۆتمەسلىكى كېرەك ئىدى. سىز ماڭا ئامراقلىق قىلىمەن دەپ، كۆزىڭىزنى يۇمۇۋېلىپ ماڭا زىيانكەشلىك قىلدىڭىز، مېنى مۇشۇ ھالغا چۈشۈرۈپ قويدىڭىزغۇ! » دەپ سورىسا، ئۇ چاغدا سىز نېمە دەپ جاۋاب بېرىسىز؟ — دېدى.

ژىنا توختىماي يىغلايتى. ئۇ ئوغلىغا يىلىنىپ تۇرۇپ سورىدى.

— پولەي، ئەمىسە، سەن كەلگۈسىدە ماڭا ئامراقلىق قىلغىنىم

ئۇچۇن ، مىنى ئەيىبلەمسەن ؟ — دېدى .
ھەيران قالغان بالا جاۋاب بېرىپ :
— ياق ئاپا ، — دېدى .
— بۇ سۆزلۈك راستمۇ ؟
— راست ، ئاپا .
— سەن مۇشۇ يەردە تۇرۇشنى خالامسەن ، شۇنداقمۇ ؟
— شۇنداق ئاپا .
ئارۇن ئۇنىڭ ھەمدە قەيتى ھالدا :
— رىنا . سىرىنىڭ بۇ بالىنىڭ پۇتۇن ھاياتىغا ئىگىدارچىلىق قىلىش ھوقۇقىڭىز يوق ، سىز ئۆزىڭىزنىڭ بەخت - سائادىتى ئۇچۇن با-لىنى قۇربان قىلماڭ ، — دېدى .
رىنا ئىككى قولى بىلەن يۈزىنى ئېتىۋېلىپ ، ئۇن سېلىپ يىغلاپ تۇرۇپ - تۇرۇپ سۆزلىدى :
— مەن نەكمۇ شور پېشانە ئىكەنمەن . . . شۇنداق يامانمەن ! ھازىر ئۇنىڭ بىلەن بىر ئۆيدە ، ئارامخۇدا ياشاۋاتىمەن ، ئۇنى ئېلىپ كەتمەكچى بولۇۋاتىسىز ، ئەمدى . . . يالغۇز ئۆزۈم . . . مەن قانداق قى-لىمەن ؟ . . .
ئارۇن ئورنىدىن تۇرۇپ ، رىنانىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ :
— مەيلى ، رىنا ؟ — دېدى .
رىنا بىردىنلا دادىسىنىڭ يۈزىگە ئېسىلىپ ھاياجانلىنىپ سۆيۈپ كەتتى . ئۇ يىغىسى ئىچىگە پۇتۇپ ئىسەدىگەن ھالدا :
— شۇنداق . . . ئىھتىمال . . . سىزنىڭ دېگىنىڭىز توغرىدۇ . . . دادىجان ، بالا نەكمۇ ھاماقەتلىك قىلىمەن ، بۇمۇ مېنىڭ دەردىمنى كۆپ نارىغانلىقىمدىن بولسا كېرەك . ئۇنىڭ مەكتەپكە بېرىپ ئوقۇشىغا مەن مېنىڭ مەرىيەم رازى ، — دېدى .
پولەي ئۇلارنىڭ ئۆزىنى قانداق قىلماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى يارا بىلەلمەيتى . شۇنداقىمۇ ئۇ يىغلاشقا باشلىدى .

شۇنىڭ بىلەن بۇ ئۈچ ئاتا ئۇنى سۆيۈپ ، ئاۋۇندۇرۇپ كەتتى ، ئىلھاملاندۇردى . بالىخانىغا چىقىپ ئۇخلايدىغان ۋاقىتتا ھەممىسىنىڭ كۆڭلى بەك يېرىم بولدى . ھەر قايسىسى ئۆز كارىۋىتىدا يېتىپ يىغلىدى . ئادىنىسى ئۆرنى يۆلۈپ تۇرغان ياردىمۇ كۆزگە ياش ئالدى .

ئۇلار كىلەر ئوقۇش مەۋسۈمى باشلانغاندا ، پائولىنى گاۋىر ئويىنۇرا مەكتەپكە ئاپىرىپ بېرىدىغان بولدى . شۇ ياردا ئۇ بىخمۇ ئاررۇلۇق بولۇپ كەتتى .

رىتا ئۇنىڭدىن ئايرىلىشنى ئويلىغىنىدا ، دائىم ھەسرەتلىنىپ ئۇھ تارتاتتى . رىتانىڭ ئۇنىڭغا راسلىغان بۇك - تاقلىرىدىن قارىغاندا ، خۇددى ئۇ سىرىتا ئون يىل تۇرىدىغاندەك ئىدى . كىچىچە كۆز يۇممىغان بۇ ئىككى ئايال بىلەن يارون ئۆكتەبىر ئايلىرىنىڭ بىر ئەتىگەنلىكى ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ ، بەتۇنغا ئۇزىتىۋىردى - دە ، يولغا چىقتى .

ئۇلار ئالدىنقى قىسىم يارغىسىدا ، ئۇنىڭ ياتىدىغان كارىۋىتى ۋە سىيىپىنكى ئورنىنىمۇ تاللاپ قويغاندى . بۇ قىسىم مەكتەپكە كەلگەندە ، لىرون ھامما رىتاغا ياردەملىشىپ ، كىيىم - كىچەكلىرىنى يەش يارىملىق ئىشكاپقا رەتلىك سېلىپ بەردى . بۇنىڭ ئۈچۈن بوپبوغرا بىر كۈن ئاۋارە بولدى . ئىشكاپ كىچىك بولغاچقا ، ئۇلار ئىلىپ كەلگەن بەرىكلەرنىڭ يۈتۈن بىرىمۇ سىغمىدى . رىتا مەكتەپ مۇدىرىنى تېپىپ ، يەنە بىر ئىشكاپ ئالماقچى بولدى . خوخۇلۇق خىرمەنچىسى چاقىرىپ كىلىندى . لېكىن ئۇ ، بۇنچىۋالا كىيىم - كېچەك ۋە بۇيۇملار ھامەن ھاجەتسىز ، ئەكسىچە ئاۋارىچىلىق بولىدۇ ، دىدى ھەمدە مەكتەپنىڭ يەلگىلىمىسى بويىچە ياشقا ئىشكاپ بېرىشكە بولمايدىغانلىقىنى ئىيتتى . ژىننانىڭ بىسى قاتتى . بىھى ئەتراپىنكى ساراىدىن پائولىغا ئاتاپ بىر ئىغىر ئۆيتى ئىجارىگە ئىلىشنى ، سارانۇمەگە بولەنگە نىمە لازىم بولسا ، سەخسەن ئۆزى تەنكۆرۈپ بېرىشنى ئالاھىدە تاپىلاش قارارىغا كەلدى .

ئاندىن ئۇلار گاۋىر پورتىنىڭ يېرىسانىغا بىرىپ سەيلە قىلدى ۋە كىرىپ - چىقىۋاتقان كىمىلەرنى كۆردى .

شەھەرنى سالقىن تۇن پەردىسى قاپلىدى . كوچىلاردىكى

چىراغلارىىڭ ھەممىسى ىىسب كەىى . ئۇلار ىىر ئاشحاىىغا كىردى . لە-
كىن ھىحفاىسسىسىڭ ىاماق ىىگۈسى ىوق ئىدى . ھەممىسى كۆزلىرىگە
لىق ىاش ئېلىپ ىىر ـ ىىرىگە فارىساىى . فورۇمىلار ئارقا ـ ئارقىدىن ئە-
لىپ كېلىىدى وە شۇ پېتى ىەىە فاىۇرۇپ كېىىلدى .

ئۇلار ئاسىا فەدەملەر ىىلەن مەكىەىكە فاراپ ماڭدى . ئائىلە ىاش-
لىقلىرى ىاكى ىاللىۋالغان كىشىلىرى ئۇرىىپ كەلگەن چوڭ ـ كىچىك
ىاللار ىەرەب ـ ىەرەپىن مەكىەىكە ىىغىلىۋاتاتتى . ىۇرغۇن ىاللار
ىىغلاۋاتاتتى . چىراغ خىرە ىورۇىۇپ ىۇرغان مەكىەپ ھويلىسىدا ، ىىغا
ئاڭلىىىپ ىۇراتتى .

رىسا ىىلەن پائول ئۇرافقىچە قۇچاقلاشتى . لىرون ھاما ئارقىسىدا
ىۇرۇپ ، قولىاغلىقى ىىلەن ىۆزىىى ئىسۋالغاىىدى . ئۇلار ئۆىى ىامەن
ئۆىىۇغاىىدى . ىارويمۇ چىداپ ىۇرالماي ىالدۇرراپ قاىىىن ئۆچۈن قىرىىى
ىەىۇن ئىىسكى ئالدىدا ساقلاپ ىۇراتتى . ئۇخەىلەن بەسۇىغا خىقى ـ
دە ، شۇ كۆىى كىچىلەب ئاي ىىرەكلىك ىاغلىق حاڭرىغا قايىپ كەلدى .
ىۆن قاراڭغۇسىدا ھۆكۈرىگەن ىىغا ئاۋازى دەممۇ دەم ئاڭلىىىپ
ىۇراتتى .

ئەىىسى زىىا كەچكىچە ىىغلىدى . ئۇچىنچى كۆىى بەىۇن ىەد-
ىارلىىپ ىەىە گاۋىرغا ىاردى . ىولەي ئۇلاردىن ئاىرىلغاىدىن كىىن ، ئۆز
ىۇرمۇشىغا كۆىگەىدى . سەۋەب ، ئۆز ئۆمرىدە ئۇىىڭ شۇىچىۋالا خىق
ساۋاقداشلىرى ىار ىولدى ؛ ئۇىىڭ ئەس ىادى ئوىۇن ىىلەن ىولۇپ ، قو-
ىۇلحاىىدا ئولىۇرالماي قالدى .

رىىا ئىككى كۈىدە ىىر قىىم ىىرىپ ئۆىى كۆرۈپ ىۇراتتى .
ىەكسەىە كۆىى ئۆىگە قاىىۇرۇب كىلەىى . ئادەتتە ىەىەپۇس ۋاقىىدا ،
مەكىەپىن كەلمەي ، ىاشقا ئىىى ىولمىسىمۇ ، قوىۇلحاىىدا ئولىۇرۇۋىرەد-
ىى . مەكىەب مۇدىرى ئۆىى ىۆلۈمگە چاقىرىىپ ، ىۇىىڭدىن كىىن
ئارراق كىلىسى ئىىى ، ىۇ پەىدى ـ ىەسىھەىلەر ئۇىىڭ قۇلىقىغا رادى
كىرمىدى .

مەكىەب مۇدىرى ئۆىى ئاگاھلاىدۇرۇب ، ئەگەر ىالىىڭ ىەىەىپۇس

ۋاقىتتىكى كۆڭۈل ئېچىشىغا داۋاملىق تەسىر يەتكۈزۈۋەرسىكىر بالا ئوبدان ئوقۇيالمايدۇ، مەكتەپ ئاخىر بالىنى قايتۇرۇۋېتىشكە مەجبۇر بولىدى، دېدى. يارون مەكتەپنىڭ يارما ئوقۇتۇرۇشىنىمۇ تاپشۇرۇۋالدى. شۇنىڭدىن باشلاپ يارون ژىيانى مەھسۇلارغا ئوخشاش يەرەيبەت ئاستىغا ئېلىپ، ئاي ئىرەكلىك باغلىق جاكىردىن جىققىلى قويمىدى.

زىيا ھەرقېتىمقى دەم ئېلىش كۈنىنى ئوغلىنىمۇ يەك يەقەررالىق بىلەن كۆيەيسى. زىيا يارغانچە يەك زېرىكىدىغان بولدى. ئۇ دەسلەپ يېقىن ئەتراپنى ئايلاندى، كۈن يوبى ئۆرى يالغۇز يۈسايى ئەگەشنۇرۇپ يۈرۈپ خىيال سۈرەيسى. يەرىدە پۈيۈن خۇشىنى كىيىن، يار يوبىدا ئولتۇرۇۋېلىپ، دىڭىزغا قارايىنى. يەرىدە ئورمانزارلىقلاردىن ئۆيۈپ بازارغىچە يارايسى. يۈرۈن سەيلە قىلغان يەرلىرىنى قايسىدىن ئەسكە ئالايسى. ئاشۇ يىللاردا مۇشۇ يەرلەردە ئايلىنىپ يۈرگەن ۋاقىتتا، ئۇ يىچى شىرىن خىياللارغا چۆمگەن قىرچاق ئىدى. ھازىر ئۇ ۋاقىتلارغا ئۇزۇن بولدى. يەك ئۇزۇن ۋاقىت بولدى.

ئۇ ھەرقېتىم ئوغلى بىلەن كۆرۈشكەندە، خۇددى ئايرىلغىلى ئۇن يىل بولغاندەك ھېس قىلايسى. پائول ئانىمۇ ئاي ئۆسۈپ يارايسى، ئەكسىچە زىيا ئانىمۇ ئاي قېرىپ، مۇنداق قارىغاندا دادىسى بىلەن ئاكا ـ سىڭىلدەك كۆرۈنىدىغان بولۇپ قالدى. لىرون ھامىنغا كەلسەك، 25 يېشىدىلا، ئۆيىنىڭ چىرايى سۈيىغان بولسىمۇ، سۇ يىنچە يۈرۈپ قالغانىدى. شۇڭا ھازىر ئۇ زىنايىنىڭ ھەدىسىدەك كۆرۈنەيسى.

يولەي مەكتەپە ئوقۇشقا رادىلا كۆڭۈل يۆلمەيسى: ئۇ 4 ـ سىنىپنى ئىككى يىل ئوقۇدى. 3 ـ سىنىپنى يۆلەشتۈرۈپ يۈرۈپ ئاران دېگەندە كۆچتى؛ 2 ـ سىنىپقا كۆچكەندە، يەنە بىر يىل قالاپ ئوقۇدى. شۇنداق قىلىپ ئىسىدلىنىسكا سىنىپىغا كۆچكەندە 20 ياشقا كىرىپ قالدى.①

① فرانسىيىدە ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئوقۇتۇش سىنىپ دەرىجىسى ھېسابلاش مەملىكىتىمىزنىڭ ئەكسىچە بولۇپ، بىرىنچى سىنىپ ئەڭ يۇقىرى سىنىپ، يەنى ئىسسىلىستىكا سىنىپى تولۇق ھېسابلىنىدۇ

بۇ ۋاقىتتا بولەي ئىگىز بويلۇق كېلىشكەن يىگىت بولۇپ قالدى . ساقال ـ بۇرۇتلىرى خەت تارتتى ، ھازىر ھەر يەكشەنبە كۈنى ئاي بىـ رەكلىك ياغلىق خاككىرىغا ئۆزى قاتنىپ كېلىدىغان بولغانىدى . ئۇ ئات مىنىشنى ئۆگىنىۋالدى ، ئۇ بىر ئاتنى ئىجارىگە ئالاتتى ـ دە ، ئىككى سائەتتىلا ئۆيگە كېلەتتى .

يەكشەنبە كۈنى ئەتىگەنلىكى ئىتتا ، لىرون ھامما ۋە ياروں بىرـ لىكتە يولغا چىقىپ ، ئۆيى كۆيۈۋالاتتى . ياروں يارا ـ يارا بىلىشى رۇسـ لىسالمايدىغان بولۇپ قالدى . يول ماڭغاندا يوۋايلارغا ئوخشايتى ، يىقىـ لىپ چۈشمەي دېگەندەك ، قولىنى كەينىگە قىلىۋالاتتى .

ئۇلار چوڭ يولنى بويلاپ ، ئاستا ماڭاتتى . بەزىدە چىرا يوتىدا ئولتۇرۇۋېلىپ ، ئايلىق ئادەم كۆرۈنەمدىكىن دەپ ، يىراقلارغا بەزەر سالاتتى . ھەرقىسىم يۇپيۇر يولدا بىرەر قارا كۆرۈنسە ، بۇ ئۇچەيلەن قولـ لىرىدىكى ياغلىقنى ئېلىپ پۇلاڭلىتاتتى . بۇ ۋاقىتتا بائول ئاتنى قامـ چىلاپ ، شامالدەك بىر چىقىپ كېلەتتى . ئىتتا يىلەن لىرون ھامما قورـ قۇپ ، يۈرەكلىرى پوكۇلداپ كېتەتتى . يوۋىسى خۇشاللىقىدىن ئۆـ رىتتى يوقـــــپ ، « قالىس ، ياراندۇ ! » دەپ ۋارقىراپ كېتەتـ تى .

بائول ئاپىسىدىن ئىگىز بولسىمۇ ، لېكىن ئىتتا ئۇنى يەنىلا بالىدەك كۆرەتتى ، دائىم ئۇنىڭدىن :

ـــ بولەي يۇيۇك يوكلىدىمۇ ؟ ـــ دەپ سورايتتى . چۇشلۇك تا‌ـ ماقتىن كېيىن ، ئۇ ياماكا چېكىپ پەلەمپەيدە ئاپلىسپ يۈرگەندە ، ئىتتا دېرىزىنى ئېچىپ :

ـــ سەندىن خۇش بولاي ، يالاڭۋاش چىقما ، شامالداپ قالىسەن ، ـــ دەيتتى .

بائول كىچىدە ئايلىق مەكتەپتىن قايتقاندا ، يىغمۇ ۋاقىت يەپ :

ـــ ھەرگىز بىر جاپىمىغىن ، بولەي يالام ! جوقۇم ئېھتىيات قىل ، ئېسىڭدە بولسۇن ، بىرەر ئىش بولۇپ قالسا ، يىجارە ئاپاڭ ساراك بولۇپ كېتىدۇ ، ـــ دەيتتى .

بىر سەنە كۈنى ئەتىگەنلىكى رىتا پائۇلنىڭ بىر پارچە خېتىنى تاپشۇرۇۋالدى. خەتتە ئەتە ئۆيگە قايتالمايدىغانلىقى، بەزى دوستلىرىنىڭ دالا سەيلىسى ئۇيۇشتۇرغانلىقى، ئۆزىنىمۇ قاتنىشىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلغانلىقى ئېيتىلغانىدى.

يەكشەنبە بۈتۈن بىر كۈنى رىتا بىرەر ئالا ـ قارا يۈز بېرىد- غاندەك تەشۋىش ۋە غەم ئىچىدە ئۆتكۈزدى. پەيشەنبە كۈنى تا- قىتى ـ تاق بولغان رىتا يەنە گاۋرىغا باردى.

ئوغلى ئۇنىڭغا تاشقىچە كۆرۈندى. لېكىن ئۇنىڭ زادى قانداق بولۇپ قالغانلىقىنى ئېيتالمايتتى. ئۇنىڭ كەيپى ناھايىتى چاغ كۆرۈنەت- تى، ئاۋازى ئەر كىشىنىڭكىدەك چىقاتتى. تۇيۇقسىز ئۇ ئىنتايىن تەبىئىي ھالدا ئانىسىغا:

— ئانا، بۈگۈن سەن كەلگەندىن كېيىن، كېلەر ھەپتىدە ئاي يېرەكلىك جاڭگىرغا قايتىمەن، چۈنكى بىز يەنە دالا سەيلىسىگە بار- مىز، — دېدى.

رىتا ھاڭۋېقىپ تۇرۇپ قالدى، زۇۋانمۇ تۇتۇلدى. بۇ گەپ ئۇ- نىڭغا پائۇل چوڭ قۇرۇلتايغا بارىمەن، دېگەندەك ئاڭلىنىپ كەتتى. ئا- خىر ئۇ:

— پولەي، ماڭا ئېيتقىنا، سەن نېمە بولدۇڭ؟ بۇ زادى نېمە ئىش؟ — دەپ سورىدى.

پائۇل كۈلۈپ ئاپىسىنى قۇچاقلىدى:

— راست ھېچ ئىش بولمىدى، ئانا، مەن دوستلىرىم بىلەن بىرلىكتە بېرىپ ئويلىدىم، مەن چوڭ بولۇپ قالدىم، — دېدى.

رىتا جاۋاب بەرگۈدەك سۆز تاپالمىدى. لېكىن ئۇ پەيتىدە يالغۇز ئولتۇرغاندا، ھەرخىل غەلىتە خىياللار كۆڭلىدىن كەچتى. رىتا ئۇنىڭ ئۆز بولەكى ئىكەنلىكىنى، ئۆز ۋاقتىدىكى كىچىككىنە پولەي ئىكەنلىكىنى بىلەلمەي قالدى. رىتا بىرىنچى قېتىم ئۇنىڭ چوڭ ئادەم بولۇپ قالغانلى- قىنى، ئەمدى ژىناغا نەۋە ئەمەسلىكىنى، ئۆز تۇرمۇشىنى ئۆزى ئۆز- كۆرىدىغانلىقىنى، قىزلار بىلەن كارى بولمايدىغانلىقىنى سەزدى. رىتاغا

ئۇ بىر كۈن ئىچىدىلا ئۆزگىرىپ باشقا بىر ئادەم بولۇپ قالغاندەك بى-
لىندى . قارىغا ! بۇ ئۇنىڭ ئوغلىمۇ ؟ تېخى تۈنۈگۈنلا ئۆزىگە
كۆكتات تېرىشنى ئۆگىتىپ بەرگەن ئىدەك ، بۈگۈن ئۆز قاراشلىرى
بار ، ساقال - بۇرۇتلۇق ياش بولۇپ قالدى !

ئۈچ ئاي ئىچىدە يائول ئۆيگە ئاندا - ساندا كېلىپ ، ئۆيدىكىلەرنى
كۆرۈپ كېتىپ تۇردى . كەلگەندىمۇ كېتىشكە ئالدىرايتتى . ئاخشىمى
بولسا بىر سائەت بولسىمۇ بالدۇر كېتىشكە ھەرىكەت قىلاتتى . بۇنىڭدىن
رىنا ساراسىمىگە چۈشتى . يارون ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ :

— بۇ بالا ھازىر 20 ياشقا كىرىپ قالدى ، ئۆز بىلگىنىنى قىل-
سۇن ! — دېدى .

بىر كۈنى ئەتىگەندە كىيىم - كېچىكى ناھايىتى سۆلكەتسىز بىر
بوۋاي نېمىس تەلەپپۇزى بىلەن فرانسۇزچە سۆزلەپ ، ۋىكتور جانىم بى-
لەن كۆرۈشۈشنى تەلەپ قىلدى . ئۇ ژىناغا تەزىم قىلىپ ، ئىززەت -
ئىھتىرام بىلدۈرگەندىن كېيىن ، يانچۇقىدىن مايلىشىپ كەتكەن بۇلغار
قاپچۇقنى ئېلىپ :

— بۇ باغاقنى سىزگە بېرەي ، دەپ كېلىۋىدىم ، — دېدى .

ئۇ مايلىشىپ كەتكەن قەغەز باغاقنى رىناغا سۇندى .

رىنا بۇنى قايتا - قايتا كۆرۈپ ، ھېلىقى يەھۇدىيگە قارىدى ، با-
غاقنى يەنە بىر قېتىم كۆرۈپ چىقىپ سورىدى :

— بۇ نېمە ئىش ؟

ياتقى كىشى قاش - قاپاقلىرىنى ئويىنىتىپ ، كۈلۈمسى-
رىگەن ھالدا :

— مەن سىزگە سۆزلەپ بېرەي ، سىزنىڭ ياتۇھچىڭىزگە بىرئاز
پۇل لازىم بولغانىكەن ، مەن سىزنىڭ ئاق بەتلىك جانىم ئىكەنلىكى-
ڭىزنى بىلگەچكە ، ئۇنىڭغا بىرئاز پۇل قەرز بېرىپ تۇرغانىدىم ، — دەپ
چۈشەندۈردى .

رىنانىڭ پۈتۈن ئەرايى تىرەپ كەتتى ، ئۇ :

— نېمە ئۈچۈن ئۇ كېلىپ مەندىن ئالمايدۇ ، — دېدى ھېلىقى

يەھۇدىي ، بۇ ، قىمار ئويناشتا ئۇتتۇرغان پۇلكەن ، ئەتىسى چۈشتىن بۇرۇن تۆلىشى لازىمكەن ، ئۇنىڭ ئۈستىگە پائول يېڭى باش بولغاچقا ، يەنىكى ھېچكىممۇ پۇل قەرز بېرىشكە ئۇنىمايتى ، بۇ بالىغا « ئارراۋ ياردەم » قىلمىغان بولسام ، ئۇنىڭ « ئابرۇيى تۆكۈلۈپ كېتەتتى ! » دې- گەندەك گەپلەر بىلەن ئۆزۈمنىچە خۇشەندۇرۇپ كەتتى .

رىشا يارونى جاھىرمافچى بولدى . لېكىن ئۇ خىددىسلەشكەنلى- كىدىن ، يۈزۈن تەدەبلىرى ئۆيۈشۈپ ، ئۆزە نۇرالماي قالدى . شۇڭا ، ھېلىقى خاراپچورغا :

— ئىرۋانوكى يىسشۇنىڭدا ، خۇش بولۇپ قالاي ! — دېدى .

يانىقى كىشى قىلىنىقا خۇشۇپ قالمەيمىكىن ، دەپ ئىككىلىنىپ قالدى ۋە دۇدۇقلاپ :

— ياۋادا سىزگە ئەپسىز بولسا ، مەن كېيىن كېلەي ، — دېدى .

رىشا يىسىنى چايقاپ ، ھاجەتسىزلىكىنى بىلدۈردى . يەھۇدىي ئىرۋانوك كويۇپكىسىنى ياستى . ئىككىسى ئۇن - يىسىر بىر - بىرىگە قارىشىپ تۇرۇشتى .

يارون كىرىپلا ، نىمە ئىش بولغانلىقنى دەرھال خۇشەندى . خۆجەيىنە بىرلىقنى 1 مىڭ 500 فرانك ئىدى . ئۇ مىڭ فرانك بېرىپ كۆزلىرىنى ھېلىقى ئادەمگە مىخىدەك تىكىپ تۇرۇپ :

— يۈزىنكىدىن كېيىن ئىككىنچى كەلگۈچى بولماڭ ، — دېدى .

ھېلىقى كىشى ھەشاللا - رەھمەت ئېيتىپ ، يەرنىم قىلىپ چىقىپ كەتتى .

يارون بىلەن رىشا دەرھال گاۋىرغا قاراپ يولغا چىقتى . مەكتەپكە بېرىپلا ، پائولىڭ بىر ئايدىن بۇيان مەكتەپكە كەلمىگەنلىكىنى ئۇقتى . مەكتەپ مۇدىرى رىشا ئىمزا قويغان تۆت پارچە خەت تاپشۇرۇۋالغان ؛ دەسلەپكى خەتتە ئوقۇغۇچىنىڭ ئاغرىپ قالدى دېيىلگەن ؛ قالغانلىرىدا كېسەل ئەھۋالى دوكلات قىلىنغان . ھەربىر پارچە خەتكە دوختۇرنىڭ ئىسپات قەغىزى قىستۇرۇلغانىدى . بۇنىڭ ھەممىسى يەنىكى يالغان ئىدى . ئاتا - بالا ئىككىسى بىر - بىرىگە قارىشىپ ھاڭ - تاڭ بولۇپ

يۇرۇپ قالدى .

مەكتەپ مۇدىرىمۇ بەك ئىچىدى . ئۇلارنى باشلاپ بىرلىكتە ساقچى باشلىغى بىلەن كۆرۈشۈشكە باردى . شۇ كۈنى بۇ ئىككى ئائىلە باشلىغى سارايدا قونۇپ قالدى .

ئەتىسى شۇ يەردىكى بىر خۇسۇسىي پاھشىخانىدىن بالىنى تېپىپ كەلدى . بوۋىسى بىلەن ئاپىسى ئۇنى ئاق تىرەكلىك ياغلىق جاگىرىغا ئې-لىپ ماڭدى . يولدا ھېچكىم لام - جىم دېمىدى . ژىنا ياغلىغى بىلەن يۈزىنى توسۇۋېلىپ توختىماي يىغلايتى . پائول پىسەنت قىلماي داللارغا بەرەر سالاتتى .

بىر ھەپتە بولمايلا ، ئۇلار پائولنىڭ بېشىغى ئۈچ ئاي ئىچىدە 15 مىڭ فرانك قەرزدار بولغانلىقىنى بىلدى . قەرز ئىگىلىرى پائولنىڭ ئۇراققا بارمايلا رەسمىي ئادەم بولىدىغانلىقىنى بىلگەچكە ، دەسلەپتە قەر-زىنى سۈيلەپ كەلمىگەندى .

ئۆيدىكىلەرنىڭ ھېچقايسىسى بۇ ئىشلار توغرىسىدا سۆزلەشمەي-تى . ئۇلار ئۇنى ياخشىلىقچە ئىزدىسىپ قولغا كەلتۈرۈشنى ئويلاپ ، ئۇنىڭغا ياخشى يېمەكلىكلەرنى بەردى ، ئەركىلەتتى ، ئۇنى كۆندۈرۈشكە ھەرى-كەت قىلدى . بۇ دەل باھار پەسلى ئىدى ؛ گەرچە ژىنا ساراسىمە ئىچىدە يۈرگەن بولسىمۇ ، ئۇلار پائولغا ياراردىن بىر دانە كېمە ئىجارىگە ئېلىپ ، ئۇنىڭ خالىغان ۋاقىتتا دېڭىزغا چىقىپ ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىشىغا شەرت ھازىرلاپ بەردى .

ئۇلار پائولنى گاۋىرغا كېتىپ قالمىسۇن ، دەپ ئات مىنىشكە رۇخسەت قىلمىدى .

پائولنىڭ قىلىدىغان ئىشى يوق بولغاچقا ، دائىم چېچىلاتتى . بە-زىدە بەكمۇ قوپاللىق قىلاتتى . بارون ئۇنىڭ يېرىم يولدا ئوقۇشنى تاشلاپ قويۇشىدىن ئەندىشە قىلاتتى . ئەنە ئايرىلىشنى ئويلىسا ، ژىنا ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالماي قالاتتى ، لېكىن ئۇنىڭغا قانداق يول كۆرسىتىشنى بىلمەيتتى .

بىر كۈنى كەچتە پائول ئۆيگە قايتىپ كەلمىدى . كېيىن ئۇلار

ئۆينىڭ ئىككى كىشىچى بىلەن چىقىپ كەتكەنلىكىنى بىلدى . زىننا ئەت-
تىرەت شىلەپىسىنىمۇ كىيمەستىن كېچىلەپ بازارغا باردى .

دېڭىز ساھىلىدا تىرەججە كىشى ھېلىقى كىشىنىڭ قايتىپ كېلى-
شىنى كۈتۈپ تۇراتتى .

دېڭىزدا چىراغ نۇرۇقى پەيدا بولدى ۋە پىلىلداپ يارغانسىرى
قىرغاققا يېقىنلاشتى . لېكىن كېمىدە پايۇل يوق ئىدى . ئۇ كېمىچىلەرگە
ئۆزىنى گاۋىرغا يەتكۈزۈپ قويۇشقا بۇيرۇغانىكەن .

ساقچىلار تەرەپ ـ تەرەپتىن ئىزدەپمۇ ئۇنى تاپالمىدى . ئۆتكەن
قېتىم ئۇنى تۇتۇۋۇپ قويغان پاھىشە ئايالمۇ تۇتالغان بولۇپ ، رادىلا ئىز
قالدۇرمىغان . يەنى پاھىشە ئايال ئۆي خاتىرىسىنى سىتىۋەتكەن ، ئۆي
ئىجارىسىنىمۇ تۆلىۋەتكەنىدى . ئاي تىرەكلىك ئاغلىق خاكىرىدىكى ئايال-
نىڭ خانىسىدىن ھېلىقى ئايال بارغان ئىككى پارچە خەت تېپىلدى .
خەتنى ئۆينىڭ ئايۇلغا مەخپىيلارچە كۆتۈپ قالغانلىقىنى كۆرۈۋالغىلى
بولاتتى . خەتتە ئۆزىنىڭ ئەنگلىيىگە بارماقچى ئىكەنلىكى ، يەرلىك
شىراخەتنىڭ ئىسمى قىلىپ قويغانلىقىمۇ يېزىلغانىدى .

شۇنىڭدىن تاسلاپ خاكىرىدىكى ئۆزخەيلەن روھى ئازاب بىلەن
ئىتىدا يالغان مەھبۇسەك رۇۋان سۇرمەي قايغۇرۇشى . زىنانىڭ
خاھىرى ئەسلىدە كۆل رەڭ ئىدى . ھازىر يامان ئاقىرىپ كەتتى . ئۇ
سادىدىلىق بىلەن ، يەنە ئۆزخۇن بەردىر كىشىنى مۇنداق ئەخمەق قىلى-
دىغاندۇ ، دەپ ئۆز ـ ئۆزىگە سوئال قوياتتى .

زىنا يولسىئاك پوپىنىڭ بىر پارچە خېتىنى تاپشۇرۇۋالدى :

خانىم ، ئەگەرسىڭ خاراسى سىرىنىڭ ئىشىڭىزغا كەلدى ، سىز ئوغ-
لىڭىزنى ئەگىرىگە تاپشۇرمىغاندىكىن ، ھازىر ئەگىرى ئۆينى سىزدىن
تارتىۋېلىپ پاھىشە ئايالغا بېرىۋېتى . ئەگەرسىڭ ئۇ ئاچچىق سا-
ۋىقى ، كۆرۈڭگىنى بوغان ئىچىشىڭىزغا كۆپايە قىلالامدۇ ؟ ئەگەر-
سىڭ مېھرى ـ شەپقىتى دەريا ـ دېڭىزلاردەك چەكسىز پەقەت سىز
سىزگىرىدىن تېپ ، ئۆينىڭ ئالدىغا ياس قويسىڭىز ، ئېھتىمال ئۆ-
ينىڭ ئىلىپايىغا سازاۋەر بولۇشىڭىز مۇمكىن ، يەنە ئۆينىڭ تاقابىل

نىر چاكىرى ، ناۋادا سىز ئۇنىڭ خۇجرىسىنىڭ ئىشىكىنى چەكسە-
ڭىز ، مەن خەرمەن سىزگە ئىشىك ئېچىپ بېرىمەن

رىنا خەنى بىرنىچا قوپۇپ ، ئۇرۇنىچە ئولتۇرۇپ كەنى . ئېھتى-مال نوپىنىڭ ئىسقانلىرى توغرىدۇ ، ئۇنىڭ ئۆيىگە دىنغا نولغان خىلمۇ خىل گۇمان ـ ئەندىشىلىرى ئىچىدىنى ئارىلاشقا باشلىدى . نەگرى راستلا كىشىلەرگە ئوخشاشلا ھەم ھەسەت قىلىپ ، ھەم ئۆچ ئالامدى-غاندۇ ؟ ئەگەر ئۇ ھەسەت قىلمىسا كىشىلەر ئۇنىڭدىن قورقمايدۇ ، ئۇ-نىڭغا چوقۇنمايدۇ . قىلچە شۈبھىسىزكى ئۇنىڭدا ، ئادەتتىكى كىشىلەرگە ئوخشاشلا ھېسسىيات بار . سەۋەبى ، يەقەت نەرىنىڭ ئۆيى ئىچىمۇ ئا-سارەت خوشىسىمىز ئۆچۈندۇر ، دەل مۇشۇنداق نۇرەكرادىلىقىنى كۆ-رۈپ چىققان گۇمانلىرىنى نۇرافسىز وە ئاراپ خەككەن كىشىلەرنى دىنغا نىقلاسۇرىدۇ . ھازىر رىنانىك قەلبىدىمۇ ، مۇشۇنداق گۇمان پەيدا بولغانىدى . نىر كۆنى كەچىنە قاراڭغۇ خوشۇشى بىلەنلا ئۇ ، نوشۇرۇنچە بوپىنىڭ ئىشىكىگە باردى . ئۇ ونچىككىنە كەلگەن ئاۋاى پوپىنىڭ پۇتىغا يىقىلىپ ، ئۆزىنىڭ گۇناھىنى كەچۈرۈم قىلىشنى ئىلتىجا قىلدى .

بوپ ئۇنىڭ بىر قىسىم گۇناھىنى كەچۈرۈم قىلىشقا ماقۇل بول-دى ، خۇنكى نەگرى بۇيۇن مېھرى ـ شەپقىتى نارونىڭ ئائىلىسىدە تۇرغان مۇنداق كىشىگە ئاتا قىلىنىشى لازىمەنى .

ــ سىز خەرمەن بات ـ ئارىدىلا نەگرىنىڭ مېھىر ـ شەپقىتىنىڭ ئۇيۇمىنى ھېس قىلىسىز ، ــ دېدى بوپ مۇئەنەنلەشۇرۇپ .

ئىككى كۈندىن كېيىن ، دېگەندەك ، ئۇ ئوغلىنىڭ نىر بارچە خىتى ناتسۇرۇۋالدى ، ئۇ چەكسىز قانغۇ ئىچىدە نۇ خەنى بوپ بىلگەن ناخشىلىقىنىڭ ناسلىنىسى ، دەپ قاردى .

سۆيۈملۈك ئانامغا :

سەن ئەنسىرىمە ، ھازىر مەن لوندوندا ، سالامەتلىكىم ناھا-يىتى ناخشى ، يەقەت ئىقتىساد مەسىلە بولۇپ قالدى نىردە نىر قوندىشىرلىكمۇ قالمىدى ھەممىشە كۈن نوپى دىگۈدەك ناماقمۇ نە-

يەلمەيۋاتىمىز . مەن چىن يۈرەكتىن سۆيىدىغان ھېلىقى ئايال ھەمرىھىم مەن بىلەن بىللە ، ئۇ مەندىن ئايرىلماسلىق ئۈچۈن ھەتتا يۆلىنى ، يەنى 5 مىڭ فرانكنى تىرافلا ئىسلىتىپ بولگەنى . بىلەشىڭ كېرەككى ، ئايرۇيۇمىي ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ، ئالدى بىلەن بۇ پۇلنى چەرمەن يۆلۈۋېتىشمىگە توغرا كېلىدۇ ، مەن پاب - ئارىدىلا چوڭ ئادەم بولىمەن . سەن دادامدىن مىراس قالغان مال - مۈلۈكتىن 15 مىڭ فرانكنى ماڭا بېرىشنى مانۇل كۆرسەڭ ، بەكمۇ ياخشى قىلغان بولاتتىڭ . بۇنداق بولغاندا مېنىڭ بىر چوڭ قىيىنچىلىقىم ھەل بولاتتى .

خەير - خوش ، سۆيۈملۈك ئاپا ، مەن پۈتۈن قەلبىم بىلەن سېنى ھەمدە تووامىي وە لىروۋن ھاممامنى قۇچاقلايمەن مەن پاب ئارىدا سەن بىلەن دىدار كۆرۈشۈشنى ئۈمىد قىلىمەن .

ئوغلۇڭ ژېنكوب

پائول دې لامار .

ئۇ ئانىسىغا خەت ياردى ! ئۇ ئاپىسىنى ئۇنتۇمايتۇ . رىسا ئۇ تەلەپ قىلغان پۇلنى ئەۋەتمۇ قويمىدى . ئۇنىڭ قولىدا پۇلى قالمىغانىكەن ، ئۇنىڭغا پۇل ئەۋەتىش كېرەك . پۇل تېپىش ئەررىتى ! مۇھىمى ئۇ ئانىسىغا خەت يازغاندى !

رىسا يىغلىغان ئېتى خەتنى يارويغا كۆرسەتتى . لىروۋن ھاممىسىمۇ چاقىرىلىپ كەلدى . بۇ ئۇنىڭ ئۆز قولى بىلەن يازغان خېتى - دە ! ھەممەيلەن بۇ خەتنى خۇملىنىمۇ خۇملە بىر قۇر ئوقۇپ چىقىپ ، ئۇنىڭ مەنىسىنى تەھلىل قىلدى .

رىسا غەمدىن خالاس بولۇپ خۇشاللىقتا خۆمدى ، پۈتۈن كۈچى بىلەن پائولنى ئاقلىدى :

— ئۇنىڭدىن خەت كەلگەنىكەن ، ئۆزىمۇ چەرمەن قايتىپ كېلىدۇ ، ئۇ پاب ئارىدا قايتىپ كېلىدۇ .

ياروۋ ئۇنىڭغا قارىغاندا تېتىراق ئىدى ، ئۇ :

— تەرىپىر ئوخشاش ، ئۇ ئەسلى بىردىن ئاشۇ ئايالنى دەپ ئارىلغان ، شۇ چاغدا ئۇنىڭ قىلچىمۇ ئىككىلەنمىگەنلىكى ئۇ ئايالنى بىردىن

ئارتۇق سۆيۈندۈرگەنلىكىنى چۈشەندۈردۇ ، — دېدى .

فانتىن دەرد ـ ئەلەم ژىنانىڭ تۇرىكىگە تۇتۇقسىز ھۇجۇم قىلدى . ئۇغلىنى يارىسىپ كەتكەن ھېلىقى رىناجور ئانال رىسادا تەپرەت ئۇنىنى تۇتاشتۇردى . بۇ بىرخىل ئەسەبىيلەرچە ، تىسۋالغىلى بولمايدىغان تەپرەت ، ھەسەت قىلغان ئانىنىڭ تەپرىتى ئىدى . ھازىرغىچە ئۇنىڭ كۆڭلىدىن بىردەممۇ چىقمايدىغىنى پائول ئىدى . ئۇ ، ئوغلىنىڭ ئەگرى يولغا مېڭىپ قالغانلىقىنى ناھايىتى ئار ئويلايتى . بۇنى شۇ ئانىلىك كاساپىتىدىنلا كۆرەتتى . لېكىن يارونىڭ نامىغى سۆزى ئۇنى ئويغىتىپ ، ئالدىدىكى بەختىسىز كۈچكە ئىگە رەقىبنى ئوچۇق تونۇتتى ؛ ئۇ ، بۇ ئايال بىلەن ئۆزى ئوتتۇرىسىدا قانچە ئىلىشىشنىڭ بولۇۋاتقانلىقىنى سەزدى . ئۇ ئوغلىنى تاشلىۋېتىشكە رازى ئىدىكى ، لېكىن بۇ ئانىلىك ئوغلىنىڭ ئۆزىگە بولغان مۇھەببىتىدىن تەك تەھرىمەن بولۇشقا بول قويمايتى .

ئۇنىڭ بولۇپ ناسقان خۇشاللىقلىرى بىراقلا يوقالدى . ئۇلار 15 مىڭ فرانك ئەۋەتىپ بەردى . لېكىن بەش ئاي ئىچىدە ئۇنىڭ خەۋىرىنى ئالالمىدى .

ئارقىدىن ھاۋالە ئالغان بىر ئادۇوكات ئوتتۇرىغا چىقىپ ، يۇلىددىن مىراس قالغان مال ـ مۈلۈكلەرنى تەپسىلىي ئىسقلاپ چىقتى . رىسا بىلەن ياروت بىر ئىغىزمۇ گەپ قىلمىدى . ھېساب ئىسقلىنىپ بولغاندىن كېيىن ، رىسا قانۇن بويىچە ئانىغا — ئۆزىگە تەۋە بولغان مىراسىمۇ ۋاز كەچتى . پائول يارىژغا قايتىپ كەلگەندە ، 120 مىڭ فرانك تاپشۇرۇۋالدى . شۇنىڭدىن كېيىنكى بىرنىم يىل ئىچىدە ، ئۇ توت پارچە خەت ياردى . ھەممىسى ناھايىتى ئاددىي بولۇپ ، ئۆزىنىڭ خەۋىرىلا تەتكۈرۈلگەنىدى . خەتنىڭ ئاخىرىغا بىر ـ ئىككى جۈملە ناھايىتى سوغۇق ۋە ئەررىمىگەن سۆزلەرنى يېزىپ قوياتتى . تەڭ خەتنىڭ ئاخىرىدا : « مەن خىزمەت قىلىۋاتىمەن ، سودا ياررىدا بىر ئورۇنغا ئىگە بولدۇم ، سۆيۈملۈك ئانا ـ ئانىلار ، مەن بىر كۈنى ئاق بىرەكلىك تاغىلىق خاكىرىغا يەرىپ سىلەرنى قۇچاقلاشنى ئۈمىد قىلىمەن » دېسلەتتى .

ھەتتە ئۇنىڭ ئاشنىسى توغرىلىق ھېچنېمە دېيىلمىگەنىدى. پائول ئۇ توغرىلىق تۈپ ۋاراقنى تولدۇرۇپ يازسىمۇ، بۇ، ئۇنىڭ ئىشى ئېچىگە بېقىپ ھەم تۇرۇۋالغانلىقىدىن بەكرەك مەسىلىسى ئوچۇق چۈشەندۈرۈپ بېرەلمەيتتى. بۇ سوئال بېرىلگەن ھەيلەردىن ريتا بەيلا تۇشۇرۇنۇۋېلىپ ئۆزىنى كۆرسەتمەي تۇرگەن ئايالنى، ھېلىقى پاھىشىۋاز ئايالنى، ئايالنىڭ بەرەڭگە مەڭگۈ سىغمايدىغان رەقىبىنىڭ بۇرنىقى ئالاتتى.

ئەمچى پۇشقان بۇ ئۈچ قېرى دائىم قايداق قىلىپ پائولنى قۇتقۇرۇۋېلىشنى مەسلىھەتلىشەتتى. لېكىن زادىلا ئامال تاپالمايتى. پارىژغا بېرىپ بېقىش كېرەكمۇ؟ تۇنىڭ نېمىگە پايدىسى بار؟

— ئۇ، ھەۋەسنى تۈگەتكەندىن كېيىن، ئۆزى قايتىپ كېلىدۇ، — دەيتتى ياروق ھەمىشە.

ئۇلار ھەسرەتلىك تۇرمۇشنى داۋام ئەتتۈرەتتى.

ريتا بىلەن لىروق ھامما دائىم ياروقنىڭ تۇشۇرۇنچە چېركاۋغا بېرىپ تۇردى.

تاھايتى ئۇرۇش بىر مەرگىل ھېچقانداق خەۋەر تولمىدى. بىركۈنى ئەتىگەنلىكى، پائولنىڭ ئۆمىدسىزلىك ئىچىدە يېزىپ ئەۋەتكەن خېتى كېلىپ تەگدى، ئۇلار تەك قورقۇپ كەتتى.

سىچارە ئاپامغا:

مەن تۈگەشتىم، ئەگەر سەن كېلىپ مېنى قۇتقۇزۇۋالمىساڭ، ماڭا باگان بىلەن ئۆزۈمنى ئۆلتۈرۈۋالماقتىن باشقا يول قالمىدى. مېنىڭ قىلغىنىم ئىشەنچلىك، ھاياتەشلىك ئوقۇشۇم كۆتۈلمىگەن يەردىن مەغلۇپ بولدى. مەن 85 مىڭ فرانكغا قەرزدار بولۇپ قالدىم. ئاۋادا مەن بۇ قەرزنى قايتۇرۇپ تۈگەتمىسەم، ۋەيران بولىمەن. تامىم تەرگە ئۈرۈلدۇ، ھېچقانداق ئىشمۇ قىلالمايمەن، مەن تۈگەشتىم، مەن تەتە تەكرار ئىساي تۇرۇمنىڭ تۆكۈلۈپ كېتىشىگە ياقەپ قىلىپ تۇرغاندىن كۆرە، باگان بىلەن ئۆز ھاياتىمنى ئاخىرلاشتۇرۇشقا رازىمەن. ئەگەر ھېلىقى ئايال مەدەت بەرمىگەن بولسا، مەن ئاللىقاچان مۇشۇنداق قىلغان بولاتتىم.

مەں ئۇ ٮوعرٮلٮق ھىچقاچاں ساڭا ئىسمعاٮىدىم . ئۇ مىسلڭ ٮە-
ځاٮكارىم
حەٮر ـ خوش ، سۆٮۈملۈك ئاپا ، مەں چىں قەلىمدىں
سىـٮى قۇچاقلاٮمەں ، لىكىں ٮۇ ، ئىھىمال ئەڭ ئاخىرقى قىسم ٮو-
لۇشى مۇمكىں پائول

حەٮكە سودا ٮالوٮسمۇ قوشۇپ قويعاٮىدى ٮۇ ٮالوں ئۇٮىڭ ئوقىسىڭ
مەعلۇپ ٮولۇش خەرٮاسى ٮەٮسلى چۈشەٮدۈرۈپ ٮىرەٮى .
ٮاروں دەرھال حەٮ ئەوەٮىپ ، ئۆزلىرىسڭ پۈٮۈں كۈچى ٮىلەں ٮىر ئامال
قىلىپ ٮۇ ئىشنى ھەل قىلىدىعاٮلىقىنى ٮىلدۈردى . ئارقىدىںلا ٮاروں ئۆزى گاوٮرعا
ٮىرىپ ، ئەھۋالنى ئۇقۇشۇپ ، ٮىر قىسىم ٮەر ـ مۈلۈكنى گۆرۈ قوٮۇپ ، پۇلنى
پائولعا ئەۋەٮىپ ٮەردى .
پائول ئۈچ ٮارچە حەٮ ٮىرىپ ، ئىساٮں ٮەسىرلەٮگەٮلىكى ،
رەھمەٮ ئېىتىدىعاٮلىقى ھەمدە ئۆزىىڭ دەرھال قاٮىپ كىلىپ ، ٮۇ سۆ-
ٮۈملۈك ئاٮا ـ ئاٮىلارنى قۇچاقلاٮدىعاٮلىقىنى ٮىلدۈردى .
لىكىں ئۇ قاٮىپ كەلمىدى .
ٮوٮوعرا ٮىر ٮىل ئۆٮۈپ كەٮى .
رىـٮا ٮىلەں ٮاروں پارىژعا ٮىرىپ ئۇٮى ئىزدەٮ تاپماقچى ھەمدە
ئەڭ ئاخىرقى قىسىم ئۇٮى قاٮىل قىلىشقا ٮىرىشىپ كۆرمەكچى ٮولۇپ ،
ٮولعا چىقىش ئالدىدا ٮۇرعاٮدا ، ئۇشتۇمتۇٮ پائولىڭ ئاددىٮلا ٮىزىلعاں
ٮىر پارچە حىتى ٮاپشۇرۇۋالدى . حەتتە ئۇٮىڭ لوٮدوٮدا ئىكەٮلىكى ،
پائول دې لامار ٮامىدىكى كىمە ٮراٮسپورٮ شىركىتى ٮەشكىللەۋاتقاٮلىقى
ٮىزىلعاٮىدى . حەتتە : « شىركەتٮىڭ ئىستىقٮالى ٮامەں كاپالەتكە ئىگە ،
مەں ٮەتە ٮاھاٮى كۆپ ٮالىقا ئىگە ٮولۇشۇم مۇمكىں ، ٮۇ قىلچىمۇ
قاراملىق ئەمەس . تۆۋەٮدە سىلەر ھەرقاچاں پايدىلىق شەرٮ ـ شارا-
ئىتلارنى كۆرۈٮ تۇرۇپسىلەر ، مەں سىلەر ٮىلەں ٮىر كۆرۈشكەٮدە ،
چـەمئىيەٮتە ٮاھاٮى تۇقىرى ئورۇٮعا ئىگە ٮولىمەں . ٮۈگۈٮكى كۈٮدە
پەقەٮ سودىدىں چىقىش ٮولى ٮاپقىلى ٮولىدۇ . » دەپ ٮىزىلعاٮىدى .
ئۈچ ئايدىں كىيىں ، كىمە ٮراٮسپورٮ شىركىتى ۋەيراں ٮولدى .
ھىساٮات ئىشلىرىدا قاٮۇٮسىز قىلمىشلار ٮولعاچقا ، دىرىكتورىسىڭ مەسئۇ-

لىسى سۈرۈشتە قىلىشۋاتاتتى . ژىنانىڭ ئېرىسى بىرنەچچە سائەت
تورمالسىز بولۇپ ، ئاغرىپ يېتىپ قالدى .

ياروف يەنە گاۋىرغا بېرىپ ، ھەرقايسى تەرەپلەردىن ئەھۋال ئۇ-
قۇشنى . ئادۋوكاتلار ، ۋاسىتچىلەر ، ۋاكالەتچىلەر ، ئىجراچىلار بىلەن
ئۇچرىشىپ ، دى لامار شىركىتىنىڭ قەررى 235 مىڭ فرانكقا يەتكەنلى-
كىنى بىلىپ ، يەنە مال ـ مۈلكىنى گۆرۈگە قويۇشقا مەجبۇر بولدى . بۇ
قېتىم ئۇ ئاي بىرەكىلىك ھاكىرىنى ۋە ئۇنىڭ ئەترابىدىكى ئىككى ھاكىرد-
نىڭ ھەممىسىنى گۆرەگە قويۇپ ، ئاران دىگەندە پۇلنى تەيارلىدى .

بىر كۈنى كەچتە ، ئۇ ، بىر ۋاستىچىنىڭ ئىشخانىسىدا ئەڭ ئا-
خىرقى رەسمىيەتلەرنى ئۆتەۋاتقاندا تۇيۇقسىز مىڭىسىگە قان چۈشۈپ
يەرگە يىقىلدى .

ئۇلار ئاتلىق ئادەم ئەۋەتىپ ، زىنناغا خەۋەر يەتكۈزدى . زىنا
يېتىپ كەلگەندە ، ياروف ئاللىقاچان جان ئۈزگەندى .

ژىنا دادىسىنىڭ جەسىتىنى ئاي يىرەكىلىك ياغلىق ھاكىرىغا قا-
مۇرۇپ كەلدى . ئۇ بۇ زەربىدىن شۇنچىلىك ئازابلاندىكى ، جۇدىنى بۇ-
قانى دىسىمۇ بولاتتى .

بولستاك پوت ئىككى ئاتالىنىڭ قايتا ـ قايتا قىلغان ناله ـ زارىغا ۋە
يىلىنىشقا پىسەت قىلماي ، ياروفنىڭ جەسىتى جىركاۋغا ئېلىپ كى-
رىشنى رەت قىلىپ تۇرۇۋالدى .

جەسەت گۆرگۈم چۈشكەندە دەپنە قىلىندى ، ھېچقانداق مۇراسىم
ئۆتكۈزۈلمىدى .

پائول ھەرر ئىشلىرىنى ئىشلاپ بىر تەرەپ قىلىۋاتقان ۋاكالەتچى-
دىن بۇ كۈتۈلمىگەن ۋەقەنى بىلدى ، بۇ ۋاقىتتا ئۇ ئەنگلىيىدە يوشۇرۇ-
نۇپ تۇرەتتى . ئۇ خەت يېزىپ : بۇ قايغۇلۇق خەۋەرنى كېچىكىپ ئۇققان-
لىقىنى ، شۇڭا ئۈلگۈرۈپ كېلەلمىگەنلىكىنى ، ئەپۇ سورايدىغانلىقىنى
بىلدۈردى . خەتتە : « لېكىن ، سۆيۈملۈك ئاپا ، سەن مېنى قېتىمقىنى
ھالاس قىلدىڭ . مەن فرانسىيىگە قايتماقچىمەن ، پات ـ ئارىدا جەرمەن
بېرىپ سېنى قوغدايمەن » دېيىلگەنىدى .

رىسانىڭ سىروسى بولمۇ ئاجىزلاپ كەتكەن بولۇپ، ھەتتا دى- گۈدەك ھېچقانداق ئىسسىق جۇشەنمەيتتى ۋە ئاڭقىرالمايتتى.

قىش بۇگەي دېگەندە، 68 ياشقا كىرىپ قالغان لىروۋ ھامما كا- ناي ياللۇغى بولدى. كېسەل بۇ ئۆپكە كېسىلىگە ئۆرگەردى. ئۇ، يام - يېشىل ئۆلۈش ئالدىدا دۇدۇقلاپ تۇرۇپ:

— ياخشىمۇسەن رىسا، مەن شەپقەتلىك بەگىرلىك قىلىشقا كىشۋا- لىمەن، ئۇنىڭدىن سىزگە رەھىم - شەپقەت قىلىشنى ئۆتۈنۈپ قالىمەن، — دېدى.

رىسا لىروۋ ھاممىسى قەبرىگىچە ئۇزىتىپ باردى. لاي تۇپىلارنىڭ ئۆلۈك ساندۇقىنىڭ ئۇستىگە چۈشۈۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، يىگىر - چى- ماللاردىن خالاس بولۇش، يەنە دەرد - ئەلەم يارىسىنى قوزغۇلۇش ئۇ- چۈن، ئۆزىنى ئۆلۈۋالماقچى بولدى. ئۇ، ئۆزىنى تۇتالماي يىغلىغىچ خۇ- شۇۋاتقاندا تەسەللىي كەلگەن بىرى ئايلى ئۇنى قۇچاقلىۋالدى - دە، خۇددى بالىسى كۆيۈۋرگەندەك كۆيۈنۈپ كەتتى.

رىسا قىرى لىروۋ ھاممىسىنىڭ كارىۋىتىدا بەش كېچىسى ئۆت- كۈزدى. بۇ يابۇنۇش بىرا ئايلى كۆيۈمچانلىق ۋە كەسكىنلىك بىلەن ئۇنى ئۆيىگە قايتۇرۇپ كېلىپ، كارىۋاتقا ياتقۇزغاندا، رىسا يامان ئۇ- نىڭ مەيدىسىگە ئېتىلدى. دەرد - ئەلەم ۋە ھارغىنلىق يىغلىشىپ، ئۇنىڭ گەۋدىسىنى بېسىپ تۇراتتى. ئۇ خۇددى يىلمەي ئۇخلاپ كەتتى.

ئۇ يېرىم كېچە بولغاندا ئويغاندى. يام مەش ئۈستىدە كىچىككىنە خىش چىراغ يېنىپ تۇراتتى. بىر ئايال كىرىسلودا ئۇخلاۋاتاتتى. بۇ كىم؟ رىسا تونۇمىدى. ئۇ كارىۋاتنىڭ لېۋىگە سىلجىپ كېلىپ، ئې- گىلداپ يېنىپ تۇرغان خىش چىراغنىڭ ئاجىز نۇرۇقىدا ئۇنىڭ چىرايىنى تونۇماقچى بولدى.

بۇ ئايالنى ئۇ كۆرگەندەك قىلاتتى. لېكىن قاچان، قەيەردە كۆر- دىكىنە؟ بۇ ئايال ئىمىدە تۇق خاتىرجەم ئۇخلىماقتا، ئۇنىڭ بېشى قى- سىسىپ دولىسىغا چۈشكەن، سىلەپسى يەرگە چۈشكەندى. ئۇ قارىماققا 40 - 45 ياشلار ئۆپچۆرىسىدە بولۇپ، ساغلام تۇرلىرى ئاياردەك، كەڭ

عـوللۇق ، بەسلىك ۋە كۈحلۈك ئىدى . ئىككى قولى ئورۇندۇقنىڭ
ئىككى ىىىعا ىاشلاپ ىاىاتى . چاحلىرى ئاقىرىشقا باشلىعانىدى . رىىا
حىلمۇ حىل بەحىسىرلىكلەردىن كىىن ، ىھۇش ھالەتتىن سەل ئۆزىگە
كەلگەن ، ئەمما تىحى تولۇق ھوشىغا كەلمىگەن بولۇپ ، كۆزىنى ئۆر-
مەسىنىڭ ئۈستىگە قاراتتى .

ئاتالىك حىرابى ئۈنىڭغا توتۇسەكلا قىلاتتى . ئۇنى تونۇن كۆردىمۇ ؟ ياكى تىقىسدىمۇ ؟ تۇنى رادىلا ئىسقىلسالمىدى . تۇ چىگىس حىساللار ئۇنى جىرمىۋىلىپ كۆڭلىنى ئىئارام قىلدى . ئۇ ئاسنا ئورنىدىن تۇرۇپ ، تۇنىڭ ئۇحىدا دەسسەپ ، ئۇحلاۋاتقان ئاتالىك قىشىغا تىرىپ سەپسىلىپ قارىدى . شۇنىڭدىلا تۇ ئاتالىك ئۆزىنى قەيىرسانلىقنى كۆتۈ- رۈپ كىلىپ كارىۋاتقا تاشلاپ قويغان ھىلىقى ئاتال ئىكەنلىكىنى غۇۋا ئەسكە ئالالىدى .

ئۇنى رىنا تۇرۇپقى تۇرمۇشىدا ياسىغا يەردىمۇ كۆرگەنمۇ ؟ ياكى تۇتۇگۈنكى مەستخۇش ھالەتتە توتۇشىمۇ ؟ تىمىسقا ئۇنىڭ جانىسىغا كىلىپ قالغاندۇ ؟ نىمە ئۈچۈن ؟

ھىلىقى ئاتال كۆزىنى ئاچتى ، رىنانى كۆرۈپلا دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى . ئۇ ئىككىسى تۇرمۇ تۇر ، شۇنچىلىك تىقى تۇرۇشتىكى ، ھەتتا مەندىلىرى تىر ـ تىرىگە تىگەتلا دەپ قالدى . ياتۇتۇش ئاتال ئەنسىرىگەن ھالدا :

ـــ نىمە بولدى ؟ تۇرۇۋاپسىزغۇ ؟ ئېھتىيات قىلىڭ ، تولىمۇ تەتە كېسەل بولۇپ تېتىپ قالسىز ، تىرىپ تېتىڭ ، ـــ دىدى .

ـــ سىز كىم ؟ ـــ دەپ سورىدى رىنا .

ھىلىقى ئاتال قۇچقىسى كەڭ ئىجىپ رىنانى قۇچاقلىۋالدى ـ دە ، جۇددى ئەر كىشىدەك كۈچى بىلەن ئۇنى تەتە كارىۋاتقا ئاپاردى ، ئاۋايلاپ ئورنىغا ياتقۇزۇپ قويغان ۋاقىتتا ، ئىڭنىشىپ ، ئۆز يەدىنىنى رىنا- نانىڭ يەدىنىگە يەگكۈزۈپ تىلىقىسىچە رىنانىڭ مەڭزىلىرىگە ، چاچلى- رىغا ، كۆزلىرىگە ئەسەتسىلەرچە سۆيۈپ كەتتى . ئۇنىڭ ياشلىرى رىنا- نىڭ تۈزىگە چۈشەتتى . ئۇ پىچىرلاپ تۇرۇپ :

— رىسا خانىم ، بىچارە خوجايىنىم ، ئاھ ، بىچارە خوجايىنىم ، سىز مىنى بەھەيلا يوقۇمىدىڭىزمۇ ؟ — دىدى .

— ئاھ زورالى ، ئاھ ، بالام ! — دەپ ۋاقىرىۋەتتى رىسا .

رىسا قۇچىقىنى ئېچىپ ، ئۇنى بويىنىدىن قۇچاقلىۋېلىپ سۆيدى . ئۇلار ئۆكسۈپ يىغلىشىپ ، مەڭزىلىرىنى ـ مەڭزىلىرىگە ياقىتى . كۆز ياشلىرى بىر ـ بىرىگە قوشۇلدى . ئىككىسى بىر ـ بىرىنى قۇچاقلاپ راـ دىيلا ئاغرىنلالماي قىلىشتى .

زورالى ئاۋۋال ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ :

— بولدى ، ئۆزىڭىزنى بېسىۋېلىڭ ، سامالداپ قالماڭ ، — دەـ دى .

شۇنىڭ بىلەن زورالى كارىۋاتنى ياسىغىنىچە راسلاپ ، ئورۇنلارنى تۈرەشتۈرۈپ ، ياستۇقنى ئۆز ۋاقتىدىكى ئادەت بويىچە ئېگىز قىلىپ قويدى . رىسانىڭ كۆڭلىگە ئۆتكەن كۈنلەردىكى خىلمۇ خىل سەرگۈـ زەشتىلەر كىرىۋېلىپ ، لاغىلداپ تىترەپ كەتتى .

— بىچارە بالام ، سەن قانداقچە قايتىپ كەلدىڭ ؟ — دەپ سوـ رىدى رىسا .

— ھازىر ئۆزىڭىز ياتقۇر قالدىڭىز ، مەن سىزنى تاشلىۋېتىپ تۇـ رالەمدىم ؟ — دىدى زورالى خاپاھەن .

— شام ياندۇرۇڭا ، سىزنى كۆرۈۋالاي ، — دىدى رىسا .

ياندۇرۇلغان شام خورىنىڭ بىسىدىكى ئۈستەلگە قويۇلغاندا ، ئىككىسى ئۇن چىقارماستىن بىر ـ بىرگە قارىشىپ ئۇزۇنغىچە تۇرۇپ قـ لىشتى .

ئاندىن رىسا قولىنى ئۆز ۋاقتىدىكى دىدەككە ئۇزارـ تىپ ، بەس ئاۋاز بىلەن :

— مەن سىنى قانداقمۇ تونۇيالاي ؟ بالام ، ئۆزۈڭنىڭ تونۇيلەي ئۆزگىرىپ كەتكىنىڭنى بىلمەمسەن ؟ دەرۋەقە ، مەن بىچمۇ سۇنداق ، — دىدى .

زورالى ئالدىدا تۇرغان ئاۋاق ۋە سۇلغۇن يۇ ئاي چاچلىق ئايالنىڭ

ئەسى بىللاردا ئۆزى بۇ يەردىن ئايرىلغان ۋاقىتتىكى ياش ، گۈزەل ۋە نۇرانە چىرايىنى ئەسلەپ :

— رىسا خانىم ، راستلا ئۆزگىرىپ كېتىپسىز ، ئۆزگەرگەندىمۇ خېلى ئۆزگىرىپ كېتىپسىز ، لېكىن ئويلاپ باقسا ، بىز دىدار كۆرۈشمىگىلى 24 يىل بولدى ، — دەپ جاۋاب بەردى .

ئىككىسىلەن بىر ھازا سۆزلەشمەي ، خۇشخۇي خىيالغا پاتتى . ئاخىر رىسا يوغۇن ئاۋاز بىلەن :

— سەن ھەر ھالدا يەنىلا يۇرتۇڭنى كەلگۈرگەنسەن ؟ — دېدى .

زورالى ئارىسالدى بولۇپ تۇرۇپ قالدى . چۈنكى ئۇ ، كىشىنى ئازابلايدىغان ئەسلىمىلەرنىڭ قايتا زىنسانىڭ قەلبىنى يىغلىتىشىدىن قورقاتتى ، ئۇ دۇدۇقلاپ سۆزلىدى :

— قەدىر ـ ئەھۋال . . . قەدىر ـ ئەھۋال . . . شۇنداق دېيىشكە بولىدۇ ، خانىم . مەن ئائىرىسىدەك ھېچ ئىش بولمىدى ، ھەقىقەتەن . .. مەن سىزدىن تەخىلىكرەك ياشىدىم . تەقەت بىر ئىشلا مېنى ئېچىندۇردى ، ئۇ بولسىمۇ بۇ يەردە يۈرالمىغانلىقىم . . .

ئۇ سۆزىنى تۈگىتەلمەيلا توختاپ قالدى . چۈنكى ئۇنىڭغان يەردىن گەپ بەبە ھېلىقى مەسىلىگە باقالغاندى . لېكىن رىسا سىلىقلىق بىلەن :

— سالام ، تۇنى قانداقمۇ سەندىن كۆرگىلى بولسۇن ؟ ئادەم ھامان ھەممە ئىشنى كۆڭۈلدىكىدەك قىلالايمەن ، دەپ ئىسالمايدۇ ، سىنىڭ ئىرىڭمۇ ئۆلدى ، شۇنداقمۇ ، — دېدى .

بۇ ۋاقىتا بىرخىل ئارانىس رىسانىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى . ئۇ سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ .

— كىشى . . . كىشى بەبە بەررەت كۆردىڭمۇ ؟ — دەپ سورىدى .

— ياق خانىم .

— ئۇنداقتا . . . سىنىڭ . . . ھېلىقى ئوغلۇڭ . . . ئۇ ھازىر

فايداۋ بولدى ؟ سەن ئۇنىڭدىن مەمنۇنغۇ دېمەن ؟

— شۇنداق خانىم، بۇ بالا ناھايىتى ياخشى، ناھايىتى بوجى بالا بولدى. بوي قىلغىلى يېرىم يىل بولدى. ئۇ مېنىڭ خاتىرامنى ئۆيكۆ-رۈۋالدى. شۇڭا مەن سىزنىڭ ئىشىڭىزغا كېلەلىدىم.

— ئۇنداق بولسا، بالام، بۇنىڭدىن كېيىن مېنىڭدىن ئايرىلمايدىغانسەن ؟ — دېدى زىنا خاپاخانلانغانلىقىدىن تىترەپ تۇ-رۇپ.

— جەزمەن شۇنداق قىلىمەن، خانىم، مەن ھەممىنى سەرەم-جانلاشتۇرۇپ قويدۇم، — دېدى زورالى كېسىپلا.

شۇنىڭدىن كېيىن، ئۇلار خېلىغىچە گەپ - سۆز قىلىشمىدى.

زىنا ئۇنىڭ بىلەن ئۆز تۇرمۇشىنى سېلىشتۇرماي تۇرالمىدى. لېكىن ئۇنىڭ كۆڭلى تۇرۇلمىدى. چۈنكى ھازىر ئۇ نامۇۋاپىق، رەھىم-سىز تەقدىرگە بەن تىرىس پورىسىسىدە ئىدى.

— ئېرىڭ سېنى ئوبدان بۇنىمۇ ؟ — دەپ سورىدى.

— ئاھ ! خانىم، ئۇ تۈز كۆڭۈل، ئىشچان، ئاددىي - ساددا ئادەم ئىكەن. ئۆپكە كېسىلى بىلەن ئۆلۈپ كەتتى.

زىنانىڭ ھەممىسى تىپ - تىكىسىغىچە بىلگۈسى كەلدى - دە، ئورنىدىن تۇرۇپ ئولتۇردى:

— كەلگىن بالام، ھەممىسى، بارلىق تۇرمۇش ئەھۋالىڭنى سۆز-لەپ بەرگىن. بۈگۈنكى كۈندە بۇنىڭ ماڭا پايدىسى بار.

زورالى ئورۇندۇقنى يېقىنراق تارتىپ ئولتۇردى - دە، ئۆزىنىڭ ئىشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى سۆزلەپ بەردى. ئۇ، ئۆزىنىڭ ئۆيلىرى، يەرلىرى توغرىسىدا سۆزلىدى. ئۇ يېرىدىكى كىشىلەر سۆز-لەشىپ ياخشى كۆرىدىغان ئىشلارنى تېپىدىن - تىكىسىغىچە سۆزلەپ بەردى. ئۆزىنىڭ ھويلا - ئارامىلىرىنى تەسۋىرلىدى. بەزىدە كىشىلەرگە ئۆتمۈشتىكى نەخىلىك ۋەقەلىرى ئەسلىنىدىغان تۇرمۇش ئىشلار توغرى-سىدا سۆزلىگىنىدە كۈلۈپ كېتەتتى. ئاۋازى بارا - بارا يۇقىرى كۆتۈ-رۈلدى. بۇمۇ ھەممىگە ماسلىشىشقا ئادەتلەنگەن بىرا ئاياللىرىنىڭ ھېس-

لىسى ئىدى. ئاخىرىدا ئۇ ئۆزىنى ئاقلاپ:

— ھازىر قولۇمدا ئاز ـ تولا مۈلۈك بار. ئەمدى ھېچنېمىدىن قورقمايمەن، — دېدى.

ئادىل ئۇ بىرئاز ئوڭايسىزلانغان قىياپەتتە، ئاۋازىنى بەكلا تە- سىپ:

— قانداقلا بولمىسۇن، ئۇلارنىڭ ھەممىسى سىزنىڭ غەمخورلۇقىڭىز سايىسىدا بولدى. شۇڭا، بىلىسىز كېرەككى، ئۇ قىسىم سىزدىن ئىش ھەققى ئالمايمەن. ئاھ! راستىلا ئالمايمەن. پەقەت ئالمايمەن. سىز ئۇنىڭغا ئىشىنىسىز، مەن كېتىمەن، — دېدى.

— دېگىنىڭگە قارىغاندا، سەن ھەق ئالماستىن بىكاردىن ـ بىكار مېنىڭ خىزمىتىمنى قىلىسەن، شۇنداقمۇ؟ — دەپ سورىدى رىتا.

— شۇنداق خانىم، سۆزۈمنىڭ مەنىسى شۇ. پۇل بېرىسىز، سىز ماڭا پۇل بېرىسىز! لېكىن سىزگە شۇنى ئېيتىپ قويايكى، مېنىڭ پۇلۇم سىزنىڭ پۇلىڭىزدىن ئاز ئەمەس، كۆپ قىسىم گۆرۈگە قويۇش ۋە قەرز بېرىش، ئۇنىڭ ئۈستىگە يارغانسىرى كۆپىيىپ كېتىۋاتقان ئۆسۈمى ھەربىر ياشقۇچ بويىچە بۆلگەندىن كېيىن، سىزدە يەنە قانچىلىك پۇل قالدى؟ سىز ئۇلارنى بىلەمسىز؟ بىلمەيسىز، شۇنداقمۇ؟ بولدى، مەن سىزگە ئېيتىپ قوياي، سىزنىڭ بىر يىللىق كىرىمىڭىز ئون مىڭ فرانكقىمۇ يەتمەيدۇ، ئون مىڭ فرانكقىمۇ يەتمەيدۇ. ئۇقتىڭىزمۇ؟ ئۇلارنىڭ ھەممىسى سىزنىڭ ئورنىڭىزدا مەن ئورۇنلاشتۇراي، قانچە يالدۇز بولسا، شۇنچە ياخشى.

ئۇنىڭ ئاۋازى يەنە كۆتۈرۈلۈپ كەتتى. ئۇ، ئۆسۈم قەرزنى ئەسلىمىسا، ۋەيران بولۇش خەۋپىنىڭ كۆز ئالدىدا ئىكەنلىكىنى كۆردى ـ دە، ئۆزىنى ياسالماي غەزەپلىنىپ كەتتى. ئاتال خوجايىنىڭ يۈزلىرىدە ئويناق كۈلۈمسىرەش جىلۋىلىنىۋاتقان بولسا، ئۇنىڭ ئەرۋاھى ئۇچۇپ ۋارقىراپ كەتتى:

— بۇنىڭ كۈلىدىغان ھېچنېمىسى يوق، خانىم. خۇيىڭىز يول بولمىسا، ياخشى تۇرمۇش كەچۈرگىلى بولمايدۇ.

رىسا ئۇىىڭ ئىككى قولىنى چىڭ سىقتى ؛ ھىلقى ئوى ـ خىياللار كۆڭلىدىن رادى كۆتۈرۈلمەيتتى . ئۇ سورۇنغا :

— ئاھ ! ۋاى مىىىك ، مىنىڭ تەلىيىم كاركەن . دەردى ـ بالايىڭ ھەسۋاسى مىنىڭ بېشىمغا كەلدى . پۈتۈن ھاياتىم تەقدىرىڭ زەربىسىگە ئۇچرىدى ، — دېدى .

لېكىن زورالى ئىسسىق جاۋاب :

— مۇنداق دېگىلى بولمايدۇ ، خانىم ، مۇنداق دېگىلى بولمايدۇ . بۇنىڭ سەۋەبى باشقا ئەمەس ، پەقەت بۇنى خاتا قىلغانلىقىڭىزدا . قارشى تەرەپنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى ئۇقماي تۇرۇپ ، مۇنداق توي قىلىش زادى بولمايدۇ ، — دېدى .

ئىككىيلەن قەدىناس دوستلاردەك ئۆزلىرىنىڭ ئىشلىرى توغرىسىدا سۆزلىشىپ كەتتى .

كۈن چىقتى ، ئۇلار تېخىچە توختىماستىن مۇڭدىشىۋاتاتتى .

12

بىر ھەپتە ئىچىدە زورالى جاگىرىدىكى بارلىق ئىشلارنى ۋە خىمى كىشىلەرنى ئۆز قولىغا ئېلىۋالدى . رىسا ئۇنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا بويسۇنۇپ ، ھېچقانداق نەتىجىسىز ئويلىنىشقا قويمىدى . ئۇ شۇنچىلىك ئاخىرلىشىپ كەتكەنكى ، ئەتتى ئىللاردىكى ئاپىسىغا ئوخشاش ماڭغاندا پۈتتى سۆرەپ ماڭاتتى ، باشقىلارغا خىقسا زورالى تۆلىۋالاتتى . تۇ دېدەك بالغۇر ئۆيى تۆلەپ ، ئاللاندۇرۇپلا قالمايتتى ، كۆتۈنگەن ھالدا خۇددى كىسەل بولۇپ قالغان ئالىي تەرلىگەندەك ئۇنىڭغا تەسەللىي بېرەتتى ، خانىر خەملەندۇرەتتى .

ئۇلار ئەتتى ئىللاردىكى ئىشلار ئۈستىدە سۆزلىشەتتى . بۇنداق خاغلاردا زىسانىڭ ئاۋازى تۇغۇلۇپ ، كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈلەتتى . زورالىنىڭ ئاۋازى دېھقانلارنىڭكىدەك تەمكىن بولۇپ ، ھېسسىياتىدا قىلچە ئۆزگىرىش يوق ئىدى . قىرى دېدەك ھەل قىلىشقا تېگىشلىك ئۆسۈم مەسىلىسى بىرنەچچە قېتىم تىلغا ئالدى ، كىيىن ئۇ رىسادىن ھەرخىل

مۆھۈر حەب ۋە نالونلارىىڭ ھەممىسىنى ىىرىشى نەلەپ ڧىلدى . زٍىسا بۇ ئىڧىسادىى حەھەىىكى مەسىلىلەرگە ھىچڧاىداق ڧاراشىا ئەمەس ئىدى . ئوعلىنىڭ يۇىۇرۇپ ڧوىماسلىڧى ئۇچۇىلا يوشۇرۇپ ڧوىعاىىدى ، حالاس .

بىر ھەپىە ئىچىدە زورالى ھەر كۈىى ڧىكاىعا بىرىپ ئۆزى ىوىۇ-دىعاں ىىر گۇۋاھچىسى ىىپىپ ، ئۇىىڭ ىاردىمىدە ىالوىلارىىڭ مەرمۇىىسى چۈشىىۋالدى .

ىىر كۈىى ئاحشىمى ، زورالى ئابال خوحاىىسىنى كارىۋاىعا چىڧىرىپ ڧوىعاىدىں كىيىں ، كارىۋاىىڭ ىىشىدا ئولىۇرۇپ :

— ھارىر سىر ىاىىڭىر ، حاىىم ، ئەمدى سىرگە ھەممىسى سۆزلەپ ىىرەى ، — دىدى ىۇىۇڧسىردىں .

شۇىىڭدىں كىيىں ئۇ ىار ئەھۋالىڭ ھەممىسىنى ئۇىىڭعا ىۆك-مى .

ىارلىق كوىا ھىساىاىىنى ئىسىلىعاىدىں كىيىں ، ڧالدىعاں كىرىم ھەرىىلى ىەىە - سەككىر مىڭ فراىك ىولۇپ ، ىۇىىڭدىں ئارىۇق ىولۇشى مۇمكىں ئەمەس ئىدى .

— ىالام ، ىىمە ڧىلماڧچى ىولۇۋاىىسەں ؟ ئۇرۇں ئۆمۈر كۆرەلمەي-دىعىىىم ئۆزۈڭگە ئاىاں ، ىۇ پۇل ماڭا ىىسىپ ئاشىدۇ ، — دىدى رىىا .

— لىكىں پائول ئەپەىدىچۇ ؟ سىر ئۇىىڭعا ىىر ىىىىمۇ ڧالدۇر-مامسىر ؟ — دىدى زورالى حاپا ىولۇپ .

رىىا حاڧىلداپ ىىرەپ كەىى .

— سەىدىں حۇش ىولاي ، ئۇ ىوعرىلىق ماڭا ڧاىا ئىعىر ئاچما ، ئۇ ىادىمعا كەلسىلا ىۈرىكىم ئاعرىىدۇ !

— مەں ئۇ ىوعرىلىق سۆزلەىمەں ، ڧاىداق ، رىىا حاىىم ، سىر ىەكمۇ ىوشلۇق ڧىلدىڭىر ، ئۇ ىۇرعۇں حاىالىق ئۆىكۈردى . لىكىں ئۇ داۋاملىق حاىالىق ئۆىكۈرۈۋەرمىسۇں - دە ! ىۇىىڭدىں كىيىں ئۇ ىىچى ىوى ڧىلدۇ . پەررەىىت كۆرىدۇ . ىاللارىى ىىڧىس ئۈچۈں ئاڧچا كىرەك . مىىىڭ گىىىمگە كىرىىڭىر ، ئاى ىىرەكلىك ىاعلىق حاىىرىى سىىىۋى-ىىڭ ! . . . .

رىسا چۆچۈپ كەتتى ـ دە ، ئانىڭ ئىرىدىن قوپۇپ ئولتۇردى :
— ئاي ئىرەكلىك ئاغلىق خاكىرى ساپ دەمسىنا ! سەن ئىمىنى ئويلاۋاتىسەن ؟ ئاھ ! ئۇنداق قىلىشقا ھەرگىز بولمايدۇ !
لىكىن زورالى قىلچە ھودۇقمىدى :
— خانىم ، مۇشۇنداق قىلمىسا بولمايدىغانلىقىنى ئوچۇقلا سىزگە ئۇنى سىنۇنىلىك دەۋاتىمەن .
ئارقىدىنلا ئۇ ئۆزىنىڭ ئويىنى ، بىلاتىنى ، ئاساسلىرىنى ئىزاھلاپ ئۆتتى .
ئاي ئىرەكلىك ئاغلىق خاكىرا ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى ئىككى خاكىرنى ئىپىدە خىرىدار چىقىسلا سىتىۋىتەتتە ، گۆرۈگە قويغان سىن لىئوناردىكى ئۆي خاكىرنى ساقلاپ قالغىلى ، كاناللەتكە ئالغان پۇلنى قايتۇرۇپ ئۆگەتكەتتىن كىيىن ، ئۇ ئۆي خاكىرىدىن ئەتە ھەرتىلى 8 مىڭ 300 فرانكلىق خاكىرنى زىمۇت قىلىش ۋە ئاسراش خىراجىتىگە ئىلىپ قالغاندىن باشقا ، قالغان 7 مىڭ فرانكىن 5 مىڭنى ھەر يىللىق خىراجەتكە چىقىرىپ ، قالغان ئىككى مىڭنى جىددىي زۆرۈر بولغاندا ئىشلىتىدىغانغا قويغىلى ساقلاپ بولاتتى .
ئۇ ئەتە قوشۇمچە قىلىپ مۇنداق دىدى :
— مۇسۇلاردىن باشقا ھىچنىمە يوق ، قالغانلىرىنىڭ ئار ـ نومۇسى . ئۇنىڭدىن كىيىن ئاچقۇچنى مەن ئۇتىمەن ، خۇشىنىۋاتامسىز ! بائول ئەپەندىگە كەلسەك ، ئۇنىڭغا ھىچنەرسە بەرمەيمىز ، بەقەت بەرمەيمىز ؛ ئۇنداق بولمىغاندا ، ئۇ سىزنىڭ ئەڭ ئاخىرقى پۇلىڭىزنىمۇ قويماي سۈپۈرۈپ كىتىدۇ ، — دىدى .
رىسا زۇۋان سۈرمەي ياش تۆكتى .
— ئاۋادا ئۇنىڭ ئەتىگىنىمۇ قالمىسچۇ ؟ — دىدى ئۇ .
— ئاچ قورساق ئىشىكىمىزگە دوقۇرۇپ كەلسە ، ئۇنىڭغا ئاماق بىرىمىز . ئىشقىلىپ ئۇ ئەردە ئۇنىڭ ئۇخلايدىغان ئورنى ۋە يەيدىغان نەرسىسى ئار . سىز ئاشىنلا ئۇنىڭغا بىر ئارماقمۇ بەرمىگەن بولسىڭىز ، ئۇ مۇنداق ئەخمەقلىقلارنى قىلمىغان بولاتتى . ئىسىڭا ، توغرىمۇ ؟

— لېكىن ئۇ، قەرزدار بولۇپ قالغان بولسا، ئۇنىڭ قەرزىنى تۆ-
لەپ بەرمىسەك، ئەل ئارىسىدا يۈزى چۈشۈپ كەتمەمدۇ؟

— سىزدە ھېچنەرسە قالمىغاندا، ئۇنى قەرزدار قىلماسلىققا قۇد-
رىتىڭىز يەتمەمدۇ؟ ئۇنىڭ قەرزىنى تۆلەپ بەرگىنىڭىز، باھاسى ياخشى
بوپتۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن، سىز يەنە ئۇنىڭ قەرزىنى تۆلەپ بېرەلەمسىز؟
مېنىڭ سىزگە دېمەكچى بولغانلىرىم شۇ، كېچىڭىز خەيرلىك بولسۇن
خانىم.

ئۇ سۆزلەپ بولۇپلا چىقىپ كەتتى.

رىسا ئۇياقتىن - بۇياققا ئۆرۈلۈپ زادىلا ئۇخلىيالمىدى. ئاي يې-
رەكلىك ياغلىق خاتىرىسى سىنىشىش ئىسى كاللىسىغا كىرىۋالغانىدى.
كۆچۈپ كەتسە، ئۇنىڭغا ئۆز ھاياتى بىلەن خەمەرچاس باغلانغان بۇ
ماكاندىن ئايرىلىشقا توغرا كېلەتتى.

ئەتىسى زورالى كىرگەندە، رىسا ئۇنىڭغا:

— چىنىم بالام، قانداقلا بولمىسۇن، مەن بۇ يەردىن ئايرىلالماي-
مەن، — دېدى.

— خانىم، مۇنداق قىلماي زادىلا بولمايدۇ، گۇۋاھچى بىلەن
خېرىدار ھازىرلا كېلىدۇ، سىز ئۇنى سانىمىسىڭىز، تۆت يىلدىن كېيىن،
ئىككى قولىڭىزنى يۈزىڭىزگە يېقىپ قالىسىز، — دېدى دېدەك يىر-
كىپ.

— مەن بۇ يەردىن ئايرىلالمايمەن، قانداقلا بولمىسۇن بۇ يەردىن
ئايرىلمايمەن، — دېدى رىسا ئۈمىدسىزلىك بىلەن قايتا - قايتا.

بىر سائەتتىن كېيىن تۇچالىۋەن باتۇلىك چىنىسى ئېلىپ كەل-
دى. ئۇ يەنە ئۇن مىڭ فرانك تەلەپ قىلغانىدى. قانداق قىلىش كې-
رەك؟ رىسا بىر پىكىرگە كېلەلمەي، زورالىنى چاقىرىپ مەسلىھەتلەش-
تى.

زورالى قولىنى كۆتۈرۈپ:

— خانىم، مانا سىزگە دېگەنلىرىم توغرا چىقمىدۇ - قانداق؟
مەن قايتىپ كەلمىگەن بولسام، ئانا - بالا ئىككىڭلار ئارا قىيىن ئەھۋالدا

فالاىسڭلار ! ــــ دىدى .

رــىسا دىدەكىىك ئەفىل كۆرسىسى ىىلەں ، ىائولعا ىىر ىارحە
حاواں حەں ىاردى :

سۆىۇملۇك ئوعلۇم .
ساڭا ىىرىدىعاں ئەمدى ھىحەرسەم فالمىدى سەں مىى ژەىراں
فىلدىك ، مەں ئاى ىىرەكلىك ىاعلىق حاڭرىى سىسوىسشكە مەحىۇر
ىــولدۇم لىكىں شۇىى ئۇىىۇمىعىسكى ، مەىلى فاىسى وافىسا ىولسۇں ،
ىول ىاپالماى فاىسپ كىلىشى حالىساك ، مەں ىۇ ىەردىں ساڭا ئۆرۆڭىى
سىعدۇرعىدەك ئورۇں ىىرىمەں . فىرى ئاىاڭ دەردىڭى ىەىكۇدەك ىارىى .
رىسا

گۇواھحى ىىلەں فەىں راوۇىسىك ساىىق ىاشلىقى زورفىرىں ئە-
پەىدى كەلگەىدە ، رىسا ئۆرى كۇىۇوالدى . ئۇلارىى ىاشلاپ ئـ
ـۆىلەرىى ىىر ـ ىىرلەپ ئوىداں كۆرسەىى .
ىىر ئاىدىں كىىں ئۇ ىىسىں گۇواھىامىسىگە فول فويدى . سۇ-
ىىك ىىلەں ئۇ كودىروىل ىارىرىىك ىىدىكى ئوىىۇرا ھال كىشلەرىىڭ
چافقاىعىسا ئۆىسى ئالدى . ئۆى ىاىوىلى كەىىدە ىولۇپ ، موىسۇىلى ىاش-
ىولىسڭ ىىدا ئىدى .
ىۇ كۈىى ، ئۇ ىۇرەكىى ئىرىدىعاں فاىعۇ ـ ئەلەم ىىلەں ئاىىسى
ماڭىدىعاں ئاى ىىرەكلىك ىولدا كەح كىرگىچە ىالعۇز ئاىلىىپ ىۇردى .
ئۇ ىىرافلاردىكى كۆككە ىەرەر سالاىى . ئۇىىڭ كۆرى ئەىرابىكى دەل ـ
دەرەحلەرگە وە حىسار دەرىحىىك ىۇوىدىكى فۇرى ىەں حىرىگەں ىۆ-
لەىحۇكلۇك ئۇرۇں ئورۇىدۇفعا حۇسى . ىۇ ىەرىسلەر ئۇىىڭ كۆرىدىں ،
فەلىدىں ئورۇں ئالعاىدى . حاىقاللىق ، ىورلۇفىكى دائىم ئولىۇرىدىعاں
ىۆىلىكمۇ سۇىداق ئىدى . رىۇلس حىىدىں حۇدا ىولعاں ھىلىقى كۈىى ،
ئۇ مۇشۇ ىۆىلىكە ىۇرۇں ، فۇروىلى گىرافىىڭ دىڭىر ىەرەىكە فاراں
ىۇگۈرۈں كەىكەىلىكىى كۆرگەىدى . ئۇ ىۇرۇىلاردا دائىم ىۆلىىپ ئول-
ىۇرىدىعاں ، ىالىڭاحلىىپ فالعاں فىرى فارىاعاج دەرىحى ، ىوىۇش ىاعجا

بىلەن بىر - بىرلەپ ھەسرەتلەنگەن ۋە ئۈمىدسىزلەنگەن ھالدا خوشلاشتى .

زورالى كېلىپ ئۆيى قولىدىن تارتىپ ئۆيگە ئېلىپ كىرىپ كەتتى .

25 ياشلار ئۆپچۆرىسىدىكى دىھقان يىگىت ئىشىك ئالدىدا ساقلاپ تۇراتتى . ئۇ زىيادىن تىنچلىق سورىدى . ئۇ تونۇشقىلى ئۇزۇن بولغان كىشىلەردەك ، ئىنتايىن مۇلايىم ۋە يېقىملىق سۆزلەيتتى .

— ياخشىمۇسىز زىيا خانىم ؟ ئاپام مېنى سىزنىڭ ئۆي كۆچۈشىڭىزگە ياردەمگە ئەۋەتتى . سىزنىڭ قانداق نەرسىلىرىڭىز يۆتكەيدىغانلىقىڭىزنى بىلەي ، دەپ كەلدىم . مۇنداق بولغاندا ، قاچانلا بولمىسۇن كېلىپ ، ئار - ئاردىن توشۇپ كەتكىلى بولىدۇ . ئىشقىمۇ دەخلىسى يەتمەيدۇ ، — دىدى دىھقان يىگىت .

ئۇ يىگىت زورالىنىڭ زۇلپىدىن بولغان ئوغلى ، شۇنداقلا يائول بىلەن ئاكا - ئۇكا ئىدى .

زىيانىڭ يۈرىكى سوقۇشنى توختاپ قالغاندەك بولدى . ئۇنىڭ بۇ يىگىت بىلەن شۇنچىلىك قۇچاقلاشقۇسى كەلدى .

زىيا ئۇنىڭ قەيەرلىرىنىڭ ئېرىگە ياكى ئوغلىغا ئوخشايدىغانلىقىنى بىلمەكچى بولۇپ سەپسالدى . ئۇنىڭ بويى ئاتاردەك ، ئۆزى يەسلىك ، قاۋۇل ئىدى . ئالتۇندەك سېرىق چېچى ، ياقۇتتەك كۆك كۆزلىرى ئانىسىغا ئوخشايتتى ، زۇلپىغىمۇ ئوخشايتتى . زادى قەيرى ئوخشايدۇ ؟ نېمە ئۈچۈن ئوخشايدۇ ؟ دېگەنگە زىيا بىرنېمە دەپ بېرەلمەيتتى . ئىشقىلىپ چىراي - شەكلى ، بوي - تۇرقىدا زۇلپىغا ئوخشايدىغان يەرلىرى بار ئىدى .

— سىز ماڭا ھازىرلا كۆرسىتىپ قويغان بولسىڭىز تازا ئوبدان بولاتتى ، — دىدى يىگىت يەنە بىر قېتىم .

يېڭى ئۆي كىچىك بولۇپ ، نېمىلەرنى ئېلىپ كېتىشنى زىيامۇ بىلمەيتتى ؛ شۇڭا يىگىتكە بىر ھەپتىدىن كېيىن كېلىشنى ئېيتتى .

شۇنىڭدىن باشلاپ زىيا ئۆي كۆچۈش غېمى بىلەن بولدى . بۇ

گەرچە ئىچسارلىق ئىش بولسىمۇ ، لېكىن مەزىسىز ھەم مەقسەتسىز تۇر-مۇشنى ئۇنىڭغا قىلىدىغانغا ئاز بولسىمۇ ئىش تېپىلغانىدى .

زىيا ئۆيمۇئۆي كىرىپ ئۆتكەنكى تۇرمۇشى ھەممىدىن بەك ئەسلىنىدىغان ئۆي جاھازلىرىنى ئىزدىدى . ئۆي جاھازلىرى خۇددى بىر بىلەن بىللە تۇرمۇش كەچۈرگەن دوستلاردەك بولۇپ ، بىزنىڭ تۇرمۇ-شىمىزنىڭ بىرقىسمى ، ھەتتاكى بىزنىڭ بىر بۆلۈكى بولۇپ قالغان ، ياشلىق دەۋرىدىن باشلاپ يۇقۇشقان بۇ ئۆي جاھازلىرى بىزنىڭ خۇشال-لىق ۋە قايغۇلۇق ئەسلىمىلىرىمىز ، پۈتكۈل ھاياتىمىزدىكى ھەرقايسى دە-ۋرلەر بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك . ئۇلار بىزنىڭ ياخشى ۋە يامان ۋا-قىتلاردىكى تىلسىز ھەمراھىمىز ، بۈگۈنكى كۈندە بىزگە ئوخشاش ئۇلار-نىڭمۇ يېشى بىر يەرگە بېرىپ قاپتۇ ، قېرىپتۇ ، ياپقۇچ - پەردىلەر تىتى-لىپ جۇلى چىقىپتۇ ، جاھازلارنىڭ سىرلىرى بوشاپ شالاقشىپ قاپتۇ ۋە رەڭگىسىمۇ كېتىپتۇ .

زىيا بىردىن - بىردىن تاللايتى ، ھەدېسلا ئىككىلىنىپ قالات-تى . قانداقتۇر جۇڭ بىر قارار چىقىرىۋالغاندەك قىلاتتى . ئىككى كې-رىسلودىن بىرىنى تاللاش كېرەك ئىدى ، كونا يىرىق ئۈستىلىنى ئېلىش كېرەكمۇ ؟ ياكى تىكە ئىشى قىلىدىغان ئۈستەلنى ئېلىش كېرەكمۇ ؟ بۇ ھەقتە ئۇ قايتا - قايتا ئويلىناتتى ، سېلىشتۇراتتى . بىرىگە توختال-مايتتى .

ئۇ ئۈستەلنىڭ تارتمىسىنى ئېچىپ ، ھەرخىل خىيالغا چۆكتى . ئۇ قەتئىي يەكۈنگە كېلىپ : « بولدى ، بۇنى ئېلىپ كېتىمەن » دەيتى . كىشىلەر شۇندىلا شۇ ئۆي جاھازىنى ئاستىنقى قەۋەتتىكى ئامبارخانىغا ئې-لىپ چۈشەتتى .

ئۇ ، ئۆزىنىڭ خانىسىدىكى ئۆي جاھازلىرىنىڭ ھەممىسى ، خۇملىدىن كارىۋات ، تام گىلىمى ، ئۈستەل سائىتى ۋە باشقا نەرسىلەر-نىڭ ھەممىسى ئېلىپ كەتمەكچى بولدى .

ئۇ مېھمانخانىدىكى بىر نەچچە ئورۇندۇقنى تاللىۋالدى . بۇ ئو-رۇندۇقنىڭ ئۈستىدىكى نەقىشى ئۇ كىچىكىدىن تارتىپلا ياخشى كۆ-

رەسى . ئۇنىڭدا بولكە بىلەن ئاق نۇربا ، بولكە بىلە قۇرغۇن ، تومۇرغا بىلەن چۆمۈلە ، شۇنداقلا ئەمگەك ئاق قونان قۇسقا ئوخشاشلارنىڭ بە-
قسلىرىمۇ بار ئىدى .

ئۇ ئابرىلىش ئالدىدا بۇرغان بۇ ئىمارەتنىڭ ھەر بىر بۇلۇڭ -
بۇسقاقلىرىنى ئاربلىدى . بىر كۈنى ئۇ باللىخانىغا جىقتى .

ئۇ ھەيران بولۇپ تۇرۇپ قالدى ، جۈنكى باللىخانىدا ھەرخىل
بەرسىلەر دۆۋىلەپ قويۇلغان بولۇپ ، بەرىلىرى كونا ، بەرىلىرى مەسەب
ئىدى ، بەرىلىرىنىڭ نىمە ئۈچۈن بۇ يەرگە قويۇلغانلىقىنى بىلىپ بول-
مايتى . ئىھىمال ناھىسى ئەمەس دەپ قارالغاندۇ ، ياكى بولمىسا نىگىسى
بىلىنمەي قالغاندۇ . ئۇ بەبە ئىلگىرى ئۆزىگە ئوندان بونۇش بولغان تۇر-
غۇنلىغان كىچىك رەسىم بۇتۇملىرىنى كۆرۈپ قالدى . بۇ بەرسىلەر كە-
مىن بۇتۇقسىز بوقاب كەتكەن ، ئۇمۇ خىيالىغا كەلتۈرمىگەنىدى . ھەجىسى
قىممىتى يوق بەرى ئۈششاق - چۈشەك بەرسىلەر ، ئۇنىڭ ئەترابىدا 15
يىل سۆرۈلۈپ تۇرگەن ، ھەركۈنى كۆرگە چىلىقىپ تۇرغان ، لېكىن ئۇ
رادىلا دىققەت قىلمىغانىدى ، بۇ قىسم باللىخانىدا بۇتۇقسىز كۆزىگە چېلى-
قىپ قالدى . بۇ بەرسىلەر قەدىمكى بەرسىلەر بىلەن بىرلىكتە دۆۋىلەپ
قويۇلغانىدى . ئۇ ، ئاق بىرەكلىك ياغلىق خاكىرىغا دەسلەپ كەلگەندە ،
بۇ بەرسىلەرنىڭ قەيەردە تۇرغانلىقى بىخچە ئىسىدە . بۇ پارچە - بۇراب
بەرسىلەر خۇددى ئەسىر جىقىپ قالغان گۇۋاھچىلاردەك ، خۇددى ئاد-
رىلغىلى ئۇزۇن بولغان دوستلارنىڭ قايتا ئۇچراشقىنىدەك ، بىردىنلا نا-
ھايىتى زور ئەھمىيەتكە ئىگە بولۇپ قالدى . ئۇنىڭ بەرەيدە ، بۇ ،
خۇددى بىرىس - كىلىش قىلغىلى ئۇزۇن بولۇپ قالغان ، ئەمما ئوندان
بونۇشماندىغان دوستلار بۇتۇقسىز ، بىركۈنى كىچىدىلا ، ئۇيلىمىغان
يەردىن ئىچ ياغرىدىكى بوكۇپ مۇڭداشقىنىدەك بىر ئىش ئىدى . ئۇ
قەلبىدىكى ھەممە سۆزلىرىنى بىراقلا توكۈۋەتتى .

ئۇنى - بۇنى كۆرگىنىدە ، ئۇنىڭ بۇرىكى دۇپۇلدەپ سوقۇپ
كەتتى ، ئۇ ئۆز - ئۆزىگە :

— ئوھوي ! ئاۋۇ مەن بوي قىلىشنى بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى

كىحىدە حىقىۋەىكەں حاىاں حىسعۇ ؟ ئاج ! ىۇ ئاىاملىك كىجىك جىـ
رىـعى ، ئاوۇ دادامىك ھاسىسى ؛ ئۇ ىامعۇردىں كۆپىسىت كەىكەں قورا-
ىلىڭ ئىشكىسى ئاحىمەں ، دەپ ھاسىسى سۇىدۇرۇۋالعاىىدى ، ــــ دىـ
دى .

ئۇ ىەردە ىەىە ىووىسى ، مومىسى باكى جوك ىووىسى وە چوك مو-
مىسدىں قالعاں ىۇرعۇں ىەرسلەر ىولۇپ ، ىۇ ىەرسلەرىى ئۇ ىوىۇماىـ
نى . ىەىىئىكى ىۇ ىەرسلەرمۇ ئۇىىڭعا ھىچقاىداق كەچۈرمىشلەرىى ئەسـ
لىىەلمەىسى . دەورىىك ئۆتۈشى ىلەں ىۇ ىەرسلەر ىىر چەىكە تاشلىىپ
قالعاں ؛ چاڭ ــ توراىلار بىسىپ كەىكەں ىولۇپ ، ىىحىمۇ ۋەىراىە كۆرۈ-
نەىى ، ىۇ ىەرسلەرىىك ىارىحى وە ئۆتمۈشىى ھىچكىممۇ ىىلمەىنى ؛ ىۇ
نەرسلەرىى ىاللاپ ، ساقلاپ ۋە ىاحشى كۆرۈپ ىۈرگەں كىشلەرىى
ھىچكىممۇ كۆرگەں ئەمەس . ىۇ ىەرسلەرىى دائىم ئىشلىىپ وە قىرىقىپ
ىۈرگەىلەر ىلەں ھىحكىمىىڭمۇ ىوىۇشلۇقى ىوق ئىدى .

رىـىا ىۇ ىەرسلەرىى سىلاپ وە قولىعا ئىلىپ كۆرۈپ ، قىلىں
چاڭ ــ توراىلاردا ىۇرعۇں ــ ىۇرعۇں ئىزلارىى قالدۇردى . ئۇ ىۆكلۈك-
ىىكى ئەىەك دىرىزىدىں جۈشۈپ ىۇرعاں حىرە ىۇرىىڭ نورۇقىدا ، ىۇ
كوىا ىالداملار ئارىسىدا ئۇراقىچە ىۇردى .

ئۇ ئۆح ىۇىلا قالعاں ئورۇىدۇقعا سەپسلىپ قالراپ ، ىىرەر ىەر-
سىى ئەسكە ئالماقچى ىولدى . ئۇ ىەىە ىىر مىس ئاپتۇوىى ، ىوىۇعاىدەك
قىلعاں جوعداىى وە ئۆىدە دائىم ئىسلەىكەں ىىر دۆوە ساىماىلارىى
كۆردى .

ئاىدىں ئۇ ئىلىپ كىسدىعاں ىەرسلەرىى ىەحلەپ قوىۇپ ، ىالىـ
حاىىدىں حۆشۈپ ، زورالىى حاقىردى . دىدەك « ئەسكى ــ تۈسكى »
ىەرسلەرىى كۆرۈپ ئاححقلاىدى . ىۇ ىەرسلەرىى ئىلىپ جۈشۈشكە ئۇ-
ىىمىدى . رىىا ئادەىە ھىچقاىداق ئىىىا قاىىق ىۇرۇۋالماىسى . ىۇ قىىم
ئۇ زادىلا ىـول قوىمىدى ؛ زورالى ئامال قىلالماي ئاحىر ىۇ ىەرسلەرىى
ىۆىكەشكە مەحبۇر ىولدى .

ىىر كۈىى ئەىىگەىلىكى ، ھىلىقى دىھقاں ىىگىت دىىى لىكوك ــــ

زۇلپىنىڭ ئوغلى — ھاروا ھەيدەپ كېلىپ ھەممىنىڭ ئالدىدا يۆتكەشكە كىرىشتى. زورالى نەرسىلەرنى ھارۋىدىن چۈشۈرۈش ھەم مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇشقا قارىشىپ بېرىش ئۈچۈن ئوغلى بىلەن بىرلىكتە كەتتى.

نىسا يالغۇز قالغاندا، كۆڭلى بەك ئۈمىدسىزلىك، ھەسرەت ئىچىدە بوغۇلدى. ئۇ، بۇ ئۆيدىن چىقىپ، ئۇياقتىن — بۇياققا ئايلىناتتى. بەزىدە ئەسەبىيلىك بىلەن، ئېلىپ كېتەلمەيدىغان نەرسىلەرنى قۇچاقلاپ سۆيەتتى. مېھمانخانىغا يېيىلغان يام گىلەمدىكى ئاق قۇۋى، قەدىمكى ئېگىز شام تەكچىسى، نېمىنى كۆرسە شۇنى سۆيەتتى. ئۇنىڭ كۆز چاناقلىرىدا مۇنچاقتەك ياشلار ئېسىلىپ تۇراتتى. ئۇ ساراڭ بولۇپ قالغاندەك ئۆينىڭ ئىچىدە ئۇياقتىن — بۇياققا ماڭاتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئىشىكتىن چىقىپ، دېڭىز بىلەن «خوشلاشتى».

بۇ، سېنتەبىر ئايلىرىنىڭ ئاخىرلىرى بولۇپ، تۇتۇق ھەم كۆكۈش ئاسمان يەر — زېمىنى چۈمكەپ تۇراتتى. ئەمكىس ۋە لاي — لاي قىلار سۆرەپ دولقۇنلاپ ئېقىۋاتقان دېڭىزغا قارىسا چىسگە كۆز يەتمەيتتى. ئۇ يارنىڭ بويىدا ئۇزۇنغىچە تۇردى. خېلىمۇ خېلى ئېچىنىشلىق ئەسلىمىلەر ئۇنىڭ مېڭىسىدە داۋالغۇيتتى. نىسا گۇگۇم چۈشكەندە ئادىن قايتىپ كەلدى. بۈگۈن ئۇنىڭ كۆڭلىدە ھاياتىدىكى ئەڭ قايغۇلۇق كۈنلەرگە ئوخشاش بىر تەسىرات قالدى.

زورالى قايتىپ كېلىپ، ئۇنى ئۆيدە ساقلاۋاتاتتى. دېدەك ئانال يېڭى كۆچۈپ بارغان ئۆيدىن ئىنتايىن مەمنۇن ئىدى. بۇ ئۆي ياشىلدىن ئەتراپىدىكى خىمخەج جاڭگالغا قارىغاندا كۆپ ياخشى ئىدى.

نىسا ياك ئانچە يىغلاپ چىقتى.

جاڭگاللاردىكى كىشىلەر ئاق بىرەكلىك ياغلىق جاڭگىلىنىڭ سىنىۋىلگەيلىكى بىلگەندىن كېيىن، نىساغا ئانچە ئىلتىپات قىلمايدىغان بولدى. ئارقىدىن ئۇنى «ساراڭ خوتۇن» دېيىشەتتى. بۇنىڭ سەۋەبى نېمە ئىكەنلىكىنى ھېچكىممۇ بىلمەيتتى. ئىسمائىل ئۇلارنىڭ ئەرەز يېلەن، نىسانىڭ كىشىلىك ئارىسىدىكى ئىمزالىنىپ، رەھبەرلىشىپ كەتكەنلىكىنى، قالايمىقان ئويلارغا بېرىلمۇ قايسى بىرلىپ كەتكەنلىكى

ھەرخىل يالاكەيلىك ئىشلارنىڭ بۇ بىچارىنىڭ ئەقلىنى ئېلىپ قويغانلىقى كۆزدە تۇتقان بولسا كېرەك.

مېڭىشىن بىر كۈن تۇرۇپ، ئۇ تۇيۇقسىز ئات ئېغىلىغا كىرىپ قالدى، ھاۋشىغان بىر ئاۋاز ئۇنى چۆچۈتۈۋەتتى. زەن سېلىپ قارىۋىدى، تۇشا ئىكەن، بىرنەچچە ئايدىن بۇيان بۇ ئىشنى ئۇ ئويلاپ باقمىغانىدى. ئىت ئادەتتىكى ئىتلاردىن ئارتۇق ياشىغانىدى. ئۇنىڭ كۆزى كۆرمەس، پالەچ بولۇپ قالغان بولسىمۇ، يەنىلا يالاقنىڭ ئۈستىدە ياتاتتى. ئاشپەز ئابال لۇددىنىڭ ئۇنىڭغا ئانچە - مۇنچە ياماق بېرەتتى. زىننا ئۇنى قۇچاقلاپ سۆيۈپ، ئۆزىگە ئېلىپ كىردى. ئىت ھاراق قاچىلايدىغان ياغاچ تۇڭغا ئوخشاش دۈگىلەك ئىدى. يول ماڭغاندا، پۇتلىرى قىسىپ قالغاندەك قولاشماستى. ھاۋشىغاندىمۇ خۇددى بالىلارنىڭ قونچاق ئىتتەك غىڭشىيتتى.

ئەڭ ئاخىرقى كۈن يېتىپ كەلدى. دەسلەپكى ئاخشىمى زىننا ر-بۇلىسنىڭ خانىسىدا ياتتى، چۈنكى ئۆز خانىسىدىكى نەرسىلەر توشۇلۇپ بولغانىدى.

ئۇ ئورنىدىن تۇرغاندا، ئىتنى خارچاپ، ھېلىلا ئۆرۈپ سەپەردىن كەلگەندەك ھاسىراپ كەتتى. ھويلىدا چامادان ۋە قالغان بەزى ساندۇقلار تىزىلغان ھارۋا تۇراتتى. ئارقىسىدا يەنە بىر پەيتۇن تۇراتتى، بۇ، ئابال خوجايىن بىلەن دىدەك ئولتۇرۇشقا تەييارلانغانىدى.

پەقەت سىمون تووای ۋە ئاشپەز ئابال لۇددىنىڭ ۋاقىتچە ھاكىرىدا يېڭى ئىگىسى كەلگىچە تۇرىدىغانغا قالدۇرۇلغانىدى؛ يېڭى خوجايىنلار كەلگەندە ئۇلارمۇ ئۆز تۇغقانلىرىنىڭ ئۆيلىرىگە قايتاتتى. زىننا ئۇلارغا ئاز - ماز يىللىق پۇل بەردى. بۇنىڭدىن سىرت ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىمۇ ئانچە - مۇنچە پۇل يىغقانىدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆيدە ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان ئىشلەپ كېلىۋاتقان كونا مالايلار بولۇپ، ھازىر ئەرمەلىشىپ، ھېچ ئىشقا يارىمايدىغان بولۇپ قالغانىدى. ماريۇس ئۆي - ئوچاقلىق بولۇپلا ھاكىرىدىن كېتىپ قالغانىدى.

سائەت سەككىزگە يېقىن يامغۇر ياغدى. بۇ سوغۇق ئاي يېغىن

ئىدى . دىگىردا بىسك شامال كۆتۈرۈلدى . تۇنىڭ بىلەن ئۇلار بەسۇنغا
كىلىونكا بىسۆنلىشقا مەجبۇر بولدى . سامال دەرەخ يوپۇرماقلىرىنى يەرگە
توكەتتى .

جورا ئۆسىدىكى بىرىەججە ئىساكان كالا سۆىي قەھوەسىدىن
هور جىقىپ تۇراتتى . رىسا ئولتۇرۇپ ، ئۆرىنىڭ ئىساكاتى ئىلىپ ، ئار
ـ ئاردىن ئىچتى . ئاندىن ئورنىدىن تۇردى ـ دە :

ــ ماگانلى ، ــ دىدى .

ئۇ شىلەپە كىيىپ ، يوپۇقنى بىسجاقلىۋالدى ، روزالى ئۇنىڭ
كالىچىنى كىيدۈرۈۋاتقاندا ، ئۇ ئۇھ تارتىپ ھەسرەتلەنگەن ھالدا :

ــ ئالام ئىسكىدىمۇ ؟ بىر روئاندىن قايتىپ كەلگەن كۈنى ئە-
ھەتمۇ قايتۇ تەقى بولغان ئىدى ـ ھە ! . . . ــ دىدى .

ئۇ تۇيۇقسىز تارتىنىپ قالدى ـ دە ، ئىككى قولى بىلەن مەيدى-
سىنى تۇتقىنىچە ئوكدىنىغا جۇشۇپ ھوشىدىن كەتتى .

ئۇ ئۆلگەندەك بىر سائەتتىن كۆرەك ۋاقىت بىھۇش ياتتى . ئان-
دىن كۆزلىرىنى ئاچتى ، تارتىنقىنچە كۆزلىرىدىن تۇلدۇقلاپ ياشلار
توكۈلدى .

ئۇ ئاستا ـ ئاستا بىجلىنىپ قالغان ۋاقىتتا ، ئۆرىنىڭ شۇنچىلىك
رەئىيلىنىپ كەتكەنلىكىنى ، ھەتتا ئورنىدىن تۇرالماتۋاتقانلىقىنى ھىس
قىلدى . روزالى ماگماي تۇرنۇەرسە رىساتىك كىسىلىنىڭ يەنە قورغىلى-
شىدىن قورقۇپ ، ئوغلىنى چاقىردى . ئاتا ـ بالا ئىككىسى ئۇنى كۆتۈ-
رۈپ ، بەسۇنغا ئىلىپ ياردى ۋە سىرلانغان ئۆرۈن ئورۇندۇققا ئولتۇر-
غۇزدى . دىدەكمۇ بەسۇنغا چىقىپ ، رىساتىڭ ئىسدىن ئورۇن ئالدى .
ئەدىسال بىلەن يۇتنى توگەپ قويدى . توغان بىر تىيىچىنى ئۆسىگە
ئارتىپ قويدى ـ دە ، كۆيلۆكنى ئىچىپ ئۇنىڭ ياش يەرىيگە تو-
تۇۋالدى . ئۇ ئوغلىغا :

ــ دىنى ، جايىڭان بول ، ماگانلى ، ــ دىدى .

بىگىت پەسۇنغا لىككىدە سەكرەپ جىقىۋالدى ـ دە ، ئاتىسىنىڭ
بىسىغا سىغدىلىپ ئولتۇردى . ئورۇن بىسىمگەچكە بىرلا يۇتنى قويا-

لىدى . ئۇ قامچىسىنىڭ پۇلاڭلىتىدى ، ئاتلار يولۇشىغا چاپتى . بەيۇن
خالاقلار ئۈستىدىكى ئىككى ئاتالى ئۇياقىس ـ بۇياققا سىلكىنەتتى .
كەتتىنىڭ ئاغرىدىن تۈرۈلدىغان يەرگە كەلگەندە ، ئۇلار يول
ئۈستىدە بىر كىشىنىڭ ئاتلىنىپ تۇرگەنلىكىنى كۆردى . بۇ يولىئاك
بوت ئىدى . بوت خۇددى ئۇلارنىڭ كېلىشىنى ساقلاپ تۇرغاندەك ئىدى .
پوت بەيۇنىنىڭ ئۆتۈپ كېتىشىنى كۈتۈپ تۇردى وە يولدىن پاي-
ھاي سۇلارنىڭ چاچراپ كېتىشىدىن قورقۇپ ، بىر قولى بىلەن كاسابا-
سىنى كۆتۈرۈۋالدى . ئۇنىڭ قارا پايپاق كىيۇالغان ئىنچىكە پاچاقلىرى
پايپاق بولۇپ كەتكەن ئۆتۈكىدىن چىقىپ تۇراتتى .
ربا ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىپ قالماي ، دەپ بېشىنى تۆۋەن سى-
لىۋالدى ؛ روزالىغا ئىسىنىڭ تۇتقۇل ھەرىكەت ئاتان بولغاچقا ، خۇددى
ئۆرلىدى . ئۇ ئىچىدە : « ئەلەھ ! مۇبارەك ! » دەپ پىچىرلىدى ھەمدە
ئوغلىنىڭ قولىنى تارتىپ :
— حاسان بول ، ئۇنىڭغا كېلىشتۈرۈپ بىر قامچا سال ! — دەپ
حىكىلىدى .
نىگىت بەيۇنى پوپنىڭ ئالدىدىن ھەيدەپ ئۆتكەندە ، بىر
ئاتلانغان چاي ساقىدە كاناكغا خۇسۇپ ، پوپنىڭ ئۈستىۋىشىغا پاتقاق
چاچرىتىۋەتتى .
روزالى خۇشاللىقىدىن قىن ـ قىسقا پاتماي قالدى . تۇرۇپلۇپ
پوپقا قاراپ مۇشتۇمىنى تۈگۈپ ، ئۇنىڭغا پەكلىدى . پوپ بولسا قول
ياغلىقى بىلەن پاتقاقلارنى ئېرتىۋاتاتتى .
ئۇلار يەنە بەش مىنۇت ماڭغاندىن كېيىن ربا تۇيۇقسىز ۋار-
قىراپ كەتتى .
— تۇشتى ئۇيۇپ قاپتۇق !
بەيۇن تۇخماشقا مەخمۇر بولدى . دىنى بەيۇندىن خۇشۇپ ئار-
قىسىغا قاتتىق ئىتتى ئىردەپ كەتتى . روزالى ئاتنىڭ خۇلۇۋۇرىنى تۇتۇپ
تۇردى .
نىگىت تۇخى چۇشۇپ ، سەمرىپ ئىسكەندىن قالغان ئىنى كۆ-

تۇرۇپ قاسىپ كېلىپ، ئىككى ئايلىق ئاياغ بەرىسىگە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدى.

13

بەتنۇر ئىككى سائەت مېڭىپ، يول بويىدىكى كىچىك خىش ئۆيىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. ئۆينىڭ ئەتراپى مېۋىلىك باغ بولۇپ، نەشپۈت دەرەخلىرى رەتلىك تىكىلگەنىدى.

باغنىڭ تۆت بۇلۇڭىنىڭ ھەربىرىگە بىر خوبەكس گۈل تېرىلـغان، ئۇچقات ۋە مودەنەن گۈللىرى يامىشىپ تۇراتتى. ھويلىنىڭ ئىـچىدە كىچىك ـ كىچىك پارچىغا بۆلۈنگەن كۆكتاتلىق بولۇپ، قىرلىرىغا مېۋىلىك كۆچەت تىكىلگەنىدى.

باغنىڭ تۆت ئەتراپى بىر قاتار ئېگىز دەرەخ بىلەن ئورالغان. ئەتراپتىكى ھاكىرلارنى بىر پارچە ئېتىزلىق ئايرىپ تۇراتتى. يۈز قەدەم نېرىدىلا تومۇرچىقا يار ئىدى. ياشقا ئەڭ يېقىندىكى كىشىلەرمۇ، بىر كىلومېتىر ئەتراپىدا ئىدى.

بۇ يەردىن قارىغاندا راۋى تۈرلەكلىكىدىكى ھاكىرلار كۆرۈنەتـتى، بۇ ھاكىرلار قوش قاتار قىلىپ تىكىلگەن تۆت يول دەرەخ بىلەن ئورالغان، ئۆينىڭ ئىچىدە ئالمىلىق باغ بار ئىدى.

زىننا بۇ يەرگە كېلىشلا ئارام ئالماقچى بولغانىدى. روزالى ئۆينىڭ نەپە ئۆيكەيكى قاتۇلۇق ئەھۋاللارنى ئەسلەپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ئۇيـمىدى.

ئۆينى سەرەمجانلاشتۇرۇشقا كۈندىن يېرىمدىن جاپىرىپ كەلگەن ياغاچچى بار ئىدى. ئەڭ ئاخىرقى بىر ھارۋا يۈك ـ تاقلار يېتىپ كەلگـچە، ئۇلار دەرھال يۈكنى قىلىپ يۇشۇپ كېلىشكەن ئۆي سەرەمجانلىـرىنى ئورۇنلاشتۇردى.

بۇ قول تۇيىدىغان ئىش بولۇپ، كۆپ بەرەپلىمە مەشىقەتلىـنىشكە ۋە ئويلىنىشقا توغرا كېلەتتى.

بىر سائەتتىن كېيىن، يۈك ـ تاق ياسغان ھارۋىمۇ يېتىپكا ئـ

سىڭكى ئالدىغا كېلىپ تۇختىدى . ئۇلار يامغۇردا تۈك ــ ياقلىرى خۇسۇ-
رۇپ ، بۇسۇشقا مەجبۇر بولدى .

كەچ بولغاندا ئۆينىڭ ئىچى بەكلا بىسەرەمجان بولۇپ ، ھەممىلا
يەردە نەرسىلەر قوپۇلغانىدى . ريتا ئىنىسى چارچاپ كەتكەچكە ، بى-
پىلا ئۇخلاپ كەتتى .

بىر ھەپتە كۈندىن كېيىن ريتا ئۆي ئىشلىرىنى بىر تەرەپ قى-
لىش بىلەن بولۇپ ھېرىپ ھالى قالمىغانىدى . شۇنىڭ ئۈچۈن قانغۇر-
غىدەك ئۇيقۇ ۋاقتىمۇ يېتىمىدى . ئۇ ھەتتا سەرەمجانلاشتۇرۇلغان يېڭى
تۇرالغۇدىن خۇشالمۇ بولدى . چۈنكى ئۆيىنىڭ كاللىسىدا ھامان ئوغلۇم
خەرمەن قېيىپ كېلىدۇ ، دېگەن ئوي بار ئىدى . ئۇ ، بۇرۇن ئۆزى-
نىڭ خانىسىغا ئاسقان نام گېلىمىنى يامافخانىغا ئاستى . بۇ يامافخانا مېھ-
مانخانا ئورنىدىمۇ ئىشلىتىلەتتى . ئىككىنچى قەۋەتتىكى ئۆيلەردىن بىرىنى
ئۇ ئالاھىدە كۆڭۈل قويۇپ سەرەمجانلاشتۇردى . بۇ ئوي رىتانىڭ نەزە-
رىدە « بولەنىڭ ئۆيى » ئىدى .

يەنە بىر ئېغىز ئۆينى ئۆزىگە قالدۇردى : زورالى ئۈستۈنكى قەۋەت
يالىتاسىنىڭ يېنىدىكى بىر ئېغىز كىچىك ئۆيگە ئورۇنلاشتى .

بۇ ئۆيلەر بىر قۇر سەرەمجانلاشتۇرۇلغاندىن كېيىن ، خېلى
كۆركەم بولۇپ قالدى . ئۇ دەسلەپكى بىر مەزگىل ناھايىتى خۇشال
يۈردى . گەرچە يەنىلا نېمىدۇر يېتىشمەيۋاتقاندەك ھېس قىلسىمۇ ، لې-
كىن زادى نېمە ئىكەنلىكىنى ئېيتالمايتى .

بىر كۈنى ئەتىگەنلىكى ، قىيامدىكى ھېلىقى گۇۋاھچىنىڭ ئىش
بىجىرگۈچىسى ئۆيىگە 3 مىڭ 600 فرانك ئەكىلىپ بەردى . بۇ ، ئاق
يۈرەكلىك ياغلىق جاكىرىدىكى قىسقىغان ئۆي خاھارلىرىنى ئۆي سايما-
نلىرى سودىگەرلىرى باھالاپ ، ئۇيپراس ھەققى ئۈچۈن بەرگەن پۇل ئى-
دى . ئۇ ، بۇ پۇلنى تاپشۇرۇۋالغاندا ، خۇشاللىقىدىن يىغلاپ كەتتى ؛
ھېلىقى كىشى كەتكەندىن كېيىن ، ئۇ دەرھال شىلەپىسىنى كىيىپ ، گا-
ۋىر بازىرىغا بېرىپ ، بۇ ئويلىمىغان يەردىن كەلگەن پۇلنى پائولغا ئەۋە-
تىپ بەرمەكچى بولدى .

لېكىن ئۇ ، چوڭ يولدا ئىنىنىڭ كېتىۋاتقاندا ، ياراردىن قايتىپ كېلىۋاتقان زورالغا ئۇچراپ قالدى . دېدەك ئىنىسىنىڭ تىمىلىكىنى دەرھال بىلەلمىدىمۇ ، لېكىن كۆڭلىدە گۇمان پەيدا بولدى . رىتا ھۇجرىسىنى ئۇنىڭدىن يوشۇرالمىدى . زورالى ئەھۋالنى بىلگەندىن كېيىن ، ساقچىدە قولىدىكى سېۋەتنى يەرگە قويۇپ ئۇرۇشۇپ كەتتى .

ئۇ ، ئىككى قولى بىلەن بېشىنى تىرەپ ، قاتتىق ۋاقىراپ ــ جاقىراپ كەتتى . ئاندىن كېيىن ، ئوڭ قولى بىلەن رىتانىڭ قولىنى تۇتۇۋېلىپ ، سول قولى بىلەن سېۋەتنى كۆتۈردى ــ دە ، ئاچچىقلانغان تىنى ئۆيگە قايتتى .

ئۆيگە ياندىن كېيىن دېدەك رىتادىن يۈلۈپ تاشۇرۇشنى تەلەپ قىلدى . رىتا 600 فرانكنى تېپىۋېلىپ قالغىنىنى ئەرگەشتى . لېكىن زورالى ھوشيارلىق بىلەن دەرھال ئۇنىڭ ھېلىقىنى ئىزدەپ تاشلىدى . شۇنىڭ بىلەن رىتا ھەممىنى تاپشۇرۇپ بېرىشكە مەجبۇر بولدى .

زورالى 600 فرانكنى پائولغا ئەۋەتىپ بېرىشكە قوشۇلدى .

بىر ھەپتە كۈندىن كېيىن ، پائول تەشەككۈر بىلدۈرۈپ بىر پارچە خەت ئەۋەتتى : « سەن ماڭا چوڭ ياردەم قىلدىڭ ، سۆيۈملۈك ئاپا ، خۇددى بىر تەكمۇ تۇغقانلۇقنى قالغاندۇق . »

رىتا تاتۇقا ئاچچىق كۆيەلمىدى . ئۇ دائىم ئەركىن ــ ئازادە يولالماۋاتقاندەك ، ئۆزىنى ئىلگىرىكىگە قارىغاندا تېخىمۇ يالغۇزسىراپ ، تېخىمۇ غېرىبسىنىپ ، تېخىمۇ ياتسىراپ قالغاندەك سېزەتتى . ئۇ يالغۇز چىقىپ ئايلىنىپ يۈرۈشكە كەتكىلى بارالمايتتى . ئاندىن تىرۇامار كەتسى ئالىمىسىپ قايتىپ كېلەتتى . لېكىن ئۆيگە كەلسىلا ، يەنە ئولتۇرالمايتتى . خۇددى ياردىن يەرگە تىكىلىپ ئۇنىڭ قالغاندەك ، تېزىپ ئالىمىسىپ كەلگىنىگە يارىمىغاندەك يەنە چىققۇسى كېلەتتى .

ھەر كۈنى ئەھۋال مۇشۇنداق بولاتتى . ئۆزىمۇ نېمە ئۈچۈن كاللىسىدا مۇنداق غەلىتە ئۆزگىرىش پەيدا بولغانلىقىنى چۈشەنمەيتتى . لېكىن بىر كۈنى ئاچچىقى ئۆلتۈرۈپ ياماق تەۋاققاندا ، ئۇ ئۆزىچىلا « ئاھ ! دېكىرى ئەجەبمۇ كۆرگۈم كېلىپ كەتتىغۇ ! » دېدى ، بۇ گەپ بىلەن ئۇ

بىردىنلا ئۆزى ئىزدىگەن نەرسىنى تاپتى. ئۇنىڭ خاتىرجەم بولالماسلىقىنىڭ سەۋەبى دەل مۇشۇ ئىدى.

ئۇنىڭ ئەسلىدىكىسى دېڭىز ئىدى. 20 يىلدىن بۇيان، دېڭىز ئۇنىڭ ئۇلۇغ قوشنىسى بولۇپ قالغان. يەمچۈش ھاۋا، غەرەب يىلەن دولقۇنلىنىپ، قاتتىق شامال چىقىرىدىغان دېڭىز تاغ تىرەكلىك تاغلىق ھاكىرىنىڭ دىرىزىسىدىن ھەر كۈنى ئەتىگەنلىكى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. كېچە ـ كۈندۈز ئۆركەشلەپ تۇرىدىغان، ھەر دائىم تىنىدىلا بولىدىغان دېڭىزنى رىسا يىلىپ يىلمەسسىلا بىر نىگىسكە كۆرۈنۈپ قالغاندەك تاخسى كۆرۈپ قالغاندى.

يۇشانكمۇ تۇرمۇشى ئەينىر ئىدى. كۆچۈپ كەلگەن كۈنى كەچتە ئۇ ئاشخانىدىكى ئىشكاپنىڭ ئاستىغا كىرىۋېلىپ زادىلا چىققىلى ئۇنىمىدى. ئۇ كۈن تۈنى مىدىرلىماستىن شۇ يەردە ياتتى. ئاندا ـ ساندا ئۇيان ـ بۇيان مىدىرلاپ قويۇپ، ئەمكىن ئاۋاز بىلەن غىڭشىپ قويدى.

قاراڭغۇ چۈشۈش بىلەن، ئۇ ئۆمىلەپ چىقىپ، ياملارغا ئۇرۇلۇپ ـ سوقۇلۇپ، ئىشىك ئالدىغا باراتتى. سىرىنا ئۆزى ئىھتىياجلىق بولغان بىرەرچە مۇۋىنى ئۆيگە كۆرگەندىن كېيىن، يەنە قايتىپ كىرىپ، ئىسسىق يېتىشنىڭ ئالدىدا زوكىرىنىپ ئولتۇراتتى، ئىككى ئايال خوجايىنى ئۇخلاشقا ماڭغاندىن كېيىن، ئۇ نالە قىلغاندەك غىڭشىپ قوياتتى.

ئۇ كېچىچە غىڭشىپ چىقاتتى. ئاۋازى ئىچىنىشلىق ھەم قايغۇلۇق ئىدى. نەرىدە بىرەر سائەت تۇختىۋېلىپ، كېيىن يەنە غىڭشىغاندا، يىغىمۇ ئىچىنىشلىق ئاڭلىناتتى. ئۇلار ئۇنى ئۆينىڭ ئالدىدىكى بىر ياغاچ تۇڭنىڭ ئىچىگە ياتاق قويدى. ئۇنىڭ نالە قىلىپ يىغلىغاندەك ئاۋازى دىرىزىدىن ئۆيگە كىرىپ تۇراتتى، كېيىن ئۇ كېسەل بولۇپ چىشى تۇمۇۋغا كەلگەندە، ئاندىن ئاشخانىغا ئېلىپ كىرىلدى.

رىسا قېرى ئىتنىڭ غىڭشىغان ۋە تىنىپ ياتالمىغانلىقىنى ئاڭلاپ، زادىلا ئۇخلىيالمىدى. بۇ ئىت مۇشۇ يېڭى ماكانغا كۆنۈپ قېلىشقا ھەرىكەت قىلاتتى، بۇ يەرنىڭ گويا تۇرالغۇسى ئەمەسلىكىنى ئوبدان بىلەتتى.

لېكىن قانداق قىلغان بىلەنمۇ، ئۇ خاتىرجەم بولالمىدى. كۈن-
دۈزى بارلىق مەۋجۇداتلار ھەرىكەت قىلغان ۋاقىتتا، ئىككى كۆزى كور
بولغانلىقى، كېسەلدىن زەئىپلىشىپ ھالى قالمىغانلىقى، ئەمدى ھەر-
كەت قىلىشىنىڭ ئەپسىزلىكىنى بىلگەندەك ئەلەك - سەلەك بولۇپ ياتاتتى.
لېكىن قاراڭغۇ چۈشۈش بىلەنلا، توختىماي ئايلىناتتى. خۇددى قاراڭ-
غۇدا ھەممە مەۋجۇداتلار كور بولغاندەك، ئۇ چىقىپ ھەرىكەت قىلىشقا
جۈرئەت قىلالايدىغاندەك ئىدى.

بىر كۈنى ئەتىگەنلىكى ئۇنىڭ ئۆلۈپ قالغانلىقى مەلۇم بولدى.
كۆپچىلىكنىڭ كۆڭلى شۇندىلا ئارام تاپتى.

قارا قىش ۋاقتى ئىدى. زىيا ئائىلىلىك، ئۈمىدسىزلىك ئىچىگە
چۈشۈپ قالدى. بۇ، چىدىغۇسىز قاتتىق ئاغرىق ئازابى بولماستىن،
بەلكى كىشىنى غەمگە سالىدىغان ھەسرەت - نادامەت ئىدى.

ھەر قانداق ئىش ئۇنى روھلاندۇرالمايتتى. ھېچكىممۇ ئۇنى
ئويلاپ قويمايتتى. ئىشىك ئالدىدىكى ئوڭ - سولغا سوزۇلغان ياسولدا
ئادەم قارىسى كۆرۈنۈش قىس ئىدى. توساتتىن بىر يېتىك بەيۇن
ئۈنى. بەيۇنچىنىڭ قىسقىرىل يۈرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. شامالدا قارىسى
ماڭغاچقا، ئۇشبۇ توگەپ تۇرغان بىنىچىسى كۆتۈپ دۈگىلەك،
كۆككۆك شارغا ئوخشاپ قالغانىدى. بەزىدە ئاسما مىڭىۋاتقان جوك يەن-
مۇن پەيدا بولاتتى. ناكى بىراقىن كىلىۋاتقان ئىككى دېھقان كۆزگە
چۈشەتتى. ئۇلارنىڭ بىرى ئەر، بىرى ئايال بولۇپ، ئۇنىڭ سىرتىدا
ئىشتان كىيگەن كۆرۈنەتتى. بېشىغا تېرىسى چوڭقاتتى. لېكىن ئۇلار
مېڭىپ ئىشىك ئالدىغا كەلگەندىن كېيىن، بەنە بەدرىچى كېچىكلەتتى.
بەر شەكلىنىڭ ئىگىر - بەسلىكىگە قاراپ، ئۇلار ئۇراقلاشقانىدى
خۇددى ئىككى قوغۇردەك كۆرۈنەتتى.

باش باھارنىڭ كۆككاتلار تىج ئۇرغان مەزگىلىدە، كاللە كۆكلەك
كىشىۋالغان قىرجاق ھەر كۈنى ئەتىگەنلىكى جوك يول بويىدا كالا تە-
قىپ، زىياتىكا ئىشىكىنىڭ ئالدىدىن ئۆتەتتى. كەچتە يەنە قايتاتتى، ئۇ
مىسلىدات كالىنىڭ ئارقىسىدىن ھەر ئۈن مىشۇنا بىر قەدەم يول تاساتتى.

رٮسا ھەر ئاحسمى حۇسدە ئۆرٮسك ٮەٮلا ئاق ٮرەكلٮك ٮاغ-
لٮق حاكرٮدا ٮۇرۇۋاٮعاٮلٮعٮسى كۆرەٮتى.

ئٮلگٮرٮكٮگە ئوحساشلا، ئاٮا - ئاٮسى ئۇٮٮڭ ٮلەن ٮللە ٮو-
لۇۋاٮقاٮدەك، ٮەرٮدە لٮرون ھاممٮسمۇ ٮسدا ٮاردەك قٮلاٮتى؛ ئۇ ئۆت-
كەن ئٮشلارٮى، ٮالدۇرلا ئۇٮتۇلۇپ قالغان ئٮسلارٮى ٮٮڭىۋاشٮن ئەسلەپ
حٮقاٮتى، چۈسدە ٮەٮە ئۇ ئادالٮد حاٮٮمى ٮولەپ ئاق ٮرەكلٮك ٮاغلٮق
كەٮٮە ئاٮلٮسٮپ ماڭاٮتى

ھەر قٮسم چۆچۈپ ئوٮغاٮعاٮدا، ھاماں كۆرلٮرى ٮەم ٮولاٮتى. ئۇ
ٮائولٮى سٮعسٮپ ئۆر - ئۆرٮگە: « ئۇٮٮمە ئٮش قٮلٮۋاٮعاٮدۇ؟ ئۇ ھارٮر
قاٮداقٮۇ؟ ئۇ مٮسى ئوٮلامدٮعاٮدۇ » دەٮتى. ھەر قٮسم ئۇ حاكرا ئارد-
سٮدٮكى حٮعٮر ٮولدا ئاٮلٮسٮپ ٮۈرگەٮدە مٮڭٮسدە حۆگٮلەپ ٮۈرعٮى
ساپلا مۇشۇٮداق قاٮعۇلۇق حٮياللار ٮولاٮتى. ٮولۇٮمۇ ئۇٮى ٮۆلەكچە قاد-
عۇعا سالعٮى، حٮدٮعۇسٮر ھەسەپ قٮلدۇرعٮى ھٮلٮقى ٮاٮوٮۇٮش ئاٮال
ئٮدى. ئۇ ئۇٮٮڭ ئوعلٮى ٮۇلاپ كەٮكەٮدى. ماٮا مۇشۇٮداق ئۆحمەد-
لٮك ئۇٮى ئۆٮدە ٮۇرۇشقا، ھەرٮكەپ قٮلماسلٮققا، ئوعلٮٮڭ ٮۇرٮدٮعاں
ٮرٮگە ٮارماسلٮققا ۋە ئٮردٮمەسلٮككە مەجبۇر قٮلاٮتى. ئۇٮٮڭعا حۇددى
ھٮلٮقى ئاٮال ٮوسۇعٮسٮدا ئۆرە ٮۇرعاٮدەك: « سٮر ٮۇ ٮەرگە ٮٮمٮسقا
كەلدٮڭٮر حاٮٮم؟ » دەپ سوراۋاٮقاٮدەك ٮۇٮۇلۇپ كٮرەٮتى. مۇٮداق
ئەھۋالعا دۇچ كٮلٮسى ئوٮلٮعٮسٮدا، ئۇٮٮڭ ئاٮلٮق عۇرۇرى رادى حٮدد-
ماٮتى. ٮاشٮس - ئاحٮر پاكلٮقى ساقلاپ، ئۆرٮگە ئاررٮقمۇ داغ ٮەگ-
كۈرمٮگەں ئاياللٮق ئٮررٮتى ئۇٮى ئەر كٮشٮٮڭ رەئٮپ قٮلمٮسلٮرٮدٮں
ٮارعاٮسٮرى ٮەٮرەٮلەٮدۈرەٮتى. ئۇلار سەھواٮى لەررەٮتى ٮەھرٮمەں ٮو-
لۇشقا ٮٮرٮلٮپ كٮسٮپ، قەلٮسٮمۇ ٮۇلعۇٮٮندۇ. ژٮسا ئەر - ئاياللار ئوٮد-
ٮۇرٮسٮدٮكى شەھۋاٮٮلٮقٮڭ ھٮلٮقى حۇٮساٮە سٮرلٮرٮى، ئٮشلاس ئو-
ٮۇلٮرٮى، ٮٮلمٮدەك ئاحٮرٮماس ٮولۇپ حاپلٮشٮپ قٮلٮشٮدٮعاں مۇٮاسد-
ۋەٮلەرٮى حٮيالعا كەلٮۈرگٮسدە، ئادەم دٮگەں ٮۇ ٮەرسٮٮڭ ئٮٮلاسلد-
قٮى ھٮس قٮلاٮتى.

ٮەٮە ٮٮر ٮاھار وە ٮار ئۆٮۈپ كەٮتى.

كۆر كۆيلىرى ىسپ كەلگەىدە ، هاوا ىۇىۇق ىولدى . كۆر ىام-
ـعۇرى ـوحسماى ىعىب ىۇراىى ئۇ ىۇرمۇسىں حاق ىوىدى . سۇڭا
ئلك ئاحرقى ڧسم سىاب ىعىس ، ىولەىىك ڧاىسى كىلىشىى ڧولعا
كەلىۇرۇس ىىسگە كەلدى .
ىگىسك ڧرعىلىڧىى ئەمدىعۇ ئۆىۈب كەىكەىدۇ .
ئۇ ىائولعا ڧاىعۇ ـ ئەلەم ىىلەں دەرد ىۆكۈب ىىر ىارچە حەب
ىاردى

سۆىۈملۈك ئوعلۇم

مەں ىىسك ڧاىسپ كىلىپ ، ىىمدا ىولۇشۇڭىى چىں كۆڭلۈم-
دىں ئىلىماس ڧىلمەں ، ئوىلاپ ىاڧىىا ، ىىسم ىىر ىەرگە ىىرىپ ،
كىسەلچاں ىولۇپ ڧالدىم ىەككە ـ ىىگاىە ڧىلىب ، مىسكىں ، عىرىب
ىولدۇم ، ئۇرۇں ىىللاردىں ىۇىاں ماڭا ىىرلا دىدەك هەمراھ ىولدى هارىر
مەں ىاشىول ىوىدىكى ىىر كىچىك ئۆىدە ئولىۇرۇواىمەں ، ىۇرمۇشۇم
سۇىحىلىك مەىىسر ىاوادا سەں ىۇ ىەردە ىولعاں ىولساڭ ، مەں ىاشڧىحە
حۇشال ىولعاں ىولاىىم ىۇ دۇىىادا مىىك سەىدىں ىاشعا ىىمەم ىار ،
لىكىں ىەىە ىىل ىولدى ، سەں ىىلەں دىدار كۆرۈشمىدىم ! سەں ىۇر-
مۇشۇمىك ىەڧەدەر ىەحسىرلىك ئىجىدە ئۆىكەىلىكىى ، ڧاىداق ڧىلىپ
ئۆرۈمىڭ ىۇرىكىم ، ئىحلاسىم ىىلەں ساڭا ئەڧىدە ىاعلىعاىلىڧىمىى مەڭگۈ
چۇشىىەلمەىسەں سەں مىىڭ هاىاىىم ئىسسىڧاللىم ، ىىردىىىر ئاررۇ-
ىۇم ، ئاللاهىدە سۆىدىعاں ئادىمىم ، ئەىسۇسكى سەں مىىڭ ىىمدا ئە-
مەس ، سەں مىىى ىاشلىۋەىىك !
ئاھ ! ڧاىسپ كەلگىں پولەى حىىم ، ڧاىسپ كىلىپ مىى ڧۇ-
چاڧلا ، ڧىرى ئاىاڭىىڭ ىىعا ڧاىسپ كەلگىں ، ئۇ ئۇمىدسىرلىك ىىلەں
ئىككى ڧولىى سورۇب سىىڭ ڧاىسپ كىلىشىڭىى كۈىىدۇ
رىسا

ىىرىەچچە كۈىدىں كىىں ئۇىىڭعا حاۋاب حەب كەلدى .

سۆىۈملۈك ئاىا
ىىرىب سىىى كۆرۈشىى ئاررۇ ڧىلىمەں لىكىں ىىمدا

ىر ىسمۇ ىوى ، ىر ئارلا ىۇل ئەوەىسەك ڧاسپ ىارالا-
مەں ، ىرىپ سسك ىلەں كۆرۈشۈس ، سەں ىلەں پىلاىم
ىوعرىلو پاراكلىسس ئوىۇم ىار ئىدى ىۇ پىلاں ئىشعا
ئاسسا ، سسك ماڭا ڧوىعاں ىەلىسكى ئەمەلگە ئا-
شۇرعىلى ىولاىى !

ئەڭ مۇشكۇل كۈىلرىمدە ىاسس - ئاحىر مەں
ىلەں ىىرگە ىولعاں ئادەم ھىلىڧى ئاىال ىولدى . ئۇىىڭ
ماڭا ىولعاں مىھر - شەڧڧىسى سۆر ىلەں ئىپادىلەش
ھەڧىڧەىەمۇ ڧىس مەں ئۇىىڭ ىۇ حىل چەكسىر سە-
مىمى - سادادەىلىكى وە ئىرچىل ئىشق - مۇھەىسى
ىۇگۇں ئاشكارا ڧىلماى ىۇرالماىمەں ، ئۇىىڭ ىۇرۇش - ىۇ-
رۇش وە ئەدەب - ئەحلاق حەھەىلەردىن ڧۇسۇر - ىۇڧساى
ىوى كەلگۈسدە سەں ئۇىى چوڧۇم ياحشى كۆرۈپ ڧا-
لسەں ، ئۇىىڭ ىىلمى ئىساىس مول ، ئوڧۇعاں كىىا-
لىرى ئاھاىسى كۆپ ، ىىحىمۇ مۇھىمى ، ئۇىىڭ ىاش-
ىى - ئاحىر ماڭا ىەڧەدەر كۆىۈىگەىلىكىى سىىڭ ڧە-
ىاس ڧىلىشىڭ ىاھاىسى ڧىس مەں ئۇىىڭعا مىىەىدار-
لىق ىىلدۈرمىسەم ، ىەكىپۇ وىجداىسىرلىق ڧىلعاں ىولى-
مەں . شۇڭا مەں ھارىر سەىدىن ئۇىىڭ ىلەں ىوى ڧە-
لىىشىمعا رۇحسەب ڧىلىشىڭىى ىەلەپ ڧىلىمەں . سەں مى-
ىىڭ ئۆىكەىكى ىۇرلۇك حاىاىلىرىمىى كەچۈرگىن
كەلگۈسدە ىىر ھەمىر سىىڭ ئۆىۈڭدە ىىرلىكە ئولىۇ-
رىمىر .

ئەگەر سەں ئۇىىڭ ىلەں ىوىۇشساڭلا ، چوڧۇم مىىڭ
ىەلىپىمگە ڧوشۇلىسەں ، ساڭا شۇىداق كاپالەتلىك ڧىلە-
مەىكى ئۇ گۇرەل ۋە ئىسىل ئاىال ، ئىشىمەىكى ، سەں
ئۇىى حەرمەں ىاحشى كۆرىسەں ، ماڭاكەلسەك ، ئۇ-
ىىڭدىن ئاىرىلسام مەں رادى ىاشىالماىمەں .

ئىسرارلىق ىلەں حاۋاىڭى كۆىمەں . سۆىۈملۈك ئاپا ،
سىى ىر چىن دىلىمردىن ڧۇچاڧلاىمر
ئوعلۇڭ ۋىكوب بائول دى لامار

رىسا حاسلىقىس ئەس ـ ھوشىى بوقاىى . حەىى ىرىعا قو- نۇب ، مىدىرلىماسىس ئولىۇرۇب قالدى . رىسا ھىلىقى ئاىالىك ھىلە ـ مىكرىى كۆرۈب بەىى : ئۇ ئوعلىعا كاىىدەك چاىلاشقاىدى ئۇىى ىر قىسمۇ ئۆىگە قاىقلى قوىماىواىاىى . ئۇ ، ئوعلىى بولا كۆىۈورىپ ئۇ- مىدىى ئۈرگەں قىرى ئاىىى قارسلىق كۆرسىەلمەىدىعاں واقىى . ئا- قىوەب ىۇمساب ، ئۆرلىرىىك ىارلىق ىەلەپلىرىگە ماقۇل بولىدىعاں شۇىداق ىر كۈىىك كىلىسى كۈىۈواىاىى .

ىائولىىڭ ىۇ ئاىالىعا ھەددىدىں رىىادە مۇشىاق بولعاىلىعى رىساىى بولىمۇ ئىجىدۇردى . ئۇ ئۆر ـ ئۆرىگە قاىا ـ قاىا :« ئۇ مىى ىاحشى كۆرمەىدۇ ، ئۇ مىى ىاحسى كۆرمەىدۇ » دەىى .

رورالى كىرىپ كەلدى ، ژىسا :

— بـائول ئەمدى ئۇىىڭ ىوى قىلماقچى بوپىۇ ، — دىدى دۇ- دۇقلاپ .

دىدەك حۆچۈپ :

— ئاھ ! حاىىم ، ىۇىڭعا ھەرگىر ئۇىىماڭ !بائول ئەپەىدى ىۇىداق ىۇرۇق ئاىالى ئالسا بولماىدۇ ، — دىدى .

— ىۇىڭعا مۇىلەق بول قوىماىمەں . ئۇ كىلىشكە ئۇىىمعاىكەں ، ئۆرۈم ىرىپ ئۇىى ىاىمەں . ئىككىمىردىں رادى قاىىمىر حىك حىقىمىر قىى كۆرۈب ىاقاىلى ، — دىدى رىسا ئۇمىدىسرلىك ئىجىدە ىركىىپ .

سۇىىك ىىلەں رىسا دەرھال پائولغا ىر پارچە حەب ىرىب ، ئۆ- رىىڭ ئۇىىڭ قىشىعا ىارىدىعاىلىقىى ، ھىلىقى ئاىال ىوى ىەردە ئۇىىڭ بىلەں كۆرۈشىدىعاىلىقىى ئۇقىۇردى .

ژىسا حاۋاىى كۈىكەچ ، بولعا چىقىسىڭ ىەرەددۇىى قىلدى . رورالى ئاىال حوحاىىىڭ رۇىاشكا وە كىىم ـ كىچەكلىرىى ىر كوىا چامادانعا قاچىلاپ ىەردى . لىكىں ئۇ ، ئۇرۇں ىر كۆكلەكىى قاىلاۋاد- قاندا ، ىۇ كىىملەرىىڭ ىۇرعۇں ىىلارىىڭ ئالدىدىكى سەھرا پاسۇىىدا ئىكەىلىكىى ىاىعاب ، قاىىاپ كەىى :

ـ وىـەى ، سرىىڭ كىگۈدەك ىۇرۇككىە ىر قۇر ئىگىىگىرمۇ

ىوق ئىكەن ، بۇ ھالدا مەن سىزنى ئىشتىن چىقارمايمەن ، سىز ھەم-مەيلەنىڭ يۈزىنى يۆكىسىز ، يارىڭدىكى جىنىملار سىزنى كۆرسە ئايال مالايكەن دەپ قالىدۇ .

رىسا ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە ئىش قىلدى . ئىككىسى بىرلىكتە گا-ۋىر يارىرىغا بېرىپ ، ئىشىل رەڭلىك يوللۇق رەختىن ئېلىپ ، ياراردىكى ئايال سەيپۇڭغا تىكتۈشكە بەردى . ئاندىن ئۇلار ھەرىلى پايتەختتە بىرىم ئاي يۈرىدىغان گۇۋاھچى رۇسىيىل ئەپەندىنىڭ يېنىغا بېرىپ ، ئۇنىڭدىن ئەھۋال ئۇقۇشتى . چۈنكى رىسا پارىژغا بارمىغىلى 28 يىل بولغانىدى .

گۇۋاھچى ئۇلارنى تەكرار ئاگاھلاندۇرۇپ كەتتى ، ماشىنىلاردىن ئۆزىنى قانداق دالدىغا ئېلىشى ، يانچۇقچىلاردىن قانداق ئېھتىيات قىلىشى ئۆگەتتى ، ئۇلارغا نەقەپ پارچە – پۇراپ ھەجلەندىغان پۇلىنى يانچۇقىغا سېلىش ، قالغانلىرىنى كىيىمىنىڭ ئىچىگە تىكىۋېلىشقا مەسلىھەت بەردى ، ئۇ ئۇنىڭدىن دەرىجىلىك سارايلارنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدا تۈرلۈك نەرسە-لەرنى سۆزلەپ ، ئۇنىڭ ئىچىدە ئىككى – ئۈچ سارايغا ئاياللارنىڭ كۆپ بارىدىغانلىقىنى ئېيتتى ؛ ئاخىرىدا ئۇ ئىكەنىڭ يېنىدىكى ئۆزى دائىم تۈ-رىدىغان « نورماندى » سارىيىنى تىلغا ئالدى ھەمدە ئۇ يەرگە يارساڭلا مېنى تونۇشتۇردى ، دەپ چۈشەندۈرسەڭلار بولىدۇ ، دېدى .

پارىژ يىلەن گاۋىر ئارىلىقىدا پويىز قاتنىغىلى ئاتمە يىل بولغا-نىدى . ھەممە كىشى بويىز توغرىسىدا سۆزلىشەتتى ، لېكىن رىسا ئۆزى-نىڭ ئىچىنىشلىق سەرگۈزەشتىلىرى تۈپەيلىدىن ، دەرد – ئەلەم يارىتىپ روھى چۈشۈپ كەتكەن بولۇپ ، ياكى تۈگۈنچىگە تىمى ئەتراپىكى را-يوندا ، زور ئۆزگىرىش پەيدا قىلغان ، پار يىلەن ھەرىكەتلىنىدىغان بۇ ماشىنىنى كۆرۈپ باقمىغانىدى .

پائول رادىلا جاۋاب بەرمىدى .

رىسا بىرھەپتە كۈتتى . بىرىم ئاي كۈتتى . ئۇ ھەركۈنى ئەتى-گەنلىكى چوڭ بولسىڭ بويىغا چىقىپ ، پوچتالىيونى كۈتەتتى .

ئۇنىڭدىن :

— مالايدىن يوقمۇ ، ماڭا كەلگەن جەۋاب بارمۇ ؟ — دەپ

سورانىي .

مالاىدىن ىوۋاي دائىم سىرىىا ىۇرگەچكە ، ئاۋارى حىرقىراپ چە-ھاىىي ، ھەرقىسم ئۇ :

— مومای ، ىۇ ىۆۋەت سىرىىڭ حىسكىر ىوق ، — دەپ حاۋاب ىىرەتتى .

ئىھــىــمــال ھــىــلــىــقــى ئاــال پائــولغا حاۋاب حەت ىارغلى قوىمىغاىدۇ ! ژىىا دەرھال ىولغا چىقىشى قارار قىلدى . ئۇ ، روزالىي ىىرلىكە ئىلىپ ىارماقچى ىولغاىدى ، دىدەك چىقىم كۆپ ىولمىسۇن ، دەپ ئۇيىمىدى . روزالى حوحاىىسىڭ پەقەت 300 فراىك ىىلەن ىىرىسىغا رۇخسەت قىلدى :

— ىىشىمگەىدە ماڭا حەت ىىرىڭ ، مەن گۇۋاھچى ئارقىلىق ىۇل ئەۋەتىپ ىىرىمەن ، ھارىر پۇلىي حىق ىەرگەن ىىلەن پائول ئەپەندىىڭ جۆىىكگە چۇشۇپ كىىدۇ .

شۇنداق قىلىپ دىكاىىر ئائىلىسىڭ مەلۇم ىىر كۈىى ئەتىگەنلىكى دىىي لىكوك پەيتۇن ىىلەن ئۇلارىي يوىىر ئىسىاىسىسىغا ئەتكۈزۈپ قويۇش ئۈچۈن كەلدى . حوحاىىن ىىلەن دىدەك ئىككىسى ىىرلىكە يەتتۇىغا چىقتى . روزالى ئائال حوحاىىسى ىاكى يوىىر ئىسىاىسىسىغىچە ئۇزىتىپ ىاردى .

ئۇلار ئالدى ىىلەن يوىىر ىىلىسىڭ ىاھاسىي سوراپ ىىلىۋالدى . ئاىدىن كىىن ، ھەممە رەسمىيەتلەرىي ئۆتەپ ، ىۇك - ىاقلارىي ىى-رىملاىىي . ئۇلار رىلىسىڭ ىىدا كۈتۈپ ىۇردى . ئۇلارىىڭ پىكىر - خىيالى يوىىرىىك رادى قاىداق ماڭىدىغاىلىقىي ىىلىۋىلىشتا ىولۇپ قال-غاى . ئۇلارىىڭ يۈيۈن ھەلىىي مۇشۇ ىىر ئۆرىگە حەلپ قىلىۋالغاچقا ، ىۇ قىيمقى كۆڭۈلىي ئىرىدىغاں سەپەر مەقسىي ھەققىدە ئويلىماىىي .

ىىراقىن ئاڭلاىغاں يوىىر گۈدۈكىىڭ ئاۋارى ، ئۇلارىي ىاشلى-رىىي ىۇراپ قاراشقا مەحبۇر قىلدى . ىىر قاىقارا ماشىىا ئۇلارغا قاراپ ىار-غاىىرى ىوغىاپ كىلىۋاتاتى ، ئۇلارىىڭ ئالدىغا كەلگەندە ، ئۇىىڭ ئاۋازى ىەكمۇ دەھشەت چىقتى . ھىلقى ماشىىا ئۆرىگە ھەرىكەتلىنىدىغاں

كىچىك ـ كىچىك ئۆيلەرنى چىسوالغاندى . نىر حىرمەنحى ئىسكى
ئاچىى . رىسا نىغلاپ نۇرۇپ زورالىسى فۇحافلاپ سۆيدى ـ دە ، واگونغا
كىرىپ كەنتى .

زورالى نەكىمۇ هاياحانلىنىپ :

ـــ حەير ـ حوش حانىم ! ئاق يول بولسۇن ، يالدۇرراق قايىپ
كىلىڭ ! ـــ دەپ وارقىرىدى .

ـــ حوش ئەمىسە ، بالام ، ـــ گۈدۈك ئاۋازى بەنە ياڭراپ كەت-
تى . فاتار ـ فاتار چىسلىغان واگونلار دەسلەپ ئاستا ـ ئاستا ماڭدى ، بارا
ـ بارا تىزلەشتى ، ئاحىر نىرىپ ئۇچقاندەك نۇرۇپ كەتتى . ئۇنىڭ نىر-
لىكىدىن كىشى قورقاتتى .

رىسا ئولتۇرغان واگوندا ، پەقەت ئىككى ئەر يولۇچى بولۇپ ،
ئۇلار ئىككى نۇلۇڭدا ئۇحلاۋاتاتتى .

رىسا ئىتىر ـ دالىلارنى ، دەل ـ دەرەحلەرنى ، حاڭرا ـ كەنتلەرنى
كۆرۈپ ، ئۇحقاندەك كىتىپ باراتتى . ئۇ ، مۇنداق نىر سۇرئەتتىن
هەيران بولاتتى . ئۇ ، ئۆزىنى نىكى نۇرمۇش ئىچىگە كىرىپ قالغاندەك ،
پۈتىر ئۆزىنى يىڭى نىر دۇنياغا ئىلىپ كىتىۋاتقاندەك ، بۇ دۇنيا ئەمدى
ئۇنىڭغا نەئەللۇق ئەمەستەك هىس قىلدى . ئۇ دۇنيا ياشلىق دەورىدىكى-
دەك نىچ ـ حانىرحەم ئەمەس هەم ئۇنىڭ نۇرمۇشىمۇ ئۇنداق مەنىسىز
ئەمەستەك ئىدى .

گۈگۈم واقتى نىلەن پۈتىر بارىڭغا كىردى .

نۇك ـ ناقلارنى نۆنكەنتىغان هامىمال ئۇنىڭ حامادانىنى كۆ-
نۈردى ، زىسا هودۇقۇپ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ماڭاتتى . ئۇ رادىلا ئادەملەر-
مىگەن هالدا ، مىغ ـ مىغ ئادەملەر نوپى ئارىسىدا قىسىلىپ نۈرەتتى .
هامالى نوقىپ قونۇشتىن ئەنسىرەپ ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن نۈگۈرگەن-
دەك ماڭاتتى .

سارای حوحانىنىڭ ئالدىغا كەلگەندىن كىيىن ، ئۇ ئالدىراپ ـ
نىنەپ :

ـــ مەن رۇسسىل ئەپەندىنىڭ نونۇشۇرۇشى نىلەن كەلدىم ، ـــ

دىدى .

ساراىسك ئانال حوحاىسى كىلىشكە ، سىمىر حوىۇں بولۇب ، بۇكەى ئەلدىدا ئولىۇراىسى .

— رۇسسىل ئەپەندى دىگەں كىم ؟ — دەپ سورىدى ساراى خوحاىسى .

— گاۋىر ىارىرىدىكى ھىلقى گۇۋاھچى ، ئۇ ، ھەرىىلى كىلىپ سىلەرىىك سارىىڭلاردا ىۇرغاں ، — دەپ ھودۇقۇب حاواب بەردى رىد-ىا .

— ئىھىمال شۇىداقىۇر ، مەں ئۇىى ىوىۇماىمەں ، سىرگە ىر ئد-عىر ئۆى كىرەكمۇ ؟ — دەپ سورىدى سىمىر ئانال حوحاىس .

— سۇىداق ، حاىىم .

ىر كۈىكۈحى ئۆىىك ىۆك - ىاقلرىى كۆىۈرۈپ ىالىحاىعا ىاشلاب حىقىى .

ژىىاىىڭ كۆڭلى ىەكمۇ ىرىم بولدى . ئۇ كىحىك ىر حورىىڭ ئالدىدا ئولىۇرۇب ، ىر حىىە سورپا وە ىر ىەحىىە ىوحۇ گۆشى ىۇىرۇب ، ىۇلارىى ئۆىگە ئەكىرىپ ىرىسىى ئىسىى . ئۇ ئەىىگەىدىں ىارىىپ ىاكى ھارىرعىجە ھىچىەرسە ىىمىگەىدى .

ئۇ شامىىڭ حىرە ىورۇقىدا حىمىىدە ئولىۇرۇب كەچلىك ىاماق ىىدى . ئۇىىڭ كۆڭلىگە ىۇرعۇں ئىىلار كەلدى . ىوىدىں كىىىكى شى-رىں ئاى ساىاھىىدىں ىاىاشىدا ىۇ شەھەردىں ئۆىكەىلىكىىى ، حۇملىدىں ىارىژدا ىۇرعاں ئاىۇ ىىرىەحىە كۈں ئىچىدە رىۇلىىىڭ مىحەر - حۇلقى ىۇىحى قىىم ئاشكارىلاىعاىلىقىىى ئەسلىدى . لىكىں ئۇ حاعلاردا رىىا ىاش ، كۈح - قۇۋۋەىكە ىولعاں ، حۇشقۇں - روھلۇق ئىدى . ھارىر ئۇ ، قىرىپ ، ئىھىىاىچاں ، ىارىىچاق وە ىۇرەكئالدى ىولۇب ، كىچىككىىە ئىىقىمۇ ساراسىمىگە حۇشۇب قالىدىعاں ىولۇب قالعاىدى . ىاماقىں كى-ىىں ئۇ ، دىرىرە ئالدىعا ىرىپ ، كىىىلەر ىىلەں ىولعاں كوچىعا ىەرەر سالدى . ئۇ جىقىپ ىىقىىى ئوىلىعاں ىولىىمۇ ، لىكىں حۇرئەت قىلال-مىدى . ئادىىشىپ قالىمەں ، دەب ئويلىدى . ئۇ كارىۇاىعا جىقىى - دە ،

شامى ئۆچۈردى .

لېكىن ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ ئاۋازلار ، تاڭ سەھەرگە يېقىن كەلگەندە بولىدىغان ھېسسىيات ۋە سەپەر ھارغىنلىقى تۈپەيلىدىن ئۇ رادىلا ئۇخلىـ ـيالمىدى . ۋاقىت سائەتلەپ ئۆتۈپ باراتتى . سىرتتىكى ۋاراڭ ـ چۇڭلار ئاستا ـ ئاستا پەسىيىپ قالدى . لېكىن ئۇ يەنىلا ئۇخلىيالمىدى . ئۇ چوڭ شەھەرلەردىكى مۇنداق تولۇق ئارام ئالالماسلىق ھالىتىدىن بىزار بولدى . ئۇ سەھرادىكى پىنىچ ھەم قايتۇ ئۇيقۇغا ئادەتلىنىپ قالغانىدى . مەيلى كېچىلەر ياكى ھاۋالار تولسۇن ، ياكى ئوت ـ چۆپ ، دەل ـ دەرەخلەر تولسۇن ، ئاررامۇ ئاۋاز چىقارمايتتى . لېكىن ھازىرچۇ ، ئەتراپ تىنىق ھەرىكەتلەر بىلەن تولغان . ئاخىر ، پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان ئاۋازلار ساراڭنىڭ ساملىرىدىن ئۆتۈپ كىرەتتى . بەزىدە پوللار غىچىرلاپ كېتـ ـەتتى . بەزە بەزىدە يىراقتىن ئىشىك ئاۋازلىرى ، ئىرۋايۇك ئاۋازلىرىمۇ كېلەتتى .

كـېچە سائەت ئىككى بولاي دېگەندە ، ئۇيىنىڭ كۆزى ئەمدىلا ئۇيـ ـقۇغا ئىلىنىش بىلەن يېنىدىكى ئۆيدىن بىر ئايالنىڭ قاتتىق چىرقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى . ئىنسا دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ ئولتۇردى . بۇ ۋاقىتتا ئۇ يەنە بىر ئەر كىشىنىڭ كۈلگەن ئاۋازىنى ئاڭلىدى .

يـاڭ بىپىسلاشقانسېرى ، ئۇ پائۇلنى كۆرۈشكە شۇنچە ئالدىرىدى . تاڭ يورۇش بىلەنلا ، كىيىملىرىنى كىيدى .

پائۇل كوبا شەھەردىكى سۇۋاز كوچىسىدا تۇراتتى . يوراتىنىڭ ياتىۇرۇقتىغا سائەت يۈزلى يېتەش ئۇچۇن ، ئۇ بەرگە پىيادە بارماقچى بولدى . ھاۋا ئوچۇق بولۇپ ، سوغۇق شامال سۆكەكتىن ئۆتەتتى . ئالـ ـدىراش كىشىلەر چوڭ يولدا ماڭماقتا ، ئۇ خەقلەر كۆرسىتىپ بەرگەن يول بىلەن ئىتتىك ماڭدى . ئۇ بىر كوچىنى تۇگىتىپ ، ئۇڭغا تۇرۇـ ـلۇشى ، كېيىن يەنە سولغا تۇرۇلۇشى ، چوڭ مەيدانغا بارغاندىن كېيىن ، قايسىدىن يول سورىسى لازىم ئىدى . ئۇ ھېلىقى مەيدانىنى تاپالماي ، يولـ ـلىچىدىكى بىر كىشىدىن سورۇشتۇردى . ئۇ كۆرسەتكەن يول باشقا ياققا بارىدىغان يول ئىدى . ئۇ مېكتەپ يەنىلا تاپالمىدى . ئۇياقتىن ـ بۇـ

ىافا مىڭىپ ، سۈرۈسۈرۈپ ىۈرۈپ ، ئاخىر ىىشاىدىں ئادىشىپ كەىى .

ئۇ ، ئالدىراپ ـ ىىەپ ىولىىڭ چىىى ىىلەں ماڭدى . ىىر ماشىىا سىپىس قارارىغا كىلىپ ، ئەىراپقا سەپسىلىپ ، شىىا دەرىاسىى كۆرۈپ قالدى ـ دە ، پرىساىغا قاراپ ماڭدى .

ىەخىىەں ىىرەر سائەپ ىول ىۈرگەىدىں كىىں ، ئۇ ئاخىر سۇوار كوچىسىى ىاپىى . ىۇ ئىساىىں قاراڭغۇ مەھەللە ئىدى . ئۇ ئىسىك ئالدىدا ىوخىىدى وە ھاىاخاىلىسىپ كىىپ ىىر قەدەممۇ ماڭالماى قالدى .

پولەى ئەىە سۇ ىەردە ، ئاوۇ ئۆىدە ىۇراىى . ئۇىىڭ پۇپ ـ قول-لىرى ىىرەپ كەىى . ئۇ ئىشىكىى كىرىپ ، كارىدور ىىلەں ماڭدى . ئىشىككە قاراىدىغاں كىشى ىۇرغاں كىچىك ئۆىگە كۆرى چۈشۈپ ، پۇل ىىرىپ ، ئىشىك ىاقارغا :

— كەچۈرسىز ، سىزىى ئاوارە قىلىدىغاں ىولدۇم ، ئۇسىۇىكى قەوەىكە چىقىپ ، پائۇل دى لامار ئەپەىدىگە سىزىى ىىر موماى ، ئاپىكىر-ىلڭ دوسىى ىوۋەىدە ساقلاپ ىۇرىدۇ ، دەپ ئىىىپ قوىسىڭىز ، — دىدى .

— خاىىم ، ئۇ ىۇ ىەردىں كۆچۈپ كەىى ، — دەپ خاواپ ىەردى ئىسىك ىاقار .

رىساىلىڭ پۇىۇں ىەدىىى لاغىلداپ ىىرەپ كەىى . ئۇ دۇدۇقلاپ :

— ئۇىداقىا ، ئۇ . . . ئۇ ھازىر قەىەردە ىۇرۇۋاىدۇ ؟ — دەپ سورىدى .

— ىىلمەىمەں .

ئۇىىڭ ىىسى قىسىپ ، ىىقىلىپ خۇشىدىغاىدەكلا ىولدى وە خىلى ئۇراقىقىچە گەپ قىلالماى قالدى . ئۇ پۈىۈں كۈچى ىىلەں ىىرىشىپ ، ئەس ـ ھوشىىى ىىغىۋىلىپ :

— ئۇ كۆچۈپ كەىكىلى قاىچىلىك واقىت ىولدى ؟ — دىدى .

ئىسىك ىاقار ئۇىىڭغا ئەھۋالىى ىەپسىلىى سۆزلەپ ىەردى :

— ىىرىم ئاى ىولدى . ئۇلار ىىر كۈىى كەچىە كىىىلا قاىىپ كەلمىدى . ئۇلار ئەتراپىىكى كىسلەرىىڭ ھەممىسىگە قەرزدار ىولۇپ

قالدى. سىز ئۇنىڭدىن ئۇلارنىڭ ئادرېسىنى قالدۇرمايدىغانلىقىنى بى-
لىۋالالايسىز.

رىشانىڭ كۆز ئالدىدا گويا بىرنەچچە پاي مىلتىق ئېتىلغاندەك
ۋاللىدە ئوت ياندى. لېكىن ئۇنىڭغا قەتئىي ئىشەنچ يۆلەك بولۇپ تۇرات-
تى. ئۇ كۆرۈنۈشتە تاھايىتى تەمكىن، تاھايىتى ئەقىللىقتەك ئىدى. ئۇ-
نىڭ بولەسىنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى بىلگۈسى ھەمدە ئۇنى ئىزدىگۈسى بار
ئىدى.

— ئۇنداق بولسا، ئۇ ماڭغىچە ھېچنەرسە دېمىدىمۇ؟

— ئاھ! ھېچنەرسە دېمىدى. ئۇلار قەرزدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن
قاچتى. ئىش مانا مۇشۇنداق.

— لېكىن ئۇنىڭغا ۋاكالىتەن بىرسى خەت ئېلىشى كېرەكقۇ؟

— ئادەتتە ئۇلارغا مەن تاپشۇرۇپ بېرەتتىم، لېكىن ئۇلار بىر
يىلدا ئون پارچىمۇ خەت ئالمايدۇ، ئۇلار كېتىشتىن ئىككى كۈن بۇرۇن،
مەن بىر پارچە خەتنى ئۇلارغا ئاچىقىپ بەرگەنىدىم.

قىلچە شۈبھىسىزكى، ئۇ رىشا يازغان خەت ئىدى.

— گېپىمگە قۇلاق سېلىڭ، مەن ئۇنىڭ ئانىسى، مەن ئۇنى
ئىزدەپ كەلگەنىدىم. مەن سىزگە ئون فرانك بېرەي، ياۋادا سىز ئۇنىڭ
خەۋىرىنى ئاڭلىسىڭىز، گاۋىر كوچىسىدىكى نورماندى سارىيىغا بېرىپ
خەۋەر يەتكۈزۈپ قويارسىز، مەن جەزمەن سىزگە ئىنئام بېرىمەن، —
دېدى ئۇ ئالدىراپ.

— خانىم، خاتىرجەم بولۇڭ، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ.

رىشا ئالدىراپ-تېنەپ قايتتى.

ئۇ يولدا كېتىۋېتىپ، ئۆزىنىڭ نەگە بېرىشىنىمۇ بىلمەيتتى.
قاندىقتۇر بىر جىددىي ئىشى باردەك ئالدىرايتتى، ئۇ تامنى ياقىلاپ
ماڭدى. تەرىدە كىچىك سومكا كۆتۈرۈۋالغان كىشىلەرگە سوقۇلۇپ ئۆ-
تەتتى. يولدىن توغرا كېسىپ ئۆتكەندە، كېلىۋاتقان ماشىنىلارغا قارىما-
غاچقا، شوپۇرلارنىڭ ھاقارەت-دەشنىمىنى ئاڭلايتتى. چوڭ يولدىكى
تاش پەلەمپەيگە دىققەت قىلماي، يىقىلىپمۇ چۈشتى. ئۇ ئەس-ھوشىنى

بوقايقان هالدا ئالغا قاراپ ئۇچقاندەك چاپتى .

ئۇ بىر باغچىغا كىرىپ قالغانلىقىنى تۇيماي قالدى . ئىنتايىن هېرىپ كەتكەچكە ، ئۇزۇن ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردى . ئورۇندۇقتا خېلى ئۇزاق ۋاقىت ئولتۇرغان بولسا كېرەك . ئىختىيارسىز كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياش ئاقتى . ئۆتكۈچىلەر توختاپ ئۇنىڭغا قاراشتى . ئۇ مۈرلىدى - دە ، ئورنىدىن تۇرۇپ ماڭماقچى بولدى . لېكىن شۇنچىلىك ماغدۇر-سىزلىنىپ كەتكەنكى ، پۇتلىرىنىمۇ باشقۇرالمايتى .

ئۇ ئاشخورلۇققا كىرىپ بىرئاز قىزىق شورپا ئىچمەكچى بولدى ، لېكىن يارىمىدى ، نومۇس قىلدى . ئۆزىنىڭ ئارابلانغانلىقىنى باشقىلار بىلىپ قالسا سەت بولىدۇ ، دەپ كىرىشكە پېتىنالمىدى ، ئىشىك ئالدىدا بىرئاز تۇردى ، ئىچىگە قاراپ تىنەپ جوزىدا تاماق يەۋاتقان كىشىلەرنى كۆردى - دە ، قورۇنۇپ ، قايتىپ كەلدى . ئۇ ئىچىدە : « باشقا بىرسىگە كىرەيچۇ ! » دەپ قويدى . باشقا ئاشخورلۇققا بارسىمۇ كىرىشكە پېتىنال-مايتى .

ئاخىرىدا ئۇ ، بىر بولكىخانىدىن بىرنەچچە ئاي شەكىللىك بولكىدىن بىرىنى سېتىۋېلىپ ماڭغاچ يېدى . ئىسسىق ئۇسساپ كەتتى . لېكىن قە-يەردىن سۇ ئىچىشنى بىلمەي ، چىداپ مېڭىۋەردى . بىر دوقمۇشنى ئاي-لىنىپ باشقا بىر ئايلانما كارىدورلۇق باغچىغا كىردى . ئۇ ، ئۇنىڭ بالى رويال باغچىسى ئىكەنلىكىنى تونۇدى .

ئۇ ئاپتاپتا خېلى كۆپ يول ماڭدى ، بەدىنىمۇ بىرئاز ئىسسىپ قالدى . بۇ باغچىدا يەنە بىر - ئىككى سائەتتەك ئولتۇردى .

بىر توپ كىشىلەر باغچىغا كىردى . ئۇلار يۇقىرى ياشىغان ئەر - ئاياللار بولۇپ ، يۈرۈش - تۇرۇشى ئەدەپلىك ۋە ياراشىملىق ، چاقچاق-لىرى جايىدا ئىدى . بۇ ئامەتلىك كىشىلەرنىڭ ئاياللىرى سەنەتك ، ئەر-لىرى دۆلەتمەن بولۇپ ، ياشىنىش ۋە ئەيش - ئىشرەت ئۈچۈنلا بۇ دۇن-يادا ياشايتى .

رىسا بۇ سۆلەتلىك كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا خودۇقۇپ ، ئورنىدىن تۇرۇپ چىقىپ كەتمەكچى بولدى . لېكىن يەنە مۇشۇنداق يەردە پائۇل

ئۇچراپ قالارمىكىن ، دېگەن ئوي بىلەن ئالدىراپ يۈردى . ئۇ قورقۇپراق ۋە ئالدىراپ باغچىسىنىڭ ئۇ يېنىدىن ـ بۇ يېنىغا مېڭىپ ، سەيلە قىلىپ يۈرگەن كىشىلەرنىڭ چىراي تۇرقىغا ئاستىرتىن سەپسالدى .

بەزى كىشىلەر تۇرۇلۇپ ئۇنىڭغا قارايتتى . بەزىلىرى ئۇنى كۆر-سىتىپ ئۆزئارا كۇلۇشەتتى . ئۇ ئۇلارنى سېزىپ ، دەرھال ئۆزىنى دالدىغا ئالدى ، كۆڭلىدە : ئۇلار ھەرەم مېنىڭ بۇ يەقى ـ تۇرقۇمنى ۋە كى-يىۋالغان يېشىل دوللۇق كۆڭلىكىمنى مازاق قىلىشىۋاتىدۇ ، دەپ ئويلىدى . بۇ كۆڭلەكنى زورالى ئاناسەن گاۋىر يارىرىدىكى سەيپۇڭغا تىككۈرۈپ بەرگەنىدى .

ئۇ ھەتتا كىيىۋالغان كىشىلەردىن يول سوراشقىمۇ پېتىنالمىدى . لېكىن ئاخىر جۈرئەتلىنىپ سوراپ ، ئاندىن سارايغا قايتىپ كېلىۋالدى .

زىيا بۇ كۈننىڭ قالغان ۋاقتىنى كارىۋاتنىڭ يېنىدىكى ئورۇن-دۇقتا ئولتۇرۇپ ئۆتكۈزدى . كەچلىك تاماقتا ، ئالدىقى كۈنلەرگە ئوخ-شاشلا سورپا ۋە ئازراق گۆش بىلەن ئوزۇقلاندى . ئاندىن كارىۋاتقا چىقتى . ماشىنىدەك ئۇنىڭ ھەربىر ھەرىكىتى بىر خىلدىلا بولاتتى .

ئىككىنچى كۈنى ئۇ زاۋۇتتا ئىدارىسىگە بېرىپ ئوغلىنى تېپىپ بېرىشنى ئۆتۈندى . كىشىلەر ئۇنىڭغا ئازراقمۇ كېپىللىك قىلالمىدى . لې-كىن تېپىپ بېرىشكە قوشۇلدى .

شۇنىڭ بىلەن ئۇ ، كوچىغا چىقىپ ، پائولنى ئۇچرىسام قالسام ، ئەجەب ئەمەس دېگەن ئارزۇ بىلەن ئاتلاندى . لېكىن ئۇ مىغىلداپ تۇر-غان كىشىلەر ئىچىدە سەھرادىكىدىنمۇ يەنەرەك ياتقۇر ، مىسكىن ، خا-رىسىز قالغاندەك بولدى .

كەچتە قايتقاندا ، سارايدىكىلەر ئۇنىڭغا ، پائول ئەپەندىنىڭ كىشى ئەۋەتىپ ئۇنى ئىزدىگەنلىكىنى ھەمدە بۇ كىشىنىڭ ئەتە يەنە كېلىدىغان-لىقىنى ئېيتتى . زىيا ھەيرانلىنىپ ، ئۇنىڭ قىرىپ كەتتى ـ دە ، كې-چىچە كىرپىك قاقمىدى . بۇ كىشى پائول بولمىسىمىدى ؟ شۇنداق ، جەز-مەن شۇ ، لېكىن تاشقىلارنىڭ ئىزلىشىغا قارىغاندا ، كەلگەن كىشىنىڭ يەقى ـ تۇرقى ئۇنىڭغا ئوخشىمايتتى .

ئەتىگەن سائەت توققۇز بولاي دېگەندە، بىرسى ئىشىكنى چەك-تى. ئۇ، «كىرىڭ!» دەپلا قوللىرىنى سوزۇپ، ئېسىلىپ تىرىۋىدى، ئۆيگە ناتونۇش بىر كىشى كىرىپ كەلدى. ئۇ بىمەھەل ۋاقىتتا كىرىپ ئۇنىڭغا مالاللىق بەرگەنلىكىگە ئەپۇ سورىدى. ئاندىن بۇ يەرگە پا-ئولىغا بەرگەن قەرز پۇلنى ئۇندۇرۇۋېلىش مەقسىتىدە كەلگەنلىكىنى ئېيتتى. بۇ ۋاقىتتا رىسا كۆز ياشلىرىنى تۇتالماي قالسىمۇ، لېكىن بىل-دۈرمەسلىككە تىرىشتى. مۇنچاقتەك ياشلىرى كۆزلىرىدىن ئەگىگەندە، دەرھال قولى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ بىلدۈرمىدى.

بۇ ئادەم ئۆزىنىڭ سۇۋار كوچىسىدىكى ئۆيدىن ئۇنىڭ كەلگەنلى-كىنى ئاڭلاپ، پائولىنى يالىماچقا، ئۇنى ئىزدەپ كەلگەنلىكىنى ئېيتتى. ئۇ، بىر پارچە ھۆججەتنى چىقاردى. رىسا قىلچە ئويلانمايلا قولىغا ئالدى.

قارىسا بۇ 90 فرانكلىق پۇلنىڭ ھۆججىتى ئىكەن. ئۇ يېنىدىن پۇلنى ئېلىپ، قەرزنى تۆلەپ بەردى.

رىسا بۇ كۈنى ئۆيدىن چىقمىدى.

ئەتىسى يەنە بىر تۈركۈم قەرز ئىگىلىرى ئىزدەپ كەلدى. ئۇ، جەمئىي پۇلنى قەرز ئۈچۈن تۆلىدى، شۇندا ئاران 20 فرانك قالدى. ئۇ زورالىغا خەت يېزىپ نۆۋەتتىكى ئەھۋالنى ئۇنىڭغا مەلۇم قىلدى.

رىسا دېدەكنىڭ جاۋاب خېتىنى كۈتتى. ئۇ نېمە قىلىشنى، نەگە بېرىپ بۇ دەرد بىلەن تولغان ئۇزاق ۋاقىتلارنى ئۆتكۈزۈشنى بىلمەيتتى. ئۇنىڭ دەرد ـ ئەلىمىنى بىلىدىغان، ھالىغا يېتىپ سىردىشىدىغان بىرمۇ ئادەم يوق ئىدى. ئۇ ھەر كۈنى كوچىدا سەرگەردان بولۇپ يۈردى. ئۇ قىلچە مەقسەت ـ نىشانسىز ماڭاتتى. پۈتۈن ئەس ـ يادى بالدۇرراق قا-يتىپ، چوڭ يول بويىدىكى جىمجىت كىچىك ئۆيگە يېتىۋېلىشلا ئىدى.

بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى ئۇ يەر ئۇنىڭغا ۋەيرانلىقىدىن تۇرمۇش كەچۈرۈشكە بولمايدىغاندەك تۇيۇلغانىدى. ھازىر ئۇنىڭ ئەكسىچە بولدى. رىسا پەقەت شۇ يەرلا تۇرمۇش كەچۈرۈشكە لايىق ماكان ئى-كەنلىكىنى بىلدى. چۈنكى تۇرۇقتۇملۇق تۇرمۇش، ئۇنى شۇ يەردە بىل-

ـمىز يارىشقا ئادەتلەندۈرگەنىدى . بىر كۈنى كەچتە زىنىا ئىككى يۈز فرانك پۇل ۋە خەت تاپشۇرۇۋالدى . زورالى مۇنداق يازغان ئىدى .

زىنىا خانىم
يىراق قېچىپ كېتىمەن ، چۈنكى مەن سىزگە يەنە پۇل ئەۋەتىپ بېرەلمەيمەن ، پائول ئەپەندىگە كەلسەك ، بىز ئۇنىڭ دېرىكىنى ئالغاندىن كېيىن ، مەن ئىزدەپ تاپاي .
سىزگە ئېھتىرام بىلدۈرىمەن !
دىدىكىڭىز زورالى

قار يېغىۋاتقان قەھرىتان سوغۇق كۈنلەرنىڭ بىر ئەتىگىنىدە ، زىنىا تاپۇلغا قايتىپ كەلدى

14

شۇنىڭدىن كېيىن زىنىا ئۆيدىن چىقمىدى . ھېچبىرگىمۇ يار- مىدى . ئۇ ھەر كۈنى ئەتىگەنلىكى بەلگىلىك ۋاقىتتا ئورنىدىن تۇراتتى . دېرىزىدىن ھاۋانى كۆرەتتى . ئاندىن تاماقخانىدىن چۈشۈپ ، مېھ- مانخانىدىكى مەشنىڭ ئالدىدا ئولتۇراتتى .

ئۇ كۈن بويى مىدىرلىماي ئولتۇراتتى . كۆزلىرى ئوت ئالغۇنىغا تىكىلىپ ، ئۆتكەنكى جىلمۇ ئىچىشلىق كەچۈرمىشلەرنى بىر - بىر- لەپ كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزەتتى . بۇ قايغۇ - ھەسرەتلىك خاتىرىلەر مې- ڭىسىدە ئايلىنىپ تۇرغاندا ، ئاۋازلارمۇ ئۇنىڭغا ئاڭلىنىۋاتقاندەك بۇ- لاتتى . تۈن يەردىكى بۇ كىچىككىنە مېھمانخانىنى ئاستا - ئاستا ئۆز ئىلكىگە ئالاتتى . ئۇ مەشكە ئاندا - ساندا ئوتۇن سالغاندىن باشقا ، مى- دىرلىماي ئۆز ئورنىدا ئولتۇرۇۋېرەتتى . بۇ ۋاقىتتا زورالى چىراغنى كۆ- تۈرۈپ كىرىپ :

— كىلىك خانىم ، ئاز - تولا ھەرىكەت قىلىپ تۇرىڭ ، بولمىسا ، كەچتە يەنە بىر نەرسە يىيەلمەيسىز ، — دەيتتى .

نەرى تەرسا خىياللار ئۇنىڭ كاللىسىنى دائىم چىرمىۋالاتتى .

خىلمۇ خىل تۇتامى يوق كىچىك ئىشلارمۇ ئۇنى ئاۋارىلايدۇراتتى ؛ ئۇنىڭ كەسەل ھالىتىدىكى مېڭىسىدە كىچىككىنە ئىشلارمۇ ، چوڭ ئەھمىيەتكە ئىگە بولۇپ قالاتتى .

ئۇ ، خۇسۇسەن ئۆتمۈشنى راسلا ئۇنتۇپ قالاتتى . ئۇنىڭ پىكىر - خىيالى ھەردائىم ئۆتكەنكى كۈنلەردە ئايلىناتتى . ئۇنىڭ مېڭىسىدە دائىم پەيدا بولۇپ تۇرىدىغىنى ئۇنىڭ ياشلىق دەۋرىدىكى تۇرمۇش ، كۈرەشكە ئارىلىغا قىلغان شېرىن ئاي ساياھىتى ئىدى . ئاللىبۇرۇن ئەسىس كۆتۈرۈلگەن دىگەن ئارىلىدىكى مەنزىرىلەر تۇنۇقسىز ئۇنىڭ ئالدىدىكى ئوت يالقۇنى ئىچىدە پەيدا بولاتتى . ئۇ شۇ چاغدىكى بارلىق تەپسىلى ئەھۋاللارنى ، بارلىق ئۇششاق - چۈششەك ئىشلارنى ھەمدە ئۇ يەردە ئۇچراشقان بارلىق ئادەملەرنى ئەسكە ئالاتتى . يول باشلىغۇچى ژاپا دىۋۇلىنىڭ قىياپىتى دائىم ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا پەيدا بولاتتى . يەردە ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندەك بولاتتى .

ئاندىن كېيىن بائولىنىڭ بالىلىق دەۋرىدىكى ئوماقلىقى ئەسلەيتتى . ئۇ چاغدا بائولىغا كۆكتات تېرىپ بېرىش ئۈچۈن ، ئۆزىنىڭ لىرون ھاما بىلەن مۇنەت يەردە تىرىشىپ ئولتۇرۇپ جاپا چەككىنىگە قارىماي ، بالىغا ياخشىجاي بولغۇسى كەلگەنلىكىنى ، كىم تېرىغان كۆكتات تېز ئۆسىدۇ ، كىمنىڭ تېرىغىنى ئوخشايدۇ ، دەپ بەسلەشكەنلىكىنى ئەسلىدى .

رىسا پەس ئاۋاز بىلەن : « بولەي ، پولەي جىسم » دەپ ، ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىۋاتقاندەك ئاسا خىيال قىلاتتى . ئۇنىڭ خىيالى مۇشۇ ئىسىمدە تۇرۇپ قالاتتى . يەردە يېرىچە ساتەيلەپ قوللىرىنى سوزۇپ ، بۇ ئىسىمنىڭ ھەرپلىرىنى ھاۋاغا سىزاتتى . مەشىنكى ئۇنىڭ شولىسىغا سىزاتتى . بۇ ھەرپلەر ئۇنىڭ ئالدىدا تۇرغاندەك بىلىنەتتى . كېيىن چاپا سىرغانلىقنى بىلىپ ، قوللىرىنى يىرەپ تۇرغىنىغا قارىماي ، يەنە يېرىنجى ھەرپنى باشلاپ ياكى ئاخىرقى بىر ھەرپىگىچە سىزاتتى . بۇنۇن ئىسىمنى يېزىپ بولغاندىن كېيىن ، يەنە باشقىدىن باشلايتتى .

ئاخىر ھېرىپ ھالى قالمىغاندا ، ھەرىلەرمۇ قالايمىقانلىشىپ كې-

مەنى ، باشقا جەيلەرنى بىرىپ قويانى . جىددىيلىشىپ ئىچى بىلداپ
كېتەتتى .

تەنھا تۇرمۇش كەچۈرگەن كىشىلەردە بولىدىغان جىلمۇ جىل
عەلىيە مىجەز ـ خۇلقلار ئۇنىڭدىمۇ بار ئىدى . ئىشلەيدىغان ھەرقانداق
نەرسىنىڭ ئورنى يۆتكىلىپ قالسا ، ئاچچىقلىناتتى .

روزالى ئۇنى مىڭىپ ھەرىكەت قىلىپ يىرىشكە مەجبۇرلايتتى .
ئۇنى باشلاپ چوڭ يولنىڭ بويىغا چىقاتتى . لېكىن يىگىرمە مېتىر مى-
ڭىپلا روسا : « بالام ! ماڭالمىدىم ! » دەپ يول بويىدا ئولتۇرۇۋالاتتى .

ئۇرۇن ئۆيىدە ئۇ ھەرقانداق ھەرىكەتسىز يېتەتتى . ئۇ ئەينەكتە
يېتىۋالاتتى ، ئىمكانىيىتىنىڭ بارىچە ۋاقتىچە تۇراتتى .

ئۇ كىچىك ۋاقتىدىن تارتىپ يىلدۇزلارغان بىر جىل ئادەتنى
ساقلاپ كېلىۋاتاتتى . يەنى سۈت قەھۋەسىنى ئىچكەندىن كېيىنلا ، دەر-
ھال ئورنىدىن تۇرۇپ كېتەتتى . ئۇ بىر ئىستاكان كالا سۈتى قەھۋەسىنى
ھەممىدىن مۇھىم بىلەتتى . بۇ ئۆزگىرىپ قالسا ، باشقا ھەرقانداق نەرسە
ئۆزگەرگەندىن ئارتۇق ئازابلىناتتى . ھەركۈنى ئەينەكلىكى ئۇ كۆزلىرىنى
مۆلدۈرلىتىپ ، زورالىنىڭ قەھۋە ئەكىرىپ بېرىشىنى كۈتەتتى . لېكىن
بىر ئىستاكان سۈت قەھۋەسى كىچىك جوزىغا قويۇلغاندىن كېيىن ،
ئورنىدا ئولتۇرۇپ ، ھۇزۇرلىنىپ بىراقلا ئىچىۋالاتتى . ئاندىن يېنىدىن
چىقىپ كىيىم كىيىشكە باشلايتتى .

لېكىن كېيىن ئۇنىڭ ئادىتى ئاستا ـ ئاستا ئۆزگەردى : ئالدى بىل-
لەن ئىستاكانى تەخسىگە قويۇپ ، بىرئاز ۋاقىت خىيال سۈرەتتى . ئاد-
دىن ئورنىدىن تۇراتتى . كېيىن تەتە كارىۋاتقا چىقىپ يېتىۋالاتتى ، ئاد-
ھىيرى ئېچىمۇ ئۇراۋ تاپمىسى كېلەتتى ، زورالى كىرىپ ئاچچىقلىنىپ
مەجبۇرلىغاندىلا ، كىيمىنى كىيىۋالاتتى .

ئۇ ، تامامەن ئىرادىسىنى يوقاتتى . ھەرقېتىم دىدىكى بىرەر ئىشنى
ئۇنىڭغا مەسلىھەت سالسا ، بىرەر مەسىلىنى سورىسا ، ياكى ئۇنىڭ پىكى-
رىنى بىلمەكچى بولسا ئۇ : « بالام ، قانداق قىلماق دىسەڭ ، شۇنداق
قىلغىن » دەپ جاۋاب بىرەتتى .

ئۇ ئۆرۈلۈپمۇ ـ چۆرۈلۈپمۇ بىسابەمگە پۇتۇلگىنى مۇشۇ بىلەن-
خىلىك ئىكەن ، دىگەن يەرگە كەلدى . شەرقلىقلەرگە ئوخشاش ، يەو-
دىرگە ئىشىنىدىغان بولۇپ قالدى . ئۇ ئۆز خىياللىرىنىڭ وە ئۇمىدىنىڭ
قايتا ـ قايتا بەرباد بولغانلىقىنى كۆرگەنلىكتىن ، كىشى بىرىپ كىچىك-
كىنە ئىشقا بولۇقسىمۇ ، ئاربىسالدى بولۇپ ، بىر قارارغا كىلەلمەيدىغان ،
خەرمەن خاتا بولغا مىكىپ قالدىم ، ئاقىۋىتىمۇ خوفۇم يامان بولىدۇ ، دەپ
قارايدىغان بولۇپ قالدى .
ئۇ ھەر دائىم :
— ھاياتىم بىلەنچىلىكتە ئۆتتى ، — دەيتى .
زورالى يولسا خاتا بولۇپ كىتەتتى :
— ياۋادا سىز يولغا ئۇخۇن خىرمەت قىلغان ، ھەركۈنى ياك ئى-
تىش بىلەبلا ، يەنى ئەتىگەن سائەت ئالتىدە ئورنىڭىزدىن تۇرۇپ ، خىز-
مەت قىلىشقا مەجبۇر بولغان بولسىڭىز ، ئۇ چاغدا نىمە دەيتىڭىز ؟ خا-
ھايدا شۇنداق ئادەملەرمۇ بار . ئۇلار قىرىپ ئىشتىن قالغاندىمۇ ، يوق-
سۇزچىلىقتا كىتىدۇ .
— سەنمۇ ئۇيلاپ باققىنا ، مەن ئىمىدىگەن ياغۇر ـ ھە ، ئوغلۇم
مىنى ياشلىقۇمنى ، — دىدى زىتا .
— بۇ قانچىلىك ئىش ئىدى ، قانچىلىغان ئىگىلەر ئەسكەرلىككە
بۇتۇلدى ! قانچىلىغان ئىگىلەر ئىرىكچىلىك ئىردەپ ئامىرىكىغا
كەتتى ! — دىدى زورالى خاپا بولۇپ .
زورالىنىڭ يەرىدە ، ئامىرىكا ھەققىدە ئەزرىمەيدىغان يەر
ئىدى . كۆپلىگەن ئادەملەر ئۇ يەرگە بارسا ، باي بولغاندىن كىيىن قاي-
تىپ كەلمەيتى .
— ئادەم ھامان ئاربىلىدۇ ، ياشاتالار بىلەن ياشلار قانداقمۇ
مەڭگۈ بىر بولالىسۇن ! — دىدى زورالى سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ .
ئاخىرىدا زورالى قىلچە ئاتاپ ئولتۇرماي :
— ئەگەر ئۇ ئۆلۈپ كەتكەن بولسا ، قانداق قىلاتتىڭىز ؟ — دەپ
سورىدى .

زىنا جاۋاب بىرەلمەي قالدى .

باش باھار كىلىپ ، ھاۋا يارا ـ يارا ئىللىقا باشلىغاندا ، زىنا بىرئاز روھلىنىپ قالدى . لىكىن ئۇ يىڭىدىن ئەسلىگە كەلگەن زىھنى ئوبدانراق ئىشلارغا ئىشلەتمەستىن ، غەمكىن خىياللارغا بارغانسىرى چۆ-كۈپ باراتتى .

بىر كۈنى ئەتىگەنلىكى ، ئۇ باغچىغا چىقىپ تىمسىدۇر ئىزدى-گەندە ، تۇيۇقسىز بىر باغاچ ساندۇقنى ئىچىپ ئىچىدىكى لىق كونا كا-لىندارغا كۆزى چۈشتى ؛ سەھرادىكى تۇرغۇن كىشىلەردە ھەر يىلقى كونا كالىندارنى ساقلاش ئادىتى بار ئىدى .

زىنا ئۆزىنىڭ ئۆتكەندىكى يىللىرىنى سېغىنغاندەك ئۇ بىر دۆۋە جاسا كارتون قەغەزلەرگە قاراپ ، بىر خىل غەلىتە ، مۇرەككەپ ھىسسى-ياتقا چۆكتى .

ئۇ خوتۇن ـ كىچىكلىكى ئوخشاش بولمىغان كالىندارلارنى ئاس-تىغى قەۋەتتىكى مېھمانخانىغا ئىلىپ چۈشۈپ ، ئۇلارنى يىللار بويىچە خورىغا تىزىپ چىقتى . ئۇنىڭ ئىچىدىن ئەڭ ياندۇرقى بىرسىنى تې-پىۋالدى . بۇ ، ئۆزى ئاي بىرەكلىك جاڭگىغا ئىلىپ كەلگەن كالىندار ئىدى .

زىنا جىلى ئۇرۇنىغىچە دىققەت بىلەن قاراپ چىقتى ، يىلنامىدىكى بەزى كۈنلەرنى ، ئۆزى موناسىۋەتلىك ئۆتكەن قايغۇلۇق ئىشلارنى ئەسلەپ كۆ-زىنى ، يەنى روئاندىن يولغا چىققان كۈنى ، قىرىنداش بىلەن بىرگە قوبۇل قىلغاندى . ئۇ بۇلارنى ئەسلەپ يىغلىدى . ئۇ ، خورىدا تىزىلىپ ياتقان ئىچىدىكى پۈتكۈل ھاياتىنىڭ كارتىسىنى كۆرۈپ ، جىمجىت ھالدا قايغۇ ـ ھەسرەت بىلەن ، بىر قېرى ئايالنىڭ دەردلىك كۆرۈ-نىشى تۇگدى .

ئۇنىڭ قەلبىدە ئىسسىق كۈچلۈك ھەم قەيسەر بىر يەيدا بول-دى ، ئۇ ئۆزىنىڭ ئۆتكەندىكى تۇرمۇشىنىڭ بىر كۈنىمۇ قالدۇرماي ئىزدەپ تاپماقچى بولدى .

ئۇ سارغىيىپ كەتكەن قەغەزلەرنى بىر ـ بىرلەپ ئاچتى ، تامدىكى گى-

لەمگە ئېلىندى . بۇ كونا كالىندارلارنىڭ ئالدىدا ئۇدا بىرنەچچە سائەتنى ئۆتكۈزدى . ئۇنىڭغا ـ ئۇنىڭغا قاراپ ئۆز ـ ئۆزىدىن : « قايسى ئاينى قانداق ئۆتكۈزگەندىم ؟ » دەپ سورايتتى .

ئۇ ، ئۆزىنىڭ پۈتۈن ھاياتىدىكى خاتىرىلەشكە ئەرزىيدىغان كۈنلەرنىڭ ھەممىسىگە بىر ـ بىرلەپ بەلگە قويدى . مۇنداق بولغاندا ئۇ زور ۋەقەلەرنى مەركەز قىلىپ ، ئىلگىرى ـ كېيىن پەيدا بولغان كىچىك ئىشلارنى بىر ـ بىرى بىلەن باغلاپ قارىسا ، بەزىدە پۈتكۈل ئائىلىدىكى ئەھۋاللارنىڭ ھەممىسى ئەسكە ئالىناتتى .

ئۇ دىققىتىنى بىر يەرگە يىغىپ ، زېھنىنى ئىشقا سېلىپ ، تىرىشىپ ئەسلەپ ، ئاخىر ئەڭ دەسلەپ ، ئاي تېرەكلىك باغلىق جايغا قايتىپ كېلىپ تۇرغان ئىككى يىل ئىچىدىكى ئەھۋاللارنى پۈتۈنلەي دېگۈدەك رەتلەپ چىقتى . ئۇ ئۆز تۇرمۇشىدىن ئايرىپ قالغان ئاشۇ بىر قىسمىنى ئېنىق روشەن ئەسكە ئالدى . ئۆتكەن جانلىق ئىشلار ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا بىر ـ بىرلەپ نامايەن بولدى .

لېكىن كېيىنكى يىللار ئۇنىڭ خاتىرىسىدە بىرقەدەر تۇمان پەيدا قىلىپ ، يىللار ، ئايلار گاڭگىراشلىشىپ ، غۇۋالىشىپ كەتتى ؛ ئۇ ناھايىتى جىق ۋاقىت سەرپ قىلىپ ، كالىندار ئالدىدا بىرنەچچە نۆۋەت سېلىپ ، پۈتۈن زېھنى بىلەن ئۆتكەن ئىشلارنى ئويلىدى ـ يۇ ، لېكىن مەلۇم بىر ئىشنىڭ شۇ يىل ئىچىدە پەيدا بولغان ـ بولمىغانلىقىنى ئەسكە ئالالمىدى .

شۇنداق قىلىپ ، مېھمانخانىغا ئىسانىڭ مۇساپىر بولغان ۋاقتىدىكى چاما رەسىملەرگە ئوخشاش ، ئۇنىڭ ئۆز بېشىدىن ئۆتكۈزگەن يىللارنىڭ رەسىملىك جەدۋىلى ئېسىلدى . ئۇ بۇ كونا يىلنامىلار ئالدىدا ئۇياقتىن ـ بۇياققا ماڭاتتى . بەزىدە تۇيۇقسىز ئورۇندۇقنى تېپىپ كېلىپ ، بىر كالىندارغا توغرىلاپ ، مىدىرلىماستىن ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاراپ ، ياكى قاراڭغۇ چۈشكىچە ئولتۇرۇپ خىيالغا چۆكەتتى .

ئوت ـ چۆپلەر ، دەل ـ دەرەخلەر ئىللىق قۇياش نۇرىدا گۈللەپ ـ ياشنىدى ؛ ئېتىزلاردا زىرائەتلەر ئۈنۈپ چىقتى ؛ دەل ـ دەرەخلەر يۆك ـ ياپراقسان بولدى . ھويلىلاردىكى ئالما دەرەخلىرىنىڭ

ھال رەڭلىك چېچەكلىرى غۇنچىدە بولۇپ ئېچىلدى. تۈزلەڭلىكلەردە خۇش پۇراقلار دىماغقا ئۇرۇلدى. ژىنا پروفېسسور ھاياجىنىنى باسالماي قالدى.

ئۇ ئولتۇرالماي، ھەركۈنى 20 مىنۇتتەك يول ماڭاتتى. بەزىدە جاڭگاللارنى ئايلىناتتى، بۇلاقلارغا باراتتى. ئۇ شۇنچىلىك ھاياجانلانغان-دىكى، گويا پۇشايماندىن ئەقلىنى يوقاتقان ئادەمگە ئوخشايتتى.

ياۋا ئوتلار ئارىسىدا باش كۆتۈرۈپ چىققان بىر تال جۇخار گۈلگە دەرەخ شاخلىرى ئارىسىدىن شۇڭغۇپ ئۆتكەن قۇياش نۇرلىرى چۈشۈپ تۇراتتى. يوللاردىكى چاق ئىزلىرىغا توشۇپ قالغان سۇلاردىكى زۇمرەتتەك ئاسماننىڭ ئەكسى ئۇنىڭ قەلبىنى سېرىتەتتى. ئۇنىڭ پى-كىرى چېچىلدى. ئۇ، بىر چېغىدا سەھرادا قىلغان خىيالىدىكى ئاشۇ مۇھەببەتلىك دۇنياغا قايتىپ كەلگەندەك بولدى.

ئۇ ۋاقىتلاردا، ئۇ كەلگۈسىگە ئىنتىلەتتى. شۇنداق ھاياجانلى-نىشمۇ بولغان، مۇشۇنداق ئىللىق، يېقىملىق كۈنلەردە كىشىنى بىئارام قىلىدىغان خۇش پۇراق ۋە لەززەتتىن بەھرە ئالغانىدى. ھازىر بۇلارنىڭ ھەممىسى يەنە قايتىدىن ئۇچراشقاندەك بولدى، لېكىن ئۇنىڭ ئىستىق-بالى يوق ئىدى. ئۇ يەنىلا شۇ خىل مەنزىرىلەردىن شادلىناتتى، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ھەسرەتلىنەتتى. باھار زېمىنغا مەڭگۈلۈك شادلىق ئې-لىپ كەلگەندەك ئىدى، ئۇ قۇرۇپ قاقشال بولغان، يۈرىكى زەرداپقا توشقان، روھى سۇلغان بۈگۈنكى كۈندە بۇ خىل شادلىق لەرزىسى ئۇنى بوشاشتۇرۇپلا قالماي، بەلكى دەردىنى قوزغىۋەتتى.

ئۇ، ئەتراپىدىكى بارلىق نەرسىلەردە ئاردۇر – كۆپۈيۈر ئۆزگىرىش پەيدا بولغانلىقىنى سەزدى. قۇياش ئۇنىڭ بالىلىق دەۋرىدىكىدەك ئىل-لىق، ئاسمان زۇمرەتتەك سۈزۈك ئەمەس ئىدى. ئوت – چۆپلەر يايپې-شىل، توپ – توپ گۈللەر رەڭدار ۋە خۇش پۇراق ئەمەس ئىدى. بۇ-رۇنقى چاغلاردىكىدەك كىشىلەرنى ئۆزىگە مەپتۇن قىلالمايتتى.

لېكىن بەزى كۈنلىرى ئۇ تۇرمۇشنىڭ بەقەدەر گۈزەللىكىنى ھېس قىلاتتى، بۇ خىل ھېسسىيات ئۇنى قايتىدىن خىيالغا غەرق قىلاتتى، ئۇ-

مىدلەندۈرەتتى ۋە تەلپۈندۈرەتتى. تەقدىر قانچىلىك رەھىمسىز بولمىسۇن ھاۋا ئوچۇق كۈنلەردە كىشى قانداقمۇ ئارزۇ ـ ئۈمىدلەردە بولماي تۇرالىسۇن ؟

قەلبى چۇلغان شادلىق ۋە ھاياجان ئۇنى بىرنەچچە سائەتلەپ ماگدۇراتتى. ئۇدۇل ئالغا ئىنتىلدۈرەتتى. لېكىن ئۇ تۇيۇقسىز توختاپمۇ قالاتتى. بولسىك بۇندا ئولتۇرۇپ، يۈرەكنى ئېزىدىغان جىلمۇ جىل ئىشلارى خاتىرىلەتتى. ئۇ نېمە ئۈچۈن باشقا قىزلارغا ئوخشاش سۆيۈملۈك بولمىدى ؟ نېمە ئۈچۈن تىنچ تۇرمۇشقا تولىدىغان ئەڭ ئاددىي، ئادەتتىكى تەختىمۇ تەھرىمەن بولالمىدى ؟

بەردە، كۆز يۇمۇپ ئاچقىچە بولغان ۋاقىت ئىچىدە ئۆزىنىڭ قىرىپ كەتكەنلىكىنى ئويلاپ قالاتتى. ئۇنىڭ ئالدىدا يەنە بىرنەچچە يىللىق يىگانە ھەم سۆزلۈك تۇرمۇشى باشقا، تەلپۈنىدىغان ھېچنېمە يوق ئىكەنلىكىنى ئويلاپ قالاتتى. ئۆزىنىڭ ياتىدىغان مۇساپىسى ئىتىپ بولۇپ، ياردىغان يېرىگە كېلىپ قالغانلىقىمۇ ئەينى جىقراتتى: شۇنىڭ بىلەن ئۇ، 16 ياشلىق قىز چېغىدىكىدەك شىرىن خىيال سۈرەتتى، ئۆزىنىڭ ھېچقاچە ۋاقتى قالمىغان گۈزەل كەلگۈسى ھەققىدە پىلانلار تۈزەتتى. لېكىن رەھىمسىز رېئال تۇرمۇش سىرتىمى ئۇنى ياسايتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ گويا ياغدەك ئېغىرلىق بىلىنى ئۇرۇۋەتكەندەك، مادارىدىن كېتىپ ھالدا ھەددىنى رۇسلاپ، ئاستا ئۆيىگە قايتىپ كېلەتتى. ئۇ، پىچىرلاپ: « ئاھ! ۋاي قىرى ھاماقەت! ۋاي قىرى گالۋاڭ! » دەيتتى.

روزالى ئۇنى ھەردائىم ئاگاھلاندۇرۇپ:

ـــ ئۆزىڭىزنى بىسۇلىك جانىم، سىز مۇنداق جىپسىپ تۇرۇپ نېمە ئىش قىلماقچىسىز ؟ ـــ دەيتتى.

ـــ نېمە ئامال بار، مەن يۇشاڭ ئەڭ ئاخىرقى كۈنلىرىدىكىدەك ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدىم، ـــ دەيتتى زىنا مۇلايىملىق بىلەن جاۋاب بېرىپ.

بىر كۈنى ئەنگەلىكى دىدەك ئادەتتىكىدىن ئەتىگەرەك ئۆينىڭ

جانىسىغا كىردى . ئۇ بىر ئىستاكان كالا سۈتى قەھۋەسىنى ئۈنىڭ كارى-
ۋىتىنىڭ بېشىدىكى كىچىك جوزىغا قويغاندىن كېيىن :

— كېلىڭ ، تېزرەك ئىچىۋېلىڭ ! دېدى ئىسكە تىزىنى كۆتۈپ تۇردۇ . بىز ئاي تېرەكلىك باغلىق جاڭگىلغا بارىمىز ، ئۇ يەردە بىر يە-رەپ قىلىدىغان ئاراق ئىش چىقىپ قالدى ، — دېدى .

زىننا ھاياجانلانغانلىقىدىن ھوشىدىن كەتكىلى تاس قالدى . ئۇ تېرەت ئېلىپ كىيىمنى كىيدى . سۆيۈملۈك كونا ماكانىنى قايتا كۆ-رۈشنى ئويلىغاندا ئالافرادە بولدى ، ھەم ئالدىراپ كەتتى .

زۇمرەتتەك كۆپكۆك ئاسماندىن بىپايان زېمىنغا پارلاق نۇرلار چېچىلىپ تۇراتتى . شوخ ئاتلار ئۇچقاندەك چاپاتتى . ئۇلار ئىمۇۋان كەتكەن تېقىلاشقاندا ، زىمىننىڭ يۈرىكى دۈپۈلدەپ سوقۇپ كەتتى ، ھەتتا نەپەس ئېلىشمۇ قىيىنلاشتى . ئۇنىڭ كۆزى قاشا ئىشىكنىڭ ئىككى يېنىدىكى خىش تۈۋرۈككە چۈشكەندە ، گويا نېمىدۇ بىر نەرسىنى كۆرۈپ قېلىپ يۈرىكى ئۆرلىگەندەك ئىختىيارسىز پەرياد چېكىپ پەس ئاۋاز بىلەن تىترەجە قىسىم : « ئاھ ! ئاھ ! ئاھ ! » دەۋەتتى .

ئۇلار يەتتۈنى كۇبار ئائىلىسىنىڭ ھاكىرىسىدا توختىدى . زورالى بىلەن ئوغلى ئۆرىنىڭ ئىسسىق تۇيغۇلىرى كەتتى . ئاي تېرەكلىك باغ-لىق جاڭگىلنىڭ خوجايىنلىرى سىرتقا چىقىپ كەتكەندى ، جاڭگىلدىكى-لەر ئاخۇنچى زىننانى تونۇپ ، ئۇنىڭغا كىرىپ كۆرۈپ بېقىش پۇرسىتى بەردى .

زىننا يالغۇز كىردى . ئىمارەتلەرنىڭ دېڭىزغا قاراپ تۇرغان تەر-پىنى كۆرگەندە ، ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆرۈنگىچە دېڭىزنى تاماشا قىل-دى . سىرتىدىن قارىغاندا ، ھېچ نەرسە ئۆزگەرمىگەن . تۈگۈن قۇياش نۇرى بۇ ئىگىز ، كۆل رەڭ ئىمارەتنىڭ تەسكەي تەرەپىدىكى تېمىغا چۈ-شۈپ تۇراتتى . دېرىزىلەر ئېتىكلىك ئىدى .

كىچىككىنە قۇرۇق شاخ ئۇنىڭ كۆڭلىگە چۈشتى . ئۇ تېشىنى كۆتۈرۈپ قارىۋىدى ، چىنار دەرىخىدىن چۈشكەنىكەن . ئۇ ، چوڭ دە-رەخنىڭ تېگىگە بېرىپ ، كىشىلەر ھاۋاسى سىلىغاندەك ، ئۇنىڭ تېنىق ،

يارقىراپ تۇرغان قوڭۇر رەڭلىك تۈسىنى سىلىدى. ئۇنىڭ يۈنى بەردە يانغان يىرىك ئال جىرىگەن ياغاچقا ئۇرۇلدى. ئۇ، ئۇرۇن ئورۇندۇقنىڭ چىرىگەن ئەڭ ئاخىرقى پارچىسى ئىدى. ئۇ، تۇرۇن دائىم يۈتۈن ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن بۇ ئورۇندۇقتا ئولتۇراتتى. بۇ ئورۇندۇق ژۇلىن تۇنجى قېتىم ئۇلارنىڭكىگە كەلگەن كۈنى قويۇلغانىدى.

ئۇ، ئۇدۇلدىكى ئۆينىڭ چوڭ دەرۋازىسىغا كەلدى. بۇ قوش قانىتلىق دەرۋازا يەسلىكىنە ئېچىلاتتى. دانىلىنىپ كەتكەن ئاچقۇچى رىسا ھەرقانچە قىلىپمۇ تولغىيالمىدى. ئۇ راسا كۈچەپ بىر تولغىۋىدى، قۇلۇپنىڭ يۇررىسىلىرى يوشاپ مىدىرلىدى، ئاندىن يار كۈچى بىلەن كۈچەپ ئىتتىرىپ ئاران دېگەندە ئاچتى.

ژىسا دەرھال تۆگۈرۈپ دېگۈدەك باللىخانىغا چىقىپ، ئۆرىسىنىڭ خانىسىغا كىردى. نامىغا سۈس گۈللۈك قەغەز چاپلانغان تولۇپ، بۇ ئۆيى يوتۇنالماي قالدى. دىرىزىسىك بىر قانىسى ئېچىۋىدى، ھاياجاندىن يۈتۈن ۋۇجۇدى تىترىدى، چۈنكى كۆز ئالدىدا ئۇنى شادلاندۇرىدىغان مەنزىرىلەر — جانغاللىقلار، قىزىل قارىياغاچ دەرەخلىرى، چەكسىز كەتكەن داللار ۋە يىراقتىكى دېڭىز نامايەن بولدى، دېڭىز ئۈستىدە تۇمان قالغاندەك قوڭۇر رەڭلىك كىمە يەلكەنلىرى لەپىلدەپ تۇراتتى.

ئۇ ھېچ كىشى تولمىغان بۇ چوڭ ئۆيدە ئۇياقتىن — بۇياققا ئايلاندى، ئۆيى كۆرۈپ چىقتى. يامدىكى تۇرغۇزۇلغان ئىرلار ئۇنىڭغا تونۇش ئىدى. ئۇ ھاكىلىرى چىقىپ تۇرغان كىچىك تۆشۈكنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ قالدى. بۇ تۆشۈكنى ئۇنىڭ دادىسى قالدۇرغانىدى. يەنى، يارۇن ئۆرىسىنىڭ باش ۋاقتىدا قىلچۋارلىق قىلغان ۋاقىتلىرىنى ئەسلەپ، ھەربىر ئىم بۇ يەردىن ئۆتكەندە، ھاسا يانغىنى قورال قىلىپ، نامغا سانجىپ، ئۇنىڭدىن خۇشاللىناتتى.

ئايىسىنىڭ خانىسىدىكى ئىشىكنىڭ ئارقىسىدا، كارىۋاتنىڭ ئايچە يىراق تولمىغان يەردىكى ناملىق قاراڭغۇ تۇلۇڭدىن بىر يال ئالتۇن ئۆچلۈك كەسنە يىگىنىسى يىپۋالدى. ھارىر، ئۇنى تۇرۇن ئۆرىسىنىڭ شۇ يەرگە سانجىپ قويغانلىقى، كىيىن كۆپ يىللار ئىردەپ ھېچكىم ياپالمى-

عابلىقى ئىسگە كەلدى . ئۇ ، ئالنۇں ئۇچلۇق كەشە ىكىسسى قولىغا ئېلىپ ، ىىاها حاىىرە بۇبۇمىى ىىپۇالعاىدەك سۆىدى .

ئۇ ھەرىىر ئۆىگە كىرگەىدە ، ىامدىكى ئۆرگەرىلمگەں فەعەردە ىۇرۇں قالغان ئەڭ كىچىك ئىرلارىمۇ ئىردەپ ىاپىى وە ىوىۇدى . گىلەم - ىوقۇلما بۇىۇملار ۋە جوڭ مەرمەر ىاشىكى گۈل ىەقشلىرى ، ىىللارىڭ ئۆىۈشى ىلەں جاڭ - ىوراں ىىسىپ كەىكەں ىورۇسىكى ىۇىۇق ئىرلارىى كۆرۈپ ، ئۆر ىەسەۋۋۇرىدىكى ئەلىە ئوىرارلارىى ىدىڭىۋاشىس كۆرگەىدەك بولدى .

ئۇ ئاسىا ماكانىى ؛ حىمجىب ھەم ئىگىر ئىمارەب ئىجىدە ىەككە - ىىگانە ھالدا حۇددى قەىرىسانلىقىا ىۇرعاىدەك ىولاىىى ، ئۇىىڭ پۈىكۈل ھاىاىى مۇشۇ ىەرگە كۆمۈلگەىدى . ئۇ ئاسىعى قەۋەىكى مىھمانحاىىعا جۆشىى ، ىوپۇرماق شەكلىدىكى دىرىرە قاپقاقلىرى ىىپقلىق ئىدى . ئۆىىڭ ئىچى قاراڭعۇ ىولۇپ ، حىلى ۋاقىتچە ىىر ىەرسىى پەرق ئەىكىلى ىولمىدى . ئۇىىڭ كۆزى قاراڭعۇعا كۆىگەىدىں كېيىں ، ئاسىا - ئاسىا ئىگىر ىارىلىعاں ىام گىلىمىدىكى قۇشلارنى پەرق ئىىەلىدى . ىام مەشىىڭ ئالدىدا ىۆلەىجۆكلۈك ئورۇىدۇق ىولۇپ ، ھىلىلا ئادەم ئولىۇرعاىدەك ئىدى ؛ ھەرىىر حالىقىڭ ئۆرىگە حاس ھىدى ىولعاىدەك ، ىۇ مىھمانحاىىدىمۇ قەدىمىى ئۆىلەردە ىولىدىعاں ئىللىق ھەم ئاراں پەرق ئەىكىلى ىولىدىعاں حۇش پۇراق ساقلىىپ قالعاىدى ، ىۇ پۇراق ئۇىىڭ دىمىعىعا ئۇرۇلۇشى ىلەں ىەڭ ، ئۇ ىۇرلۇك ئەسلىمىلەر ئىچىگە پىىپ كەىنى . ئۇ ئۆىكەں دەورلەرىڭ پۇراقلىرىدىں قاىعىچە ، جوڭقۇر ىەپەس ئالدى . كۆزىىى ھىلىقى ئىككى ئورۇىدۇقىس ئۈرمەىىى . ىوساىس ئۇىىڭ حاھىل ئۇي - حىياللىرى ىىردەملىك خىيالى ىۇىعۇ پەىدا قىلدى . ئۇ ، دادىسى ىلەں ئاىىسىڭ مەڭ ئالدىدا يۈىىى ئويعا قاقلاپ ئولىۇرعاىلىقىىى كۆرگەىدەك ، كۆىدە كۆرۈپ ىۇرىدىعاں مەىرىىلەرىى ھارىرمۇ كۆرۈۋاتقاىدەك ىولدى .

ئۇ ، قورقۇپ كىسىپ ئارقىسىعا داجىدى . دۆمىسى ئىشىككە ىىرىلىپ قالعاچقىلا ، ىيقىلماي ىۇرۇپ قالدى . ئۇىىڭ كۆزى ىەىلا ھىلىقى

ئىككى ئورۇندۇقنى تىكلىگەندى .

خىيالى كۆرۈنۈشلەر كۆزىدىن ئۆچتى . ئۇ سىراسىمىگە چۈشۈپ نەپەس ئىرىقەنچە مىسۇپ تۇردى . ئاندىن ئاستا ـ ئاستا ئۆزىگە كەلدى . ئۇ ، مەن راستلا ساراڭ بولۇپ قالدىممىكىن دەپ ، قورقتى . شۇڭا دەرھال بۇ يەردىن كېتىپ قالدى . بۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭ كۆزى تۇساتتىن ئانا تۆلىتىپ قالغان ئىشىكنىڭ كىشىكىگە چۈشتى . كىشەكتىكى بوۋىنىڭ تۇتىنىك ئۆسۈش ئەھۋالىنى كۆرسىتىدىغان بەلگىگە قارىدى .

ئىزنىڭ ئۆستىگە ئارتىلغى ئوخشاش بولمىغان تۈرغۇتۇلغان كى-چىك بەلگىلەر تونۇغىنىغا تارتىلغان بولۇپ ، تارتىلىشى تۇقىرى ئۆرلە-گەندى . قەلەمتۇراچ بىلەن ئويۇلغان سانلار ، يىللار ، ئايلار تائۇلىنىڭ ئىگىزلىكىنى كۆرسىتەتتى ، بەزى جەتلەر چوڭراق بولۇپ ، ئۈتى تاروپ تارتىلغاندى . بەزىلىرى كىچىكرەك بولۇپ ، زىننا ئۆزى تارتىلىدى . بەزى ئىزلار قىڭغىر ـ قىيسىق بولۇپ ، ئىرون ھامما سىرغاندى . ئۇ كۆز ئال-دىدا ئالتۇن خاتىرە ئوغلى تۇرغاندەك ، ئۇ كىچىككىنە باشلىرىنى تامغا ياقاپ تۇرغاندەك ، ياشلارنىڭ ئۆسۈش تۇسى ئۆلچەۋاتقانلىقىنى كۆر-گەندەك بولدى .

ـــ زىننا ، ئۇ بىر بىرىم ئاندا بەبە بىر ياسىمىسىر ئۆسۈپتۇ ، ـــ دەپنى تاروۋ ۋارقىراپ .

بۇ ئەھۋاللارنىڭ ھەممىسى ئوبلاب تۇرىكى شۇررىدە ئىرىدى ـ دە ، ساراڭ بولغاندەك ، ئىشىك كىشىكنى سۆيۈپ كەتتى .

لىكىن سىرىتا بىرسى ئۆتى خاقىردى . بۇ ، رورالىنىڭ ئاۋازى ئىدى :

ـــ ربىا خانىم ، زىننا خانىم ، كۆپچىلىك سىرتتا چۈشلۈك تاماقتا ساقلاپ قالدى !

ئۇ سىرتقا چىقتى . لىكىن مىكىسى بەبلا گاراڭ ئىدى . ياشلار-نىڭ ئۇنىڭغا قىلغان سۆزلىرى رادىلا چۈشەنمەيتتى . ياشلار نىمە دەرسە شۇنى بەتتى . ئۇ كىشىلەرنىڭ پاراڭلىشىۋاتقانلىقىنى ئاڭلايتى ـ تۇ ، لىكىن نىمە دىيىشىۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتى . خاتىرىدىكى ئاپال خوجا-

نى ئۇنىڭ سالامەتلىك ئەھۋالىنى سورىدى. ئۇمۇ بىر نېمىلەر دەپ جاۋاب قايتۇرغاندەك بولدى. ئۇ كېسەلنىڭ ئۆزىنى قۇچاقلاپ سۆيگەن- لىكىنى سەزدى؛ ياشلار ئۇنى تېز ئەكېلىپ بەرسە، ئۇمۇ سۆيدى، ئاندىن پەيتۇنغا چىقتى.

دەل - دەرەخلەر ئاق تېرەكلىك باغلىق خاكىرنىڭ ئېگىز ئۆگزى- لىرىنى توسۇۋېلىپ، خاكىرا كۆرۈنمەي قالغاندا، ئۇنىڭ يۈرىكى پىچاق بىلەن تىلىغاندەك ئارىلىشىپ كەتتى. ئۇ، بۈگۈندىن باشلاپ ئۇ كونا ما- كاندىن مەڭگۈگە ئايرىلىدىغانلىقىنى بىلدى.

ئۇلار يەنە يانتۇلغا قايتىپ كەلدى.

رىسا ئۆيگە كىرىپ كېتىۋاتقاندا، ئىشىك تۈۋىدە تۇرغان ئاق رەڭلىك بەرىسگە كۆزى چۈشتى. ئۇ رىسا چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، پوچتالون قويۇپ قويغان خەت ئىدى. ئۇ، خەتنىڭ پائولدىن كەلگەن- لىكىنى بىلىپ ئالدىراپ - تېنەپ خەتنى ئاچتى. خەت مۇنداق يېزىلغا- نىدى:

سۆيۈملۈك ئاپا.

مەن سېنىڭ يارىڭغا كېلىپ بىكاردىن - بىكار ئاۋارە بولۇشۇڭنى خالىمىغانلىقىم ئۈچۈن، ساڭا بالدۇرراق خەت يازالمىدىم. ئەسلى مەن دائىم بېرىپ سېنى يوقلاپ تۇرسام توغرا بولاتتى. ھازىر مەن زور تەخسىرلىكتە بولۇقتۇم، تەكمۇ قىس ئەھۋالدا قالدىم. ئاپالىم كېسەل- دىن ئۆلەي دەپ قالدى. ئۇ ئۈچ كۈن بۇرۇن بىر قىز تۇغدى. لېكىن قولۇمدا بىر تىيىنمۇ پۇل قالمىدى. بوۋاقنى زادى قانداق قىلىشىمنى بى- لەلمەي قالدىم ھازىر ئىشىككە قارايدىغان ئايال ئامال قىلىپ ئىمرەك بىلەن ئىمىتىپ تېغىۋاتىدۇ. لېكىن ئۇنى ساقلاپ قالالماسلىقىمدىن قور- قۇۋاتىمەن، سەن بوۋاقنى تېقىۋېلىشقا ئۇنامسەن؟ بېشىم تەك قىسىپ كەتتى. مەندە ئۇنى خەققە باقتۇرغۇدەك پۇلمۇ يوق، سېنىڭ دەرھال جاۋاب بېرىشىڭنى كۈتىمەن.

ئامراق ئوغلۇڭ پائول

رىسا ئۆزىنى ئورۇندۇققا تاشلىدى. ھەتتا زورلىسى چاقىرغاندەكمۇ

هالى قالمىدى . دىدەك كەلگەندىن كىيىن ، ئىككىسى بىرلىكتە جەينى بىر قىسىم ئوقۇپ چىقىپ ، بىر ـ بىرىگە قارىشىپ ئۇرۇقچە جىمجىت ئولتۇرۇپ قېلىشتى .
ئاخىر زورالى :
ـــ خانىم ، مەن بىرىپ بوۋاقنى ياندۇرۇپ كېلەي ، ئۇنىڭ بىلەن كارىمىز بولمىسا ، بولماس ، ـــ دېدى .
ـــ بالام بارغىن ، ـــ دەپ جاۋاب بەردى زىنا .
ئۇلار يەنە گەپ ـ سۆز قىلماي ئولتۇرۇپ قېلىشتى ، ئاقىۋەت يەنە دىدەك ئۇنى ئاگاھلاندۇردى :
ـــ شىلەپىگىرنى كىيىڭ ، خانىم ، بىر ئالدى بىلەن گاۋىر بارـ رىنغا بېرىپ گۇۋاھچىنى تاپايلى ، بوۋاقنىڭ ئۇنىڭدىن كىمنىكى ئىكەنلىكىنى سوراپ بېقىپ ، ئەگەر ئانىسى ساقسالمىغۇدەك بولسا ، پائول ئەپەندى بالدۇرراق ئۇنىڭ بىلەن نىكاھلانسۇن ، ـــ دېدى .
زىنا گەپمۇ قىلماستىن شىلەپىسىنى كىيدى . ئوغلىنىڭ ئاشىنىسى ساقسالماندىغان بولدى ! ئۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ قەلبى كىشىگە ئىنسىپ بولماندىغان ئاجايىپ بىر خۇشاللىق ، ئۇ جىمىكى ئاماللار بىلەن بوشۇـ رىدىغان ، كىشىنىڭ بومۇسىنى كەلتۈرىدىغان شەرمەندە خۇشاللىق خۇلـ غىدى . بۇ خۇشاللىق ئۇنى ئىچ ـ ئىچىدىن چەكسىز شادلاندۇردى .
گۇۋاھچى دىدەككە بەيسلىنى كۆرسەتمە بەردى ؛ دىدەك ئۇنى بىر قېتىم تەكرارلاپ ئىيتتى . بۇ ۋاقىتتا زورالىنىڭ كۆڭلىدە سان پەيدا بولدى . ئەمدى ھېچقانداق چاتاق چىقماندىغانلىقىغا كۆزى يەتتى ـ دە :
ـــ ھېچنېمىدىن غەم قىلماڭ ، خانىم ، مەن بىرىپ بىر تەرەپ قىلاي ! ـــ دېدى .
زورالى شۇ كۈنى كەچتىلا يارىژغا قاراپ يولغا چىقتى .
زىنا ۋەسۋەسە ئىچىدە ئىككى كۈنى ئۆتكۈزدى . ئۇ ھېچنەرسىنى ئويلىيالمايتتى . ئۈچىنچى كۈنى ئەتىگەنلىكى زورالىنىڭ ئۇقتۇرۇشىنى تاپشۇرۇۋالدى . ئۇنىڭدا شۇ كۈنى كېچىسى كىشىلىك پويىزدا ئۆتۈپ كېلىدىغانلىقى ئىيتىلىپ ، باشقا ھېچنېمە يېزىلمىغانىدى .

سائەت ئۈچ بولاي دېگەندە ، ئۇ قوشنىسىنىڭ پەشۋىغا ئولتۇ-
رۇپ ، يىرووتل بازىرىدىكى پويىز ئىستانسىسىغا دېدەكنى كۈتۈۋېلىش
ئۈچۈن باردى .

ئۇ ووگرال سەھنىسىدە تۇرۇپ كۆرسى ئۈپئۈر ئىككى بال رد-
لىنىش ئۆرمەي ، يىراق - يىراقلارغا يېكىي . يىراقلارغا بارغاندا ، ئىككى
رېلىس قوشۇلۇپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى . ئۇ باب - باب سائىتىگە قاراپ
قوياتتى ؛ يەنە ئون مىنۇت قالدى ! بەش مىنۇت قالدى ! ئىككى مىنۇت
قالدى ! ئەمدى ۋاقىت توشتى ! لېكىن يىراقلاردىكى رېلىستا ھېچنېمە
كۆرۈنمەيتتى . كېيىن تۇيۇقسىز ئاق چېكىتسىمان بىر نەرسە پەيدا بولدى .
ئۇ تۇتۇن چىقىرىپ ، تۈنەك تۇماللار ئارىسىدا قارا چېكىت پەيدا قىلدى .
ئۇ بارغانسېرى چوڭىيىپ ، ئۈچقاندەك ئالغا قاراپ ئىلىپ كېلىۋاتاتتى .
بوغان مەخلۇقتەك پاراۋۇز سۇرئەتنى ئاستىلىتىپ پۇشۇلداپ نەپەس ئې-
لىپ زىسانىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە ئۇ ، كۆرسى بوغان ئېچىپ ۋاگوننىڭ
ئىشىكلىرىگە قارىدى . بىرنەچچە ۋاگونلارنىڭ ئىشىكلىرى ئېچىلدى . يو-
لۇچىلار يېرىدىن چۈشۈۋاتاتتى . ئۇلار ئۇرۇن جاپان كىشۇالغان دېھ-
قانلار ، سىۋەت كۆتۈرۈۋالغان بىرا ئاياللىرى ، بېشىغا شلەپە كىيىۋالغان
ئۇششاق تىجارەتچىلەر ئىدى . زىسا روزالىنىڭ تۆگەككە ئورالغان بىر
نەرسىنى قۇچاقلاپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى .

زىسا ئالدىغا مېڭىشقا تەمشەلگەندى بولسىمۇ ، لېكىن پۇتلىرىدا جان
قالمىغانىدى . ئۇ تىقىلىپ چۈشەرمەيمىكىن ، دەپ قورقتى . دېدەك ئۇنى
كۆرۈپ ، ئادەتتىكىدەك بەجىرىمان قىيابەتتە ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى - دە :

— ياخشىمۇسىز ، خانىم ، مەن قايتىپ كەلدىم . لېكىن بەكمۇ
ئاۋارە بولدۇم ، — دېدى .

— قانداقراق ، — دەپ سورىدى زىسا ئارانلا .

— تۈنۈگۈن كېچە ئايالى ئۆلدى . ئۇلار نىكاھ قىلدۇرۇۋالدى .
بوۋاقنى ئېلىپ كەلدىم ، — دەپ جاۋاب بەردى روزالى .

ئۇ بالىنى سۇنۇپ بەردى . بوۋاق راكىلاقلىق بولۇپ ھېچكىممۇ
كۆرەلمەيتتى .

رىسا قىلچە ئىككىلەنمەستىنلا بالىنى قولىغا ئالدى ، ئىككىلەن ۋوگزالدىن چىقتى ـ دە ، پەيتونغا ئولتۇردى .

— پائول ئەپەندى ئاتالىسك دەپتە ئىشلىرىنى تۈگىتىپ قايتىپ كېلىدۇ ، ئېھتىمال ئەتىكى مۇشۇ قىسمىقى پويىزدا كېلىشى مۇمكىن ، — دېدى زورالى .

— پائول . . . — رىسا پەس ئاۋاز بىلەن چاقىردى ـ دە ، سۆزىنى داۋاملاشتۇرالمىدى .

قۇياش ئولتۇرۇۋاتاتتى . ئۇ يېپيېشىل كەڭ دالىلارغا ئۆزىنىڭ نۇرىنى چاچتى . كەڭ دالىلاردا ئالتۇندەك سېرىق رەڭلىك قىچا گۈللىرى ۋە قىپقىزىل كۆكنار گۈللىرى ئېچىلىپ كەتكەندى . چەكسىز تىماسلىق گۈللەپ ياشناۋاتقان جىمجىت كەڭ زېمىننى قاپلىغانىدى . پەيتون ئۈچقاندەك ماڭاتتى ، پەيتونچى « دېرىت ـ چو » دەپ ئاتلارنى تېخىمۇ تېز قوغلايتتى .

رىسانىڭ كۆزى ئالدىغا تىكىلگەندى . توپ ـ توپ قارلىغاچلار كۆك قەھرىنى ئوقيادەك يېرىپ ئۆتەتتى . رىسا تۇيۇقسىز بىر خىل ئاجىز ھارارەت ، ھاياتلىقنىڭ بىر خىل ئىسسىقلىقى كىيىم ـ كېچەكلىرىدىن ئۆتۈپ پۇتىغا ، بەدىنىگە ئۆتكەنلىكىنى سەزدى . بۇ ، ئۇنىڭ قوينىدا ئۇخلاپ ياتقان بوۋاقنىڭ ئىسسىقى ئىدى .

بۇ چاغدا ئۇنىڭ قەلبىدە ئېيتىپ بولمايدىغان بىر ھېسسىيات پەيدا بولدى . ئۇ بوۋاقنىڭ يۈزىنى يېپىپ قويغان داكىنى ئېھتىيات بىلەن ئېچىپ ، ئۆزى تېخى كۆرمىگەن بوۋاقنىڭ چىرايىنى كۆردى . بۇ ئۇنىڭ قىز پەرزەنتى ئىدى . بۇ زەئىپ ، كىچىككىنە ھاياتلىق كۈن نۇرىنىڭ تەسىرى بىلەن زۇمرەتتەك كۆك ، كىچىككىنە كۆزلىرىنى ئاچتى ؛ لەۋلىرىنى قىمىرلاتتى . رىسا ئۇنى باغرىغا مەھكەم باستى . ئىككى قولى بىلەن كۆتۈرۈۋېلىپ ، ئارقا ـ ئارقىدىن سۆيۈپ كەتتى .

لېكىن زورالى خۇشال بولغىنىغا قارىماي كايىغان ھالدا ئۇنى توسۇپ :

— بولدى ، بولدى ، رىسا جانىم . ئۇنى مىجىۋەرمەڭ ، بىز ئۇنى

مېھىپ يىغلىسۇنسىدىغان بولدىڭىز ، — دېدى .

ئاندىن ئۇ ، كۆڭلىدىكى مەسىلىگە جاۋاب بەرگەندەك ، ئۆزىچە :

— قارىغاندا ، ھايات كىشىلەرنىڭ ئويلىغىنىدەك ئۇنچىۋالا لەززەتلىك بولمايدۇ ، سۆيگەندەك ئۇنچىۋالا ئوسالمۇ بولمايدۇ ، — دېدى .

[General Information]
书名=一生　维吾尔文
SS号=40300760